C. PLINIVS SECVNDVS

NATVRALIS HISTORIA

LIBRI XXXVII

POST LVDOVICI IANI OBITVM

RECOGNOVIT ET SCRIPTVRAE DISCREPANTIA ADIECTA

EDIDIT

KARL MAYHOFF

VOL. II. LIBRI VII–XV

EDITIO STEREOTYPA
EDITIONIS PRIORIS (MCMIX)

MONACHII ET LIPSIAE
IN AEDIBVS K. G. SAUR MMII

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Plinius Secundus, Gaius:
Naturalis historia : libri XXXVII / C. Plinius Secundus.
Post Ludovici Iani obitum recogn. et scripturae discrepantia adiecta ed. Karl Mayhoff. -
Ed. stereotypa. - Monachii ; Lipsiae : Saur
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)

Vol. 2. Libri VII - XV. - Ed. stereotypa ed. 1 (1909). - 2002
ISBN 3-598-71651-6

Printed in Germany

Gesamtherstellung: Strauss Offsetdruck GmbH, Mörlenbach

C. PLINI SECVNDI

NATVRALIS HISTORIAE

LIBRI VII—XV

PRAEFATIO

Exactis annis triginta quattuor quod mihi licet iterum edere hoc volumen idque sic emendatum et auctum, ut quasi novum opus evaserit, pergratum mihi est nec optatius quicquam obtingere potuit. nam in priore illa editione (de qua quam sit benevole existimatum iuvat meminisse) praeter errata typothetae legentibus molesta alia quoque haud pauca esse minus recte a me iudicata et constituta, si non alii me docuissent, ne ipse quidem poteram ignorare, cum corroborato interim diuturnis studiis iudicio hos libros identidem pertractarem. carebat eadem fontium testimoniorumque dote utili, quam nunc adiunxi et veterum maximeque Harduini doctrina multiplici et recentiorum, si qui nova investigarant, industria adiutus iisque praeterea usus quae ipse inveneram. addidi etiam ex codicum **F** et **a** collationibus quantum satis est ad certiorem emendationis progressum. editionum denique notatione perpetua quid priorum scientia profecerit palam fieri volo; decuit enim hunc laborem semel fideliter peragi, quo peracto iam futuris editoribus licebit adnotationem criticam angustioribus finibus coercere. in contextu multa superesse quae emendatorem nondum invenerint exemplis illustravi in appendice, quam legentes quaeso ne praetermittant.

His breviter indicatis nihil restat officii nisi ut summa observantia gratias agam bibliothecarum regiarum Leidensis, Vindobonensis, Dresdensis moderatoribus clarissimis, quorum beneficio codices huc transmissos otiose animoque attento perlustrare mihi contigerit, nec non Carolo Rück et Carolo Häberlin, viris humanissimis et sua mihi impertiendo adiutoribus exoptatis.

Scribebam Dresdae id. Iuniis MCMIX.

CONSPECTVS CODICVM

De universa codicum manu scriptorum condicione ac ratione aliisque subsidiis criticis lectores pleniorem scientiam quaesituros relegasse satis sit ad ea quae in mus. Rhen. XV p. 265—288. 367—390 et in philol. XXVIII p. 284—337 uberrime exposuit D. Detlefsen, qui primus plerosque codices ipse inspexit examinavitque et cognationem per plures stirpes deductam accuratius quam antea factum erat definivit. praeterea cfr. Alberti Felsii de codicum antiquorum, in quibus Plini nat. hist. ad nostra tempora propagata est, fatis, fide atque auctoritate commentatio a. 1861 Gottingae edita. reliqua scripta quae utile est cognovisse suis locis indicabuntur.

I. ORDINIS CODICVM VETVSTIORVM

in secundi huius voluminis libris in promptu est unus ut aetate antiquissimus ita contextu pleniore ac puriore ceteros adeo superans, ut reperto eo illorum auctoritas vehementer labefactata sit,

M: *codex* (Monei) *rescriptus*, formae minoris membranaceus, exeunte fere saeculo V uncialibus litteris exaratus, qui nunc in bibliotheca Imperiali Vindobonensi adservatur. origo incomperta est, nisi quod olim fuit in monasterio Augiae maioris sive divitis (Reichenau), deinde in monasterio S. Blasii in Nigra Silva, postremo in bibliotheca monasterii ad S. Paulum in valle Lavantina Carinthiae, ubi a. 1853 Fridegarius Mone invenit eum totumque postea curiosissime perscriptum et typis excusum edidit in vol. VI editionis Silligianae (Gothae 1855), fatis, forma habituque eius descriptis ib. p. VII—XXXVI. denuo scrutati eum Gottingae a. 1887 Carolus Dziatzko (Untersuchungen über ausgewählte Kapitel des antiken Buchwesens p. 53 sq. 103—115) et Carolus Häberlin (Centralbl. f. Bibl. VII p. 282 sq.) perspexerunt membranas bis rescriptas esse ita ut antiquus aliquis scriptor saeculo V cederet Plinio, Plinius S. Hieronymo saeculo VIII. fuit ille totius operis Pliniani in pentadas, ut videtur, divisi tomus tertius, cum contineat libros XI—XV indice suo

cuique libro praemisso. deperditis aliquot quaternionibus foliisque supersunt partes hae: XI 6—10. 26 extr. — 31 init. 35—48. 56—73. 77—80. 88—92. 95 extr. — 99. 102 extr. — 106. 122 extr. — 126. 166—178. 182—190. 195—202. 206—214. 219—227. 232—256. 261—265. 269 —277. 282—284. XII 4—8 init. 16—24. 31—38. 61—65. 72—87 init. 95—99 init. 103—121. 126—130 init.
XIII 15—142. XIV 1—9. 26 extr. — 42. 47—54. 58—66 init. 79—87. 96 extr. — 113 init. 130 extr. — 150.
XV 1—10 init. 14—39. 44—49 init. 57—64. 72 extr. — 77 init. — Manus altera (**M**[2]) correctiones sumpsit plerasque ex suo archetypo iterum inspecto, nonnullis vero locis coniecturae videtur periculum fecisse. omnino ad codicis dignitatem recte aestimandam considerari oportet, ne ipsum quidem ullo vitiorum genere liberum esse, cuius rei selecta quaedam documenta in adnotatione critica legentium notitiae tradidi.

Esset eiusdem fere pretii, si integer exstaret,

pal. Chat.: *codex rescriptus* saeculi IV vel V, qui 36 quaternionibus libros II—X praemisso suo cuique indice olim continuit. paucae paragraphi uncialibus litteris exaratae, quas in Cassiani Institutorum cod. 24 bibliothecae Seminarii Magni Augustodunensis detectas Aemilius Chatelain eruit et descripsit in Journal des savants a. 1900 p. 44—48, sunt hae: VIII 154. 155 [circumde]*dit nomine — Agrigenti conplurium*; ib. 228 *non esse item apros* — 229 *iam quaedam ani*[malia]. IX 137 [inpro]*babatur — dibapha tunc dicebatur.*

Ex codice pervetusto et qui saepe solus cum **M** conspiret originem duxit

R[a]: *codicis Riccardiani* pars ea quae XI 217—XIII 88 *Mucianus ter cos. prodidit* complectitur, deficientibus tamen foliorum aliquot interitu XII 56 *fama Arabiae* — 103 *hoc nomine appellant* et XIII 39 *genera earum* — 42 *putatur ex huius*. suppleta est illa et scripta minusculis litteris ab eodem qui correctiones **R**[2] in superioribus libris fecerat librario inerudito et neglegenti admodum saeculo ineunte XI, ut putat Detlefsen, aut exeunte IX, ut existimavit Dziatzko, qui post Ianum capita quae sunt de papyro XIII 68—88 iterum excussit: cfr. Untersuchungen p. 54—67.

Vetusti codicis oblitterati memoria remanet

o: in *excerptis*, quibus *Robertus Crickladensis* saeculo XII 'ipsius Plinii', ut ait, 'integerrimis verbis' *Deflorationem Plinianam* in usum regis Henrici II composuit. cuius de vita ac studiis quae explorari potuerant narravit et

excerptorum librorum II—VII contextum ad duo apographa Guelferbytanum et Londinense (o[a]) musei Britannici recensuit ediditque Carolus Rück in actis acad. litt. Bavar. a. 1902 II p. 195—285 et progr. gymn. Neuburg. a. 1905; idem libri VIII excerpta sua manu transcripta benignissima liberalitate inspicienda mihi permisit. continentur iis plus minusve integrae paragraphi hae: VII 1—7. 9—28. 30. 32—36. 38. 41. 37. 42—53. 55—58. 61. 63—68. 70. 72—74. 76—79. 81. 82. 84—86. 88. 89. 91. 93. 100. 101. 107—110. 112—114. 116—124. 130—134. 139. 141. 166—184. 187—212. 215. VIII 1—3. 7—11. 13. 16. 18. 24. 26—29. 31—46. 48—52. 57—62. 66—72. 74. 76—80. 85—101. 104—115. 117—120. 122—124. 126—130. 133. 134. 137. 138. 141. 142. 144—146 *considente humi*, in quae verba deficit apographon Guelferbytanum, collatum illud quidem iam a Sillígio, sed non qua opus est diligentia. excerpta sunt haec omnia summa Roberti cura ac fide ex Pliniani operis exemplari Britannico, quod vetusti codicis plerasque servavit lectiones bonas et incorruptas, sed vigentibus in Britannia inde a Bedae aetate per quattuor saecula doctrinae studiis nonnusquam iam expertum erat industriam non semper felicem correctoris alicuius satis acuti et in litteris antiquis haud mediocriter versati, qui a coniecturis ac minutis additamentis poliendae explendaeve orationis causa non abstinuerat.

Ex eiusdem stirpis exemplari in Francogalliam e Britannia translato, ut conicere licet (cfr. vol. I p. 529), *in codice Parisino Latino 6795* altera manus saeculi XII

E[e]: supplevit quae olim defuerant VII 123—140 et correxit (**E**[2]) quae deinceps continuantur usque ad XI 7,

similemque ex similibus exemplaribus aliis originem ostendit magna pars correctionum in codicibus **F** et **D** ab altera manu factarum, de quibus cfr. quae infra singillatim dicentur.

Huius generis lectiones pleraeque, quamvis obscuratae haud raro accrescentium mendorum numero vel auctae etiam novis interpolationibus traductae postea sunt in codices recentissimos, qui primis editoribus pro fundamento erant Pliniani operis typis exprimendi, et quidquid ex iis tolerabile visum est, suum locum obtinuit in textu per longam editionum seriem vulgato, donec Sillig apparatu parum amplo instructus multas tamquam certae fidei expertes (excepto **R**[2]) removit. post hunc vero Detlefsen, cum correctiones ex ipsis codicibus **DFE** erutas ab oblivione ac contemptu vindicasset, redintegravit plurimas, rectius is quidem ad rationem universam, sed in re dubia eo inclinans, ut nimium iis quam parum fidei concedere

mallet. at enim admixtae sunt coniecturae, quae etiam ubi per se ferri posse videntur aut adeo blanda quadam specie placent, propius intuenti tam saepe convincuntur licentiae, ut solam ob auctoritatem amplexari eas facile fraudi sit. cuius rei documenta manifesta in quavis fere pagina deprehendet quem non piguerit attendere; occultiora quaedam, sed ea insignia adiectis argumentis tractavi in appendice critica. ceterum de tota quaestione hac controversa cfr. Fels p. 58 sq. 72—76, meae Novae lucubr. p. 54—88, in quibus quae exposui, nunc supra quam putaveram novis et plurimis exemplis confirmata vidi, Detlefsen in diurn. litt. Ienens. 1874 p. 395 sq., Carolus Welzhofer in progr. gymn. Ludov. Monac. a. 1878, quod inscribitur 'Ein Beitrag zur Handschriftenkunde der Nat. hist. des Plin.' p. 5—25, huius editionis vol. I p. X et 527 sq.

II. ORDINIS CODICVM RECENTIORVM

origo et parens sive archetypus fuit codex incognitus, in libris II—V graviter turbatus quaternionum complurium traiectione (cfr. vol. I p. VIII), quae errore non animadverso transiit in duas quae in Francogallia septentrionali ortae sunt codicum familias, copulatas illas quidem originis communione, sed propriis et lacunis et lectionibus aliorumque indiciorum diversitate seiunctas, consensu simul inter singulos libros nonnumquam ita variante, ut cognationis rationem ac gradum difficile sit certis terminis definire. ex his in usum criticum collati sunt, qui nunc asservantur locis longe distantibus,

1. prioris familiae

D: *codex Vaticanus Latinus 3861,* membranaceus saeculi XI, quondam in unum coniunctus cum codice Leidensi Vossiano fol. n. LXI (**V**), in quo exstat altera pars dimidia Naturalis historiae, nunc divulsus ab eo et priorem dimidiam usque ad XIX 156 continens. libri VII—XV integri servati sunt exceptis IX 156—X 113, quae pars interiit. alterius manus correctiones (D^2) partim e codice ordinis vetustiorum haustae inveniuntur VII 1—41, X 172 sq., XI 217 usque ad finem codicis. lectionum delectum adscripsi eum quem Detlefsen, qui excerptis ab Iano libris XIV et XV reliquos totos contulit, editione publici iuris fecit.

Huic simillimus est eodemque saeculo sive ex eodem exemplari, ut mihi visum est (cfr. vol. I p. 523 sq.), sive ex ipso codice **D**, ut Detlefsen affirmat, transcriptus

F: *codex Leidensis Lipsii n. VII* membranaceus, qui huius voluminis textum totum continet. in libris VII—XIII

ab eadem manu altera saeculi XII (**F**[2]), quae in primis sex libris comparet, assidua cura correctus est partim e codice ordinis vetustiorum, de qua re eadem valent quae copiosius exposui vol. I p. 527 sq. in sequentibus libris correctiones et aliquanto rariores sunt et maxima ex parte primae manui errata tollenti rectius tribui videntur. usui critico codicem hunc primus adhibuit Detlefsen, sed cum in editione scripturae discrepantiam vix sufficientem, nedum plenam, exprompsisset et inde a XI 9 omnem omnino seclusisset ab apparatu, ipse de integro codicem excussi et lectionum copiam edidi adeo largam, ut certius iam possit iudicari cum de fide ac dignitate correctionum **F**[2], tum etiam, quando perpetua ac plena scriptura codicis **D** innotuerit, de ratione quae inter hunc et **F** intercedat.

Cum horum utroque vel alterutro fere semper ita conspirant, ut summa propinquitas appareat,

G: *codicis Parisini Latini 6796* (Silligio et Iano c) libri XIV et XV, quorum XIV Ian, XV Detlefsen contulit. sunt autem ex duabus partibus compositi, quarum prior saeculo X exarata XIV 1—73. 79—124 et XV 1—84, altera saeculo fere recentior XV 84—183 continet.

Minus arto vinculo cum iis iungitur

R: *codex Florentinus Riccardianus,* membranaceus saeculi fere XI. continet libros VII—XI 216 a prima manu scriptos. collationem a Iano iuvene olim factam, quae in bibliotheca regia Dresdensi servatur, perpetuo adhibui, ut Silligii errores aliquot castigarem. secundae manus correctionum (**R**[2]) pars aliqua sumpta est ex eodem codice, unde **R**[s] supplevit XI 217—XIII 88 (cfr. quae supra dixi), haud paucae vero coniecturae speciem prae se ferunt; nec desunt quae tertiam manum prodant, sed eas raro Ian ita enotavit, ut utrius manus sint certo discernatur. praeterea moneo, eundem, cum festinantiore quam vellet opera agendum ei esset, 'minutias orthographicas' et frequentia menda levioris generis consulto neglexisse, alia vero invitum insciumque, ut facile fit, non animadvertisse; quam ob rem ubi **R** unum ex omnibus veram lectionem servasse e collationis silentio concludi debebat, interdum interrogationis nota apposita significavi me dubitare.

2. Alterius familiae

aetate princeps est et parens numerosae prolis

E: *codex Parisinus Latinus 6795* (Silligio et Iano a, Harduino *Regius I*), membranaceus saeculi X vel XI, in quo

exstant huius voluminis libri VII—XV integri, suppleta, ut dictum est, parte VII 123—140 ab altera manu E[s], quae eadem reliqua usque ad XI 7 correxit (E[2]). intercurrunt vero passim recentioris quoque manus correctiones (E[3]), quas quamvis omni fide destitutas ii qui codicem conferebant non semper a prioribus illis notando distinxerunt. in libris VII—XI editionis Detlefsenianae adnotatis, XII. XIII. XV Dübneri, XIV Iani collationibus perpetuis in Silligii usum factis et Dresdae asservatis usus sum.

Adiungitur huic familiae, sed ex alio exemplari derivatus proprium ac separatum locum tenet

a: *codex Vindobonensis CCXXXIV* (Silligio et Iano ω), olim monasterii S. Blasii in Nigra Silva, membranaceus saeculi XII vel XIII, in duos divisus tomos, quorum priore praefatio et libri II—XX praemissis indicibus continentur. scriptus est a librariis pluribus inscitia inter se non multum differentibus, qui saepe vocabula divulserunt monstrifice aut in unum contraxerunt atque etiam, si qua intellectu difficilia vel corrupta videbantur, ea non dubitarunt mutare aut omnino omittere. in quattuor vero libris X—XIII tam multae orationis partes plus minusve amplae praetermissae sunt, ut non absit suspicio quin excerpendi consilio id factum sit; nam, ut exempli gratia ampliores tantum partes afferam, desunt X 40—42. 102—116. 176—182. XI 30 extr. — 32 init. 55 —57. 81 med. — 84 init. 133—135. 178 extr. — 180. 200 med. — 201 init. 203. 216. 221 med. — 223 extr. 228 med. — 229 extr. 232 med. — 234 extr. 255 med. — 256. 259. 266 med. — 267 med. 273. 278. 281. XII 5. 9. 10. 55 med. — 56 med. 59. 61 med. — 62 med. 64 med. — 65 med. 69 extr. 70. 75. 76. 80. 84. 96. 98. XIII 93—95 med. 101 —102 med. 108 med. — 110. 136. in summa plus 350 paragraphi aliqua ex parte decurtatae sunt. supplevit nonnulla e codice aliquo aliaque aut correxit aut interpolavit in capite quod est de avibus domesticis pavone, gallo, ansere, X 45—51, recentior multo manus altera (a[2]) eadem quae in libro VIII propriae doctrinae documenta quaedam in margine prodidit, velut VIII 162 ad *Vergilii* nomen citavit Georgicorum librum [III 72 sq.], 165 ad *hippomanes* adscripsit 'Virgil. quinto eneidoſ [rectius IV 515] Queritur & naſcentis equi' eqs. exposuitque suam de 'Hyppomenis' natura opinationem; item ad 166 'Oliſyppo Civitas Portu Gallie eſt qvę nūc Lyſbona. Tagus fl. q nūc Taggius', 170 init. 'qua n̄c etiam gloria mularū eſt Celtiberia Hyſpanie', 199 ad *genus*

musmonum 'In Corſica eſt id aīāl ſ; capite uſq; ad miracvlū firmiſſīo' eqs., 216 extr. ad *hoc animal* 'Quod alio cęlo uiuat notv̄ eſt. ſ; alibi quā ī natali ſuo fetificare īnotv̄'. commentator ille bis etiam nomen professus est adiecta hac subscriptione: 165 'Prosp' et 199 'Prosp vidi & habvi'. praeterea tertiae quoque manus cernuntur vestigia separantis rectius vocabula et menda foediora ex editione impressa, ut videtur, corrigentis, quae omnia (ut in libris II—VI) neglexi. nihilo minus codex momenti aliquid habet ubicumque cum **RF** vel solo **F** conspirat. libros VII—XV totos ego contuli.

Huic tam similis fuit, ut facile possit frater germanus appellari,

u: *codex Murbacensis,* nunc oblitteratus, a Beato Rhenano circa a. 1525 ad VII 1—63. 86. 87. 91. 95—98. VIII 207—229. X 1—12. 16—35. 40—72. 76—106. 110—114. XIV 3. 8. 44—49. 53 subtili cura excussus. pleniorem eius textum fuisse docet libri X pars 102—115 in **u** non praetermissa.

Iam codicum **MR**^{s}**FREa** discrepantiae adnotatio ita est a me instituta, ut siglae eorum, quibus quoque loco constanter ac perpetuo collatis usus sim, in superiore paginarum margine adscriptae inveniantur et unius tantum ex iis pluriumve in commentarii notis mentione facta certo sit concludendum, in reliquis (*r*) exstare lectionem in textu positam. de codicibus **D** et (in libris VII—XI) **E** cum mea adnotatio fere tota pendeat ex editione Detlefseni, hoc diserte praemonitum velim, ubi non nominentur, incertam esse de scriptura illorum coniecturam; sed multo saepius quam adnotare mihi liceret **D** cum **F** atque **E** cum **a** congruere verisimillimum existimo.

Praeter hos codices, qui primaria sunt subsidia recensionis criticae, aliorum quoque scripturas sparsim adnotavi eo maxime consilio, ut quam cum melioribus illis rationem habeant exemplis aliquot declaretur.

Ex iis cum ordine recentiorum et artissimo quidem vinculo cum **DF** cohaerent, sed ita tamen ut ex uno pluribusve exemplaribus iam varie castigatis originem ducant,

d: *codex Parisinus Latinus 6797* (Harduino *Regius II*), membranaceus saeculi XIII, quem Ian in usum Sillígii totum contulit. selegi autem eas tantummodo lectiones quas distinctis litteris in collatione ille notavit, non eas quae tacentis fidei suspectae creduntur.

T: *codex Toletanus,* membranaceus saeculi XIII, a Pintiano quondam diligenter adhibitus, collatus deinde in Sillígii usum a duobus presbyteris Hispanis: cfr. edit. Sill. vol. I praef. p. X.

NOTARVM EXPLICATIO

A vetustiorum ordine variis propinquitatis gradibus descenderunt

l: *codex Arundelianus 98*, Londini in museo Britannico servatus et saeculo XII adscriptus, cuius lectiones attuli ad XI 5. 6. 8. 30. 42. 77. 134, rogatu meo speciminis causa excerptas a Victore Ryssel: cfr. vol. III p. XI. (horum tribus locis XI 30. 77. 134 apposui siglam concordantis cum illo *codicis Pollingani* (p), de quo cfr. vol. I p. XII).

s: *codex Salmanticensis*, semivetus, ut ait Pintianus, qui in Observationibus Plinianis a. 1544 non raro eum laudavit.

z: *codex a Dalecampio* excerptus et in editionis margine sigla *M* vel *Man.* notatus (Silligio r): cfr. vol. I p. XII.

NOTARVM EXPLICATIO

a. = ante.
add. = addit, addunt, addito.
coni. = coniecit, coniectura.
corr. = correxit, correctura.
damn. = damnavit.
del. = delevi, delevit, deleto.
dist. = distinxi, distinxit.
lac. = lacunam.
ll. = libri manu scripti **MR**[s] **FREa**, quotquot quoque loco collati et uniuscuiusque paginae in margine superiore siglis indicati sunt.
loc. corr. = locus corruptus.
om. = omisit, omisso.
praem. = praemisso.
r = reliqui codices praeter eos qui ad eandem lectionem adnotati sunt.
ras. = rasura.
v = veteres editores vel lectio vulgata inde a vetustissimis editionibus usque ad hanc aut ad eam quae una adnotata est, velut *va. G* = veteres ante Gelenium; *va. G(H)* = veterum ante Gelenium lectio, revocata ab Harduino.
v. = versu, versum.

EDITIONVM
annorum ordine

ed. pr. = editio princeps (per Ioannem Spiram) Veneta 1469.
Ber. = Phil. Beroaldi editio Parmensis 1476.
Ven. = I. B. Palmarii editio Veneta 1499.
Verc. = Alexandri Benedicti editio Venetiae 1507.
C = Io. Caesarii editio Coloniensis 1524.
Bas. = Erasmi editio Basileensis 1525.
G = Gelenii editio Basileensis 1539. (Eiusdem Castigationes sive annotationes 1535).
G[2] = Gelenii editio Basileensis 1554.
L = Io. Nic. Victorii editio Lugdunensis 1563.

Dal. = Dalecampii editio Lugdunensis 1587.
(*Dal.*[2] = eiusdem editio Francofurt. 1608).
Hack. = Hackianae editionis vol. I. II. Lugd. Bat. 1668.
H = Harduini editionis Parisinae vol. I. (1685) 1741.
Brot. = Broterii editionis Parisinae vol. II. III. 1779.
S = Sillìgii editionis vol. II. Hamburgi et Gothae 1852.
J = Iani editionis Teubnerianae vol. II. Lipsiae 1856.
U = Vrlichsii chrestomathia Pliniana. Berolini 1857.
D = Detlefseni editionis vol. II. Berolini 1867.

COMMENTATIONVM

B = Hermolai Barbari Castigationes Plinianae. Romae 1492. 1493.
Birt: De Halieuticis Ovidio poetae falso adscriptis. Berolini 1878.
Birt AB = Das antike Buchwesen. Berlin 1882.
Brandis: De aspiratione Latina quaestiones selectae. Bonnae 1881.
Brestl: Botanische Forschungen d. Alexanderzuges. Leipzig 1903.
Brieger: ann. philol. (N. Jahrbb. f. Philol.) 1859 p. 71—77.
D[1] = Detlefsen, Die Quellenschriften, insbes. die lateinischen, in B. X der Nat. hist. d. Plin. in Hermae XXXVI (1901) p. 1—27.
D[2] = idem, Verbesserungen und Bemerkungen zum XI. Buch d. Nat. hist. d. Plin. in Hermae XXXX (1905) p. 570—579.
D[3] *UZ* = Detlefsen, Untersuchungen üb. d. Zusammensetzung der Naturgesch. d. Plin. Berlin 1899.
Dzi. = Dziatzko, Untersuchungen über ausgew. Kap. d. antiken Buchwesens p. 58—67. Leipzig 1900.
Fels: De codicum antiquorum, in quibus Plini nat. hist. propagata est, fatis, fide atque auctoritate. Gottingae 1861.
Frobeen: Quaestionum Plinianarum specimen. Regiomontani 1888.
Gron. = Io. Fr. Gronovii in aliquot libros C. Plini notae in edit. Hack. vol. III. (edit. Sillig. vol. VI).
Iessen: vide *Brieger*.
luc. = mea lucubrationum Plinianarum capita III. Neostrelitiae 1865. — *n. luc.* = meae novae lucubr. Plin. Lipsiae 1874.
Ludewig: Quomodo Plinius, Seneca etc. particula 'quidem' usi sint. I. (Prager philologische Studien III. Prag 1891).
CFWMüller: Krit. Bemerkungen zu Plin. nat. hist. Breslau 1888.
Müller (Joh.) *em.* = Emendationen zur nat. hist. des Plin. I—III. Wien 1877—1879.
Müller (Joh.) *stil.* = Der Stil des älteren Plinius. Innsbruck 1883.
Münzer: Beiträge zur Quellenkritik d. Naturgesch. d. Plin. Berlin 1897.
Nissen: Italische Landeskunde. I. II. Berlin 1883. 1902.

Noltenius: Quaestiones Plinianae. Bonnae 1866.

P = Pintiani in C. Plinii nat. hist. libr. omnes observationes. (Salmanticae 1544) Lugduni 1593.

Rh = Beati Rhenani in C. Plinium annotationes. (Basileae 1525) Lugduni 1593.

Rück: Das Exzerpt d. Nat. Hist. des Plin. von Robert v. Cricklade. München 1902. — Die Anthropologie d. Nat. Hist. d. Plin. im Auszuge d. Rob. v. Crickl. Progr. v. Neuburg a. D. 1905.

Salm. = Salmasii Plinianae exercitationes in Solini polyhistora. (Parisiis 1629) Traiecti ad Rhen. 1689.

Sprengel: De ratione quae in hist. plantarum inter Plin. et Theophr. intercedit. Marpurgi Cattorum 1890.

Tom. = Tomaschek in Zeitschr. f. d. oesterr. Gymnasien 1868 p. 438 sq.

Turn. = Adriani Turnebi Adversariorum libri XXX. Parisiis 1580.

U cum numero = Vrlichsii Vindiciae Plinianae. I. Gryphiswaldae 1853.

Welzhofer: Beitr. z. Handschriftenkunde d. Nat. Hist. d. Plin. München 1878.

SCRIPTORVM ANTIQVORVM

Ael. = Aeliani de natura animalium libri XVII.

Ael. VH = Aeliani Variae historiae libri XIV.

Ar. = Aristotelis Historia animalium. — Ar. G = eiusd. Generatio animalium — Ar. P = eiusd. Partes animalium (Edit. Imm. Bekkeri academ. Berolin.).

Aug. CD = S. Aurelii Augustini de civitate dei libri XXII.

Cato: de agricultura liber.

Cens. DN = Censorini de die natali liber.

Col. = Columellae de re rustica libri XII.

CIL = Corpus inscriptionum Latinarum acad. Berolin.

FHG = Fragmenta historicorum Graecorum ed. Carolus Müller.

Geop. = Geoponicorum libri XX.

GGm = Geographi Graeci minores. Ed. Carolus Müller. Parisiis 1882.

Isid. = Isidori Hispal. Originum libri XX.

Phil. VA = Flavii Philostrati vita Apollonii Tyanensis.

Pl. iun. = Plini Sec. iunioris de medicina libr. III ed. Val. Rose. Lipsiae 1875.

Plut. SA = Plutarchus de sollertia animalium.

Sen. NQ = Senecae naturales quaestiones.

Sol. = Solini collectanea rerum memorabilium.

Val. M. = Valerii Maximi factorum et dict. memorabilium libri IX.

Varro: Rerum rusticarum libri III.

Varro LL = Varronis de ling. Lat. librorum quae supersunt ed. C. O. Müller. Lipsiae 1833.

Th. = Theophrasti Historia plantarum. — Th. C = eiusdem de causis plantarum libri VI.

CORRIGENDA

Pag. 9, 5	singulis
34, 20	dissereret
56, 1	Nechepsos: cfr. p. 562
129, 8	occulta
135, 12	acrior, hoc magis in bibendo: cfr. p. 592
189, 11	obliquae: cfr. p. 592
215, 21	aliquando
278, 2	terrestrium
345, 14	intestino
346, 3	taurorum
357, 15	(etiam in nota) geniti
371, 12	tubarum
401, 11	intellegat: cfr. p. 592
483, 17	Ad tertiam

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER VII

(1) Mundus et in eo terrae, gentes, maria, ... insignia, 1
insulae, urbes ad hunc modum se habent, animantium in
eodem natura nullius prope partis contemplatione minore,
etsi *ne hic* quidem omnia exsequi humanus animus queat.
5 Principium iure tribuetur homini, cuius causa videtur
cuncta alia genuisse natura, magna, saeva mercede contra
tanta sua munera, non ut sit satis aestimare, parens melior
homini an tristior noverca fuerit. ante omnia unum ani- 2
mantium cunctorum alienis velat opibus. ceteris *sua* varie
10 tegimenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, sae-

§ 2: Cic. ND II 121. — Plato Prot. p. 321[c]. Lucret. V 233 sq.
Sen. cons. ad Marc. 11, 3.

1 *lac. ego indicavi*; *excidit* flumina: *cfr. ind. III—VI* | insignie a[1]u. -nes dT*J. om. va.H.* sinus *coni. Rh* 2 insulae *om. H.* -lae, insignes *va.H* | *dist.(Rh)S* 3 nulli o | minore F[1]R[1]E[1]au*(Rh)S.* -or D[1]. -or est ro*v(D). cfr. III 1* 4 si R[2] E[2]o*va.D* | ne hic (*vel* ne in his) *ego. om. ll. v* | quidem cum omnia d[2]o*va.G.* omnia quidem *D* | queat F[2]E[2]*G.* que ad E[1]. qui (qu R[1]) ad F[1]Rau. nequeat D[2] *in ras.* d[2]o*v(D)* 6 et (ac a[3]) saeua *va.H* 7 non ut sit *ego.* ut non sit F[2]d[2]o*v (Brot.D).* non sit ut r*H(S). cfr. Müller stil. p. 18* 9 cunctarum FaT*S* | alienus ao. -na T. -na alienis *va.G* | uel ad F[1]. uel ab a. uelut F[2]. uelaminis o | opipus F[1]. ope Tso | sua *ego (coll.* alienis). *om. ll. v* | uariae Fao 10 tegumenta ao*va.S* | coria spinas ao*v.* spinas coria r*S*

tas, pilos, plumam, pinnas, squamas, vellera; truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, a frigoribus et calore tutata est: hominem tantum nudum et in nuda humo natali die abicit ad vagitus statim et ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrimas, et has protinus vitae principio; 5 at Hercule risus praecox ille et celerrimus ante XL diem
3 nulli datur. ab hoc lucis rudimento quae ne feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt et omnium membrorum nexus; itaque feliciter natus iacet manibus pedibusque devinctis, flens animal ceteris imperaturum, et a suppliciis 10 vitam auspicatur unam tantum ob culpam, qua natum est. heu dementia ab his initiis existimantium ad superbiam
4 se genitos! prima roboris spes primumque temporis munus quadripedi similem facit. quando homini incessus! quando vox! quando firmum cibis os! quam diu palpitans vertex, 15 summae inter cuncta animalia inbecillitatis iudicium! iam morbi totque medicinae contra mala excogitatae, et hae quoque subinde novitatibus victae! et cetera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia praepetes volatus, alia nare: hominem nihil scire, nihil sine doctrina, non fari, non 20

§ 2: (6) Ar. VII 10, 587^b 6. Sol. 1, 72. Aug. CD XXI 14. — § 4: (14) Ov. M. XV 222. — (15) cfr. Pl. XI 134. — (18) Cic. ND II 112. — (p. 3, 2) Cic. Tusc. I 114. Cic. ap. Lact. div. inst. III 19, 14.

1 pennas **R^{2}aov**a. *S* 2 arborique **o**. -res **F^2** 3 tuta **F^{1}Raos** | homini **F^{1}a^1** 6 uisus **R^{1}a**. ////sus **F^1** | illi **o** *va. G* | XI **F^1**. undecimū **a** 7 que ne **F^{1}d^{1}a**. neque **d^{2}oz** 8 fas **F^{1}au** | uos **E^{2}a^2**. oos **E^1** 9 itaque **Rd**(?) *G*. idque *r*. atque *v*. at homo **oz** | infeliciter **oz***va. G* | deuinctus **ao** 10 ceteri imperatorum **F^{1}a** 11 quidem (*pro* tantum) **o** | quia **o***va. S* 12 dementia **F^{1}Ra***v*(*S*). -iam **F^{2}o** *C*(*D*) | initium **Ra**. -ti/// **F^1** 13 se *om.* **d^1**. e **F^{1}a** | que *om.* **o** 14 quadrupedi **o** *va. S* (*passim*) | hominis **Fao** 17 totque **D^1**(?)**F^{2}R^{2}Eo** (*Rh*) *G*. to///que **F^1**. to (do **a**) aque **R^{1}au**. tot atque **D^{2}dT***v*(*J*) | contra **F^{2}R**(?) **o**(*Rh*) *G*. cuncta **F^{1}au**. tot contra **D^2** *in ras.* **dT***v* | excogitat **F^{1}au** 18 nouitatis **F^{1}R^{1}a^{1}u** | uicta et **au**. -tae//// **F^2***va. S* 19 alie **a** | pernicitatem — uolatus alia *om.* **F^{1}R^{1}au** 20 nichil **Rao**. *om. va. S* | nihil (nichil **o**) sine **Eous***v*. nihil (nichil **R**) si **D^{1}F^{1}R**. sine **a**. nisi **F^2***D* | doctrinā **F^2**

ingredi, non vesci, breviterque non aliud naturae sponte
quam flere! itaque multi extitere qui non nasci optimum
censerent aut quam ocissime aboleri. uni animantium luctus 5
est datus, uni luxuria et quidem innumerabilibus modis ac
5 per singula membra, uni ambitio, uni avaritia, uni inmensa
vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturae cura atque
etiam post se de futuro. nulli vita fragilior, nulli rerum
omnium libido maior, nulli pavor confusior, nulli rabies
acrior. denique cetera animantia in suo genere probe de-
10 gunt. congregari videmus et stare contra dissimilia: leonum
feritas inter se non dimicat, serpentium morsus non petit
serpentes, ne maris quidem beluae ac pisces nisi in diversa
genera saeviunt. at Hercule homini plurima ex homine sunt
mala.

15 **1.** Et de universitate quidem generis humani magna 6
ex parte in relatione gentium diximus. neque enim ritus
moresque nunc tractabimus innumeros ac totidem paene
quot sunt coetus hominum, quaedam tamen haut omittenda
duco maximeque longius ab mari degentium, in quibus pro-
20 digiosa aliqua et incredibilia multis visum iri haud dubito.
quis enim Aethiopas ante quam cerneret credidit? aut quid
non miraculo est, cum primum in notitiam venit? quam
multa fieri non posse prius quam sunt facta iudicantur?
naturae vero rerum vis atque maiestas in omnibus momen- 7
25 tis fide caret, si quis modo partes eius ac non totam com-
plectatur animo. ne pavon*i*s ac tigrium pantherarumque

§ 5: (9—14) cfr. Iuven. sat. 15, 159 sq.

2 exutere **F**^{1}. -ro **a** 3 ut quam *va. B.* aquam **F**^{1}**R**^{1}**a**
4 luxuriae **F**^{1}**Ra** 5 ambitio — uni *om.* **F**^{1}**R**^{1}**a** 9 prope
F^1**Rao** 10 denegari **F**. de petgari **au** 12 aduersa **ao** 13 sae-
uient **F**^{1}**a**^{1} 17 tractauimus **F**^{1}**R**^{1}**u**. -tamus **F**^{2}*va. S* | innume-
ros ac **F**^{2}**R**(?) *G*. -ros at **D**^{2}. -ros **D**^{1}. -ro//// **F**^{1}. -ro sanc **u**. -ri
sunt **Eaoz***v* 18 haut *om.* **a**. non *va. H* 19 ad **a**. a **F**^{2}*va. S* |
degentum **F**^{2}. denige////ū **F**^{1}. -gendū **d**^{1}**a** 21 ac quid **R**. aut
cui **oz***va. G* 22 primo **au** 23 sint **R**(?)**o***va. D* 24 natura
uero **F**^{2}. -urae ue **F**^{1} | uis aut **o** 26 pauonis *ego*. -nes *ll. v.*
*de singulari et plurali numeris promiscue iunctis cfr. Müller
stil. p. 56 (Sillig ad XXXV 168).*

1*

maculas et tot animalium picturas commemorem, parvum dictu, sed inmensum aestimatione, tot gentium sermones, tot linguae, tanta loquendi varietas, ut externus alieno paene non sit hominis vice! (8) iam in facie vultuque nostro cum sint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus (5) hominum indiscretas effigies existere, quod ars nulla in paucis numero praestet adfectando! nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam potiusque ad auctores relegabo, qui dubiis reddentur omnibus, modo ne sit fastidio Graecos sequi, tanto maiore eorum diligentia vel cura (10) vetustiore.

(9) **2.** (2) Esse Scytharum genera et quidem plura, quae corporibus humanis vescerentur, indicavimus. (4, 88; 6, 53) id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum [ac Sicilia et Italia] fuisse gentes huius monstri, Cyclopas et (15) Laestrygonas, et nuperrime trans Alpis hominem immolari gentium earum more solitum, quod paulum a mandendo abest. (10) sed iuxta eos, qui sunt ad septentrionem versi, haut procul ab ipso aquilonis exortu specuque eius dicto, quem locum Ges clith*r*on appellant, produntur Arimaspi, quos (20) diximus, (4, 88; 6, 50) uno oculo in fronte media insignes. quibus adsidue bellum esse circa metalla cum grypis, ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate et feris custodientibus et Arimaspis rapientibus, multi, sed maxime inlustres Herodotus et Aristeas (25)

---

§ 9: (16) cfr. Pl. XXX 13. Caes. BG VI 16. Mela III 18. — § 10: Mela II 1. 2. Gell. IX 4, 6. Sol. 15, 20. 22. 23. Ael. IV 27. Herod. III 116. IV 13. 27.

---

5 molibus **F**^{1}**a** 7 ergo **F**^{1}**R**^{1}**au** 8 meā **F**^{2}**d**^{2}*v*. m//// **F**^{1}. modo **Rau** 9 religabo **au** 11 uetustiora **F**^{1}**a** 12 Ecce **o** 13. 14 incredibili **o**. credibile **a** 14 *an* fortassis? *cfr. nota ad XXXIII 11. Fels p. 17* | ne **Rao** 14. 15 *uncos ego posui* | ab italia ac **D**^{2} | et italia **E**^{2}**o***v*(*J*). quoque et italia **R**^{2}. *om. rH. cfr. III 89. 59* 17 mori **Fa** 18 sed et **o***va.D* | aut **Fa** 20 γῆς κλεῖθρον (*Turn.*) *S.* gesclithnon **E**^{2}. -tron *G.* -ton *rH.* gesglithron *v* 21 insignis **Fa***D* 22 esse ne **F** | metallā **F**. -llum **R** | grypis (*Gron.*) *S.* -phis *v.* grifis **R**^{2}**o**. cypris *r* 25. 5, 1 aristeleas conesius **o**

Proconnesius scribunt. super alios autem Anthropophagos 11
Scythas in quadam convalle magna Imavi montis regio est
quae vocatur Abarimon, in qua silvestres vivunt homines
aversis post crura plantis, eximiae velocitatis, passim cum
5 feris vagantes. hos in alio non spirare caelo ideoque ad
finitimos reges non pertrahi neque ad Alexandrum Magnum
pertractos Baeton itinerum eius mensor prodidit. priores 12
Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus, decem
dierum itinere supra Borysthenen amnem ossibus humano-
10 rum capitum bibere cutibusque cum capillo pro mantelibus
ante pectora uti Isigonus *Nicae*ensis. idem in Albania
gigni quosdam glauca oculorum acie, a pueritia statim canos,
qui noctu plus quam interdiu cernant. idem itinere die-
rum XIII supra Borysthenen Sauromatas tertio die cibum
15 capere semper.

Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus 13
hominum fuisse, quos Ophiogenes vocat, serpentium ictus
contactu levare solitos et manu inposita venena extrahere
corpori. Varro etiamnum esse paucos ibi, quorum salivae
20 contra ictus serpentium medeantur. similis et in Africa 14
Psyllorum gens fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo
rege dicta, cuius sepulcrum in parte Syrtium Maiorum est.

---

§ 11: (3) Gell. ib. Aug. CD XVI 8. — (7) Baeton fr. 3 Mü. § 12: (9) Mela II 13. 14. (Sol. 15, 3). Isigon. fr. 1 Mü. — Gell. ib. Sol. 15, 5. — § 13: Strabo XIII 588. — Varro ap. Priscian. X 31 p. 524, 2 H. — § 14: Agath. fr. 20 Mü. Ael. I 57. XVI 27. Nicand. fr. 32 Schn. Lucan. IX 893 sq. Sol. 27, 41. 42. cfr. Pl. VIII 93. XXVIII 30.

---

2 imaue FR[1]. Timaui *va.B* | abarmon a 7 Beton o*va.H* | eiusdem (eius o[a]) alexandri oz 10 mantelibus R (?) *B*. -tilibus d[2]o. antelibus a. bant- Fd[1]. balt- *v* 11 nicaeensis *v*. iceensis *ll.*uo 12 a R[2] *Verc. om.* ruo*v* 14 XIII T*J*. tresdecim D[2]. tred- *D*. decim D[1]FR[1] (*excidit* III *post* m). decem R[2]Ea*v* 16 hellespontos F. -tum o*va.C* 17 fuisse tradit *va.S* 18 contactus F | solitus FR 19 etiamnum R*H*. -nunc o*v*. etiannū Fa. *an* etiam tum? | saluare F 20 mediantur F. -dantur a. -dentur oz 21 psillorum ao | a psillo o. ab syllo (sillo a) Fa

horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus et
cuius odore sopirent eas; mos vero liberos genitos protinus
obiciendi saevissimis earum eoque genere pudicitiam con-
iugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine
natos serpentibus. haec gens ipsa quidem prope interni- 5
*c*ione sublata est a Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes.
genus tamen hominum ex iis, qui profugerant aut cum
15 pugnatum est afuerant, hodieque remanet in paucis. simile
et in Italia Marsorum genus durat, quos a Circae filio ortos
ferunt et ideo inesse iis vim naturalem eam. et tamen 10
omnibus hominibus contra serpentes inest venenum: ferunt
ictas saliva ut ferventis aquae contactu fugere; quod si in
fauces penetraverit, etiam mori, idque maxime humani
ieiuni oris.

Supra Nasamonas confinesque illis Mac*h*lyas androgynos 15
esse utriusque naturae, inter se vicibus coeunt*es*, Calli-
phanes tradit. Aristoteles adicit dextram mammam iis
16 virilem, laevam muliebrem esse. in eadem Africa familias
quasdam effascinantium Isigonus et Nymphodorus, quo-
rum laudatione intereant probata, arescant arbores, emo- 20
riantur infantes. esse eiusdem generis in Triballis et Illyris

---

§ 14: (6) Herod. IV 173. Gell. XVI 11, 4 sq. — § 15: Gell. ib. 1. 2. Sol. 2, 27. — (12) Ar. VIII 29, 607^a 30. Nic. ther. 86. cfr. Pl. XXVIII 19. 35. — Calliph. FHG IV 352. Ar. fr. 606 Rose. Aug. CD XVI 8. — § 16: Isig. fr. 2 Mü. Nymphod. fr. 23 Mü. Gell. IX 4, 8. cfr. Verg. B 7, 27.

---

2 odori **Fa** | soperient **a** | mox **FR**^{1}**a** 5 internitione *ll.* **o**. -remtione *va. C* 8 abfuerant **o***va. Brot.* afuerat **F**. adf- **a** | remanent **F***Dal.* 9 genus **Foz***G*(*J*). gentis **Ra***S.* -te *v* | cyrce **a**. -ces *v.* circes **o***Bas.* 10 ferunt *ll.***o***v*(*S*). feruant *Dal.* 11 ferunt **D**^{1}**FE**^{1}**a**. -ntque *r***o***v* 12 ictas **FREo***v.* -ta **a**. -tuus **D**^{2}*D.* -tu **dT**. *om.* **D**^{1} | saliuae **dT***D.* -ue **D** | contactu **Tsoz***v*(*J*). -tū *ll. G*(*D*) 15 machlyas **R**(?)*G.* maclyas *r***o***B.* -lias *v* 16 coeuntes **R**(?)*v.* -tibus *r***o** 19 isignonus **F**. isogonus **o** *passim* | nunphodorus **o**. nimphodonus **a**. nimfodorus **F**. Mempho- *va. Bas. add.* tradunt **D**^{2}**o***va. H*(*D*) 20 probata *ll.v*(*G*). prata *C* | arescunt **Fa** | emoriuntur **a** 21 et Illyris *v. cfr. Gellius.* et illiris (-ricis **o**) **E**^{2}**o** *om. r*

adicit Isigonus, qui visu quoque effascinent interemantque quos diutius intueantur, iratis praecipue oculis, quod eorum malum facilius sentire puberes; notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. huius generis et feminas in Scythia, quae Bitiae vocantur, prodit Apollonides. Phylarchus et in Ponto Thibiorum genus multosque alios eiusdem naturae, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; eosdem praeterea non posse mergi, ne veste quidem degravatos. haut dissimile *iis* genus Pharmacum in Aethiopia Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat. feminas quidem omnes ubique visu nocere quae duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos auctor est. adeo naturae, cum ferarum morem vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore et in quorundam oculis quoque venena placuit, ne quid usquam mali esset quod in homine non esset.

Haut procul urbe Roma in Faliscorum agro familiae sunt paucae quae vocantur Hirpi. *hae* sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur et ob id perpetuo senatus consulto militiae omniumque aliorum munerum vacationem ha-

§ 17: Sol. 1, 101. Apollon. FHG IV 310. Phylarch. fr. 68 Mü. cfr. Plut. qu. conv. V 7 p. 680[e]. — Damon FHG IV 376. — § 18: Cic. fr. phil. 19 Kl. — § 19: Sol. 2, 26. Varro ap. Serv. Aen. XI 787. Strabo V 226. Sil. It. V 175.

1 effascinant **ao** | interaemantquae **F**. -rimantque **rov** 3 puberes **d**[2]**ov**. -bes **Rd**[1]. -bei **au**. -bey **F** | notabile iis *coni. Rh* 4 oculis *ll.* **uov**. *del. S* | singulis *om.* **a** | habeant *v.* -ant oculis *ll.* **u***S* | et **Ra**(*Rh*)*G*. ef **u**. of **F**. *om. v* | in scithia **o**. inscitia *ll.* **u** | Bitiae *De Sol.* -tie **R**[2]. Bithyae *B e St Byz. om.* **R**[1]. uitiae **ruov** 6 Thibiorum *B e Didymo* (*M Schmidt p. 370*). tib- **Rov**. thyb- **r** 7 notae **Fau** 9 nec **ov** *a. G* 10 his **do***D*. id **Fa** | pharnacum **R**(?)*C cum Turn. adv. 24, 42* 11 prodidit Damon *v a. S* | afferat **ov**. adf- **R**(?)*Brot.* eff- **r***D* 14 morem **o**(**R**?)*G*. -re **rv** 19 Hirpi. hae (*Salm.*) *H*. hyrpi hae **R**(?). hyrpiae **du**. hyrbiae **F**. yrpie **a**. hirpiae (-ie **o**) quae **ov** 21 consultu **so** 22 habent **ov**. -et *ll.*

20 bent. quorundam corpori partes nascuntur ad aliqua mirabiles, sicut Pyrro regi pollex in dextro pede, cuius tactu lienosis medebatur. hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt conditumque loculo in templo.

21 Praecipue India Aethiopumque tractus miraculis scatent. 5 maxima in India gignuntur animalia. indicio sunt canes grandiores ceteris. arbores quidem tantae proceritatis traduntur, ut sagittis superiaci nequeant — *et* facit ubertas soli, temperies caeli, aquarum abundantia, si libeat credere, ut sub una fico turmae condantur equitum —, harundines vero 10 tantae proceritatis, ut singula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant. 22 multos ibi quina cubita constat longitudine excedere, non expuere, non capitis aut dentium aut oculorum ullo dolore adfici, raro aliarum corporis partium: tam moderato solis vapore durari. philosophos 15 eorum, quos gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare contuentes solem inmobilibus oculis, ferventibus harenis toto die alternis pedibus insistere. in monte, cui nomen est Nulo, homines esse aversis plantis octonos digitos in singulis habentes auctor est Megasthenes; 23 in mul- 20 tis autem montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus

§ 20: (2) Plut. Pyrr. 3 extr. Nepotiani epit. 24. cfr. Pl. XXVIII 34. — § 21: Ael. XVI 12. cfr. Pl. VIII 149 sq. — Sol. 52, 46. — (10) Strabo XV 694. Diod. XVII 90, 5. Arrian. h. Ind. 11, 7. Curt. IX 1, 10. — (11) Herod. III 98. Ctesias fr. 63. 57, 6 Mü. Pl. XVI 162. — § 22: Sol. 52, 25. 26. — Megasth. fr. 31 Mü. — § 23: Ctesias fr. 76. 84 Mü. (Hecat. fr. 265.) Gell. IX 4, 9. Sol. 52, 27—29. Aug. CD XVI 8.

1 aliqua **E**^{2}**o***v*. -uam **R**^{2}. aliaque **E**^{1}**au**. -uam *r* 2 in cuius **Fau** 3 liniosis **Fa** 5 Et praecipue **a** 8 superari *va.H* | et (*coni. S*) *J*. e **FR**. *om*. **D**^{1}. hec **D**^{2}**ao**. haec **Ed**^{2} *in ras. v*. hoc *Rück* | *dist. S* | facit — 9 abundantia *damn. D* 10 ficu **ado** *va. S. cfr. vol. IV p. 486 ad XXV 121* 12 ferunt **FR** 13 longitudinē **R** | non dentium **o***va*(*Rh*)*G* 14 r&ro **FRa** 17 pstare **E**^{2}**T***H*. p̄stare *rv* 18 in *om*. **a** | montē **FRa** 19 nulo **D**^{2}**R**(?)**Eo***H*. nullo *r*. milo *v* | auersos **R***S* 20 singulis pedibus **d**^{2}**o***va.H* 22 latrato medere **Fa**

armatum venatu et aucupio vesci; horum supra centum viginti milia fuisse prodente se Ctesias scribit, et in quadam gente Indiae feminas semel in vita parere genitosque confestim canescere. idem hominum genus, qui Monocoli
5 vocarentur, siugulis cruribus, mirae pernicitatis ad saltum; eosdem Sciapodas vocari, quod in maiore aestu humi iacentes resupini umbra se pedum protegant. non longe eos a Trogodytis abesse, rursusque ab his occidentem versus quosdam sine cervice oculos in umeris habentes. sunt et 24
10 satyri subsolanis Indorum montibus (Catarcludorum dicitur regio), pernicissimum animal, *i*am quadripedes, *i*am recte currentes humana effigie; propter velocitatem nisi senes aut aegri non capiuntur. Choromandarum gentem vocat Tauron silvestrem, sine voce, stridoris horrendi, hirtis corpori-
15 bus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiae viris plantas esse cubitales, feminis adeo parvas, ut Struthopodes appellentur. Megasthenes gentem inter 25 Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari Scir*a*tas. ad extremos

---

§ 24: Megasth. fr. 13 Mü. Ael. XVI 21. Ctesias fr. 57 Mü. — (14) Sol. 52, 32. — § 25 26: Megasth. fr. 33 Mü. Strabo XV 711. Gell. IX 4, 10. Aug. CD XVI 8.

---

1 armatu **a**. -acū **R**[1]. -ari **R**[2] 2 prudente sae **F**. proditur **z**. -duntur *va.(Rh) G. cfr. VI 191* | Ccesias **o**. Etesias **Fa** | et *om.* **adTozv** *a.(Rh) G* 4 item *va. S* | monoculi **ad**. -oceoli **o**. -osceli **R**[3]*va. H* 5 uocantur **a**. -centur *coni. S* 6 eosdemque *va. S* | sciapodas **RTs** *H*. -dis **F**. sciopadas **d**. -podas *B*. -pidas *v*. scipiodas **o**. piaculis **a** | qui **o***va. C* | maiore **Rd***v(S)*. -ri **o***G(J)*. calore **Fa** 8 occidentem uersus **o***v*. -te uersos **FRa** 9 habentis **FR***S* . 10 subter solanis **a** | catharcludorum **Edo***H*. cartadulorum *v*. (Κόρουδα *vel* Κόλουνδα *Ael.*) 11 perniciosissimum **a** | iam *ego.* tam **FdTu**. tamquam **asozv** tum *G(S)*. cum **R**(?)*H* | quadrupedes **o***vaS*. -pes **a** | iam *ego.* tam **FdTauso***v*. tum **R**(?)*G. cfr. Wölffl. arch. II p. 245. 241* 13 Choramnaeorum *coni. H e Ctesia* | tauroni **Fao** 15 euduxus **F**. -doxius **o** 16 feminas **Fao** 17 strutophodes **Fao** | appellantur **FR** 19 Sciratas *U 150. cfr. Ael. NA XVI 22.* -ritas **DRdEa***D*. scyr- **FT***v(H)*. Syrictas *B*. -istas **z**. *om.* **o**

fines Indiae ab oriente circa fontem Gangis Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lanugine, halitu tantum viventem et odore, quem naribus trahant. nullum illis cibum nullumque potum, radicum tantum florumque varios odores et silvestrium malorum, quae secum 5 portant longiore itinere, ne desit olfactus; graviore paulo 26 odore haut difficulter exanimari. super hos extrema in parte montium *Tri*spithami Pygmaeique narrantur, ternas *s*pithamas longitudine, hoc est ternos dodrantes, non excedentes, salubri caelo semperque vernante montibus ab aqui- 10 lone oppositis, quos a gruibus infestari Homerus quoque prodidit. fama est insidentes arietum caprarumque dorsis armatos sagittis veris tempore universo agmine ad mare descendere et ova pullosque earum alitum consumere; ternis expeditionem eam mensibus confici; aliter futuris gregi- 15 bus non resisti. casas eorum luto pinnisque et ovorum 27 putaminibus construi. Aristoteles in cavernis vivere Pygmaeos tradit, cetera de *i*is ut reliqui. Cyrnos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis vivere, item Aethiopas Macrobios et Seras existimat et qui Athon mon- 20 tem incolant, hos quidem, quia viperinis carnibus alantur; itaque nec capiti nec vestibus eorum noxia corpori inesse 28 animalia. Onesicritus, quibus locis Indiae umbrae non sint, corpora hominum cubitorum quinum et bin*o*rum pal-

§ 26: Hom. *Γ* 3—6. (Hecat. fr. 266 Mü.) — § 27: Ar. VIII 12, 597ᵃ 8. — Isig. fr. 3 Mü. — Mela II 85. 32. — cfr. Pl. XXIX 121. — § 28: Onesicr. fr. 25. Ctesias fr. 72. 84 Mü. Val. M. VIII 13 ext. 5. Sol. 52, 28.

1 asiomorum **a** d² *in marg.* -ornorum **o** 3 tantum *om.* **o** 4 illis alium cibū **a** | nullusque potus **FR¹a** | tantum radicum **o** *v a. S* 6 paulo odore **o** *v.* odore paulo d². *om. ll* 8 Trispithami *H.* -maei *P.* spithami **T** *D.* -maei *v.* sphithami **R.** -tami **DEo.** sphyt- **F.** psit- **a.** (*excidit* III *post* m: *cfr.* § *12*) | que *om. v a. H* 9 spithamas *v.* ephi- **Ra.** ęphi- **F.** Phi- **o** 11 humerus **F.** *om.* **o** 12 est quod **o** 13 armatū sagiatis (-acis **a**) **Fa** 15 regibus non terrestri **Fa** 18 tradit isigonus d². Isig- tradit *v a. G* 19 uiuere tradit **D²** *D* 20 macrobius **a.** -byus **F** | existimant **DE²** *v a. Bas.* 21 incolunt **a** 24 corpori **Fa** | binorum palmorum *v.* -narum -marum *ll. J*

morum existere, et vivere annos CXXX nec senescere, sed ut medio aevo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his, quae appelletur Pandae, in 5 convallibus sitam annos ducenos vivere, in iuventa candido capillo, qui in senectute nigrescat, contra alios quadragenos 29 non excedere annos, iunctos Macrobiis, quorum feminae semel pariant. idque et Agatharchides tradit, praeterea locustis eos ali et esse pernices. Mandorum nomen iis de- 10 dit Clitarchus, et Megasthenes trecentos *quo*que eorum vicos adnumerat. feminas septimo aetatis anno parere, senectam quadragesimo accidere. Artemidorus in Tapro- 30 bane insula longissimam vitam sine ullo corporis languore traduci. *D*uris Indorum quosdam cum feris coire mixtos- 15 que et semiferos esse partus. in C*a*lingis eiusdem Indiae gente quinquennes concipere feminas, octavum vitae annum non excedere. et alibi cauda villosa homines nasci pernicitatis eximiae, alios auribus totos contegi.

Oritas ab Indis Arabis fluvius disterminat. hi nullum 20 alium cibum novere quam piscium, quos unguibus dissectos sole torreant atque ita panem ex *i*is faci*a*nt, ut refert Cli-

§ 29: Agatharch.: FHG III p. 195. Clitarch. fr. 14 Mü. — Megasth. fr. 33 Mü. — § 30: Duris fr. 19[a] Mü. — (15) Sol. 52, 31. — (17) Ctesias fr. 57, 31. Strabo XV 711. cfr. Pl. IV 95. — (19) cfr. Pl. VI 95. 97. — Clitarch. fr. 21[a] Mü.

2 ut *ll.v.* *an* in? 3 gymnetas *C e Strab. XV 719 init.* -estos **R**[1]. -estas *rv* 4 Ecesias item **o** | appellatur **o***va.H* | Pandae *ego coll. VI 76.* -dare (-dere **FE**[2])*ll.***o**. -darae (*U*)*J*. -dore **d***H*. -dorae *v* 7 excedet canos **Fa** 9 Mandrorum *va.H.* Pandarum *coni. P.* (*cfr.* Mandaei *VI 64*) | nominis **Fa**. nomen his (**DE**?)*D* 10 quoque *D*. que *ll.v* 11 uico **Fa** | adnumerant **E**[2]**z** 12 senectutē **R** | anno accidere **Ra***va.H* | taprobani **F**. -na **ao***va.S* 13 insulā **F***va.C* 14 Duris *G*. uiros **R**[2]**o***v*. iuris *ru* 15 Calingis *B*. *cfr. VI 64.* col- (Quol- **R**)*ll.***o**. -guis *v* 16 gente *v*. -tes **FRo**. esse gentes **a** 17 *an* et alios ibi? 19 Oritas *B*. sor- *ll.v* | arabis *ll.v*(*S*). Arbis *B*. *cfr. VI 109* | hi nullum **d**(?) *H*. ii nu- *v*. hinc ill- **a**. hinc ull- **FR** 20 ciuium **Fa** 21 faciant *H*(*S*). -iunt *ll.v*(*Brot.*)

31 tarchus. Trogodytas super Aethiopiam velociores equis esse Pergamenus Crates, item Aethiopas octona cubita longitudine excedere; Syrbotas vocari gentem eam. Nomadum Aethiopum secundum flumen Astragum ad septentrionem vergentium gens Menisminorum appellata abest ab oceano 5 dierum itinere viginti. animalium, quae cynocephalos vocamus, lacte vivit, quorum armenta pascit maribus interemptis 32 praeterquam subolis causa. in Africae solitudinibus hominum species obviae subinde fiunt momentoque evanescunt.

Haec atque talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis 10 miracula ingeniosa fecit natura. ex singulis quidem quae facit in dies ac prope horas, quis enumerare valeat? ad detegendam eius potentiam satis sit inter prodigia posuisse gentes. hinc ad confessa in homine pauca.

33 **3.** (3) Tergeminos nasci certum est Horatiorum Curia- 15 tiorumque exemplo. super inter ostenta ducitur praeterquam in Aegypto, ubi fetifer potu Nilus amnis. proxime supremis Divi Augusti Fausta quaedam e plebe Ostiae duos mares, totidem feminas enixa famem, quae consecuta est, portendit haud dubie. reperitur et in Peloponneso *qu*inos 20 quater enixa, maioremque partem ex omni eius vixisse partu.

---

§ 31: (3) cfr. Pl. VI 190. — § 33: (17) Ar. fr. 284 Rose ap. Strab. XV 695. Ar. G IV 4, 770^{a}34. Col. III 8, 1. Sen. NQ III 25, 1. Sol. 1, 51. — (18) Sol. 1, 50. 51. — (20) Ar. VII 4, 584^{b}33. Gell. X 2, 1. Dig. V 4, 3. XLVI 3, 36.

---

4 astragum *ll. v(H)*. -trapum **z**. -tapum *B. cfr. V 53* 5 maenisminorum (moen- **R**) **F**^{1}**R**. -smorum **F**^{2}. (Medimnorum *coni. B e VI 190*) | ē (*pro* abest) **a** 6 cynecepalos **F**^{1}**d**. cenicep- **a** 7 quorum **F**(?)**dR**^{2}*v*. quarum *rD* | armenta **F**^{2}**R**^{2}*v*. armata *r* 8 praeterquia **F**. -rq; **a** 11 ex **R**^{1}*U151* et *rv* | singula **R**^{3}**o***va.S* 12 fecit **Fau** 14 ın *om.* **F**^{1}**R**^{1}**a** | om̄ **R** 15 oratiorum **Fa***va.L* | curatorum (*om.* que) **F**^{1}**a** 16 supra *va.S* | ducitur **du***Rh*. adduc- **E**^{2}*v(D)*. dic- *rG. cfr. n. luc. p. 100* 17 amnis (atnis **F**^{1}) *ll.H.* antnis **u**. annis (*Rh*) *G. om. v* | proxime (-mae **F**^{1}) **FRo***v(H)*. -mis **au**(*Rh*) *G* 18 superis **F**^{1}**au** | Hostie **o** 19 et totidem **o**. totidemque **E**^{2}*D* 20 et *om.* **a** | peloponensu **a**. -esu *r* | quinos *Sabell. ex Ar.* binos *ll.va.C(H)* 21 omni eius **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*v*. omnibus *r*

et in Aegypto septenos uno utero simul gigni auctor est Trogus.

34 Gignuntur et utriusque sexus quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos et in prodigiis habitos, 5 nunc vero in deliciis. Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas, inter quas legitur Eutychis a XX liberis rogo inlata Trall*ib*us, enixa XXX partus, Alci*p*pe elephantum. quamquam id inter ostenta est. nam- 10 que et serpentem peperit inter initia Marsici belli ancilla, et multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur.

35 Claudius Caesar scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interisse, et nos principatu eius adlatum illi ex Aegypto in melle vidimus. est inter exempla in ute- 15 rum protinus reversus infans Sagunti quo anno deleta ab Hannibale est.

36 **4.** Ex feminis mutari in mares non est fabulosum. invenimus in annalibus *P.* Licinio Crasso C. Cassio Longino cos. Casini puerum factum ex virgine sub parentibus 20 iussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum a se Argis Ar*e*s*c*ontem, cui nomen Arescusae fuisse, nupsisse etiam, mox barbam et

---

§ 33: (2) Trogus = Ar. fr. 284 Rose. Sol. 1, 51. — § 34: (3—5) Gell. IX 4, 16. (Aug. CD XVI 8.) — cfr. Liv. XXVII 11, 5. Obseq. 108. — (5) Sol. 1, 52. cfr. Pl. XXXIV 91. Tatian. c. Graec. 55 p. 118 sq. Worth. — § 35: Obseq. 118. — (12) Claud. fr. 8 Peter. Phlegon mir. 34. — § 36: (17—p. 14, 4) Gell. IX 4, 15. — (21) Mucian. fr. 2 Brunn.

---

1 uno *om.* o *v a.* (*Rh*) *G* 7 Eutychis (*B*)*H. cfr. Sol.* -thycis **R**. -thicis **Fd**. -ticis **a**. -tyche *C.* -tice *v* 8 Trallibus *C.* trallis (*ortum e* trallib.) **D**^{2}**F**^{1}**R**^{2}**Ea***v*. -llix **R**^{1}. rallis **D**^{1}. traxillis **F**^{2} | nixa **F**^{1}**a** 9 alcippe *v.* -ilpe *ll* | *dist. U 152* 10 bellis **F**^{1}**Ea** | ancilla et **F**^{2}*S*(*D*). -llae **DF**^{1}**d**. -lle **R**^{1}. -lla **R**^{2}*v*(*J*). anchilles **Ea**. ach- **z** 14 in egipto o 16 annibale **FR***C* 18 P. *G.* C. *ll. eras.* **E**^{2}*v.* Q. *Gell.* 19 cassini **F**^{2}*G.* -no **F**^{1}. caniso **a** 21 mutianus **Fa** o *v a. H* (*passim*) | esse a se *Gell.* | aristontem *ll.* o *v a. C* 22 cui — fuisse *om.* o | arescuse **F**. -cus et **a** | fuisset **F**^{2}*Gell. v a. S* | etiam *om.* o

virilitatem provenisse uxoremque duxisse; eiusdem sortis et Zmyrnae puerum a se visum. ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die L. Consitium civem Thysdritanum, *vivebatque cum proderem haec.*

37 ..... editis geminis rar*a*m esse aut puerperae aut puer- 5 perio praeterquam alteri vitam; si vero utriusque sexus editi sint gemini, rariorem utrique salutem. feminas celerius gigni quam mares, sicuti celerius senescere. saepius in utero moveri mares et in dextera fere geri parte, in laeva feminas. 10

38 **5.** (4) Ceteris animantibus statum et pariendi et partus gerendi tempus est; homo toto anno et incerto gignitur spatio, alius septimo mense, alius octavo et usque ad initia undecimi. ante septimum mensem haut umquam vitalis est. septimo non nisi pridie posterove pleniluni die aut 15 39 interlunio concepti nascuntur. tralaticium in Aegypto est et octavo gigni, iam quidem et in Italia tales partus esse vitales, contra priscorum opiniones. variant haec pluribus modis. Vistilia, Gliti ac postea Pomponi atque Orfiti clarissimorum civium coniunx, ex *i*is quattuor partus enixa septimo 20

---

§ 36: (3) Auson. epigr. 64, 12. — § 37. 38: Ar. VII 4, 585a1. 3, 583b24. G IV 6, 775a25. 12. probl. 894a11. — Ar. VII 3, 583b3. 4, 584a25. 33—38. — (16) ib. 584b5. cfr. Cens. DN 7, 7. — § 39: (18) Varro ap. Gell. III 16, 9.

---

2 zmirne **o**. zimi- **a**. Smyrnae **R**3 *va.S* | ad se **F**1**a** 3 die *om.* **a**. (die nuptiarum *Gell.*) | consitium **DFEa** *D*. coss- *Gell.* conficium **o**. cossic- **Rd**(?)*v* | thisdritanum **ao**. tis- *va. H* 4 uiuebatque — haec *ego e Gellio. om. ll. v* 5 *lac. indic. U 153; exciderunt fere* Aristoteles tradit | raram (**DE**?)*C*. rarū **FRa***v* 7 editis in gemini **Fa** 10 feminas a **R**. -ina **F**. -inas constat *va.S* 11 statutum **o***va.G* 12 egrediendi **ao**. egerendi **u***va.C* 13 initium **R***S* 14 undeci **R**1. decimi **E**2. decimi undecimique *va.D* 16 tralatium **F**1. -titium **F**2**R** *H*(*J*). transla- *v* 17 *dist. U 153* 18 uariantur **R**2 19 uestilia **D**1**E**2*va.J. cfr. Tac. ann. II 85* | gliti **DF**2**a***D*. ///iti **E**1. glici **R**2. cliti **F**1. clici **R**1. cditi **E**2. C. Lici *J*. C. Herdicii *v cfr. mus. Rhen. XVIII p. 230* | orfici **ad** 20 coniunx **F**2**R***v*(*D*). -iux *rH* | is **F**. his *rC* | partes **a**1. -res **a**2

semper mense, genuit Suillium Rufum undecimo, Corbulo-
ne*m* septimo, utrumque consulem, postea Caesoniam, Gai
principis coniugem, octavo. in quo mensum numero genitis 40
intra quadragensimum diem maximus labor, gravidis autem
5 quarto et octavo mense, letalesque in iis abortus. Masu-
rius auctor est L. Pap*i*rium praetorem secundo herede lege
agente bonorum possessionem contra eum dedisse, cum
mater partum se tredecim mensibus diceret tulisse, quoniam
nullum certum tempus pariendi statutum videretur.

10 **6.** (5) A conceptu decimo die dolores capitis, oculorum 41
vertigines tenebraeque, fastidium in cibis, redundatio sto-
machi indices sunt hominis inchoati. melior color marem
ferenti et facilior partus, motus in utero quadragensimo die.
contraria omnia in altero sexu, ingestabile onus, crurum et
15 inguinis levis tumor, primus autem XC die motus. sed 42
plurimum languoris in utroque sexu capillum germinante
partu et in plenilunio, quod tempus editos quoque infantes
praecipue infestat. adeoque incessus atque omne quicquid
dici potest in gravida refert, ut salsioribus cibis usae caren-
20 tem unguiculis partum edant et, si respiravere, difficilius
enitantur. oscitatio quidem in enixu letalis est, sicut ster-
nuisse a coitu abortivum.

---

§ 40: Ar. VII 10, 587^{b}6. Cens. DN 11, 7. — (4. 5) Ar. VII 4, 584^{b}14. — (5) Masur. fr. 24 Huschke. cfr. Gell. III 16, 23. — § 41 42: Sol. 1, 62—64. — (10) Ar. VII 4, 584^{a}2 sq. — (12) Ar. ib. 584^{a}13. — (15) ib 583^{b}4. — (19) ib. 585^{a}27. 587^{a}4. — (21) Gell. III 16, 24.

---

1 corbulonem (**D**?)*v*. -ne **R**^{2}**a**. -no **R**^{1}. -nae (a corbu- **F**^{2}) **F**. -lione **E** 3 mensium **Ra***vaS* 4 diem *om*. **F**^{1}**a** | clabos **F**^{1}. gla- **F**^{2}**a** 5 abortus *v*. -tuus *D*. -tibus *ll* 6 Papirium *v e Gellio*. papur- (parpur- **R**) *ll* 8 se tredecim **F**^{2}**E**^{2}**R**(?)*C*. se dec- **E**^{1}. sed sedec- **DF**^{1}**a**. XIIII *v* | dicere **F**^{1}**a**. (tulisse diceret *Gell.*) 9 statutū **DFRE**^{2}**ad**^{2}*v* (*D*). -utum ei *Gell.* statum **E**^{1}**d**^{1}*H* 11 uertiginis **F**. *om.* **a** 12 colos **d***SJ* 14 contra **o**
15 leui **F**^{1}**au** | humor **o** | XCC **R**^{1}. CX **F**^{1} 16 plurimis **F**^{1}. -mi **a** | laboris **oz** | capillo **E**^{2}*D*. *sed cfr. XXX 101* 17 editus **F**^{1}. et eductos **a** 19 carentes **oz** 20 partum *om.* **F**^{1}**a**. -tus **oz** 21 enitatur **F**^{1}**a** | enix **F**^{1}. -xa **a**^{1} | sternuisse **F**^{2}**o***v*. -utasse **R**^{2}**z**. renuisse **F**^{1}**R**^{1}**a**

43 **7.** Miseret atque etiam pudet aestimantem quam sit
frivola animalium superbissimi origo, cum plerisque abortus
causa odor a lucernarum fiat extinctu. his principiis nas-
cuntur tyranni, his carnifex animus! tu qui corporis viribus
fidis, tu qui fortunae munera amplexaris et te ne alumnum 5
44 quidem eius existimas, sed partum, tu cuius *i*mper*a*toria
est mens, tu qui te deum credis aliquo successu tumens,
tanti perire potuisti! atque etiam hodie minoris potes, quan-
tulo serpentis ictus dente aut etiam, ut Anacreon poeta,
acino uvae passae, ut Fabius Senator praetor, in lactis haustu 10
uno pilo strangulatus. is demum profecto vitam aequa lance
pensitabit, qui semper fragilitatis humanae memor fuerit.
45 **8.** (6) In pedes procidere nascentem contra naturam
est, quo argumento eos appellavere Agrippas ut aegri par-
tus, qualiter et M. Agrippam ferunt genitum, unico prope 15
felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. quam-
quam is quoque adversa pedum valitudine, misera iuventa,
exercito aevo inter arma mortesque ac noxia accessu, in-
felici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime,

---

§ 43: (3) Ar. VIIII 24, 605^{a}1. — § 44: (9) Val. M. IX 12 ext. 8. — § 45: Ar. VII 8, 586^{b}6. cfr. Pl. X 183. — Gell. XVI 16, 1. Nonius p. 557 M. cfr. Quintil. I 4, 25. — (13—17. p. 17, 3—5) Sol. 1, 65. 66.

---

1 putet aestimante **F**^{1}**a** 2 friuo **F**^{1}**a** | superuis si **a**. -uisi **F**^{1} | plerumque **R**(?)*va. D* 3 odor ab **o**. -rum **a** | extinctū **Fa** 5 amplexaris et **o***v*. -ri sed **F**^{1}**R**^{1}. -ris sed **F**^{2}**R**^{2}**a** 6 tu **F**^{2}**Ro***v*(*S*). tum **F**^{1}. tamen **au**. tu tamen *H* | imperatoria *U 154*. semper tinctoria (inct- **D**^{2}) *ll.* **uo***H*. -per uictoria (in ui- *v*) **dT***v* 7 tumens **o***v*. -mes *ll. S* 8 tanti **D**^{1}**FE**^{2}**u** (*Rh*) *G*. -te **R**^{1}**E**^{1}. ante **R**^{2}**a**. tantine **D**^{2}*D*. -ti tamen **o***v*. -ti tum **z** | atqui **oz***va. G* 9 ictus **R**^{2}*v*. -tu *r* **o** 13 procire **R**^{1}. -cedere **R**^{2}**o***Sol. va. D* 14 e (ex **z***C*) quo **oz***va.* (*Rh*) *G* | aegri partus **F**^{2}**Ea***S*. -re partus **DF**^{1}**R***v*. -re partos **E**^{2}**o***Sol. C*(*D*). (ab aegro partu *Nonius*) 15 et *del.* **E**^{2}*va. S* 17 *dist. va. D* 18 mortesque **DFR**^{2}*G*. -tēque **Eau**. -tisque (*U 155*) *D*. ostes qua **R**^{1}(?). hostesque **dT**. -tesque et ad mortem *v* | ac noxia *ego*. -xio **R**^{2}. ad noxia **F**^{2}**E**^{1}*G*. -xi **F**^{1}. -xio **DR**^{1}**E**^{2}**au**. obnoxio **z***v*(*S*). adeo noxio *D* | accessu **DF**^{1}**REa***v*(*S*). successu **F**^{2}*G*. (*loc. desperatus*)
18. 19 infeci **F**^{1}. interfici **a** 19 terri **F**^{1} | omnis **a**

quae Gaium, quae Domitium Neronem principes genuere totidem faces generis humani, praeterea brevitate aevi, quin- 46 quagensimo uno raptus anno in tormentis adulteriorum coniugis socerique praegravi servitio, luisse augurium prae- 5 posteri natalis existimatur. Neronem quoque, paulo ante principem et toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum scribit parens eius Agrippina. ritus naturae hominem capite gigni, mos est pedibus efferri.

9. (7) Auspicatius enecta parente gignuntur, sicut Scipio 47 10 Africanus prior natus primusque Caesarum a caeso matris utero dictus, qua de causa et Caesones appellati. simili modo natus et Manilius, qui Carthaginem cum exercitu intravit. 10. (8) Vopiscos appellabant e geminis qui retenti utero nascerentur altero interempto abortu. namque maxima, 15 etsi rara, circa hoc miracula existunt.

11. (9) Praeter mulierem pauca animalia coitum novere 48 gravida; unum quidem omnino aut alterum superfetat. extat in monimentis et medicorum et quibus talia consectari curae fuit uno abortu duodecim puerperia egesta. sed ubi paulu- 20 lum temporis inter duos conceptus intercessit, utrumque per- 49 fertur, ut in Hercule et Iphicle fratre eius apparuit et in ea quae gemino partu alterum marito similem alterumque

---

§ 46: Agrippina fr. 2 Peter. — § 47: Nonius p. 556. 557 M. Quintil. ib. Jul. Par. epit. de praen. 6. 4. — § 48. 49: Ar. VII 4, 585^{a}3—6. 11—21. Sol. 1, 60. 61.

---

1 q; F^{1}a | graiū a. Caium *va. S* | q; F^{1}a. quaeque F^{2}R^{2}z. et *va. S* 4 praegrauis F^{1}Ra | praeposteria (-ra a. -riaa u) talis F^{1}au. -ri ortus z *Sol. va. (Rh) G* 5 quippe o 7 ritus *coni. H.* ritu *ll.* o*v* 8 capite hominem *va. S(J)* 9 auspicatus F^{1}a | enecata oz | sicut F^{2}R^{2}E^{2}o *Sol. v.* sie D. sic r*D* 10 primūque F^{1}a | o caeso F^1. ob ceso a. obscesum o 11 uterum o 12 manilius DFRE*v(H)*. maſil- o. manl- ao^a*B* 17 quēque (*pro* quidem) R 18 monumentis a*va S.* mumc- F^1 | etiam medicorum *va. S* 19 duodecī F^2*C cum Budaeo ex Ar.* duo dici F^1. duo dicit Rda. duo o*v* | pperia F^1 20 coptuus F^1 | intercesserit a | uterque oz*va. H* | perfectus Ea. est perf- oz*va. G* 21 apparuerit F^{1}Ra

adultero genuit, item in Proconnesia ancilla, quae eiusdem diei coitu alterum domino similem, alterum procuratori eius, et in alia, quae iusto partu quinque mensum alterum edidit, rursus in alia, quae septem mensum edito puerperio insecutis in mensibus geminos enixa est. 5

50 (10) Iam illa vulgata *sunt*: vari*e* ex integris truncos gigni, ex truncis integros; eadem parte truncos, signa quaedam naevosque et cicatrices etiam regenerari, quarto partu 51 Dacorum originis nota in brachio reddit*a* **12.** (in Lepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membrana oculo 10 genitos accepimus); similes quidem alios avo, et ex geminis quoque alterum patri, alterum matri, annoque post genitum maiori similem fuisse ut geminum; quasdam sibi similes semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam feminam patri, marem sibi. indubitatum exemplum est Nicaei 15 nobilis p*y*ctae Byzanti geniti, qui, adulterio Aethiopis nata matre nihil a ceteris colore differente, ipse avum regeneravit Aethiopem.

52 Similitudinum quidem inmen*s*a reputatio est et in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria 20 haustaeque imagines sub ipso conceptu. cogitatio etiam

---

§ 50. 51: Ar. VII 6, 585^{b}28—33. 586^{a}2—11. G I 17, 721^{b}38. 18, 722^{a}10. Antig. Car. 112 (121. 122). Sol. 1, 78. 79.

---

2 domino — alterum *om.* **F**^{1} | similem *om.* **a** 3 et *om.* **Fa** | aliaq. **F**^{1}. aliaq. quae **F**^{2}. alia quae unum **o***v*. *cfr. Müller em. I p. 12* 3 *et* 4 mensium **F**^{2}**o***va.S* 5 in *del.* **F**^{2}**R**^{2}*v*. III *D* 6 sunt *ego.* est **DF**^{1}**Ea***v*. et **F**^{2}*D*. *om.* **R**(?)*Bas.* | *dist. va.S* | uarie *v*. -ria *ll.S* 7 eademque **F**^{2}**E**^{2}*va.S*(*D*). *dist. ego* | *an* signaque? 8—11 *dist. ego* 8 quartu **DF**^{1}. tertio *P ex Ar.*
9 dacorum (aco- **F**^{1})*ll.***o***v*(*G*). aliquorum *B.* auorum *coni. P.* (*loc. corr.*) | originis *sc.* homini | nota// **F**. -tae **R**. -tat **ad** | reddita (*abl. abs.*) *ego.* -tur *ll.***o***v*. -tum (*sc.* esse hominem) *Müller em. I p. 11 commate posito cum seqq.* (accepimus) *iungens* 10 oculos **F**^{1}**a** 13 maior **F**^{1}**a** 14 feminū **F**^{1}**a** 15 nicei **ao***va.G.* Niciae *U 156* 16 pyctae *G.* pictae *ll.* -toris **oz**. poetae *v* | bizanti **Fao** | genti **R** 17 in auum degenerauit **o***va.*(*Rh*)*G*
18 aethiope **F**^{2}. -op/// **F**^{1} 19 similitudinem **F**^{1}**R**^{1} | inmensa (*Pellicerius*) *J.* in menta **DF**^{1}**R**^{1}. -te **F**^{2}**R**^{2}**Ea***v* 20 audite (-tus **F**^{2}) memoriae **Fau**

utriuslibet animum subito transvolans effingere similitudinem aut miscere existimatur, ideoque plures in homine quam in ceteris omnibus animalibus differentiae, quoniam velocitas cogitationum animique celeritas et ingenii varietas multi-
5 formes notas inprimit, cum ceteris animantibus inmobiles sint animi et similes omnibus singulis in suo cuique genere. 53
Antiocho regi Syriae e plebe nomine Artemo in tantum similis fuit, ut Laodice coniunx regia necato iam Antiocho mimum per eum commendationis regnique successionis per-
10 egerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe et Publicius etiam servitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes, illud os probum reddentes ipsumque honorem eximiae frontis. qualis causa patri quoque eius Menogenis coci sui 54
cognomen inposuit, iam Strabonis a specie oculorum habentis
15 vitium imitat*o* ite*m* servo; Scipioni Serapionis in*did*erat suari*i* negotiatoris vile mancipium. eiusdem familiae Scipioni post eum nomen Salvitto mimus dedit, sicut Spinther secundarum tertiarumque Pamphilus collegio Lentuli et

---

§ 53: Val. M. IX 14 ext. 1. 14, 1. Sol. 1, 80. 81. (Sallust. ap. Suet. gramm. 15. Lucan. VIII 678. Pl. XXXVII 14.) — § 54: Val. M. IX 14, 2. 3. 4. Quintil. VI 3, 57. Sol. 1, 81. Suet. Caes. 59. Plut. Caes. 52. cfr. Pl. XXI 10. XXXV 8.

---

1 subito **o***v*. sibi *ll* 2 pluris **F** 4 multiformis **F***S*. multis fo- **a** 5 inprimit **EaTo***v*(*D*). -mat **F**^{2}**R***H*. -mae **D**. -ma/// **F**^{1}. *an* inprimūt? 6 similis **Faz** | singulis **DF**^{1}**E**^{1}**a**. -li **F**^{2}. -lisque **R**(?)*v*. -lique **E**^{2}**oz***D* | cuique *om.* **oz** | genus **Fa** 7 artemius **o**. -mus **z** 8 laodicię **F**^{2}. -docie **o**^{a} 10 uib; **F**^{1}**a** 12 illū **a** | mos probum **a**. probum os **o** | ipsum qua **F**^{1}**a** | *an* relicinae frontis? *cfr. XXXVII 14* 13 oci **F**^{1}. socii **F**^{2} 14 oculorum nomen **z***va.G* | habentis *ll.* **u** *v* (*H*) *J*. -ti **z***G* (*Brot.*) 15 imitato item *ego*. -tata et in *ll.* *G* (*Brot.*). -tata. Et *v*(*H*) | Scipioni in seruo Serapione *va.* *G* (*H*) | indiderat *coni. S.* inerat *ll.* is erat (*Rh*) *G* (*Brot.*). *om.* *v*(*H*) 16 ſuari **F**^{2}(*Rh*) *G* (*Brot.*). fu- **Eau**. ſuaſi **D**. -aſī **F**^{1}. uictimarii *v*(*H*) | uili mancipio *va.* *G*(*H*) | scipionis **F**^{2}. -num **R** 17 Cneum *va.* *G*(*H*) | cognomen *va.D* | saluitto (-uto **R**^{1}) *ll.* *S*. Salutio **R**^{2}*B*. -unto *v. cfr. XXXV 8* | minus **F**^{1}*va.B*. -nius **F**^{2} | sphinter **F**^{2}**R**^{2}. -iter **F**^{1}**R**^{1}**au** 18 secunda horum **F**^{1}**au**. (Secundanus retiariusque *va.G*) | apilus **F**^{1}. Pamphylius *va.Bas.*

Metelli consulum, in quo perquam inportune fortuitum hoc
quoque fuit, duorum simul consulum in scaena imagines
55 cerni. e diverso L. Plancus orator histrioni Rubrio cognomen inposuit, rursus Curioni patri Burbuleius itemque
Messalae censorio Menogenes, perinde histriones. Surae 5
quidem proconsulis etiam rictu*m* in loquendo intractionemque linguae et sermonis tumultum, non imaginem modo,
piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Severo, celebri
oratori, Armentari murmillonis obiecta similitudo est. [modo
in *Iuni*a domo Gallionem *a* Castellano liberto non discernebat, nec a San*n*io mimo Paride cognominato Agri*ppi*num 10
56 senatorem.] Toranius mango Antonio iam triumviro eximios
forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpis,
ut geminos vendidit: tanta unitas erat. postquam deinde
sermone puerorum detecta fraude a furente increpitus Antonio est, inter alia magnitudinem preti conqu*e*rente (nam 15
ducentis erat mercatus sestertiis), respondit versutus ingenii
mango, id ipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset
mira similitudo in ullis eodem utero editis; diversarum
quidem gentium natales tam concordi figura reperire super 20

§ 55: Val. M. IX 14, 5. Sol. 1, 81. 82. 83. 82. — § 56: Sol.
1, 84—86.

1 per que **Fa** | in fortunae F^2 2 quę (*pro* quoque) **R** | deorum F^1**a** | in ocenas F^1. incenas **a** 3 plangus **Fa** | histioni F^1**a**. -trionis **R** | rubri **Ea** | cognomen **Ea***v*. nom̄ **DFR**
4 curieni **Fa** 6 equidem **o** | rictum *Sol.v*(*J*). -tus F^2**o** *S*. -tu *r* | contractionemque F^2**d**^{2}*v a.S*(*D*). *cfr. Rück Rob. 1 p. 249*
7 imagine **do** 9 as mentari **a**. mentari F^1 | murmillonis **Ea** *D*. mir- *rv* | modo — 12 senatorem F^2 *inseruit post* 9 oratori. *om. rv*; *huc transpos. D. cfr. vol. I p. 526. spuria putat Momms. Sol.*[1] *p. XXIX. LXVI n.* 10 Iunia (*vel* Annaea) *D mus. Rhen. XVIII p. 231.* ea F^2 | a *D. om.* F^2 | discernebat F^2 (*sc.* similitudo). -bant *D* 11 Sannio *D.* sanio F^2 | Agrippinum (*U mus. Rh. l. l. p. 528*) *D.* agrinū F^2. -no F^3 12 senatorē F^2*D*. -ri F^3 | toranius **o***v*. thor- F^2**R**. hor- F^1**a** | magno F^2**ao**. M. *va.H*
16 aliam **Rau** | conquerente (*Rh*)*G*. conquir- *ll.***o**. requir- *v*
17 erat mercatus (merga- **F**) *ll.***o***v*(*S*). mercatus erat **o**^{a} *Bas*.
18 magno **Faο***va.C* | ob id *va.S* | danti **a**. //anti F^1. tante **R**
19 eo///// F^1. horum uno **au** 20 reperire F^1**Rau***S*. -iri F^2**o***v*(*J*)

omnem esse taxationem; adeoque tempestivam admirationem
intulit, ut ille proscriptor animus, modo et contumelia furens,
non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

13. (11) Est quaedam privatim dissociatio corporum, 57
5 et inter se steriles, ubi cum aliis iunxere *se*, gignunt, sicut
Augustus et Livia. item alii aliaeque feminas tantum gene-
rant aut mares, plerumque et alternant, sicut Gracchorum
mater duodeciens et Agrippina Germanici noviens. aliis
sterilis est iuventa, aliis semel in vita datur gignere. quae- 58
10 dam non perferunt partus, quales, si quando medicina et
cura vicere, feminam fere gignunt. Divus Augustus in reli-
qua exemplorum raritate neptis suae nepotem vidit genitum
quo excessit anno, M. Silanum, qui, cum Asiam obtineret
post consulatum Neronis principis successione, veneno eius
15 interemptus est. Q. Metellus Macedonicus, cum sex liberos 59
relinqueret, XI nepotes reliquit, nurus vero generosque et
omnes, qui se patris appellatione salutarent, XXVII. in 60
actis temporum Divi Augusti invenitur duodecimo consu-
latu eius L.que S*u*lla collega *a*. d. III. idus Aprilis C. Cris-
20 pinium Hilarum ex ingenua plebe Faesulana cum liberis
VIII, in quo numero filiae duae fuere, nepotibus XXVII,
pronepotibus XVIII, neptibus VIII, praelata pompa tum om-
nibus, in Capitolio immolasse.

---

§ 57. 58: Ar. VII 6, 585^{b}9. 13. 17. 20. 24—26. Sol. 1, 59. —
(8) Suet. Calig. 7. — (11) cfr. Tac A XIII 1.

---

2 proscriptu sanimus **F**^{1}. -tura nimiis **au** | contumeliā **Fau**
3 maius **a***v* *a.*(*Rh.*)*G* | ex *ll.*u(*Rh*)*G*. et in **oz***v* 5 steri-
les *G*. -relis **F**. -rilis **ao***v*(*D*). sper- **R** | iunxere se *ego*. (se iun-
Rh.) -xere *ll.***o***v* 6 liuia **F**^{2}**o***v*. lilia **R**. lul- **F**^{1}. iul- **DEa** |
aliae alii quae **F** 7 graechorum **F**^{1}. greco- **a** 9 inuenta **Ro**
10 perferunt **F**^{2}**R***v*. parerunt **DF**^{1}. pariunt **Eao** | aequales **F**^{2}
10. 11 et cura **REo***v*. et tu- **DFa**. naturam *D* 13 silanium
Fa 15 Q. *v*. Quē *ll* 19 L. que *om*. **R** | sylla **Fu***v* *a. Brot.* silla
Ra | a. d. **R**(?)*H*. d. *r***u**. ad *v* | crispinium **Ea***D*. -num *rv*
21 XXVIII **R***S* 22 XIIX **DFE***D*. XIX **dTau***S*. XII/// **R**.
XXIX *v* | VIIII *va.H* | praelata (**D**?)**a***C*(*D*). -luta **F**^{1}**dTE**. pro-
lata **F**^{2}**R**(?)*H*. praealta *v* | tum **R**. cum *rv* 23 in **T** *Pellicerius*.
sine **Ra**. his in **F**^{2} *in ras.* *v*

61 **14.** (12) Mulier post quinquagensimum annum non gignit, maiorque pars XL profluvium genitale sistit. nam *in* viris Masinissam regem post LXXXVI annum generasse filium, quem Methimannum appellaverit, clarum est, Catonem censorium octogensimo exacto e filia Salonis clientis 5
62 sui. qua de causa aliorum eius liberum propago Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quis Uticensis fuit. nuper etiam L. Volusio Saturnino in urbis praefectura extincto notum est *e* Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit consul, genitum post LXII annum. et usque 10 ad LXXV apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.
63 **15.** (13) Solum autem animal menstruale mulier est; inde unius utero quas appellaverunt molas. ea est caro informis, inanima, ferri ictum et aciem respuens. movetur sistitque et menses, ut partus, alias letalis, alias una senes- 15 cens, aliquando alvo citatior*e* excidens. simile quiddam et viris in ventre gignitur, quod vocant scirron, sicut Oppio
64 Capitoni praetorio viro. sed nihil facile reperiatur mulierum profluvio magis monstrificum. acescunt superventu musta, sterilescunt *t*actae fruges, moriuntur insita, exuruntur hor- 20

---

§ 61. 62: Ar. VII 5, 585^{b}2. Val. M. VIII 13 ext. 1. Sol. 1, 59. — Gell. XIII 20, 8. 14. Plut. Cato 24. Aur. Vict. v. ill. 17, 9. — cfr. infra § 156. — § 63: Sol. 1, 54. — Ar. G IV 7, 775^{b}25 sq. cfr. Pl. X 184. (Fest. p. 141, 20.) — § 64. 65: Sol. 1, 54—56. cfr. Pl. XXVIII 77—80.

---

3 in *v. om. ll.* e **oz** | annos **FaTo***va. G* 4 methimannum **F**^{2}**o**. -timanum **R***S*. -atnum **F**^{1}. metmatnū **a**. -tymatnum **DE**. -annum *D*. Methymathnum *v*. Mathumannum *Sol.* (Methymnus *Val.*) 5 e *om.* **a** | Salonii *va. S* 7 cognominati sunt **R***S* 8 praefectus **F**^{1}**a** 9 est e *J.* ē *ll.* **u***v* 10 gentium **F**^{1}**a** 11 uulgares **Fa** 12 est **E**^{2}**o***v*. si *r* 13 appellauere **dTao**. -arunt *va. S* 14 uanima **R**^{1}. ////an- **F**^{1} | ē (*pro* et) **F**^{1}**a** 15 et menses ut *ego.* menses et ut *ll.* **o***S*. -ses ut et *v* | et alias uno **a** 16 aliquanto **o***va. B* | citatiore *C.* -ior *ll.* **o***v* | excidens **F**^{2}*v*. exced- *r* **o**. *cfr.* procidere *§ 45 init.* 17 scirron *B*. scyron **ao***v*. sciron *r* 18 reperietur **oz**. -ritur **dT***va. G* 19 osta **F**^{1}**d**^{1}. ora **a**. musta orta **oz** 20 sterilescunt tactae (**R**?) *B* (-nt lacte *v*). -riliscunt (-con// **E**^{1}. -con **a**) iactae (-te **a**) **Ea**. -cunt **oz**. -relis c̄tiactae **D**. -relis c̄t//actae **F**. -rilescunt contactae *D*

torum germina, fructus arborum, quibus insidere, decidunt,
speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri prae-
stringitur, eboris nitor, alvi apium moriuntur, aes etiam ac
ferrum robigo protinus corripit odorque dirus aera, et in
5 rabiem aguntur gustato eo canes atque insanabili veneno
morsus inficitur. quin et bituminum sequax alioqui ac lenta 65
natura in lacu Iudaeae, qui vocatur Asphaltites, certo tem-
pore anni supernatans non quit sibi avelli, ad omnem con-
tactum adhaerens praeterquam filo . . ., quem tale virus
10 infecerit. etiam formicis, animali minimo, inesse sensum
eius ferunt abicique gustatas fruges nec postea repeti. et 66
hoc tale tantumque omnibus tricenis diebus malum in mu-
liere existit et trimenstri spatio largius, quibusdam vero
saepius mense, sicut aliquis numquam. (14) sed tales non
15 gignunt, quando haec est generando homini materia, germine
e maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde
tempore ipso animatur corporaturque. ergo cum gravidis
fluxit, invalidi aut non vitales partus eduntur aut *sanio*si,
ut auctor est Nigidius; — **16.** (Idem lac feminae non 67

§ 65: (9) Tac. H V 6. — § 66. 67: Ar. VII 2, 582^b 1. 4. 13. 19—21. G II 4, 738^b 4. — Nigid. fr. 110. 111 Swob.

1 et fructus **o** *v a. S* | insidere *ll.* **o** *v*(*J*). insed- *G.* incid- *anon. ap. Dal.* 2 ipse **F**^{1}**a** 3 eborisque **o** *va. S* | apum **d** *va. H* | emoriuntur *va. D* | etiam & **d**. et **o** 4 rubigo **R**(?)**a o** *va. S* | corrumpit **d T o z** *va. B* | aera et **E**^{2}**o** *v.* aera **F**^{2}*D.* aet **D F**^{1}. et *r H* 5 gustato (**R**?)**o** *v.* -tatu **D F E**. -tu **a** 6 infigitur **F**^{2}**o** *va. G* | quin et **R**(?)**o** *v.* qui et (et in **a**) *r* | alioqui **F d a**. -uin *r*(?)**o** *v* | ae **F**^{1}. at **a d**. et **o** *va. G* 7 *an* materia? *cfr. § 66. XI 2. XXXVI 198* | lacū **R a** | iudaae **F**^{1}. iudę **R**. iuda **a** | uo- catur *om.* **o** | asphaltites (aspa- **o**) **o** *v.* -ides **F**^{2}. -ites et **E**^{2}. -ite et *r* 8 nequit **a** *va. H* 9 *lac. ego. indicavi*; *excidit* e uestis panno: *cfr. XXVIII 80* | quem (quonem **R**^{1}) *ll.* **o**. quod *v* 10 et infecerit **R**^{1}**d**. ///inf- **F** | animaliū immo (minimo **F**^{2}) esse **F a** 11 abiique **F**^{1}. alii- **a** | gustatas **E**^{2}**o** *B.* gest- **F**^{2}**R E**^{1}*v*(*H*). uast- *r. cfr. Welzh. p. 16* 12 mulierē **F R** 14 aliquibus **o** *va. S*
15 homini **F**^{2}**o** *v.* -nū *r* | germine e **o z** *S.* -ine ae **E**^{2}. -inae **F d**. -ine *r.* -inis e *v.* semine e *B ex Ar.* 16 maribus **F**^{2}**R**(?)*v.* matri- **E**^{2}. matrici- **o z**. mori- *r* | hoc **o**(**R**?)*v.* hic *r* | sere **F**^{1}. sere re **a**. sese re **o** | glomerat **F**. -atur **a** 18 seduntur **F a** | ſaniosi **R**(?)*v.* famosi *r* **o** 19 *dist. ego. cfr. U 157.* laci **a**. lacti **d**

corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur) — incipiente autem hoc statu aut desinente conceptus facillimi traduntur. fecunditatis in feminis praerogativum accepimus inunctis medicamine oculis salivam infici. 5

68 (15) Ceterum editis primores septimo mense gigni dentes priusque in supera fere parte, haud dubium est, septimo eosdem decidere anno aliosque suffici, quosdam et cum dentibus nasci, sicut M'. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est, et Cn. Papirium Carbonem, praeclaros viros. 10 in feminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus.

69 cum ita nata esset Valeria, exitio civitati in quam delata esset futuram responso haruspicum vaticinante, Suessam Pometiam illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu consecuto. — (Quasdam concreto genitali gigni 15 infausto omine Cornelia Gracchorum mater indicio est) — aliqui vice dentium continuo osse gignuntur, sicuti Prusiae

70 regis Bithynorum filius superna parte oris. dentes autem *in* tantum invicti sunt ignibus, *ut* nec crementur cum reliquo corpore, *i*idemque flammis indomiti cavantur tabe pitui- 20 tae. candorem trahunt quodam medicamine. usu atteruntur multoque prius in aliquis deficiunt. nec cibo tantum et

---

§ 67: (3) Ar. G II 7, 747[a] 9. — § 68: Ar. VII 10, 587[b] 14. Gell. III 10, 12. Cens. DN 7, 4. — (9) Sol. 1, 70. — § 69: (15) Ar. G IV 4, 773[a] 15. Ar. X 4, 636[b] 1. — (17) Val. M. I 8 ext. 12. Sol. 1, 70. (cfr. Paul. Festi p. 148, 12.)

---

1 alanti **F**[1]**a** 2 stato aut **F**. -tu atque **o** 3 praerogatiuū *ll* (*sc.* signum). -iuam *v* 4 accipimus **F**[1]**Raz** 5 infigi **F**[1]**R**[1]**a** 7 gentes **F**[1]**R**[1]**a** | *an* superna, *ut v. 18?* | fere *om.* **a** 9 m̄. **FR**. M. **ao***va.H* 10 c//n̄ **F**. cū **a**. cōn. **R**. consulem **o** 11 exemplū **F**[1]**a** 12 uarię **F**[1]**a** | qua **F**[1]**a** 13 esse **F**[1]**Ra** | futurum **a***va.H* | sessam **Fa** 14 pāetiam **F**[2] | tempestatem (-ate **F**) florentissima **FRa** | uiridico **F**[1]. uerissimo **a** 15 exito **F**[1]. -ilio **z** | *dist. J. cfr. Nolten p. 16* 18 bythinorum **F**. bithi- **R**. -niorum **a**. Bithyniorum *va.S* 19 in ... ut *ego. om. ll.v* | tantum *om.* **a** | cremantur **o**(**R**?)*v* 20 cauentur **F**[1]. caue **o**[a] 21 tradunt **F**[1]**Ra** 22 prius *Sabell.* (*sc.* quam atterantur). primum *ll.v* | aliquas **a**. -quibus *va.D*

alimentis necessarii, quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguae serieque structurae atque magnitudine mutilantes mollientesve aut hebetantes verba et, cum defuere, explanationem omnem
5 adimentes. quin et augurium in hac esse creditur parte. 71
triceni bini viris adtribuuntur excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti vitae putant spatia. feminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini superne a canibus cognominati, fortunae blandimenta polli-
10 centur, sicut in Agrippina Domiti Neronis matre; contra in laeva. — (Hominem prius quam genito dente cremari mos 72
gentium non est) — sed mox plura de hoc, cum membratim historia decurret. 11, 160 sqq.

Risisse eodem die quo genitus esset unum hominum
15 accepimus Zoroastren; eidem cerebrum ita palpitasse, ut inpositam repelleret manum, futurae praesagio scientiae.

(16) In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram 73
futurae certum est. in plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri propemodum observatur raros-
20 que patribus proceriores, consumente ubertatem seminum exustione, in cuius vices nunc vergat aevum. in Creta terrae motu rupto monte inventum est corpus stans XLVI cu-

---

§ 70: (1) Ar. P III 1, 661^b16. — § 71: (7) Ar. II 3, 501^b22. — Sol. 1, 71. cfr. Pl. XI 167. — § 72: (11) cfr. Iuven. 15, 140. — (14) Sol. 1, 72. Aug. CD XXI 14. — § 73: Ar. G I 18, 725^b23. — (19) Sol. 1, 90. Aug. CD XV 9. cfr. Pl. II 236.

---

3 serięque **F**^{2}. -ique **R**. -iqui **F**^{1}**a** | magnitudinē **FR** | mollientisue **F**^{1}**a**. molientisue *va.H* 5 qui et **F**^{1}**a** 6 tribuuntur **a**. adtribuunt **F**^{2} 9 pollicetur **Fa** 11 hominem — 12 non est *videntur ad § 69 extr. post* parte oris *pertinere* 12 de hoc *om.* **F**^{1}**a** 13 decurret *v.* -rrat **R**^{2}. -rra **R**^{1}. -rrit *r* 14 die cognitus esset (esse **F**^{1}) **F**^{1}**a**. die **R**^{1} | hominū **F**. -nem **R**(?)**ao***v*. *cfr. § 137. XI 252* 15 zoroastroen **F**. -rastren **a**. -roestren **o** 16 praesagia **F**^{1}**Ra** 17 quoque **F**^{1}**a** 18 futurae *ll. Brot.* ſtature **o**. -rae *v(H)*. -uere *L* 19. 20 rarusque **F**^{1}**a**. raros **o** 20 ubertatē **F**^{2}**Roz***v(H)*. -ate **F**^{1}**a***L* 21 in Creta — p. 26, 1 tradunt **F**^{2}**E**^{2}**oz***v*. *om.* *r* | in creta **E**^{2}**oz***v*. merita in crementa **F**^{2}

74 bitorum, quod alii Orionis, alii Oti esse tradunt. Orestis corpus oraculi iussu refossum VII cubitorum fuisse monumentis creditur. iam vero ante annos prope mille vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium quam prisca conqueri. Naevii Pollionis amplitudinem annales 5 non tradunt, sed quia populi concursu paene sit interemptus, vice prodigii habitum. procerissimum hominum aetas nostra Divo Claudio principe Gabbaram nomine ex Arabia
75 advectum novem pedum et totidem unciarum vidit. fuere sub Divo Augusto semipede addito, quorum corpora eius 10 miraculi gratia in conditorio Sallustianorum adservabantur hortorum; Pusioni et Secundillae erant nomina. eodem praeside minimus homo duos pedes et palmum Conopas nomine in deliciis Iuliae neptis eius fuit, et mulier Andromeda, liberta Iuliae Augustae. Manium Maximum et M. Tullium 15 equites Romanos binum cubitorum fuisse auctor est M. Varro, et ipsi vidimus in loculis adservatos. sesquipedales gigni, quosdam longiores, in trimatu inplentes vitae cursum, haud ignotum est.

76 (17) Invenimus in monumentis Salamine Euthymenis 20 filium in tria cubita triennio adcrevisse, incessu tardum,

---

§ 74: Herod. I 68. Gell. III 10, 11. Sol. 1, 90. — Hom. E 304. M 383 al. (cfr. Nep. ap. Gell. XVII 21, 3. Vell. I 5, 3.) Iuven. 15, 69. — Cic. ap. Col. III 8, 2. Sol. 1, 89. (Joseph. ant. XVIII 4, 5.) — § 75: Varro ant. rer. hum. I fr. 6 Mirsch. — (17. 18) cfr. Fabian. ap. Sen. cons. ad Marc. 23, 5. — § 76: (20—p. 27, 2) Sol. 1, 95.

---

1 Oti **z**G. otio **F**². osii **E**²**o**. Etionis *v* | fuisse *va. D* | tradunt **E**²**ozv**. arbitrabantur **F**²*D*. -rantur *G* | orestri **F**¹**R** 2 monimentis (**DE**?)**o***S* 3 prope *om.* **a** | mill/// **F**¹. in illis **a** 4 cessant **Fa** 5 Naeuii (Neuii **F**²) — habitum **F**²**E**³*v*. *om. r.* (*an* habitam?) 7 hominem **a***va. H. cfr. p. 25, 14* 8 gabbarum **F**²*Sol. v.* -bborum *r* 11 ingratia (///gr- **F**²) in **FRa** | sallustianorum **R**(?)*C.* salu- *rv* | seruabantur **a** 12 pusioni **E**²*Sol. v*(*D*). pos- *rH* 13 conopas *ll. v* maropas **F**² *suprascr.* scopas *coni. B* 14 Iuliae *om.* **a** | fuisse **a** 15 et *om.* **Fa** | tullio **R** 20 monimentis **o***SJ* | Euthymenis *H.* euthim- **FRo***C.* eutim- **a***v* 21 adcreuisse **FR**²**Ea***D.* accre- **o**. adore- **DR**¹. adole- *v*

sensu hebetem, puberem etiam factum, voce robusta, absumptum contractione membrorum subita triennio circumacto. ipsi non pridem vidimus eadem ferme omnia praeter pubertatem in filio Corneli Taciti, equitis Romani Belgicae
5 Galliae rationes procurantis. ἐκτραπέλουϲ Graeci vocant eos; in Latio non habent nomen.

17. Quod sit homini spatium a vestigio ad verticem, 77 id esse pansis manibus inter longissimos digitos observatum est, sicuti vires dextra parte maiores, quibusdam aequas
10 utraque, aliquis laeva manu praecipuas, nec id umquam in feminis; (18) mares praestare pondere et defuncta viventibus corpora omnium animalium et dormientia vigilantibus; virorum cadavera supina fluitare, feminarum prona, velut pudori defunctarum parcente natura.

15 **18.** Concretis quosdam ossibus ac sine medullis vivere 78 accepimus. signum eorum esse nec sitim sentire nec sudorem emittere, quamquam et voluntate scimus sitim victam equitemque Romanum Iulium Viatorem e Vocontiorum gente foederata in pupillaribus annis aquae subter cutem fusae
20 morbo prohibitum umore a medicis naturam fecisse consuetudinem atque in senecta caruisse potu. nec non et alii multa sibi imperavere.

19. Ferunt Crassum, avum Crassi in Parthis interempti, 79 numquam risisse, ob id Agelastum vocatum, sicuti nec flesse

---

§ 77: (7—9) Sol. 1, 93. cfr. Vitr. III 1, 3. — (13) Sol. 1, 95. — § 78: (15—17) Sol. 1, 74. § 79: Lucil. ap. Cic. fin. V 92. Tusc. III 31. (Macrob. II 1, 6.) Sol. 1, 72. 73.

---

1 et iam puberem **o** *va. S* 2 adsumptam **F**^{1}. ass- **a** 4 filii (*om.* in) **a** 5 ectrapelos **D** *B*. &tra- **F**^{2}. ecta- **R** *v*. exta- **a**. &ta- **F**^{1}**E** 6 nomen non habent **ad** 8 pansis **DF**^{1}**RE** *S*. passis **F**^{2}**a** *G*. sparsis (pa- **d**^{1}) **dToz** *v* 9 uires quibusdam **o** *va. G*. septeres **F**^{1}**da** | dextera **a** *Dal.* | equales **o** 10 aliquibus **o** *va. S* 16 accipimus **F**^{1}**Ra** (*Fels p. 66 n. 1*) | sitē **F** 17 sciamus **dTo** *va. G* 18 equitem qui **Rda** | uacontiorum **F**^{2}
19 aquae **F**^{2}*v*(*D*). qua **D**^{1}. aqua *ro* *S* | fusę **F**^{2}*v*(*D*). furae **DE**^{1}. -re **F**^{1}**Ra**. fusa **R**^{2}*S*. fuste **E**^{2}. fuisse **o** 20 uicisse *D coll. § 58* | consuetudine **F**^{2}**E**^{2}**o** *va. S* (*D*) 21 potus **ad** 24 uocamus **aT**. uoca//// **F**^{1} | sicut **R**(?) *H*

multos. Socratem clarum sapientia eodem semper visum
vultu nec aut hilaro magis aut turbato. exit hic animi
tenor aliquando in rigorem quendam torvitatemque naturae
duram et inflexibilem affectusque humanos adimit, quales
ἀπαθεῖς Graeci vocant, multos eius generis experti, — quod 5
80 mirum sit — auctores maxime sapientiae, Diogenen Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam
in totius odium generis humani evectum. sed haec parva
naturae insignia in multis varia cognoscuntur, ut in Antonia
Drusi numquam expuisse, in Pomponio consulari poeta non 10
ructasse. — (Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt
rari admodum, cornei vocantur) —

81 **20.** (19) Corpore vesco, sed eximiis viribus Tritanum,
in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem, filiumque
eius militem Magni Pompei et rectos et traversos cancella- 15
tim toto corpore habuisse nervos, in brachiis etiam manibusque, auctor est V a r r o prodigiosa virium relatione atque
etiam hostem ab eo ex provocatione dimicante inermi dex-
82 tera * superatum et postremo correptum * uno digito * in
castra tralatum. at Vinnius Valens meruit in praetorio Divi 20

---

§ 80: Sol. 1, 73. — (9—11) ib. 74. — § 81: Sol. 1, 75. 76.
Varro ant. rer. hum. I fr. 7 Mirsch.

---

1 uisu **o** 2 haut **F**^{1}. *om.* **oz** | animo **Fa** 3 turbiditatemque **o** 3. 4 naturā dure **R** 4 affectusque **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. eff- *r* 5 apathis **F**^{2}. -thes *v*. -tis **F**^{1}**d**. -tes **R**. aptis **a**. affatis **o** | quodque **R**(?)*v* 6 maximae **F** 7 pirrhonē **a**. pirro- **o** 8 odii **o** | parua *ll.* **o***v*(*H*). ł prauae **F**^{2}*G* 10 non *ll.D.* nunquam (**R**?)**o***v* 11 natura *v*. -rae *ll* 13 uesco **F**^{2}**E**^{2}*B*. -cos *v*. ///escos **F**^{1}. vasto **F**^{3}. utesco **R**. -cos **DEa**. neruosus esse **z**. -uosi esse produntur (*om. seqq. ad 20* tralatum) **o** | tritanum **E**^{2}*v*(*D*) -annum *H e Sol.* tributanum (-tco nū **F**)*r* 14 *dist. v a.H* 15 transuersos **Ra***v a.J* | cancellatim **a***v*. cancill- *r* 17 Varro in *B e Sol.* | prodiosa **F**^{1}. -igiosarum *J e Sol.* | relatione **F**^{2}**R**^{2} *Sol. B*(*D*). ela- **EadTz***v*(*H*). ſela- *r* 18 dimicantē **F**^{2}**E**^{2}*v a.S* (*D*). *sed cfr. Sol.* | dextra **R**(?)*v a.D* 19 uno digito *coll. Sol. huc transposui*; *post* dextera *exhibent ll. v* 20 talatum **F**^{1}. transl- **Rda***v a.D* | ac **F**^{1}. ad **Ea**. An **D**. Aulus **o**. A. *v a.H* | Iunius *v a.H*

Augusti centurio, vehicula *vini* culleis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus, carpenta adprehensa una manu retinere, obnixus contra nitentibus iumentis, et alia mirifica facere, quae insculpta monumento eius spectantur. ide*m* 83
5 M. Varro: Rusticel*i*us, inquit, Hercules appellatus mulum suum tollebat, Fufius Salvius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus et ducenaria duo umeris contra scalas ferebat. nos quoque vidimus Athanatum nomine prodigiosae ostentationis quin-
10 genario thorace plumbeo indutum cothurnisque quingentum pondo calciatum per scaenam ingredi. Milonem athletam, cum constitisset, nemo vestigio educebat, malum tenenti modo digitum corrigebat.

(20) Cucurrisse MCXL stadia ab Athenis Lacedaemonem 84
15 biduo Philippidem magnum erat, donec An*y*stis cursor Lacedaemonius et Philonides Alexandri Magni a Sicyone Elim uno die MCCCV cucurrerunt. nunc quidem in circo quosdam $\overline{\text{CLX}}$ passuum tolerare non ignoramus nuperque Fonteio et Vipstano cos. annos VIII genitum a meridie ad
20 vesperam $\overline{\text{LXXV}}$ passuum cucurrisse. cuius rei admiratio ita demum solida perveniat, si quis cogitet nocte a*c* die

§ 83: Varro ib. fr. 8. — (11) cfr. Sol. 1, 76. Philostr. vit. Ap. Tyan. IV 28. — § 84: Herod. VI 106. Sol. 1, 98. cfr. Pl. II 181. — (19) Sol. 1, 98.

1 uini *ego.* tum a. cum *rv* | culeis *va. D* 3 obnixa z. -xo *va. G* | renitentibus o (*prob. Rück Rob. I p. 252*) 4 expectantur Fa | idem (*Sabell.*) *J.* ideo *ll. v* 5 Rusticelius *D.* -cellus *ll. v* 6 *dist. va. H*(*D*) | fuuius F. fusius ad*va. D*
11 Milonem *J.* C. mil- *ll. v*(*H*). Crotoniatam Mil- *B.* -oniensem Mil- *S e Sol.* 12 e uestigio a 13 nemo (*pro* modo) F²E²d²*v.* ni d¹ 14 MCLX R*va. G* | stadios ab Fa. -ias ich R¹
15 Phidippidem *Salm.* | Anystis *Sol. H.* Anistis *G.* canistis F²R. -sti F¹a. -stius *v* 17 MCCCV Fa*S.* -II T*v.* ///CCC/// R. MCC *B e Sol. add.* stadia (DE?)*v* 19 uipstano (-siano F²) *ll. Brot.* Vpistano o. Vpit- z. Vipsano (-nio *GH*)*v* | anno a | genitum puerum *Sol.* o*va. S*(*J*). *cfr. luc. p. 39 sq. Müller stil. p. 75, § 25*
20 uesperum *Sol.* o*va. G* 21 perueniet F²z*va. G*(*HD*) | ac die R(?)*v.* ad diem *r*

longissimum iter vehiculis Tib. Neronem emensum festinantem ad Drusum fratrem aegrotum in Germaniam. ea fuerunt CC passuum.

85 **21.** (21) Oculorum acies vel maxime fidem excedentia invenit exempla. in nuce inclusam Iliadem Homeri carmen (5) in membrana scriptum tradit Cicero. idem fuisse qui pervideret CXXXV passuum. huic et nomen M. Varro reddit: Strabonem vocatum; solitum autem Punico bello a Lilybaeo Siciliae promunturio, exeunte classe e Carthaginis portu, etiam numerum navium dicere. Callicrates ex ebore for- (10) micas et alia tam parva fecit animalia, ut partes eorum a ceteris cerni non possent. M*y*rmecides quidem in eodem genere inclaruit quadriga ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricata et nave, quam apicula pinnis absconderet. (15)

86 **22.** (22) Auditus unum exemplum habet mirabile proelium, quo Sybaris deleta est, eo die quo gestum erat auditum Olympiae. nam *fama* Cimbricae victoriae Castoresque,

---

§ 84: (1) Val. M. V 5, 3. — § 85: Cic. acad. II 81. Sol. 1, 100. — Varro ant. rer. hum. I fr. 9 Mirsch. Val. M. I 8 ext. 14. Strabo VI 267. Ael. VH XI 13. Sol. 1, 99. — (10) Sol. 1, 100. Cic. acad. II 120. Varro LL VII 1. IX 108. cfr. Pl. XXXVI 43. — § 86: Cic. ND II 6. Val. M. I 8, 1. Flor. III 3, 19—21. II 12, 14. 15. Plut. Aem. Paul. 25.

---

1 tib. **Ea***D*. tibi **DR**[1]**d**. trib; **F**[2] *in ras.* **E**[2]**R**[2]. tribus Tiberium *v. cfr. mus. Rhen. XVIII p. 235. 531* 2 germania **F**[1]. -nia in **ad**[1]*va.S*. -niam in **d**[2]**T***H* | eo **d***C* 3 ducenta **F**[1]**a** 4 a////es **F**[1]. aciem **a** 5 exemplo **F**[1]. -pli **a** | iliadā **a**. -da **Rd**(?)*va.D* 6 tradidit **F***va.S* | peruidere **F**[1]**Ra** 7 reddidit *va.S* 8 uocatur **F**[1]. -cat **a** 9 e *om.va.H.* ae **F**[1]. a *Sol.* **oz** 10 nauigium **F** 12 possent **F**[2]**R***v*. -ssint *r* | mirmecides **F**[2]. merm- **F**[1]**Rda***vaB* | quidam *va.H*(*D*) 13 quadrige **R**. -gam **ad**. a quo quadr- *va.J* 14 fabricat/// **R**. -tam **ad***va.J* | naue (*coni. S*)*J*. -uē *ll.v* | apiculae **F**[1]. -le **Rda** 14. 15 absconderēt **a**. -re (abco- **F**[1])**F**[1]**R** 16 habetur **o** 17 quo (quod **a**) hybaris **F**[1]**a**. quo Larissa **o** | delata **F**[1]**a** 18 fama *ego.* nuncii *JD. om.ll.v.* (*cfr. Flor.* rumor). *intellegunt* auditae *H*, exemplum *Müller em. I p. 14* | cursoresque **au**[2]. -ores quique (*del. deinde* qui) *Rh.* -ores Castoresque *U.* Castorumque *Müller*

Roma*m* qui Persicam victoriam ipso die quo contigit nuntiavere, visus et numinum fuere praesagia.

23. (23) Patientia corporis, ut est crebra sors calamitatium, innumera documenta peperit, clarissimum in feminis (87)
5 Leaenae meretricis, quae torta non indicavit Harmodium et Aristogitonem tyrannicidas, in viris Anaxarchi, qui, simili de causa cum torqueretur, praerosam dentibus linguam unamque spem indicii in tyranni os expuit.

24. (24) Memoria necessarium maxime vitae bonum (88)
10 cui praecipua fuerit, haut facile dictu est, tam multis eius gloriam adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddidit, L. Scipio populo Romano, Cineas Pyrrhi regis legatus senatui et equestri ordini Romae postero die quam advenerat. Mithridates, duarum et viginti gentium
15 rex, totidem linguis iura dixit, pro contione singulas sine interprete adfatus. C*h*armadas quidem in Graecia quae quis (89) exegerat volumina in bibliothecis legentis modo repraesentavit. ars postremo eius rei facta et inventa est a Simonide melico, consummata a Metrodoro Scepsio, ut nihil non isdem
20 verbis redderetur auditum. nec aliud est aeque fragile in (90) homine: morborum et casus iniuria*s* atque etiam metus sentit, alias particulatim, alias universa. ictus lapide oblitus

---

§ 87: cfr. Pl. XXXIV 72. — (6) Val. M. III 3 ext. 4. — § 88: Val. M. VIII 7 ext. 16. (Xen. Cyrop. V 3, 46.) Sol. 1, 108. 109. — Cic. Tusc. I 59. Sen. controv. I praef. 19. — (14) cfr. Pl. XXV 6. Quintil. XI 2, 50. Gell. XVII 17, 2. Aur. Vict. v. ill. 76. — § 89: Cic. Tusc. I 59. de or. II 360. 351. Sol. 1, 109. — § 90: Sol. 1, 110. — (22) Val. M. I 8 ext. 2.

---

1 Romam *coni. Rh* (*Müller*). -ani *ll.v* 3 calamitatum **a** *va.S* 5 meretrices **F**^{1}**a**. -cis exemplum **z** 8 tyrannos **Rd** *va.B* 10 dictum **o** 10. 11 gloriam eius **ao** *va.S* 12 cireas **R**. cyneas **Fao** *va.L* 13 phyrrhi **F**. pirri **ao** 15 contionis **FR** 16 Charmadas *H e Cic.* carm- *ll.v* Charmidas *B* | quidem **dTs**. -dam *ll.v. cfr. Ludewig p. 74* | qua **F**^{1}. quot **a** 17 exegerat **F**^{2}*G*. -rit *ll.v* (*J*). exigeret (*vet. Dal.*) *S* 19 medico **doz** *va.B* | a *om.* **Fa** | hisdem **F**^{2}**o**. ///dem **F**^{1} 20 facile **F**^{2}**z** 21 iniurias **R**(?)*v*. -ria *r D* 22 sentiens *va.S* | uniuersa **F**^{2} **R**(?)*v*. c uersa **F**^{1}. sunt (s̄) uersa **a**

est litter*as* tantum; ex praealto tecto lapsus matris et adfinium propinquorumque cepit oblivionem, alius aegrotus servorum, etiam sui vero nominis Messala Corvinus orator. itaque saepe deficere temptat ac meditatur vel quieto corpore et valido. somno quoque serpente amputatur, ut inanis (5) mens quaerat ubi sit loci.

91 **25.** (25) Animi vigore praestantissimum arbitror genitum Caesarem dictatorem, nec virtutem constantiamque nunc commemoro nec sublimitatem omnium capacem quae caelo continentur, sed proprium vigorem celeritatemque (10) quodam igne volucrem. scribere aut legere, simul dictare et audire solitum accepimus, epist*u*las vero tantarum rerum quaternas pariter dictare [librariis aut, si nihil aliud ageret, 92 septenas]. idem signis conlatis *bis et* quinquagiens dimicavit, solus M. Marcellum transgressus, qui undequadra- (15) giens dimicavit. nam praeter civiles victorias undeciens cent*ena* et nonaginta duo milia hominum occisa proeliis ab eo non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam, quod ita esse confessus est ipse 93 bellorum civilium stragem non prodendo. (20)

(26) Iustius Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI naves piratis ademisse: Caesari proprium et peculiare sit praeter supra dicta clementiae insigne, qua usque ad paenitentiam

---

§ 90: (3) Hieron. chron. ad Ol. 197, 3. — § 91. 92: (11) Sol. 1, 107. — (16) ib. 106. — (19) ib. 107. — § 93: (21) cfr. Plut. Pomp. 45. — (23) Sol. 1, 107.

---

1 litteras **d**(?)*v*. -ris *ll* 2 propinqui eorumq; **F**^{1}**d**^{1}**a** 3 *dist. ego* 4 temptate (*om.* **ac**) **F**^{1}**a** 5 amputatur **F**^{2}**T**(*P*)*H*. -utat **REau**. -ut & **F**^{1}. computat *v* 7. 8 genitum *ll. H*(*J*). -tum C. *v*. -tum Gaium *S*. gaium **o**. gentium **a**^{3} 11 uolucrū **a**. -cru **R**. -cr/// **F**^{1} | et (*pro* aut) **o***v a. H* 13 quaternas *ll.* **o**^{a}*Sol. v*. -nis **o** | dictare *ll.* **u***Sol.* dictare librariis **F**^{2}**R**^{2}*D*. librariis dictare **E**^{2}**o***v*. *add.* aut — 14 septenas **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}**o***v* | nichil **o**. nil **F**^{2} | septenas *C*. -nis **F**^{2}**R**^{2}*v*. -nas (-nis **E**^{2}) dictare **E**^{2}**o**. *uncos posui cum Salm., HJ, Momms.* 14 bis et *ego e Sol. om. ll. v* | dimicauerat **R**^{3}*v a. J* 17 centena *Sol. H*. -tum (*om.* **R**^{1})*ll. v*. C *Bas.*
18 etiamsi *D*. *sed cfr. VIII 4.* (*an vero* et incoactam?) 19 est et ipse **F**^{2} 21 DCCCXLVII **adT** 22 fit **a**. *om.* **o**. fuit *v a. G*. (*an* est *aut* erit?)

omnes superavit. idem magnanimitatis perhibuit exemplum,
cui comparari non possit aliud. spectacula enim edita 94
effusasque opes aut operum magnificentiam in hac parte
enumerare luxuriae faventis est: illa fuit vera et incompara-
5 bilis invicti animi sublimitas, captis apud Pharsalia*m* Pompei
Magni scriniis epistularum iterumque apud Thapsum Sci-
pionis concremasse ea optima fide atque non legisse.

26. (27) Verum ad decus imperii Romani, non solum 95
ad viri unius, pertinet victoria*rum* Pompei Magni titulos
10 omnes triumphosque hoc in loco nuncupari, aequato non
modo Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis
prope ac Liberi patris. igitur Sicilia recuperata, unde pri- 96
mum S*u*llanus in rei publicae causa exoriens auspicatus est,
Africa vero tota subacta et in di*c*ionem redacta Magnique
15 nomine in spolium inde capto, eques Romanus, id quod
antea nemo, curru triumphali revectus et statim ad solis
occasum transgressus, excitatis in Pyrenaeo tropaeis, oppida
DCCCLXXVI ab Alpibus ad fines Hispaniae ulterioris in di-
cionem redacta victoriae suae adscripsit et maiore animo
20 Sertorium tacuit, belloque civili, quod omnia externa con-
ciebat, extincto iterum triumphales currus eques R. induxit,
totie*n*s imperator ante quam miles. postea ad tota maria 97
et deinde solis ortus missus hos retulit patriae titulos more
sacris certaminibus vincentium — neque enim ipsi coro-

---

§ 94: (5) Sen. de ira II 23, 4. Dio XLIII 13, 2. — § 96: (15) Vell. II 30, 2. Gran. Licin. XXXVI init. Eutrop. 5, 9. Val. M. VIII 15, 8. cfr. Pl. III 18. § 97: (23. 24) cfr. Pl. XVI 10.

---

2 posset **R** | spectacula — 4 est *om.* **R**^{1} | spectaculū **au**. specula **F**^{2}. spe///// **F**^{2} | enim **F**^{2}*v*. ///// **F**^{1}. in **au**. *om.* **R**^{2} 4 *an* numerare? | est *om.* **F**^{1}**au** | fu//// **F**^{1}. fit **au** 5 pharsaliam **R**(?)*v*. -lia *r* 9 uictoriarum *D*. -riā **F**^{2}*v*. -ria *r*. -rias *P* (*et dist.*). *de structura cfr. vol. III p. 495 ad XX 43* 10 aequanto **F**^{1}. ac qu- **a** 13 silanus **FRa**. Syll- *va. Brot.* 14 ditione **F**. deditionē **a***va. Ven.* 16 est et **R**(?)*va. D* 17 transgressis **F**^{1}**R** | tropheis **F**^{2}. -phaeis *va. Brot.* 20. 21 conciebant **F**^{1}**Ra**. concutiebat **dTz***va. G* 21 Romam (*H*)*J* 22 toties **F**^{2}*va. S.* -ius **F**^{1}**Ra** | imperator////te **F**^{1}. -orum etiā **a** 23. 24 mores acres **F**^{2} (*sed corr. rursus detersa*)

nantur, sed patrias suas coronant —, hos ergo honores urbi tribuit in delubro Minervae, quod ex manubiis dicabat:

CN · POMPEIVS MAGNVS IMPERATOR BELLO XXX ANNORVM CONFECTO FVSIS FVGATIS OCCISIS IN DEDITIONEM ACCEPTIS HOMINVM CENTIENS VICIENS SEMEL LXXXIII 5 DEPRESSIS AVT CAPTIS NAVIBVS DCCCXLVI OPPIDIS CASTELLIS MDXXXVIII IN FIDEM RECEPTIS TERRIS A MAEOTIS AD RVBRVM MARE SVBACTIS VOTVM MERITO MINERVAE.

98 Hoc est breviarium eius ab oriente. triumphi vero, 10 quem duxit a. d. III kal. Oct. M. Pisone M. Messala cos., praefatio haec fuit:

CVM ORAM MARITIMAM PRAEDONIBVS LIBERASSET ET IMPERIVM MARIS POPVLO ROMANO RESTITVISSET EX ASIA PONTO ARMENIA PAPHLAGONIA CAPPADOCIA CILI- 15 CIA SYRIA SCYTHIS IVDAEIS ALBANIS HIBERIA INSVLA CRETA BASTERNIS ET SVPER HAEC DE REGE MITHRIDATE ATQVE TIGRANE TRIVMPHAVIT.

99 Summa summarum in illa gloria fuit (ut ipse in contione dixit, cum de rebus suis disseret) Asiam ultimam pro- 20 vinciarum accepisse eandemque mediam patriae reddidisse. si quis e contrario simili modo velit percensere Caesaris res, qui maior illo apparuit, totum profecto terrarum orbem enumeret, quod infinitum esse conveniet.

100 **27.** (28) Ceteris virtutum generibus varie et multi 25 fuere praestantes. Cato primus Porciae gentis tres summas

98: (15) Plut. Pomp. 45. Appian. Mithr. 116. — § 99: (20) Flor. III 5, 31. — § 100: Sol. 1, 113. 114.

4 dedicationem **F**[1]. declina- **a** 5 uicies semel centenis (*del.* centiens) *G* | LXXVIII **R***SJ* 6 DCCCXLVI *v. cfr. § 93.* DCCXLVI **F**[2]**Ea**. -LIII **F**[1]**R**[1]. -LÑI **D**. -LVII **R**[2] 7 C·LXXXVIII (C·L *in ras.*) **F**[2] 8 maeoti **z**. -tis lacu *va. S* 11 ad **F***a va. H* | me//sala **F**. mens- **a**. messalē **R**[2]. mens- **R**[1] 12 hoc **F**[1]**a** 14 et *om.* **a** (*Dal.*[2] *errore*) 16 Albanis *om.* **F**[1]**d**[1]**a** 17 Basternis *v.* -tenis **R**. bastrenis (bos- **F**[2]) *r D. cfr. IV 100. 81.* (*Strabo II 118 init. al.*) | regibus *va. S* 21 excepisse **a z** 25 multi *om.* **F**[1]**Ra** 26 porcie **o**. portiae **F**[2]**a** *va. G*. -tio **R**. poratiae **F**[1]

in homine res praestitisse existimatur, ut esset optimus orator, optimus imperator, optimus senator, quae mihi omnia, etiamsi non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Aemiliano videntur, dempto praeterea plurimorum odio, 5 quo Cato laboravit. itaque sit proprium Catonis quater et quadragiens causam dixisse, nec quemquam saepius postulatum et semper absolutum.

28. (29) Fortitudo in quo maxime exstiterit inmensae 101 quaestionis est, utique si poetica recipiatur fabulositas. 10 Q. Ennius T. Caecilium Teucrum fratremque eius praecipue miratus propter eos sextum decimum adiecit annalem. L. Siccius Dentatus, qui tribunus plebei fuit Sp. Tarpeio *A.* Aternio cos. haud multo post exactos reges, vel numerosissima suffragia habet centiens viciens proeliatus, octiens 15 ex provocatione victor, quadraginta quinque cicatricibus adverso corpore insignis, nulla in tergo. idem spolia cepit 102 XXXIIII, donatus hastis puris duodeviginti, phaleris viginti quinque, torquibus tribus et octoginta, armillis CLX, coronis XXVI, in *iis* civicis XIIII, aureis octo, muralibus, tribus, ob- 20 sidionali una, fisco aeris, X captivis et viginti sim*ul* *bu*bus, imperatores novem ipsius maxime opera triumphantes secutus, praeterea (quod optimum in operibus eius reor) uno

§ 100: (6) ib. 113. Plut. Cato mai. 15. Aur. Vict. v. ill. 47, 7. — § 101. 102: (12) Varro ap. Val. M. III 2, 24. Gell. II 11. Sol. 1, 102. 103. (Amm. Marc. XXV 3, 13. Dion Hal. X 36. XI 25. Liv. III 43.) — (14) Fest. p. 190, 31. cfr. Pl. XXII 9. — (19) Fest. ib. cfr. Pl. XVI 14.

1 existimatur ut esset F^2*S*. -turus esset *r*. -tus ut esset *H*. -tus est o*v* 3 ac tamen F^{1}a 5 ////cato F. uocato a 8 maximae F. -ma *vet. Dal.* | constiterit a. *an* enituerit? *cfr.* *§ 123 init.* 10 Q. R(?) *v*. que a. -quae (qua F^2) DF^{1}E | titus Fa | Aelium *Bergk coll. Liv. XLI 1, 7. Enn. ap. Macrob. VI 3, 3* | Dentrem *H Brot. S* 12 Sicinius *Sol. va. G* | plebeie o. -bis a*va. S* 13 A. *Sol. v om. ll* | aternio (-no R) *ll. J.* Aterio *Sol. H.* Aeternio *G.* Thermo *v* 17 XXXIII a*va. H* | faleris F. ua- a 18 /////quibus F^1. quib; a | tribus *om.* F^{1}a 19 XXXVI F^{2}E^2*v a. Bas.* | in is *D. cfr. Fest. om.* a*v.* in *r J.* i. e. *ORossbach* | murabilibus F^1. mira- a 20 uno F^{1}a | XX az. ingenti R | simul bubus *G.* milibus E(?)z*v*. simi- *r*

ex ducibus T. Romilio ex consulatu ad populum convicto male imperatae rei militaris.

103 Haut minora forent Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu vitae. ante decem et septem annos bina ceperat spolia. primus omnium eques muralem acceperat coronam, sex 5 civicas, XXXVII dona, XXIII cicatrices adverso corpore exceperat, P. Servilium magistrum equitum servaverat, ipse vulneratus umerum, femur. super omnia Capitolium summamque rem in eo solus a Gallis servaverat, si non regno suo servasset. 10

104 Verum in his sunt quidem virtutis opera magna, sed maiora fortunae. M. Sergio, ut equidem arbitror, nemo quemquam hominum iure praetulerit, licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget. secundo stipendio dextram manum perdidit; stipendiis duobus ter et vicie*n*s vulnera- 15 tus est, ob id neutra manu, neutro pede satis utilis, uno tantum s*al*vu*s*, plurimis postea stipendiis debilis miles. bis ab Hannibale captus — neque enim cum quolibet hoste res fuit —, bis vinculorum eius profugus, in viginti mensibus 105 nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. sinistra 20 manu sola quater pugnavit, *uno die* duobus equis insidente eo suffossis. dextram sibi ferream fecit eaque religata proe-

§ 102: (1) Liv. III 31, 6. Dion. Hal. X 49. — § 103: cfr. Val. M. III 6, 1. — (5) Liv. VI 20, 7 sq. — § 104—106: (14—22) Sol. 1, 104. 105.

1 romilio *ll.* **z** *H.* -mvlio **F**^{2} *G.* -lo *v* 2 imperatae (-te **R**^{2}) rei **R**^{2} *S.* -ritati rei **F**^{2}. -ratis eius **R**^{1}. -ritatis (-ratatis **E**) eius *r.* acti imperii rei *v* 2. 3 *dist. v a. H* (*S*) 3 forent Manlii *v a D* 4 decem et septem **a** *D.* decem (-ces **FR**^{1}) septem *r.* decimum septimum (annum) *G.* XVII *J.* XXII *v* 5 muralem *ll. Brot.* (*D*). *om. et ante* sex *pos. v* (*S*) 7 C. *U e Liv. VI 20, 8* | sergilium **R**^{2} 8 ac femur *v a. S* 8. 9 summam qua rē **F**^{1}. -maque (-qua **d**) re **a d** 11 quidam **a**. (*an* uirtutis quidem?) 16 uno (*sc.* stipendio) *ll. v. cfr. Welzh. p. 20 n. 1.* animo *D.* (utili) sumpto *Müller em. I p. 16.* trunco *O Rossbach* 17 saluus *Welzh.* -uo *D.* seruū **F**^{1}. -ruo *r v.* -ruato *O Rossbach* 18 ras (r//s **F**^{1}) fuit **F**^{1}**R**^{1}. adfuit **a**. reſtitit **R**^{2} 19 uisu inculorem **F**^{1}. uisum (uis in **d**) oculorum **a d** 21 uno die *ego. om. ll. v. cfr. Sol.*, *qui tamen Plinii verba videtur male distinxisse*

liatus Cremonam obsidione exemit, Placentiam tutatus est, duodena castra hostium in Gallia cepit, quae omnia ex oratione eius apparent habita cum in praetura sacris arceretur a collegis ut debilis, quos hic coronarum acervos con-
5 structurus hoste mutato! etenim plurimum refert, in quae 106 cuiusque virtus tempora inciderit. quas Trebia Ticinusve aut Trasimennus civicas dedere? quae Cannis corona merita, unde fugisse virtutis summum opus fuit? ceteri profecto victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.
10 **29.** (30) Ingeniorum gloriae quis possit agere dilectum 107 per tot disciplinarum genera et tantam rerum operumque varietatem, nisi forte Homero vate Graeco nullum felicius extitisse convenit, sive operis for*m*a sive materie aestimetur? itaque Alexander Magnus — etenim insignibus iudiciis 108
15 optime citraque invidiam tam superba censura peragetur — inter spolia Darii Persarum regis unguentorum scrinio capto, quod erat auro, margaritis gemmisque pretiosum, varios eius usus amicis demonstrantibus, quando taedebat unguenti bellatorem et militia sordidum: i m m o H e r c u l e, inquit,
20 l i b r o r u m H o m e r i c u s t o d i a e d e t u r, ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diviti opere servaretur. idem Pindari vatis familiae penatibusque iussit parci, cum 109 Thebas raperet, Aristotelis philosophi patriam suam credidit

---

106: (6) ib. 105. — § 108: (16) Plut. Alex. 26. cfr. Pl. XIII 3. — § 109: (23) Val. M. V 6 ext. 5. Plut. Alex. 7. Ael. VH III 17.

---

3 praeturae F^{1}Ra. -torio dT*va.Bas.* 4 quasi (*pro* quos hic) F^2 | aceruo constricturus (c̄tri- F^1)F^{1}a 5 ſe fert F^{1}a 6 uirtuus F^1*D* | quos Fa 7 thrasimmenus F^2. terrassi- R. thirassimennus F^1. therasimen' a | annis F^{1}a 8 indefesse F^2 | uirtutis F^2*v*. -utē R. -ute *r* 10 dilectum Fo. delict- a. delect- *r* (?) *v* 13 sibi (*bis*) F^1 | forma *Strack.* fortuna *ll. v* | materiae Fa. -ria *va.S*(*J*) 16 darei F 17 erato DF^1. erat de Eao*D*. *an* erat caelato? | pretios/// F^1. p̄ciosis a 20 p̄ciosissimū F^{2}o. -mi F^{1}a 21 operi F^2 22 idem FE*v*(*U*). item ro*H* | uatis//// F. -tis tum a. -tis ut d 23 caperet F^2*va.S*(*J*) | suam credidit (-debat o) zo. condidit *ll. v. cfr. Rück Rob. I p. 254.* (suam *post* patriam *semel omisso* credidit *mutatum est in* condidit)

tantaeque rerum claritati tam benignum testimonium miscuit. Archilochi poetae interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepelire Liber pater iussit, obsidentibus moenia Lacedaemoniis, Lysandro eorum rege in quiete saepius admonito ut pateretur humari delicias suas. requisivit rex, qui supremum diem Athenis obissent, nec difficulter ex his quem deus significasset intellexit pacemque funeri dedit.

110 **30.** (31) Platoni sapientiae antistiti Dionysius tyrannus, alias saevitiae superbiaeque natus, vittatam navem misit obviam, ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. viginti talentis unam orationem Isocrates vendidit. Aeschines Atheniensis summus orator, cum accusationem, qua fuerat usus, Rhodiis legisset, legit et defensionem Demosthenis, qua in illud pulsus fuerat exilium, mirantibusque tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audivissent, calami-

111 tate testis ingens factus inimici. Thucydiden imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorem revocavere, eloquentiam mirati cuius virtutem damnaverant. magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit classe et per legatos petito, maius ex ipso, regiae fortunae praelata litterarum conscientia.

112 Perhibuere et Romani proceres etiam exteris testimonia.

---

§ 109: (2) cfr. Plut. ser. num. vind. 17, 560[e]. — Sol. 1, 117—119. — § 110: Sol. 1, 123. — (12) Plut. vit. orat. 838[a]. — (13) Cic. de or. III 213. Val. M. VIII 10 ext. 1. Quintil. XI 3, 6. 7. Plut. vit. orat. 840[d]. — § 111: (18) Paus. I 23, 9.

---

3 sepeliri *va.S* 6 qui *ll.v(S)*. quis *H(JD)* 7 obissent *U*. -sset *ll.v(D)* | iis **R**(?) *va.D* 10 uitatā **F**[1]**a** 11 albis **F**[2]**E**[2]**o** *Sol.v.* agradis **DF**[1](**R**?). agadis **E**[1]**a** | egredientes **F**[1]**a** 14 rodis **a**. -di **o**. Rhodi *va.H* | et (//// **F**) legit et (ex **a**) **FRa** 15 qui **a** | depulsus **E**[2]**o** *va.H* 16 calamitati **R**[2]. -tatus **F**[1]. *om.* **oz** 17 restens **F**[1]. res **a**. *ad* testis **F**[2] *in marg. add.* Testimoniū fuit hui' mo(di) Quid si ipsā bestiā audiretis sua uerba frementē? *cfr. n. luc. p. 78* | facta **a** | thucididen **F**[1]**a**. tuchi- **F**[2] 18 reum **a** | reuocare **F**[1]**a** 19 damnauerat **F**[1]**Ra** 21 contingit **F**[1]**R**[2]**a**. -gis **R**[1] | peſ legator **a**. peſ lagor **F**[1] | petite **a** 23 exterris **F**. -rnis **dT**

Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiae professione clari domum forem percuti de more a lictore vetuit et fasces litterarum ianuae summisit is cui se oriens occidensque summiserat. Cato censorius in illa
5 nobili trium sapientiae procerum ab Athenis legatione audito Carneade quam primum legatos eos censuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante quid veri esset haut facile discerni posset. quanta morum commutatio! ille sem- 113 per alioquin universos ex Italia pellendos censuit Graecos,
10 at pronepos eius Uticensis Cato unum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypria legatione deportavit, eandemque linguam ex duobus Catonibus in illo abegisse, in hoc importasse memorabile est.

Sed et nostrorum gloriam percenseamus. prior Africanus 114
15 Q. Ennii statuam sepulcro suo inponi iussit clarumque illud nomen, immo vero spolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum poetae titulo legi. Divus Augustus carmina Vergili cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit, maiusque ita vati testimonium contigit quam si ipse
20 sua probavisset. M. Varronis in bibliotheca, quae prima in 115 orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romae est, unius viventis posita imago est, haut minore, ut equidem reor, gloria, principe oratore et cive ex illa ingeniorum

§ 112. 113: Sol. 1, 121. 122. — (4) Plut. Cato mai. 22. — (8) cfr. Pl. XXIX 14. — (10) Plut. Cato min. 10. Pl. XXXIV 92. — § 114: Cic. p. Arch. 22. Liv. XXXVIII 56, 4. Val. M. VIII 14, 1. Sol. 1, 122. Hieron. chron. ol. 135, 1. — (17) Donat. vit. Verg. 51. — § 115: cfr. Pl. XXXV 10.

1 possidonii **F²ao** *C Bas.* -niae **F¹** 2 fores o*va.S* | de more percuti o 5 nobili **F²R***v*. -lia **DF¹a**. -lium **Edo** | procerum **F²Ro***v*. ca&erũ **F¹**. cet- **a** 9 alioqui **d.** *om.* **o** | exitiali (*add.* nomine **oz***v*) appellandos **F¹aoz***vaG* 10 ac **F¹a** | uno **F¹Ra** 12 in *om.* **F¹Ra** | abegisse **T***S*. abig- **Rd**. ambig- **DF¹ E¹a**. abiecisse *rov* 13 impertasse **F¹**. -ritasse **F²a** 16 raptum *ll.ov. an* captum? *cfr. § 96* 17 po&itu (poetria **a**) legi **F¹a** 19 contingit **a** 20 uarro **F¹R** | byblioteca **a** 20. 21 in ora basin//// (-nio **d**) **F¹d**. minor basinio **a**. in urbe ab Asinio *Sabell.* | pollion **F**. -ini **a** | ex *om.* **F¹a**. de *va.G* 22 et quidem **a**. ///qui- **F¹** 23 reus **F¹a**

quae tunc fuit multitudine uni hanc coronam dante quam
cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello navalem de-
116 dit. innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si perse-
qui libeat, cum plures una gens in quocumque genere exi-
mios tulerit quam ceterae terrae. sed quo te, M. Tulli, pia- 5
culo taceam, quove maxime excellentem insigni praedicem?
quo potius quam universi populi illius genti*um* amplissimi
testimonio, e tota vita tua consulatus tantum operibus electis?
117 te dicente legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicarunt
tribus; te suadente Roscio theatralis auctori legis ignoverunt 10
notatasque se discrimine sedis aequo animo tulerunt; te
orante proscriptorum liberos honores petere puduit; tuum
Catilina fugit ingenium; tu M. Antonium proscripsisti. salve
primus omnium parens patriae appellate, primus in toga
triumphum linguaeque lauream merite et facundiae Latiarum- 15
que litterarum parens aeque (ut dictator Caesar, hostis quon-
dam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum laurea ma-
iorem, quanto plus est ingenii Romani terminos in tan-
tum promovisse quam imperii.
118 **31.** Reliquis animi bonis praestitere ceteros mortales: 20

§ 115: (2) cfr. Fest. p. 162, 2 sq. — § 117: (14) Iuven. 8, 243. — § 118: Cic. Tusc. I 18. Nonius II p. 92 M. Plut. Cato mai. 1. — Plato apol. 5 ext. Val. M. III 4 ext. 1. Sol. 1, 123.

5 sed et *HBrot.* | quo et te **ozva.***G*. quid de *Dal.*^{2} (*errore?*) | M. *om.* **F**^{2}**a**. marce **o** 7 et illius **ozva.***G* | gentium *Welzh. p. 20 n.* -ti **DF**^{1}**Ea**. -tis **F**^{2}**R**(?)**oz** sciscentis *D* | amplissimi **DF**^{1}**Ea***G*. -mo **F**^{2}**R**(?)**oz***v*(*L*). *cfr. § 130. III 39* 8 e **D** *G* (*S*). et *r***ozv**(*L*). et e *H* | tua et **o**. tua ad (et ad *C*)*va.G* | consulatus **R**(?)**o***G*. -tū *rv* | electis gerente **F**^{2} 9 dicentē **Ra** | legē agrariā **F**^{2}**R**(?)*v*. legrar- **F**^{1}. legnar- *r***o** | abdicauerunt **R**(?)*va.D* 10 theatralis seditionis **o***va.G* | auctores **F**^{2}. -or est *Dal.*^{2} (*errore*) | leges **o***va.G* 11 notatosque **o** | sedis (*om.* crimine sedis) **Fa**. sedes **dT**. se (sedes *v*) ignominiae discrimine **so***va.G* | te **o***v*. et *ll.* 12 orantē **F**^{2} | proscriptorē **a** 13 fuit **F**^{1}**a** | ingemum **F**^{1}. -entum **ad** | M. *om.* **o** 15 linguaq. **F**^{1}. -uāq. **Rda** | meritae **F**^{1}. -to **a** | latinarumque **o**. -rum **z***va.G* 16 aeque *v*. eque **ado**. atque *rC* 17 laureā **F**^{2}. -eam adepte **o***va.S* | maiorē (*sc.* merite) **F**^{2}**Eo***v*. -orae **D**. -ore *rS*. -or *U* 18 romani ingenii **F**^{2} | terminus **Fa**

sapientia ob id Cati, Corculi apud Romanos cognominati, apud Graecos Socrates, oraculo Apollinis Pythii praelatus cunctis. **32.** (32) rursus mortales oraculorum societatem 119 dedere Chiloni Lacedaemonio tria praecepta eius Delphis 5 consecrando aureis litteris, quae sunt haec: nosse se quemque, et nihil nimium cupere, comitemque aeris alieni atque litis esse miseriam. quin et funus eius, cum victore filio Olympiae expirasset gaudio, tota Graecia prosecuta est.

10 **33.** (33) Divinitas et quaedam caelitum societas nobilissima ex feminis in Sibylla fuit, ex viris in Melampode apud Graecos, apud Romanos in Marcio.

34. (34) Vir optimus semel a condito aevo iudicatus 120 est Scipio Nasica *ab* iurato senatu, idem in toga candida 15 bis repulsa notatus a populo. in summa ei in patria mori non licuit, non Hercule magis quam extra vincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

35. (35) Pudicissima femina semel matronarum sententia iudicata est Sulpicia Paterculi filia, uxor Fulvi Flacci, 20 electa ex centum praeceptis quae simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret, iterum religionis experimento Claudia inducta Romam deum matre.

36. (36) Pietatis exempla infinita quidem toto orbe 121 extitere, sed Romae unum, cui comparari cuncta non pos-25 sint. humilis in plebe et ideo ignobilis puerpera, supplicii

---

§ 119: Diod. IX 9, 1 Dind. Diog. La. I 40. 41. 72. Clem. Al. strom. I 14 p. 300. — (11) Homer. o 225. Herod. II 49. cfr. Pl. XXV 47. X 137. — Liv. XXV 12, 3. Cic. div. I 115. 89. II 113. Fest. p. 326, 21. — § 120: Liv. XXIX 14, 8. XXXV 34, 4. Sol. 1, 115. — Val. M. VIII 15, 3. VII 5, 2. Aug. CD I 30 init. — (18) Val. M. VIII 15, 12. Liv. XXIX 14, 12. Suet. Tib. 2. Sol. 1, 126. — § 121: Val. M. V 4, 7. Fest. p. 209, 28. Sol. 1, 124. 125.

---

1 pati **F**[1]**a** | corculi *v*. coric- *ll* 3 mortales *om*. **o** 4 dederunt **do** | tria **E**[2]**o***v*(*D*). *om*. *rS* 12 martio **Fao***va*.*G* 14 ab *ego*. ad **F**[2]**oz**. a *rv* 15 sua ei (*om*. in) **R**[2] | patriū **F** | mo **F**[1] 16. 17 sapientissima **F**[1]. *om*. **a** 22 dm̄ patrem **a** 24. 25 possint **FdT***v*(*D*). poss̄ **R**. -ssunt **aoz**. queant *G*

causa carcere inclusa matre cum impetrasset aditum, a ianitore semper excussa *a*nte, ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam. quo miraculo matris salus donata pietati est, ambaeque perpetuis alimentis, et locus ille eidem consecratus deae, C. Quinctio M'. Acilio 5 cos. templo Pietatis extructo in illius carceris sede, ubi nunc 122 Marcelli theatrum est. Gracchorum pater anguibus prehensis in domo, cum responderetur ipsum victurum alterius sexus interempto: immo vero, inquit, meum necate, Cornelia enim iuvenis est et parere adhuc potest. hoc erat 10 uxori parcere et rei publicae consulere; idque mox consecutum est. M. Lepidus Appuleiae uxoris caritate post repudium obiit. P. Rutilius morbo levi impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione ilico expiravit. P. Catienus P*h*iloti*m*us patronum adeo dilexit, ut heres omnibus 15 bonis institutus in rogum eius se iaceret.

123 **37.** (37) Variarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit florem hominum libantibus: astrologia Berosus, cui ob divinas praedictiones Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuere; gram- 20 matica Apollodorus, cui Amphictyones Graeciae honorem

---

§ 122: Cic. div. I 36. II 62. Val. M. IV 6, 1. Plut. Tib. Gr. 1. — (13) Cic. Tusc. IV 40. — § 123: (19) cfr. Beros. fr. 25 Mü.

---

1 incolura matre **FR**. inclusam matrem o*va.C* 2 excussa ante *Salm.* -ussa///// **F**^{2}*v*. -urrant **DF**^{1}**R**^{1}. -urante a. curante **E**(?)oz. exquirenti **R**^{2} 3 matri **R**^{2}o*va.G* 4 filiae pietate (-ti *S*) oz*va.G* (*S*). *cfr. Sol.* 5 est deae oz*va.G* | Quintio o*va.H*(*S*) | M'. (*Pighius*) *Brot.* M. *ll.*o*v* 8 responderet **F**^{1}a | sexu **F**^{2}oz 9 inquit meū **F**^{2}*v*. meum inquit o. inquit meo (moneo a) **F**^{1}**R**a | necare **F**^{1}**R**. care a 10 hoc — 12 est **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}o*v*. *om.* r 11 secutum o. consecuta **F**^{2}**E**^{2} 12 M. Lepidus — 16 iaceret **F**^{2}**E**^{2}*v*. *om.* ro | apuleiae **F**^{2}*va.S* 14 in *om.* **F**^{2} | P. **E**^{2}*v*. Apulius **F**^{2} 15 Philotimus *v*(*D*). filotinus **E**^{2}. plotin' **F**^{2} *H. cfr. mus. Rhen. XVIII p. 236. 528* 17 scientia et o. ruentio **F**^{1}. inuencione a 19 astr///// **F**^{1}. astriga **R**da | berrosus **F**^{1}. berio- ad | ob d^{2}o*v*. ob id *ll* | praedicationes **F**^{2} 20 cymnasio **F**^{1}. gigna- o | inauratā a | grammatica — p. 43, 1 habuere **E**^{s}*v*. gramm- Apollodorus **R**^{2}o. *om. r. cfr. index*

habuere; Hippocrates medicina, qui venientem ab Illyriis pestilentiam praedixit discipulosque ad auxiliandum circa urbes dimisit, quod ob meritum honores illi quos Herculi decrevit Graecia. eandem scientiam in Cleombroto Ceo
5 Ptolemaeus rex Megalensibus sacris donavit centum talentis servato Antiocho rege. magna et Critob*u*lo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta et citra deformitatem oris curata orbitate luminis, summa autem Asclepiadi Prusiensi condita nova secta, spretis legatis et pollicitationibus Mithri- 124
10 datis regis, reperta ratione qua vinum aegris medetur, relato e funere homine et conservato, sed maxime sponsione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si umquam invalidus ullo modo fuisset ipse. et vicit suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus.

15 (38) Grande et Archimedi geometricae ac machinalis scientiae testimonium M. Marcelli contigit interdict*o*, cum Syracusae caperentur, ne violaretur unus, nisi fefellisset imperium militaris inprudentia. laudatus est et Chersiphron Gnosius aede Ephesi Dianae admirabili fabricata, Philon 125

§ 123: (5) cfr. Pl. XXIX 5. — § 124: cfr. Curt. IX 5, 25 sq. — (10) cfr. Pl. XXVI 14. 15. Cels. II 6. Apul. flor. 19. — § 125: Cic. Verr. IV 131. Val. M. VIII 7, 7. (Liv. XXV 31, 9.) — (18) cfr. Pl. XXXVI 95. — (19) Val. M. VIII 12 ext. 2. Strabo IX 395. Cic. de or. I 62. Vitr. VII praef. 12. — Vitr. IX 9, 2. X 12, 4.

1 hypocrates (hypp- F) Fao | medicinā E^{s1}a. -na, nam *D* | qui o*G*. *om.* r*JD*. pollens qui *v* 2 et discipulos o*v a.H* | auxilia dum F^1. -lia tum a 3 ob quod F^2. ob quos d. ob F^{1}Ra. cui ob *v a.G* | interitum F^{1}a 4 inde ombroto Fa | ceo F^2*v*. ce r. *om.* oz 5 ptolemus a. -ems F. ptholomeus o | megarensibus F^2 6 critobulo *v*(*C*). -bolo F^{2}o *Verc.* citro- a. cyro- R. citropola F^1 6. 7 extincto o 8 Asclepiades Prusiensis oz*v a.Bas.* 9 recta F^{1}a | yprateris legatis o 10 mederetur *H* 10. 11 relato e o*v*(*J*). -te F^{1}Ra. -to ex F^2*S* 11 seruato *G* 13 uictor o*v a.S* 14 exanimatus est *v a.S*
15 arcimedice (-ci a) F^{1}R^{1}a (*om.* geometri) | hac F^2. a F^1 16 sciendae F^{1}R | interdicto *v*. -ctu *ll* 18 Chersiphron (*P*) *G*^{2} *H e Strab. XIV 640.* cresi- R^{2}a. -pron R^1. chr/////on F^1. chrisippon F^{2}s. Chresiphon *vel* Ctesi- *v*. *cfr. XXXVI 95*

Athenis armamentario *CD* navium, Ctesibius pneumatica ratione et hydraulicis organis repertis, Dinochares metatus Alexandro condente in Aegypto Alexandriam. idem hic imperator edixit ne quis ipsum alius quam Apelles pingeret, quam Pyrgoteles scalperet, quam Lysippus ex aere duceret. 5
126 quae artes pluribus inclaruere exemplis. **38.** (39) Aristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitus est, octoginta emit duas Caesar dictator, Mediam et Aiace*m* Timomachi, in templo Veneris Genetricis dicaturus. Candaul*es* rex B*ul*archi picturam Magnetum exitii, haut me- 10 diocris spati, rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis
127 cremaret a parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est *C*nidiaque Venere praecipue vesano amore cuiusdam iuvenis insigni et Nicomedis aestimatione regis 15 grandi *C*nidiorum aere alieno permutare eam conati. Phidiae Iuppiter Olympius cotidie testimonium perhibet, Mentori Capitolinus et Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius vasa.

---

§ 125: (2) cfr. Pl. V 62. — (3) Cic. ad fam. V 12, 7. Hor. ep. II 1, 239. Pl. XXXV 85. XXXVII 8. — § 126. 127: cfr. Pl. XXXV 100. — ib. 26. 136. — (10) ib. 55. — (11) ib. 104. — (13) Pl. XXXVI 21. — (16) ib. 18. — (17) Pl. XXXIII 154.

---

1 CD *ego luc. p. 132.* mille (CIↃ) *ll. v a. D* | ctepsibius **F**^{2}. catesibius **R**. -bus **F**^{1}**a** 2 Dinocares **a**. Dinocrates *v a. S* 3 condenti (*Ritschl*) *D* 6 plurius **F**^{1}**R**^{1}**a** | incaruere **F**^{1}**Ra** 8 mediom& **F**^{1}. -diaci met **a**. meta **R**^{2}. Medeam et *Verc.* 9 Aiacem Timomachi *v.* aiacentim (-thi **F**^{1}. ua centi **a**) mom- **F**^{1}**R**^{1}**a**. adiacent imom- **F**^{2}. iacent monom- **R**^{2} | genitricis **a** *v a. H* 10 candaules **R**(?)*v.* -lus **DdE**^{s}**a**. caudalus **F** | Bularchi *v.* bol- **Fa**. ol- **R** 11 pati **FR**^{1}a. pate (*aut* patio) **R**^{2}. pari *v.* spatii pari (*Budaeus*) *C. cfr. XXXV 55. (XXXIII 48. XXXVI 129. XXIX 54. XII 117)* 13 par ea **F**^{1}. parte **a** 14 Cnidiaque *S.* gnid- **F**^{2}**R**^{2}*v*(*D*). gignendiaque **F**^{1}**R**^{1}. -di eque **a** | uerano **F**^{1}**R**^{1}**a** 15 insigni et *v.* -nis et *ll.* -ni sed et (*coni. S*) *JD* | existimatione **a** 16 grandis **F**^{1}**Ra** | gnidiorum *ll. v a. S* 17 olympiis **a**. -p///s **F**^{1} | perhimet **F**^{1}. (*an* perhibet, olim et? *cfr. XXXIII 154*) 18 ephesia **R**^{2}**E**^{s}*v.* -si **F**^{2}**dR**^{1}. /////si **F**^{1}. phaesi **a**. epaesi **D** | fieri **F**^{1}**a** 19 uara **F**^{1}**a**

39. (40) Pretium hominis in servitio geniti maximum 128
ad hanc diem, quod equidem conpererim, fuit grammaticae
artis, Daphnin *At*tio Pisaurense vendente et M. Scauro prin-
cipe civitatis IIı DCC licente. excessere hoc in nostro ae-
5 vo, nec modice, histriones, sed *h*i libertatem suam mercati,
quippe cum iam apud maiores Roscius histrio IIı D annua 129
meritasse prodatur, nisi si quis in hoc loco desiderat Arme-
niaci belli paulo ante propter Tiridaten gesti dispensatorem,
quem Nero IIı |CXXX| manumisit. sed hoc pretium belli,
10 non hominis, fuit tam Hercules quam libidinis, non formae,
Paezontem e spadonibus *S*eiani IIı |D| mercante *Cl*utorio
Prisco. quam quidem iniuriam lucri fecit ille mercatus in
luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

40. (41) Gentium in toto orbe praestantissima una om- 130
15 nium virtute haud dubie Romana extitit. felicitas cui prae-
cipua fuerit homini, non est humani iudicii, cum prosperi-
tatem ipsam alius alio modo et suopte ingenio quisque
determinet. si verum facere iudicium volumus ac repudiata
omni fortunae ambitione decernere, nemo mortalium est
20 felix. abunde agitur atque indulgenter a fortuna deciditur
cum eo, qui iure dici non infelix potest. quippe ut alia

---

§ 128: (3) Suet. gramm. 3. — § 129: (6) cfr. Cic. p. Rosc. com. 23. — § 130: (15. 19) cfr. Sol. 1, 127.

---

1 humanis F¹a | genit/// F¹. -tū Ra 2 *an* hunc? | conpererit F. -perit a 3 Daphnin Attio *D mus. Rhen. XVIII p. 236.* daphni natio F²E⁸*S*. -ne Gnatio *H*(*U*). dapninatio DR. damnina- F¹. dampna- ad. Daphnidis Cn. *v* 4 IIı *H*. III *ll*. HS *Brot.* IIIM *v* (*item infra*) | DCCC R 5 histriones F²E⁸*v*. -oni R¹. -omis F¹. -onis *rJD* | sed hi *ego*. ſed F²E⁸*v*. reddi *r*. reditus *J*. -tu *D* 7 si *om.* F *HBrot.* 10 hercule/// F*va*. *S* | fortunae *B* 11 pezontem Fa. p̄zo- R | reiani FRda. Seiano *va. G*(*Brot.*) | mercato F¹. -cante a *B* (*Brot.*) | Clutorio *CKeil mus. Rhen. XVI p. 293. cfr. Tac. ann. III 49.* C. Lut- *H e Dione LVII 20.* sut- *ll.v*. Lut- *S*. Suetonio *U* 14 omni *va.H* 17 suapte o 18 terminet o*va.S* | uere F¹ 19 omnif F¹. omnia a | dernere F¹. decernimus a 20 habunde ao (*passim*) | igitur *va.H* | a *om.* o*va.S* | deciditur *ll.*oz*v*(*S*). -dit *G*

non sint, certe ne lassescat fortuna metus est, quo semel
131 recepto solida felicitas non est. quid, quod nemo mortalium
omnibus horis sapit? utinamque falsum hoc et non ut a
vate dictum quam plurimi iudicent! vana mortalitas et ad
circumscribendam se ipsam ingeniosa conputat more Thra- 5
ciae gentis, quae calculos colore distinctos pro experimento
cuiusque diei in urnam condit ac supremo die separatos
132 dinumerat atque ita de quoque pronuntiat. quid, quod iste
calculi candore illo laudat*us* die*s* originem mali habuit?
quam multos accepta adflixere imperia! quam multos bona 10
perdidere et ultimis mersere suppliciis, ista nimirum bona,
cum interim illa hora in gaudio fuit! ita est profecto: alius
de alio iudicat dies et tan*tu*m supremus de omnibus, ideo-
que nullis credendum est. quid, quod bona malis paria non
sunt etiam pari numero, nec laetitia ull*a* minimo maerore 15
pensanda? heu vana et inprudens diligentia! numerus die-
rum conparatur, ubi quaeritur pondus!

133 **41.** (42) Una feminarum in omni aevo Lampido Lace-
daemonia reperitur, quae regis filia, regis uxor, regis mater
fuerit, una Berenice, quae filia, soror, mater Olympionica- 20
rum; una familia Curionum, in qua tres continua serie ora-

---

§ 131: (5) Phylarch. fr. 69 Mü. ap. Zenob. cent VI 13. —
§ 133: Plato Alcib. I 18, 123^{e}. — (20) Val. M. VIII 15 ext. 4.
Paus. V 6, 7. 8. Ael. VH X 1. — (21) Sol. 1, 116.

---

3 rapit **a**. rappit **F**^{1} | que *om.* **o** | ut *om.* **o** *v a. S* 5 cir-
cumscribendum *Bas.* | cū putat mor& (-re **F**^{2}) **F** | traciae **F**^{2}.
-cie **a**. -chie **o**. Graciae **F**^{1} 6 cauculos **Fa** 8 quoquo **R**^{2} |
quid — 9 habuit *om.* **o** | *an* ipse? 9 laudatus dies *v.* -to die
ll. **z** *UD* | abuisset **R** 10 adflexere **F**^{1}. flex- **a** | bonos **F**^{2}
11 prodidere **o** | ista — 12 profecto *om.* **o** | nimirum **F**^{2}*v*(*JD*).
nimium *r S*(*U*) 12 cum interim *ll. S.* si cui inter *v* | iua ora **F**^{1} |
profectus alio **F**^{1} 13 tantum (tm̄) *ego.* tamen (tn̄) *ll.* **o** *v.*
tandem *D* 15 ulla *H cum vet. Dal.* (*JD*). ullo *ll.* **o** *v*(*SU*)
16 pensanda heu uana **F**^{2}**o** *v*(*D*). -de uane *r.* -da uana *JU*
17 computatur *v a. G* (*cfr. VI 209*) | queritur **F**^{2}**ao** 19 reperi-
tur **F**^{2}**o** *G*(*D*). referitur **F**^{1}**R**. refertur **a** *v*(*S*) 20 fuit *v a. H* |
berenice **F**^{2} **z** *v* (*H*). uere- *r.* *om.* **o** *cfr. Val.* Phere- *B e Paus.*
21 familia **F**^{2}**o** *v.* filia *r*

tores extiterint, una Fabiorum, in qua tres continui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

42. (43) Cetera exempla fortunae variantis innumera 134
5 sunt. etenim quae facit magna gaudia nisi ex malis aut quae mala inmensa nisi ex ingentibus gaudiis? **43.** servavit proscriptum a S*u*lla M. Fidustium senatorem annis XXXVI, sed iterum proscriptu*ra*. superstes S*u*llae vixit, sed usque ad Antonium, constatque nulla alia de causa ab eo pro-
10 scriptu*m* quam quia proscriptus fuisset. (44) triumphare 135 P. Ventidium de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompei duxit puerum, quamquam M a s u r i u s auctor est bis in triumpho ductum, C i c e r o mulionem castrensis fu*r*nariae fuisse, p l u r i m i iuventam
15 inopem in caliga militari tolerasse. fuit et Balbus Cornelius 136 maior consul, sed accusatus atque de iure virgarum in eum iudice in consilium miss*o*, primus externorum atque etiam in oceano genitorum usus illo honore, quem maiores Latio quoque negaverint. est et L. Fulvius inter insignia exempla,
20 Tusculanorum rebellantium consul, eodemque honore, cum transisset, exornatus confestim a populo Romano, qui solus eodem anno, qu*o* fuerat hostis, Romae triumphavit ex iis

---

§ 134: (7) Dio XLVII 11, 4. — § 135: Vell. II 65, 3. Val. M. VI 9, 9. Gell. XV 4. Plut. Ant. 33 sq. Dio XLIII 51, 4. 5. XLIX 21, 3. Masur. fr. 25 Huschke. Cic. ad fam. X 18, 3. — § 136: Dio XLVIII 32, 2. cfr. Pl. V 36. — (19) Liv. VIII 38, 1.

---

1 extiterunt **o***va.S* 5 faciunt **a**. fecit *va.H* 7 sylla **F** *va.Brot.* silla **Ra** (*passim*) 8 proscriptura (*coni. S*)*J*. -ptus *ll.v*(*U*) 10 proscriptum (-tus **F**^{2}) quam quia **F**^{2}*v. om. r* 13 marursus **F**^{1}**R**^{1}. M. rursus **a**. marsus **R**^{2} 14 castrensem *va.S* | furnariae (*Turn.*) *S*. fufin- **DF**. fuſin- **adT**. fuſifurie **R**. ſufferranium **E**^{s}. ſuffran- **z**. ſuffarran- *v* | inuentam **Ra** 17 iudice *ego*. -cē *ll.v*. -cum *B* | consilium misso *ego*. -lio (-liū **F**^{2}*B*. exil- *v*) missus *ll. v. de structura cfr. VIII 137.* (*Müller stil. p. 37, 6*) 18 in oceano *om.* **F**^{1}**R**^{1}**a** | maiore////atio **F**^{1}. -re statio **ad** 19 negauerint **FRadT***S*. -runt *v*(*D*) | f////uius **F**^{1} 21 p. r. **Fa***D* 22 quo *v*. qui *ll*

137 quorum consul fuerat. unus hominum ad hoc aevi Felicis sibi cognomen adseruit L. Sulla, civili nempe sanguine ac patriae oppugnatione adoptatus. et quibus felicitatis inductus argumentis? quod proscribere tot milia civium ac trucidare potuisset? o prava interpretatio et futuro tempore infelix! 5 non melioris sortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur 138 hodie, cum S*u*llam nemo non oderit? age, non exitus vitae eius omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit erodente se ipso corpore et supplicia sibi gignente? quod ut dissimulaverit et supremo somnio eius, cui inmortuus 10 quodammodo est, credamus ab uno illo invidiam gloria victam, hoc tamen nempe felicitati suae defuisse confessus est quod Capitolium non dedicavisset.

139 (45) Q. Metellus in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli pontificis, bis consulis, dicta- 15 toris, magistri equitum, XVviri agris dandis, qui p*lu*rim*o*s elephantos ex primo Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit decem maximas res optimasque, in quibus quaerendis sapientes aetatem exigerent, consummasse eum: 140 voluisse enim primarium bellatorem esse, optimum oratorem, 20 fortissimum imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere et clarissimum in civitate esse; haec con-

---

§ 137: Vell. II 27, 5. Sol. 1, 127. cfr. Pl. XXII 12. — Vell. II 28. Sen. ben. V 16, 3. Val. M. VI 4, 4. IX 2, 1. — § 138: cfr. Pl. XI 114. XXVI 138. Paus. I 20, 7. Plut. Sulla 36. 37. — (12) Tac. H III 72 ext. — § 139: (16) cfr. Pl. VIII 16. XVIII 17.

---

1 unū **F**^{1}**Ra** | hominē **a**. *cfr. § 72* 3 adoptatū set (at *H.* et *D*) *Salm.* (*HD*). *at cfr. V 119. XXXVII 50.* (*sc.* huic cognomini) | quibusdā **F**^{2} *v a. G.* -usnam **z** 5 *dist. ego* 7 hodie *om.* **F**^{1}**Ra** 9 erudente **F**^{1}**a** 10 ciui **Fa** *v a. B.* cum **z** | inmortuos **F**. mortuus **z** (*Dal.*^{2} *errore*) 12 *an* nempe *delendum?* ipse *Titz* 13 quod *om.* **F**^{1}**Ra** | dedicauisse **a** 14 Q/// **F**. Que **R**^{1}. Quē **ad**. Qud **R**^{2} | supremi **F**^{1}**Ra** 15 L. *om.* **F**^{1}**a**. Lucii **o** 16 plurimos *P coll. VIII 16.* primus *ll.* **o** *v* 19 sapientis **F**^{1}**Ra** 20 ualuisse **o** 21 auspitio **F**. hosp- **a** 23 habere **ao**

tigisse ei nec ulli alii post Romam conditam. longum est 141
refellere et supervacuum abunde uno casu refutante, siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam, amissis
incendio, cum Palladium raperet ex aede Vestae, memorabili
5 causa, sed eventu misero. quo fit ut infelix quidem dici
non debeat, felix tamen non possit. tribuit ei populus
Romanus quod nulli alii ab condito aevo, ut, quotiens in
senatum iret, curru veheretur ad curiam: magnum ei et
sublime, sed pro oculis datum.

10 **44.** Huius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixit, filius 142
inter rara felicitatis humanae exempla numeratur: nam praeter
honores amplissimos cognomenque Macedoni*ci* a quattuor
filiis inlatus rogo, uno praetori*o*, tribus consularibus, duobus
triumphalibus, uno censorio, quae singula quoque paucis conti-
15 gere. in ipso tamen flore dignationis suae ab C. Atinio Labeone, 143
cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem e senatu
censor eiecerat, revertens e campo meridiano tempore vacuo
foro et Capitolio ad Tarpeium raptus, ut praecipitaretur,
convolante quidem tam numerosa illa cohorte, quae patrem
20 eum appellabat, sed, ut necesse erat in subito, tarde et tamquam in exequias, cum resistendi sacroque sanctum repellendi
ius non esset, virtutis suae opera et censurae periturus,
aegre tribuno, qui intercederet, reperto a limine ipso mortis revocatus alieno beneficio postea vixit, bonis inde etiam 144

---

§ 141: (4) cfr. Liv. per. XIX. Val. M. I 4, 5. Ov. fast. VI 443 sq. — § 142: Cic. Tusc. I 85. (Pl. supra § 59.) Vell. I 11, 6. 7. Val. M. VII 1, 1. Plut. fort. Rom. 4, 318[c]. Aur. Vict. v. ill. 61. — — § 143: Liv. per. LIX. Cic. or. de domo 123.

---

3 orbē **F**[1]**a** 6 tamen esse *ova. Bas.* 7 nunquam ulli *va.S* | alii ab *ov.* alii *ll.D. cfr. § 120* 8 ei et **E**[2]o*D.* et *rv* 10 dixerat *va.S(J)* 11 interra **F**[1]**Ra** 12 Macedonici a *D.* -niae **F**[2]. -nie **E**[2]. -nia *r* (*praem.* e *G*). -niae a *v* 13 inlatis **F**[1]**R** | praetorio (*P*) *He Val.* -orie **R**[1]. -one **DF**[1]. -ore *rv*(*D*) 15 ab (a **a**) catineo **F**[1]**a**. -tinio **F**[3]*v a. H.* -tieno **F**[2] (*cfr. § 122*) 16 Macerioni **R**(?)*v.* -onis (acace- **a**) *r* | pleb/// **F**[1]. *an* plebei? *cfr. § 101* 19 *an* tum? 23 intercideret **F**[1]**Ra** referto **F**[1]. -ert **a**. *cfr. § 133* 24 etiam inde **a**. et inde etiam **R**

consecratis a damnato suo, tamquam parum esset faucium reste intortarum, expressi per aures sanguinis poena*m* exacta*m* esse. equidem et Africani sequentis inimicum fuisse inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico, siquidem dixit: ite filii, celebrate exequias, numquam civis (5) maioris funus videbitis. et hoc dicebat iam Baliaricis, (145) Diadematis, iam Macedonicus ipse. verum ut illa sola iniuria aestimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani saltem, perire? quos hostes vicisse tanti fuit? aut quos non honores currusque illa sua (10) violentia fortuna retroegit, per mediam urbem censore tracto — etenim sola haec morandi ratio fuerat —, tracto in Capitolium i*dem*, in quod triumphans ipse deorum exuviis ne (146) captivos quidem sic traxerat? maius hoc scelus felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico vel funus tan- (15) tum [tale] perdere, in quo a triumphalibus liberis portaretur in rogum velut exequiis quoque triumphans. nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla vitae rupit, nedum tanta. quod superest, nescio morum gloriae an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam (20) C. Atini audaciam semper fuisse inultam.

(147) **45.** (46) In Divo quoque Augusto, quem universa mortalitas in hac censura nuncupet, si diligenter aestimentur

---

§ 147—150: Sol. 1, 48. 49. cfr. Sen. brev. vit. 4. Tac. A I 10.

---

1 damnatu *va. H.* damno *U* | esse **F[1]a** 2 refte (*Ruhnken*)*S U.* certe *ll.v*(*J*) | expressique **F[2]** *va S*(*J*) | poenā *v*(*S*). -na **F[2]** *H*(*J*). -nae **R**. -ne ***r*** | exactā *v*(*S*). -ta *ll.H*(*J*) 3 ēē **DF[1]E** *v*(*S*). ēēt **RdT** *H[2]*. ē **F[2]a** *H[1]*(*U*). *del. JD* | s equ///tis **F[1]**. equitis **ad**. Aemiliani **z** *va.G* 6 balearicis **F[2]** *va.S* 7 et Diadematis *G.* et Dalmaticis (*Ber.*)*C* 9 salvtem **F[2]** | hostis **Fa** *S* 10 cursusque **F[1]a**. rurs- **z** 13 idē *ego.* ille **DF[1]REa**. illo **F[2]** *v.* illud *G* | deorum *ll.v*(*U 162*)*J.* de eorum *C.* *an* dei cum, *ut Suet. Aug. 94 med.*, *vel* dei ornatus, *ut Liv. X 7, 10*?

16 *uncos ego posui.* ac tale **R**(?)*v.* *an* taliter (*omisso* ter *ante* per)? 18 rumpit **R**(?) *va.D.* *an* rupit? 21 ///atini **F[1]d[1]**. eat- **a**. Cat- *va.H* 23 nuncupet **R[2]d[2]T** *S.* -pit **DF[1]R[1]d[1]**. -pat **Ea** *v.* non cupit **F[2]**

cuncta, magna sortis humanae reperiantur volumina: repulsa
in magisterio equitum apud avunculum et contra petitionem
eius praelatus Lepidus, proscriptionis invidia *ob* collegium
in triumviratu pessimorum civium, nec aequa saltem por-
5 tione, sed praegravi Antonio, Philippensi proelio morbi, 148
fuga et triduo in palude aegroti et (ut fatentur Agrippa
ac Maecenas) aqua subter cutem fusa turgidi latebra, nau-
fragia Sicula et alia ibi quoque in spelunca occultatio, iam
in navali fuga urguente hostium manu preces Proculeio
10 mortis admotae, cura Perusinae contentionis, sollicitudo
Martis Actiaci, Pannonicis bellis ruina e turri, tot seditiones 149
militum, tot ancipites morbi corporis, suspecta Marcelli vota,
pudenda Agrippae ablegatio, totiens petita insidiis vita, in-
cusatae liberorum mortes luctusque non tantum orbitate
15 tristis, adulterium filiae et consilia parricidae palam facta,
contumeliosus privigni Neronis secessus, aliud in nepte
adulterium; iuncta deinde tot mala: inopia stipendi, rebellio
Illyrici, servitiorum dilectus iuventutis penuria, pestilentia
urbis, fames Italiae, destinatio expirandi et quadridui inedia
20 maior pars mortis in corpus recepta; iuxta haec Variana 150
clades et maiestatis eius foeda suggillatio, abdicatio Postumi

---

§ 148: (6) Vell. II 70, 1. Suet. Aug. 13. Plut. Brut. 41, Ant. 22. Maecen. fr. 1 Pet. — (9) Suet. Aug. 16. App. b. c. V 88. — (11) Suet. Aug. 20. App. b. III. 20. Dio XLIX 35, 2. — § 149: (12) Suet. Aug. 80. 81. — (15) ib. 65. Dio LV 10, 15. — (16) cfr. Tac. A I 4 ext. Suet. Tib. 10 sq. Vell. II 99. — (19) Dio LVI 23, 2 sq. — § 150: Suet. Aug. 55. — ib. 65 ext. Tac. A I 6.

---

1 ///uncta **F**^{1}. nunctam **a d**. nunquam tam **z** | reperientur **z** *v a. G* 2 auunculum **E a** *v*. -colum **R**^{2}. -colarium **R**^{1}. -culiarum **D F** 3 inuidia ob *ego*. -diā **F d a**. -dia *r*(?) *G*. -dia in (collegam) *v* 5 morbidi *J*. -bus *v a. S*. (*loc. corr.*) 6. 7 agrippa ac (et *v*) maecenas **F**^{2} *D*. -ppa (-ppae **R**^{1}) aecenas (ace- **a**. maece- **R**^{2}) *r* 7 aquas **F a** 10 contentiones **F**^{2} 11 pannonici **F**^{2} | belli **F a** | ruinę curri (in curru **z**) **a z**. -nę turriū **F**^{2} 12 mecircelli **F**^{1}. meurc- **a** 14 mortis **F**^{1}**a** *D* | orbitate *v*. -tē *ll* 15 tristes *v a. S* 16 contumeliosos **F a** | in aeptę **F**. inepte **R**^{1}. nepte **a**. -tis *v a. S* 18 dilectus **F a**. del- **R**(?) *v* | *dist. ego* 19 famae//// **F**^{1}. -me siti **d T**. -mes sitisque *v a. S*

Agrippae post adoptionem, desiderium post relegationem, inde suspicio in Fabium arcanorumque proditionem, hinc uxoris et Tiberii cogitationes, suprema eius cura. in summa deus ille caelumque nescio adeptus magis an meritus herede hostis sui filio excessit. 5

151 **46.** (47) Subeunt in hac reputatione Delphica oracula velut ad castigandam hominum vanitatem ab deo emissa. duo sunt haec: Pedium felicissimum, qui pro patria proxime occubuisset; iterum a Gyge rege tunc amplissimo terrarum consulti: Aglaum P*s*ophidium esse 10 feliciorem. senior hic in angustissim*o* Arcadiae angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens praedium colebat, numquam ex eo egressus atque, ut e vitae genere manifestum est, minima cupidine minimum in vita mali expertus.

152 **47.** (48) Consecratus est vivus sentiensque eiusdem 15 oraculi iussu et Iovis deorum summi adstipulatu Eut*h*ymus pycta, semper Olympiae victor et semel victus. patria ei Locri in Italia; ibi imaginem eius et Olympiae alteram eodem die tactam fulmine Callimachum ut nihil aliud miratum video deumque iussisse sacrificare, quod et vivo facti- 20 tatum et mortuo, nihilque de eo mirum aliud quam hoc placuisse dis.

§ 151: (8) cfr. Herod. I 30. — (9) Val. M. VII 1, 2. Paus. VIII 24, 7. Sol. 1, 127. — § 152: Paus. VI 6, 4 sq. (Ael. VH VIII 18.) Callimach. fr. 399.

1 adoptationem **R***S* | relationem **F**[1]**Ra** 4 illū **Ra**. ill/// **F**[1] 5 hostis sui (suo **F**[2]. suae *v*) **RF**[2]*B*. orti suo *r* 7 a deo **R**(?)*va.D* 8 paedium **DF**. phed- **E**[2]*va.S*. Tellum Pediaeum *U 163* 9 proximae **F**[1]. -mi **F**[2]. (*an* prompte?) 10 consultu **ad**. -tum *va.S* | Psophidium *B e Val.* prophod- (-phid- **R**) *ll.v* 11 angustissimo *v*. -mū (aug- **R**) *ll* 13 ex euo **a**. ex quo **F**[1] | atque (*om.* ut e) **a**. utque **s**. utique **z** 14 cupiditate *H* (*SJ*) *errore* 16 deorum mi **F**[1]**a** | eutymus **F**. -timus **Ra***va.B* 17 picta **Fa**. poeta *va.B* | patrię et **Rda**. -ria//// **F**[1] 18 ubi **z** | eius **R**(?)*G*. eius ibi *r*. eius esse *v*. (*an vero prius* ibi *rectius deleatur ut e dittogr. natum inter* ia *et* im?) 18. 19 eadem *va.S* 20 deumque *C*(*U*). ad eumque *ll.v*(*H*). *an* oraculumque? | sacrificari **R**(?)*va.D* 21 de eo **F**[2]**T***D*. adeo **R**(?)*v*. deo *r*. *an* duco? | hoc *om.* (**DE**?)*J errore* 22 placuiss& sed is **F**[1]**a**

48. (49) De spatio atque longinquitate vitae hominum 153
non locorum modo situs, verum et tempora ac sua cuique
sors nascendi incertum fecere. Hesiodus, qui primus
aliqua de hoc prodidit, fabulose, ut reor, multa hominum
5 aevo *prae*ferens, cornici novem nostras attribuit aetates,
quadruplum eius cervis, id triplicatum corvis, et reliqua
fabulosius in phoenice ac Nymphis. Anacreon poeta Ar- 154
ganthonio Tartesiorum regi CL tribuit annos, Cinyrae Cypriorum
decem annis amplius, Aegimio CC, Theopompus
10 Epimenidi Gnosio CLVII; Hellanicus quosdam in Aetolia
Epiorum gentis duceno*s* explere, cui adstipulatur Damastes
memorans Pictoreum ex his praecipuum corpore viribusque
etiam CCC vixisse, Ephorus Arcadum reges tricenis annis,
Alexander Cornelius Dandonem quendam in Illyrico D 155
15 vixisse, Xenophon in peripl*o* Lutmiorum insulae regem
DC atque, ut parce mentitus, filium eius DCCC. quae om-

§ 153: Hesiod. fr. 163 Göttl. Auson. XXXII 1—9. — § 154. 155: Anacr. fr. 8 Bergk. Lucian. macrob. 10. Phlegon fr. 29 IV Mü. — (9—16) Val. M. VIII 13 ext. 5—7. Aug. CD XV 9. 12. Theopomp. fr. 69. Hellan. fr. 89. Damast. fr. 6. Ephor. fr. 24 Mü. Cens. DN 17, 3. Alex. Polyh. fr. 30 Mü. Xenoph. FHG III 209n. — (p. 54, 1—5) Aug. CD. XV 12. Sol. 1, 34. Plut. Numa 18 ext. Macrob. I 12, 2.

1 desparatio R. desper- a. de spa////o F[1] 2 et tempora *D coll. § 155* exempla *ll.v* 3 *an* incertum iudicium? 4 multa de *v* 5 praeferens *ego.* ref- *ll.v* 6 quadrupum F. -pedū a | in (*pro* id) F[1]a 7 in hoc nice F[1]a. in poemate F[2] 7. 8 Arganthonio *B.* -tonio *v.* archant- F[2]. arguant- (-uat- R) *r* 8 CLII *Augustin.* 9 egemio R. emigio a 10 CLVII *v(D).* cluih D[2]. clui D[1]F. duih E[1]a. CLIII *r H. cfr. § 175 et Val.* 10. 11 aetolia ephiorum F[2]R[2]. -liepio- R[1]. etholie pio- a 11 ducenos *ego.* -ntos *v.* -nta *ll.* CC *H* | Damastes *G.* -miates *ll.v* 12 pictoreum R(?)E[2]*v.* -rum E[1]a. -rium DF. Titormum *U 164* 13 uixiss& ephorus F[1]. -sse teph- a 14 Candonem Fd | D *om.* F[1]a 15 nophon F. -hom a | in periplo *G.* -iplu D. -ip F[2]. -etri//// F[1]. -etriplu EadTs. -etropu R. Impetrim *C.* -trim Pu *v* | lutmiorum *ll.S.* lutinio- d*s**v*. Latinorumque *C.* maritimorum (*om.* insulae) *G.* Thyniorum *H*[1] *coll. V 151.* Tyriorum *H*[2]. Latmiorum *Salm. e Val.* Latriniorum *U coll. IV 97* | insule F[1]a. -ula F[2]

nia inscitia temporum acciderunt. annum enim alii aestate determinabant et alterum hieme, alii quadripertitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimenstres fuere, quidam lunae senio, ut Aegyptii. itaque apud eos et singula milia
156 annorum vixisse produntur. sed ut ad confessa transeamus, 5
Arganthonium Gaditanum LXXX annis regnasse prope certum est; putant quadragensimo coepisse. Masinissam LX annis regnasse indubitatum est, Gorgian Siculum CVIII vixisse. Q. Fabius Maximus LXIII annis augur fuit. M. Perpenna et nuper L. Volusius Saturninus omnium, quos in 10
consulatu sententiam rogaverant, superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat; vixit annos
157 LXXXXVIII. qua in re et illud adnotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse quo senator nullus moreretur, cum Flaccus et Albinus censores lustrum condidere, usque 15
ad proximos censores, ab anno urbis DLXXVIIII. M. Valerius Cor*vin*us centum annos inplevit, cuius inter primum et sextum consulatum XLVI anni fuere. idem sella curuli semel ac viciens sedit, quotiens nemo alius. aequavit eius vitae spatia Metellus pontifex. 20

158 Et ex feminis Livia Rutili LXXXXVII annos excessit, Statilia Claudio principe ex nobili domo LXXXXVIIII, Terentia Ciceronis CIII, Clodia Ofili CXV, haec quidem etiam

---

§ 156: Herod. I 163. Cic. Cato 69. Cens. DN 17, 3. — Polyb. XXXVII 10, 1. Cic. Cato 13. Val. M. VIII 13 ext. 4. 1. 2. Cens. DN 15, 3. — (9) Liv. XXX 26, 7. Val. M. VIII 13, 3. 4. — cfr. supra § 62. XI 223. — § 157. 158: (16) Val. M. ib. 1. 2. 6. — Cic. Cato 60. 30. (Plut. Mar. 28 ext.) — Sen. ep. 77, 20.

---

1 aestate unum *va. D* 4 eos aliqui et *va. D* | singuli **d** *D* 6 arcanthonium **D**. -toniū **a**. -dorium **R**. archantonium **Ed**. -adonium **F**. *cfr. § 154* 8 gorgoniam **R**. -niani **a**. gorg////an **F**[1] 9 LXVI **F**[2]. LX//// **F**[1]. LXVIII **a** 9. 10 perenna **F**[1]**a** (*item 11*). Perperna *S* 12 his **Fa** 13 LXXXXVIII (**D**?)**R***v*. -VII **Eadz**. LXXXVI/// **F**[1]. -VIII **F**[2] 16 DLXXVIII **Ez**. -V **a** 17 Coruinus *v e Val.*. cornelius *ll* 20 spatium *va. S* 21 leuia **a** | Rutilii *Ber*. -lia *ll.***z***v* | LXXXX **a**. -XVI **R***SJ* 22 Statilia *v*. sattilia (sati- **a**) *ll*. strati- **z** | modo **F**[1]**a** 23 odia **F**[1]**a** | ofelli **F**[2]*va. G*

enixa quindeciens. Lucceia mima C annis in scaena pro-
nuntiavit. Galeria Copiola emboliaria reducta est in scae-
nam C. Poppaeo Q. Sulpicio cos. ludis pro salute Divi Au-
gusti votivis annum CIIII agens; producta fuerat tiroci-
5 nio a M. Pomponio aedile plebis C. Mario Cn. Carbone cos.
ante annos XCI, a Ma*gno* Pompeio magni theatri dedicatione
anus pro miraculo reducta. Sammullam quoque CX annis 159
vixisse auctor est Pedianus Asconius. minus miror
Stephanionem, qui primus togatus saltare instituit, utrisque
10 saecularibus ludis saltavi*ss*e, Divi Augusti et quos Cl*audius*
Caesar consulatu suo quarto fecit, quando LXIII non am-
plius anni interfuere, quamquam et postea diu vixit. in
Tmoli montis cacumine, quod vocant Tempsin, CL annis
vivere Mucianus auctor est, totidem anno*rum* censum
15 Cl*audi* Caesaris censura T. F*u*llonium Bononiensem, idque
collatis censibus, quos ante detulerat, vitaeque argumentis
— etenim curae principi *id* erat — verum apparuit.

49. (50) Poscere videtur locus ipse sideralis scientiae 160
sententiam. Epigenes CXII annos inpleri negavit posse,
20 Berosus excedi CXVI. durat et ea ratio, quam Petosiris

---

§ 159: (14) Mucian. fr. 16 Brunn. — § 160: Beros. fr. 23 Mü. Cens. DN 17, 4. — cfr. Firm. math. IV prooem. 5.

---

3 G. **a**. Cn. *va. H* | Poppaeo **Ed**(?) *H*. pompeo **FRT**. -peio **a***v* 4 CIIII **F**^{2}**E**^{2}*v*. ///II/// **F**^{1}. VIII *r*. VIIII **dT** | agens, quae *va. S* 5 pōpinio **R**. -peio *va. G*. -pilio *SJ* | aedili *va. S* 6 XCI **E**^{2}*v*(*H*). XD **DdR**. X **E**^{1}**a**. XV **F**^{2}. ///// **F**^{1}. XCIX *Dal.* XC *SJ* | ad **F**^{1} | magno *v*. marco *ll* 7 Sāmullā (**D**?)**Fd***v*(*D*). -ulā **R** *Verc.*(*H*). -ula **a**. Samullam *G*. -ulam *L* | centum annis *SJ errore* 9 togatas (*Sabell.*) *H Brot.* | utriusque **F**^{1}**a** *va. C* 10 saltauisse *ego*. -uit sed *ll*. -tasse (-tauisse *S*) et *v* | & **F**^{2} *in ras.* **Rd***v*. CL *r* | Claudius **R**(?)*v*. CL. **F**^{2}. *om. r* 11 LXXXIII **R** 13 timoli **a** | mtis **F**^{1} | tempsim **a**. -int **R**. Cempsin *Tomaschek* 14 annor̄ (*vel* annis) *ego coll. § 164*. annos *ll. v* | censum **F**^{2}**z** *G*. *om.* **Ea**. centum *r*. item censum *v* 15 Claudi **R**(?)*v*. CL. *r*. id est CL **z** | Fullonium (**DE**?) *v*. fall- **FR**. foll- **a** 17 id curae **R**(?)*va D* | principi id *D*. -pio *ll*. -pi *v* 18 scientia **F**^{1}**Ra** 19 sententiam *om.* **DF**^{1}**d**^{1} | epigenes **R**^{2} (*in marg.*) *v*. -nis **F**^{2}. *om.* **R**^{1}. si *r* | CXV **F**^{2}. CXXII *va. H* 20 excedi **D**(?) *v*(*J*). -dit *rS* | CXVII **R***va. H*(*SJ*)

ac Necepsos tradidere (tetartemorion appellant a trium signorum portione), qua posse in Italiae tractu CXXIIII annos vitae contingere apparet. negavere illi quemquam LXXXX partium exortivam mensuram (quod anaphoras vocant) transgredi, et has ipsas incidi occursu maleficorum siderum aut 5 etiam radiis eorum solisque. *Aesculapi* rursus secta, quae stata vitae spatia a stellis accipi dicit, quantum plurimum 161 tribuat, incertum est. rara autem esse dicunt longiora quidem tempora, quoniam momentis horarum insignibus lunae dierum, ut VII atque XV, quae nocte ac die observantur, ingens 10 turba nascatur scansili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non fere ita genitis LIIII annum excedentibus.

162 Primum ergo ipsius artis inconstantia declarat quam incerta res sit. accedunt experimenta recentissimi census, quem intra quadrienninm Imperatores Caesares Vespasiani 15 pater filiusque censores egerunt. nec sunt omnia vasaria excutienda; mediae tantum partis inter Appenninum Padum-163 que ponemus exempla: CXX annos Parmae tres edidere, Brixilli unus, CXXV Parmae duo, CXXX Placentiae unus,

§ 161: (11) Gell. III 10, 9. XV 7, 4. Cens. DN 14, 9. — § 163: cfr. Phlegon. fr. 29 Mü.

1 nechepsos **F**. necephsos **a** | tradidere **R**[2]*D*. -ri *r*. -re et *S*. -runt *J*. -runt et *v* | tetartemorion **F**[2] *C cum Budaeo* (*J*). -marion *r*. tartemorion *S*. trimo- *v*. | appellant *v*. -llat *ll* 2 CXXVII **F**[2]. -VI *va.H* 5 maleficorum *Verc*. -ciorum *ll. v* 6 Aesculapi *ego*. esculapius **a**. escol- **E**. scol- *r*. *del*. **F**[2]**z***v*. schola **T***H* | rursus *ll*. *ego*. *om*. **z**. *add*. esculapi **F**[2]. scol- **R**. scul- *r*. Aescul- *v* | secta (*P*) *G*[2]. secuta *ll.H*. sententiam secuti *v* | que **F**[1]**R**[1]**a**. qui **z***va.G* 7 stata uitae **F**[2]*G*. statuite **DF**[1]**Ea**. -uit **Rd**. -uta uitae *v* | spitia **F**[1]. spatia uitae **R**[2]**d**[2] | sed quantum **Rd**(?)*va.D* 8. 9 quidem tempora qm̄ *ego*. tempora quidem (quid est **DFa**) qm̄ *ll*. -ora quandoquidem *v* 10 XV *ll.***z***H*. IX *C*. XXIIII *v* 12 appellant *v*. -llat *ll* | LIII **dT**. *an* LXIII? *cfr. Gell. et Censor*. 14 experimenta *ll. H. add*. exempla (et exe- **F**[2]**E**[2]*v*) *ll. v* (*D*). *cfr. n. luc. p. 77* 15 imperatores *v*. -orū **R**[2]. -or *r* | Caesares *v*. -ris *ll* 16 uaria **FdT** 17 meridiae **F**[1]. -die **Ra** 19 Brixilli *D coll. III 115*. -xili *ll*. -xelli *v* | unum .. duos .. unum .. unam mulierem *itemque deinceps va.G* | 19 — p. 57, 2 *dist. D* | placintiae **F**[1] | anus **F**[2]. (*add*. CXXXI *va.H*)

Faventiae una mulier, CXX*X*V Bononiae L. Terentius M. filius, Arimini vero M. Aponi*us* CXL, Tertulla CXXXVII. citra Placentiam in collibus oppidum est Veleiatium, in quo CX annos sex detulere, quattuor vero centenos vicenos,
5 unus CXL, M. Mucius M. filius Galeria Felix. ac ne pluri- 164 bus moremur in re confessa, in regione Italiae octava centenum annorum censi sunt homines LIIII, centenum denum homines XIIII, centenum vicenum quinum homines duo, centenum tricenum homines quattuor, centenum tricenum qui-
10 num aut septenum totidem, centenum quadragenum homines tres.

Alia mortalitatis inconstantia: Homerus eadem nocte 165 natos Hectorem et Polydamanta tradidit, tam diversae sortis viros. C. Mario Cn. Carbone III cos. a. d. V kal. Iunias M.
15 Caelius Rufus et C. Licinius Calvus eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu. hoc etiam isdem horis nascentibus in toto mundo cotidie evenit, pariterque domini ac servi gignuntur, reges et inopes.

50. (51) P. Cornelius Rufus, qui consul cum M'. Curio 166
20 fuit, dormiens oculorum visum amisit, cum id sibi accidere somniaret. e diverso Pher*ae*us Ia*son* deploratus a medicis

---

§ 165: Hom. Σ 249. — § 166: (21) Cic. ND III 70. Val. M. I 8 ext. 6. cfr. Plut. de cap. ex inim. util. 6, 89^{c}.

---

1 muliere **R**. -rae **F**^{1}. -ri **ad** | CXXXV *H*. -XII *v*. CXXV *ll* | L. et terentius **F**^{2} 2 M. Aponius *G*. (-omum *v*). maponias (-nia **F**^{2}**E**)*ll* | CXL (*Bergk*)*S*. CX (C *v*) et L **R***v*. ſex et L *r* 3 citra **DFEa***v*(*D*). circa **R**(?)*C* | ueleiatium **DdE**(?) *Brot.*(*D*). -acium **Fz***H*(*S*). -acū **a**. -eaciū **R**^{2} *e corr.* Velleia- *v*. *cfr. III 116* | in *del.* **R**^{2}*S* 4 CX **R**(?)*v*. CCX *r* | uero *om.* **Rd**(?) *va.D* 5 CXL *G S*). ex (C **F**^{2}**E**) quinquaginta *ll*. CL *v*(*Brot.*) | mutius **F***va.H* | galeria **E**(**D**?)**z***H*. -rius **F**^{2}*v*. gali *r* 8 LVII (*pro* XIIII) *v.aH* 8. 9 centenum uicenum tricenum **E** 9. 10 quinum homines IIII tricenum centenum **E**^{2} 10 autem **DF**^{1}**a** | septimum **E** 13 tradit *va.S* | Iam **Rda** 14 uero **F**^{1}**a** 15 Caelius *C*(*S*). Cel- *v*. caecilius *ll.G*. *de mendo cfr. XXVII 4* | C. *G*. cornelius *ll.v* | *an* eodem? 19 P. *om.* **o** | M'. *v*(*H*). M. *ll*. marco **o** | curio **F**^{2}*v*. cario *r***o** 21 Pheraeus *G*^{2} *cum B* (*H*). phalereus (-re uis **a**. ualerius **F**^{2}) *ll.v*(*L*) | Iason **R**(?) *G*^{2} *Turn.* (*H*). iacum (a cum **a**. eacus **F**^{2})*r*. tum *C*(*L*). iam tum *v*

vomicae morbo, cum mortem in acie quaereret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste. Q. Fabius Maximus consul apud flumen Isaram proelio commisso adversus Allobrogum Arvernorumque gentes a. d. VI idus Augustas, CXXX perduellium caesis, febri quartana liberatus est in acie. 5
167 incertum ac fragile nimirum est hoc munus naturae, quicquid datur nobis, malignum vero et breve etiam in *i*is quibus largissime contigit, universum utique aevi tempus intuentibus. quid, quod aestimatione nocturnae quietis dimidio quisque spatio vitae suae vivit, pars aequa morti similis 10 exigitur aut poena e*st*, nisi contigit quies? nec reputantur infantiae anni, qui sensu carent, non senectae in poenam vivacis, tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curae, totiens invocata morte, ut nullum frequentius sit
168 votum. natura vero nihil hominibus brevitate vitae prae- 15 stitit melius. hebescunt sensus, membra torpent, praemoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta, et tamen vitae hoc tempus adnumeratur. ergo pro miraculo et id solitarium reperitur exemplum Xenophili musici, centum et quinque annis vixisse sine ullo corporis 20
169 incommodo. at Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor, neque horis modo, sed et diebus

§ 166: (4. 5) Liv. per. LXI. — § 168: (19) Val. M. VIII 13 ext. 3. Aristoxenus ap. Lucian. macr. 18.

2 pictore **F**[2]. re **F**[1]. rē **a** 3 fluminis aram **F**[1]**a** 3 uersus **R**[2]. *om.* **R**[1] | adlobrogum **FR** 4 aruenorumque **F**. adue- **a** | CXX *Liv. per. LXI* 6 nimirum **F**[2]**E**[2]*v*(*D*). -ium *r H. om.* **o** | mundus **F**[1]**a** 7 iis *v.* his *ll. H* 8 contingit **do***va. H* | itaque **a** 9 post (*pro* quod) **ao** | estimationem **o** 10 par////equa **F**[1]. parere. Qua **a** 11 poena ē *Müller em. I p. 16.* -nae **R***v.* -ne **F**[1]. paenę **F**[2] pene **ao** 12 nec (*pro* non) **oz** 14 tociens **ao**. et offensae *Müller l. l. 17* | mors **z** 16 torquent **a**. -ntur **oz***va. G* 17 ad (*pro* ac) **o** 18 adnumerant **F** 19. 20 xenophili musici **R**[2]*S.* -l' music' **F**[2]. -lum musicum *v.* -limus *r.* -linius **o** 20 centum **Rd**(?) *B.* duce- *r.* -tis **oz***v* | uixisse annis **o** 21 Hercule *om.* **o**. -les *H Brot.*

noctibusque trinis quadrinisve, etiam anno toto. atque etiam
morbus est aliqu*ant*isper sapientiam mori. morbis quoque 170
enim quasdam leges natura posuit: quadrini circuitus fe-
brem numquam bruma, numquam hibernis mensibus inci-
5 pere, quosdam post sexagensimum vitae spatium non acce-
dere; ali*i*s pubertate deponi, feminis praecipue; senes mi-
nime sentire pestilentiam. namque et universis gentibus
ingruunt morbi et generatim modo servitiis, modo procerum
ordini aliosque per gradus. qua in re observatum a meri-
10 dianis partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire
nec umquam aliter fere, non hieme, nec ut ternos excedat
menses. **51.** (52) iam signa letalia in furoris morbo ri- 171
sum, sapientiae vero aegritudine fimbriarum curam et stra-
gulae vestis plicaturas, a somno moventium neglectum,
15 praefandi umoris e corpore effluvium, in oculorum quidem
et narium aspectu indubitata maxime atque etiam supino
adsidue cubitu, venarum inaequabili aut formicante percussu,
quaeque alia Hippocrati principi medicinae observata sunt.
et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatis-
20 que nulla sunt, quippe cum censorius Cato ad filium de
validis quoque observationem ut ex oraculo aliquo prodiderit,

---

§ 170: (6) cfr. Cels. III 23. Pl. XXVIII 44. XXVI 1. 4. — § 171: Cels. II 6. Hippocr. progn. 2—4. — Cat. quae ext. ed. Jordan p. 78, 5.

---

1 noctibus *om.* F^{1}a | toto anno o 2 aliquantisper *Alciatus ap. H.* aliquis per *ll.* *v* | sapiendā DF^{1}E^{1}a 2. 3 enim quoque R(?)*va.D.* quoque o 3 naturā posuit F^1. -ra inpoaoz*va.G*(*D*) 5. 6 accidere R d(?) *G* 6 aliis *ego.* alius F^{1}Rd^{1}a. -ios F^{2}d^2*v* | a feminis F^{2}d^2*v* 7 sentisse F^{1}a | et *om.* o 9 ad R. ab *S* 10 & (*pro* ad) F^{1}R^{1}a 11 fere aliter *va.S* | nisi o*va.H* | ut uerno a. ut nos F^1 | excedat *v.* -ant *ll.*o 12. 13 risum est o 13 curas o 14 mouentium R*B.* mone- d. morie- r o *v* | nec lectū Fa 15 praefandi R(?)*G.* prof- *r.* profundi o*B* peregrandis *v* | corpori (*om.* e) F^{1}a 17 inaequabilia F^{1}a 18 et alia quoque (que o) oz*va.G* | principe F^{1}a 19 inenumerabilia F | sint o*v.* *om.* *ll.* (*suprascr., sed rursus del.* F^2) 20 sint F^2 | de F^{2}Rz*v.* da F^{1}a. *om.* dTo 21 ualetudinis .. obseruatione z*va.G.* *om.* o

172 senilem iuventam praematurae mortis esse signum. morborum vero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes Syrius serpentium multitudine ex corpore eius erumpente expiraverit. quibusdam perpetua febris est, sicut C. Maecenati; eidem triennio supremo nullo horae momento contigit som- 5 nus. Antipater Sidonius poeta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre et eo consumptus est satis longa senecta.

173 **52.** (53) Aviola consularis in rogo revixit et, quoniam subveniri non potuerat praevalente flamma, vivus crematus 10 est. similis causa in L. Lamia praetorio viro traditur. nam C. Aelium Tuberonem praetura functum a rogo relatum M e s s a l a R u f u s et plerique tradunt. haec est condicio mortalium. ad has et eius modi occasiones fortunae gigni-
174 mur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. reperi- 15 mus inter exempla Hermotimi Clazomenii animam relicto corpore errare solitam vagamque e longinquo multa adnuntiare, quae nisi a praesente nosci non possent, corpore interim semianimi, donec cremato eo inimici, qui Cantharidae vocabantur, remeanti animae veluti vaginam ademerint; 20 Aristeae etiam visam evolantem ex ore in Proconneso corvi

---

§ 172: Ar. V 31, 557ᵃ2. Diog. La. I 11, 5. Plut. Sulla 36. Paus. I 20, 7. Ael. VH IV 28. V 2. — (4) Sen. de prov. 3, 10. — (6) Val. M. I 8 ext. 16. — § 173: ib. I 8, 12. — Messala Ruf. fr. 3 Pet. — § 174: Apollon. hist. mir. 3. Tertull. de an. 44. (Plut. daem. Socr. 22, 592ᶜ.) — (21) Herod. IV 14. 15. Apollon. ib. 2.

---

1 iuuenilem senectā p̄nituere **a** 3 copia serpentium **o** *va. H* 4 quibus **Fa** 6. 7 natali tantum **ao** *va. G* 7 febri *G* 9 Auiola//// **F**. -lare **ad** 10 subuenire **F**¹**a** 12 C. Aelium *G.* cael- *ll. v* | praetore **F**¹. -orē **ad** 13 Messala, Rufus *va. G(H). cfr. Brunn p. 13* 14. 15 gignuntur **o** 15 uti **o** (**R**?)*v*. ut *r D* | morti **F**²**R**²**d**²**E**² *B.* forte *r*. forte morti **o** *v* 15. 16 reperimus **o** *v(J)*. De anima rep- (*invectum e marg.*) *ll. S* 16 Hermotimi *G.* -otini **F**² *v*. -oti (-oci **a**) *r*. -oni **o** | glazomini **o**. da omnē **a** 17. 18 nuntiare **o** 18 praesenti **a** *va. H* | possint **F**. -ssunt **ado** 19 inimico **F**¹**a** 20 ueluti uaginam **F**²**R**²**E**² *v*. uełut imaginem *r* 21 Aristeae *G*² *cum P (H)*. -taeae **z**. -tee **Tao**. -thę **F**². -thea/// **F**¹. -ti **R**² *in ras.* -taei *v(L)* | euolare **o**

effigie, magna quae sequitur ha*n*c fabulositate. quam equidem et in Gnosio Epimenide simili modo accipio, puerum aestu et itinere fessum in specu septem et quinquaginta dormisse annis, rerum faciem mutationemque mirantem velut 5 postero die experrectum, hinc pari numero dierum senio ingruente, ut tamen in septimum et quinquagesimum atque centesimum vitae duraret annum. feminarum sexus huic malo videtur maxime opportunus conversione volvae, quae si corrigatur, spiritus restituitur, h*u*c pertinet nobile illud 10 apud Graecos volumen Heraclidis septem diebus feminae exanimis ad vitam revocatae. Varro quoque auctor est XXviro se agros dividente Capuae quendam, qui efferretur foro, domum remeasse pedibus. hoc idem Aquini accidisse. Romae quoque Corfidium, materterae suae maritum, funere 15 locato revixisse et locatorem funeris ab eo elatum. adicit miracula, quae tota indicasse conveniat: e duobus fratribus equestris ordinis Corfidi*i*s maiori accidisse ut videretur expirasse, apertoque testamento recitatum heredem minorem funeri institisse; interim eum, qui videbatur exstinctus, 20 plaudendo concivisse ministeria et narrasse a fratre se ve-

(margin: 175, 176, 177)

§ 175: Phlegon ap. Diog. La. I 10, 2. 4. Paus. I 14, 4. Apollon. hist. mir. 1. Theopomp. fr. 69. Timae. fr. 45 Mü. Pl. supra § 154. — (10) Heracl. ap. Diog. La. prooem. 12. — § 176: Varro ant. r. hum. I fr. 10 Mirsch. — § 177: cfr. Gran. Licin. XXVIII p. 7 Flemisch.

1 magna quae *B*. que (quae *v*. *del*. *J*) magna *ll*.*v* | sequitur **E**[2]*B*. quaeritur (quer- **Ra**)*rv*(*S*). quaesita cura *J* | hāc *ego*. hac (ac **R**[1])*ll*.*D*. ac *J*. *del*.*v* 2 ignosio **F**[1]**a**. -ius (*om*. et) **o** | Aepimenide/// **F**. (Epimenides **o**) 3 aestu/// **F**. -tu// diei **R**[2]*S* | & it////ire **F**[1]. exit in ſe **a** 6 ingruentē **Fa** 9 huc *v*. hoc *ll* | illud *om*. **Rd**(?)*H* 12 XXuiro se agros (*P*)*H*. -ros eagro **R**[1]**E**[2]. -ros aegro **FE**[1]. -ros egro *r*. -ris (*praem*. e) agros **ozv** | diuidente (ti uide- **a**) *ll*.(*P*)*H*. -tem **oz**. -tibus *v* | capiae **F**[1]**a** | efferetur **F**. -rtur **a** 13 foro *ll*.**o***H*. feretro *v*. toro *Ammon* 14 corfidi ut **Rad** 15 latum **F**[1]**a** | adiecit **o***va*.*G* 16 miraculum quod totum **o** | e **F**[2]*v*. *om*. *r* 17 Corfidio *va*.*D*. (Corticiis *Gran*. *Lic*.) | maioris **Ra** 19 fuerit **R**[1]**d**. fuisse **F**[1]**a**. fratrē **R**[2] | instituisse **R**[2]*va*.*C* 20 conuicisse **F**[2]. concinisse **z**. -nuisse *va*.*G* | naſſa ſe a **F**[1]. naſſuſ rea **a**

nisse, commendatam sibi filiam ab eo, demonstratum praeterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio, et rogasse ut iis funebribus, quae comparasset, efferretur. hoc eo narrante fratris domestici propere adnuntiavere exanimatum
178 illum, et aurum ubi dixerat repertum est. plena praeterea 5
vita est his vaticiniis, sed non conferenda, cum saepius falsa sint, sicut ingenti exemplo docebimus. bello Siculo Gabienus Caesaris classium fortissimus, captus a Sexto Pompeio, iussu eius incisa cervice et vix cohaerente, iacuit in litore toto die. deinde, cum advesperavisset, gemitu precibusque con- 10
gregata multitudine petiit uti Pompeius ad se veniret aut aliquem ex arcanis mitteret; se enim ab inferis remissum
179 habere quae nuntiaret. misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit inferis dis placere Pompei causas et partes pias; proinde eventum futurum quem optaret: hoc 15
se nuntiare iussum; argumentum fore veritatis quod peractis mandatis protinus expiraturus esset. idque ita evenit. post sepulturam quoque visorum exempla sunt, nisi quod naturae opera, non prodigia, consectamur.

180 **53.** (54) In primis autem miraculo sunt *summ*aque 20
frequentia mortes repentinae — hoc est summa vitae felicitas —, quas esse naturales docebimus. plurimas prodidit Verrius, nos cum dilectu modum serva*b*imus. gaudio
119 obiere praeter Chilonem, de quo diximus, Sophocles et Dio-

§ 180: Verrius fr. 2 Egger. — (24) Val. IX 12 ext. 5. Diodor. XIII 103, 4. XV 74, 2.

3 efferetur **Fa** 4 fratres **Fa** 6 non credendum **o** 8 classiom **R**[1]. -iarius *C* 9 tota **ado***va.H* 10 dei//n **F** | cum gemitu **R**(?)*va.D* 11 petit **Fa** | ut **R**[2]**o***SJ* 12 archanis **ao**. caris (*vel* charis) *va.H* 13 haberent (-re/// **F**[1]) que **F**[1]**a**. -retque quod **d***va.G* 14 gabienus **o***v*. gaui- **FR**. graui- **a** | dixit *om. G* 16 se nuntiare **o***v*(*J*). renu- **RdT***S*. nu- **Fa** 17 idque ita **o***v*. itaque ita *ll* | uenit **F** 19 operā **Fa** 20 summaque *ego*. atque **E**[2]**o** (**R**?) *v*(*D*). adquē *r*. at qua *J* 21 frequentia *ll.v*(*S*). -ter **E**[2]**oz***D*. -ti *C*. -ti iam *vel* -tes iam *coni. B* | mortis **Fa***va.B*(*D*) | haec *Verc.* 22 doceuimus **R**. docoepi- **F**[1] 23 dilectu **Fa**. del- *r*(?)**o***v*. dilectū (*om.* cum) **d** | seruabimus *v*. -auimus *ll*. -amus **oz**

nysius Siciliae tyrannus, uterque accepto tragicae victoriae
nuntio, mater illa Cannensi filio incolume viso contra nun-
tium falsum; pudore Diodorus sapientiae dialecticae professor,
lusoria q*uae*stione non protinus a*b* interrogatione Stil*p*onis
5 dissoluta. nullis evidentibus causis obiere, dum calciantur 181
matutino, duo Caesares, praetor et praetura perfunctus dic-
tatoris Caesaris pater — hic Pisis exanimatus est, ille Ro-
mae —, Q. Fabius Maximus in consulatu suo pridie kal.
Ian., in cuius locum *C*. Rebilus paucissimarum horarum
10 consulatum petiit, item C. Volcatius Gurg*e*s senator, omnes
adeo sani atque tempestivi, ut de progrediendo cogitarent,
Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini
cubiculi, C. Aufustius egressus, cum in senatum iret, offenso
pede in comitio. legatus quoque, qui Rhodiorum causam 182
15 in senatu magna cum admiratione oraverat, in limine curiae
protinus expiravit progredi volens, Cn. Baebius *T*amphilus,
praetura et ipse functus, cum a puero quaesisset horas, Aulus
Pompeius in Capitolio, cum deos salutasset, M'. Iuventius
Thalna consul, cum sacrifica*re*t, C. Servilius Pansa, cum
20 staret in foro ad tabernam hora diei secunda in P. fratrem

---

§ 180: (2) Gell. III 15, 4. (Liv. XXII 17, 13. Val. M. IX 2, 2.) — (3) Diog. La. II 10, 7. — § 181: (9) Tac. H III 37. Plut. Caes. 58. Macrob. II 2, 13. 3, 6. — § 182: (18. 19) Val. M. IX 12, 3.

---

1 Siciliae *om.* d^1*J coll. § 110* 2 ille R^1. pugna illa *va.S* | annensi F^1R^1a. cannensis R^2 | incolume uiso E^2ad. -mi uiso *v.* -mine (-mne E^1) uiso DF^1RE^1. -mi reuiso F^2*D. cfr. Beck Plin. gramm. p. 12. Brambach orthogr. p. 160* 3 dilecticae F. -ti te a 4 ab *J.* ad *ll.v(D)* | interrogationem R^2*SD.* -ones F^2E^2*v* | Stilponis *H.* stilbo- *ll.v* 7 hippisis F^1Ra | est *om.* R(?)*v. dist. ego* 9 Ivñ. F^2 | Rebilus (C. *praem. S cum P*) *G.* orbilius D^1F. or///b- R. orab- D^2Eaz. more illius d. M. Orellius *v* 10 petit Fa | Gurges *v.* -gus (cur- a) *ll* | senator *om.* F^1a 13 cubiculo F^1a. -bili o | cum egressus o*va.G* | cum *om.* a 15 orauerat F^2R(?)*v.* ////uerat F^1. conaue- D. continaue- E^1. contionaue- E^2aoz 16 bebius Rad*va.D* | Tamphilus *H.* pam- (-pilus R. -phius E^1)*ll.v* 19 Talua *C* | dum *S* | sacrificaret *v(J).* -cat *ll.S* 20 diei *v.* diei ad *ll.*z | secunda D*v.* -dam rz | P. Pansam *va.S* p. 64, 1 bebius R*va.D.* baeuius F. beui- a

innixus, Baebius iudex, dum vadimonium differri iubet, M.
183 Terentius Corax, dum tabellas scribit in foro. nec non et
proximo anno, dum consulari viro in aurem dicit, eques
Romanus ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti,
super omnes C. Iulius medicus, dum inunguit, specillum 5
per oculum trahens, A. Manlius Torquatus consularis, cum
in cena placentam adpeteret, L. Tuccius medicus Valla, dum
mulsi potionem haurit, Appius Saufeius, e balineo reversus
cum mulsum bibisset ovumque sorberet, P. Quintius Scapula,
cum apud Aquilium Gallum cenaret, Decimus Saufeius scriba, 10
184 cum domi suae pranderet. Cornelius Gallus praetorius et
T. Heter*e*ius eques Romanus in venere obiere et, quos
nostra adnotavit aetas, duo equestris ordinis in eodem pantomimo Mystico, tum forma praecellente. operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur. 15
185 comoediarum *h*istrio is, cum populo admodum placuisset
natali die suo conviviumque haberet, edita cena calidam
potionem in pultario poposcit simulque personam eius diei
acceptam intuens coronam e capite suo in eam transtulit,
tali habitu rigens nullo sentiente, donec adcubantium proximus tepescere potionem admoneret. 20

---

§ 184: (11. 12) Val. M. IX 12, 8.

---

1 dum *ll.v*(*S*). cum *L* | uadimonium **F**^{2}**R**(?)*v*. b////i///onium **F**^{1}. babiloniū **a**. -lonium uadimonium **z** | deferri **a**. defferre **F**^{2}
6 A. *v*(*D*). Aulus **z***H*. am **E**. iam **D**^{2}**Fa**. iū **R**. *om*. **D**^{1}. iam L *G* | dum **a** 7 caenā **F** | Tuccius *H*. tunc cius **DEa**. -ntius **F**. -nctius **z**. t. tutius **R**. Dutius *v*. Durius *C* | medicus Valla *ll.v*(*S*). med- Sullae *D*. Valla med- *G* 8 saupeius **F**^{1}**a**. sacip- **R** | e *om*. **F**^{1}. a *va.S* | ualineo/// **F**^{1}. -neos **ad** 12 T. *C*(*S*) *e Val.* V. (quinque **a**. u **F**^{2}**oz**) *ll.* Q. *v*(*H*) | Hetereius *Halm ad Val.* Eter- *D*. hectierius **R**. heterius **dT**. etherius **Da**. aethe- **F**^{1}*C*. aete- **F**^{2}. ethrius **Eoz**. Haterius *H* | obire **F**^{1}**a** 13. 14 pantomimū **F**^{1}. -imu **R**^{1}. -imō **R**^{2} 14 mistico **a**. yst- **F**. hist- **R**^{2}. -stao **R**^{1}. mythico *va.S* | opperissima **F**^{1}. ope- **a**. (*an* optatissima?) 16 histrio is *H* (*et dist.*) -ione. Is *G*. -ione *v*. -ius **z**. istrio is **F**^{2}. -riis **F**^{1}**R**. -rius **a** 17 enita **DF**^{1}**E**^{1}**a**^{1} 18 pultuario **R** 19 e *om*. **F**^{1}**Ra** | in ea **F**. *om*. **a** 20 in eo (*pro* tali) **a** | gens **R** | adaccubantium **a**. accu- *va.Brot.* 21 te poscere (-stere **R**^{1}) **R**. //epo- **F**^{1}. to po- **a**

Haec felicia exempla, at contra miseriarum innumera: 186
L. Domitius clarissimae gentis apud Massiliam victus, Corfinii captus ab eodem Caesare, veneno poto propter taedium vitae, postquam biberat, omni opere ut viveret adnisus est.
5 invenitur in a c t i s, Felice russei auriga elato, in rogum eius unum e faventibus iecisse se, frivolum dictu, ne hoc gloriae artificis daretur, adversis studiis copia odorum corruptum criminantibus. cum ante non multo M. *Lepidus* nobilissimae stirpis, quem diverti anxietate diximus mortuum, flam- 122
10 mae vi e rogo eiectus recondi propter ardorem non potuisset, iuxta sarmentis aliis nudus crematus est.

54. (55) Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris 187 instituti: terra condebantur. at postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum. et tamen multae
15 familiae priscos servavere ritus, sicut in Cornelia nemo ante Sullam dictatorem traditur crematus, idque voluisse veritum talionem *e*ruto C. Mari cadavere. [sepultus vero intellegatur quoquo modo conditus, humatus vero humo contectus].

55. (56) Post sepulturam va*n*ae manium ambages. 188
20 omnibus a supremo die eadem quae ante primum, nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut animae quam ante na-

---

§ 186: (2) Sen. de benef. III 24. Suet. Nero 2. — § 187: Cic. de leg. II 56. — § 188: (19—21) Sen. ep. 54, 4.

---

1 miserorum *D*. *an* miserarum (*sc*. mortium)? 2. 3 corfinii **F**^{2}*v*. cor///// **F**^{1}. cornifi **DR**^{1}. -fici **R**^{2}**Ea** 4 opere **F**^{1}**Eaz** *v*(*H*). ope **F**^{2}**R***G*(*S*) | uiderat **F**^{1}**a** 5 acus **a**. ac///s **F**^{1} | russei **Ra***v*(*S*). -ssaei **F**^{2}. -saei **F**^{1}. -ssati *B*. -ssato *G* 6 sese **R**(?) *va.D* 7 aurigis (*pro* artificis) *D*. *sed cfr. VIII 160* | copi ac dorū **F**^{1}. -ia horū **a** 8 Lepidus (**F**^{3}) *v*. *om. ll* 9 diuerti *ll.***z***D*. diuortii *G*^{2} *cum P* (*H*). euenti *v*(*L*) 10 uiae **F**^{1}. uiac **a** roge (-gi **a**) iectus recordi **F**^{1}**a** | potuisset **d**^{2}*v*. -sse *ll* 12 Cremari corpora **o** 13 postquam **o***v*. post *ll* 14. 15 multę friae **F**^{1}. -tifarie **ad***va.G* 16 et crematur **a**. //// cremat' **F**. esse (ēē) cre- *va.G* 17 eruto **R**(?)*v*. obr- *r*. ab eruto *coni. H*
17—18 *uncos posui cum P. cfr. luc. p. 52* 17 uero *om. va.H*. autem **o** | intellegitur **F**^{2}**E**^{2}**o** *va.S*(*D*) 19 uanae *D*. uariae **RdT***H*. ariae **DF**^{1}**E**^{1}**a**. aliae **F**^{2}**E**^{2}**o**. aliae atque aliae *v*
20 a *om.* **o** | supremo *ego luc. p. 57*. -ma *ll.***o***va D*

talem. eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat et in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur, alias inmortalitatem animae, alias transfigurationem, alias sensum inferis dando et manes colendo deumque faciendo qui iam etiam homo esse desierit, ceu vero ullo modo spirandi ratio ceteris animalibus distet aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo similem divinat inmortalitatem. 189 quod autem corpus animae per se? quae materia? ubi cogitatio illi? quo modo visus, auditus aut qui tangit? quis usus *ex iis* aut quod sine *iis* bonum? quae deinde sedes quantave multitudo tot saeculis animarum velut umbrarum? puerilium ista delenimentorum avidaeque numquam desinere mortalitatis commenta sunt. similis et de adservandis corporibus hominum ac revivescendi promisso Democrit*i* 190 vanitas, qui non revixit ipse. quae, malum, ista dementia est iterari vitam morte? quaeve genitis quies umquam, si in sublim*i* sensus animae manet, inter inferos umbrae? perdit profecto ista dulcedo credulitasque praecipuum naturae bonum, mortem, ac duplicat obitu*r*i dolorem etiam post futuri aestimatione. etenim si dulce vivere est, cui potest esse vixisse? at quanto facilius certiusque sibi quemque credere, specimen securitatis antegenitali sumere experimento!

---

1 unitas o 2 tempore oz | ipsa E^2 o *v*(*D*). *om. rz S* | uitam R(?) *C*(*J*). -ta *r*oz*v*(*S*) 4 interis F^1. -rris a 5. 6 ratio homini a ceteris *va.S* 6 multa in uita o 9 quid agit F^2*G* 9. 10 qui usus *va.S* 10 ex iis (*sc.* tribus sensibus) *ego.* eius *ll.v. de dict. cfr. XXIX 58* | sine his (in eis F^2) *ll.v* 11 *an* uel? 12 ista F^{2}R(?)*v*. sta DF^1. stat Ead | elenimentorum Ea. elem- dT. delinim- (*P*)*H*. deliram- R^2*v*(*SD*). *at cfr. § 190* ista dulcedo. (*aliter II 17*) | auidięque F^2 14 reuiuescendi R *Brot.* reuiuis- *rv*(*S*). *cfr. IX 132* | promissa o *G*. -ssa a *v*(*J*) | Democriti *ego luc. p. 68.* -to *ll.* o *va.D* 15 ipse *om.* o | quod malum R^2 | sta F^1. stat d. ipsa *va.B* 16 mortem Rda. -temque z*va.B* | quaeue (quae *v*) genitis F^2(*v*)*G*. quaeue gentis E^2. -nti RdEa. quae ueginti DF^1 17 sublimi *v*. -me *ll.*z 19 obituri *G*^{2} *cum P*(*S*). -tus si E^2*v*(*L*). -tu si *r*oz | dolere *va.G*(*L*) 20 aestimationē Ro^a. -ne euenit F^2*va.G*(*L*). -nem inuenit o | est *om.* do*va.H* 21 ac F^2 | tertiusque F^{1}Ra 22 specimen *ll.* o *S*. ac spec- *v*(*J*). *cfr. Müller stil. p. 44*

56. (57) Consentaneum videtur, priusquam digrediamur 191
a natura hominum, indicare quae cuiusque inventa sint.
emere ac vendere *Mercurius, vindemiare* instituit Liber
pater; idem diadema, regium insigne, et triumphum invenit;
5 Ceres frumenta, cum antea glande vescerentur, eadem molere
et conficere in Attica, ut ali*i, et* in Sicilia, ob id dea iudicata.
eadem prima leges dedit, ut alii putavere, Rhadamanthus.

Litteras semper arbitror Assyrias fuisse, sed alii apud 192
10 Aegyptios a Mercurio, ut Gellius, alii apud Syros repertas
volunt, utrique in Graeciam attulisse e Phoenice Cadmum
sedecim numero, quibus Troiano bello Palameden adiecisse
quattuor hac figura ΖΥΦΧ, totidem post eum Simoniden
melicum ΨΞΩΘ, quarum omnium vis in nostris recogno-
15 scitur. Aristoteles decem et octo priscas fuisse et duas ab
Epicharmo additas ΧΖ quam a Palamede mavult. Anti- 193
clides in Aegypto invenisse quendam nomine Men*e*n tradit,
XV annorum ante Phoronea, antiquissimum Graeciae regem,

§ 191: (4) Sol. 52, 5. — (5) Verg. G I 147. — § 192: Gell. fr. 2 Pet. Hygin. fab. 277. (Cassiod. Var. VIII 12, 5). Clem. Al. strom. I 16 p. 306. Herod. V 58. Tac. A XI 14. Isid. I 3, 6. — (15) Ar. fr. 501 Rose.

2 inuenta *ll. Bas.* scientia inuenta **ozv** 3 Mercurius emere *J* | aut (*pro* ac) **R** | Mercurius, uindemiare *ego. om. ll.* **o***v*. *cfr. Osann philol. VII p. 394. U 166* 4 pater uindemiare *J* | illud **o** 6 ut alii & *ego.* ut ali (*Bernays*) *D.* aut alia **R**[1]. uialia **DF**[1]**E**[1]**a**. et alia **R**[2]**E**[2]**o***H*. italia **F**[2]*v* | in *ll.* **o***H*. et *v* 7 ui alii **F**[1]. uia in **a** 7. 8 rhadāmathis **F**[1]. rhadmantis **a** 9 assyrias **F**[2]**dE**[2]**o***v*(*J*). -ras **D**[2]**F**[1]. -nas **D**[1]. -riis **R***S*(*D*). arsypas **E**[1]. -sipas **a** 10 aegyptos **F**[1] | emercari ut **F**[1]**a**. ut mercurius et **o** 11 utrique **dT**. uirique (uiri **F**[1])**DFR**[1]**E**[1]**a**. utique **E**[2]**o***v*. easque **R**[2] | attulisse *ll.* **oz***v*(*H*). int- *G*(*SJ*) 13 ΖΥΦΧ *ego.* ΝΥΦΧ *ll.* ΘΞΦΧ *v.* ΗΨΦΧ *J.* ΖΨΦΧ *D* 14 melicum **R**[2]*B*. medi- **roz***v* | ΨΞΩΘ *ego.* ΨξΟΘ **R**. VξȣΘ **D**. ΥξΘЄ **FE**. ΥΖΘЄ **o**. CΥ·Ζ·ΘЄ **a**. ΥΖΚΟ *v.* ΖΗΨΩ *B.* ΥΖΟΘ *J.* ΥΞΩΘ **D** 15 et *om.* **F**[1]**a** | *post* fuisse *add.* Α—Φ (*om.* ΗΘΞ) *va.D* 16 aepitharmo **F**[1]. depipha- **a** | ΧΖ **F**[2]. *om. r.* ΘΧ *v.* ΨΖ *D* | palamade **F**. pilamede **a** | mauolt **F**[2]*S*. -olit **F**[1]**R**[1]**a**. maluit **d** 17 Menen (*U 167*) *J.* menon (min- **F**[1]) *ll. Brot.*(*D*). -ona *v* 18 annis *va.S* | phoronia **F**[1]**a**. -neum *va.S.* (*cfr. p. 68, 12*)

idque monumentis adprobare conatur. e diverso Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas docet, gravis auctor in primis; qui minimum, *B*erosus et Critodemus, CCCCXC. ex quo apparet aeternus litterarum usus. in Latium eas attu- 5 lerunt Pelasgi.

194 Laterarias ac domus constituerunt primi Euryalus et Hyperbius fratres Athenis; antea specus erant pro domibus. Gellio Toxius Caeli filius lutei aedificii inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. oppidum Cecrops 10 a se appellavit Cecropiam, quae nunc est arx Athenis. aliqui Argos a Phoroneo rege ante conditum volunt, quidam et Sicyonem, Aegyptii vero multo ante apud ipsos Diospolin.

195 tegulas invenit Cinyra, Agriop*ae* filius, et metalla aeris, utrumque in insula Cypro, item forcipem, martulum, vectem, 15 incudem; puteos Danaus ex Aegypto advectus in Graeciam qua vocabatur Arg*o*s Dipsion; lapicidinas Cadmus Thebis aut, ut Theophrastus, in Phoenice; Thrason muros; turres, ut Aristoteles, Cyclopes, Tirynthii, ut Theo-

§ 193: (1. 3) Beros. fr. 22 Mü. Cic. div. I 36. II 97. — (5) Sol. 2, 7. — § 194: (7. 8) cfr. Paus. I 28, 3. — (9) Gellius fr. 4 Pet. — (10. 11) Strabo IX 397. cfr. Isid. XV 1, 44. — § 195: (17) Clem. Al. strom. I 16 p. 307. — (19) Ar. fr. 479 Rose. — Strabo VIII 372 ext.

3 coctis **a** 4 Berosus *v*. Ver- *ll* | CCCCLXXX *va.H* 5 apparet **R**²*v*. -reret *r* | aeternū/// . . usū/// **F**²*HBrot.* | eas attulerunt **F**²**R**²**o***v*. erat tul- *r* 7 ac *om.* **oz***va.G* | domus *ego.* -mos **F**²*v*(*D*). -mum (*ortum ex* -muuſ) *r***oz***S* | primum Eurialdus **o** 9 Taxius **o**. Doxius *va.S* 10 nido **ao**. uidit **F**¹ | *an* oppidum primum? 11 est arx (art **E**²)**F**²**E**²*v*(*D*). eitthara **a**. eythar **DF**¹. euthar **E**¹. est//// **R**. est **oz***S* | athene **oz** 12 conditā **F**² 13 diospolim **a***SJ*. diopolin **F**¹ 14 cinira **Fo**. cynera **a** | Agriopae *v*. -ryope **F**². agricole (-ryc- **DF**¹)*r***oz** 15 marculum *va.H* 17 qua *B*. quae *ll.v*(*C*) | argus **F**¹**Ra**. -gi *va.B*. agus **F**² | lapicidinas **dT***v*(*L*). lapidicinas *ll.***o***C* 18 aut — Phoenice *om.* **o** | aut tutthaeophrastus **F**¹. atheophrasius **a**. archeo- **z***va.B* | trason **Ro***va.C* 19 turrae **F**¹. -rrē **a** | ut — Theophrastus *om.* **o** | cyclopis **a**. cicl- **F**¹ | Tirynthii *G*. typinthii **DF**. -phintii **a**. -thii **E**. tipintii **Rd**. Phoenices *v*

phrastus; Aegyptii textilia, inf*i*cere lanas Sardibus Lydi, 196
fusos in lanificio Closter, filius Arachnae, linum et retia
Arachne, fulloniam artem Nicias Megarensis, sutrinam T*ych*ius
Boeotius. medicinam Aegyptii apud ipsos volunt repertam,
5 alii per Arabum, Babylonis et Apollinis filium, herbariam
et medicamentariam a Chirone, Saturni et Philyrae filio.
aes conflare et temperare Aristoteles Lydum Scythen 197
monstrasse, Theophrastus Delam Phrygem putant, aera-
riam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas, ferrum Hesiodus
10 in Creta eos qui vocati sunt Dactyli Idaei. argentum in-
venit Eric*h*thonius Atheniensis, ut alii, Aeacus; auri metalla
et flaturam Cadmus Phoenix ad Pangaeum montem, ut alii,
Thoas aut Aeac*u*s in Panchaia aut Sol Oceani filius, cui
Gellius medicinae quoque inventionem ex met*a*llis assignat.
15 plumbum ex Cassiteride insula primus adportavit Midacritus.

195: (1) Firm. Mat. prof. rel. err. 16, 1 Halm. — Hyg. fab. 274. — (2) cfr. Ov. M VI 6 sq. — (3) Hom. *H* 20. Ov. fast. III 824. — (5) cfr. Pl XXX 5. Aeschyl. Pers. 316. — (6) Hyg. fab. 138. 274. cfr. Pl. XXV 32. XXX 7. — § 197: Ar. fr. 602 Rose. (Clem. Al. l. l.) — (9) Cassiod. Var. VII 5, 2. — Hesiod. fr. 14 Göttl. cfr. Sophocl. ap. Strab. X 473. Diod. V 64, 5. Clem. Al. l. l. — (11) Hyg. fab. 274. — (12) Clem. Al. l. l. — (13) Hyg. ib. (Cassiod. Var. IV 34, 3.) — (14) Gellius fr. 5 Pet. — (15) Hyg. ib. (Cassiod. Var. III 31, 4.)

---

1 textilia o*v*. qui ext- *ll* | inficere *B*. infec. *ll*. oz*v* 2 aracnę a. -chne R. -chnes *C*. -gne o | linum — 3 arachne *om*. a 3 sutrinam Tychius *H ex Hom. et Ov*. -inan (-inā F^2) tibus *ll*. -inam *v*. sutoriam o 4 beotius a. boet- o*va*. *H* 5 babilonis ao *Ven*. (*corrupt. put. S*) 6 chirono F^1. chyroneo a | phylire F. -llirae *va*. *H*. Philone o 7 lidum ao. indum *Hyg*. Lyncum *Knaack Herm. XVI p. 587* | scythin a. scithin F^1. -then F^2. -tham o 8 Thet partus a. //////f/////tus F^1 | delum a | putat *va*. *S*(*J*) 9 altthalybas a. a//////haly- F^1 10 creteos F^{1}R. -theus a 11 aericthonius F^2. aeriſtho- F^1. ericto- ao | eacus a. Ceacus o*va*. *G* 12 conflaturam *va*. *S* | phoenis F^{1}R. fenix o 13 thos a^2. Thaso *Wilamowitz Herm. XVI p. 589* | et *va*. *S* | Aeacus (*U ann. phil. LXXVII p. 489*) *D*. aeaclis DF. eac- r*v* | pancha iacuit F^{1}a 14 ex metallis *D*. et metellus R^2. ex (et *G*) mellis *ll*. *G*. ex melle oz*v*(*H*) | assignat oz*v*. sig- *ll*. 15 Midas Phryx *Knaack l. l.*

198 fabricam ferr*ari*am invenerunt Cyclopes, figlinas Coroebus Atheniensis, in iis orbem Anarcharsis Scythes, ut alii, Hyperbius Corinthius. fabricam materiariam Daedalus et in ea serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, i*ch*th*y*ocollam; normam autem et libellam et tornum et clavem 5 Theodorus Samius, mensuras et pondera Phidon Argivus aut Palamedes, ut maluit Gellius; ignem e silice Pyrodes Ci-
199 licis filius, eundem adservare ferula Prometheus; vehiculum cum quattuor rotis Phryges, mercaturas Poeni, culturas vitium et arborum Eumolpus Atheniensis, vinum aquae mi- 10 sceri Staphylus Sileni filius, oleum et trapetas Aristaeus Atheniensis, idem mella; bovem et aratrum Buzyges Atheni-
200 ensis, ut alii, Triptolemus; regiam civitatem Aegyptii, popularem Attici post Theseum. tyrannus primus fuit Phalaris Agraganti. servitium invenere Lacedaemonii. iudicium 15 capitis in Areopago primum actum est.

---

§ 198: (1) Cassiod. Var. VII 5, 2. cfr. Critias ap. Athen. I 28^c. Pl. XXXV 155. — (2) Ephorus ap. Strab. VII 303. Posidon. ap. Sen. ep. 90, 31. — Theophr. ap. schol. Pind. Ol. 13, 27. — (4) cfr. Diod. IV 75, 6. Ov. M VIII 246. Hyg. fab. 274. — (6) cfr. Vitruv. IX 2 (1, 6). — Herod. VI 127. Strabo VIII 358. Gellius fr. 6 Pet. — § 199: (9) Dionys. perieg. 908. — (10. 11) Hyg. fab. 274 init. — (11) Diod. IV 81, 2. Cic. ND III 45. cfr. Pl. XIV 53. — (12) Serv. Geo. I 19. Hyg. fab. 277. Hesych. s. v. Βουζύγης. (Auson. epist. 22, 2, 6). — § 200: (16) Ael. VH III 38.

---

1 ferrariam *G*^{2}. ferream *ll.v*(*H*). *cfr. VIII 222. XIII 128, de mendo ind. XXXIV* (*39*) | inuenerunt *ll.Brot.*(*D*). -re *v*(*S*) | corebus **Fa**. Ceramus *Wilamowitz ind. lect. aest. Gotting. 1884* 3 materariam (mace- **F**^{2})**Fa** 4 eam **o** | asciam **o***v*. aſtiam **F**^{2}. arciam **ad**. artiam **F**^{1}**R**^{1} 4. 5 ichthyocollam (*Ber.*) *Verc.* lythoc- **DF**^{1}**E**^{1}. -coliam **E**^{2}. -caliam **F**^{2}. lithocollam (lito- **a**) **adz***v*. -coliam **o**. (*de* **R** *non constat*) 5 norbam **F**^{1}**a** 6 Phidon — aut *om.* **o** | argius **RT***S*. aſg- **F**^{1}**a** 7 palamides **F**^{1}**a**. palim- **o** | aut **F**^{1}**a** | pirodes **o**. pro- **a** 8 et eundem **o** | seruare **a** | ferulam **o**. in ferula *va.S* 9 p///riges **F**^{1}. pyri- **a**. phreges **o** | culturas **o***v*. -ram *ll.S* 10 aque **F**^{1}**o**. aqua **F**^{2}**a** *va.S* | *an* miscere? 11 staphilus **Fa***va.Bas.* -inus **o** | si//eni **F**^{1}. siteni **Rd**. -theni **ao***va.G* 12 Buzyges *G.* biziges **T**. buxi- **F**^{2}. biti- **Ra**. byti- **E**. byty- **F**^{1}. bity- **D**. Briges *v* 15 agarganti **a**. agrigenti **F**^{2}*va.S.* -tinus **o** | inherere **F**^{1}**Ra**

Proelium Afri contra Aegyptios primi fecere fustibus, quos vocant phalangas. clupeos invenerunt Proetus et Acri*si*us inter se bellantes sive Chalcus Athamantis filius, loricam Midias Messenius, galeam, gladium, hastam Lacedaemonii, 5 ocreas et cristas Cares. arcum et sagittam Scythen Iovis 201 filium, alii sagittas Persen Persei filium invenisse dicunt, lanceas Aetolos, iaculum cum ammento Aetolum Martis filium, hastas velitares Tyrrenum, *eundem* pilum, Penthesileam Amazonem securim, Pisaeum venabula et in tormentis 10 scorpionem, Cretas catapultam, Syrophoenicas ballistam et fundam, aeneam tubam Pisaeum Tyrreni, testudines Artemonem Clazomenium, equum (qui nunc aries appellatur) in 202 muralibus machinis Epium ad Troiam, equo vehi Bellerophontem, frenos et strata equorum Pelet*h*ronium, pugnare 15 ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. bigas prima iunxit Phrygum natio, quadrigas Eric*h*thonius. ordinem exercitus, signi dationem, tesseras, vigilias Palamedes invenit Troiano bello,

§ 200: (1) Hyg. fab. 274. — cfr. Varro ap. Non. 163, 20 M. Diod. V 8, 4 — (2) Apollod. bibl. II 2, 1, 2. — § 201: (11) cfr. Strabo III 167 ext. — Hyg. fab. 274. Diod. V 40, 1. Athen. IV 184ª. — § 202: (12) Hom. θ 493. Verg. A II 264. — (13) Apollod. bibl. II 3, 2, 1. — (14) Verg. G III 115. Ov. M XII 452. Hyg. fab. 274. — (15) Palaephat. 1 (p. 270, 2 Westerm.) — (17) Verg. G III 113. Ael. VH III 38. — (18) Paus. II 20, 3.

2 clupaeos F. clyppeos a. clype- R*v*. clipe- *S* | Acrisius *Bas.* acritus (atri- R[1]. caritus F[2]) *ll.ov. cfr. Apollod.* 3 inter re ad. -rrę F[1] | *an* aut (*pro* siue)? | calchus FR. -cus a. Chalchus *va.G. om.* o 4 messeniū F[1]. -niū ē a 5 scythem Fa *va.L(D)*. scithe o 7 Aetolos *v*. aetholios FRa | amento o*va.S* | etholum o 8 uelitare F[1] | yrrenum F[1]R. yre- a. *om.* o | eundem *ego.* et *J. om. ll.v* | pylum F. pilumque *va.H* (*et dist. seqq.*) 8. 9 pentesileam ao. -tasyleā F[2]. -liā F[1] 9 piseum Fao *va.H* 10 cretes ao | Syros, Phoenicas *va.Brot.* 11 aeniā//// F | tireni R[2]. -rine R[1]. Tyrrenum *va.D* 13 ////pium F[1]. sep- a. saep- R. Aep- *v*. Epeum *B*. primum o. primum epeum z 13. 14 bellorophontem Fao*va.C(D)* 14 stratae F[1]. -te a | peletronium *ll.ova.Bas.* 15 thessalios o 16 primum o*va.H* | phrigum a. fri- o 17 Erichthonius R(?)*v*. erictho- Fo. -tonius a. *cfr. § 197* 18 thesseras a. *om.* o

specularum significationem eodem Sinon, inducias Lycaon, foedera Theseus.

203 Auguria ex avibus Car, a quo Caria appellata; adiecit ex ceteris animalibus Orpheus, aruspic*i*a Delphus, ignispicia Amphiaraus, extispicia avium Tiresias Thebanus, interpreta- 5 tionem ostentorum et somniorum Amphictyon. astrologiam Atlans Libyae filius, ut alii, Aegyptii, ut alii, Assyrii, sp*h*aeram in ea Milesius Anaximander, ventorum rationem Aeolus 204 Hellenis filius. musicam Amphion, fistulam et monaulum Pan Mercuri, obliquam tibiam Midas in Phrygia, geminas 10 tibias Marsyas in eadem gente, Lydios modulos Amphion, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marsyas Phryx, citharam Amphion, ut alii, Orpheus, ut alii, Linus. septem chordis primum cecinit III ad IIII primas additis Terpander, octavam Simonides addidit, nonam Timotheus. cithara sine voce 15 cecinit Thamyris primus, cum cantu Amphion, ut alii, Linus. citharoedica carmina conposuit Terpander. cum tibiis canere voce Troezenius Arda*l*us instituit. saltationem armatam

---

§ 203: (5) cfr. Cic. div. I 88; ND II 7. — (6. 7) Tzetz. in Lycophr. v. 483. — (8) cfr. Pl. II 31. — Hyg. fab. 125 (p. 107, 5 Schm.). — § 204: Plut. mus. 3, 1131[f]. — Hyg. fab. 274. — (10) Plut. mus. 5, 1132[f]. Athen. IV 184[a]. — (12) Soph. ap. Plut. adv. Epic. 1093[d]. Clem. Al. strom. I 16 p. 307. — (13) Diod. III 59, 6. Apollod. bibl. II 4, 9, 1. — (14) Plut. mus. 30, 1141[ac]. — (17) ib. 18, 1137[b]. Clem. Al. l. l. p. 308. — (17. 18) Plut. mus. 5, 1133[a].

---

1 fodem sinon (sion **a**) **F**[1]**a** | lychaon **a**. lich- **FRo**. Lycanor *G* 3 cara a **F**[2]. cara ex **o**. caras a *va. B* 4 aruspicia *D*. -cam **Rd** *Brot*. -cum **ao**. -cium *v*. aryspicā **DF**. -cum **E** 5 amphiaraus (amfi- **F**[2]) **F**[2]**E**[2]**o** *v*. -rus **R**[2]. *om.* *r* | extispicia **F**[2]**R**[2]*S*; *om.* *r***o**. auspicia *v* | aut (*pro* auium) *coni. P* 7 sphaeram in ea *v*. speram in ea (e//// **F**[1]) **F**. -ame (-ammi **R**[2]) neā **R**. spiramina **z**. seperamina a **a** *om.* **o** 9 fistulam Pan et (*om.* *v*) monaulum Mercurius **oz** *va. G* 12 Thamyris *SJ coll. v. 16* | trax **Fa** 13 cordis **Fa** 14 primum (*an* primus?) — primas **F**[2]*S*. *om.* *rv* 14 terpandea **F**[2]**a**. teſp- **F**[1] 15 addit **R** | citharā **F**[1]**Tas** 16 thamiris **Fa**. -miaris **T**. -myras *va. S. cfr. v. 12* 17 cytharaedica **F**[2]. -ro aedica (edita **a**) **F**[1]**a**. cithara edita *va. G* 18 Ardalus *He Plut.* dardanus *ll.* **o** *v*

Curetes docuere, pyrrichen Pyrrus, utramque in Creta. versum heroum Pythio oraculo debemus. de poematum ori- 205
gine magna quaestio; ante Troianum bellum probantur fuisse. prosam orationem condere Pherecydes Syrius in-
5 stituit Cyri regis aetate, historiam Cadmus Milesius; ludos gymnicos in Arcadia Lycaon, funebres Acastus *in* Iolco, post eum Theseus in Isthmo, Hercules Olympiae; athleticam Pit*th*eus, pilam lusoriam Gyges Lydus; picturam Aegypti*i* et in Graecia Euchir, Daedali cognatus, ut Aristoteli placet,
10 ut Theophrasto, Polygnotus Atheniensis.

Nave primus in Graeciam ex Aegypto Danaus advenit; 206
antea ratibus navigabatur inventis in mari Rubro inter insulas a rege Erythra. reperiuntur qui Mysos et Troianos priores excogitasse in Hellesponto putent, cum transirent
15 adversus Thracas. etiam nunc in Britannico oceano v*i*tiles corio circumsutae fiunt, in Nilo ex papyro ac scirpo et harundine. longa nave Iasonem primum navigasse Philo- 207
stephanus auctor est, Hegesias Parhalum, Ctesias

---

§ 204: (1) Nicol. Dam. fr. 115 Mü. cfr. Sol. 11, 5. — § 205: (4) Apul. flor. 15 p. 19 Kr. (cfr. Pl. V 112. Strabo I 18). — (6) Hyg. fab. 14 (p. 48, 1 Schmidt). — (7) Diod. III 74, 4. V 64, 6. — (9) Ar. fr. 382 Rose. — § 206: (11) Apollod. bibl. II 1, 4, 5. — (12) Strabo XVI 779. — (16) cfr. Pl. XIII 72. — § 207: Philosteph. fr. 29 Mü. — Heges. fr. 6 Mü. Phylarch. (fr. 39) ap. Harpocr. s. v. Πάραλος.

---

1 pyrrhicen **F** *va.H.* -rricen **a** 2 eroū **R**². oreū **R**¹. horreū **F**¹. heroicum **o** *va.S* | pytio **Fa**. phitio **o** | habemus **oz** 3 quaestio *U.* **oz** *D.* -io est **R**(?)*v* 4 pherecides **Fao** *va C* 5 tempore Cyri regis **oz** *va.G* 6 cymnicos **Fa** | in *v. om. U.H* | Iolco *v.* iolę **R**. -leo *r* 7. 8 *dist. U ann. phil. LXXVII p. 489* 8 Pittheus *M Hertz.* pitus (picus **F**²) *U.* Pythus *v* | cyges **F**¹**a**. piges **o** | ludus **F**¹**Ra** *Brot.* lidius **R**². ligius **o**. Lydius *va.H* | aegyptiae **F**¹**Ra**. in Aegypto (*om.* et) *va.S* 9 graetia **F**. grecie **ad**. Graecia uero *va.S* | Euchir *G.* euchirrae (////hi- **F**¹) **F**. uehirre **Rda**. Pyrrhus *v* | ut *om.* **F**¹**Ra** | aristotelis **F**¹**a** 11 nauem **oz** *va.G* | adinuenit **oz**. aduexit *va.G* 12 nauigatur **F**¹**a** | in *om.* **F**¹**Ra** 13 Mysos *v.* myssos **F**. missos **Ra** 15 uitiles *v.* utiles **F**²**RE**². -lis *r* 16 & (*pro* ac) **R**(?)*va.D* 18 egesias **F** *va.H.* -syas **a** | paralum **R**(?) *G* | cetesias **ad**. caet- **F**

Samiramin, Archemachus Aegaeonem, biremem Damastes Erythraeos fecisse, triremem Thucydides Aminoclen Co-
208 rinthium, quadriremem Aristoteles Carthaginienses, quinqueremem *M*nesi*gi*ton Salaminios, sex ordinum *X*enagoras Syracusios, ab ea ad decemremem *M*nesigiton 5
Alexandrum Magnum, ad duodecim ordines Philostephanus Ptolemaeum Soterem, ad quindecim Demetrium Antigoni, ad XXX Ptolemaeum Philadelphum, ad XL Ptolemaeum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus est. onerariam Hippus Tyrius invenit, lembum Cyrenenses, cumbam Phoe- 10
209 nices, celetem Rhodii, cercyrum Cyprii. siderum observationem in navigando Phoenices, remum Copae, latitudinem eius Plataе*ae*, vela Icarus, malum et antennam Daedalus, hippegum Samii aut Pericles Atheniensis, tectas longas Thasii; antea ex prora tantum et puppi pugnabatur. rostra 15
addidit Pis*a*eus Tyrreni, ancoram Eupalamus, eandem bidentem Anacharsis, harpagones et manus Pericles Atheniensis,

---

§ 207: (1) Archem. fr. 5 Mü. — Damast. fr. 9 Mü. — (2) Thuc. I 13, 3. — (3) Ar. fr. 600 Rose. cfr. Clem. Al. strom. I 16 p. 307. — § 208: Xenag. fr. 7 Mü. — Philostr. fr. 29 Mü. — (11) Steph. Byz. s. v. κέρκουρον. — § 209: Strabo XVI 757. — (12. 13) ib. IX 406. — (13) Paus. IX 11, 4. — (17) Strabo VII 303.

---

1 samiramin **F**[2]*J*. semi- *H*. /////mi **F**[1]. apanus miramin (myrrā **R**) **Rad**. Samyram, Saphanus Semiramin *v* | arche achus **F**. -acus **a**. -emacus **R** *Brot*. Archimachus *va.H* | damasthes (-th//// **F**[1]) **FR**. -sthhes **a**. -sthenes (dem- *C*) *va.G* 4 Mnesigiton *H* (*et dist. seqq.*). nesicthon **FR**. -ton **ad**. instituit Nesichthon *v* | salaminius **F**[1]**Ra***va.H* 4. 5 zenagoras **F**[2]*Dal*. -acoras **R**. -azoras **F**[1]**a***va.G* 5 syracusius **Ra***va.H*. -cosius **F**[1] | Mnesigiton *H*. -geton *G*. nesigiton *ll.v*. -geton *C* 6 ad *ll.S*. ferunt instituisse ad *v* 10 hyppus (-ppos **F**[2]) **F** | cymbam **o** *va.D* 10. 11 phenices instituerunt **o** 11 celocem *va.H* | rho//// **F**[1]. roedi **a** | cefcyrū **R**[1]. cercuron *B*. -ciram *v* 13 Plataeae **R**(?)*B*. -te **Fa***v*. -to **o** | ela **a** | d&alus **F**[1]. dedalū **F**[2]**a** 14 hyppegū **F**[2]. -eigū **F**[1]. hippagum **Ts***G*. *om.* **o**. hypagum *B* | ///ami **F**[1]. dami **Rda**. *om.* **o**. Salaminii *va.G* 16 piseus **F**[2]*va.H*. pisceus **F**[1]**ao** | Tyrreni *v*(*D*). tirr- **o**. thyr- **a**. -rraeni **F**. tyrrhenus (**R**?) *G*[2] *cum P*(*H*) | *dist. P* | anchoram **ao***va.Bas.* | euphalamus **Fa** | eadem **F**[1]**a** 17 harragones **F**[1]**a**

adminicula gubernandi Tiphys. classe princeps depugnavit Minos. — Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bovem. —

57. (58) Gentium consensus tacitus primus omnium 210
5 conspiravit, ut Ionum litteris uteretur. 58. veteres Graecas fuisse easdem paene quae nunc sint Latinae, indicio erit Delphica antiqui aeris, quae est hodie in Palatio dono principum, Minervae dicata [in bibliotheca] cum inscriptione tali: ΝΑΥϹΙΚΡΑΤΗϹ ΑΝЄΘЄΤΟ ΤΑΙ ΔΙΟϹ ΚΟΡΑΙ ΤΑΝ
10 ΔЄΚΑΤΑΝ . . . .

59. (59) Sequens gentium consensus in tonsoribus 211 fuit, sed Romanis tardior. in Italiam ex Sicilia venere post Romam conditam anno CCCCLIIII adducente P. Titinio Mena, ut auctor est Varro; antea intonsi fuere. primus omnium
15 radi cotidie instituit Africanus sequens; Divus Augustus cultris semper usus est.

60. (60) Tertius consensus fuit *in* horarum observatione, 212

---

§ 209: (1) Apollod. bibl. I 9, 16, 7. — (1. 2) Thuc. I 4. Diod. V 78, 3. — § 210: (5) cfr. supra § 192. Tac. A XI 14. — § 211: Varro II 11, 10. — (15) cfr. Gell. III 4. — Suet. Aug. 79 init.

---

1 Tiphys *H.* typhis **F**[2]*v.* tiphis **o**. typi **F**[1]**a**. tipl//// **R** | trasse **R** 5 ionem **F**[1]**Ra**. *om.* **o** | uterentur *va.D* 6 sint *ll.S.* sunt *G. om. v* 7 Delphica tabula *va.S* 8 *uncos ego posui* 9 ΝΑΥϹΙΚΡΑΤΗϹ *v.* ΑΔΥϹΙΚΡΑΤΝϹ (-ΑΙΝϹ **a**) **F**[2]**REa**. dΥϹΙ- **D**. /////ϹΙ- **F**[1] | ΑΝЄΘЄΤΟ *ll.(Turn.)Brot.J.* ΤΙϹΑΜЄΝΟΥ *v* | ΤΑΙ ΔΙΟϹ *ego.* ΤΝΔΙΟϹ **R**. ΙΝΔ- *r.* ΤΗΔΙΟϹ *(Turn.) Brot. J.* ΑΘΗ-ΝΑΙΟϹ *v* | ΚΟΡΑΙ *G.* ΚΟΡΝ **R**. ΚΟΡ *r.* ΚΟΡΗ *(Turn.) Brot. J* | ΤΑΝ *Welcker.* ΤUΝ **DFR**. ΤΥΝ **E**. ΤΙΝ **a**. ΤΗΝ *Brot.* ΚΑΙ *G. om. v(H)J* 10 ΔЄΚΑΤΑΝ (ΑЄRΑ- **R**) *ll.(Welcker)J.* -ΤΗΝ *(Turn.) Brot.* ΑΝЄΘΗΚЄΝ *v(H), praem.* ΑΘΗΝΑΙ *G* | *deinde praebent ll:* ΑΔЄΞΙΟΔ **a**. ΝΑΑЄΞΙΟΔ **R**. ΗΔΔЄΞΙΟΔ **DFE** | ΔΙΟΝΟ ΟΝΑЄ **DFEa**. ΑΤΟΝΟΝ ΟΝΑЄ **R**. διὰ δέξιον αἰῶνα *Brot.* ΑΛЄΞΙΟΔΥ-ΝΟΝ ΩΝΑϹ *J.* ἧδε δέξατο ἥδιον τῆνδε *Turn.* ἁ δὲ δέξατ' ἀδέϊ νόῳ *Welcker mus. Rhen. 1826 p. 422.* ἡ δ' Ἐργάνη δέξαιτο διδόμενον τόδε *Bücheler ib. 1882 p. 337.* ⟨ταύταν⟩· ἁ δ' ἄξιον ὦνον ὄνασε *O Rossbach ib. 1902 p. 474* 11 secundus **o** 13 Titinio *(H)S.* Tici- *v.* tinnio **a**. thi- *r. om.* **o** | mena **F**[2]**R**(?)*v.* mae **D**. ///// **F**[1]. nee **a**. ne **E** 14 ut *om.* **F**[1]**a** | ante antonsi **F**[1]**a**. ante int- *va.H* | primū **F**. -mi **a** 17 in *v. om. ll.***o** | obseruationem **R**[2]. *om.* **o**

iam hic ratione accedens, quando et a quo in Graecia re-
2, 187 perta, diximus secundo volumine. serius etiam hic Romae
contigit. XII tabulis ortus tantum et occasus nominantur,
post aliquot annos adiectus est et meridies, accenso con-
sulum id pronuntiante, cum a *c*uria inter Rostra et Grae- 5
costasin prospexisset solem; a columna Maenia ad carcerem
inclinato sidere supremam pronuntiavit, sed hoc serenis
213 tantum diebus, usque ad primum Punicum bellum. princeps
solarium horologium statuisse ante XII annos quam cum
Pyrro bellatum est ad aedem Quirini L. Papirius Cursor, 10
cum eam dedicaret a patre suo votam, a Fabio Vestale
proditur. sed neque facti horologii rationem vel artificem
significat nec unde translatum sit aut apud quem scriptum
214 id invenerit. M. Varro primum statu*tu*m in publico se-
cundum Rostra in columna tradit bello Punico primo a M'. 15
Valerio Messala cos. Catina capta in Sicilia, deportatum inde
post XXX annos quam de Papiriano horologio traditur, anno
urbis *C*CCCLXX*XX*. nec congrueba*n*t ad horas eius lineae,
paruerunt tamen e*i* annis undecentum, donec Q. Marcius
Philippus, qui cum L. Paulo fuit censor, diligentius ordina- 20

---

§ 212: (4) Cens. DN 24, 3. — § 213: Cens. DN 23, 6. — (11) Fab. Vest. ap. Peter hist. Rom. fr. p. 374. — § 214: Varro ant. r. hum. XV fr. 3 Mirsch. Cens. DN 23, 7.

---

1 hic **F**²*G*. hinc *r S*. hac *v* | ratione *ll.v*(*S*). -ni *G*. -nem *coni. S* | *dist. CFW Müller p. 13* 2 reperta diximus *Ber*. dixreperte (-ta *v*)*ll.v* | fluminino **F**² | hic **F**¹**dTa**. hoc **F**²(**R**?)**o***v* 4 aliquod **F**¹. -os **ao** | assenso **F**² 5 a curia (*Turn*.) *G*²(*H*). auguria *ll*. Curio *v*(*L*) 5. 6 grecosthasī **F** 6 prospexisset *ll.***z***H*. -sse (-sset *v*) talem **F**²*v* | ac lunam **a** | menia **az***G*². aenea *va.H* | arcem *U 168* 7 pronuntiabat **F**²*G* 8 princeps Romanis **R**(?)*v* 9 XII **Rd***v*(*S*). undecim (-cim dies **a**) *r***z**(*H*)*D* | cum **F**²*v*(*J*). *om. r S* 10 ad aedem **F**²*v*. ////adem **F**¹. Eadem **Rda** | L. **F**²*v*. /// **F**¹. b' **Rda** 12 facto **a**. fac//// **F**¹ | artifici **F**¹**a**. -cis *va.G* 14 statutum in *v*. ſtatum in **d**. ſactum in **F**². ſtat omni **Ra**. /////omi/// **F**¹ 15 prima **F**¹**a** | M'. *S*. M. *ll.v* 18 CCCCLXXXX *Pigh. ann. 2, 18*. -XXXXI (*Salm*.) *H*. CCCLXXVII *ll.***z**. CCCCL- *v* | congruebant *v*. -bat *ll* | linae **F**¹. -nea **a**. -niae *S* 19 ei *v*(*SD*). et *ll.***z**. eis *G*(*J*) 20 ////or **F**¹. cesos **a**

tum iuxta posuit, idque munus inter censoria opera gratissima acceptum est. etia*m* *t*um tamen nubilo incertae fuere 215 horae usque ad proximum lustrum. tunc Scipio Nasica collega L*a*enati primus aqua divisit horas aequ*e* noctium 5 ac dierum idque horologium sub tecto dicavit anno urbis DXCV. tam diu populo Romano indiscreta lux fuit.

Nunc *pra*evertemur ad reliqua animalia primumque terrestria.

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER VIII

1. (1) Ad reliqua transeamus animalia et primum ter- 1 10 restria.

Maximum est elephans proximumque humanis sensibus, quippe intellectus illis sermonis patrii et imperiorum obedientia, officiorum quae didicere memoria, amoris et gloriae voluptas, immo vero, quae etiam in homine rara, probitas, 15 prudentia, aequitas, religio quoque siderum solisque ac lu-

§ 1. 2: Sol. 25, 2. — (12) Phil. VA II 14 p. 30. Strabo XV 705. — (13) Ael. IV 24 extr. XI 41 med. — (15. 16) Juba fr. 32 Mü. ap. Plut. SA 17. Ael. VII 44. IV 10.

1 caesoria **F**[1]. ces- **a** 2 etiam tum *C*. -annũ *ll*. -amnum *v*(*J*). -amnunc **R**[3]*S* | numero **F**[2] | incertae **R**(?)**oz***v*. -to **F**[2]**d**[2]**E**[2] *in ras.* inter tot *r* 4 Laenati *v*(*J*). len- *ll*.**o**. Lan- *B*. Laenatis *G* | aeque noctium **R**(?)*v*. aequino- *r* **o** 5 ae (*pro* ac) **F**[1]. ad *L errore* | idque **R**(?)**o***v*. id **Fda** (*an recte*?) | tecto **F**[2]**o***v*. se- *r* 6 populi romano (-ni *v*)**a***va.H* 7 praeuertemur *ego*. reue- *ll*.**z** *Brot*. -tamur **o***v*. *cfr. vol. IV p. 493 ad XXVIII 123, de mendo XIV 47. II 149 med.*

LIB. VIII 12 in priorũ **F**[1]**R**. -ris **a**. inprimis **oz***va.G* 12. 13 obedientiae **F**[2] 13 officiorumque quae *va.D* | dedicere **Fa**[1] | et *om.* **o**

2 nae veneratio. auctores sunt in Mauretaniae saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo, nitescente luna nova greges eorum descendere ibique se purificantes sollemniter aqua circumspergi atque ita salutato sidere in silvas reverti
3 vitulorum fatigatos prae se ferentes. alienae quoque reli- 5 gionis intellectu creduntur maria transituri non ante naves conscendere quam invitati rectoris iureiurando de reditu, visique sunt fessi aegritudine, quando et illas moles infestant morbi, herbas supini in caelum iacientes, veluti tellure precibus allegata. nam, quod ad docilitatem attinet, regem 10 adorant, genua submittunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

4 **2.** (2) Romae iuncti primum subiere currum Pompei Magni Africano triumpho, quod prius India victa triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pom- 15 pei triumpho iunctos egredi porta. Germanici Caesaris munere gladiatorio quosdam etiam inconditos meatus edidere
5 saltantium modo. vulgare erat per auras arma iacere, non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere aut lascivienti pyrriche conludere. postea et per funes 20 incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitantes, plenisque homine tricliniis accubitum iere

§ 3: (6. 7) Sol. 25, 8. — (9) Ael. V 49. — (10. 11) Ar. IX 46, 630^{b}19. Megasth. fr. 38 Mü. Ael. XIII 22. Martial. spect. 17. — (11. 12) Sol. 25, 3. cfr. Pl. VI 66. — § 4: Plut. Pomp. 14 — Procil. fr. 2 Pet. Gran. Licin. XXXVI init. — (16) cfr. Ael. II 11. — § 5: cfr. Sen. ep. 85, 41. Suet. Galba 6; Nero 11.

2 Anulo *va.G.* Audo *UePtol.IV 2,2* 3 purificantis **Fa** *SJ* 4 aquas **F**^{1}. -uis **a** 9 iacientes **R**(?) *G*. -centes *rv* | telluri **R** 10 alligata **EaTz** *va.G* 12 nothos **o***v*. -tos *ll* 14 africano **F**^{2} *G(D)*. -co *rv(S)* 16 triumphos **F**^{1}**a** | ingredi portam *(B)C* | germani **F**^{1}**Rd** 17 maeatus **R**. motus **F**^{2}**E**^{2}**s** *va.S(J)*. *cfr. X 111* | idere **F**. ydere **a** 19 uentis **F**^{2}**d**^{2}**R**(?)*v*. uten- *r* 20 sedere **F**^{1}**a** | lasciuienti *ll.S.* -te *v(J)* | pyrrhiche *L*. -ice **T***P*. pyrrice **R***G*^{2}. pirr- **Fd**. pernice **Ea**. -icitate **z***v* 21 lecticas **z***va.G* | quaternos **F**^{2} | singulas **az***va.G* 22 imitates **F**^{1}**a** | plenisque **F**^{2}*v*. pleris- *r***z**. (*an* repletisque?) | hominem **d**. -num **z** *va.H* | accubitu *va.H*

per lectos ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur. **3.** (3) certum est unum tardioris ingeni in accipiendis 6 quae tradebantur, saepius castigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum. mirum et adversis quidem
5 funibus subire, sed maxime regredi, utique pronis. Mucianus III consul auctor est aliquem ex iis et litterarum ductus Graecarum d*i*dicisse solitumque perscribere eius linguae verbis: Ipse ego haec scripsi et spolia Celtica dicavi, itemque se vidente Puteolis, cum advecti e nave
10 egredi cogerentur, territos spatio pontis procul a continente porrecti, ut sese longinquitatis aestimatione fallerent, aversos retrorsus isse.

(4) Praedam ipsi in se expetendam sciunt solam esse 7 in armis suis, quae Iuba cornua appellat, Herodotus tanto
15 antiquior et consuetudo melius dentes. quam ob rem deciduos casu aliquo vel senecta defodiunt. hoc solum ebur est; cetero et in his quoque, qua corpus intexit, vilitas ossea. quamquam nuper ossa etiam in laminas secari coepere paenuria: ẹtenim rara amplitudo iam dentium praeter-
20 quam ex India reperitur; cetera in nostro orbe cessere luxuriae. dentium candore intellegitur iuventa. circa hos 8

---

§ 6: (2—4) Plut. SA 12, 968[c]. — Mucian. fr. 3 Brunn. (cfr. Ael. II 11). — § 7: Sol. 25, 4. — Ael. VI 56 init. — Juba fr. 35 Mü. Varro LL VII 39 M. (Paus. V 12, 1. Ael. IV 31. Phil. VA II 13 p. 29). — Herod. III 97. — (16) Ael. XIV 5. — § 8: Sol. 25, 3. 4. — (p. 80, 1) Plut. SA 10. Ael. VI 56. VII 36.

---

2 in **F**[2]*v*(*D*). *om. rS. at cfr. XXIX 11 ext.* 3 eundem **R**[2] 4 mirum maxime *ll.v* 5 furibus subiere **F**[1]**Ra** | sed maxime *ego.* sed *ll.v.* et *D. cfr. § 106 et vol. I p. 543 ad II 247* | regredi magis *va.D* 5. 6 mutianis **F**. -nus *va.H*(*SJ*) 6 IIII **F**[1]**Rda** iis liti berorū **F**[1]. his celtibe- **a** 6. 7 doct' **F**[2] 7 dedicisse **F**[2]**R**[2]. decidi- **F**[1]**da**. dedidi- **R**[1] | praescribere *va. Bas.* (*HBrot.*) 9 de *va.G. om.* **z** 10 territo **F**[1]. trito **F**[2] 13 in se *om.* **dT**. ipse **F**[1]**a** | expectandam **F**[1]**da** 17 ceterum **dT***v.a.G. an* cetera? | quo **a**. quod *va.G* 18 osse **F**[2]**E**[2] | quamquam **R***v*. quamq. **a**. quaquā **DFE**[1]. aliquaquā **E**[2]. -aque **z** | osse **a** | lāminas **F**[2]. lamnas **F**[1]**Rd***S* 21 luxori/// **F**[1] | uiuentia **o** | alios (*pro* hos) **F**[1]

beluis summa cura: alterius mucroni parcunt, ne sit proeliis
hebes, alterius operario usu fodiunt radices, inpellunt moles;
circumventique a venantibus primos constituunt quibus sint
minimi, ne tanti proelium putetur, postea fessi inpactos ar-
bori frangunt praedaque se redimunt. 5

9 **4.** (5) Mirum in plerisque animalium scire quare pe-
tantur, sed et fer*e* cuncta quid caveant. elephans homine
obvio forte in solitudine et simpliciter oberrante clemens
placidusque etiam demonstrare viam traditur; idem vestigio
hominis animadverso prius quam homine intremescere in- 10
sidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras
proflare nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum se-
quenti, simili nuntio usque ad extremum, tunc agmen cir-
cumagi et reverti aciemque derigi. adeo omnium odori
durare virus illud maiore ex parte ne nudorum quidem 15
10 pedum. sic et tigris, etiam feris ceteris truculenta atque
ipsa elephanti quoque spernens vestigia, hominis viso trans-
ferre dicitur protinus catulos, quonam modo agnito, ubi ante
conspecto illo quem timet? etenim tales silvas minime fre-
quentari certum est. sane mirentur ipsam vestigii raritatem. 20
sed unde sciunt timendi esse? immo vero cur vel ipsius
conspectum paveant, tanto viribus, magnitudine, velocitate
praestantiores? nimirum haec est natura rerum, haec po-
tentia eius, saevissimas ferarum maximasque numquam

§ 9: (7—9) Sol. 25, 6. — (12. 13) Ael. IX 56.

1 lelius **a**. belli **F**^{2}**z** *v a. G* 3 sunt *v a. D.* ss̈ **R** 4 mini-
mi ne **F**^{2}*v.* -mi **R**^{2}. -me *r* 5 franguntur **F** 7 sed et **F**^{2}**E**^{2}**o** *v.*
sed *r J* | fere *Salm.* per *ll.* **o** *v* 9 et placidus **o** 10 quam
hominē **F d a** | intremiscere **R**(?)**o** *v a. D* 11 moetus (*om.* subsi-
stere) **R** | ab *om.* **o** | olfactus **F**^{1}**R** | iras **F**^{2}**R**(?)**o** *v.* iſtas *r*
13 tunc *ll. B*(*S*). et tunc *C.* nunc *v* 14 derigi **F**. dir- *r* **o** *v*
15 uiſus **F**^{1}**R a** 16 sic **o** *v.* sit *ll* | quidem (*pro* &iā) **F**^{2}
17 elephantis **E a** *D.* -tem **d T** | uestigio **d T** *U 169* | homine
E^{2}**o** *v a. H* 17. 18 transferri **a** 18 dicit ut **F**^{1}. dicit **a** | quo-
rum **F**^{2} | cognite **a** 19 conspecto **F**^{2}**o** *v.* -tu **F**^{1}**R**. asp- **a**
20 geſtum est **F**^{1} | mirantur **o** *v a. C* 21 timendi **D F**^{1}**R d T E**
(*P*)*S.* -dū **F**^{2}**a** *G*(*J D*). -dos **o** *v* 23 haec est potentia **o**
24 n̄ numquam **F**^{2}. quae numq- **a o** *v a. G*

vidisse, quod debeant timere, et statim intellegere, cum sit timendum.

11 5. Elephanti gregatim semper ingrediuntur. ducit agmen maximus natu, cogit aetate proximus. amnem transituri 5 minimos praemittunt, ne maiorum ingressu atterente alveum crescat gurgiti altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiam cognominibus fuisse; etenim novere ea. certe Cato, cum imperatorum nomina annalibus detraxerit, eum, qui fortissime proeliatus 10 esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum altero dente mutilato. 12 Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax, alioqui dux agminis semper. tum pronuntiatum eius fore principatum qui transisset, ausumque Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, et reliquo omni primatu 15 donavit. ille, qui notabatur, inedia mortem ignominiae praetulit. mirus namque pudor est, victusque vocem fugit victoris, terram ac verbenas porrigit. pudore numquam nisi in abdito coeunt, mas quinquennis, femina decennis. 13 initur autem biennio quinis, ut ferunt, cuiusque anni diebus, nec 20 amplius; sexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. nec adulteria novere nullave propter feminas inter se proelia ceteris animalibus pernicialia, nec quia desit illis amoris vis, namque traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem ac, ne quis vulgariter electam putet, mire

---

§ 11: (3—6) Sol. 25, 4. 5. — Plut. SA 12 extr. (Ael. VII 15. XIII 8 init. IX 56. Phil. VA II 14 p. 29). — Cato orig. III (Iordan p. 20, 9). — § 12: (16) Ar. IX 1, 610^a 16. — § 13: Ar. V 2, 540^a 20. Ael. VIII 17. — Ar. V 14, 546^b 7—10. — (18—22) Sol. 25, 5. 6. — (24) Plut. SA 18. Ael. I 38. (VII 43).

---

1 uidiss& F^1. -ssent d^{2}Taov*a.G* | et *del. B* | cur ov*a.H* 6 gurgitis F^{2}R^{2}ov*a.S*(*D*) 9 detruxerit F^{1}d^1. destr- d^2. describeret *va.H* 10 sutrum a*va.G* 10. 11 de te mutulato F^{1}a 12 alioquin *va.S* | fēper tum F^{2}E^2*v*. repertum *r* 14 gaudent *v*. -ens *ll* 16 pudore//// F^1. -res a | //ui///usque F^1. ouiſtusq. a. ouiſtq; R^1. eui- R^2 19 annis F^{1}a 20 amnem F^{1}a 22 pernitialia a. permit- F. perniciosa oz | non *C* 23 moris F^1 | suis F^{1}a | tradidit illis R 25 dilectam *G* | pute F^{1}a | mire *ll.H*. -re tum *G*. -retur *v*

14 gratam Aristophani celeberrimo in arte grammatica, alius Menandrum Syracusanum incipientis iuventae in exercitu Ptolemaei, desiderium eius, quotiens non videret, inedia testatus. et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. omnium amoris fuere argumenta gaudium a conspectu blandi- 5 tiaeque inconditae, stipes, quas populus dedisset, servatae et in sinum effusae. nec mirum esse amorem quibus sit 15 memoria. idem namque tradit agnitum in senecta multos post annos qui rector in iuventa fuisset; idem divinationem quandam iustitiae, cum Bocchus rex triginta elephantis toti- 10 dem, in quos saevire instituerat, stipitibus adligatos obiecisse*t*, procursantibus inter eos qui lacesserent, nec potuisse effici ut crudelitatis alienae ministerio fungerentur.

16 **6.** (6) Elephantos Italia primum vidit Pyrri regis bello et boves Lucas appellavit in Lucanis visos anno urbis 15 CCCCLXXII, Roma autem in triumpho VII annis ad superiorem numerum additis, eadem plurimos anno DII victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Poenis captos. CXLII fuere aut, ut quidam, CX*X*, travecti ratibus quas doliorum 17 consertis ordinibus inposuerat. Verrius eos pugnasse in 20 circo interfectosque iaculis tradit paenuria consilii, quoniam neque ali placuisset neque donari regibus; L. Piso inductos

---

§ 14. 15: Iuba fr. 31 Mü. — § 16: (14—16) Sol. 25, 15. Varro LL VII 39 M. Lucret. V 1300. — Sen. brev. vit. 13, 3. — (16) Flor. I 18, 28. — (18) Liv. per. XIX. Sen. ib. 13, 8. Zonar. VIII 14 p. 214, 23 Dind. (Flor. II 2, 28. Eutrop. II 24. Oros. IV 9, 15). — § 17: Verrius fr. 3 Egger. — L. Piso (om. Pet. p. 76. 77).

---

1 aristopani **F**^{1}**a**. -nio **F**^{2} 5 a conspectu **DF**^{1}**dEa***v*. ad conspectum (-tus **F**^{2}) **RTF**^{2}*S* 6 stipes **F**^{2}*v*. -pis **d**^{2}. stripis **F**^{1}. stirpis **DEad**^{1}. stipesque **R**(?)*C* 8 senectā **Fa** 10 *dist. ego* | boccus **Fa***va.B*. bacus **R** | ſex **F**^{1}. et **a**. VI et **dT** 11 saeuirent **z** | instituerat **F**^{2}**Rd**(?)*v*. iustitiae re *r. om.* **z** | adalligatos **F**^{1}**a**. allig- **F**^{2}*va.S* | obiecisset *v*. -ectis (-tos **E**^{1}) sed *ll* 12 lacescerent **Fa** | nec **DFEa**. non **Rd**(?)*v* 18 CLXII **R** 19 aut — CXX *om. va.Brot.* | CXX *Münzer p. 372 e Sen.* CXL *ll. Brot.* | transuecti **Rd**(?)*C* | qua **F**^{1}**Ra** 20 imposuerant *va.H* 21 consiliū (*om.* qm̄) **a**. -sulum **z** 22 alii **F**^{1}**Ra** | indoctos **F**^{1}**Ra**

dumtaxat in circum atque, ut contemptus eorum incresceret,
ab operariis hastas praepilatas habentibus per circum totum
actos. nec quid deinde *i*is factum sit auctores explicant
qui non putant interfectos.

5 7. (7) Clara est unius e Romanis dimicatio adversus 18
elephantum, cum Hannibal captivos nostros dimicare inter
sese coegisset. namque unum qui supererat obiecit ele-
phanto, et ille dimitti pactus, si interemisset, solus in harena
congressus magno Poenorum dolore confecit. Hannibal, cum
10 famam eius dimicationis contemptum adlaturam beluis in-
tellegeret, equites misit qui abeuntem interficerent. probo-
scidem eorum facillime amputari Pyrri proeliorum experi-
mentis patuit. Romae pugnasse F e n e s t e l l a tradit primum 19
omnium in circo Claudi Pulchri aedilitate curuli M. Antonio
15 A. Postumio cos. anno urbis *D*CLV, item post annos viginti
Lucullorum aedilitate curuli adversus tauros. Pompei quo- 20
que altero consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis,
viginti pugnavere in circo aut, ut quidam tradunt, XVII*I*,
Gaetulis ex adverso iaculantibus, mirabili unius dimicatione,
20 qui pedibus confossis repsit genibus in catervas, abrepta
scuta iaciens in sublime, quae decidentia voluptati spectanti-
bus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore beluae,
iacerentur. magnum et in altero miraculum fuit uno ictu
occiso; pilum autem sub oculo adactum in vitalia capitis ve-
25 nerat. universi eruptionem temptavere, non sine vexatione 21

---

§ 18: (6) cfr. Val. M. IX 2 ext. 2. — (12) Flor. I 18, 9. Veget. ep. r. mil. III 24. — § 19: Fenest. fr. 13 Pet. — § 20: (18) Sen. brev. vit. 13, 6. Dio XXXIX 38, 2.

---

3 acto **R**. auctor **F**^{1}**a** | his **F**^{2}**d***D* | pactum **Ra**. ///act- **F**^{1} 7 se **ao***va.H* | obiecti **R**^{1}. -to **R**^{2}. obie//// **F**^{1} | elephanti **a** 8 illum ... Solus ergo **oz***va.G* 9 aggressus **o** 11 ob-euntem **F**^{1}**R**^{1}**a** | promoscidē **a**. promusc- **z***va.G* 12 imputari **o** 15 DCLV *v.* CLV (-VI **R**) *ll* 18 XVIII *P e Sen.* XVII *ll.v* 19 unus **Fa** 20 arrepta *va.H* 21 uoluptate **F**. -ubili-tate **az***va.G* | spectentibus **F**^{1}. aspicie- **d** 22 uoluptati erant *va.G* 23 magno **Fa** | miraculom **F**^{1} | ictu **F**^{2}**E**^{2}*v. om. r* 24 autem *om. va.H. an* &enim? | adactum *om.* **R** | captis **F**^{1}

populi, circumdatis claustris ferreis. qua de causa Caesar dictator postea simile spectaculum editurus euripis harenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. sed Pompeiani amissa fugae spe misericordiam vulgi inenarrabili habitu quaerentes supplicavere quadam sese lamenta- 5 tione conplorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris ac munificentiae honori suo exquisitae flens universus consurgeret dirasque Pompeio, quas ille mox luit, inprecaretur.
22 pugnavere et Caesari dictatori tertio consulatu eius viginti contra pedites D iterumque totidem turriti cum sexagenis 10 propugnatoribus, eodem quo priore numero peditum et pari equitum ex adverso dimicante, postea singuli principibus Claudio et Neroni in consummatione gladiatorum.
23 Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus validos, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne 15 quod obterat inprudens. nec nisi lacessiti nocent idque cum gregatim semper ambulent, minime ex omnibus solivagi. equitatu circumventi infirmos aut fessos vulneratosve in medium agmen recipiunt, ac*ie* velut imperio aut ratione per vices subeunte. 20
24 **8.** (8) Capti celerrime mitificantur hordei suco. capiuntur autem in India unum ex domitis agente rectore, qui deprehensum solitarium abactumve a grege verberet ferum:

---

§ 22: (9) Suet. Caes. 39. — § 23: Sol. 25, 6. — (17) Ael. VII 15. 36. — § 24: Ar. I 1, 488ᵃ 29; 488ᵇ 22. IX 46, 630ᵇ 18. Ael. X 10. cfr. Arrian. h. Ind. 13. — Ar. IX 1, 610ᵃ 24.

---

1 circumdatis *ll.*z*v*(*S*). -ti *C* | claustris (clast- F². clath- *G*) ferreis F²E²z*v*(*D*). *om. r* 2 harena (her- F¹) F¹R. -nae F² 4 amissa fulce F¹. -ssa fuere a 7 honoris su/// F¹. -risue Rda*va.B* | consurget F¹. -git a 8 diras quaeque F¹a | qua R | lugit F¹a. luit penas (poe- *v*) F²E²z*va.H*(*D*) 10 que *om. va.H* | turri F¹a 11 priores *va.S* 12 singuli *C*(*J*). -lis *ll.*z*v*(*S*) 14 ta F¹. ista d¹az 15 ualidos *ll.H.* -da *B.* -das *v* 16 noceant ideoque (*om.* cum) *va.S* 19 acie *Müller em. I p. 19.* ac *ll.v. cfr. p. 80, 14* | aut *ll.v*(*S*). ac *C* 20 subeunte DF¹RE¹a *Müller.* -nt et F²E²*D.* -ntes dT*S.* -nt *v* 21 capiti celerri F¹a 23 uerberet (-re et d) ferum F²d*H.* -re iterum *r.* -rat ferum *v*

quo fatigato transcendit in eum nec secus ac priorem regit.
Africa foveis capit, in quas deerrante aliquo protinus ceteri
congerunt ramos, moles devolvunt, aggeres construunt omni-
que vi conantur extrahere. ante domitandi gratia reges equi- 25
5 tatu cogebant in vallem manu factam et longo tractu fallacem,
cuius inclusos ripis fossisque fame domabant. argumentum
erat ramus homine porrigente clementer acceptus. nunc
dentium causa pedes eorum iaculantur alioqui mollissimos.
Trogodytae contermini Aethiopiae, qui hoc solo venatu alun- 26
10 tur, propinquas itineri eorum conscendunt arbores; inde
totius agminis novissimum speculati extremas in clunes desi-
liunt. laeva adprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro
femine: ita pendens alterum poplitem dextra caedit ac prae-
acuta bipenni hoc crure tardato profugiens alterius poplitis
15 nervos ferit, cuncta praeceleri pernicitate peragens. alii tu-
tiore genere, sed magis fallaci, ingentes arcus intentos defi-
gunt humi longius; hos praecipui viribus iuvenes continent,
alii conixi pari conatu contendunt ac praetereuntibus sagitta-
rum venabula infigunt, mox sanguinis vestigiis secuntur.
20 **9.** (9) Elephantorum generis feminae multo pavidiores. 27
domantur autem rabidi fame et verberibus, elephantis aliis
admotis, qui tumultuantem catenis coerceant. et alias circa

§ 24: (2) Plut. SA 17 e Iuba ib. 25 extr. — Ael. IV 61. VIII 10. 15. — § 26: Agatharch. mar. Erythr. 53 (GGm I p. 145). cfr. Diod. III 26. Strabo XVI 772 init. — § 27: Ar. IX 1, 610^a 20. — (21) Nearch. ap. Strab. XV 705 p. m. Ael. X 17. 10. — Ar. VI 18, 571^b 31.

1 fatigatis F^{1}Ra | *an* ille in eum? 4 ui F^{2}E^2*v*. *om*. *r* | conantur F^{2}R^{2}d^{2}E^2*v*. nega- *r* | antea *va*.*S* | reges z(*P*)*S*. -gis E^{2}d^2. -gere *r*. gregis *B*. -ges *G* 5 conuallem E^2*va* *S*(*D*) 6 inclusus F^{1}Ra | euripis *P* 8 mollissimos *v*. -me a. -mo *r* 9 trogoditi F^{1}Ra troco- o | aluntur R^{2}o*v*. agu- *r* 10 conscendunt F^{2}E^{2}o*v*. -dantur *r* 12 adprehenditur F^2*v*(*D*). depr- *r*oz*S* | cauda F^{2}o*v*. -das a. -des *r* 13 faeminae F^1. femere R^1. -more R^2*S* | dextera F^{2}o | caed/// F^1. -de R. cede E^{1}a | ac *ll*.o *v*(*S*). *om*. z(*P*)*L* 16 intentus F^{1}E^{1}a 18 conexi o | contendant E^{1}a. tendunt E^{2}o*va*.*S*(*D*) 19 uestigiis F^{1}Rdaoz(DE?)*v*. -gia F^2*D* 20 generibus o 22 qui *ll*.*v*. quo *coni*. *H* | et *om*. az*va*.*G*

coitus maxime efferantur et stabula Indorum dentibus sternunt. quapropter arcent eos coitu feminarumque pecuaria separant, quae haut alio modo quam armentorum habent. domiti militant et turres armatorum in dorsis ferunt magnaque ex parte orientis bella conficiunt: prosternunt acies, 5 proterunt armatos. *i*idem minim*o* suis stridore terrentur vulneratique et territi retro semper cedunt, haut minore partium suarum pernicie. Indicum Africi pavent nec contueri audent, nam et maior Indicis magnitudo est.

28 **10.** (10) Decem annis gestare in utero vulgus existimat, 10 Aristoteles biennio nec amplius quam [semel gignere pluresque quam] singulos, vivere ducenis annis et quosdam CCC. iuventa eorum a sexagesimo incipit. gaudent amnibus maxime et circa fluvios vagantur, cum alioqui nare propter magnitudinem corporis non poss*i*nt. *i*idem frigoris in- 15 patientes; maximum hoc malum inflationemque et profluvium alvi nec alia morborum genera sentiunt. olei potu tela, quae corpori eorum inhaereant, decidere invenio, a 29 sudore autem facilius adhaerescere. et terram edisse *i*is

§ 27: (4) Ar. IX 1, 610ª 19. Ael. XIII 9 extr. XVII 29. — (6) Sen. de ira II 11, 5. Plut. SA 32 extr. Ael. I 38. — (8) Sol. 25, 8. — Polyb. V 84, 6. Phil. VA II 12 p. 28. — § 28: Onesicr. ap. Strab. XV 705 m. Sol. 25, 8. — Plaut. Stich. 167 sq. cfr. Pl. praef. 28. — Ar. V 14, 546ᵇ 11. (IX 46, 630ᵇ 18). Ael. IV 31. Arrian. h. Ind. 14, 7. — (12) Ar. VIII 9, 596ª 11. IX 46, 630ᵇ 22. 24. 29. V 2 extr. — (15) Sol. 25, 9. Ar. V 2, 540ª 21. IX 46, 630ᵇ 29. — Ar. VIII 22, 604ª 11; 26, 605ª 23. 27. — (17) ib. 605ᵇ 3. Ael. II 18 extr. — § 29: Ar. VIII 26, 605ª 25. Sol. 25, 9.

1 fabula F¹Ra | sternant a 2 a coitu a 3 aut F¹d¹. ad R 4 dorsis E¹aozD. hortis DF¹. hostes (ost- E²)F²E²R(?)v 6 minimo v. -me *ll* | sui F 7 uulneratique F²R(?)ov. -ra utique F¹d. -ratos utiq; a | territis & rorē p F¹. -tis terrorē p̄ a | aut F¹. at a 8 inditum Fd | Afri *va.S* 9 maiores a. -or/// F 10 in *om.* a 11 *uncos posui cum H.* semel gignere (*om.* R²) pluresque (-esue *v*) quam F²R² *Sol. va. H(S). post* singulos *habent* (*om.* quam) d²oz. *om. r* 12. 13 ducentis (... trecentis) oz*va.G*² | annis Rd(?)oz*v*. *om. ll.D* 13 sexaginta o 14 alioqui F. -qui in ad². -quin *r*(?)*v* 15 possint *v*. -ssunt *ll* 16 *dist ego* 18 inherebant F². -haeserant z*va.G*

tabificum est, nisi saepius mandant; devorant autem et lapides; truncos quidem gratissimo in cibatu habent. palmas excelsiores fronte prosternunt atque ita iacentium absumunt fructum. mandunt ore, spirant et bibunt odoranturque haut
5 inproprie appellata manu. animalium maxime odere murem et, si pabulum in praesepio positum attingi ab eo videre, fastidiunt. cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirudine, quam sanguisugam vulgo coepisse appellari adverto. haec ubi in ipso animae canali se fixit, intolerando adficit
10 dolore. (30) durissimum dorso tergus, ventri molle, saetarum nullum tegimentum, ne in cauda quidem praesidium abigendo taedio muscarum (namque id et tanta vastitas sentit), sed cancellata cutis, et invitans id genus animalium odore. ergo cum extentis recepere examina, artatis in rugas repente
15 cancellis comprehensas enecant. hoc iis pro cauda, iuba, villo est. (31) dentibus ingens pretium et deorum simulacris lautissima ex his materia. invenit luxuria commendationem et aliam expetiti in callo manus saporis, haud alia de causa, credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere videtur. magni-
20 tudo dentium videtur quidem in templis praecipua, sed tamen in extremis Africae, qua confinis Aethiopiae est, postium vicem in domiciliis praebere saepesque in his et pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri Polybius tradidit auctore Gulusa regulo.

---

§ 29: (2) Ael. XVII 29. — (3) Ar. IX 1, 610^a 12. — (4. 5) Ar. II 1, 497^b 26. I 11, 492^b 18. P II 16, 16, 658^b 35. — (5. 6) Sol. 25, 9. — § 30: Sol. 25, 10. — Ar II 1, 499^a 9. — § 31: (18) cfr. Ael. X 12. — (23) Polyb. XXXIV 16, 1 Hu.

---

1 et *om.* **o** 3 fronte **F**^{2}**E**^{2}**R**(?)**o***v*. frute *r* | ac *va.S* | absumunt **R**(?)*G*. ads- *r*. ass- *v*. absumit **o** 5 inpropriis **F**^{1}. -rius **F**^{2}**a** 7 harundine **F**^{1}**a**. arud- **R** 8 aduertu **F**^{1}. -tit **a**
9 amne **F**^{2}**a***va.B* | canalis **F**^{2} | uixit **F**^{1}*va.B* 10 uentres molles **z***va.G* 11 tegumentum **F**^{2}*va.S* 14 extentis (*sc.* cancellis) recepere *ego.* -nti recepere **E**^{2}**d**^{2}**R**(?)*v*. exire coepere **F**^{2}. exirent ire cepere (coep- **F**) *r*. *cfr. Müller stil. p. 12, 6* | rep&ente **FR** 15 iuua **F**^{1}**Ra**. pro iuba, pro *va.G* 16 ui illo **R**
19 mandare **F**^{1}. madere **a** 21 postū **F**^{1}. -sitū **a** 23 pro pali/// **F**^{1}. -liolis **Rda**. propalam **z**. palos *va.G* | prolibius **F**^{1}a
24 auctore gulus **R**. -tor regulus **F**^{1}**a**

32 26 **11.** (11) Elephantos fert Africa ultra *Sy*rticas solitudines et in Mauretania, ferunt Aethiopes et Trogodytae, ut dictum est, sed maximos India bellantesque cum iis perpetua discordia dracones tantae magnitudinis et ipsos, ut circumplexu facili ambiant nexuque nodi praestringant. conmoritur ea 5 dimicatio, victusque conruens conplexum elidit pondere.

33 **12.** (12) Mira animalium pro se cuique sollertia *a*stutis*sim*a. ascendendi in tantam altitudinem difficultas draconi; itaque tritum iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore inicit. scit ille inparem sibi luctatum contra nexus; 10 itaque arborum aut rupium attritum quaerit. cavent hoc dracones ob idque gressus primum alligant cauda: resolvunt illi nodos manu; at hi in ipsas nares caput condunt pariterque spiritum praecludunt et mollissimas lancinant partes. *i*idem obvii deprehensi in adversos erigunt se oculosque 15 maxime petunt. ita fit ut plerumque caeci ac fame et mae-34 roris tabe confecti reperiantur. quam quis aliam tantae discordiae causam attulerit nisi naturam spectaculum sibi paria conponentem?

§ 32: (3) Sol. 25, 10 Mela III 62. cfr. Phil. VA III 7. — § 33: (9) Sol. 25, 11. 12. 14. cfr. Ael. VI 21.

1 sirticas F^2. siui- *r* 3 hiis F. his a*D* 4 ut F^{2}E^{2}oz R(?)*v*. in *r* | circumflexu E^{2}oz *va.H* 5 facili F^{2}d^{2}E^{2}o*v*. faciunt *r* | nudi F^{1}a | conmorit ea E^1. -itur ad R^1. -itura F^{2}R^{2}E^2 *va.Bas.* -iuntur *D* 6 dimicantes R^1. -atio ue d^2. -atione (*U 171*) *D*. (*loc. corr*) | uictusque F^{2}d^{2}E^2*v*. -tosque *r* 7 pro se cuique F^{2}E^2*G*. praecipuique (-quae R. -puaque aE^3)*r*. pro se cuique praecipuaque (-pua *v*)d^{2}z*v* | astutissima *ego* (*et dist.*). est ut his una *ll.v.* utilissima *J* 8 ascendendi *H*. arcessendi (-diq. a) DFRd^{1}E^{1}a*J*. scandendi d^2*v*(*S*). exscand- E^2. est scand- *D* | tantū E^{1}a. -ta R*J* | altitudine R^{2}E^1*J* | draconi *om.* a. -co *va.H* 9 tritum *ll.S.* ut tritum soz. *om. v* | speculatus F^2*G*. -latur (-lantur R^2) *rov*. -letur z | excelsę F^1. -se R | se F^{2}oz*v*. *om. r* 10 luctatur o. -ari z | nexuus F^1*D*. -uos R 11 attritum F^2*v*. aut crituum (-tum R. criptuū Ea)*r*. *om.* o 14 p̄claudunt F^{1}a. ₫clud- R | laniant d^{2}z. lan . . . o 16 memoris F

17 tabe//// F. -bem R | quam — 19 conponentem *om.* o | alia F^{1}Ra 18 naturam R(?)*H cum P.* -ra DFsz. -rae Ea*v* | *an* spectaculo? 19 paria DF^{1}RE^{1}a*Bas.*(*S*). ac pa- F^{2}E^{2}sz*v*(*H*)*D* | componens z. -entis *va.H*

Est et alia dimicationis huius fama. elephantis frigidissimum esse sanguinem; ob id aestu torrente praecipue draconibus expeti. quam ob rem in amnes mersos insidiari bibentibus coortosque inligata manu in aurem morsum de-
5 figere, quoniam is tantum locus defendi non possit manu. dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant, itaque elephantos ab *i*is ebibi siccatosque concidere et dracones inebriatos opprimi conmorique.

13. (13) Generat eos Aethiopia Indicis pares, vicenum 35
10 cubitorum. id modo mirum, unde cristatos Iuba crediderit. Asachaei vocantur Aethiopes apud quos maxime nascuntur; narrantque in maritimis eorum quaternos quinosque inter se cratium modo inplexos erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiae vehi fluctibus.

15 **14.** (14) Megasthenes scribit in India serpentes in 36 tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant cervos taurosque, Metrodorus circa Rhyndacum amnem in Ponto, supervolantes ut quamvis alte perniciterque alites haustu

---

§ 34: (1) Sol. 25, 13. 14. cfr. Diod. III 36, 5. 37, 9. — (7) cfr. Pl. XXXIII 116. — § 35: Iuba fr. 47 Mü. (Ael. XI 26. Phil. VA III 7). — Ael. II 21. — § 36: Megasth. fr. 14 Mü. Artemid. ap. Strab. XVI 775. Ael. XVI 22. Phil. VA III 7. Sol. 52, 33. — Metrod. fr. 6 Mü. Ael. II 21. Mela I 99.

---

2 a draconibus *ova.S* 3 amnes o*v*. -nis *ll.S.* -nibus dT*H* 4 uiuentibus F¹R¹. ut bibe- a | coortosque *ego ann. phil. 1897 p. 877.* coartatosque F²R²*S.* artat- E²d²oz*J.* -tisque *v.* mortusque (-quae R¹. -rsusque E¹a)*r.* contortosque *D* 5 his F | tefendi F¹. detendi R. -nti E¹a | manus F¹Ra. nisi manu *Pellicerius* 6 esse F²E²o*v. om.* E¹a. aes R. ///// F¹ | tantum (*pro* totum) oz 7 siccator o 9 genera F¹E¹a | eos *om.* DR. eorū a. eos et *G.* dracones oz*va.Bas.* | impares R²*S* 10 tristator F¹a | uitta F. uita a 11 Asachae *B e VI 191* 12 narratur *va.S* 13 gratiam F¹d¹R. -tia a | ereptis F¹R 14 uei a. uti F¹ 15 megestenes F¹ao 16 & (*pro* ut) F¹ 17 ſhyndacum F¹a. ſind- do. ///ind- R¹. indicum R² 18 superuolantes ut o*S.* ut sup- *v.* sup- *ll.J. cfr. Müller stil. p. 18* | alites F²R²E²o*v.* aliae *r* 18. p. 90, 1 haustu raptas F²E²o*v.* haustus (aut stultus R¹) rapta (abreptas R²*S*)*rS.* haustu ut abreptas *J.* ut haustu raptas *D*

37 raptas absorbeant. nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam a Regulo imperatore ballistis tormentisque, ut oppidum aliquod, expugnata serpens CXX pedum longitudinis; pellis eius maxillaeque usque ad bellum Numantinum duravere Romae in templo. faciunt his fidem in Italia ap- 5 pellatae bovae in tantam amplitudinem exeuntes, ut Divo Claudio principe occisae in Vaticano solidus in alvo spectatus *si*t infans. aluntur primo bubuli lactis suc*tu*, unde nomen traxere.

38 **15.** (15) Ceterorum animalium, quae modo convecta 10 undique Italia*e* contigere saepius, formas nihil attinet scrupulose referre. paucissima Scythia gignit inopia fruticum, pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes excellentique et vi et velocitate u*r*os, quibus inperitum volgus bubalorum nomen inponit, 15 cum id gignat Africa vituli potius cervique quadam similitu-

39 dine. (16) septentrio fert et equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia et Africa, praeterea alcen iumento similem, ni proceritas aurium et cervicis distinguat; item natam in

---

§ 37: (1) Tubero fr. 8 Pet. ap. Gell. VII 3. Liv. per. XVIII. Val. M. I 8 ext. 19. Sen. ep. 82, 24. Sil. It. VI 140 sq. Flor. I 18, 20. Oros. IV 8, 10. Zonar. VIII 13. — (6—8) Sol. 2, 34. 33. — § 38: (14) Sol. 20, 4. Martial. I 104, 8. — Caes. b. G. VI 28. Sol. 20, 5. — cfr. Herod. IV 192. Strabo XVII 827. — § 39: (18) Sol. 20, 6. 7. 6. Caes. b. G. VI 27. Paus. IX 21, 3. V 12, 1.

---

1 obsorbeant **R** 2 a *om.* **R***SJ* 4 usque *om.* **d.** ///// **F**[1]. eius **a** 5 templo Sanci *Herm. VIII p. 86* | appellant//// **F**[1] 6 boue **F**[1]**a**[1]o. -ues **a**[2]. boę **R**[2]*va.S* 8 sit *v.* est *ll.*o | primo **F**[2]*v(D)*. trimo *rS.* plurimo *coni. H* | bubili **F**[1]. -bali **Ea** | suctu *Schneider. cfr. Sol.* suco *ll.v* 11 Italiae *v.* -lia *ll.* -liam *H* | contigere **R**(?)*v.* -ingere *r.* -igit uidere *coni. Dal.* 13 ferurum **F**[1]. ferarū **Rda***va.G* 14 iubantur **Ra.** -ba//// **F**[1] | Visontes **a** | et ui et **F**[1]**E**[2]*v(D)*. ui et **R**(?) *Dal.*[2] *errore.* et uictu (ui///// **F**[1]**E**[1])*r* 15 uros *v e Sol.* uifos *ll* | qui **F**[1]**Ra** 16 ceruique (*Salm.*) *H.* -iue *B.* -iceque **adT.** -ice quae **D.** -icae quae **F**[1]**R.** -icae **F***v.* -ice **E***v.* -ice quā **z** 18 asiae et africae **F**[1]**R** | iuuento **R**[1]. -enco **R**[2]*S.* (mulis *Sol.*). inuenio *Müller em. I p. 20* 19 distringuat **R.** -tinguant **F.** (*an* distingueret?) p. 91, 1 stadinauia **R.** scand- **ad***va.D*

Scadinavia insula nec umquam visam in hoc orbe, multis tamen narratam achlin haud dissimilem illi, set nullo suffraginum flexu, ideoque non cubantem et adclinem arbori in somno eaque incisa ad insidias capi, alias velocitatis memo-
5 ratae. labrum ei superius praegrande; ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens involvatur. tradunt in 40
Paeonia feram quae bonasus vocetur, equina iuba, cetera tauro similem, cornibus ita in se flexis, ut non sint utilia pugnae. quapropter fuga sibi auxiliari reddente*m* in ea
10 fimum, interdum et trium iugerum longitudine, cuius contactus sequentes ut ignis aliquis amburat.

(17) Mirum pardos, pantheras, leones et similia condito 41
in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringantur hebetenturve, ingredi aversisque falculis currere nec nisi in
15 adpetendo protendere. **16.** leoni praecipua generositas 42
tunc, cum colla armosque vestiunt iubae; id enim aetate contingit e leone conceptis. quos vero pardi generavere, semper insigni hoc carent; simili modo feminae. magna his libido coitus et ob hoc maribus ira. Africa haec maxime

---

§ 40: Ar. IX 45, 630^a 18. 23. 31; 630^b 9. II 1, 500^a 1. Sol. 40, 10. 11. cfr. Ael. VII 3. Antig. Car. 53 (58). — § 41: Sol. 27, 19. Plut. SA 10, 966^c. — § 42: (17) Sol. 27, 13. Serv. Aen. III 113. — (18) Ar. VI 31, 579^b 11. — (19) Ar. VIII 28, 606^b 18 sq.

---

1 hoc orbe **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. hoc urbe **DF**^{1}. hac urbe *r Brot.* 2 machlin **Ro***va. H.* mahclin **F**^{1} | illis & *ll. va. G. om.* **o** 3 fluxu **o** | & *ll.* **o**. sed **R**(?)*v* | acclinem **Rdao***v*(*H*). -iuem *Verc.* 5 ei *om.* **o** | praegrandē **F**^{2}. -an//// **F**^{1} 6 traditur **o** 7 peonia **R**. paenia **F**^{1}**E**^{1}. penia **a** | feram **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}**o***v*. -runt *r* | bonasus **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. -na *r* 8 inflexis **oz**. in se inf- *va. G* 9 fugam **o** | reddentē *v*. -te *ll.* -ti **d**^{2}**o** 10 longitudinē **F**^{1}**R** | contractus **F**^{1}. -tu **a** 11 amburant **R**. comburat **E**^{2}**o***va. G* 13 uagina **F**^{2} | ne refringantur **E**^{2}**d**^{2}**oz***v*(*S*). -gatur *G*. -icatu **F**^{2}. cinere fricatur **F**^{1}**R**^{1}**a**. ne refri- **DR**^{2}**E**^{1} | hebetenturue (ebe- **E**^{2}) **F**^{2}**d**^{2}**E**^{2}*S*. -turque **oz***v*. -tur **R**. -teturue *G*. euetent urbe (-bē **E**^{1}) *r* 14 ingrediendo **R**^{2}*S* | in **E**^{2}**o***SD. om. rv* 16 *an* tum? *cfr.* § *57* 17 e *v*(*D*). ae **E**^{2}. ex **d**^{2}. *om. r H. cfr.* § *72. VII 67. XXVIII 42. XXXII 14. 153* | pde **F**^{1}**a**. *om.* **E**^{1} 19 his **F**^{2}**E**^{2}**oz***D*. iis *v. om. rS* | coitur **RE**^{1}**a**. cui- **F**^{1}. co..us **o**

spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. ideo multiformes ibi animalium partus, varie feminis cuiusque generis mares aut vi aut voluptate miscente: unde etiam vulgare Graeciae dictum semper aliquid novi **43** Africam adferre. odore pardi coitum sentit in adultera leo totaque vi consurgit in poenam; idcirco ea culpa flumine abluitur aut longius comitatur. semel autem edi partum, lacerato unguium acie utero in enixu, volgum credidisse video.

44 Aristoteles diversa tradit, vir quem in his magna secuturus ex parte praefandum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi delegataque hac commentatione Aristoteli, summo in omni doctrina viro, aliquot milia hominum in totius Asiae Graeciaeque tractu parere iussa, omnium quos venatus, aucupia piscatusque alebant quibusque vivaria, armenta, alvaria, piscinae, aviaria in cura erant, ne quid usquam genitum ignoraretur ab eo. quos percunctando quinquaginta ferme volumina illa praeclara de animalibus condidit. quae a me collecta in artum cum *iis*, quae ignoraverat, quaeso ut legentes boni consulant, in universis rerum naturae operibus medioque clarissimi regum omnium desiderio cura nostra breviter peregrinantes.

---

§ 43: Sol. 17, 11. cfr. Phil. VA II 14. — (7) cfr. Herod. III 108. Gell. XIII 7. (Isid. XII 2, 9). Ar. VI 31, 579^b 2. Ael. IV 34. Phil. VA I 22 p. 13. — § 44: cfr. Antig. Car. 60 (66).

---

1 amnis **F**^{1}**E**^{1}*S* 2 referis **F**^{1}**R** | id& **F**^{1}. id ad **E**^{1}**a** | animalium *om.* **o** | parius **E**^{1}**a** | feminis **F**^{2}**o***v*(*J*). effem- *r.* et fem- **T***S* 3 mare se ui **doz** | uoluntate **Rd***SJ* 4 grecie **a**. -ci **E**^{1}. -tie **o** 5 adferr& **F**^{1}**a** 6 tota uique **F**^{1}**a**. -taque **E**^{1} | ea **F**^{2}**d**^{2} *in ras.* **T***H.* et **E**^{2}**o**. e **a**. ar **R**. ae *r.* aut *v* | culi a **Ra** 7 partu **Ra** 8 uolgū *ll.v. cfr. II 53 init.* 9 uid& **F**^{1}**Ra** 14 aliquia **F**^{1} 15 ei iussa *coni. H* | omnium *om.* **o** | uenatus **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. uentos *r* | aucupia **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. -pio **R**^{2}**d**^{2}. -pi *r* | piscatusque **F**^{2}**E**^{2}**oR**(?)*v*. -tur quae **F**^{1}. -torq; **E**^{1}**a** 16 uaria **oz** | aluaria *coni. J.* alba- **F**^{2}. aluea- **E**^{2}**d**^{2}**o***v*. uaria **E**^{1}. adua- (ac dua- **a**) *r. cfr. XXI 80* 16. 17 uiuaria in curia **o** 17 genitum *ll.***o** *G*(*H*). gentium *v*(*L*) 18 illā **F**^{1}. ille **E**^{1}**a** 20 ut *om.* **a**. *cfr. XI 4. XIII 22. (III 42 extr.)* 22 grauiter **a**

is ergo tradit leaenam primo fetu parere quinque catulos 45
ac per annos singulis minus, ab uno sterilescere. informes
minimasque carnes magnitudine mustellarum esse initio,
semenstres vix ingredi posse nec nisi bimenstres moveri;
5 in Europa autem inter Acheloum tantum Mestumque amnes
leones esse, sed longe viribus praestantiores iis quos Africa
aut Syria gignant.

(18) Leonum duo genera, compactile et breve crispio- 46
ribus iubis. hos pavidiores esse quam longos simplicique
10 villo; eos contemptores vulnerum. urinam mares crure
sublato reddere ut canes. gravem odorem, nec minus hali-
tum. raros in potu vesci alternis diebus, a saturitate in-
terim triduo cibis carere. quae possint, in mandendo solida
devorare, nec capiente aviditatem alvo coniectis in fauces
15 unguibus extrahere aut si fugiendum in satietate habeant.
vitam *iis* longam docet argumento, quod plerique dentibus 47
defecti reperiantur. Polybius, Aemiliani comes, in senecta

---

§ 45: Ar. G III 1, 750^a 32. 10, 760^b 23. Ael. IV 34. Ar. VI 31, 579^b 9. Sol. 27, 17. — (2) Ar. G IV 6, 774^b 14. H VI 31, 579^b 8. Ael. ib. — (5) Ar. ib. 579^b 5. VIII 28, 606^b 15. cfr. Herod. VII 126. Paus. VI 5, 4. — § 46: Ar. IX 44, 629^b 33. Ael. ib. Sol. 27, 13. — (10) Ar. VIII 5, 594^b 25. 23. 27. 18. (cfr. Pl. XI 277). Sol. 27, 13. 14. — § 47: Ar. IX 44, 629^b 30. 27. Ael. ib. Sol. 27. 15. Polyb. XXXIV 16, 2 Hu.

---

1 his **Fa** | tradit **E**^{2}**o***v*. *om.* *r* | leaenam tradit **F**^{2} 2 singulis *P*. -li **F**^{1}**Rd**^{1}**T**. -los *r***oz**. -los uno *v*. *cfr. Müller em. I p. 21* 3. 4 in initio semenstre **o** 4 uix ingredi **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. uixi credi **F**^{1}. uix credi (-do **R**^{2}) *r* | nisi//// **F**^{1}. nisi si **a** | bimenstris **F**^{1}**R***S*. -trem *G* 5 Mestumque **d**^{2}*J*. maest- **F**^{2}. uest- **R**. est- **d**^{1}**ao**. aest- *r*. Nest- *B*. et Nesum *v*. *cfr. IV 40. 42* 6 hiis **F**^{2}. his **F**^{1}**ao** 8 aut (*pro* et) **a** 9 longos (*coni. Dal.*) *H*. -go *ll.***oz***v*. *cfr. Ar. et Sol.* 10 crure **F**^{2}**d**^{2}**E**^{2}**z***v*. crutare *r* 11 odore **z***HBrot*. | alitum **Fa** 12 nec uesci **F**^{2} 14 auidit///// **F**^{1}. *om.* **z***va*.(*P*)*G*^{2} | alui **a**. al//o **F**^{1} | coiectis **F**^{1}**R** | faucis **F**^{1}**R**^{1}*S*. -cibus **adT** 15 aut *ll.***z**(*P*)*S*. ut *v* | in *ll.***z**(*P*)*H*. sit non in *v* | satietate **d**^{2}**Tz**(*P*)*H*. -tē *ll.v* | habeant **Tz**(*P*)*J*. -eat *ll.* abeant *v*. *de dictione cfr. X 154. XXXI 35. praef. § 33* 16 his **Fa***D* 17 defecti **F**^{2}**E**^{2}*v*. -fecit **a**. -ficit (-ci **R**^{2}) **DRE**^{1}. efficit **F**^{1} | senectā **F**^{1}**a**

hominem ab his adpeti refert, quoniam ad persequendas feras vires non suppetant; tunc obsidere Africae urbes, eaque de causa cruci fixos vidisse se cum Scipione, quia ceteri metu poenae similis absterrerentur eadem noxa.

48 (19) Leoni tantum ex feris clementia in supplices. prostratis parcit et, ubi saevit, in viros potius quam in feminas fremit, in infantes non nisi magna fame. credit I*u*ba pervenire intellectum ad eos precum; *in* captivam certe Gaetuliae reducem audivit multorum in silvis impetum *es*se mitigatum adloquio ausae dicere, se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi ceterisque imperitantis, indignam eius gloria praedam. varia circa hoc opinio ex ingenio cuiusque vel casu, mulceri alloquiis feras, quippe cum etiam serpentes extrahi cantu cogique in poenam verum 49 falsumne sit, non vita decreverit. leonum animi index cauda, sicut et equorum aures; namque et has notas generosissimo cuique natura tribuit. inmota ergo placido, clemens blandienti, quod rarum est: crebrior enim iracundia, cuius in principio terra verberatur, incremento terga ceu quodam incitamento flagellantur. vis summa in pectore. ex omni vulnere

§ 48: Sol. 27, 15. 16. Ael. III 1. (IV 34). — (14) cfr. Pl. XXVIII 19. — § 49: Sol. 27, 18. (cfr. Gell. V 14, 12. Ael. V 39. VI 1. XIII 14). — (20) Ar. IX 44, 630ᵃ 5; 629ᵇ 8.

2 superant **R***S* | africae **F**[2]**E**[2]*v*(*D*). -ca *rS* 3. 4 ceteri metu **F**[2]**d**[2]**E**[2]*v*(*J*). -tu eius **R**[2]*S*. -ri////// **E**[1]. -rim eius (euu **a**[1]. ei **R**[1]) *r* 6 saeuire (*del.* ubi) **R**[2]*S* | prius *va.H* | in *om.* **R** *S* 7 nisi in **o** *Sol.* (*Rück p. 257*) | Iuba *P.* ilibia **F**[1]**dR**. in lybia **a**. libia **F**[2]. Libya *v. cfr. Sol. et § 35* 8 praecuum **F**[2]. praegum **F**[1] | in *Welzh. p. 25. om. ll. v* 9 audiuit **a***P.* -ui *rv* | esse *ego.* a se *ll.v.* (a semita *Welzh.*) | adloquio **F**[2]**E**[2]*v*. -qui *rD* 10 ausę **F**[2]**E***v*(*S*). aut se *r.* ausam *C.* -sa et *D* 11 generosissime **a**. -mę **F** | imperia tantis **F**[1]**a**. -erantis *va.H. cfr. § 136* 12 indignat **F**[1]**dR**. -na **a** | hec **a**. haec *va.H* 13 alloquias **F**[1] 13. 14 cū etiam **z**. ubi &iā **F**[2] *superscr. G* (*D*). obuiam *ll.S.* -ium *H.* iam *v* 15 falsumue **a***va.H* | non uita *ll.S.* uita non *G.* uita **z***v* 17 inmonta **F**[1]. -oto **F**[2] | placido *ll.***z***v*(*S*). -dus *C* | clementi **z**. *an* clemens motus (*sc.* caudae)? *cfr. Gell.* | blandientique similis *va.*(*P*)*H* 18 cuius *ll.***o***D*. eius **R**(?)*v* 19 terram **F**[2]**a**. -rra//// **F**[1] | īuerberatur **F**[1] 20 ui **a**

sive ungue inpresso sive dente ater profluit sanguis. *i*idem
satiati innoxii sunt. generositas in periculis maxime de- 50
prehenditur, non illo tantum modo, quo spernens tela diu
se terrore solo tuetur ac velut cogi testatur cooriturque
5 non tamquam periculo coactus, sed tamquam amentia*e* iratus.
illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum et
venantium urguente vi contemptim restitansque cedit in
campis et ubi spectari potest; idem ubi virgulta silvasque
penetravit, acerrimo cursu fertur velut abscondente turpitu-
10 dinem loco. dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non
utitur. vulneratus observatione mira percussorem novit et 51
in quantalibet multitudine adpetit; eum vero, qui telum
quidem miserit, sed non vulneraverit, correptum rotatumque
sternit nec vulnerat. cum pro catulis feta dimicat, oculorum
15 aciem traditur defigere in terram, ne venabula expavescat.
cetero dolis carent et suspicione nec limis intuentur oculis 52
aspicique simili modo nolunt. creditum est a moriente
humum morderi lacrimamque leto dari. atque hoc tale
tamque saevum animal rotarum orbes circumacti currusque
20 inanes et gallinaceorum cristae cantusque etiam magis ter-

§ 50: (6) Ar. ib. 629^b 12 sq. Sol. 27, 18. 19. — § 51: Ar. ib. 629^b 23 sq. Iuba fr. 36 Mü. ap. Ael. VII 23. — (15) Sol. 27. 20. — § 52: Sol. ib. Ar. ib. 629^b 10. — (20) Sen. de ira II 11, 5. Lucret. IV 708. Ael. III 31. VI 22. IV 34. Plut. SA 32 extr. Ar. ib. 629^b 21.

1 ater **F**^{2}**d**^{2}**E**^{2}**o***v*. alter *r*. taeter *J coll. Ar.* | profluit **F**^{2}**E**^{2} **ao***v*. -fuit *r* 3 illo *ego*, in illo *ll.***o***v* | quo *ego*. quod *ll.***o***v* 4 tuer&ur **F**^{1}**R** | cogiturque **aoz***va.Bas.* 5 amentiae iratus *G*. -tia oratus **F**^{1}**Ra**. -tia ira- **F**^{2}**oz***v*(*S*) 7 ui **F**^{2}**o***v*. ut *r* 9 penetrauerit **d**^{2}**o***va.G* | uelut deputans **oz***va.G* | abscondente **R**(?)*G*. -tē *r*. -onsionem **o**. -ne *v*. -onsam **z** | turpitudinem **E**^{2}**d**^{2} **oz***v*. -pidinem **F**^{2}. -pidi **Rd**^{1}. -pi *r* 10 loco *om.* **oz***va.G* 11 mira **F**^{2}**R**^{2}**o***v*. -rū *r* 12 quantūlibet **F**^{1}**E**^{1}**a** | telū **F**^{2}(*P*)*L*. -lā **DF**^{1}**a**. -la **E**^{2} *cum ras.* **Ro***v*(*S*) 13 sed tamen non **R**(?) *va.D* | raptatumque *va.*(*P*)*H* 14 feta **E**^{2}**o***H*. faeta **F**^{2}. foeta *v*. fata *r* 15 traditur deficere **F**^{1}. fertur tradere **a** 16 ceterum **o***va.H* | intuetur **Ra**. -ua&ur **F**^{1} 17 a *om.* **F**^{1}**Ra** | morientem **R** 19 tamque **o***v*. -quam **z**. tam **F**^{2}**E**^{2}*G*. *om. r*. et tam *U 173* | saeuum **F**^{2}**E**^{2}**oz***v*. sed (///ec **R**) aeuum *r*

rent, sed maxime ignes. aegritudinem fastidii tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente adnexarum lascivia simiarum; gustatus deinde sanguis in remedio est.

53 (20) Leonum simul plurium pugnam Romae princeps dedit Scaevola P. F. in curuli aedilitate, centum autem iu- 5 batorum primus omnium L. Sulla, qui postea dictator fuit, in praetura. post eum Pompeius Magnus in circo DC, in iis iubatorum CCCXV, Caesar dictator CCCC.

54 (21) Capere eos ardui erat quondam operis, foveisque maxime. principatu Claudii casus rationem docuit, puden- 10 dam paene talis ferae nomine, *a* pastore Gaetuliae sago contra ingruentis impetum obiecto, quod spectaculum in harenam protinus tralatum est, vix credibili modo torpescente tanta illa feritate quamvis levi iniectu operto capite, ita ut devinciatur non repugnans. videlicet omnis vis constat in oculis, 15 quo minus mirum sit a Lysimacho Alexandri iussu simul

55 incluso strangulatum leonem. iugo subdidit eos primusque Romae ad currum iunxit M. Antonius, et quidem civili bello, cum dimicatum esset in Pharsaliis campis, non sine ostento quodam tempor*um*, generosos spiritus iugum subire illo pro- 20

---

§ 52: (1—3) cfr. Ael. V 39. XV 17; VH I 9. Phil. VA III 4 p. 45. — § 53: Sol. 27, 22. — Sen. brev. vit. 13, 6. Plut. Pomp. 52 extr. Dio XXXIX 38, 2. — § 54: (16. 17) Justin. XV 3, 7. 8. Val. M. IX 3 ext. 1. Sen. de ira III 17, 2; de clem. I 25, 1. Plut. Demetr. 27 med. Paus. I 9, 5. — § 55: (18) Plut. Anton. 9 extr.

---

2 *an* aduersarum? (adnixarum *coni. J*) 3 gustatos F^1. gust' a 5 Q. Scaeuola *va.S* | curulis Ra. -li/// F 6 primos F^2. ///ri- R 7 DC F^2*G*. DC ac z*v*. ac *r* 9 operis — 10 pudendam $F^2 d^2 E^2$*v*. *om. r* 11 paene (pene E^2) talis F^2E^2*v*. penetralis (paen- F^1) *r* | fere Fa | nomine a *ego*. -ine *ll.v* | pastore F^2E^2. -orem *D*. partos ae DF^1. -tus ac E^1a. pastoris e R(?)d^2*J*. -ris *v*. parthis d^1 | getuli (gaet- *L*) R*v*. -lis (*S*)*J* 12 ingentis F^1a | obiectu F^2. -ta a. obiae&a F^1 13 uixere debili (dei uili F^1) F^1a 14 iniectu R(?)*v*. inlecto *r* 15 uis *om.* R^1a. ui F^1 16 ſit Rda*v*. fit DFEz*D* | alexandro F^1Ra 17 iuga F^1a 19 pharsalis F^1Ra. -licis *va.S* 19. 20 quodam ostento *G* 20 temporum *G*(*D*). -re *ll.J*. -re illo z*v*(*S*). *an* tempore eo? | ſubi ſe F^1. ubi ſe Rd^1a | illo *om.* z*va.G*

digio significante. nam quod ita vectus est cum mima Cy*th*eride, super monstra etiam illarum calamitatium fuit. primus autem hominum leonem manu tractare ausus et ostendere mansuefactum Hanno e clarissimis Poenorum traditur
5 damnatusque illo argumento, quoniam nihil non persuasurus vir tam artificis ingenii videbatur et male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiam feritas.

Sunt vero et fortuitae eorum quoque clementiae exempla. 56 Mentor Syracusanus in Syria, leone obvio suppliciter volu-
10 tante, attonitus pavore, cum refugienti undique fera opponeret sese et vestigia lamberet adulanti similis, animadvertit in pede eius tumorem vulnusque. extracto surculo liberavit cruciatu. pictura casum hunc testatur Syracusis. simili 57 modo Elpis Samius natione in Africam delatus nave, iuxta
15 litus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit Libero patre invocato, quoniam tum praecipuus votorum locus est, cum spei nullus est. set neque profugienti, cum potuisset, fera institerat et procumbens ad arborem hiatu, quo terruerat, miserationem quaerebat. os morsu avidiore
20 inhaeserat dentibus cruciabatque inedia, n*on* tantum poena in ipsis eius telis, suspectantem ac velut mutis precibus orantem, dum fortuitis fidens non est contra feram multo-

§ 55: (3. 4) cfr. Ael. V 39.

1 ,ima **F**^{1}**a** | cyteride **FR**. ceteri de **a** 2 supra **a***va.S* | calamitatum **a***va.S* 3 manus **Fa** 4 mandata sue (suae **F**) factū **Fa** | anno e **F**^{1}**a** | clarissim' **az** 7 cui in **E**^{2}**d**^{2}*v*(*D*). cui *rJ* 8 Sunt uero *v*. Vni uero **F**^{2}**E**^{2} *in ras.* -erso *r* | fortuitae *ego.* -uita **F**^{2}**E**^{2}**d**^{2}*v*(*D*). -unae *rS* 8. 9 exempla mentor **E**^{2}**d**^{2}*v*. -amentū *r* 9 uoluntate **F**^{1}**a**. *cfr. XXXV 140* 10 refugientium **F**^{1}**Ra** 11 adolanti **FR** 12 et extracto *va.S* 13 testatuſ **F**^{1}**a** 14 ////lpis **F**^{1}. elpi **a**. Helpis **o***va.G* 15 in fuga **R***SJ* 16 tum **R**(?)**E**^{2}**o***v*. *om. r* 17 est. sed **oz***v*. esset **Fda**. est **DRE**(?)*G* | profugiendi loc' **F**^{2} 18 ab (ad **F**) arbore **F**^{1}**E**^{1}**a** 19 miseratione **R**^{1}. -oni **R**^{2} 20 inaedia **DFE**. media **a** | n̄ tantum *ego.* tantum **R**^{2}. ntum **DF**^{1}**R**^{1}**a**. tum **F**^{2}**E**(?) **o***v*. *del. D.* iam cum *Müller em. I p. 23* | poena (pena **a**) *ll.v*(*H*). penam **oz**. paene *B* 21 suspectante **oz** 22 ornantē **F**^{1}. orante **oz** | dum *ll.***o***v*. diu *P*. diu ut *Müller l. l.* | fortuitis *coni. S.* -tiis **F**^{1}. -tus **DRTa**. -tu **F**^{2}**E**(?)*v*. forti ut . . **o**. *lac. indic. J.* con-

58 que diutius miraculo quam metu cessatum est. degressus tandem evellit praebenti et qua maxime opus esset adcommodanti. traduntque, quamdiu navis ea in litore steterit, retulisse gratiam venatus adgerendo. qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacravit, quod ab eo facto 5 Graeci κεχηνότος Διονύσου appellavere. miremur postea vestigia hominum intellegi a feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent? cur enim non ad alia iere aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte vis malorum etiam feras omnia experiri cogit. 10

59 **17.** Aeque memorandum et de panthera tradit Demetrius physicus: iacentem in media via hominis desiderio repente apparuisse patri cuiusdam Philini, adsectatoris sapientiae; illum pavore coepisse regredi, feram vero circumvolutari non dubie blandientem seseque conflictantem mae- 15 rore qui etiam in panthera intellegi posset. feta erat, catulis 60 procul in foveam delapsis. primum ergo miserationis fuit non expavescere, proximum et curam intendere, secutusque qua trahebat vestem unguium levi iniectu, ut causam doloris intellexit simulque salutis suae mercedem, exemit catulos, 20 ea cum his prosequente usque extra solitudines deductus

---

§ 58: (6) cfr. Ael. VII 48 extr.

---

tuitus *P* | *an* fides? | multoque *ll.* o *v*(*S*). -to *G*(*D*)
1 quaſ in m&ū F^1 | *an* cessatur. set? (*loc. corr.*) | digressus o *v a. G* 2 qua F^2E o *D*. quam *r v. cfr. § 150* 3 illa a | stetent F^1. stetit a o *v a. G* 4 uenantis E^1a | adgerando F^2. agge- o *Ven.* | qua — 6 appellauere *om.* o 5 elpi a. Helpis *v a. G* | ad eo F^1a 6 cechenotos F^2. acch- s. cechenotar F^1. aech- R d a. cωτῆρος νεώς *v a. G* | dionisu F^1d a. -sii F^2R | ne miremur F^2*D*
7 hominis o (*Rück p. 257*) 8 iere F^2d o *v*. fere *r* 11 de *om.* o 13 repentente F^1. repet- R. *cfr. § 30* | philinis o
14 teram uero F^2E^2o *v*(*D*). tamen fero *r*. -en ferā d *S* | circumuolitari a o 16 posset F^2*v*(*J*). -ssit *r* o *S*(*D*) 17 in foueam procul o | dilapsis a. delapsus F^1R^1 | mirationi z *v a. Bas.* -aculum o 18 proximā F d R | ei F^2E^2o *v a. S* | secutus F^1E^1a. (*an recte? cfr. § 14*) 20 exemit catulos *om.* o 21 ea cum his *J*. eamus DR^1. eamusq. E^1a d. eam FR^2*S*. ea usque cum his o. cum his E^2*D*. eaque cum iis *v* | prosequente E^2o *v*(*J*). -tes *r S* | usque *om.* d. (*loc. corr.*). *an* ea usque prosequente (*sc.* eximen-

laeta atque gestiente, ut facile appareret gratiam referre et
nihil in vicem inputare, quod etiam in homine rarum est.
(22) Haec fidem et Democrito adferunt, qui Thoan- 61
tem in Arcadia servatum a dracone narrat. nutrierat eum
5 puer dilectum admodum, parensque serpentis naturam et
magnitudinem metuens in solitudines tulerat, in quibus
circumvento latronum insidiis agnitoque voce subvenit. nam
quae de infantibus ferarum lacte nutritis, cum essent expo-
siti, produntur, sicut de conditoribus nostris a lupa, magni-
10 tudin*i* fatorum accepta fieri aequius quam ferarum naturae
arbitror.
(23) Panthera et tigris macularum varietate prope solae 62
bestiarum spectantur, ceteris unus ac suus cuique generi
color est, leonum tantum in Syria niger. pantheris in can-
15 dido breves macularum oculi. ferunt o*d*ore earum mire
sollicitari quadripedes cunctas, sed capitis torvitate terreri;
quam ob rem occultato eo reliqua dulcedine invitatas corri-
piunt. sunt qui tradant in armo *i*is similem lunae esse
maculam crescentem in orbem se*que* cavantem pari modo.
20 nunc varias et pardos, qua mares sunt, appellant in eo omni 63
genere, creberrimo in Africa Syriaque. quidam ab his

---

§ 61: cfr. Ael. VI 63. — § 62: Sol. 17, 5. (14—18) Sol. 17,
8. 9. — (15) Ar. IX 6, 612ᵃ 12. Th. C VI 5, 2. Ael. V 40. Plut.
SA 24. Antig. Car. 31 (37). cfr. Pl. XXI 39. — § 63: Sol. 17, 11.

---

tem *motu gestuque et circumeundo*), r u r s u s q u e extra solitudines
e s t deductus?
3. 4. toanthem **FR**. dathen **o z** 4 a dracone *om.* **o** | nu-
triere **F**[1]. *om.* **E**[1]**a** 5 dilectu **F**[1]**a** | pauensque **d**[2]**o** *v a. H*
7 insigniis aclitoque **F**[1] 8 nutricis **F**[1]**a** 9 magnitudini *v.*
-dine *ll* 10 fatorum **F**[2]**d**[2]**E**[2]*v.* ferarum *r* | ferri *v.* *sed cfr.*
nota ad XXVIII 10 12 maculorum **F**[1]**R** 13 et (*pro* ac) **o** |
suis **F**[1] | cui'que **F**[2]*v a. S* | genere **F**[1]. -ris **o** *v a. S* 14 leon/// **F**[1].
-ne **R**. -nem **d**[1] | suria **F**. -ra **a** 15 odore (*Budaeus*) *C e Sol.*
colore (-lere **R**) *ll.* **o** *v.* *cfr. Ar.* 16 toruitate **F**[2]**E**[2]**o R** (?) *v.* -ates
E[1]. -ui tale **F**[1]. -les **a** | ////rreri **F**[1]. urgeri **R**[1]**a** 18 his **F a** *D*
19 orbē seq. *ego.* -bē set **a**. -bes (-bis **FR**[1]) et *r v.* *cfr.* *§ 215*
et II 42 | cauentem **R**[1]. curuantem *D* | modo cornua **F**[2]**d**[2]**E**[2]*v*
20 que **a**. qui **R**[2]*v a. S.* quos **R**[3]

pantheras candore solo discernunt, nec adhuc aliam differentiam inveni.

64 (24) Senatus consultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam advehere. contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis permisitque circensium gratia inportare. primus autem Scaurus aedilitate sua varias CL universas misit, dein Pompeius Magnus CCCCX, Divus Augustus 65 CCCCXX. (25) idem Q. Tuberone Paulo Fabio Maximo cos. IIII non. Mai. theatri Marcelli dedicatione tigrim primus omnium Romae ostendit in cavea mansuefactam, Divus vero Claudius simul IIII.

66 **18.** Tigrim Hyrcani et Indi ferunt, animal velocitatis tremendae et maxime cognitae, dum capitur totus eius fetus, qui semper numerosus est. ab insidiante rapitur equo quam maxime pernici atque in recentes subinde transfertur. at ubi vacuum cubile reperit feta — maribus enim subolis cura non est —, fertur praeceps odore vestigans. raptor adpropinquante fremitu abicit unum ex catulis; tollit illa morsu et pondere etiam ocior acta remeat iterumque consequitur ac subinde, donec in navem regresso inrita feritas saevit in litore.

67 (26) Camelos inter armenta pascit oriens, quarum duo genera, Bactriae et Arabiae; differunt, quod illae bina habent tubera in dorso, hae singula et sub pectore alterum,

§ 66: Sol. 17, 4—6. — Mela III 43. (Phil. VA II 14). — § 67: Sol. 49, 9. — Ar. II 1, 499^a 14.

1 soli **F**^{1}**a** | discernunt **F**^{2}**E**^{2}*v*. -cef nunc *r* 4 hoc *Bas.* hof *ll.* haec *v* 5 gratiā **F**^{1}**R** 6 in aedilitate *Frobeen p. 74* 7 CCCCX **F**^{2}**d**^{2}**E**^{2}*v*. //////X **F**^{1}. au·X· **DR**^{1}. aut·X· **E**^{1}**a**. auxit **R**^{2} 9 dedicatio **F**^{1}**Ra** 10 mansuefactam (-tas **F**) *ll. v* (*S*). -tum *Dal.* (*J*) *errore*

12 tigrum **o** | ferum **o** 13 maxima cognita **F**^{1}**Ra** | *dist. H* | enim (*pro* eius) *G* 15 recentem *va. H* | transfertur **o***v* (*J*). -runtur *ll. S* 16 uero (*pro* ubi) **o** | mariū (*om.* enim) **a** | subulis **F**^{1}**R**^{1}**a**. sobolis **o***va. S* 18 tollit *om.* **a** 19 morso **F**^{1}**R** | remeat **F**^{2}**E**^{2}**oR**(?)*v*. remet **E**^{1}. re//// **F**^{1}. met **a**. remittit **dT** *P* 20 nauim **R**(?)**oz** *H* 22 quorum **o***va. H* 23 bactrium et colonium et arabie **a** | ille **Fa**. illa **o**. illi *va. H* 24 ubera **F**^{1}**a** | hi **o** *va. H* | singula// **Fo***v*. -lae **R**. -le **a** | et *om.* *H*^{2} | sub *ll.* **oz** *H*. in *v*

cui incumbant. dentium superiore ordine, ut boves, carent in utroque genere. omnes autem iumentorum *m*inister*i*is dorso funguntur atque etiam equitatus in proeliis. velocitas 68 *ut* equo, sed sua cuique mensura sicuti vires. nec ultra
5 adsuetum procedit spatium nec plus instituto onere recipit. odium adversus equos gerunt naturale. sitim et quadriduo tolerant inplenturque, cum bibendi occasio est, et in praeteritum et in futurum, obturbata proculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. vivunt quinquagenis annis, quae-
10 dam et centenis. ut*r*imque rabiem et ipsae sentiunt. castrandi genus etiam feminas, quae bello praeparentur, inventum est: fortiores ita fiunt coitu negato.

(27) Harum aliqua similitudo in duo transfertur ani- 69 malia. nabun Aethiopes vocant collo similem equo, pedibus
15 et cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Caesaris circensibus ludis primum visa Romae. ex eo subinde cernitur, aspectu magis quam feritate conspicua, quare etiam ovis ferae nomen invenit.

---

§ 67: (1) Ar. 501ᵃ 14; P III 14, 674ᵃ 32. cfr. Pl. XI 164. — (2) Diod. III 45, 4 (ex Agath.). — § 68: cfr. Ar. IX 50, 632ᵃ 30. — Sol. 49, 9—11. — Ar. VI 18, 571ᵇ 25. VIII 8, 595ᵇ 31. 9, 596ᵃ 9. VI 26, 578ᵃ 12. Ael. IV 55. — Ar. VIII 22, 604ᵃ 10. IX 50, 632ᵃ 27 sq. Ael. ib. — § 69: Sol. 30, 19. — Artemid. ap. Strab. XVI 775. Agath. m. Erythr. 72 (GGm I p. 159). Diod. II 51, 1. Varro LL V 100. Hor. ep. II 1, 195. Dio XLIII 23.

---

1 superiori **ad** | bobes **F¹R** 2 in *om.* **F¹** | sexu **a** | ministeriis (*Salm.*) *H e Sol.* in his (iis *v*) terris *ll. v* 3 fuguntur **F¹**. fig- **a** | equitatuſ **F²** *D*. -tum (*ortum ex* -tuuſ) *r*. -tu **d²Tz***v*(*H*). -tantur *G* 4 ut *ego n. luc. p. 76. om.* **a**. in **DF¹RTE¹**. inter **F²E²***v*. infra *D* | equo *ego.* equos **RE²***v*. -uis **T**. aequos **DF**. -uis **E¹**. *om.* **a** | suae utque **F¹Ra** 6 sibimet **F²**. sitim **o** 7 uiuendi **F** 8 prius **E²d²***v*. primus *r* 10 utrimque (= in utroque sexu) *ego.* utcumque *ll. B.* utru- *v. cfr. § 163* 11 praeparentū **F**. -rantur **a** 12 coi tunc gato **F¹** 13 horum **a***va. H* | similitudo **F²E²***v*. -mili *r* 14 nabun **Rdao***H*. -una *rv.* nabim *B* 15 rutulum **F²** | colore **a** 18 quare — 19 inuenit *om.* **o** 19 ouis **a***v*. oui *r* | fere **Fa**

70 **19.** (28) Pompei Magni primum ludi ostenderunt chama, quem Galli rufium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. iidem ex Aethiopia quas vocant κῆπους, quarum pedes posteriores pedibus humanis et cruribus, priores manibus fuere similes. hoc animal postea Roma non vidit. 5

71 **20.** (29) Isdem ludis et rhinoceros unius in nare cornus, qualis saepe, visus. alter hic genitus hostis elephanto cornu ad saxa limato praeparat se pugnae, in dimicatione alvum maxime petens, quam scit esse molliorem. longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus. 10

72 **21.** (30) Lyncas vulgo frequentes et sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia generat multaque alia monstri*s* similia, pinnatos equos et cornibus armatos, quos pegasos vocant, crocotas velut ex cane lupoque conceptos, omnia dentibus frangentes protinusque devorata 15 conficientes ventre, cercopithecos nigris capitibus, pilo asini et dissimiles ceteris voce, Indicos boves unicornes tricornesque, leucrocotam, pernicissimam feram asini feri magnitu-

§ 70: Agath. ib. 75. Strabo XVI 775. Diod. III 35, 6. Ael. XVII 8. Sol. 30, 20. — § 71: Sol. 30, 21. — Agath. ib. 71. Diod. III 35, 2. 3. Ael. XVII 44. Strabo XVI 774 extr. (ex Artemid.). Paus. IX 21, 3. — § 72: Ael. XIV 6. — (11) Agatharch. fr. 73 Mü. Diod. III 35, 4. Sol. 27, 59. — (13) Megasth. fr. 13 Mü. (ap. Strab. XV 710). — (14) Ctes. fr. 87 Mü. Agatharch. fr. 77. Diod. ib. 10. Strabo XVI 775. cfr. infra § 107. — (16) Megasth. fr. 10. 11 (ap. Strab. XV 703). Sol. 27, 58. — (17) Sol. 52, 38. 34.

1 chaū F² *superscr.* E²o*va.H* 2 calli F¹ao*va.B* | raphium *va.H* 3 κηπους *H e Diod.* caepus R. -phus F. cephus DE¹ dT*J.* -phiis a. -phos E²o (*Sol.*) *v* (*D*) 6 cornu a*va.H* 9 quem do 10 ei F²R² *in ras.* d²E²*v*(*D*). et *r. om. S* | colof F¹ | buxeius R 11 lincas Fao | spingas o. fin- F¹Ra 13 monstris *ego n. luc. p. 26.* -tri DFREH. -tra aoz. -tro *v* | pennatos ao*va.S* 14 crocatas F¹. groga- R¹. crocottas *H* (*cfr. ind.*). -cutas *v*. crotocas o. *cfr. § 107* 15 conceptas F² 16 certopithecos F¹. -phitecos a. cirtophitecas F² | asinino *va.S* 17 Indi *vel* India *Cuvier coll. Sol.* Indi equos (*del.* boues) *P* | unicornes E²*v*. indi uni- F². dicornes R. indiuco- *r*. duico- o 18 leucocrotam F. euc- o. leucocrocotam a. leucrocottam *S.* -cutam *va.H* | perniciosissimam F²Eaoz*va.C* | fere E²o*va.S*(*J*). *at cfr. Sol.*

dine, clunibus cervinis, collo, cauda, pectore leonis, capite
melium, bisulca ungula, ore ad aures usque rescisso, den-
tium locis osse perpetuo — (hanc feram humanas voces 73
tradunt imitari. apud eosdem et quae vocatur eale, magni-
5 tudine equi fluviatilis, cauda elephanti, colore nigra vel
fulva, maxillis apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia,
quae alterna in pugna sist*i*t variatque infesta aut obliqua,
utcumque ratio monstravit) —, sed atrocissimos tauros sil- 74
vestres, maiores agrestibus, velocitate ante omnes, colore
10 fulvos, oculis caeruleis, pilo in contrarium verso, rictu ad
aures dehiscente iuxta cornua mobilia. tergori duritia si-
licis, omne respuens vulnus. feras omnes venantur, ipsi
non aliter quam foveis capti feritate semper intereunt. apud 75
eosdem nasci Ctesias scribit quam mantichoran appellat,
15 triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie et auri-
culis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis,
cauda scorpionis modo spicula infigentem, vocis ut si mis-
ceatur fistulae et tubae concentus, velocitatis magnae, hu-
mani corporis vel praecipue adpetentem. (31) in India et 76
20 boves solidis ungulis, unicornes, et feram nomine axin *h*in*n*u-
lei pelle pluribus candidioribusque maculis, sacrorum Liberi

---

§ 73: Sol. 52, 34. 35. — § 74: Agatharch. fr. 76. Diod. III 25, 7—9. Ael. XVII 45. Paus. V 12, 1. Sol. 52, 36. — § 75: Ctes. fr. 66. (57, 7). Ar. II 1, 501^{a} 24 sq. Ael. IV 21. Paus. IX 21, 4. Phil. VA III 45 p. 62. Sol. 52, 37. 38. cfr. infra § 107.

---

1 clunis **FR**^{1}**E**^{1}**a**. cruribus *va.S* | ceruicis **E**^{1}**a** | colla **F**^{1}**a** 2 maelium **F**^{2}. ael- **F**^{1}. melino **R**^{2}*S* 3 locis *ll.Sol.v*(*S*). loco **o***H*(*J*) 3 *et* 8 *uncos pos. J* 4 eos **oz***va.G* | eale **F**^{2}**E**^{2}*Sol.v* //// **F**^{1}. et *r* 5 equis fluuiatiles **FRd** 6 maxillas *va.S* 6. 7 mobiliaque **F**^{2}**a** 7 pugnas **F**^{2} | sistit *v*. sistunt *ll*. *an* se sistunt? | uariatque **F**^{2}*v*. -iaque *r*. uarieque *coni. S* | infesta aut **R**^{2}*v*. -stata ut (& **F**^{2}**d**)*r* | obliquā **DFa** 8 habet tauros *va.J*
9 omnes **Ro***v*. -nis *rS* 10 uerſoſ ictu **F**^{1}**a** 11 tergoris **o***va.Bas.* 13 feritate **F**^{2}**o***v*. -atis *r* 13. 14 *an* apud Indos dein (*vel* item)? 14 & hesias **F**^{2}**a**. &h&sias **F**^{1} | martichoram *Ctesias* 18 magnę **F**^{2}**E**^{2}**a***v*. -ni *r* 19 In india **ao***v*. Inſidia **F**^{1}**R**. India **F**^{2} 20 axin hinnulei (-li *v*)*H*. asin hi- *J*. axin inulei (-li **E**^{2}) **F**^{2}**E**^{2}. axin hi- *D*. asini nulei (-llei **F**^{1}) *r*
21 sacrorum *ll.v*(*H*). sacram *B*

patris — (Orsaei Indi simias candentes toto corpore venantur) —, asperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. hanc feram vivam negant capi. 5

77 (32) Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, ut 5,52 plerique existimavere, Nili caput, *ut* argumenta quae diximus persuadent. iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioqui ceterisque membris iners, caput tantum praegrave aegre ferens — id deiectum semper in terram —, alias 10 internicio humani generis, omnibus, qui oculos eius videre, confestim expirantibus.

78 (33) Eadem et basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula ut quodam diademate 15 insignem. sibilo omnes fugat serpentes nec flexu multiplici, ut reliquae, corpus inpellit, sed celsus et erectus in medio incedens. necat frutices, non contactos modo, verum et adflatos, exurit herbas, rumpit saxa: talis vis malo est. creditum quondam ex equo occisum hasta et per eam sub- 20 eunte vi non equitem modo, sed equum quoque absumptum.

---

§ 76: (1) cfr. Ael. XVI 10. — (2) Megasth. fr. 13 Mü. ap. Ael. XVI 20. Sol. 52, 39. 40. — § 77: Mela III 96. 98. Alex. Mynd. ap. Athen. V 221^b sq. cfr. Ael. VII 5. Sol. 30, 22. — § 78: Sol. 27, 51. 52. — (16) Ael. II 5. 7. Lucan. IX 724 sq. (Serv. Aen. VII 753).

---

1 orsei **a** *va.H.* (Orsi *VI 78*). *uncis inclusi verba alieno loco inserta* 2 asperrimam — 5 capi *om.* **F**^{1} 5 du/// **R**^{1}. duorum **R**^{2} | imminente **o** 6 trons **F**^{1}**Ro** 7 caput ut *v.* caput (ap̄ **a**) *ll.***oz***H* 8 catoplebas **a**. tatho- **o** 9 aliqui **o**. alioquin **a***va.S* 10 id est **o**. *an* ideo? 11 internicie **F**^{2}. -necio *va.S* 13 basilisci **F**^{2}**o***v.* de basiliscis (-licis **F**. -lisci **R**^{1}) *r e titulo marginali* | serpentibus **R**^{2}**dTa** 14 hanc **o** | duodenum *H Brot.* 15 mitrula *Sol.* | et in (*pro* ut) **o** 16 insigne **aoz**. -ni *va.G* 17 reliquae **E**^{2}*v*(*D*). -que **ao**. -qua *rJ* | in *del. Salm. cfr. Sol. an* dimidio? 18 nec ad **F**^{1}**a** 18. 19 contactas ... afflatas (-tus **z**) **oz***va.G* 19 talis **F**^{2}*v*. aliis *r. om.* **o** | mala **a**. *om.* **o** 20 *an* creditur, *ut § 80*? | occisu **F**^{1}. -so *va.H* | subeuntē **F**^{2} 21 equitantem **o**. -ite **a** | adsumptum **F**^{1}**a**

atque huic tali monstro — saepe enim enectum concupivere 79
reges videre — mustellarum virus exitio est: adeo naturae
nihil placuit esse sine pare. inferciunt has cavernis facile
cognitis soli tabe. necant illae simul odore moriunturque,
5 et naturae pugna conficitur.

22. (34) Sed in Italia quoque creditur luporum visus 80
esse noxius vocemque homini, quem priores contemplentur,
adimere ad praesens. inertes hos parvosque Africa et
Aegyptus gignunt, asperos trucesque frigidior plaga. homines
10 in lupos verti rursusque restitui sibi falsum esse confidenter
existimare debemus aut credere omnia quae fabulosa
tot saeculis conperimus. unde tamen ista vulgo infixa *sit*
fama in tantum, ut in maledictis versipelles habeat, indicabitur.
E u a n t h e s, inter auctores Graeciae non spretus, 81
15 scribit Arcadas tradere ex gente Anthi cuiusdam sorte familiae
lectum ad stagnum quoddam regionis eius duci vestituque
in quercu suspenso tranare atque abire in deserta
transfigurarique in lupum et cum ceteris eiusdem generis
congregari per annos VIIII. quo in tempore si homine se
20 abstinuerit, reverti ad idem stagnum et, cum tranaverit,
effigiem recipere, ad pristinum habitum addito novem annorum
senio. id quoque a*dicit*, eandem recipere vestem.

§ 79: (2. 3) Sol. 27, 53. — § 80: (6—8) Sol. 2, 35. — § 81: Euanthes: Neanthes fr. 34 Mü. cfr. Paus. VIII 2, 6. Varro ap. Aug. CD XVIII 17.

1 atque **E**^{2}*G*^{2}(*D*). *om.* **rozv**(*S*). *cfr.* *§ 52* | animę nectum **a**^{2}. -cdum **E**^{1}**a**^{1}. ///nimae nectū **F**^{1}. enim erectum **E**^{2}**oz** 2 reces **F**^{1}. recens **E**^{1}**a** | mustelarum **aov***a.D* 3 pari **aov***a.S. cfr.* *§ 86* | inferciunt *Sol.* interfic- *ll.***ozv**. iniciunt *Ge § 218.* (*cfr. XXXV 169*) | has *ll.S.* eas *G.* eos **ozv** 4 solita enecant **F**^{2}. sola tabe necant **d**^{2}*va.H* | illi *va.G* 5 pugnam conficiunt **ozv***a.G* 7 hominis priores quē **o** 10 uersusque **a**. -sosque **a**^{3}. rursumque *va. S* | resistis ui **F**^{1}. -stit ui **F**^{2} 12 sit *v.* sunt *ll* 13 ut in **F**^{2}*v.* ut *r* 14 spraetus **F**^{2}. prae- **F**^{1}**R** 15 scribit .. tradere *ego.* tradit .. scribere *ll.v* | et **F**^{1}**a** | anthi **F**^{2}*H.* anti *r.* -taei *v* 17 transnatare **dT***H* (*item 20*) 19 in *om.* **a** 21 reperire **E**^{1}. recuperare **z***S.* recip- *J* 22 id *ll.G.* addit *v* | adicit *ego.* fabius *ll.v* (*ortum e corrupto* EAbIUT). fabulosius (*Pellicerius*) *D.* falsius *coni. H* | reciperare **F**^{1}**R**^{1} *D.* recup- **R**^{2}

82 mirum est quo procedat Graeca credulitas! nullum tam inpudens mendacium est, ut teste careat. item Apo*ll*as, qui Olympionicas scripsit, narrat Demaenetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Iovi Lycaeo humana etiamtum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse et in lupum se 5 convertisse, eundem X anno restitutum athleticae *se exer-* 83 *c*uisse in pugilatu victoremque Olympia reversum. quin et caudae huius animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo eumque, cum capiatur, abici nec idem pollere nisi viventi dereptum. dies, quibus coeat, toto anno non 10 amplius duodecim. eundem in fame vesci terra inter auguria; ad dexteram commeantium praeciso itinere si pleno 84 id ore fecerit, nullum ominum praestantius. sunt in eo genere qui cervari vocantur, qualem e Gallia in Pompei 70 Magni harena spectatum diximus. huic quamvis in fame 15 mandenti, si respexerit, oblivionem cibi subrepere aiunt digressumque quaerere aliud.

85 **23.** (35) Quod ad serpentes attinet, vulgatum est colorem eius plerasque terrae habere, in qua occultentur. innumera esse genera. cerastis corpore eminere cornicula saepe 20

---

§ 82: Paus. VI 8, 2. Aug. ib. — § 83: Sol. 2, 36. Ar. VI 35, 580^a 15. VIII 5, 594^a 26. Ael. IV 4. Antig Car. 50 (55). — § 84: Sol. 2, 37. — § 85: (20) Nic. ther. 258. Ael. I 57 init. Sol. 27, 28.

---

2 careat **F**^{2}**E**^{2}**z**(**R**?)*v*. cariat **E**^{1}. -ia *r* | Itē **F**^{2}*D*. it **DEa***J*. ////// **F**^{1}**R**. itaque *v* | Apollas *Kalkmann Pausan. p. 105.* acopas (//co **F**) *ll.* (apoca *index*). Agriopas *G*. Copas *v*. Scopas (*coni. J*) *D* 3 olympiacas **a** 4 liceo **F**^{2}. -cheo **F**^{1}**Ra** 5 faciebat **F**^{1}**Ra** 6 X (decem **a**) annos **F**^{1}**a** | atheletice **a**. athaelaeticae **F**^{1} | se exercuisse *ego ex August.* restituisset *ll.* restitisse **z***v*. certasse *G* 7 pugillatu **FR**. -tū **a** | uictoremque *G*. -que uictoria *ll.***z***v* | olympica **z** 10 dereptum **F**^{1}**R***S*. dir- *rv*(*J*) 11 terrae **F**^{1}. *an* terra ē? *dist. ego* 13 ominum *B*(*Brot.*). hom- (-nē **a**) *ll.* omnium *v*(*L*)*D*. omnino (*P*)*G*^{2} 14 qualē e **F**^{2}*v*. -le *r*. -les in **d** 15 spectata tum **a**. -ccata tum **R**. -ccato dū **F**^{1} 16 mandentis **F**^{1}**a** | respexero **F**^{1}. -xit *va.H* | surripere *L errore* 17 quae fere **R**^{1}. -rae **F**^{1}. fere **a** 18 serpentis **F***S* 19 terras **ao***va.G*^{2} | quas *va.G*^{2} 20 cerasti **R**^{1}. -tes **R**^{2}**do** | imminere **o**

quadrigemina, quorum motu, reliquo corpore occulto, sollicitent ad se aves. geminum caput amphisbaenae, hoc est et a cauda, tamquam parum esset uno ore fundi venenum. aliis squamas esse, aliis picturas, omnibus exitiale virus.
5 iaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum pavendas serpentes, sed *ut* missil*e* volare tormento. colla aspidum intumescere, nullo ictus remedio praeterquam si confestim partes contactae amputentur. unus huic tam pesti- 86 fero animali sensus vel potius affectus est: coniugia ferme
10 vagantur, nec nisi cum pari vita est. itaque alterutra interempta incredibilis ultionis alteri cura: persequitur interfectorem unumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit omnes difficultates, permeat spatia nec nisi amnibus arcetur aut praeceleri fuga.
15 Non est fateri rerum natura largius mala an remedia 87 genuerit. iam primum hebetes oculos huic malo dedit, eosque non in fronte adversos cernere, sed in temporibus — itaque excitatur saepius auditu quam visu —, **24.** deinde

§ 85: (2. 5) Schol. Nic. ther. 372. 491. Lucan. IX 720. 823. Ael. IX 23. VI 18. Sol. 27, 29. 30. — § 86: Ar. VIII 29, 607ᵃ 22. Nic. ther. 179. Ael. II 5 init. I 54. VI 38. — (9) Sol. 27, 34. — § 87: Sol. 27, 35.

1 occultato **R**(?)**o***v*. *at cfr. IX 145. X 108* 2 caput **E**²**o***v*. capitū *r* 3 et (*om. G*) ad caput et ad caudam **o***va.H*. *del. U 143* 4 squamas **F**²**a***v*(*J*). -mam **E**²**oz***S*. squam **R**². quamam **E**¹. quam *r* 6 pauendas **F**²**oz***v*(*H*). cau- *G*. pauendi **R**²**d**. -da *r* | serpens **a** | ut missile *ego*. et missili *ll.***o***v*. et similes *Müller em. I p. 25. cfr. XXVIII 33 et VIII 90. IX 20* 7 ictu/// **R***S* 9 animalis **F**¹**Ra** | coniuga **F**²*va.H* 10 cum compari (-re *v*) **oz***va.H* 11 perſequitur **F**²**ao***v*(*D*). ferrequitur **DF**¹. ſe/////qu- **R**. ſequ- *rS* 12 quantumlibet **F**¹**a**. -tulibet **R**¹. -tilibet **R**². -talibet **o** 13 perrumpi **F**¹**R** | permaneat **R** | *an* spatia ōia (omnia)? 16 habetes **F**¹ 17 non *om.* **a** | aduersos **a**. -so *rS*. *om.* **o**. aut (*om. G*) ex aduerso *v*. aduersa ut *J*. -sa quo *D* | cernere *v*. -ret *ll.J*. *om.* **o**. *cfr. § 203* (iacere .. aduersas) 18 ita *va.G* | saepius *L*. sed saepius (sepius **Rao**. sepe///ius **E**¹) *ll.***oz***v*. pede saep- *H*. strepitu saep- (*coni. S*)*D*. *de mendo cfr. § 52* (sedaeuum). *an* celerius? (*cfr. Sol.* citius) auditu **oz***v*. *om. ll. H. cfr. Sol.*

88 internecivum bellum cum ichneumone. (36) notum est animal hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto. mergit se limo saepius siccatque sole, mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricavit, in dimicationem pergit. in ea caudam attollens ictus inritos aversus excipit, donec obliquo 5 capite speculatus invadat in fauces. nec hoc contentus aliud haud mitius debellat animal.

89 **25.** (37) Crocodilum habet Nilus, quadripes malum et terra pariter ac flumine infestum. unum hoc animal terrestre linguae usu caret, unum superiore mobili maxilla in- 10 primit morsum, alias terribile pectinatim stipante se dentium serie. magnitudine excedit plerumque duodeviginti cubita. parit ova quanta anseres, eaque extra eum locum semper incubat praedivinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus. nec aliud animal ex minore 15 origine in maiorem crescit magnitudinem. et unguibus autem armatus est, contra omnes ictus cute invicta. dies in 90 terra agit, noctes in aqua, teporis utrumque ratione. hunc saturum cibo piscium et semper esculento ore in litore somno datum parva avis, quae trochilos ibi vocatur, rex 20 avium in Italia, invitat ad hiandum pabuli sui gratia, os pri-

---

§ 88: Ar. IX 6, 612^a 15. Strabo XVII 812. Ael. III 22. Antig. Car. 32 (38). Plut. SA 10, 966^d. — § 89: Herod. II 68. Ar. II 10, 502^b 35. I 11, 492^b 24. III 7, 516^a 24. V 33, 558^a 23. 18. Diod. I 35, 2. 3. Antig. Car. 91 (98). Plut SA 34; de Iside 75. Ael. XVII 6. V 52. IX 58. Ar. II 10, 503^a 8 sq. Amm. Marc. XXII 15, 16. Sol. 32, 22—24. — § 90: Herod II 68. Ar. IX 6, 612^a 20. Mir. ausc. 7. Antig. Car. 33 (39). Strabo XVII 812. Plut. SA 31. Ael. III 11. VIII 25. Sol. 32, 25. Amm. Marc. XXII 15, 19.

---

1 interneciuū F^2*v*(*D*). -ne cibū F^1**da**. -necinum **R**(?)*G* 3 plurimis **o** 4 coriis F^2E^2**o***v*. cophis *r* | lorica ut F^1a^1 | dimicatione **o** 5 cauda F^1**a**. -da se **oz** 8 crocodillum *ll*.**o** (*passim*) | quadripedis F^1. -rupes R^2**o***va*.*S* 11 terribile *ll*.**o***v*. -lem *H* (*tacite*) | stippantes se F^1 13 q////ansares F^1. qua transare// R^1. quae trans arenas R^2 14 actu **aoz** | eodem **o** 15 aegessurus F^1R^1. access- G^2 | minori **o***va*.G^2 17 autem *ll*.**o***S*. hic *v* | est *om*. **o** 18 tēporis **Rdaz***va*.*B* | hunc **o***v*. hanc *ll* 20 datur **o** | qui **o** 21 hiandum F^2**o***v*. -ntum *r*

mum eius adsultim repurgans, mox dentes et intus fauces
quoque ad hanc scabendi dulcedinem quam maxime hiantes,
in qua voluptate somno pressum conspicatus ichneumon,
per easdem fauces ut telum aliquod inmissus, erodit alvum.
5 (38) Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, 91
est in Nilo natus scincos, contra venena praecipuus anti-
dotis, item *ad* inflammandam virorum venerem.

Verum in crocodilo maior erat pestis quam ut uno esset
eius hoste natura contenta. itaque et delphini inmeantes
10 Nilo, quorum dorso tamquam ad hunc usum cultellata inest
pinna, abigentes eos praedam ac velut in suo tantum amne
regnantes, alioqui inpares viribus ipsi, astu interimunt.
callent enim in hoc cuncta animalia sciuntque non sua modo
commoda, verum et hostium adversa, norunt sua tela, norunt
15 occasiones partesque dissidentium inbell*es*. in ventre mollis
est tenuisque cutis crocodilo: ideo se ut territi mergunt
delphini subeuntesque alvum illa secant spina. quin et gens 92
hominum est huic beluae adversa in ipso Nilo, a Tentyri
insula, in qua habitat, appellata. mensura eorum parva, sed
20 praesentia animi in hoc tantum usu mira. terribilis haec

§ 91 init.: Sol. 32, 29. cfr. Pl. XXVIII 119. — § 91—93: (9) Sol. 32, 26. (cfr. 12, 4.) 27. Sen. NQ IV 2, 13—15. Strabo XVII 824. 814. Ael. X 24.

1 adsultim F^2*v*. -tū R^{1}dE^{1}a. ad saltū (-lutū F^1)*r*oz | repugnaus ao 2 dulcedinem o*v*. -ne *ll* 4 inmississe rodit F^1. -ssis ero- a. -ssum ero- dToz*va.C* | aluū F^{2}E^{2}oR(?)*v*. -uo *r* 6 scincos F^{2}o*v*. ci- *r* | praecipuū (-uus a^{1}o) antidotum (-tus o)a *va.G* 7 item ad *v*. idem (item R?) & *ll* 8 corcodrillo a (*item § 96*) | maior erat F^{2}o*v*. -ore ſat F^{1}a. -oreſ ad R^1. -or est R^2 9 hoste F^{2}R^{2}o*v*. -tes F^{1}R^1. -tis ad 10 sordo F^{1}R^1. dorsa F^2 | tan////ā F^1. tamanā R. -nū d 11 penna ao*va.G*. spina R^2*H*. *cfr. Sen. et infra 17. XXXII 13* | praedā *ll.*o*J*. -dae F^2*D*. -da *v* 12 alioqui F^2*H*. -uin *rov*(*S*) | interimunt F^{2}E^2 *in ras.* o*v*. inter moto *r* 15 inbelles *v*. -llis *ll.*o*S* | in b&re F^1. in ///// R^1 17 genus a 18 aduersa ē RdT. -sa/// F | a Tentyri *S*. at (ad R) in tyri (-ro Ea) *ll*. et in tira o. et a tentyra z. Tentyritae ab *B*. Nitria ab *v* 19 habitant (*del.* apellata) F^2 20 praescientia F^2 | animi F^{2}E^2(*Sen.*)*v*. homini R. -num *r*oz

93 contra fugaces belua est, fugax contra se*qu*entes. sed adversum ire soli hi audent, quin et flumini innatant dorsoque equitantium modo inpositi hiantibus resupino capite ad morsum addita in os clava, a dextra ac laeva tenentes extrema eius utrimque, ut frenis in terram agunt captivos ac voce 5 etiam sola territos cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. itaque uni ei insulae crocodili non adnant olfactuque eius generis hominum, ut Psyllorum serpentes, fugantur.
94 hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi visus, quattuorque menses hiemis semper inedia 10 tramittere in specu. quidam hoc unum quamdiu vivat crescere arbitrantur; vivit autem longo tempore.
95 (39) Maior altitudine in eodem Nilo belua hippopotamius editur, ungulis binis quales bubus, dorso equi et iuba et hinnitu, rostro resimo, cauda et dentibus aprorum aduncis, 15 sed minus noxiis, tergoris ad scuta galeasque inpenetrabilis, praeterquam si umore madeant. depascitur segetes destinatione ante, ut ferunt, determinatas in diem et ex agro ferentibus vestigiis, ne quae revertenti insidiae comparentur.
96 **26.** (40) Primus eum et quinque crocodilos Romae 20

---

§ 93: (7) Sol. 32, 28. Antig. Car. 16 (19). — § 94: Herod. II 68. Ar. II 10, 503^{a}11. VIII 15, 599^{a}32. V 33, 558^{a}23. 20. Sol. 32, 28. — § 95: Herod. II 71. Ar. II 7, 502^{a}9. Diod. I 35, 8. 9. Ael. V 53. Sol. 32, 30. Amm. Marc. XXII 15, 21 sq. — § 96: Sol. 32, 31. Amm. Marc. ib. 24. 23. cfr. Pl. XXVIII 121.

---

1 fugientes *SJ errore* | sequentes (*coni. Dal.*) *S*. inseq- *v*. serpentes (-tis **F**^{1}**R**^{2}) *ll.* **oz**. resistentes *Sol.* 2 quin **oz***v*. qui *ll.J* | etiam *va.S* 4 a (ad **R**) *ll.***oz***S*. *om. v* 5 ut (*pro* ac) **F**^{1}. a **oz** 6 euomere **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. -meſ *r* | regentia **F**^{1}**R**^{1}**a** 7 uni ei **F**^{2}**E**^{2}**o***G*. unici *r*. ei uni *v* | crocodilli **F**^{2}**o**. -dil/// **F**^{1}. -dillo **Rda** | adnant **F**^{2}*S*. adnatant **E**^{2}**o***v*. ///nant **F**^{1}. donant **DRE**^{1}. domant **ad** | olfactuque **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. fac- *r* 8 pyllorum **F**^{1}**R**. pull- **a**. psill- **o** 9 habetes **F**^{1} 11 transmittere **F**^{2}**E**^{2}**o** *va.J*. trahi mire **R**^{2}. tramiaeter (-ieter **a**) et *r* 13 altitudine *post* nilo *pon.* **a** | hippopotamius *ego ex ind.* -miis **F**^{1}. -mis **R**. -mus **F**^{2}*v*. hyppotamis **o**. ypot- **a**. *cfr. VI 173. XI 160. XXVIII 121. XXXII 139* 14 bifidis *C e Sol.* | bobus **F**^{2} 16 noxius **Fa** 17 madeat *va.S* 18 antea ut ferunt **R**^{2}. ante auf- **R**^{1} 19 ne aliquae **F**^{2}. neq. **F**^{1}**a**

aedilitatis suae ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit.
hippopotamius in quadam medendi parte etiam magister
exstitit. adsidua namque satietate obesus exit in litus re-
centi harundinum caesura speculatum atque, ubi acutissi-
5 mam vidit stirpem, inprimens corpus venam quandam in
crure vulnerat atque ita profluvio sanguinis morbidum alias
corpus exonerat et plagam limo rursus obducit.

27. (41) Simile quiddam et volucris in eadem Aegypto 97
monstravit, quae vocatur ibis, rostri aduncitate per eam
10 partem se perluens, qua reddi ciborum onera maxime sa-
lubre est. nec haec sola: multis animalibus reperta sunt
usui futura et homini. dictamnum herbam extrahendis sa-
gittis cervi monstravere percussi eo telo pastuque herbae
eius eiecto; *i*idem percussi a phalangio, quod est aranei
15 genus, aut aliquo simili cancros edendo sibi medentur. est
et ad serpentium ictus praecipua qua se lacerti, quotiens
cum his conseruere pugnam, vulnerati refovent. chelido- 98
niam visui saluberrimam hirundines monstravere vexatis
pullorum oculis illa medentes. testudo cunilae, quam bubu-

---

§ 97: Cic. ND II 126. Plut. SA 20, 974^c; de Iside 75. Ael. II 35. — (11) Ar. IX 6, 612^a 1. Th. H IX 16, 1. Cic. ND II 126. Plut. SA 20 extr. Antig. Car. 30 (36). Sol. 19, 15. cfr. Pl. XXV 92. — (14) Ar. IX 5, 611^b 20. Ael. VH XIII 35. — § 98: cfr. Pl. XXV 89. Ael. III 25. — Ar. IX 6, 612^a 24. 28. 32. (612^b 2). Plut. SA 20; qu. nat. 26. Ael. III 5. VI 12. IV 14. V 46. Antig. Car. 34 (40). 35 (41). cfr. Pl. XX 169. 132.

---

1 euri**pp**o *ll* 2 ypotamius a. hippopotamus *rv*. 3 exstit F^1. existit F^{2}oz*va*. *Bas*. (*D*). *at cfr. 9. 13. 18* (monstrauit) | recentes o*v* 4 caesura F^{2}dT. -ras *r*o*v* | speculatus o*va*. *H* 5 uidet R(?)o*v*. *at cfr. § 88. 117. IX 100 extr.* 6 cruore F^2. cute oz | profluuios F. -fluo o 10 se perluens o*v*. semper lu- *ll* | reddit F^2 11 *dist. U 180* | a multis *H*. a mutis *G*. mutis *J*
12 e///F^1. ex Ra. sed et F^2. *om.* o | homine R^2. -num o 13 cerui E^{2}o*v*. *om. r. cfr. XXV 92 et Sol.* | monstrauere cerui F^2 | pastu *Bodaeus* 13. 14 eius herbae o*va*. *S* 14 eiecto o*v*(*D*). electo (-te a) *ll*. *J*. (ἐκβλητικόν *Ar.*) | phalūgio F^{1}R | aranee a 16 *an* praecipua herba? 17 celidoniā a. chelidonia FR 18 usui o 19 medentis F^{1}a | cunilae *v*. cuniculae (can- a) *ll*. *cfr. XX 169* | quam bubulam uocant *om.* a

lam vocant, pastu vires contra serpentes refovet, mustella ruta in murium venatu cum iis dimicatione conserta. ciconia origano, hedera apri in morbis sibi medentur et can-
99 cros vescendo maxime mari eiectos. anguis, hiberno situ membrana corporis obducta, feniculi suco inpedimentum 5 illud exuit nitidusque vernat. exuit autem a capite primum nec celerius quam uno die et nocte, replicans, ut extra fiat membranae quod fuerit intus. idem hiberna latebra visu obscurato maratho herbae se adfricans oculos inunguit ac refovet; si vero squamae obtorpuere, spinis iuniperi se 10 scabit. draco vernam nausiam silvestris lactucae suco restin-
100 guit. pantheras per fricatas carnes aconito barbari venantur. occupat ilico fauces earum angor, quare pardalianches id venenum appellavere quidam; at fera contra hoc excrementis hominis sibi medetur, et alias tam avida eorum, ut 15 a pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quam ut queat saltu attingere, iaculando se appetendoque

§ 99: Ar. VIII 17, 600[b] 24. Ael. IX 16 Plut. SA 20. cfr. Pl. XX 254. — (11) Ar. IX 6, 612[a] 30. Ael. VI 4. — § 100: Ar. ib. 612[a] 7. Mir. ausc. 6. Cic. ND II 126. Diosc. IV 77. Ael. IV 49. Sol. 17, 10. cfr. Pl. XXVII 7.

1 paſtu uires **F²E²***v*. partu uiſes (-esse **E¹**) *r*. pari uice **R²** 2 ruta (rū tam **a**) *ll.v*(*S*). -tae *L*. serpyllo **z**. -pillum **o**. *at cfr. XX 132* | uenatu **F²o***v*. -tū *r* | his **Fa**. *an* illis? 3 in **F²E²o**(**R**?)*v*. *om. r* | carcros **o**. cancro **R¹E¹a**. -ris **z** 4 uescentes **o** | eiectis **z** 7 ac (*pro* et) *va.S* 8 fuerat *va.S* 9 maratho **F**. -tro **E²o**. -thro **R**(?)*v*. mirato **E¹a**. *cfr. vol. IV p. 496 ad XXX 27* | sese *va.S* | dafricans **F¹**. adafri **R¹**. affri- **R²o***va.Brot.* 10 iuri pin (pini **a**) se **F¹a**. *om.* **E¹** 11 scauit **F¹**. scapit **E¹a** | uerna/// **E¹** | ausiam **F¹R¹** 12 per fricatas carnes **F²E²**. -tas corne (cone **DF¹**) *ll.* -ta carne *G*. per carnes fricatas **oz***v*. *cfr. Welzh. p. 24* | aconita **a**. *add.* uenenum id est (idē **F²da**) *ll.B*. ueneno **o**. -no (uenantur *v*) iidem **z***v*. *del. U 181* 14 ad fera (-rā **F²**) **F** | haec (hec **o**) *va.H* | excreamentis **o** 15 sibi **F²E²o***v*. siui **F¹**. silu **R¹**. -lua **R²**. -lui *r* 16 et **a** | in **F²E²o***v*. ex **ad**. et *r* | a quo **E¹** | suspensis *coni. J* 17 quead **F¹**. -ant **o** | contingere *ova.G* | iaculando se appetendoque **R**(?)*G*. -ndos (iacu **a**) ea pet- **DF¹E¹a**. -ndo ea pet- **F²E²o***v*(*D*). *an* iaculando se appetens (*vel* -tat ideoque)?

deficiat et postremo expiret, alioqui vivacitatis adeo lentae, ut eiectis interaneis diu pugnet. elephans, chamaeleone 101 concolori frondi devorato, occurrit oleastro huic veneno suo. ursi cum mandragorae mala gustavere, formicas lambunt. 5 cervus herba cinare venenatis pabulis resistit. palumbes, graculi, merulae, perdices lauri folio annuum fastidium purgant, columbae, turtures et gallinacei herba quae vocatur helxine, anates, anseres ceteraeque aquaticae herba siderite, grues et similes iunco palustri. corvus occiso chamaeleone, 10 qui etiam victori *suo* nocet, lauro infestum virus extinguit.

28. (42) Milia praeterea, utpote cum plurimis animali- 102 bus eadem natura rerum caeli quoque observationem et ventorum, imbrium, tempestatum praesagia alia alio modo dederit, quod persequi inmensum est, aeque scilicet quam reliquam 15 cum singulis hominum societatem. siquidem et pericula praemonent non fibris modo extisque, circa quod magna mortalium portio haeret, sed alia quadam significatione. ruinis inminentibus musculi praemigrant, aranei cum telis 103 primi cadunt. auguria quidem artem fecere apud Romanos

§ 101: Sol. 25, 10. — (4) Plut. SA 20; qu. nat. 26. Sol. 26, 8. cfr. Pl. XXIX 133. — (5) Sol. 19, 16. — cfr. Ael. I 35. Pl. XXII 41. — (9) Sol. 40, 24. — § 103: Ael. XI 19. VI 41; VH I 11.

1 deficiat *G*. -figi F[2]E[2]o*v*. -ficiunt *r*. defatigata *B* | exspirare o*va.B* | adeo lentę (-te E[2]o) F[2]E[2]o*v*. adolent F[1]. -tes E[1]a. -ter *r* 3 *an* cum concolori? | frondi *C*. -de *ll.*oz*v* 4 mala F[2]ao*v*. -lu DF[1]. -lũ RdT*SJ* 5 cinarę F[2] | ſtabulis E[1]a | restit/// E[1] 6 graguli F[2]. grarg- F[1]. greg- R. gracc- a. gracule o*va.G* | perdices *traici post* purgant *voluit Dal. coll. XXII 41* 7 turtures *v*. totes R. totis *r*. *om.* o 8 helxine *v*. -lsine *ll. om.* o | siderite F. -itate a 9 graues F[1]R | iunco palustri F[2]E[2]o*v*. lustro *r* | corus F[1]R. -ruo a | chamaeleone *H*. -onte *C*. cameleone *ll.*o. -onte *v* 10 suo o (*Sol.*). no a. *om. rv* | no. et R[1] | lauru F | infeſtum o*v*. -ectum *ll.Dal.* 11 *an* multa, *ut § 106. X 79?* | plurib; a 13 aliis *va.S* | alio F[2]*S*. alii F[1]. alis DR. aliis Ead. alia (*del.* modo) *v* 14 cum (*pro* quam) a | reliqua Fa 15 societate F[1]a 16 fibris F[2]*v*. feb- *r* 17 *an* sed & ? 18 praemigrant F[2]E[2]*v*. praenegant (-ecant R[2]) *r* 19 artem periculis fecere z*va.G*

et sacerdotum collegium vel maxime sollemne. est inter ea
locis rigentibus et volpes, animal alioqui sollertia dirum.
amnes gelatos lacusque non nisi ad eius itum reditumque
transeunt. observatum ea*m* aure ad glaciem adposita coniec-
104 tare crassitudinem gelus. **29.** (43) nec minus clara exitii 5
documenta sunt etiam contemnendis animalibus. M. Varro
auctor est a cuniculis suffossum in Hispania oppidum, a
talpis in Thessalia, ab ranis civitatem in Gallia pulsam, ab
locustis in Africa, ex Gyara Cycladum insula i*n*col*a*s a mu-
ribus fugatos, in Italia Amynclas a serpentibus deletas. citra 10
Cynam*o*lgos Aethiopas late deserta regio est, a scorpionibus
et solipugis gente sublata, et a scolopendris abactos R*h*oeti-
enses auctor est Theophrastus. sed ad reliqua ferarum
genera redeamus.

105 **30.** (44) Hyaenis utramque esse naturam et alternis 15
annis mares, alternis feminas fieri, parere sine mar*e* vulgus
credit, Aristoteles negat. collum *u*t iuba *in* *cont*i*n*uitatem

§ 103: (1) Ael. VI 24 extr. Plut. SA 13, 969ª. — § 104: Agatharch. m. Erythr. 59 (GGm p. 151). Diod. III 30. Ael. XVII 41. Iustin. XV 2, 1. — (9) cfr. infra § 222. — (10) Isigon. fr. 17 Mü. Sol. 2, 32. cfr. Pl. III 59. — (12) Theophr. ap. Ael. XV 26. XI 28. — § 105: Ov. M XV 409. Ael. I 25. Ar. VI 32, 579ᵇ 16. 15; G III 6, 757ª 2. Diod. XXXII 12, 2. — (17) Ar. VIII 5, 594ª 31 sq. Sol. 27, 23. cfr. Pl. XI 177.

1 *dist.* *J* | inter ea (*sc.* auguria) *ll.* z *J*. in Thracia *v e Plut. et Ael.* 2 uulpis a | solertia dirum **DFRd** G^2(*H*). -tia ditu E^1. -ti auditu E^2*v*(*L*)*D*. sollertis aditu a 3 eius itum reditumque *ll.* z G^2(*H*). pastus iturae redituraeque *v*(*L*) 4 eam *v*. ea *ll* | posita a 6 etiam *ll.* o *J*. -am in *S*. -am ex *v* 7. 8 & alpis F^1a 9 Gyaro *v a. S. cfr. § 222* | insulā **Ea** | incolas *B*. amicleos **Fa**. amycl- *r v* 10 Amynclas *D*. *om.* F^1. amyclas F^2*v*. mynclas **DRE**. Minclas a. Amunclas *S* 11 gynamulgos **F**. gin- **Rda**. cyn- *v a. C* 12 solifugis R^2a. solipygis (solpug- *B*) *v a. H* | Rhoetienses *H ex Ael.* otrerienses F^2. -ietes *v*. otreri////es F^1. -iaeres **DdR**. etruriae (-ie a) res **Eaz** 14 redeamus *ll. G*(*H*). reme- *L*. transe- oz*v* 15 utraque F^1a | natura a 16 armis F^1R^1 | mare F^1. -rē ao*v a. G* | feminam o*v a. G* | mare *v*. -ri *ll.* o

17 collo oz | ut iuba in *ego*. et iubam (et aiubam E^1) *ll.* et iuba oz*v* | c̄tinuitatem *ego*. -ate *v e Sol.* et unitatem **DFEa**. et unitate **RdozJ**

spinae porrigitur flectique nisi circumactu totius corporis non quit. multa praeterea mira traduntur, sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula adsimulare nomenque alicuius addiscere, quem evocatum foris laceret, item 5 vomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes quos invadat. ab uno animali sepulcra erui inquisitione corporum. feminam raro capi. oculis mille esse varietates colorumque mutationes. praeterea umbrae eius contactu canes obmutescere, et quibusdam magicis artibus omne animal, quod ter 10 lustraverit, in vestigio haerere. 106

(45) Huius generis coitu leaena Aethiopica parit corocottam, similiter voces imitantem hominum pecorumque. acies ei perpetua, in utraque parte oris nullis gingivis, dente continuo: ne contrario occursu hebetetur, capsarum modo 15 includitur. hominum sermones imitari et mantichoram in Aethiopia auctor est Iuba. 107

(46) Hyaenae plurimae gignuntur in Africa, quae et asinorum silvestrium multitudinem fundit. mares in eo genere singuli feminarum gregibus imperitant; timent libi- 20 dinis aemulos et ideo gravidas custodiunt morsuque natos mares castrant. contra gravidae latebras petunt et parere furto cupiunt gaudentque copia libidinis. 108

---

§ 106: Ar. ib. Ael. VII 22. — (7) Ar. VI 32, 579ᵇ 27. — cfr. Pl. XI 151. — Mir. ausc. 145. Ael. VI 14 (Ar. fr. 369 Rose). III 7. Sol. 27, 24. 25. — § 107: Ael. VII 22. cfr. supra § 72. Diod. III 35, 10. Sol. 27, 26. — Iuba fr. 49 Mü. cfr. supra § 75. — § 108: Mir. ausc. 10. Sol. 27, 27.

---

2 non quit **F²d***S*. numquit **D**. nūquid **F¹**. nequit **R**(?)**Eao***v*. *cfr. n. luc. p. 82* 3 adsimilare **az**. -ri **dT** 4 addiscere **o***v*. -sci *ll.***dT***S* | foras **o***va.S* 5 inuadit **R** 6 sepulcra **Ra***H*. -chra **F***v*(*S*) 10 in *om.* **a** 11 aethiopia **o**. -ppia **F¹**. in aethiopia (ethyo- **a**) **RTa***S*. *cfr. Sol.* | corocotiam **Rd**. crocottam **o***S*. -cutam *va.Brot.* 13 acies///ei **F** | *dist. H e Sol.. comma sustul. v*(*J*). *an* hominum, oculorumque acie sine nictatione perpetua? *cfr. XI 151. 157 et Sol.* 14 ne **F²***S*. nec *r*. qui ne *v* 15 mantichoram *C*. -ran *S*. -thicorā **F²**. -chor/// **F¹**. -chorina (*om.* in) **R**. -ticorum **a**. -ram *v* 18 multitudine **F¹** | maneres **F¹**. Magna res **a** | eodē **a**

109 (47) Easdem partes sibi ipsi Pontici amputant fibri periculo urgente, ob hoc se peti gnari; castoreum id vocant medici. alias animal horrendi morsus arbores iuxta flumina ut ferro caedit, hominis parte conprehensa non ante quam fracta concrepuerint ossa morsus resolvit. cauda piscium his, 5 cetera species lutrae. utrumque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

110 **31.** (48) Ranae quoque rubetae, quarum et in terra et in umore vita, plurimis refertae medicaminibus, deponere ea adsidue ac resumere pastu dicuntur, venena tantum 10 semper sibi reservantes.

111 (49) Similis et vitulo marino victus in mari ac terra, simile fibris et ingenium. evomit fel suum ad multa medicamenta utile, item coagulum ad comitiales morbos, ob ea se peti prudens. Theophrastus auctor est angu*i*s modo 15 et stelliones senectutem exuere itaque protinus devorare praeripientes comitiali morbo remedia. eosdem *in*noc*u*i ferunt in Graecia morsus, no*x*i*o*s esse in Sicilia.

112 **32.** (50) Cervis quoque est sua malignitas, quamquam placidissimo animalium. urgente vi canum ultro confugiunt 20

---

§ 109: Ar. VIII 5, 595a 1. Ael. VI 34. Iuven. XII 34. cfr. Pl. XXXII 26. — § 110: cfr. Th. fr. 175 Wim. Pl. XXXII 50. — § 111: Th. fr. 175. Ael. III 19. Mir. ausc. 77. Diosc. II 85. — Ar. VIII 17, 600b 20. 29, 607a 26. Ael. III 17 init. Antig. Car. 20 (24). Mir. ausc. 66. 148.

---

2 urguente **F***S* (*item § 112*) | peti gnari **F**[2]**o***v*. pe/////nari **F**[1]. pectin- *r* 5 crepuerint **o** | morsu *va.G* 6 utique **o** 10 adsidue **Rd***Brot*. -duae **DFE**. assidue **aToz**. quotidie *v*(*S*). cot- *J* | partu **o**. **a** pastu *va.S* | uenenatū tum **F**[1] 11 sibi semper **o**. sibi **T***va.G* | reseruantes **F**[2]**o***v*. reuersa- *r* 13 ſimiliſ **F**[1]**a** | fibrius **a**. fibro *va.Brot.* 15 prudens **F**[2]**o***v*. prod- **a**. -nsa **R**. -nda **F**[1] | anguis *G e XXX 89*. -ues *ll.D*. -ues eo **z***v*. sicut angues (*om.* modo et) **o** 16 stelliones **o***v*. stilli- **FR**. steli- **a** | eamque *va.S. an* atque? 17 praeripientis **FR***S* | remedii **F**[2] 17. 18 innocui ferunt *ego ex Ar.* ponti (poſiti **Ea**) ferunt **DF**[1]**Ea**. poſtiferi **R**[1](?). peſtiferi **R**[2]*G*[1](*S*). -eros ferunt *v*. mortiferi **F**[2]*G*[2] (*D*). *nihil horum ap. Theophr.* 18 morsus noxios *ego*. mortuos **Ead**. -tuus **DF**[1]**R**. morsus innotuos (-ocuos *S*. -oxios *G*) **F**[2]. innocuos *va.G*

ad hominem et in pariendo semitas minus cavent humanis vestigiis tritas quam secreta ac feris opportuna. conceptus earum post arcturi sidus. octonis mensibus ferunt partus, interim et geminos. a conceptu separant se, at mares relicti
5 rabie libidinis saeviunt, fodiunt scrobes. tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliqui abluant imbres. feminae autem ante partum purgantur herba quadam, quae ses*elis* dicitur, faciliore ita utentes utero; a partu duas, quae tamn*us* et seselis appellantur, pastae redeunt ad fetum: illis imbui
10 lactis primos volunt sucos quacumque de causa. editos par- 113 tus exercent cursu et fugam meditari docent, ad praerupta ducunt saltumque demonstrant. iam mares soluti desiderio libidinis avide petunt pabula; ubi se praepingues sensere, latebras quaerunt fatentes incommodum pondus. et alias
15 semper in fuga adquiescunt stantesque respiciunt, cum prope ventum est, rursus fugae praesidia repetentes. hoc fit intestini dolore tam infirmi, ut ictu levi rumpatur intus. fu- 114 giunt autem latratu canum audito secunda semper aura, ut vestigia cum ipsis abeant. mulcentur fistula pastorali et

---

§ 112: (1) Ar. IX 5, 611^{a}16. Ael. VI 11. Plut. SA 16, 971^e. Antig. Car. 29 (35). — (3) Ar. VI 29, 578^{b}12. 32. Sol. 19, 9. 10. — (6) Ar. IX 5, 611^{a}18. Cic. ND II 127. Ael. VH XIII 35. cfr. Pl. XX 37. — § 113: Ar. ib. 611^{a}19 sq. Sol. 19, 11. Ar. VI 29, 578^{b}20. 579^{a}4. — § 114: Ar. IX 5, 611^{b}26. Plut. SA 3, 961^e. Antig. Car. 29 (35). Geop. XIX 4, 2. Sol. 19, 11.

---

1 parendo **F^{1}R** | semitas **F^{2}E^{2}o***v*. emitam **F^1**. -tari **DR^1**. imitari *r* 2 quamquā et **a**. quam quae (secretae ... opportunae) **oz***va.G* 3 sidos **F^{1}R** | parturit **F^2**. -riunt **dT** 4 interim **F^{2}E^2***S*. itinerim **DF^{1}R**. -rum **E^{1}a**. enim **dT**. interdum *v*. (*in* **o** *lac.*) | relicta **o** 6 aliqui *ll.***z***v*(*H*). -quando *C* 7 seselis *v e Cic.* sese *ll* 8 duas herbas **E^{2}o***D*. duas habent **z**. -nt herbas *va.H* | tamnus (*Salm.*) *J. cfr. XXI 86.* tamen (*del.* &) **F^2**. tamo *r***o**. aros *v*. rhamnos *coni. B* 9 seselis *v*. siselis **RdE^{2}o**. -licis *r* | illos **z***va.G* 10 lacte **o** | primo nolunt succo **z***va.G* 11 praeducta **R^1**. -dicta **Fd** 12 saltus **a** 15 resipiscunt **oz** 16 repetentes **F^{2}o***v*. -nte **R**. -ntae **F^1**. querentes **a** 17 infirm///t ictu **F^1**. -mut (-mo **R^2**) ictu **R**. -mi/// sic tu **E^1**. -mum tu **a** | be ui **F^{1}E^{1}a** | rumpatr **F^1**. -atitur **E^{1}a** 17. 18 fugiunt intus (*om.* autem) **a** 19 habeant **F^{1}Rao** *Ven.* | et **RE^{2}ao***v*. ex *r*

cantu, cum erexere aures, acerrimi auditus, cum remisere,
surdi. cetero animal simplex et omnium rerum miraculo
stupens in tantum, ut equo aut bucula accedente propius
hominem iuxta venantem non cernant aut, si cernant, arcum
ipsum sagittasque mirentur. maria trameant gregatim nantes 5
porrecto ordine et capita inponentes praecedentium clunibus
vicibusque ad terga redeuntes. hoc maxime notatur a Cilicia
Cyprum traicientibus. nec vident terras, sed in odore*m* earum
115 natant. cornua mares habent solique animalium omnibus
annis stato veris tempore amittunt. ideo sub ista die quam 10
maxime invia petunt: latent amissis velut inermes, sed et
hi bono suo invidentes. dextrum cornu negant inveniri ceu
medicamento aliquo praeditum, idque mirabilius fatendum
est, cum et in vivariis mutent omnibus annis. defodi ab iis
putant. accensi autem utrius libeat odore et serpentes fu- 15
116 gantur et comitiales morbi deprehenduntur. indicia quoque
aetatis in illis gerunt, singulos annis adicientibus ramos
usque ad sexennes; ab eo tempore similia revivescunt, nec
potest aetas discerni; sed dentibus senecta declaratur: aut
enim paucos aut nullos habent nec in cornibus imis ramos, 20
117 alioqui ante frontem prominere solitos iunioribus. non deci-

---

§ 114: (5) Ael. V 56. Sol. 19, 12. — § 115: Ar. IV 11, 538[b] 18. Ael. VII 39. — Ar. IX 5, 611[b] 8. 611[a] 25. Mir. ausc. 5. Ael. VI 5. — (12) Th. fr. 175 Wim. Mir. ausc. 75. Ael. III 17 med. Antig. Car. 20 (24). Ar. IX 5, 611[a] 29. Sol. 19, 12. — (15) Ael. IX 20. Sol. 19, 13. (cfr. Ar. IV 8, 534[b].23). Pl. XXVIII 149. 226. — § 116: Ar. IX 5, 611[a] 35. Sol. 19, 13. 15.

---

1 acerrimi (-mi sunt **F**[2]*D*) auditus **F**[2]**z***Ber.* -mis (-mi **Eaov**) auditu **rov** (*traiectis terminationibus*) 2 ceterum **ozva.***G* | ei **R.** //// **F**[1] 5 miretur **FE**[1] | trameant **DFR**(**E**?)*S.* tranant **o** *Sol.v.* tranatant **a.** transnat- **dT** 8 ad Cyprum *CFW Müller p. 21* | non **z** | odorē *G.* -re *ll.***ozv**(*H*) 9 notat **F**[1]**a** 10 statuto **aova.***Bas.* | ipsa **ova.***S* 12 inuident *H Brot.* 14 his **Fa** 15 accensa **F**[2]. -nsis **ozva.***H* | utrius **o***H.* -iusque *ll.* -is *v* | libet **ova.***S.* liberat **F**[2] | et (*om. v*) — fugantur et **ov**(*S*). et **DFEad.** *om.* **R**(?)*H*(*J*). *cfr. Sol. et Rück p. 260* 16 daepraehenditur **F**[1] 17 annos **a** 18 reuiuiscunt **Fava.***H. cfr. IX 132* 19 potestates **F**[1] 21 promine **F**[1]. -nent **a** | nec **o**

dunt castratis cornua nec nascuntur, erumpunt autem renascentibus tuberibus primo aridae cuti similia, de*in* teneris increscunt ferulis harundineas in paniculas molli plumata lanugine. quamdiu carent iis, noctibus procedunt ad pa-
5 bula. increscentia solis vapore durant ad arbores subinde experientes; ubi placuit robur, in aperta prodeunt. captique iam sunt hedera in cornibus viridante, ex attritu arborum ut in aliquo ligno teneris, dum experiuntur, innata. *sunt* aliquando et candido colore, qualem fuisse traditur Q. Ser-
10 torii cervam, quam esse fatidicam Hispaniae gentibus persuaserat. et his cum serpente pugna: vestigant cavernas 118 nariumque spiritu extrahunt renitentes. ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto cervino cornu, contra morsus vero praecipuum remedium ex coagulo hinnulei
15 matris in utero occisi. vita cervis in confesso longa, post 119 C annos aliquibus d*enuo* captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. febrium morbos non sentit hoc animal, quin et medetur huic timori. quasdam modo principes feminas sci-

§ 117: Ar. IX 50, 632ᵃ 10. Sol. 19, 14. — Ar. IX 5, 611ᵇ 18. — (4) ib. 10. 14 sq. Ael. VI 5. Mir. ausc. 5. — (9) Phil. VA III 9 p. 47. — Val. M. I 2, 4. Gell. XV 22, 3. Plut. Sert. 11. Appian. b. c. I 110. Frontin. strat. I 11, 13. Polyaen. VIII 22. — § 118: Ael. II 9. IX 20. Sol. 19, 15. 13. 16. cfr. Pl. X 195. XXVIII 149. 150. — § 119: Ar. VI 29, 578ᵇ 23. (cfr. Mir. ausc. 110). Sol. 19, 18. 16. 17. cfr. Pl. XXVIII 228.

2 tuberiuus F¹. -rimus aT | cuti *ego n. luc. p. 26.* -tis *ll.v* | dein *ego.* eadem *ll.v.* ea dein *Müller em. I p. 25* | teneris F²E²*v.* gen- *r* 5 arbore F¹R¹. -rem R²a*v a.G(S)* 6 placuerit z*v a.G* 8 ſunt *P.* fuit *ll.S.* fit z. fiunt *v* 9 & F² *Bas.* ex r*v* | traditur *ll.v(S).* -dunt *Dal.(J)* | Q. a*v.* qu./// F. quae R 11 iis R(?)*va.D* | est cum *va.S(J)* | uestigant// F*G.* -nte Rda. inuestigant z*v.* -ga o. *cfr. § 66. X 124* 12 renitentes F²d²E²o*v.* retine- *r* 13 ceruice F¹dR¹. -ui ao 14 mors///ū R | in olei Fa. hinnuli *v a.H. om.* o 15 matris in (*om.* a) *ll.S.* in matris o*G.* in *v* | conferso F¹. -essu ad. -essa R. -ersu E¹ 16 aliquibus denuo *ego.* aliquibus o*v.* a quibusdam *ll.S.* (*an* demum?). *de mendo cfr. XIV 121* 19 timori ao*v.* -ore E. -or *r* | modo *ll.*oz*H.* nos *v*

mus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas et longo aevo caruisse febribus, quod ita demum existimant ratum, si vulnere uno interierit.

120 **33.** Est eadem specie, barba tantum et armorum villo distans, quem tragelaphon vocant, non alibi quam iuxta 5 Phasim amnem nascens.

(51) Cervos Africa propemodum sola non gignit, at chamaeleonem et ipsa, quamquam frequentior *est* Indiae. figura et magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta et excelsiora. latera ventri iunguntur ut piscibus; et spina 10 121 simili modo eminet. rostrum, ut in parvo, haut absimil*e* suillo, cauda praelonga, in tenuitatem desinens, inplicans se viperinis orbibus, ungues adunci, motus tardior ut testudini, corpus asperum ceu crocodilo, oculi in recess*u* cavo, tenui discrimine, praegrandes et corpori concolores. num- 15 quam eos operit nec pupillae motu, sed totius oculi ver-122 satione circumaspicit. ipse celsus hianti semper ore solus animalium nec cibo nec potu alitur nec alio quam aëris alimento, ric*tu ter*rifico fere, innoxius alioqui. et coloris natura mirabilior: mutat namque eum subinde et oculis et 20 cauda et toto corpore redditque semper quemcumque proxime

§ 120: cfr. Ar. II 1, 498ᵇ 32. Diod. II 51, 2. Sol. 19, 19. — (7) cfr. infra § 228 extr. — § 120—122: (8) Ar. II 11, 503ᵃ 15 —503ᵇ 27. Sol. 40, 21—23. (30, 26). — (10) cfr. Pl. XXVIII 112. — (16) Pl. XI 152. — (18) Pl. XXVIII 117. — (20) Th. fr. 172, 1 Wim. Ael. II 14. Plut. SA 27 med. Antig. Car. 25 (30). Ov. M. XV 411.

2 et *om.* G² 4 Eadem est G² | barba F²Ea*v*. -rbara *r* 8 chamaeleone R. -nae F¹. -ntem *va.H.* cameleon a | ipsi R | frequentior ē *ego*. -orē *ll.*o*v* | India o*va.*G² 9 figura et F²o*v*. -rae/// E. -rae & *r* | lacerta o. -tae *va.H. cfr. § 97, contra § 122 extr. 141* | recta et F²E²o*v*. -ctae *r* 10 ut piscibus F²(R?)*v*. *om.* F¹da 11 eminer& Fa 11. 12 absimile suillo *v ex Ar.* -lis uillo *ll* 12 tenuitate FR | et implicans E²*va.S* 13 oruib; F¹. ordib; R 14 recessu *v*. -sso *ll* 16. 17 uersione circumspicit G² 18 aeris F²*v*. ueris *r* 19 rictu terrifico *ego*. circa caprificos *ll.v* | fere Ead². -rre d¹. -rrei DF. -rret R. ferus *v* | aliqui F¹Ra 20 mutat Ro*v*. motat Fa | sub unde F¹a 21 quemcumque (DE?)*v*. quec- a. quaec- FR. (*in* o *lac.*)

attingit praeter rubrum candidumque; defuncto pallor est.
caro in capite et maxillis et ad commissuram caudae admodum exigua nec aliubi toto corpore; sanguis in corde et
circa oculos tantum; viscera sine splene. hibernis mensi-
5 bus latet, ut lacertae.

34. (52) Mutat colores et Scytharum tarandrus nec 123
aliud ex iis quae pilo vestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui
iubata traditur cervix. nam thoes — luporum id genus est
procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu,
10 venatu vivens, innocuum homini — habitum, non colorem,
mutant, per hiemes hirti, aestate nudi. tarandro magnitudo 124
quae bovi est, caput maius cervino nec absimile, cornua
ramosa, ungulae bifidae, villus magnitudine ursorum, sed,
cum libuit sui coloris esse, asini similis. tergori tanta
15 duritia, ut thoraces ex eo faciant. colorem omnium arborum,
fruticum, florum locorumque reddit metuens in quibus latet,
ideoque raro capitur. mirum esset habitum corpori tam
multiplicem dari, mirabilius est et villo.

35. (53) Hystrices generat India et Africa, spinea con- 125
20 tectas *cute* irenaceorum genere, sed hystrici longiores aculei

---

§ 123: Th. fr. 172, 1 Wim. Mela III 88. Sol. 30, 24. — Ar. II 17, 507^{b} 16. VI 35, 580^{a} 28. IX 44, 630^{a} 9. 15. Ael. I 7. Sol. 30, 27. — § 124: Th. fr. 172, 2 Wim. Ael. II 16. Mir. ausc. 30. Antig. Car. 25 (31). Sol. 30, 25. — § 125: Ar. I 6, 490^{b} 29. IX 39, 623^{a} 33. VI 30 extr. VIII 17 init. Ael. I 31. XII 26. Sol. 30, 28.

---

1 et candidum **o** 2 & ad **F**^{2}*v*(*J*). ad *rS* 3 aliubi *ll.J.* -ibi *C* -icubi *v* 4 oculis **F**^{1}**R** 5 lacertae **F**^{2}**R***G*^{2}. -te **F**^{1}. -ta **az***v*(*Brot.*) 6 et **F**^{2}**o***G*^{2}. *om.* *r***z***v* | tarandrus (tran- **a**) *ll.***o***S.* -dus *v e Theophr. et Ael. cfr. Sol.* 7 his **Fa** | lychaon **F.** Lich- **R** 8 iuba **F**^{1}. iniuba **a** 10 venato **F**^{2}. aen- **F**^{1} 11 Taradro **F**^{2}. Ear- **F**^{1}**R** 12 est *ll.v*(*S*). *om.* **o***C* | magis **o** 12. 13 cornu armosa **F**^{1}**a** 13 ungula **az***va.G* | bifidae **F**^{2}**R**(?)*G.* -da (uif- **F**^{1}) *r***z***v* 14 colore **Fa**^{1} 16 locorumq. quae **F.** -mque omnium · que **a** | metuens *post* latet *pos.* (*P*)*L* 17 ideo **REo***SJ* | corpore *va.H* 18 est *om.* **Rd**(?)*va.D* 19 spina **Rd**(?)*v* | contectas *v.* -ecta (-exta **a**) *ll* 20 cute *ego.* acu **DFR.** ach **E.** ac **a***v*(*S*). *del. Brot.* ceu *J.* ex (*Brieger*)*D.* ut *U 182. de mendo. cfr. § 135* | irenaceorum (yre- **a**) *ll.J.* erin- *v*(*S*). herin- *C.* (genere = modo: *cfr. § 221 et Müller em. III p. 36*)

et, cum intendit cutem, missiles. ora urgentium figit canum et paulo longius iaculatur. hibernis autem se mensibus condit, quae natura multis et ante omnia ursis.

126 **36.** (54) Eorum coitus hiemis initio nec vulgari quadripedum more, sed ambobus cubantibus conplexisque; 5 dein secessus in specus separatim, in quibus pariunt XXX die plurimum quinos. hi sunt candida informisque caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo; ungues tantum prominent. hanc lambendo paulatim figurant. nec quicquam rarius quam parientem videre ursam. ideo mares 10 quadragenis diebus latent, feminae quaternis mensibus. 127 specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie aedificant, inpenetrabiles imbribus mollique fronde constratos. primis diebus bis septenis tam gravi somno premuntur, ut ne vulneribus quidem excitari queant. tunc mirum in mo- 15 dum veterno pinguescunt. illi sunt adipes medicaminibus apti contraque defluvium capilli tenaces. ab his diebus residunt ac priorum pedum suctu vivunt. fetus rigentes adprimendo pectori fovent non alio incubitu quam ad ova 128 volucres. mirum dictu, credit Theophrastus per id tem- 20 pus coctas quoque ursorum carnes, si adserventur, increscere; cibi nulla tunc argumenta nec nisi umoris minimum

---

§ 126: Ar. VI 30. V 2, 540ª 1. Ael. VI 3. Sol. 26, 4. — (7) Ael. II 19. Ov. M. XV 379. Ar. VIII 17, 600ᵇ 5. Sol. 26, 5. 6. cfr. Pl. X 176. — § 127: (14) Ar. VIII 17, 600ᵇ 2. 600ª 30. — (16) cfr. Pl. XXVIII 163. — (17) Ael. VI 3. Sol. 26, 6. 5. — § 128: Th. de odor. 63. Mir. ausc. 67. — (22) Ar. VIII 17, 600ᵇ 7. Sol. 26, 6.

---

1 missile E¹. -libus R²*S* 5 ore F¹a | ambobus o*v*. ambo *ll* 6 dū a. deinde o*va.S* | ſecessus F²d²T*v*. rec- E²oz. inc- ad¹. cessus r 7 quinos hi (hii F². his o) F²o*v*. quinos R. qui nostrii a. qui noctii F¹ 10 rarius homines quam osz*va.Bas. at cfr. X 176* | parentem R¹ 13 impenetrabiles (inp- o*S*) F²E²o*v*. penetrabilib; (poene- R) DF¹R. -alibus Ea 14 bis F²E²o*Sol.v.* uir DF¹R. uix E¹a 15 ne *v*. nec *ll*.o 18 resident *(P)HBrot.* | suctu F²*v*. suetu E²o. sictu DF¹R. situ E¹a | rigentis FR*SJ* 19 ali/// F¹. -ibi a. -ias R² | ad *om. va.H* 20 idem R*SJ* 21. 22 increscer& ibi R. -r///ibi F¹

in alvo inveniri, sanguinis exiguas circa corda tantum gut-
tas, reliquo corpori nihil inesse. procedunt vere, sed ma- 129
res praepingues, cuius rei causa non prompta est, quippe ne
somno quidem saginatis, praeter XIIII dies, ut diximus. 127
5 exeuntes herbam quandam arum nomine laxandis intestinis,
alioqui concretis, devorant *f*ria*nt*que surculos denti*bus* prae-
domantes ora. oculi eorum hebetantur, qua maxime causa
favos expetunt, ut convulneratum ab apibus os levet sanguine
gravedinem illam. invalidissimum urso caput, quod leoni 130
10 firmissimum. ideo urgente vi praecipitaturi se ex aliqua
rupe manibus cooperto iaciuntur ac saepe in harena colapho
infracto exanimantur. cerebro veneficium inesse Hispaniae
credunt occisorumque in spectaculis capita cremant testato,
quoniam potum in ursinam rabiem agat. ingrediuntur et
15 bipedes; arborem aversi derepunt. tauros ex ore cornibus- 131
que eorum omnibus pedibus suspensi pondere fatigant. nec
alteri animalium in maleficio stultitia sollertior. annali-
bus notatum est M. Pisone M. Messala cos. a. d. XIIII kal.
Oct. Domitium Ahenobarbum aedilem curulem ursos Numi-
20 dicos centum et totidem venatores Aethiopas in circo de-

---

§ 128: (1) cfr. Pl. XI 224. — § 129: Ar. VIII 17, 600^{b} 1. (VI 30 extr.). — (5) ib. 9. IX 6, 612^{a} 1. Ael. VI 3. Plut. SA 20, 974^{b}. — Sol. 26, 6. 7. — § 130: Sol. 26, 7. 27, 18. cfr. Pl. XI 132. — § 131: Ar. VIII 5, 594^{b} 15. 11. Ael. VI 9. Sol. 26, 7. 9. 10. — cfr. infra § 228. Sol. 26, 3.

---

1 inueniri **E**^{2}*v*. -ntri (-ntre **F**^{2}) *r* 2. 3 mare **F**^{1}**R** 3 cui **aoz** | ne *S*. nec *ll.v* 4 quatuor **a** 5 arum **R***S*. aron *v*. carū **DF**^{1}. carā **Ea**. hamarū **F**^{2} 6 alioqui **F**^{2}*Bas*. -uin *rv*(*S*) | friantque *ego*. circaque *ll.v*. (*Ar*. διαμαcῶνται) | circulos **D**^{1}**F**^{1}**E**^{1}**a** | dentib. *ego*. -tiū *ll.v*(*H*). sentium *G*. cum dentiunt *B*. (*Ar*. ὥcπερ ὀδοντοφυοῦcαι. *an* ceu dentientium?) | praedomant *J* 7 ora **F**^{2}**RdE**^{2}*v*. hora *r*. operam *J*. soporem *Müller em. I p. 27* 8 lauet **a**. l//uet **F**^{1} | sanguinis **R**^{2}*S* 9 grauidinem **Fa** | ualidissimum **F**^{1}**R**^{1}**a** 10 firmissimum **F**^{2}*D*. *cfr. Sol.* formi- **DF**^{1}. forti- *rov*. *de dictione cfr. § 199, de mendo IX 76* 11 eo operto **R**(?)*va.D* | colafo **F**. conlapſo **a**. -pſi **z** 14 agant **F**^{1}**a** 15 in pedes **F**^{2}. ////pedes **F**^{1} | derepunt **F**^{2}*G*. diripiunt **E**^{2}**z***v*. dere tunc *r* 18 messallae **F**^{1}. -ale **a**

disse. miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa ursum non gigni constet.

132 **37.** (55) Conduntur hieme et Pontici mures, dumtaxat albi, quorum palatum in gustu sagacissimum auctores quonam modo intellexerint miror. conduntur et Alpini, quibus 5 magnitudo melium est, sed hi pabulo ante in specus convecto, cum quidem narrant alternos marem ac feminam subrosae conplexos fascem herbae supinos, cauda mordicus adprehensa, invicem detrahi ad specum ideoque illo tempore detrito esse dorso. sunt his pares et in Aegypto similiter- 10 que resident in clunes et binis pedibus gradiuntur prioribusque ut manibus utuntur.

133 (56) Praeparant hiemi et irenacei cibos ac volutati supra iacentia poma adfixa spinis, unum amplius tenentes ore, portant in cavas arbores. *ii*dem mutationem aquilonis in 15 austrum condentes se in cubile praesagiunt. ubi vero sensere venantem, contracto ore pedibusque ac parte omni inferiore, qua raram et innocuam habent lanuginem, convolvuntur in formam pilae, ne quid conprehendi possit praeter

134 aculeos. in desperatione vero urinam in se reddunt tabi- 20 ficam, tergori suo spinisque noxiam, propter hoc se capi

---

§ 132: (3) Ar. VIII 17, 600^{b} 13. — (10) Herod. IV 192. Th. fr. 174, 8 Wim. Ar. VI 37 extr. Ael. XV 26 extr. cfr. Pl. X 186. — § 133: (13) Ael. III 10. — (15) Ar. IX 6, 612^{b} 4. Mir. ausc. 8. Plut. SA 16, 971^{f}. — (17) Ael. VI 54. — § 134: (20—p. 125, 1) Th. fr. 175 Wim. Ael. IV 17.

---

3 mures *ll.v*(*S*). -res hi *C* 3. 4 dumtaxat albi **E**^{2}*B*. -at alibi **F**^{2}*v*. -ata ibi *r* 4 palatus **F**^{1}**Ra** | gusto **R** 6 media **az** *va.G* | specu **a** 7 cum *del. D* | quidam **F**^{2}**Ea***va.S*(*D*). *cfr. CFW Müller p. 7 n. 1* | narrent **F**^{2}*va.D* | alternus **F**^{1}**R** 8 subrosae (-se **Ra**) *ll.*(*P*)*S*. supra se *v* | conplexos **F**^{2}*S*. -xo *rv* | fasce *va.S* | herbe **a**. -berue **F**^{1} 11 resident *ll.***z***v*(*H*)*D*. -ntes *J*. -dunt *G*(*S*) | et *C*. et in *ll.v*(*S*). *an* etiam *vel* item? | et in prioribus **a** 13 erinacei **d***S*. her- **ao***v* 14 iacentia **F**^{2}**o***v*. latentia **Ra**. ////entia **F**^{1} 15 iſi (*pro* in) **R**. //// **F**^{1} 17 ore *v*. et (ex **a**) ore *ll.***o***S* | ad **F**^{1}. a **R**. (*an* et?) 18 lanuginem **F**^{2}**E**^{2}*v*. ianag- **DF**^{1}. imag- **E**^{1}**ad** (**F**^{2} *ad marg.*) ima///ag- **R** | confluunt *G*^{2} 20 in se **DFEa***G*^{2}(*D*). *cfr. XXX 65*. ex se **R**(?)**o***v*(*L*) 21 spinis **o** 21 ſe **F**^{2}**E**^{2}**o***v*. re *r*

gnari. quam ob rem exinanita prius urina venari ars est, et tum praecipua dos tergori, alias corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si vivat subtractus fuga. ob id non nisi in novissima spe maleficio eo perfunditur, quippe
5 et ipsi odere suum veneficium, ita parcentes sibi terminumque supremum opperientes, ut ferme ante captivitas occupet. calidae postea aquae adspersu resolvitur pila, adprehensusque pes alter e posterioribus suspendiosa fame necat. aliter non est occidere et tergori parcere. ipsum animal non, 135
10 ut remur plerique, vitae hominum supervacuum est, si non sint illi aculei, frustra vellerum mollitia in pecude mortalibus data: hac cute expoliuntur vestes. magnum fraus et ibi lucrum monopoli*o* invenit, de nulla re crebrioribus senatus consultis nulloque non principe adito querimoniis
15 pro*vinc*ialibus.

38. (57) Vrinae et duobus aliis animalibus ratio mira. 136 leontophonon accipimus vocari parvum nec aliubi nascens quam ubi leo gignitur, quo gustato tanta illa vis *e*t ceteris quadripedum imperitans ilico expiret. ergo corpus eius
20 exustum adspergunt aliis carnibus polentae modo insidiantes ferae necantque etiam cinere: tam contraria est pestis. haut inmerito igitur odit leo visumque frangit et citra morsum exanimat; ille contra urinam spargit, prudens hanc

§ 136: Mir. ausc. 146. Ael. IV 18. Sol. 27, 21.

1 exinanita F²E²*v*. -it////// F¹. -itates (-atis E¹) *r* 3 decuis F¹. -u his R 5 odore F | insitum z*va.G* | benefitium FR 7 postea quae F¹R. -aq; a 8 pede altero *va.S* | suspendio ac fame necatur *va.S* 10 ut remur Ed²T*H*. ////remur F. utemur d¹. uteremur *r*. uerentur (*add.* dicere) *v* | ēē F² *in ras.va.H* 11 mollitia *ll.S*. -tie *G*. -ties z*v* 12 a a | cute Ea*v*. acute R. -tae DF. *de mendo cfr. § 125* 13 lacrum DF¹ | monopolio *B*. -liū *ll.v* 15 prouincialibus *v*. promittial- (-tti tal- R²) Rd. permittial- DF. pernitial- Ea 16 et *ll.*z*v*(*S*). et e *B* | mira est *va.S* 17 accepimus *va.C* | alibi Rd*SJ* 18 et *ego coll. § 48*. ut *ll.v*(*Brot.*). ac *G*. in *Müller em. I p. 27* 19 illico FR*va.D* 20 exustum *ll.G*²(*S*)*D*. adu- *v*(*L*)*J* | pulente Fa 21 fere a. ferae quae F² | necant. quae (que a) Fa | pestis R(?)*v*. festis DFEa 22 aut F¹a

137 quoque leoni exitialem. lyncum umor ita redditus, ubi gignuntur, glaciatur arescitve in gemmas carbunculis similes et igneo colore fulgentes, lyn*c*urium vocatas atque ob id sucino a plerisque ita generari prodito. novere hoc sciuntque lynces et invidentes urinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa. 5

138 (58) Alia sollertia in metu melibus: sufflatae cutis distentu ictus hominum et morsus canum arcent.

Provident tempestatem et sciuri obturatisque, qua spiraturus est ventus, cavernis ex alia parte aperiunt fores. de 10 cetero ipsis villosior cauda pro tegumento est. ergo in hiemes aliis provisum pabulum, aliis pro cibo somnus.

139 **39.** (59) Serpentium vipera sola terra dicitur condi, ceterae arborum aut saxorum cavis. et alias vel annua fame durant, algore modo dempto. omnia secessus tempore 15 veneno orba dormiunt. simili modo et cocleae, illae quidem iterum et aestatibus, adhaerentes maxime saxis aut, etiam

140 iniuria resupinatae avolsaeque, non tamen exeuntes. in Baliaribus vero insulis cavaticae appellatae non prorepunt e cavis terrae — neque herba vivunt —, sed uvae modo 20 inter se cohaerent. est et aliud genus minus vulgare ad-

§ 137: Th. fr. II 2, 8. fr. 175 Wim. Mir. ausc. 76. Ael. IV 17. Diosc. II 100. Ov. M XV 415. Isid. XII 2, 20. cfr. Pl. XXXVII 34. 52. XXVIII 122. — § 139: Ar. VIII 14, 599ᵃ 34 sq. — (16) ib. 16. Th. fr. 176 Wim.

1 lincum **ao**. lyncarum **R**[2] | redditus **E**[2]**oR**(?)*v*. -tis *r*. (*an* lyncum urina reddita?) 2 gemmis **E**[1]**a** | similis **FR***SJ* 3 lyncurium *v*. -ngyrium **F**. -girium **Rd**. -rum **a**. lingurium **o** | atque — 4 prodito *om*. **o** (*de structura cfr. Müller stil. p. 37. 38*) | id **F**[2]**E**[2]*v*. *om*. *r* 4 a plerisque **E**[2]*v*. at plerique *r* | Nolle **o** 5 terrei **a**[1]. -rrę **a**[2] 7 metu melibus **F**[2]**o***v*. m&ū////libus **F**[1]. -tū celibus (cael- **R**) *r* | sufflacae **R**. -ata **ozv***a*.*G* | cutis **DF***G*. -ti **Ea**. gutis **R**. cute **ozv***a*.*G* 7. 8 distentu *G*. -ntus *ll*. -ntae **ozv** 9 praeuident *va*.*H* | ſciuſi **Fa** | obturatisque **F**[2]**E**[2]**d**[2]*v*. tur (tor **F**[1]) ad hisque **DF**[1]**R**. tur aditisq. **a**. tura////tisque **E**[1]. *om*. **d**[1] 17. 18 ut etiam ... exeant *va*.*H* | *an potius* auolsae resupinataeque? 19 balearibus **F**[2]**a***va*.*S* | insulis cauatice insuſe **a** | he (*pro* e) **a**. hae **F**[2] 20 non quae **F**[1] 21 in terrae cohęret **F**[1]. -rra choheret **a**

haerente operculo eiusdem testae se operiens. obruta*e* terra semper hae et circa maritimas tantum Alpes quondam effossae coepere iam erui et in Veliterno. omnium tamen laudatissimae in Astypalaea insula.

5 (60) Lacertae, inimicissimum genus cocleis, negantur 141 semenstrem vitam excedere. lacerti Arabiae cubitales, in Indiae vero N*y*so monte XXIIII in longitudinem pedum, colore fulvi aut punicei aut caerulei.

40. (61) Ex his quoque animalibus, quae nobiscum 142
10 degunt, multa sunt cognitu digna, fidelissimumque ante omni*a* homini canis atque equus. pugnasse adversus latrones canem pro domino accepimus confectumque plagis a corpore non recessisse, volucres ac feras abigentem. ab alio in Epiro agnitum in conventu percussorem domini laniatu-
15 que et latratu coactum fateri scelus. Garamant*u*m regem canes CC ab exilio reduxere proeliati contra resistentes. propter bella Colophonii itemque Castabalenses cohortes canum habuere. hae primae dimicabant in acie numquam 143 detrectantes; haec erant fidissima auxilia nec stipendiorum
20 indiga. canes defendere Cimbris caesis domus eorum plaustris inpositas. canis Iasone Lycio interfecto cibum capere

§ 141: Ar. V 33, 558ᵃ 16. VIII 28, 606ᵇ 5. Ael. XVI 41. — § 142: (14) Plut. SA 13, 969ᵈ. Ael. VII 10 med. Tzetz. chil. IV hist. 131. — § 143: (21) Ael. VI 25. — (p. 128, 1) Duris fr. 33 Mü. Ael. VI 25 extr. Plut. SA 14, 970ᶜ. Appian. Syr. 64.

1 testes (*om.* se) F¹Ra | obrutae *v.* -ta *ll* 2 hae D*v.* haec *r* 3 ueliterno F²E²*v*(*D*). lit- *rS* 6 lacerti *ll.*o*v.* *an* lacertae *et* 7 coloris? 7 India o*va.G* | Nyso *D.* -sa *v.* niso (-si F¹o) *ll* | longitudine o*va.H* 8 fului F²*v.* -uei *r* 10 cognitu digna F²E²oR(?)*v.* -iti dogna F¹. -gma E¹a | omnia *v.* -nis DFR. -nes Eado 11 homini F²E²o*v.* -nis *r* | canes F¹Rao*va.G* | et o | aequis F¹. equi o*va.G.* -uos a 13 et (*pro* ac) DR(?)o*va.D* 14 in uentu F¹a | laniatuque (-tūque F²) *ll.v* (*H*). -tu *Verc.* 15 Garamantum *Ber. e Sol.* -tem o. -tae E². -ta *r* 16 proeliantes aoz*va.G* 17 Colophonii *v.* -nia F². -nti d. -ponti R. -phanti *r* 18 primū F¹a. *an* prima? *cfr. Sol.* 19 decertantes a | fidelissima *H Brot.* 20 cimbros caesis dominis (*ortum e* domuus) Ea*va.G* 21 inpositas F²*G.* -tos Ea. -tus F¹R¹. -tis R²*v.* -ti *Bas.*

noluit inediaque consumptus est. is vero, *c*ui nomen Hyrcani reddit Duris, accenso regis Lysimachi rogo iniecit
144 se flammae, similiterque Hieronis regis. memorat et Pyrrhum, Gelonis tyranni canem, Philistus; memoratur et Nicomedis Bithyniae regis, uxore eius Cosingi lacerata propter 5
lasciviorem cum marito iocum. apud nos Vulcatium nobilem, qui Cas*c*ellium ius civile docuit, asturcone e suburbano redeuntem, cum advesperavisset, canis a grassatore defendit; item Caelium senatorem aegrum Placentiae ab armatis oppressum, nec prius ille vulneratus est quam cane interempto. 10
145 sed super omnia in nostro aevo actis p. R. testatum Appio Iunio et P. Silio cos., cum animadverteretur ex causa Neronis Germanici filii in Titium Sabinum et servitia eius, unius ex his canem nec in carcere abigi potuisse nec a corpore recessisse abiecti, in gradibus gemitoriis maestos edentem ulu- 15
latus magna populi Romani corona, ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. innatavit idem, cadavere in Tiberim abiecto, sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandam animalis fidem.
146 Soli dominum novere et ignotum quoque, si repente 20

---

§ 144: Philist. fr. 44 Mü. Ael. VI 62; VH I 13. — (5) Arrian. fr. 75 Mü. (ap. Tzetz. chil. III v. 965). — (9) Ael. VII 10. Plut. SA 13, 669[c]. — § 145: (13) Tac. A IV 68. 70. Dio LVIII 1, 3. — § 146: Col. VII 12, 1. Cic. ND II 158. Sol. 15, 11.

---

1 his **Fa** | cui *v.* qui *ll* 2 reddit duris **E**[2]**d**[2]*S.* -ituris *r.* -idit Duris *G.* -rides *v* | assenso **F**[2] 4 phylistus **F.** philistis **az**
5 cosingi **E**[2]. confi- **F**[2]. Consi- *G.* -synge *v.* -singu **R.** cosi- **DE**[1]. eo si- *r. cfr.* Cosingas *ap. Polyaen. VII 22* 6 uulgatium **FR.** -tū **a** 7 Cascellium (*coni. Dal.*) *H.* carc- *ll.* Ceselium *v* | asturcone **F**[2]*v.* astusc- **DF**[1]**R.** atusc- **Ea** | e *om.* **F**[1]**a** 8 crassatore **F**[1]**Ra***va.C* 13 in titium **F**[2]**R**(?)*H.* initium *r.* in Titum **o***v* 14 a (*pro* in) *va.S* | carcerem **ao** | neq. **F.** necti **a** 15 abiectis **oz.** -to *va.H* | inde **o** | Gemoniis *B. om.* **o** 16 corona circumstante *va.H* | qua cum **F**[2]**o***v.* -umque *r* 17 abiecisset **F**[1]**a** | innutauit **DF**[1] 18 cadauer **R**[2]*HBrot.S. om.* **o***va.G. an* cadaueri? | tiberi (*om.* in) **a** | iniecto **a.** abiecti *HBrot.* cadauere abiecto *va.G* | sustentare **o***v.* -ri *ll* 19 spectandum *C errore*
20 quoque *om.* **a**

veniat, intellegunt; soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. itinera quamvis longa meminere, nec ulli praeter hominem memoria maior. impetus eorum et saevitia mitigatur ab homine considente humi. plurima alia in iis co- 147
5 tidie vita invenit, sed in venatu sollertia et sagacitas praecipua est. scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens, qua visa quam silens et occulte, set quam significans demonstratio est cauda primum, deinde rostro! ergo etiam senecta fessos caecosque
10 ac debiles sinu ferunt, ventos et odorem captantes protendentesque rostra ad cubilia.

E tigribus eos Indi volunt concipi et ob id in silvis 148 coitus tempore alligant feminas. primo et secundo fetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. hoc idem
15 e lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem e canibus et ducem habent. illum in venatu comitantur, illi parent; namque inter se exercent etiam magisteria. — (Cer- 149 tum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum aviditati occasionem praebeant) — Indiam petenti
20 Alexandro Magno rex Albaniae dono dederat inusitatae magnitudinis unum, cuius specie delectatus iussit ursos, mox apros et deinde dammas emitti, contemptim inmobili

---

§ 146: (3) Hom. ξ 31. Plut. SA 15. Antig. Car. 24 (28). — § 147: Xenoph. cyneg. 3, 4 sq. Lucan. IV 442. Grat. cyneg. 237. — § 148: Ar. VIII 28 extr. Ael. VIII 1. Diod. XII 92, 1. Grat. cyneg. 161. Sol. 15, 11. — (18) Phaedr. fab. 27 (25), 3. Ael. VI 53; VH I 4. Sol. 15, 12.

---

3 eorum *om.* **o** 4 considente **o***v*. consed- *ll* 4. 5 quoque (*pro* cotidie) *G*^{2} *errore* 5 uenatus **FR** | sagittas **F**^{1}**R** 7 qua uisa quam *G*. quamuis aquam *ll*.**z***v* | siliens se **F**^{2}. transiliens se **z***va*.*G* 8 occulta set **T***S*. -tasset **F**^{1}**Raz***v*. -tasse **F**^{2}**d**. -ta *G* | significasse **R**^{2} 10. 11 prodentesque rostro (*om.* ad) *va*.*S* 12 ob **Ead**^{2}*v*. os *r* 15 greges suū **F**^{2}**d**^{2}*v*. gressuū (-ssu **F**^{1}) *r* 17 misteria **F**^{1} 17. 19 *uncos ego posui.* (*in* **F** *haec verba intervallo discreta sunt a reliquis*) 19 auiditate **Ra**. -atae **F**^{1} 20 *an* inuisitatae? *cfr*. *X 84* 22 dammas **a**. damas *rv*. *cfr*. *§ 214*. *XI 124* | contemptim **E**^{2}**Tz***G*^{2}. *cfr*. *§ 50*. -pti **DF**^{1}. -pnenti **E**^{1}**a**. -ptu **F**^{2}**R**(?)*v*(*L*)

iacente eo, qu*a* segnitia tanti corporis offensus imperator generosi spiritus interemi eum iussit. nuntiavit hoc fama regi. itaque alterum mittens addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, sed in leone elephantove: duos sibi fuisse, 150 hoc interempto praeterea nullum fore. nec distulit Alexander 5 leonemque fractum protinus vidit. postea elephantum iussit induci, haut alio magis spectaculo laetatus. horrentibus quippe villis per totum corpus *in*genti primum latratu intonuit, mox in*g*ruit adsultans contraque membra exurgens hinc et illinc artifici dimicatione, qua maxime opus esset, 10 infestans atque evitans, donec adsidua rotatu*m* vertigine adflixit, ad casum eius tellure concussa.

151 (62) Canum generi b*i*s anno partus. iusta ad pariendum annua aetas. gerunt uterum sexagenis diebus. gignunt caecos et, quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem visum 15 accipiunt, non tamen umquam ultra XXI diem nec ante septimum. quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere, si gemini, decumo i*t*emque in singulos adici totidem tarditatis ad lucem dies, et ab ea quae sit femina ex primipara genita Faunos cerni. optimus in fetu qui novissimus 20 cernere incipit aut quem primum fert in cubile feta.

---

§ 149. 150: Sol. 15, 7. cfr. Strabo XV 700. Diod. XVII 92. Plut. SA 15, 970[f]. Ael. VIII 1. — § 151: (13—15) Ar. V 14, 545[b] 3. 9. VI 20, 574[a] 23.

---

1 iacenti **az** | eo qua *G*[2](*H*). eoque **Ea**. eo (e // **F**[1]) quo *r*. eaque *v*(*L*) | secnitia **F**[1]**R**[1]. segnitie *va.S* 2 interaemi **F**[1]. -rimi *rv* 4 elephantosue **F**[1]**dR** 7 aut **F**[1] 8 ingenti **d**(?)*v*(*J*). urge- **Ea**. urgue- *rS* 9 moxque **Rd**(?)*H* | ingruit *G*. *cfr. § 54*. inceruit **DF**[1]**R**[1]. increuit **F**[2]**d***H*(*J*). inhorruit **R**[2]*S*. in ceruicē **Eazv**(*D*) | beluam (*pro* membra) **F**[2]**E**[2]*Sol.va.J*(*D*) | exurguens **F** 10 illic **F**[1]**a**. ille **R**[1] | quā **F**[2] 11 rotatū *v*. -tu **E**[1]**a**. -ta *r*. -tā *H*(*D*) 13 generi bis *H*. -ribus *ll.v* | annui *va.H* | iuſſa **F**[1]**a** 14 utero **dTz**. in ut- *va.G* 16 ultro umquam **a** | XX **R**. uicesimo uno **a** | die **a** 17 nona **F**[1] 18 itemque (*coni. S*)*J*. ide- *ll.v* | in *om.* **Rda**. in — totidemque *om.* **F**[1]. totidem (*coni. S*)*J*. -mque *ll.* -mque esse *v* 20 faunos **F**[2]*G*. flunos **DF**[1]**d**. fluuos **R**. clunos **Eaz**. citius *v* | optumus **F**[1]*S*. -mos **F**[2] | nouissimus (-mos **F**[2]) *ll.***z***v*(*H*). -me *C*

(63) Rabies canum sirio ardente homini pestifera, ut 152
diximus, ita morsis letali aquae metu. quapropter obviam 2,107
itur per XXX eos dies, gallinaceo maxime fimo inmixto canum cibis aut, si praevenerit morbus, veratro. **41.** a mor-
5 su vero unicum remedium, oraculo quodam nuper repertum, radix silvestris rosae, quae cyno*r*rhoda appellatur. Columella auctor est, si XL die quam sit natus castretur morsu 153
cauda summusque eius articulus auferatur *spinae* nervo exempto, nec caudam crescere nec canes rabidos fieri. ca-
10 nem locutum in prodigiis, quod equidem adnotaverim, accepimus et serpentem latrasse, cum pulsus *Tarquinius* est regno.

42. (64) Eidem Alexandro et equi magna raritas con- 154
tigit. Bucephalan eum vocarunt sive ab aspectu torvo sive
15 ab insigni taurini capitis armo inpressi. XIII talentis ferunt ex Philonici Pharsalii grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. neminem hic alium quam Alexandrum regio instratu ornatus recepit in sedem, alias passim recipiens. idem in proeliis memoratae cuiusdam perhibetur operae,
20 Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexandrum non passus, multa praeterea eiusdem modi, propter quae rex defuncto ei duxit exequias urbemque tumulo cir-

---

§ 152: cfr. Pl. VII 64. XXIX 98. Cels. V 27, 2. (aliter Ar. VIII 22 init.) — cfr. Pl. XXV 17. — § 153: Col. VII 12, 14. — (10) cfr. Obseq. 103. — § 154: Strabo XV 698 extr. Diod. XVII 76, 6. 95, 5. Plut. Alex. 6. 61; SA 14 extr. Gell. V 2. Curt. VI 5, 18. IX 3, 23. Sol. 45, 8. 9.

---

1 syrio **F**. syro **a** 2 letale **F**[2] 3 callinaceo **FR** 4 puenerit **F**[1]**a** 4. 5 ad morsum **z***va*.*G*[2] 6 cynorhoda (-roda **a**) **DFEa***v*(*S*). -dos *G*[2]. hocynorda **R**. niginorhoda **F**[2] *superscr.* 8 auferatur **F**[2]**E**[2] *cum ras.* *v*. -efatyr *r* | spinae *ego e Col.* is equi (aequi **F**[1]) *ll* (*ortum ex* ispi[ne]). insequi *S*. sequi *D*. sequenti *v* | neruo **E**[2]*v*. -u/// **E**[1]. -uū **F**[2]*S*. -uā *r* 10 adnotauerim **F**[2]**E**[2]*v*. adnoue- *r* 11 Tarquinius (*sed post* regno) *v*. *om.* *ll* 14 bucephalan *ll*.*v*(*S*). -lon *C* 15 inpraessi/// **F**. -ressit **d**. -resso **R**[2] *e corr.* | XIII (*Budaeus*) *H*. XVI *ll*.*v*(*D*) 18 instratus *va*.*S* | ornatus **F**[2]**R**[2]*S*. -atu **d**(?)*v*. -at *r* | recipit **F**[1] **R**[1]**a** | alios *va*.*S* | reiciens *va*.*H* 20 thebearum **F**[2]. et thebar- **a**

155 cumdedit nomine eius. nec Caesaris dictatoris quemquam alium recepisse dorso equus traditur, idemque similes humanis pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genetricis aedem. fecit et Divus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Caesaris carmen est. Agrigenti con- 5 plurium equorum tumuli pyramides habent. equum adama-
156 tum a Samiramide usque in coitum Iuba auctor est. Scythici quidem equitatus equorum gloria strepunt: occiso regulo ex provocatione dimicante hostem, cum ad spoliandum venisset, ab equo eius ictibus morsuque confectum; alium 10 detracto oculorum operimento et cognito cum matre coitu petiisse praerupta atque exanimatum. aequa ex causa in Reatino agro laceratum prorigam invenimus. namque et cognationum intellectus his est, atque in grege prioris anni
157 sororem libentius etiam quam matrem equa comitatur. do- 15 cilitas tanta est, ut universus Sybaritani exercitus equitatus ad symphoniae cantum saltatione quadam moveri solitus inveniatur. *i*idem praesagiunt pugnam et amissos lugent dominos: lacrimas interdum desiderio fundunt. interfecto
158 Nicomede rege equus eius inedia vitam finivit. P*h*ylarc*h*us 20 refert Centaretum e Galatis, in proelio occiso Antiocho, po-

---

§ 155: Suet. Iul. 61. Sol. 45, 10. 11. — Iuba fr. 22 Mü. (cfr. Hygin. fab. 243). — § 156: Sol. 45, 11. — (11) Ar. IX 47 extr. Ael. IV 7. Antig. Car. 54 (59). — (12) Varro II 7, 9. — § 157: Athen. XII 520^{c}. — Sol. 45, 13. — § 158: Phylarch. fr. 31 Mü. Ael. VI 44. Sol. 45, 13.

---

2 dorso recepisse *pal. Chat.* | humanis **F^{2}R^{2}** *pal. Chat. G^{2}(D)*. hominis *r*z*v(S)* 4 genitricis a*va.S* 5 conplurimum **F^{1}a** 6 pyramidas **Rd***SJ. cfr. XXXVI 87* 7 in *ll.*z*Brot.* ad *v(J)* 7. 8 Scythae ... et equorum *va.H* 8 s// repunt **F^{1}**. se rep- **ad**. screp- **R^{2}**(?) | occiso denique z *e Sol.* -que ipsorum *va.H* 9 dimicantē **F^{2}**z*D* | hostem *om.* z | cum *ll.D.* cum uictor **R**(?)*v e Sol.* 12 aequa **DFRE^{1}***S.* equa **a^{1}**. qua **a^{2}dT**. aequa (equa *D*) eadem **E^{2}***D.* equam (-ae *G^{2}*) eadem z*v* 13 laceratamque z. -tumque *va.G* | prorigam *ll. G coll. Varr.* quadri- z. pariter auri- *v* | inueniamus **F^{1}a** | ex **F^{1}a** 14 in iis *va.S* | itaque *va.H* | amni **F^{1}a** 15 soror est **a**. -re *va.S* | matrē **F^{2}***S.* -re *rv* 19 lacrimasque **E^{2}***va.S(D)* 20 pylarcus **F**. -rius **R**. Pydarcus **a**. Philarchus *va.H* 21 centariom **a**. -aretrium *va.C*

titum equo eius conscendisse ovantem, at illum indignatione accensum domitis frenis, ne regi posset, praecipitem in abrupta isse exanimatumque una. Philistus a Dionysio relictum in caeno haerentem, ut se evellisset, secutum vestigia
5 domini examine apium iubae inhaerente, eoque ostento tyrannidem a Dionysio occupatam.

(65) Ingenia eorum inenarrabilia. iaculantes obsequia 159 experiuntur difficiles conatus corpore ipso nisuque *iu*vantium; *ite*m tela humi collecta equiti porrigunt. nam in circo ad
10 currus iuncti non dubie intellectum adhortationis et gloriae fatentur. Claudi Caesaris saecularium ludorum circensibus, 160 excusso in carceribus auriga albati Corace, occupavere primatum, optinuere opponentes, effundentes omniaque contra aemulos, quae debuissent peritissimo auriga insistente, fa-
15 cientes, cum puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad cretam stetere. maius augurium apud 161 priscos plebeis circensibus excusso auriga ita, ut si staret, in Capitolium cucurrisse equos *a*edemque ter lustrasse; maximum vero eodem pervenisse a *V*eis cum palma et co-

---

§ 158: Philist. fr 48 Mü. Cic. div. I 79. Ael. VH XII 46. — § 159. 160: Sol. 45, 14. — § 161: Sol. 45, 15. Plut. Val. Popl. 13 extr. Fest. p. 274ᵇ 9 sq.

---

2 demptis **a**[3] *superscr.* (*coni. J*) | possit **Fa** 3 isse **F**[2]**d**[2]**E a***v*. ee̅ *r* 4 se euellisset **Ea***D*. sese ue- (eue- *v*) **R***v*. se ue- **F**[2]. se uellis sed **DF**[1] 5 aptum **F**[1]**a**. apum *va.S* | iuba **F**[2] | eoque **F**[2]**E**[2]*v*(*D*). eo qui (que **dT***S*) in *rS* 6 tyrannide **ad**. -idae **F**[1]. -ice **R** | occupatū **RE**[1]**a** 7 *dist. Brot.* | ioculantes **F**[2] | obsequio *va.Brot.* 8 nisoque **F**[1]**R**[1] | iuuantium *coni. H.* inuita- *ll.v* 9 item *ego.* iam (tam **a**) *ll.v.* etiam *U* | tala **F**[1]. talia **a**
12 albati (*sc.* coloris) *ego.* -ati equo **F**[2]**E**[2]*D*. -at hi equi **R**[2]. aluat hic quo *r*. albatis *J*. -to *H*. -ti equi *v* | caracae **F**[1]. palmam *va.H* | prima, tum *H* 13 omnia quae ... aemulos (*om.* quae) *va.H* 14 per////ssimo **F**[1]. percussi modo **a** 15 *an* et cum? | artē **F**[2]*H Brot.*(*D*) 16 legitim occursu **F**[1]. legiū cursu **a** | metam *va.H* | maius — 18 cucurrisse *om.* **R**[1] 17 plebeios **R**[2]. pleueis **F**[1] | excurſo **F** | si **E**(?)*v*(*J*). *om. rS* | stare (*om.* in — cucurrisse) **F**[1]**E**[1]**a** 18 aedemque (*B*)*H*. sed- **F**[2]**E**[2]*v*. id- *r* 19 a Veis *Ber.* ab eis **F**[2]**d**[2]**R**[2]. ab Veis *B*. habens **E**[2]. -nis *v*. a se is *r*

rona, effuso Ratumenna qui ibi vicerat, unde postea nomen
162 portae est. Sarmatae longinquo *itiner*i inedia pridie praeparant eos, potum exiguum inpertientes, atque ita per centena milia et quinquaginta continuo cursu euntibus insident.
Vivunt annis quidam quinquagenis, feminae minore 5
spatio; eaedem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Vergilio vate absoluta est; sed et nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, et fere inter omnes constare video. diversa autem circo ratio 10
quaeritur. itaque cum bimi in alio subiungantur imperio, non ante quinquenn*e*s ibi certamen accipit.

163 (66) Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. coitus verno aequinoctio bimo utrimque vulgaris, sed a trimatu firmior partus. generat mas 15
ad annos XXXIII, utp*o*te cum a circo post vicesimum annum mittantur ad subolem. Opunte et ad XL durasse tradunt
164 adiutum modo in attollenda priore parte corporis. sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas. qua de causa

---

§ 162: (5) Ar. VI 22, 576a 28. Sol. 45, 16. — Verg. G III 72 sq. — (11) Col. VI 29, 4. — § 163: Ar. VI 22 init. — Varro II 7, 7. 8. Col. VI 27, 3. 28, 1. Ar. V 14, 545b 10. VI 22, 576b 25. Sol. 45, 16. — § 164: Varro II, 7, 11. Col. VI 27, 13. 9.

---

1 offenso R² | Ratumena *va.S* 2 longinqua itinera *va.S* | itineri *ego.* acturi *ll.v* 3 tantum exiguum R²E²*D*. exiguum tantum *va.H* | inpertiens R¹. -inentes F¹a 4 exeuntibus a 5 feminae *v.* -na// a. -na *r* 6 eadem F²dT | capiunt R²E²*v*. -pit F²da. -pud F¹. -put *r* 7 foma F¹. femina a. formas F² | qualis a*S* | laegio poſtea F¹ 8 uirgilio Ra*va.S* | uale F¹a¹. *an* uati? 10 idcirco a 11 subiungantur D¹adTz*S*. subiug- D²F¹RE¹. subig- F²E²*v*(*D*) 12 quinquennes *v*. -nnis *ll.S* | accepit R*S*. accipiunt *va.G* 14 utrimque F²E²*v*(*D*). -ique *rS*. *cfr. § 68. 187* 15 trimato FRa¹ 16 ut pute *ll.*(D?) | iccirco F² *superscr. cfr. Welzh. p. 68* | uicesimum primum a 17 sobolē a*va.S* | opunte F¹dT*H*. opante R¹. sponte E¹a. ut pute D(?). ut pote F²E². reparandam R²*v* | ad XL — 19 animalium *om.* R¹. *cfr. n. luc. p. 74 n. 31* 18. 19 ad generandum F²R² *e corr. v.* angentes anguū (agunt dT) FadT p. 135, 1 per interualla *va.S*

intervalla admissurae dantur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni valet tolerare. equarum libido extinguitur iuba tonsa. gignunt annis omnibus ad quadragesimum. vixisse equum LXXV annos proditur. in hoc genere gra- 165
5 vida stans parit praeterque ceteras fetum diligit. et sane equis amoris innasci veneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricae magnitudine, colore nigro, quod statim edito partu devorat feta aut partum ad ubera non admittit. si quis praereptum habeat, olfactu in rabiem id genus agitur.
10 amissa parente in grege armenti reliquae fetae educant orbum. terram attingere ore triduo proximo quam sit genitus negant posse. quo quis acrior, in bibendo nares mergit. Scythae per bella feminis uti malunt, quoniam urinam cursu non inpedito reddant.

15 (67) Constat in Lusitania circa Olisiponem oppidum et 166
Tagum amnem equas favonio flante obversas animalem concipere spiritum, idque partum fieri et gigni pernicissimum ita, sed triennium vitae non excedere. in eadem Hispania Gallaica gens est et Asturica; equini generis his sunt quos

§ 164: (2) Ar. VI 18, 572b 7. Ael. XI 18. Sol 45, 16. — Ar. 14, 545b 13. 20. Sol. ib. — § 165: Ar. VI 22, 576a 24. IX 4, 611a 12. Col. VI 27, 13. — Ar. ib. 577a 8. VIII 24, 605a 2. Th. fr. 175 Wim. Ael. XIV 18. III 17. Antig. Car. 20 (24). Verg. G III 280. Col. VI 27, 3. Sol. 45, 17. cfr. Pl. XXVIII 180. 181. — (10) Ar. IX 4, 611a 9. Ael. III 8. — (12) Sol. 45, 18. — § 166: Varro II 1, 19. Col. VI 27, 7. Iustin. XLIV 3, 1. Sol. 23, 7. 45, 18. cfr. Pl. IV 116.

1 tamen non *Iessen ann. philol. 1859 p. 75 e Col.* 3 tonsa **F²E²a***v*(*J*). -sis **R²** (*e Sol.*) *S.* tons **DF¹**. tonis **R¹**. tona **E¹** 4 quum **F¹**. cum **a** equam *P ex Ar.* | annis **d***va.G* | grauide **F¹a** 5 par& **F¹** | fetus **ad**. fo&u **F¹** | et (*om.* **a**) sane *ll.v.* (*loc. corr. an* c̄stat?) 6 innasci **F²***v*(*J*). et nasci *r*. ena- *S* | beneficium **F¹R** 8 faet/// **F¹**. fetu **a**. -tus **d** | ante (*pro* aut) **R²** 9 olfactu *v*. -tū *ll* 10 admissa **F¹a** 11 or////duo **F¹**. or&biduo **R¹**. biduo **a** 12 nares *ll.* profundius nares **R**(?) *Sol.v. de dictione cfr. IX 184. XXXIII 59* 15 constant **F¹Ra** 16 aduersas **F²**. -sus **F¹dT** 18 uitae *om.* **a** | spania **FR** 19 Gallaica *G*. -lliaica **DF¹R¹a**. -cia **F²**. -llica **R²E**. -lleca *v* | est et **F²E²R**(?)*v*(*H*). est *r*. et *B*(*D*) | asturic **R¹**. -ra *va.G* | his sunt *ego* (*et dist.*). hi (hii **F**) sunt *ll.v*(*H*). *del. B*

tieldones vocamus; minore forma appellatos asturcones gignunt, quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio, unde equis tolutim carpere incursum traditur arte.

Equo fere qui homini morbi, praeterque vesicae con- 5 versio, sicut omnibus in genere veterino.

167 **43.** (68) Asinum $\overline{CCCC}$ nummum emptum Q. Axio senatori auctor est M. Varro, haut scio an omnium pretio animalium victo. opera sine dubio generi munifica, arando quoque, sed mularum maxime progeneratione. patria etiam 10 spectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. ipsum animal frigoris maxime inpatiens. ideo non generatur in Ponto, nec aequinoctio verno, ut cetera pecua, admittitur,

168 sed solstitio. mares in remissione operis deteriores. partus a tricensimo mense ocissimus, sed a trimatu legitimus, toti- 15 dem quot equae et isdem mensibus et simili modo. sed incontinens uterus urina genitale reddit, ni cogatur in cursum verberibus a coitu. raro geminos parit. paritura lucem fugit et tenebras quaerit, ne conspiciatur ab homine. gignit

169 tota vita, quae est ei ad tricensimum annum. partus caritas 20

---

§ 166: (1) cfr. Sen. ep. 87, 10. Martial. XIV 199. Nonius p. 17, 35 M. — (5) Ar. VIII 24, 604ᵇ 26. 16. — § 167: Varro III 2, 7. (II 8, 3). — (9. 10) ib. II 6, 5. Col. VII 1, 2. Pl. XVII 41. — Col. II 37, 4. — (11) Varro II 1, 14. 6, 2. — (12) Herod. IV 28. Ar. VIII 25 extr.; G II 8, 748ᵃ 22. Strabo VII 307. — (14) Varro II 6, 4. — § 168: Ar. V 14, 545ᵇ 20. Varro II 8, 2. Ar. VI 23, 577ᵃ 22. 25. 577ᵇ 1 sq.

---

1 tieldones **DF¹RE**. thiel- **adT***v*. celd- **F²***D* | appellatus **F¹Ra** 1. 2 gignunt incurso quibus **F²** 2 alterna **F²** 3 explicatū **F¹a**. -cat **F²** | carpere **E²***v*. cap- *rzJ* 4 incursū **Ea***J*. -su *rz*. -sus *v*. (in cursu *B*) | traditur **d**(?)*v*. -tum *ll* 7 nummis **z***va.G* 8 auctores. L. M. **F¹a** | aut **F¹a** 9 geruli *va.H* | munifica **F²E²z***D*. muri- *r*. miri- **R**(?)*v* 10 par, tria . . . spectantur **F²** 11 archadis **FR¹a** 14 partuus **DF¹E¹a***D* 15 ocisissim' **F¹a** | legitimis **F** | *an* annis totidem? 17 urinā genitalē **Ea***va.J*(*D*) 18 a **E²D**(?)*v*. ac **F²**. *om.* *r* | raro **F²E²***v*. -ros *r* | parit *del.* **F²** 20 partus **F²E²***v*. -tuus *D*. par tunc *r*

summa, sed aquarum taedium maius: per ignes ad fetus tendunt, eaedem, si rivus minimus intersit, horrent *etiam* pedes omnino tinguere. nec nisi adsuetos potant fontes quae sunt in pecuariis, atque ita ut sicco tramite ad potum
5 eant. nec pontes transeunt per raritatem eorum tralucentibus fluviis, mirumque dictu, sitiunt et si mutentur aquae; ut bibant cogendae exorandaeve sunt. nec nisi spatiosa in cubitu laxitas tuta; varia namque somnio visa concipiunt ictu pedum crebro, qui nisi per inane emicuit, repulsu du-
10 rioris materiae clauditatem ilico adfert. quaestus ex iis **170** opima praedia exuperat. notum est in Celtiberia singulas quadringentena milia nummum enixas, mularum maxime partu. aurium referre in *i*is et palpebrarum pilos aiunt; quamvis enim unicolor*i* reliquo corpore, totidem tamen co-
15 lores, quot ibi fuere, reddi. pullos earum epulari Maecenas instituit, multum eo tempore praelatos onagris. post eum interiit auctoritas saporis asino. — Moriente visu celerrime id genus deficit. —

44. (69) Ex asino et equa mula gignitur mense XIII, **171**

---

§ 170: (13) Col. VI 37, 7.

---

2 eaedem **F**^{2}**R**(?)*G*. ea (eae *v*) item **E**^{2}*v*. caedem *r* | etiam (*aut* uel) *ego*. ia ut **DF**^{1}**E**^{1}**a**. aut **F**^{2}**dR**. i ut **E**^{2}. ita ut *v*. imos *D* 3 caueant tinguere *va.D* 5 per (pro **F**^{2}*D*) raritate **DF***D* 6 siciunt **a**. sci- **R** | mutentur (imu- **R**) *ll.G*^{2}(*S*). immu- *v*(*L*) 7 *an* et ut (*aut* uel ut)? | spatiose *va.C* 7. 8 in cubitu (*U 149*)*J*. incubitus **F**^{2}. -ta *r*. -tat **d***S*. -tant (*Budaeus*) *G*. incubant *v* 8 laxitas tuta *D*. -tas tota **F**^{2}**E**^{2}. -tas uta *r*. -tas **R**^{2}*S*. -tate *C*. alias atteruntur *v* | uaria **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*v*. uari *r*. *an* uana? *cfr. X 211* | somnio (-ia **F**^{1}) **Fda***v*. -no **DRE**(?) *Dal. cfr. X 212. XXII 44* 9 inane **d**(?)*v*. -anē *r* | emicuerit **R**(?)*va.D* | repulsi **F**^{1} 10 his **Fa***D* 11 exuperat *ll.v*(*D*). -ant **R**(?)*H* 12 quadringentena (quadrig- **F**) **d**^{2}**F***H*. -ta **d**^{1}**T**. -dragintena **Ra**. -dragena **z**. -nis *v* | enixas *ll.G*. emi *v* | *dist. J* | ad mularum *va.S* 13 partum **R**^{2}. -tus *va.S* | arium **F**^{1}**R**^{1}**a** 14 unicolori *ego*. -lo **Fa**. -lor **DRE**(?)*G*. -lor toto *v* | re liquor **a** 15 reddi *ego*. -it *ll.v* 16 multos **a** | onetris **F**^{1} 17 interit **Fa** | saporis **F**^{2}**E**^{2}*G*(*D*). -ri *rS*. -ris, sed *v* | *dist. Iessen ann. philol. 1859 p. 75* | uisu **d** (*coni. H coll. § 206 et Iessen*)*D*. -so *ll.v*. 19 equo **a** | mulus ... XII *va.H*

animal viribus in labores eximium. ad tales partus equas
neque quadrimis minores neque decennibus maiores legunt
arcerique utrumque genus ab altero narrant nisi in infantia
eius generis quod ineat lacte hausto. quapropter subreptos
pullos in tenebris equarum uberi asinarumve eculeos ad- 5
movent. gignitur autem mula *et* ex equo et asina, sed
e*ff*renis et tarditatis indomitae. lenta omnia e*t* e vetulis.
172 conceptum ex equo secutus asini coitus abortu perimit, non
item asini equus. feminas a partu optime septimo die in-
pleri observatum, mares fatigatos melius inplere. quae non 10
prius, quam dentes quos pullinos appellant iaciat, conceperit,
sterilis intellegitur et quae non primo initu generare coeperit.
equo et asina genitos mares hinnulos antiqui vocabant con-
173 traque mulos quos asini et equae generarent. observatum
ex duobus divers*is* generibus nata tertii generis fieri et 15
neutri parentium esse similia eaque ipsa, quae sunt ita
nata, non gignere in omni animalium genere; idcirco mulas
non parere. est in annalibus nostris peperisse saepe,
verum prodigii loco habitum. Theophrastus vulgo pa-
rere in Cappadocia tradit, sed esse id animal ibi sui generis. 20
174 mulae calcitratus inhibetur vini crebriore potu. in pluri-
um Graecorum est monumentis cum equa muli coitu

---

§ 171: Varro II 8, 2. Col. VI 36, 2. 37, 9. — (3) Ar. VI 23, 577^b 15. Col. VI 37, 8. — (6) Col. ib. 3. — § 172: Ar. ib. 577^a 13. 26. 29. cfr. Pl. X 180. — (10) Col. ib. 1. 2. — (11) Ar. ib. 31 sq. — (13) Varro II 8, 1. 6. Col. ib. 5. — § 173: Democrit. ap. Ael. XII 16. — Varro II 1, 27. Obseq. 125. Herod. III 153. — Mir. ausc. 70. Ar. I 6, 491^a 2. VI 24, 577^b 23. 36, 580^b 1. — cfr. Pl. XXX 149.

---

3 narrent **F**^{1}**Ra** 5 aculeos **F**^{2} | admouent **F**^{2}*v*. -eat *r* 6 etiam *pro* autem (*P*) *G*^{2} | et ex *D*. ex *ll.v* | asino **a** 7 effrenis **d**(?)*v*. et fr- *ll* | laeta *J* | omina **E***J* | et e *ego*. esse ($\overline{ee}$) *ll.v*. eis ut *H*. hae e *J*. (lenta — uetulis *del. P*) 8 coitus — 9 asini *om.* **F**^{1}**dR**^{1}**a** 9 ex asino *va.J* | equus **F**^{2}. *om.* **R**^{1}. equi **R**^{2}*v*. -uos (= uus) *rJ* 11 iaciat *v*. -iant **R**^{2}. -itant **a**. -itat (inc-**R**^{1}) *r* 14 generant **a** 15 e **R**(?)*va.D* | diuersis *v*. -sū *ll*. (*an* diuersorum generum?) | natura **F**^{2} 16 quae (*in ras.*) sunt **d***G*^{2}. sunt quae *ll*. quae *v* 17 nata sunt *va.G*^{2}

natum quod vocaverint *g*innum, id est parvum mulum. generantur ex equa et onagris mansuefactis mulae veloces in cursu, duritia eximia pedum, verum strigoso corpore, indomito animo. sed generator onagro et asina genitus 5 omnes antecellit. onagri in Phrygia et Lycaonia praecipui. pullis eorum ceu praestantibus sapore Africa gloriatur, quos lalisiones appellat. mulum LXXX annis vixisse Athenien- 175 sium monimentis apparet; gavisi namque, cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta scandentia iumenta 10 comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere ne frumentarii negotiatores ab incerniculis eum arcerent.

45. (70) Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, 176 cornua in latitudinem quaternorum pedum. in nostro orbe Epiroticis laus maxima a Pyrrhi, ut ferunt, iam inde regis 15 cura. id consecutus est non ante quadrimatum ad partus vocando; praegrandes itaque fuere et hodieque reliquiae stirpium durant. at nunc anniculae fecunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimae, tauri generationem quadrimi. inplent singuli denas eodem anno. tradunt, si a coitu in dex-

---

§ 174: Ar. VI 24 init. G II 8, 748^b 33. Col. V 37, 4. Varro II 6, 3. — cfr. Martial. XIII 97. — § 175: Ar. VI 24, 577^b 29. Ael. VI 49. (VII 13). Plut. SA 13 extr. — § 176: cfr. Ael. III 34. — (14) Varro II 5, 10. (Ael. III 33). Ar. III 21, 522^b 23. VIII 7 extr. — (17) Varro ib. 12. Ar. VI 21, 575^a 22. — (18) Col. VI 24, 1. 3. Varro ib. 13.

---

1 natu **F**^{1}. -ta **a d** | quod *ll.S.* quem *v* | ginnum (*P*) *H ex Ar.* inn- *ll.* hinn- **d**(?)*v* | paruūs **D F**^{1}. -uus **F**^{2}**E**^{2} | mulus **F**^{2}**E a**. -los **D F**^{1}. (id — mulum *del. P*) 2 generatur **a** | uelocis **F**^{1}**a** 4 generatur **E**^{1}**a**. -to **E**^{2}. -to// **R**. -roso *v a. H* | onagrae **F** 5 antecellit **F**^{2}**E a** *v*(*D*). -llet *r S* 7 appellant **F**^{2} *v a. S* 8 appa- ret & **F**^{1}**a** *H Brot.* -ret eo *v* | grauis **F**^{1}**a** | namque *om. v a. H* 9 derelictos **F**^{2} | senecta **d**^{2}*v*. -tas **R**^{2}. -tus *r. om.* **d**^{1} | scan- dentia **E**^{2}*H*. scad- **R**^{2}**d**^{2}. cad- *r v* 10 fecere quo caueretur ne *v a. H* 16 fuere **E**^{2}*v*. fere *r* | reliqua **F T a**. -qu//// **R**^{1}. -quae *Dal.* 17 duras **F**^{1}**R**^{1}**a** | ad fecunditatem *v a. H* 18 *an* tan- tum? | *dist. H* 18. 19 inplent id **E**^{2}. -nt et *v a. H.* -nt ita *Welzh. p. 22* | singulis denae *v a. G*^{2}(*L*) | traduntur **E** *v a. G*^{2}(*L*) | si a *G*^{2}(*D*). si autem (aū) *ll.* **z**. si autem (autem si *H*) post *v*(*L*) | coitu **D F a** *G*^{2}(*D*). -tum **R**(?)**E** *v*(*L*). *om.* **z** | ad **z** *v a. S*

teram partem abeant tauri, generatos mares esse; si in lae-
177 vam, feminas. conceptio uno initu peragitur, quae si forte
pererravit, XX post diem marem femina repetit. pariunt
mense X; quicquid ante genitum, inutile est. sunt auctores
ipso conplente decumum mensem die parere. gignunt raro 5
geminos. coitus a delphini exortu a. d. pr. non. Ianuarias
diebus XXX, aliquis et autumno, gentibus quidem quae
lacte vivunt ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit
id alimentum. tauri non saepius quam bis die ineunt.
178 boves animalium soli et retro ambulantes pascuntur, apud 10
Garamantas quidem haut aliter. vita feminis XV annis lon-
gissima, maribus XX. robur in quinquennatu. lavatione
calidae aquae traduntur pinguescere et si quis incisa cute
179 spiritum harundine in viscera adigat. non degeneres existi-
mandi etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis Alpinis, 15
quibus minimum corporis, plurimum laboris capite, non
cervice, iunctis. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in
dorso. Carici quoque in parte Asiae, foedi visu tubere
super armos a cervicibus eminente, luxatis cornibus, excel-
lentes in opere narrantur, cetero nigri coloris candidive ad 20
laborem damnantur. tauris minora quam bubus cornua
180 tenuioraque. domitura boum in trimatu, postea sera, ante
praematura. optime cum domito iuvencus inbuitur. socium

§ 177: Ar. ib. 13. 26. — (6) Varro ib. — (7) Ar. ib. 575[b] 16. — (9) Ar. ib. 575[a] 16. 18. — § 178: (10) Herod. IV 183. Alex. Mynd. ap. Athen. V 221[e]. Ael. XVI 33. Mela I 45. — (11) Ar. ib. 575[a] 31. 575[b] 4. — (12) Ar. VIII 7 init. — § 179: Col. VI 1, 2. 24, 5. — (17) Ar. VIII 28, 606[a] 15. — (21) Col. VI 20.

1 habeant **Faz** | si *om.* **FR¹a** 3 perrauerit **a.** errauit *G²*
5 decimo **a** | mensē **F²***C*. -sis **a.** -se *rv* | die **a***G*. diem *r*. duos *v* | gi nunc **F¹**. nunc **a***va.G* 7 XXXX *P e Varr.* 8 dispensatus *ll.G¹(H)*. -tur **T***G²*. -antibus *v* 9 uir (*pro* biſ) **Fa** 10 bobus **R** | solis **F¹a** 11 garamentas **R¹**. car- **F¹** 12 quinquę (-q. **a**) natu **Fa**. quimatu *va.Brot.* 14 spiritu **F¹a**
17 gibber **Ea***v*. giber **F²**. gigber *r* 18 dorso **Ea***v*. -sū *r* | tubure **a.** tuuere **F.** tuere **R¹** 19 aſ moſ **F¹**. aſ noſ **a.** asinos **d** | laxatis **adTz***va.G* 20 ceterū **a.** -ri *va.G²* | nigris **F¹a** | ca-diue **a.** -uae **F¹** 23 *an* iungitur?

enim laboris agrique culturae habemus hoc animal, tantae apud priores curae, ut sit inter exempla damnatus a *populo Romano* die dicta, qui concubino procaci rure omassum edisse se negante occiderat bovem, actusque in exilium
5 tamquam colono suo interempto.

Tauris in aspectu generositas torva fronte, auribus sae- 181 tosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. sed tota comminatio prioribus in pedibus. stat ira gliscente alternos replicans spargensque in alvum harenam et solus
10 animalium eo stimulo ardescens. vidimus ex imperio dimi- 182 cantes et i*oc*ose demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi iterumque reg*i*, modo iacentes ex humo tolli bigarumque etiam curru citato velut aurigas insistere. Thessalorum gentis inventum est equo iuxta quadripedante cornu intorta
15 cervice tauros necare; primus id spectaculum dedit Romae Caesar dictator. hinc victimae opimae et lautissima deorum 183 placatio. huic tantum animali omnium, quibus procerior, cauda non statim nato consummatae ut ceteris mensurae: crescit uni, donec ad vestigia ima perveniat. quam ob rem
20 victimarum probatio in vitulo, ut articulum suffraginis contingat; breviore non litant. hoc quoque notatum, vitulos

---

§ 180: Col. VI 2, 1. 9. praef. 7. Varro II 5, 4. Val. M. VIII 1 damn. 8. (cfr. Ael. XII 34; VH V 14). — § 181: (6. 7) Varro II 5, 7. Col. VI 1, 3. — § 182: (13) cfr. Suet. Claud. 21 med.

---

1 tantae **F**^{2}*v*. -ta *r* 2 a **F**^{2}*v*. *om*. *r* (*an recte?*). apud **z** 2. 3 P · R · *ll*. *D* 3 conubio **a** | omasum **F**^{2}*va*. *S* 4 negante *C*. -tē *ll*. -ti *v* 7 in **F**^{2}**E**^{2}*v*. *om*. *r* | praecincto **F** | dimicatione **F**^{1}**a** 8 statura **F**^{2}. -tutis a **a**. *dist*. *H* 9 replicans orbes **F**^{2}*S* | spargesque **F**^{1}. -genque **R** | altum *va*. *H* | solum **d T**. solius *G* 10 ex *ll*. **z** *v*(*H*). de *B* 11 iocose *ego*. ideo se **E**^{2}*v*. ideo *r B* | demonstratos **E**^{2}*v*. mon- *r H* | recipi **a** 12 regi *ego*. rege (-gere **E**^{2}*D*) *ll*. *v*. regeri *M Haupt Herm. III p. 149*. resurgere *v*. erigi *coni*. *J* 14 quadripedante **F***v*. -tē *r* | cornui (-nu **R**^{1}) torta **F**^{1}**R**^{1}**a** 16 hinc **d**(?)*v*. huic **R**. hic **E**^{2}. hunc *r* | opimae **d**^{2}*C*. optimae **a T** *v*. -ma **z**. optumae *r*. *de mendo cfr. XVIII 263. 78. XXXV 47. XXV 49* | lautissima **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). laudat- *r S* 17 huic **R**^{2}*v*. hanc **R**^{1}. hunc *r* 19 crescitū **a**. -cit enim *coni*. *H* 20 continguat **F**^{1}**R** 21 non tantum **Fa**

ad aras umeris hominis adlatos non fere litare, sicut nec claudicante nec aliena hostia deos placari nec trahente se ab aris. est frequens in prodigiis priscorum bovem locutum, quo nuntiato senatum sub diu haberi solitum.

184 **46.** (71) Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur; 5 Apin vocant. insigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunae crescere incipientis, nodus sub lingua, quem cant*h*arum appellant. non est fas eum certos vitae excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte necant quaesituri luctu alium, quem substituant, et donec invenerint 10 maerent derasis etiam capitibus; nec tamen umquam diu 185 quaeritur. inventus deducitur Memphin a sacerdotibus C. delubra ei gemina, quae vocant thalamos, auguria populorum: alterum intrasse laetum est, in altero dira portendit. responsa privatis dat e manu consulentium cibum capiendo. 15 Germanici Caesaris manu*m* aversatus est haut multo postea extincti. cetero secretus, cum se proripuit in coetus, in*c*edit submotu lictorum, gregesque puerorum comita*n*tur carmen honori eius canentium; intellegere videtur et adorari velle. hi greges repente lymphati futura praecinunt. 20 186 femina bos ei semel anno ostenditur, suis et ipsa insignibus,

---

§ 183: (2) Macrob. III 5, 8. — Val. M. I 6, 5. Liv. III 10, 6. XXIV 10, 10. XXVII 11, 4. XXXV 21, 4. — § 184—186: Mela I 58. Sol. 32, 17—21. Amm. Marc. XXII 14, 7. 8. Herod. III 28 extr. Ael. XI 10. Strabo XVII 807. — § 184: (11) Lucian. sacr. 15. — Aug. CD XVIII 5. — § 185: Ael. XI 10. — § 186: cfr. Sen. NQ IV 2, 7.

---

1 latere **F**^{1}**R**^{1}**a**. litari *coni. H* 2 claudicante nec *om.* **FR**^{1}**a**. -tem nec *va.G*^{2} 4 diu *ll.D.* diuo *v*(*S*). dio *G*^{2} | habere **R**^{1} 5 nominis **F**^{1}**a** 6 apin *ll.G*^{2}(*D*). -im *v*(*L*) 7 incipientis similis *Cornelissen* 8 cantarum **FRa***va.C* 9 fontē **R** | enecant *va.S* 12 C **F**^{2} *in ras. D coll. Sol.* cū (*om.* **R**?) *r.* sunt *v. om. H* 15 priuatis **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). prius *r.* priuis (*Salm.*) *H* 16 manum *v* (*corrupt. in* -nuuſ). -nus *ll.***z***S.* (dexteram *Sol.*) | post *va.H* 17 se (*om.* **z**) prorumpit **z***va.Bas.* | incoetur **DF**^{1}. inchoe- **E**^{1}**a**. in coitus **E**^{2}*D* | incedit (**DE**?)*v.* incidit *ll* 18 submotu **ad***G*^{2}(*D*). -to *r G*^{1}(*S*). -to strepitu *v* | lictorum *del.* (*Salm.*) *SJ* | gergesque **F**. grexque **E**^{2}*va.S* | comitantur *J.* -atur *ll.v* 20 lymfati **F**. inf- **a** | praecinunt **R**(?)*v.* proci- *r*

quamquam aliis, semperque eodem die et inveniri eam et extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes diebus quos habent natales Apis. septem 5 hi sunt, mirumque neminem per eos a crocodilis attingi, octavo post horam diei sextam redire beluae feritatem.

47. (72) Magna et pecori gratia vel in placamentis 187 deorum vel in usu vellerum. ut boves victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. generatio 10 bimis utrimque ad novenos annos, quibusdam et ad X; primipar*i*s minores fetus. coitus omnibus ab arcturi occasu, id est a. d. III idus Maias, ad aquilae occasum, id *est* X kal. Augustas. gerunt partum diebus CL; postea concepti invalidi. cordos vocabant antiqui post id tempus natos. 15 multi hibernos agnos praeferunt vernis, quoniam magis intersit ante solstitium quam ante brumam firmos esse, solumque hoc animal utiliter bruma nasci. arieti naturale 188 agnas fastidire, senectam ovium consectar*i*, et ipse melior senecta, mutilus quoque utilior. ferocia eius cohibetur 20 cornu iuxta aurem terebrato. dextro teste praeligato feminas generat, laevo mares. tonitrua solitariis ovibus abortus inferunt; remedium congregare eas, ut coetu iuventur.

---

§ 187: Col. VII 2, 1. — (9) Ar. V 14, 545^b 31. 546^a 5. (Col. VII 3, 6). Geop. XVIII 3, 2. — (11) Varro II 2, 13. Ar. VI 19 init. — (14) Varro II 1, 19. — (15) Cels. ap. Col. VII 3, 11. — § 188: Ar. V 14, 546^a 4. — (19) Col. VII 3, 3. 4. 6. Geop. XVIII 5. — (20) Col. VI 28. VII 3, 12. (Ar. G IV 1, 765^a 4). Geop. XVII 6, 2. cfr. Pl. XXX 149. — (21) Ar. IX 3, 610^b 33.

---

1. 2 eam extingui **R**. -uique *va. G* 4 mergunt iis *H Brot.* | habet *G* 8 boues uictum **E**^{2}**R**(?)*G*. -ue sunt tum **DF**^{1}. -ues sumptum **F**^{2}**E**^{1}**az***v* 10 priniparis *B*. -res *ll. v* 11 ab **d**^{2}*G*^{2}(*S*). ad *ll. v*(*L*) | arctu **F**^{1}. -ti **a** | occasu **DF**^{1}*G*^{2}(*S*). -sū *rv*(*L*) 12 a. d. *S*. ad **d**. **a a***v*. ab *r* | id est *v*. id //// **D**^{1}. in **D**^{2}**F d E a** *H*. *om*. **R**(?)*G*^{2}(*S*) | XIII *va. G*^{2} 14 cordos **F**^{2}*v*. -dis *r* | idem **R** 15 agnos **E**^{2}*v*. agros *r* | uernis **F**^{2}**E**^{2}*v*. ueris **E**^{1}**a**. -res *r* 17 *an* solum namque? 18 consectari **d**(?)*v*. -re *ll* | melior *om*. **F**^{1}**R**^{1}**a**. (*post* senecta *pos. va. D*) 19 senectā utilus **F**^{1}**R**^{1}. -lius **R**^{2}**a**. -ta illis *va. H* 20 teste *om*. **F**^{1}**R**^{1}**a** 22 remedium est **R**^{2}*v*. *at cfr. § 205. Müller stil. p. 81* | coitu **F**^{2}

189 aquilonis flatu mares concipi dicunt, austri feminas, atque in eo genere arietum maxime spectantur ora, quia cuius coloris sub lingua habuere venas, eius et lanicium in fetu est variumque, si plures fuere. et mutatio aquarum potusque variat. 5

Ovium summa genera duo, tectum et colonicum, illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe *no*n tectum rubis 190 ve*x*atur. operimenta ei ex Arabicis praecipua. **48.** (73) lana autem laudatissima Apula et quae in Italia Graeci pecoris appellatur, alibi Italica; tertium locum Milesiae oves 10 optinent. Apulae breves villo nec nisi paenulis celebres; circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent, in Asia vero eodem genere Laudic*e*ae. alba Circumpadanis nulla praefertur, nec libra centenos nummos ad hoc aevi 191 excessit ulla. oves non ubique tondentur; durat quibusdam 15 in locis vellendi mos. colorum plura genera, quippe cum desint etiam nomina *i*is quas nativas appellant aliquot modis: Hispania nigri velleris praecipuas habet, Pollentia iuxta Alpes cani, Asia rutili, quas Erythraeas vocant, item Baetica, Canu-

§ 189: Ar. VI 19, 574ᵃ 1; G IV 2, 766ᵇ 34. Geop. XVIII 3, 6. Ael. VII 27. Antig Car. 103 (111). Col. VII 3, 12. cfr. Pl. XVIII 330. — (3) Ar. VI 19, 574ᵃ 5. Col. VII 3, 1. Varro II 2, 4. Geop. XVIII 6. — (4) Varro ib. 14. Geop. XVIII 3, 5. (Ar. III 12, 519ᵃ 11). — (6) cfr. Col. VII 2, 6. 3. 4, 1. 4. (Varro ib. 18 extr.). — § 190: Col. VII 2, 3. 4. 4, 1. Martial. XIV 155. Strabo XII 578. — § 191: (15) Varro II 11, 9. (Isid. XIX 27, 1). — (17) Non. p. 549, 30 M. — (18. 19) Col. VII 2, 4. Sil. It. VIII 597. Martial. XIV 157. 127. IX 61, 3. XII 98, 2.

2 *an* opere (*pro* genere)? | ora/// **F**. orat **a** 3 lingua *v*. -uas *ll* | ///aenas **F**[1]. uaena **F**[2] 7 deligratius **DF**[1]**R** | non *ego*. con *ll*. cum **d**(?)*v* 8 uexatur *ego*. uesca- *ll*.*v*. uexetur *Brieger ann. philol. 1859 p. 76* | op////menta **F**[1]. opes me- **ad**. /////me- **R**[1] | eis **F**[2]*va*.*H* | praecipuae **F**[1]**R**. -pue **a** 10 alibi *v*. -be **DF**[1]**R**. -bi in **a**. -bim **E**[1]. albi **E**[2]. -be **F**[2] 11 apulię **a**. -ulie **R**[2]. -ud **R**[1] 13 Laudiceae *D*. Laod- *v*. -ce **R**(?). laudicae **DF**[1]**E**. -ce **a**. -datae **F**[2] 17 desint **F**[2]*v*. -it *r* | nomina is **E**[2]. -na his **F**[2]*D*. -natis *r*. -na eis *v* 18 habent **F**[1]**Ra** | cani, Asia *G*. caniasia **DF**[1]**d**. -nasia **F**[2]. -nusia **E**a*v*. atniasia **R**[1]. -niuasia **R**[2]. iam Asia *H* 19 baeticae **F**[1]**Ra**. -ca ut *va*.*G*

sium fulvi, Tarentum et suae pulliginis. sucidis omnibus
medicata vis. Histriae Liburniaeque pilo propior quam lanae,
pexis aliena vestibus et quam Salac*i*a scutulato textu com-
mendat in Lusitania. similis circa Piscinas provinciae Nar-
5 bonensis, similis et in Aegypto, ex qua vestis detrita usu
pingitur rursusque aevo durat. est et hirtae pilo crasso in
tapetis antiquissima gratia iam; certe iis usos Homerus
auctor est. aliter haec Galli pingunt, aliter Parthorum
gentes. lanae et per se coactae vestem faciunt et, si ad- 192
10 datur acetum, etiam ferro resistunt, immo vero etiam igni-
bus novissimo sui purgamento. quippe *a*enis polientium
extracta in tomenti usum veniunt, Galliarum, ut arbitror,
invento; certe Gallicis hodie nominibus discernitur. nec 193
facile dixerim qua id aetate coeperit; antiquis enim torus
15 e stramento erat, qualiter *et*iam nunc in castris. gausap*a*e
patris mei memoria coepere, amphimallia nostra sicut villosa
etiam ventralia. nam tunica lati clavi in modum gausapae
texi nunc primum incipit. lanarum nigrae nullum colorem 9, 134
bibunt. de reliquarum infectu suis locis dicemus in con- sq.
20 ch*y*liis maris aut herbarum natura. 21, 45 sq.

---

§ 191: (1) cfr. Pl. XXIX 30. — (3) cfr. Strabo III 144. — (7) Hom. δ 124. 298. κ 12. υ 150 al. — § 192: (12) cfr. Pl. XIX 13 extr. — § 193: (15) cfr. Hor. sat. II 8, 11. Martial. XIV 145. 152.

---

1 fului *G*. -uis *ll*. -uas *v* | polliginis **F**^{2} | sicidis **F**^{1}**R**^{1}**a** 2 medicatuus **a**. -tus (*praem.* usus) *va.H* | propior **F**^{2}*v*. pro-prior **E**. prior *r* | lanas **F**^{1} 3 Salacia *H*. *cfr. IV 116*. salaca (-laa **E**^{2}) *ll*. sola ars *v* | scutulato **F**^{2}**E**^{2}*v*. stulatos (-to **R**) *ll* | commendę **R**. -da/// **F**^{1} 4 piscinos **F**^{1}. -nis **Ra**. Piscenas *G*. *cfr. III 37* 5 & qua **F**^{1}**R**^{1} 6 pinguitur **F**^{1}. tingi- *va.H* 7 certe priscos *va.D* | his **Fa** | usos **F**^{2}*v*. usu **Rd**. uso *r* 9 coactę **F**^{2}*v*(*D*). -t//// **F**^{1}. -tum **E**^{1}**a**. -tam *rH* 11 aenis *S*. ahe- *v*. enis **DdR**. ennis **F**. eius **Ea** | pollientium **R**. polle- **Fda**. coquentium *va.G* 12 extracta *ll*.z*G*(*S*). -tae *v*(*H*) 15 etiam d(?)*v*. iam *ll* | gausapae *D*. -pe **F**^{2}*v*. -pa *H* (*et dist.*). causa *r* 16 amfimallia **F**. amphimalla *va.S* 17 gausape **F**^{2}*va.H*. -se-pae **E**^{2}. causapae **DF**^{1}. -prae **E**^{1}**a**. capsapae **R**^{1}. -prae **R**^{2} 19 conchyliis *v*. *cfr. § 223*. conchiliis **F**^{2}**R**^{2}. conci- **F**^{1}**a**. confi- **R**^{1} 20 marinis *va.S*

194 (74) Lanam in colu et fuso Tanaquilis, quae eadem Gaia Caecilia vocata est, in templo Sancus durasse prodente se auctor est M. Varro factamque ab ea togam regiam undulatam in aede Fortunae, qua Ser. Tullius fuerat usus. inde factum ut nubentes virgines comitaretur colus compta 5 et fusus cum stamine. ea prima texuit rectam tunicam, quales cum toga pura tironi induuntur novaeque nuptae. 195 undulata vestis prima e lautissimis fuit; inde sororiculata defluxit. togas rasas Phryxianasque Divi Augusti novissimis temporibus coepisse scribit Fenestella. crebrae papaveratae 10 antiquiorem habent originem iam sub Lucilio poeta in Torquato notatae. praetextae apud Etruscos originem invenere. trabeis usos accipio reges; pictae vestes iam apud 196 Homerum *sunt iis, et inde* triumphales natae. acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygioniae appellatae sunt. 15 aurum intexere in eadem Asia invenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. colores diversos picturae intexere Babylon

§ 194: Plut. qu. Rom. 30, 271[e]. Fest. p. 238[b] 33 sq. (Liv. VIII 20, 8). — (6) cfr. Fest. p. 277[a] 8 sq. — § 195: Varro v. pop. Rom. I ap. Non. p. 189, 17 M. — Fenest. fr. 24 Peter. Lucil. fr. 1144 Marx. — (12) cfr. Pl. IX 136. Verg. A VII 188. Isid. XIX 24, 8. — Hom. Γ 125. (Ξ 179. Σ 441). Pl. IX 127. — § 196: Non. p. 3, 15 M. Isid. XIX 22, 22. — (16) cfr. Pl. XXXIII 63. — (17—p. 147, 2) Martial. VIII 28, 17. XIV 150.

1 colu **FR***S*. colo **Ea***v*(*D*). *cfr. XXI 90* 2 Sancus *ll.D.* -nci *Brot.* -ngi *G.* M. Anci **z***v. cfr. Ov. fast. VI 213. Cato ap. Dion. Hal. II 49* 3 undulatam **E**[2]*B*. ungu- **F**[2]**dRz***v*. -tum *r* 4 quae **F**[1]**Ra** 7 quales *ll.G*[2]. -lis *S*. qua simul *v* | tironi **DRE**. -nes *H*. ///ronaei **F**[1]. tyron **a**. -ni *G*[2]. -nes **d***v*. tyronaes **F**[2] | nuptiae **F**[1] 8 und///lata **F**[1]. -de lata **ad** | prima e **Fa***H*. -me **R**. -mo e *G*. -mo *v* | lautissimis **F**[2]**E**[2]*v*. laudat- *rH*. *cfr. § 183* | sorore culata **F**[2]. surricu- (soricu- *C*) *va.H* 9 rasas **d** (?)*v*. raxas *ll.* | phrixianasque **F**[2]. -nisque (fri- **a**) **F**[1]**a**. phrygianasque *va.H. cfr. § 196* 10 coepisse *v*. caep- **F**[1]**a**. cep- **F**[2]. clep- **R** 11 ab (*Bouterwek*) *D* 12 etruscos **F**[2]*v*. -cos quos *r* | inuenire **F**[1]**Ra** 13 pictae (-te **E**) *ll.* -tas *v* | uesteriā **F**[1]**a** 14 ſunt iis et inde *ego.* fuiſſe unde *ll.v* 15 Idaei Phryges *va.G* | frigioniae **Fa**. phrygione **R**. -nes (appellati) *va.H* 16 asiae **F**[1]**Ra**

maxime celebravit et nomen inposuit. plurimis vero liceis
texere, quae polymita appellant, Alexandria instituit, scutulis
dividere Gallia. Metellus Scipio triclin*i*aria Babylonica
sestert*ium* octingentis milibus venisse iam tunc ponit in
5 Catonis criminibus, quae Neroni principi quadragiens sester-
tio nuper stetere. Servi Tulli praetext*ae*, quibus signum 197
Fortunae ab eo dicatae coopertum erat, duravere ad Seiani
exitum, mirumque fuit neque diffluxisse eas neque teredinum
iniurias sensisse annis quingentis sexaginta. vidimus iam
10 et viventium vellera purpura, cocco, conchylio sesquipedali-
bus libris infecta, velut illa sic nasci cogente luxuria.

(75) In ipsa ove satis generositas ostenditur brevitate 198
crurum, ventris vestitu. *i*s quibus nudus esset, apicas vo-
cabant damnabantque. Syriae cubitales ovium caudae plu-
15 rimumque in ea parte lanicii. castrari agnos nisi quinque-
menstres praematurum existimatur.

49. Est in Hispania, sed maxime Corsica, non absimile 199
pecori genus musmonum, caprino villo quam pecoris velleri
propius, quorum e genere et ovibus natos prisci umbros
20 vocaverunt. infirmissimum pecori caput, quam ob rem aver-

---

§ 197: cfr. Ov. fast. VI 569 sq. — § 198: Varro II 2, 3. — (14) Ar. VIII 28, 606^a 13. — (15) Varro ib. 18. — § 199: (18) cfr. Strabo V 225. — (Cato ap. Non. p. 137, 23 M). — (20) Varro II 2, 11. Col. VII 3, 24. Geop. XVIII 2, 7. cfr. Pl. XVIII 330.

---

1 uero **R**^{2}**E**^{2}*v*. uice *r* | liceis **E**^{2}**d**. -ciis **R**(?)*v*. liecis (-etis **E**^{1}) *r*. *cfr. nota ad XXVIII 43* 2 polimita **F**^{2}. polem- **F**^{1}**a** (**DE**?) | sicut ulis **F**^{1}**R** 3 triclinaria **R***va.H*. tridi- **a**. trycli- **F** 4 sestertiis **FRTz**. -rnis **a** | posuit *va.S* 5 catonis (-tanis **Fa**) *ll.H*. Capitonis *C*. -talibus *v* | quadragenses (quadrig- **F**^{1}) tertio **F**^{1}**a**. quadringentis mil. sestertium *va.G* 6 stetere **T***v*. extit- *ll. D* | praetextae *v*. -ta *ll* 8 diffluxisse **DF***D*. defl- *rv* 10. 11 sesquilibris *C* 11 illa *om.* **R***SJ* 12 generositas *ego*. -ositas his **az**. -osito////s **F**^{1}. -ositatis **F**^{2}**R**(?)*v* 13 uestitu.is *coni. J*. -itus *ll*. -itu *v* | nudos **F**^{1}**Ra** 17 est **d***S*. et *ll*. est et *v* | non *D*. non maxime *ll.v* (*prava iteratione*) 18 musmonū **F**^{2} *B e Strab*. -niū *rzv* 19 proprius **F**^{1}**Ra** | prisc **DF** | umbros *v*. -res **DF**. imbros **E**^{2}. ymbres **R**. im- *r* | uocarunt **R**(?) *G*^{2} 20—p. 148,2 *dist. ego*

sum a sole pasci cogendum, quoniam stultissima animalium lanata: qua timuere ingredi, unum cornu raptum sequuntur. vita longissima anni X, in Aethiopia XIII. capris eodem loco XI, in reliquo orbe plurimum octoni. utrumque genus intra quartum coitum impletur. 5

200 **50.** (76) Caprae pariunt et quaternos, sed raro admodum; ferunt V mensibus, ut oves. capr*i* pinguitudine sterilescunt. ante trimos minus utiliter generant et in senecta nec ultra quadriennium. incipiunt septimo mense et adhuc lactentes. mutilum in utroque sexu utilius. primus in die 10 coitus non implet, sequens efficacior ac deinde. concipiunt Novembri mense, ut Martio pariant turgescentibus virgultis, aliquando anniculae, semper bimae, *nisi* in trimatu inutiles. 201 pariunt octonis annis. abort*us* frigor*i* obnoxius. oculos suffusos capra iunci punct*u* sanguine exonerat, caper rubi. 15 sollertiam eius animalis Mucianus visam sibi prodidit in ponte praetenui duabus obviis e diverso: cum circumactum angustiae non caperent nec reciprocationem longitudo in exilitate caeca*m*, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse atque ita alteram proculcatae supergressam. 20 202 mares quam maxime simos, longis auribus infractisque,

§ 199: (1) Ar. IX 3 init. — (3) Ar. VI 19, 573ᵇ 23. 27. 17. — § 200: Ar. ib. 19. — (7) Ar. V 14, 546ᵃ 1. — Col. VII 6, 3. 4. — ib. 6. 8. (Ar. ib. 545ᵃ 24). — (14) Ar. VI 19, 573ᵇ 29. — Col. ib. 5. (Ar. IX 3, 610ᵇ 33). — § 201: Geop. XVIII 18, 3. — Mucian. fr. 4 Brunn. — § 202: Col. VII 6, 2. Varro II 3, 2.

1 quoniam **Fa**. quam *r*(?)*v* 2 *an* quae qua? 4 octoni **F**² *G*². octo *v*. *om*. *r* (*post* um *excidit* VIII) 7 capri (*Schneider*) *S*. -rae *ll*.*v*. *cfr*. *Col*. | pinguedine **a z** *v a*. *G*² 8 ante trimos *ll*.*S*. -mas *H*. trimae *v*. *an* ante trinos annos? | generant — senecta nec **F**² *v*(*D*). -cta (*om*. nec) **E**² *H*. *om*. *r* 9 et *ll*.*v*(*S*). *om*. *G*² 10 lactantes **Fa** *v a*.*L* 11 implent **Fa**. -ens **R** 12 ur gescentibus **Fa** 13 nisi *ego*. *om*. *ll*.*v*. *an* nisi trimae uix utiles? *cfr*. *Col*. | utiles (*P*)*S* 14 abortus *v*. -tis (ob- **a**) *ll* | frigori *v*. -re (forig- **DF**) *ll* 15 punctu (*coni*. *Dal*.) *D*. -ncto **E**² **d** *v*. -ntos *r* 17 obunse **Fa** 18 reprocatione **Fa** 19 caecā (*sc*. reciprocationem) *ego*. caeca *ll*. *v* 21 maximos (*del*. imos) **F**² | que *om*. *G*²

armis quam villosissimis probant; feminarum generositatis
insigne laciniae corporibus e cervice binae dependentes.
non omnibus cornua, sed quibus sunt, in his et indicia an-
norum per incrementa nodorum. mutilis lactis maior uber-
5 tas. auribus eas spirare, non naribus, nec umquam febri
carere Archelaus auctor est. ideo fortassis anima *i*is
quam ovibus ardentior calidioresque concubitus. tradunt 203
et noctu non minus cernere quam interdiu: ideo, si capri-
num iecur vescantur, restitui vespertinam aciem *i*is quos
10 nyctalopas vocant. in Cilicia circaque Syrtes villo tonsili
vestiuntur. capras in occasum declini sole in pascuis ne-
gant contueri inter sese, sed aversas iacere, reliquis autem
horis adversas et inter cognation*e*s. dependet omnium 204
mento villus, quem aruncum vocant. hoc si quis adprehen-
15 sam ex grege unam trahat, ceterae stupentes spectant; id
eveni*t* e*t* cum quandam herbam aliqua ex *i*is momorderit.
morsus earum arbori est exitialis. olivam lambendo quoque
sterilem faciunt eaque ex causa Minervae non immolantur.
51. (77) Suilli pecoris admissura a favonio ad aequi- 205
20 noctium vernum, aetas octavo mense, quibus*dam* in locis

§ 201: (5) Archel. ap. Varr. II 3, 5. (Ar. I 11 init.) Ael. I 53. — Geop. XVIII 9, 5. cfr. Pl. XXVIII 153. — § 203: cfr. Pl. ib. 170. — (9) Varro II 11, 12. Ar. VIII 28, 606^a 16. (cfr. Col. VII 6, 2). — (11) Ar. IX 3 extr. Antig. Car. 60 (65). — § 204: Ar. IX 3, 610^b 29. Antig. Car. 107 (115). Th. fr. 175 Wim. Plut. ser. num. vind. 14, 558^e. — (17) Varro I 2, 19. cfr. Pl. XV 34. XVII 237.

1 uillosissimas **F**^{1}**a**. -mos *va. G* 2 lacineae **Ra**. lac//n- **F**^{1} e **F**^{2}*G*(*D*). ae **E**^{2} *in ras.* a *Dal.* et *rv* 3. 4 annorum per *om.* **F**^{1}**R**^{1}**a** 4 intrimenta **F** 6 est *om.* **Fa** | ideoque *va. G*^{2} 8 quam **R**^{2}*v. om. r* | et ideo **E**^{2}**z***va. G*(*D*) | si **F**^{2}**R**^{2}*G. om. r***d** **Ts***v* 9 iecor **Fa**. iecur si *va. G* | uescentur **F**^{1}**R**^{1}**a**. -tibus **dTs** | his *ll. v* 10 sirtes **Fa**. syries **E**^{1}. -ias **E**^{2}*va. B* | uillo **F**^{2}**E**^{2}*v.* -lli **DF**^{1}**R**. ulli **a**. ull/// **E**^{1} 11 decliui **d**(?)*va. S* 12 inter se aduersas *va. G* 13 inter se **E**^{2}*D. om. va. G* | cognationis *ll.* -nitiores (-nat- *C*) *va. G* 15 stupesentes **a** | spectant id **F**^{2} **R**^{2}*v.* -tand **a**. -tad **R**^{1}. -ta///// **F**^{1} 16 euenit et *ego.* -ire *ll. praem.* etiam **R**(?)*v* | quadam **F**^{1}**a** | his **Fa**. eis **R**(?)*v* 17 arbori ē **F**^{2}**d***D.* -riae **DF**^{1}**a**. -ri **RE**(?)*v* 20 quibusdam *v.* -bus *ll*

etiam quarto, usque ad octavum annum. partus bis anno, tempus utero quattuor mensum, numerus fecunditati ad vicenos, sed educare nequeunt tam multos. diebus X circa brumam statim dentatos nasci Nigidius tradit. implentur uno coitu, qui et geminatur propter facilitatem aboriendi. 5 remedium, ne prima subatione neque ante flaccidas aures 206 coitus fiat. mares non ultra trimatum generant. feminae senectute fessae cubantes coeunt. comesse fetus *in* his non est prodigium. suis fetus sacrificio die quinto purus est, pecoris die VII, bovis XXX. Coruncanius ruminales 10 hostias, donec bidentes fierent, puras negavit. suem oculo amisso putant cito extingui; alioqui vita ad XV annos, quibusdam et vicenos. verum efferantur, et alias obnoxium 207 genus morbis, anginae maxime et strumae. index suis invalidae cruor in radice saetae dorso evolsae, caput obliquum 15 in incessu. paenuriam lactis praepingues sentiunt et primo fetu minus sunt numerosae. in luto volutatio generi grata. intorta cauda; id etiam notatum, facilius litare in dexterum quam in laevum detorta. pinguescunt LX diebus, sed magis

---

§ 205: Varro II 4, 7. 8. 14. Col. VII 9, 3. 4. Geop. XIX 6, 6. Ar. V 14, 545^a 28. 32. VI 18, 573^a 30. 34. Nigid. fr. 116 Swob. — (6) Ar. ib. 573^b 7. V 14, 546^a 26. — § 206: Ar. ib. 546^a 7. 23. — (8) Col. VII 11, 3. Ael. X 16 init. — (9) cfr. Varro II 4, 16. — Corunc. fr. 1 Huschke. — (11) Ar. VI 18, 573^b 10. — (14) Ar. VIII 21 init. Plaut. Trin. 540. Col. VII 10, 3. — § 207: Geop. XIX 6, 5. Col. VII 10, 1. Ar. V 14, 546^a 16. 11. — (17) Ar. VIII 6, 595^a 31. Varro II 4, 5. 8. — (19) Ar. ib. 20.

---

1 bis in R^2 *va. G(S)* 2 *rectius* quaternum | mensium a *va. S* | fecunditatis *va. S* 3 *an* non queunt? *cfr. n. luc. p. 82* 6 sobatione F^1. sab- a. subact- d*va. B* 8 cum messe Fa | in *Müller em. I p. 30. om. ll. v* 10 VII F^2R*v(S)*. VI rz. octauo *C* | bobis Fa. bubus *va. G* | ruminalis Fa*S* 11 bidente R^1a. uidente F^1. -tes F^2 | sues R^2*SJ. at cfr. Ar.* 12 misso F^1R^1a | aliqui F^1a 14 morbi sanguine (-nae F^1) FRa | ex trumae F^1a | inde F^1R^1az | sues z 15 radices c&erae F^1. -ces etate a 16 in *om.* R 17 gratia F^2 18 *an* in intorta cauda id? | litare *G.* littare R^2. littere R^1. litere D. l////ere F^1. latere F^2Ea. iacere *v. de mendo cfr. § 183*

tridui inedia saginatione orsa. animalium hoc maxime brutum animamque ei pro sale datam non inlepide existimabatur. compertum agnitam vocem suarii furto abactis, 208 mersoque navigio inclinatione lateris unius remeasse. quin 5 et duces in urbe forum nundinarium domosque petere discunt, et feri sapiunt vestigia palude confundere, urina fugam levare. castrantur feminae quoque, sicuti et cameli, post 209 bidui inediam suspensae pernis prioribus vulva recisa; cele- 68 rius ita pinguescunt. adhibetur et ars iecori feminarum 10 sicut anserum, inventum M. Apici, fico arida saginatis ac satie necatis repente mulsi potu dato. neque alio ex animali numerosior materia gan*e*ae: quinquaginta prope sapores, cum ceteris singuli. hinc censoriarum legum paginae interdictaque cenis abdomina, glandia, testiculi, vulvae, sinci- 15 pita verrina, ut tamen Publi*li* mimorum poetae cena, postquam servitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo inposito.

(78) Placuere autem et feri sues. iam Catonis cen- 210

---

§ 207: (2) Chrysipp. ap. Cic. ND II 160. Varro ib. 10. — § 208: Ael. VIII 19. — (6) cfr. Pl. XXVIII 212. — § 209: Ar. IX 50, 632^a 21. (Col. VII 9, 5). — (10) Pollux VI 49. cfr. Pl. X 52. — (13) cfr. Pl. XXXVI 4. — § 210: Cat. or. rell. p. 72, 3 Iordan.

---

1 *an* a tridui? 3 *an* compertum tamen? | agnitam uocē (*sic* F^2. -ce *r*) *ll.*u(*Rh*)*G*. -ta uoce dTz*v* | uarii F^{1}R^{1}au. *om.* DE(?) 4 nauigio F^{2}z*v*. -gatio *r*u | omnes (*pro* unius) *Brieger* 5 reduces *P*. cicures *Rh*. sine duce *coni. J* 6 sapiunt uestigia F^2*v*(*D*). spatiunt R^2. apat- R^1. pat- DF^{1}au. -ntur EdT. sapiunt (*Rh*) *H*. (*loc. corr.*) | urina F^2*v*(*D*). -na/// R. -nā *r*u(*Rh*)*H* in fuga (*Rh*) *H Brot.* 7 quoque sic uti *G*. sic quoque uti *ll.*z*v*(*S*) | et *om.* *va.S* 8 prioribus (-oris R^1) *ll.v*(*H*)*J*. primo- *G*^{2}. posterio- (*anon. ap. Dal.*) *S ex Ar.* 10 in (*pro* M.) Fa | arida *ll.*uz(*Rh*)*H*. carica *v* | a E(?)*va.G*(*J*) 11 satie a*G*(*S*). -iae D. saciae FE. -ie R. satietate dT*v*(*Brot.*) 12 ganeae *v*. -nae DF^{2}Ea. -ne R^1. canae F^1. cene R^2 14 uulues in capita F^{1}R^1. -ite a 15 Publili *ego coll. XXXV 199.* publii F^2*v*. -bli *rS*. -blilio *Münzer p. 197* | cena (DE?)*v*. cenā (cae- F) *ll.* *ante* nulla *transpos. Münzer* 16 nullo F^{1}a | memoretur F^2*v*. mo////retur F^1. moreretur *r* 18 feri sues iam (*Rh*)*G*. feris uesiam *ll.*u. feri uesicae z*v*

soris orationes aprunum exprobrant callum. in tres tamen partes diviso media ponebatur, lumbus aprunus appellata. solidum aprum Romanorum primus in epulis adposuit P. Servilius, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgavit: tam propinqua origo nunc cotidianae 5 rei est. et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum, quibus no*n* t*o*ta quidem cena, sed in principio bini ternique pariter manduntur apri.

211 **52.** Vivaria eorum ceterarumque silvestrium primus togati generis invenit Fulvius Lippinus; in Tarquiniensi fe- 10 ras pascere instituit, nec diu imitatores defuere L. Lucullus et Q. Hortensius.

212 Sues ferae semel anno gignunt. maribus in coitu plurima asperitas. tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas lutoque se tergorantes. feminae in partu 15 asperiores, et fere similiter in omni genere bestiarum. apris maribus non nisi anniculis generatio. in India cubitales dentium flexus; gemin*i* *it*a ex rostro, totidem a fronte, ceu vituli cornua, exeunt. pilus aereo similis agrestibus, ceteris niger. at in Arabia suillum genus non vivit. 20

213 **53.** (79) In *n*ullo genere aeque facilis mixtura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas vocabant ceu semiferos,

§ 211: Varro III 12, 1. 2. cfr. Pl. IX 173. — § 212: Plut. qu. nat. 21. — Ar. VI 18, 571[b] 15. 13. Antig. Car. 102 (110). Verg. G III 248. — (17) cfr. Agatharch. ap. Ael. V 27. (XVII 10). — (18) Sol. 33, 4. cfr. Ctes. ap. Ar. VIII 28, 606[a] 8.

1 aprunum *ll.* u *S.* -rinum d*v.* -rugnum *G* (*item infra*) 2 ponebantur F[2]d. -bant *va. G* | lumbus (-bos d*v*) aprunos (///pru- F[1]. aprinos d) Fdu*va.*(*Rh*)*G* 4 seruilius *ll. D. add.* Rullus R(?)*v* | ciceronis RE(*Rh*)*G.* -ni si DF[1]au. -nis in F[2]dT*v*(*D*). *cfr. Frobeen p. 74* 7 non tota *H.* notata *ll.v.* ne tota *Lipsius* 8 manduntur FRz[1]*H.* -dantur au*G.* -debantur z[2]*v* 9 ceterorumque *va.D* 10 Lippinus R*G*[2](*J*). lupi- r*H.* Hirpi- *v* | ins F[1]a. qui in *va.S. an* is in ? 15 sae F | stercorantes Tsz. thoracantes *P. an* se a tergo loricantes? 16 in *om.* FR 18 *dist. D* | gemini ita *ego.* -na (-nae F[2]) *ll.D.* -ni *v* | a (*pro* ex) F[2] *in ras. S* 19. 20 *dist. Rh* 21 nullo (*Rh*)*G.* ullo FRau*v* (*ad praecedd. relat.*) 22 hybrias F[1]. yb- a

ad homines quoque, ut C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione tralata. non in suibus autem tantum, sed in omnibus quoque animalibus, cuiuscumque generis ullum est placidum, eiusdem invenitur et ferum, utpote cum homi- 7, 9 sq.
5 num etiam silvestrium tot genera praedicta sint. caprae 214 tamen in plurimas similitudines transfigurantur. sunt caprae, sunt rupicaprae, sunt ibices pernicitatis mirandae, quamquam onerato capite vastis cornibus gladiorum *c*eu vaginis. in haec se librat, ut tormento aliquo rotatus, in
10 petras potissimum, e monte aliquo in alium transilire quaerens, atque recu*s*su pernicius quo libuit exultat. sunt et oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri et ad caput verso. sunt et dammae et pygargi et strepsicerotes multaque alia haut dissimilia. sed illa Alpes, haec trans-
15 marini situs mittunt.

54. (80) Simiarum quoque genera *plura*. hominis figu- 215 rae proxima caudis inter se distinguntur. mira sollertia visco inungui laqueisque calciari imitatione venantium tradunt, Mucianus et latrunculis lusisse, fictas cera nuces visu dis-
20 tinguere; luna*m* cava*m* triste esse quibus in eo genere

---

§ 214: (7. 12. 13) cfr. Herod. IV 192. Pl. XI 124. 255. — § 215: cfr. Pl. XI 246. — Ar. II 8 init. — Strabo XV 699. Clitarch. ap. Ael. XVII 25. Diod. XVII 90, 2. 3. Mucian. fr. 15 Brunn. Sol. 27, 56. 57.

---

1 ut g. F²R². ut //// F¹R¹. ut con au. ut in C. *va.S* 3 animalis a. -ium *va.(Rh)G* 6. 7 capreae *va.S* 8 ceu (*Iessen ann. philol. 1859 p. 77*) *D*. que (q.) *ll.v. an* quasi ? 9 librant R*va.S* 10 et monte Fa. ex mo- *D* | transilire F²R²*v*. -sili F¹R¹. -sli au. -sitū Ts | quaerens *ll.S*. -ntes *G*. cupientes *v* 11 recussu (*Rh*)*G*. -ursu F²dR. -ursu su F¹au | libuerit R (?)*v* | exultant *va.S* 13 dānę R¹. dam̄nae F¹. dampne a. damae *va.D* 16 plura *ego* (*et dist.*). *om. ll. v* 17 uisa au 18 inungui F²R²(*Rh*)*G*. -gu *r*u. -gunt *v* | laqueisque F²R(*Rh*)*G*. la quę his que au. la quae usque quae F¹. laqueos *Ven.* oculos *v* | calciari F²R²*S*. -ceari (*Rh*)*G*. -rique *v*. calcari (-lari R) *r* 19 factis R². fictis *va.H* | nuces uisu F²R²z*v*(*D*). conesius (-suis/// R¹) *ll.*u. icones usu (*Salm.*) *H* | distinguere F²(*Rh*)*G*(*D*). -uente R(?)*H*. -ue *r*u. -uere. Cornelius *v* 20 lunā cauā *ego*. luna caua *ll.v* | triste F¹au. -tes *r*(?)*v*

cauda sit, novam exultatione adorari. nam defectum side-
216 rum et ceterae pavent quadripedes. simiarum generi prae-
cipua erga fetum adfectio. gestant catulos quae mansue-
factae intra domos peperere, omnibus demonstrant tractari-
que gaudent, gratulationem intellegentibus simil*es*, itaque 5
magna ex parte conplectendo ne*c*ant. efferatior cynoce-
phalis natura sicut satyris. callitric*h*es toto paene aspectu
differunt; barba est in facie, cauda late fusa primori parte.
hoc animal negatur vivere in alio quam Aethiopiae quo
gignitur caelo. 10
217 **55.** (81) Et leporum plura sunt genera. in Alpibus
candidi, quibus hibernis mensibus pro cibatu nivem credunt
esse; certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus, et est
alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. leporum generis
sunt et quos Hispania cuniculos appellat, fecunditatis innu- 15
merae famemque Baliarum insulis populatis messibus ad-
feren*ti*s. — (Fetus ventri exectos vel uberibus ablatos, non
repurgatis interaneis, gratissimo in cibatu habent; laurices
218 vocant) — certum est Baliaricos adversus proventum eorum
auxilium militare a Divo Augusto petisse. magna propter 20
venatum eum viverris gratia est; iniciunt eas in specus, qui

---

§ 216: Sol. 27, 57. — (6) Ar. II 8 init. (cfr. Pl. VI 184). Sol. 27, 58. 60. — § 217. 218: (11. 12. 15) Varro III 12, 6. — (16. 19 sq.) Strabo III 144. — Archel. ap. Varr. III 12, 4.

---

1 nouē F[1]. noua F[2]s*va.Rh* | exultatione a[1]u(*Rh*)*G*. -onē rz*v* | adorare (*Rh*)*G*. -riri F[2]sz*v* 3 fatum F[1]R[1]a | quae (quē F[1]R) *ll.*u*H*. quos d*v* 5 gaudent similes *G* | intellegentibus *ll.*uz*H*. -tis *G*. -tes *v* | similes *H*. -lis *ll.*u. simiis z. *om. v* 6 necant *v*. negant FRa | efferatio//// F[1]. -iones a | cinocefalis F[2]. noce- F[1]a 7 sicut *ll.H. add.* miarsima R[2] *superscr.* mitissima *v*(*D*) | saturis Fau. *add.* et sphingibus *G* | callitrices Ra*va.B*. cali- F[2]. caeli- F[1] 9 ali F[1]au | quam *ll.H*. quam in *G*. nisi in z*v* 12 condidi F[1]. -iti au 14 alioqui R(?)*B*. aliquo Ea. -od DF | generi F[1]R 16 balearum F[2]a. -riū u. -ribus *va.S* | mensibus F[1]a | adferentis *S*. -rens *ll.*u*v*. -rentes *C*(*J*) 17 uentre *va.H* 17—19 *uncos ego posui* 18 repurgatos R*SJ* | saurices *coni. D coll. § 223* 21 eorum *va.G* | uiueris F[1]. intueris a

sunt multifores in terra — unde et nomen animali —, atque ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor est, quot sint corporis cavernae ad excrementa lepori, totidem annos esse aetatis; varius certe numerus reperitur. idem
5 utramque vim singulis inesse ac sine mare aeque gignere. benigna circa hoc natura innocua et esculenta animalia fe- 219 cunda generavit. lepus, omnium praedae nascens, solus praeter dasypodem superfetat, aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, aliud inplume, aliud inchoatum gerens pariter.
10 nec non et vestes leporino pilo facere temptatum est, tactu non perinde molli ut in cute, propter brevitatem pili dilabidas. **56.** (82) *h*i mansuescunt raro, cum feri dici iure 220 non possint; complura namque sunt nec placida nec fera, sed mediae inter utrumque naturae, ut in volucribus hirun-
15 dines, apes, in mari delphini.

57. Quo in genere multi et hos incolas dom*u*um po- 221 suere mures, haut spernendum in ostentis etiam publicis animal. adrosis Lanuvi clipeis argenteis Marsicum portendere bellum, Carboni imperatori apud Clusium fasceis, qui-
20 bus in calciatu utebatur, exitium. plura eorum genera in Cyrenaica regione, alii lata fronte, alii acuta, alii irenaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est, in Gyara 222 insula, cum incolas fugaverint, ferrum quoque rosisse eos,

§ 218: (5) Democrit. in Geop. XIX 4. — § 219: Herod. III 108. Ar. VI 33 init. Ael. II 12. Varro III 12, 4. cfr. Pl. X 179. 182. — § 221: (18) Cic. div. I 99. II 59. — (20) Mir. ausc. 28. Ar. VI 37 extr. — § 222: Th. fr. 174, 8 Wim. Antig. Car. 18 (21). Ar. ap. Ael. V 14. Mir. ausc. 25. 26.

7 genera//// F[1]. -rant F[2] 8 superfetut F[1]. -tu ut a 8 aliud aeducens F[1]. abunde ducens a 9 uestitum z*v*. -iunt *ll* 11. 12 dilabidas. hi R(?)*G*. -bidasi DF. -bi. Dam̄i Eau. labili. Damae *v* 13 cū plura Fa 15 apes F[2]R(?)*G*. -er *r*. aper (-es *v*) in campo z*v* 16 domuum (*Rh*)*G*. -mum *ll*. -mus *v* 18 lanuui D*He Cic*. lauini *rv* | clipei F[1]a 19 fasciis *va.S* 20 cultiatu F. calceatu *G* 22 Gyaro *va.S*. *cfr*. *§ 104* 23 fugauerunt Rz*S*. -assent *v* | eos F[2]*G*. cos F[1]. cōs D. quos R. constat Eau*v*

id quod natura quadam et ad C*h*alybas facere in ferrariis officinis. aurariis quidem in metallis ob hoc alvos eorum excidi semperque furtum id deprehendi; tant*am* esse dulcedinem furandi. venisse murem CC *denariis* Casilinum obsidente Hannibale eumque qui vendiderat fame interisse, 5
223 emptorem vixisse annales tradunt. cum candidi provenere, laetum faciunt ostentum. nam s*au*ricum occentu dirimi auspicia annales refertos habemus. saurices et ipsos hieme condi auctor est Nigidius, sicut glires, quos censoriae leges princepsque M. Scaurus in consulatu non alio modo 10 cenis ademere *quam* conch*y*lia aut ex alio orbe convectas
224 aves. semiferum et ipsum animal, cui vivaria in doliis idem
211 qui apris instituit. qua in re notatum, non congregare *se* nisi populares eiusdem silvae et, si misceantur alienigenae amne vel monte discreti, interire dimicando. genitores 15 suos fessos senecta alunt insigni pietate. senium finitur hiberna quiete — conditi enim et hi cubant —, rursus aestate iuvenescunt. similis et nitelis quies e*st* hi*eme*.
225 58. (83) Mirum rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quaedam 20

---

§ 222: (4) Liv. XXIII 19, 13. Val. M. VII 6, 3. Strabo V 249. Frontin. strat. IV 5, 20. — § 223: (7) Val. M. I 1, 5. Plut. Marc. 5 extr. Nigid. fr. 117 Swob. Ar. VIII 17, 600ᵇ 11. Isid. XII 3, 6. — (10) cfr. Pl. XXXVI 4. — § 224: Varro III 12, 2. — (16) Ar. ib. Martial. III 58, 36.

---

1 quadam *(Rh)G.* quaed- (qued- **Ra**) *ll.***u** | calybas **FRu**. -libas **a** 2 *dist. Rh* 3 excidis **F**[1]**au** | tantam **d**(?)*v.* -tum *ll.***u** 4 furā de **F**[1]**R**[1]**au** | denariis *(Budaeus) H e Val. Max. om. ll.* nummis *v* 6 tradant **FR** | uenere **R***S* 7 soricum *ll.v* | occentu *v.* -enctu **F**[2]. -tum **R**[2]. occinctū **F**[1]**dR**[1]. -ntū **DEa** 8 Saurices **F**[2]**R**(?)*D.* sor- *v.* Aur- *r.* mures **z** | ipso **F**[1]**dT** 9 griles quos (quo **a**) **F**[1]**Ra**. quos glires **F**[2] 10 leges *(Rh)G.* legis *ll.***uv** | princepsque M. *(Rh)G.* -psquē *ll.***u** 11 adimere **F**[2]**a** | quam *v. om. ll.* ac *D. cfr. p. 149,8* | concilia **F**[1]**a** 13 congregare se *ego.* -are *ll.S(D).* -ari *v(J). cfr. § 42* 16 pietati **F**[1]**a** 17 et incubant **a** 18 similis *ll.***u**. -li *v* | quies ē *ego.* quies **F**[2]. quiete **ruv** | hieme *ego (et dist.).* hi **DF**[1]**Ru**. ni **a**. hic **E**[2]*S.* i **F**[2]. sic **Tzv**. *del. G* 19 rerum *om.* **F**[1]**au**

aliquis locis negasse. in Mesia silva Italiae non nisi in parte reperiuntur hi glires. in Lycia dorcades non transeunt montes Sexis vicinos, onagri *li*mitem qui Cappadociam a Cilicia dividit. in Hellesponto in alienos fines non comme-
5 ant cervi, et circa Arginusam Ela*ph*um montem non excedunt, auribus etiam in monte fissis. in Poroselene insula 226 viam mustelae non transeunt. *item* Boeotiae Lebadeae inlatae solum ipsum fugiunt, quae iuxta in Orc*h*omeno tota arva subruunt, talpae. quarum e pellibus cubicularia vidi-
10 mus stragula: adeo ne religio quidem a portentis submovet delicias. in Ithaca lepores inlati moriuntur extremis quidem in litoribus, in Ebuso cuniculi, scatent*ibus* iuxta Hispania Baliaribusque. Cyrenis mutae fuere ranae; inlatis e 227 continente vocalibus durat genus earum. mutae sunt etiam-
15 num in Seripho insula; eaedem alio tralatae canunt, quod accidere et in lacu Thessaliae Sicandro tradunt. in Italia muribus araneis venenatus est morsus; eosdem ulterior Appennino regio non habet. *i*idem ubicumque sunt, orbitam

§ 225: Ar. VIII 28 init. — (4) Ael. VI 13. — (5) Ar. VI 29, 578ᵇ 26. — § 226: Ar. VIII 28, 605ᵇ 29. Mir. ausc. 124. Ael. XVII 10. Antig. Car. 10. — (11) Ar. ib. 606ᵃ 2. Antig. Car. 11. (12) cfr. Pl. III 78. — § 227: Ar. ib. 6. Mir. ausc. 68. Ael. III 35 extr. cfr. Pl. X 79. — (14) Th. fr. 186 Wim. ap. Ael. III 37. Mir. ausc. 70. Antig. Car. 4.

1 mesia F²*v*(*D*). messia *rS*. Maesia *G*. Moe- *C* 3 sexis *ll.D*. et his R²*S*. Syris *v* | uicinos F²E²*v*(*D*). -no *r*. -ni *S* | limitem *D*. um item *ll*. montem *v* 5 Elaphum *v*(*H*) *ex Ar*. elatum *ll.B* 6 firsis Fa | poroselene DFdR*G*. portu (-to E¹) sel- Eaz. pordosel- *v*(*D*). *cfr. V 137* | insulā F¹az 7 itē *ego*. in *ll.v*. *del. J* | boeotia z*S* | lebadeae *ll.S*. -diae z. -dia *B* 8 quae D(?)*v*. qui *r* | in orcomeno F²R². more omeno *r* 11 *dist. Rh* 12 Ebuso *D*. ebuso litoribus (litar- F¹du. in littor- *va.B et H*) *ll.v* (*iteratione*). -so non sunt *B* | scatentib. iuxta *ego*. scatent (scant- E¹au) iuxta *ll.v*(*S*). -tent iuxta in *H*. -tent in *B* 14 uocalibus F²*v*. -abulis *r* | dura F¹Ra | etiamum F¹. *om.* a. -mnunc *va.S* 15 serifo a. -ri//o F¹. -refo F² 16 sicandro F²*S*. syc- R². sica////o F¹. -cendo *v*. sycaendo D. -cendo R¹Ea. (*nomen corr. an potius* siccescente *vel* siccaneo? *cfr. Ael.* οὐκ ἀέναος)

si transiere, moriuntur. in Olympo Macedoniae monte non
228 sunt lupi nec in Creta insula; ibi quidem nec vulpes ursive
atque omnino nullum maleficum animal praeter phalangium.
11, 79 29, 84 *in* araneis id genus dicemus suo loco. mirabilius in eadem
insula cervos praeterquam in Cydoneatarum regione non 5
esse, item apros et attagenas, irenaceos, in Africa autem nec
apros nec cervos nec capreas nec ursos.

229 **59.** (84) Iam quaedam animalia indigenis innoxia advenas interemunt, sicut serpentes parvi in Myrinthe, quos
terra nasci proditur. item in Syria angues circa Eu*ph*rat*is* 10
maxime ripas dormientes Syros non attingunt aut, etiamsi
calcati momordere, non sentiuntur malefici, aliis cuiuscumque gentis infesti, avide et cum cruciatu exanimantes, quam ob
rem et Syri non necant eos. contra in Latmo Cariae monte
Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non laedi, indi- 15
genas interemi. sed reliquorum quoque animalium [et praeterea terrestrium] dicemus genera.

§ 227: (1) cfr. Pl. XXIX 89. Nic. ther. 816. Ael. II 37. — (1. 2) Th. ap. Ael. III 32. Sol. 11, 11. — § 228: Mir. ausc. 83. Diod. IV 17, 3. cfr. Ael. V 2. Sol. 11, 11. 13. — (6) Ar. VIII 28, 606ᵃ 6. 7. Ael. XVII 10. Antig. Car. 11. Herod. IV 192. cfr. supra § 120. 131. — § 229: (9) Mir. ausc. 149 sq. Ael. IX 29. Apollon. hist. mir. 12. — (14) Ar. fr. 605 Rose. Ael. V 14. Antig. Car. 16 (18). Apollon. ib. 11.

3 maleficiū a. -fitiū F[1] | palangium F[1]R. spal- F[2] 4 in *ego. om. ll.v* | aranei *v* | de quo dicemus *va.S* 5 praeter quū (cū a) F[1]a | Cydoniatarum *C. at cfr. IV 61* 6 et attagenas F[2]R *pal. Chat. B.* et utta- F[1]da. et arta- *v* | iremaceos *pal. Chat.* yrinac- FR. yrac- a. herinac- (eri- *S*) *va.J. cfr. § 133* 9 interaemunt F. interim- *rv* (*item v. 16*). *cfr. § 149* | sicut///// F. -ut ut a | parui F[2]R(?)*G*. -ru///// F[1]. -runt *D*. -riunt Ead. -rcunt *v*. (ὀφείδιά τινα *Ar.*) | myrinthe *v*. -thę a. mirinthe DRd. -thae FE. Tyrinthe *G*. Tiryn- *L*. Myunte *Salm*. Ἰcτροῦντι *vel* Οἰcτροῦντι *vel* μυροῦντι *codd. Ar.* (*loc. corr.*) 10 Euphratis *v*. eufraten *ll* 12 cal///ati F[1]. calciati ad | malefici *ego*. -icia *ll.v* | alios *zva.*(*Rh*)*G* 13 quamquam F[1]Ra 14 in Latmo *G*. -temo R. -tae mo DF[1]E. -tamo F[2]. illatę mo ad. in Aletenio *v* 16 *uncos pos. J* | et *del. D* | praeterea *ll.v*(*H*). praeter *G*(*D*) 17 terrestri /// F[1]. -ria *G*

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER IX

---

1. (1) Animalium, quae terrestria appellavimus hominum 1
5 quadam consortione degentia, indicata natura est. ex reli- 8, 1
quis minimas esse volucres convenit. quam ob rem prius
aequorum, amnium stagnorumque dicentur.

2. Sunt autem conplura in his maiora etiam terrestri- 2
bus. causa evidens umoris luxuria. alia sors alitum quibus
10 vita pendentibus. in mari autem, tam late supino mollique
ac fertili nutrimento, accipiente causas genitales *e* sublimi
semperque pariente natura pleraque etiam monstrifica re-
periuntur, perplexis et in semet aliter atque aliter nunc
flatu nunc fluctu convolutis seminibus atque principiis, vera
15 ut fiat vulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturae ulla,
et in mari esse praeterque multa quae nusquam alibi. re- 3
rum quidem, non solum animalium, simulacra inesse licet
intellegere intuentibus uvam, gladium, serras, cucumin vero
et colore et odore similem, quo minus miremur equorum
20 capita in tam par*v*is eminere cocleis.

3. (2) Plurima autem et maxima animalia in Indico 4
mari, ex quibus ballaenae quaternum iugerum, pristes du-
cenum cubitorum, quippe ubi locustae quaterna cubita im-
pleant, anguillae quoque in Gange amne tricenos pedes. sed

---

§ 2: (10) cfr. Pl. II 7. — § 4: Sol. 52, 42. 41. cfr. Ael. XVI 12. XVII 6 extr.

LIB. IX 7 regnorumque **FR**[1]**a** 11 accipienti **Fa** | e *C. om. ll.v* 13 et *v.* set (sed **Ea**) *ll* 16 inesse *S errore* 17 inesse **R**[2]**E**[2]*v*(*D*). esse *r G* 18 cuccumin **F**. -mi/// **R**. coccumin **a** 20 in *om.* **Fa** | paruis *v.* -rcis **R**. barbis **Fa**

5 in mari beluae circa solstitia maxime visuntur. tunc illic
ruunt turbines, tunc imbres, tunc deiectae montium iugis
procellae ab imo vertunt maria pulsatasque ex profundo
beluas cum fluctibus volvunt tanta, *ut* alias *thy*nnorum,
multitudine, ut Magni Alexandri classis haut alio modo quam 5
hostium acie obvia contrarium agmen adversa fronte dere-
xerit: aliter sparsis non erat evadere. non voce, non sonitu,
non ictu, sed fragore terrentur nec nisi ruina turbantur.
6 Cadara appellatur Rubri maris paeninsula ingens; huius
obiectu vastus efficitur sinus, XII dierum et noctium remigio 10
enavigatus Ptolemaeo regi, quando nullius aurae recipit
afflatum. huius loci quiete praecipue ad inmobilem magni-
7 tudinem beluae adolescunt. Gedrosos, qui Arabim amnem
accolunt, Alexandri Magni classium praefecti pro-
diderunt in domibus fores maxillis beluarum facere, ossibus 15
tecta contignare, ex quibus multa quadragenum cubitorum
longitudinis reperta. exeunt et pecori similes beluae ibi in
terram pastaeque radices fruticum remeant et quaedam equo-
rum, asinorum, taurorum capitibus, quae depascuntur sata.
8 **4.** (3) Maximum animal in Indico mari pristis et bal- 20
laena est, in Gallico oceano physeter, ingentis columnae
modo se attollens altiorque navium velis diluviem quandam
eructans, in Gaditano oceano arbor, in tantum vastis dis-
pansa ramis, ut ex ea causa fretum numquam intrasse cre-
datur. apparent et rotae appellatae a similitudine, quater- 25

---

§ 5: Strabo XV 725 extr. Diod. XVII 106, 6. 7. Arr. Ind. 30, 1—6. Curt. X 1, 12. — § 7: cfr. Pl. VI 95. 97. 109. (VII 30). — Strabo XV 720 extr. 726. Arr. Ind. 29, 16. 30, 8. 9. cfr. Ael. XVI 18. Strabo XV 691. — § 8: Sol. 52, 42. cfr. Strabo III 145. — (25) Ael. XIII 20.

---

1 illuc **Ea** *D* 4 uel ubas **Fa** | tanta ut alias *ego.* et alias tanta *ll.v* | thynnorum *C.* tinn- *ll* 6 derex **R**[1]. -xit **F**. direxit **a** 7 sparsis *ll.v. an delendum? cfr. U 188* 8 *an* non fragore sed ictu? 9 Cara **a** 11 recepit **Ea** *H* 12 afflatum **E**[2]*v*(*D*). fla- *rS* | praecipue **d***S*. -puę **DFR**. -pua **Ea***v*(*D*) 13 Arbin *B* 14 praefecto **a** *va. G* 16 quadrigenum **a** *L* 17 belua et ibi **Fa** 20 pistrix **R**[2]*S* 23 dispensa **FR**[1]**a**

nis distinctae h*ae* radiis, modiolos earum oculis duobus utrimque claudentibus.

5. (4) Tiberio principi nuntiavit Olisipo*n*ensium legatio (9) ob id missa, visum auditumque in quodam specu concha 5 canentem Tritonem qua noscitur forma. et Nereidum falsa non est, squamis modo hispido corpore etiam qua humanam effigiem habet. namque haec in eodem spectata litore est, cuius morientis etiam cantum tristem accolae audivere longe, et Divo Augusto legatus Galliae conplures in litore apparere 10 exanimes Nereidas scripsit. (10) auctores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab iis *in* Gaditano oceano marinum hominem toto corpore absoluta similitudine; ascendere *e*um navigia nocturnis temporibus statimque degravari quas insederit partes et, si diutius permaneat, etiam mergi. 15 Tiberio principe contra Lugdunensis provinciae litus in insula *s*imu*l* trecent*a*s amplius beluas reciprocans destituit oceanus, mirae varietatis et magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore interque reliquas elephantos et arietes candore tantum cornibus adsimulatis, Nereidas vero multas. 20 Turranius prodidit expulsam beluam in Gaditana litora, (11) cuius inter duas p*i*nnas ultimae caudae cubita sedecim fuissent, dentes eiusdem CXX, maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. beluae, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romae apportata ex oppido Iudaeae Iope 25 ostendit inter reliqua miracula in aedilitate sua M. Scaurus

§ 9: (6) cfr. Paus. IX 21, 1. Ael. XIII 21. — § 10: (18) Ael. XV 2 init. — § 11: (24) Sol. 34, 2. 3. cfr. Pl. V 69. 128.

1 hae *D*. he **F**^{2}**Ea**. e **F**^{1}. *om*. **R***v* | rudiis **F**. rodiis **a** 3 olisipolensium **FRa** 5 falsa opinio **z***va.G* 6 quae **a**. in qua (quo *v*) **E**^{2}*va.G* 7 habent **a**(**E**?)*v* 8 cantum **Eaz***D*. canitum **DF**. gann- **R**(?)*v* 11 in *v*. *om*. *ll.D*. *cfr.§ 8. 12* 13 eum *G*(*S*). cum *ll*. *om*. **z***v*(*H*) 15 lugudiniensis **F**. *cfr. IV 107 extr.* | in **R***G*. *om*. *rv*(*D*) | insula ſimul *G*. -larim ut **R**. -larim et **DF**. -larū ut **Ead**. -la Rumu *D*. -larum *v* 16 trecentas *v*. recentes *ll* 18 reliquas **R**(?)*v*. -quos *r* 20 gaditanec **F**. -neę **a**. -no **R**^{2}*S* | litore **R**^{2}*S* 21 pinnas *v*. pennas *ll.D* 24 iudae **F**. -de **a** | ioppe **a***C*

longitudine pedum XL, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinae crassitudine sesquipedali.

12 **6.** (5) Ballaenae et in nostra maria penetrant. in Gaditano oceano non ante brumam conspici eas tradunt, c*o*ndi autem statis temporibus in quodam sinu placido et capaci, 5 mire gaudentes ibi parere. hoc scire orcas, infestam *i*is beluam et cuius imago nulla repraesentatione exprimi possit 13 alia quam carnis inmensae dentibus truculentae. inrumpunt ergo in secreta ac vitulos earum aut fetas vel etiamnum gravidas lancinant morsu incursuque ceu Liburnicarum rostris 10 fodiunt. illae ad flexum inmobiles, ad repugnandum inertes et pondere suo oneratae, tunc quidem et utero graves pariendive poenis invalidae, solum auxilium novere in altum profugere et se tuto defendere oceano. contra orcae occurrere laborant seseque opponere et caveatas angustiis trucidare, 15 in vada urguere, saxis inlidere. spectantur ea proelia ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu ventis, fluctibus vero ad 14 anhelitus ictusque quantos nulli turbines volvant. orca et in portu Ostiensi visa est oppugnata a Claudio principe. venera*t* tum exaedificante eo portum, invitata naufragiis ter- 20 gorum advectorum e Gallia, satiansque se per conplures dies alveum in vado sulcaverat, adtumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo posset et, dum sag*i*nam persequitur in litus fluctibus propulsam, emineret dorso multum super

---

§ 12: (6) cfr. Paul. Festi p. 180, 10.

---

4 bruma **FR** | es **F**. as **a** | candi **FR**. Ga- **a** 5 estatis **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}. aest- **dzv** *a*. *G*(*D*). *cf. n. luc. p. 101* 6 mire **R**^{2}*v*. re **FR**^{1}**a** | gaudentes **R***v*. -tis *r S* 9 catulos *coni. H* | fetus **R**(?) **Eaz** *Brot.* 10 incursuque **E**^{2}*v*(*H*). -rseque **RE**^{1}**a**. -rsaeque **DF**. -ssaeque *G* | rostris **E**^{2}*v*. -tros *r*. -tro *coni. S* 14 si **FR**^{1}**a** | tuto *ego*. tute **R**^{2}. toto (-te **R**^{1})*r v* | defendere **E**^{2}*v*(*J*). defun- *r*. diffun- **d***S* 15 caueatas **R**(?)*H*. cauatas **Eaz**. cauetas *r*. cautium *v* 17 ipso **Ea***v*. -sa **DF**. -si **R**(?)*Dal.*^{2} 18 uoluunt **Rd**^{2}*G*(*SJ*) 20 ueneratū **Fa**. uen//atū **R**. -erat tunc *v a. S* 22 attumulata **dz***S*. accu- **a** *v a. Brot.* 23 saginam *v*. -genā (-na **R**) *ll* 24 propulsam (*coni. S*) emineret *D*. -sa emineret **R**^{2}*G*. -nente *v*. -sa meminerit (emin-**R**^{1})*r* | super **Fdaz***v*. -pra *r*(?)*G*^{2}. *cfr. VIII 179. V 7. XXIV 173*

aquas carinae vice inversae. praetendi iussit Caesar plagas 15
multiplices inter ora portus profectusque ipse cum praetorianis cohortibus *populo Romano* spectaculum praebuit, lanceas congerente milite e navigiis adsultantibus, quorum
5 unum mergi vidimus reflatu beluae oppletum unda.

(6) Ora ballaenae habent in frontibus ideoque summa 16
aqua natantes in sublime nimbos efflant. 7. spirant autem confessione omnium et paucissima alia in mari, quae internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo spirare
10 animal nullum putatur. nec piscium branchias habent*es* anhelitum redd*ere* ac per vices recipere existimant quorum haec opinio est, nec multa alia genera etiam branch*i*is carentia, in qua sententia fuisse Aristotelem video et multis persuasisse doctrina ins*i*gnibus. nec me protinus huic opi- 17
15 nioni eorum accedere haut dissimulo, quoniam et pulmonum vice alia possint spirabilia inesse viscera ita volente natura, sicut et pro sanguine est multis alius umor. in aquas quidem penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat et in terras quoque, tanto spissi-
20 orem naturae partem, penetrare argumento animalium quae semper defossa vivunt, ceu talpae? accedunt apud me certe 18
effica*c*ia ut credam, etiam omnia in aquis spirare naturae suae sorte, primum saepe adnotata piscium aestivo calore quaedam anhelatio et alia tranquillo velut oscitatio, ipsorum

---

§ 16: (6) Ar. I 5 init.; P IV 13, 697a 25. 18. — (13) Ar. VIII 2 init.; P ib. 16. 17. — § 17: (19) cfr. Cic. ND II 27.

---

1 uice *v(J)*. -cē *ll. S(D)* | uersae **R** | protendi **Fa** *va. G. cfr. § 29* 7 aque (aquae **ad**) anatantes (ann- **a**) **FRda.** aqua adna- **z** *va. G* 10 habentes *v.* -tis *ll. S* 11 reddere ac *v.* redditur ac *ll.* -turos *coni. J* 13 fuiss& **F.** *an* fuisse et? 14 doctrina **DFRT** *S.* -nam **Eaz** *v(D)*. -nae *B* | insignibus *U 189.* indig- **DF.** -gni////s **R.** -gnius *J.* indaginibus **Ea** *v(D). cfr. n. luc. p. 95* 16 aliis *va. S* | possint **a** *D.* -ssunt **R²** *S.* possint (-ssunt **R¹** *v*) alia *rv* | spirabilias **Fa.** -ralia **R².** sper- **R¹** 17 et **E²** *v(D). om. r S* 18 penetrale **FRa** (*item 20*) 20 partem **E** *v.* artem *r* 22 efficatia ut **E²** *in ras.* (*v*). effici aut (haut **a**) *r* | etiam *om.* **a** *va. G* 24 alias in *coni. Dal.* | ipsarum **DFR**

quoque, qui sunt in adversa opinione, de somno piscium
confess*io* — quis enim sine respiratione somno locus? —,
praeterea bullantium aquarum sufflatio lunaeque effectu con-
charum quoque corpora augescentia. super omnia est quod
esse auditum et odoratum piscibus non erit dubium, ex aëris 5
utrumque materia. odorem quidem non aliud quam infec-
tum aëra intellegi possit. quam ob rem de his opinetur ut
19 cuique libitum erit. branchiae non sunt ballaenis nec del-
phinis. haec duo genera fistula spirant, quae ad pulmonem
pertinet, ballaenis a fronte, delphinis a dorso. et vituli 10
marini, quos vocant phocas, spirant ac dormiunt in terra;
35 sq. item testudines, de quibus mox plura.

20 8. (7) Velocissimum omnium animalium, non solum
marinorum, est delphinus, ocior volucre, acrior telo, ac nisi
multum infra rostrum os illi foret medio paene in ventre, 15
nullus piscium celeritatem eius evaderet. sed adfert moram
providentia naturae, quia nisi resupini atque conversi non
corripiunt, quae causa praecipue velocitatem eorum osten-
dit. nam cum fame conciti fugientem in vada ima perse-
cuti piscem diutius spiritum continuere, ut arcu missi ad 20
respirandum emicant tantaque vi exiliunt, ut plerumque
21 vela navium transvolent. vagantur fere coniugia; pariunt

§ 18: (1. 2) Ar. VIII 2, 589[b] 9. — (3) cfr. Pl. II 109. — § 19: Ar. I 5 init.; P IV 13, 697[a] 16. Ael. V 4. (cfr. Sol. 12, 5). — (11) Ar. VI 12, 566[b] 27. Ael. IX 50. — § 20: Ar. IX 48, 631[a] 21—30. VIII 2, 591[b] 25. (cfr. Pl. infra § 78). Ael. XII 12. Sol. 12, 3. 4. 3.

1 que qui **d**[2] (*recte* ?). qui **d**[1] | de **E**[2]*v*. sed *r* 2 confessio *v*. -sso *ll* 6 utrique **Fa** 7 posse **R***va.H* 9 fistula *ego*. -lae *ll*. -lis *v* 10 pertinet *ego*. -nent *ll.v* | dorso (**DE**?)*v*. -su *ll*
11 focas **FR**[2]**a**. foras **R**[1] 14 delphinus sed ocior **R**[2]*va.G*. delfino socior[ū lucre] **Fa** | acrior (**DRE**?)**z***v*(*H*). ocrior **Fa**. ocior *G* 15 ///multum **R**. tumu- **Fa** | forea **FR**. -ret **a d**. *an* foret & ? 17 inprouidentia **FR**[1]**a** 18 causae praecipuae **FR**
19 cum **E**[2] *in ras.* *v*(*D*). q; *r*. qui *J* | concitq; **F**. -itiq; **a**. -itati **dTz***va.G* 20 arcu **R**(?)*v*(*D*). arcum **E**[2]. arce *r*. arte *J* | emissi **R**(?)*va.J* 21 tantaque ui **E***v*. -taqui (-que **k**[2])*r*
22 uagantur **R**[2]**T** (*Salm.*) *H. cfr. Sol. et VIII 86.* ag- **R**[1]. oag- **DF**. uento aguntur (-unt *v*) **Ea***v*. agunt *G* | uere **a***va.G*. uero **z**

catulos decimo mense aestivo tempore, interim et binos.
nutriunt uberibus, sicut ballaena, atque etiam gestant fetus
infantia infirmos; quin et adultos diu comitantur magna
erga partum caritate. adolescunt celeriter, X annis putantur 22
5 ad summam magnitudinem pervenire. vivunt et tricenis,
quod cognitum praecisa cauda in experimentum. abduntur
tricenis diebus circa canis ortum occultanturque incognito
modo, quod eo magis mirum est, si spirare in aqua non
queunt. solent in terram erumpere, incerta de causa, nec
10 statim tellure tacta moriuntur multoque ocius fistula clausa.
lingua est *i*is contra naturam aquatilium mobilis, brevis at- 23
que lata, haut differens suillae. pro voce gemitus humano
similis, dorsum repandum, *rostrum* simum. qua de causa
nomen simonis omnes miro modo agnoscunt maluntque ita
15 appellari.

(8) Delphinus non homini tantum amicum animal, ve- 24
rum et musicae arti, mulcetur symphoniae cantu, set prae-
cipue hydrauli sono. hominem non expavescit ut alienum,
obviam navigiis venit, adludit exultans, certat etiam et quam-
20 vis plena praeterit vela. Divo Augusto principe Lucrinum 25
lacum invectus pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Pu-
teol*o*s in ludum litterarium *i*tantem, cum meridiano *i*mmo-
rans appellatum eum simonis nomine saepius fragmentis
panis, quem ob iter ferebat, adlexisset, miro amore dilexit.

---

§ 21. 22: Ar. IX 48 extr. VI 12, 566^b 19. 7. 16—19. 22—26. Ael. X 8. V 4. Sol. 12, 3. 4. 5. — § 23: Ar. II 10, 503^a 2. IV 9, 535^b 32 sq. VIII 2, 589^b 9. Sol. 12, 4. 5. — § 24: Plut. SA 36, 984^c. Ael. II 6. Sol. 12, 6. — § 25: Sol. 12, 7. 8. cfr. Ael. VI 15 extr. Apion ap. Gell. VI 8, 2.

---

1 interdum **z***va.G* 2 fetos **R**^{1}. -tas **R**^{2}. foetos **F** 8 aquā **F**. *om.* **R** 10 tactu **FR**^{1} 12 uillę **F**. -lle **a** | humanus **F**. -nis **a** 13 rostrum *v. om. ll* 16 homini *G*. -nis *ll.v* 17 cantu et **R**(?)*va.D* 19 adludit **D**(?)**E**^{2}*v*. -uit *r*. *cfr. § 26* 20 augusto **R**^{2}*G*. autem (aū) *r* (*add.* Augusto *v*) 21 Puteolos *v*. -lis *ll* 22 litterarum **R**^{1}**z***va.Bas.* | itantem *v*. sta- *ll* | immorans *v*. memo- *ll*. *an* morans ? 24 ob iter *J*. obiter *ll.S.* ob id *v*

pigeret referre, ni res Maecenatis et Fa*b*iani et Flavi Alfii multorumque esset litteris mandata. quocumque diei tempore inclamatus a puero, quamvis occultus atque abditus, ex imo advolabat pastusque e manu praebebat ascensuro dorsum, pinnae aculeos velut vagina condens, receptumque 5 Puteolos per magnum aequor in ludum ferebat simili modo revehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum ventitans tristis et maerenti similis ipse quoque, quod nemo dubitaret, desiderio expiravit.
26 alius intra hos annos Africo litore Hipponis Diar*r*uti simili 10 modo ex hominum manu vescens praebensque se tractandum et adludens nantibus inpositosque portans unguento perunctus a Flaviano proconsule Africae et sopitus, ut apparuit, odoris novitate fluctuatusque similis exanimi caruit hominum conversatione ut iniuria fugatus per aliquot menses, 15 mox reversus in eodem miraculo fuit. iniuriae potestat*u*m in hospitales ad visendum venientium Hipponenses in necem
27 eius conpulerunt. ante haec similia de puero in Iaso urbe memorantur, cuius amore spectatus longo tempore, dum abeuntem in litus avide sequitur, in harenam invectus expiravit. 20 puerum Alexander Magnus Babylone Neptunio sacerdotio praefecit, amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. in eadem urbe Iaso Hegesidemus scribit et alium puerum Hermian nomine similiter maria perequitantem, cum repentinae procellae fluctibus exanimatus esset, relatum, 25 delphinumque causa*m* leti fatentem non reversum in maria

---

§ 25: (5) Sol. 12, 5. — § 26: cfr. Plin. ep. IX 33, 2 sq. Sol. 12, 9. — § 27: Sol. 12, 10. 11. Hegesid. FHG IV p. 422. Duris fr. 17 Mü. ap. Athen. XIII 606 c. cfr. Plut. SA 36, 984 e. Ael. VI 15.

---

1 Fabiani (*P*)*H*. flaui- *ll.v. cfr. Sol.* 2 ē (*pro* ēēt) **Fa** 4 eximio **F**[1]**a** 5 pinnae **R**(?)*v*. pennae *rD* | aculeo **F**[2] 10 in africo **E**[2]*va.S*(*D*). *at cfr. § 63. 68 al.* | Diarrhyti *B*. diarutis (dir- **a**) *ll*. -ritis *v. cfr. V 23* 11 hominis **R**[2]*G* 12 inpositoque **FR**[1]**a** 14 et animi **Fa** 16 potestatum *v*. -tem *ll* 17 hypponienses **a** 21 Neptuni *va.S* 24 perexequitantem **Fa** 25 ē sed selatum (ela- **a**) **Fa** 26 causam *v*. -sa *ll. an* causā se ?

atque in sicco *ex*pirasse. hoc idem et Naupacti accidisse 28
Theophrastus tradit. nec modus exemplorum: eadem
Amphilochi et Tarentini de pueris delphinisque narrant.
quae faciunt ut credatur, Arionem quoque citharoedicae artis,
5 interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius
quaestus, eblanditum uti prius caneret cithara, congregatis
cantu delphinis cum se iecisset in mare, exceptum ab uno
Taenarum in litus pervectum.

(9) Est provinciae Narbonensis et in Nemausiens*i* agro 29
10 stagnum Latera appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur. innumera vis mugilum stato tempore angustis
faucibus stagni in mar*e* erumpit observata aestus reciprocatione. qua de causa praetendi non queunt retia, eaque
moles ponderis nullo modo toleretur, etiamsi non sollertia
15 insidietur tempori. simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur, locumque solum panden-*d*is retibus habilem effugere festinant. quod ubi animad- 30
vertere piscantes — concurrit autem multitudo temporis
gnara et magis etiam voluptatis huius avida — totusque
20 populus e litore quanto potest clamore conciet simonem *in*
spectaculi eventum, celeriter delphini exaudiunt desideria
aquilonum flatu vocem prosequente, austro vero tardius ex

§ 28: Th. ap. Gell. VI 8, 2. Ar. IX 48 init. Antig. Car. 55 (60). Herod. I 23. 24. Paus. III 25, 7. Ael. II 6. XII 45. Gell. XVI 19. Sol. 12, 12. — § 29: cfr. Ael. II 8.

1 expirasse *v*. spi- *ll* 2 neci modos **Fa**. *an* nec ē modus? 3 amphiloci **a**. -luci **F** | et **R**(?)*v*. *om*. *r* 5 in **R**[2]*v*. *om*. *r* 6 quo aestus **FRa** | ut **R**(?)*va.D* 8 Taenarium *H Brot*. 9 Nemausiensi *B*. -se (**DE**?)*D*. -musiense *ll*. -si *v* 10 latera *ll.H* (*coll. Mela II 80* castellum Latara). laterra **d**[2]*G*. -terna **E**[2]*v*(*D*) | hominē **FR**. -nes **a***va.G* 12 mari **FRa** 13 eaque *ego*. aeque **R**(**DE**?)*H*. e quę **F**. quae **a***v* 14 moles **Eaz***D*. -lem *rv* | ullo *C* | toleretur *coni*. *S*. tolle- **DFa***D*. -lletur **R**. tolerent **d**[2]*v*. -ratura **E**[2] *in ras*. **z***H* 16 quod **R**(?)*v*. quo *r* | afficitur **E**[1]**a**. effigitur **E**[2] | pandendis *v*. -ntis (-ntes **F**)*ll* 17 rebus **DFR**[1] 19 ignara **a**. -re **F** 20 simone **R** | in *ego*. *om*. *ll.J*. ad *v* 21 in euentum *J* 22 flatu **E**[2]**d**[2]*v*. -tū *r* | uero **E**[2]*v*(*D*). *om*. *rS*

adverso referente; set tum quoque inproviso in auxilium
31 advolare properant. apparet acies, quae protinus disponitur
in loco, ubi coniectus est pugna*e*. opponunt sese ab alto
trepidosque in vada urgent: tum piscatores circumdant
retia furcisque sublevant. mugilum nihilo minus velocitas 5
transilit: at illos excipiunt delphini et occidisse ad praesens
32 contenti cibos in victoriam differunt. opere proelium fervet,
includique retibus se fortissime urgentes gaudent ac, ne id
ipsum fugam hostium stimulet, inter navigia et retia natan-
tesve homines ita sensim elabuntur, ut exitus non aperiant. 10
saltu, quod est alias blandissimum *i*is, nullus conatur evadere,
ni summittantur sibi retia. egressus protinus ante vallum
proeliatur. ita peracta captura quos interemere diripiunt.
sed enixioris operae quam in unius diei praemium conscii
sibi opperiuntur in posterum nec piscibus tantum, sed et 15
intrita panis e vino satiantur.

33 (10) Quae de eodem genere piscandi in *I*a*s*io sinu
Mucianus tradit, hoc differunt, quod ultr*o* neque inclamati
praesto sint partesque e manibus accipiant et suum quae-
que cumba e delphinis socium habeat, quamvis noctu et ad 20
faces. ipsis quoque inter se publica est societas. capto a
rege Cariae alligatoque in portu ingens reliquorum convenit

---

§ 33: (18) Mucian. fr. 17 Brunn. — (21) Ar. IX 48 init. Ael. V 6. Sol. 12, 12.

---

2 aduolare properant *ego*. -lant properare (-aret **DF**[2]. -pararet **F**[1]) *ll.H*. -lant. propere *v*(*D*). *de dictione cfr. XII 112. XV 52. XXXII 3* 3 coniecta **z***va.G* | pugnae (*Pellicerius*) *H*. -na *ll.v* | opponunt (-te **E**[1]) *ll.v*(*H*). -nente **E**[2]*G* 5 furisque **Fa** 8 se retibus **R***SJ* | gaudeant **FR**[1] 9 natantisue **F**. nantesue *D* 10 exitus **Ea***v*. -tum *rH* (*ortum ex* -tuuf) | aperiant **R**[2]**T***H*. appe- **DFd**[2]. appareant **Rd**[1]**E**[2]**a**. -rent **E**[1]. -reat *v* 11 is (**DE**?)*D*. his **R***v*. *om.* **Fa** 13 quos **E**[2]*v*. quo *r* | interim ere **Fa** 14 praemii **Fa** 15 operiuntur **Fa** (*passim*) *va.G* 16 et uino **Fa**. ac uino *va.G* 17 Iasio *S*. latio *ll*. Iassio *B* 18 ultro *v*. -tra *ll* 20 cumba (cym- *G*) e **E**[2]*G*. cum hae **DF**. cumae **E**[1]. cum//// **R**. cũ **a**. cubantes **z***v* | ad **E**[2]*v*. *om. r* 21 ipsius **Fa**

multitudo maestitia quadam, quae poss*e*t intellegi, miseratio-
nem petens, donec dimitti rex eum iussit. quin et parvos
semper aliquis grandior comitatur ut custos, conspectique
iam sunt defunctum portantes, ne laceraretur a beluis.
5 **9.** (11) Delphinorum similitudinem habent qui vocantur 34
thursiones. distant et tristitia quidem aspectus — abest
enim illa lascivia —, maxime tamen rostris canicularum
maleficentia*e* adsimulati.

10. (12) Testudines tantae magnitudinis Indicum mare 35
10 emittit, uti singularum superficie habitabiles casas integant
atque inter insulas Rubri praecipue maris his navigent cum-
bis. capiuntur multis quidem modis, sed maxime evectae
in summa pelagi antemeridiano tempore blandito, eminente
toto dorso per tranquilla fluitantes, quae voluptas libere
15 spirandi in tantum fallit oblitas sui, ut solis vapore siccato
cortice non queant mergi invitaeque fluitent op*p*ortunae
venantium praedae. ferunt et pastum egressas noctu avi- 36
deque saturatas lassari atque, ut remeaverint matutino, sum-
ma in aqua obdormiscere; id prodi stertentium sonitu. tum
20 adnatare *tacite* le*n*iterque singulis ternos; a duobus in dor-
sum verti, a tertio laqueum inici supinae atque ita e terra
a pluribus trahi. in Phoenic*i*o mari haut ulla difficultate
capiuntur ultroque veniunt stato tempore anni in amnem
Eleutherum effusa multitudine.

---

§ 35. 36: Agatharch. 47 (GGm I p. 139). Diod. III 21, 3 sq. (Ael. XVI 14. 17). — (10) cfr. Pl. VI 91. 109. — (15. 16) Ar. VIII 2, 590[b] 7—9.

---

1 posset *v.* -ssit *ll. cfr. VIII 59* 2 qui nec **Fa** 3 grandior *v.* -ore *ll* 6 thursiones *J.* -icines **FRa**. tursiones *B.* tor- *v* | discant **Fa** | quidam **R**[1]. quad- **R**[2]*SD. cfr. vol. I p. 543 ad II 247* | aspectus **E**[2]*v*(*D*). -tatus *rS* 8 maleficentiae *G.* -tia **R**. -cientia **Fa** 10 uti *D.* ut in *ll.* ut *v* 11 nauigient **a**. -gant *G* 14 fuit tantesque (-tasq; **a**) **Fa** 17 pastum **R**(?)*v.* -tu *r* 19 sterrentium **F**. stere- **R**[1]. terre- **a** 20 tacite *ego. om. ll.v* | leniterque (*coni. H*) *J.* -ter *D.* leuiterque (quae **Fa**) *ll.v* 21 e d*H.* et *ll.* ex *D.* ad (terram) *v* 22 Phoenicio *v.* -ceo *ll.D* 23 statuto **adz***va.Bas.*

37 Dentes non sunt testudini, set rostri margines acuti, superna parte inferiorem claudente pyxidum modo. in mari conc*h*yliis vivunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant, in terram egressae herbis. pariunt ova avium ovis similia ad centena numero eaque defossa extra aquas et cooperta 5 terra, pavita *h*ac pectore et complanata, incubant noctibus. educunt fetus annuo spatio. quidam oculis spectandoque ova foveri ab *i*is putant, feminas coitum fugere, donec mas 38 festucam aliquam inponat aversae. Trogodytae cornigeras habent, ut in lyra adnexis cornibus latis, sed mobilibus, quo- 10 rum in natando remigio se adiuvant; c*h*elium id vocatur, eximia*e* testudinis, sed rarae. namque scopuli praeacuti C*h*elonophagos terrent, Trogodytae autem, ad quos adnant, ut sacras adorant. sunt et terrestres, quae ob id in operibus chersinae vocantur, in Africae desertis, qua parte maxime 15 sitientibus harenis squalent, roscido, ut creditur, umore viventes. neque aliud ibi animal provenit.

39 **11.** (13) Testudinum putamina secare in laminas lectosque et repositoria *i*is vestire Carvilius Pollio instituit, prodigi et sagacis ad luxuriae instrumenta ingenii. 20

40 **12.** (14) Aquatilium tegumenta plura sunt. alia corio et pil*o* integuntur ut vituli et hippopotami, alia corio tantum ut delphini, cortice ut testudines, silicum duritia ut ostreae

---

§ 37: (3) Ar. ib. 3—7. — (4) Ar. V 33, 558ª 4—7. 11—14. Plut. SA 33, 982ᵇ. Ael. VH I 6. — (8) cfr. Ael. XV 19. Oppian. hal. I 522. — § 38: (11) cfr. Pl. VI 173. — § 39: cfr. Pl. XVI 233. XXXIII 146. 144.

---

3 concliuis **F**¹. -cylis **F**². -cilis **a** (*passim*) | tanta — comminuant *post* 2 modo (*e coni. S*) *pon. JD, at cfr. Ar.* 6 pauita hac *ego.* ac pauita (-to **a**) *ll.v. cfr. p. 161, 1* | exempla nata **FR**¹**a** 7 fetos **R**¹. foe- **F** | oculi **Fa** 9 faestu cameli quam **Fa** 11 chelium *C Müller.* -lyon *H.* celtium *ll.G.* -inum *v. cfr. VI 173* 12 eximiae *v.* -mia *ll* 13 caelonophagos **FR**. cel- **a** | ad **E**²*v*(*D*). *om. rS. cfr. § 86. (aliter § 36. VIII 93)* | adnant **FRd***S.* amant **a**. adnatant (**E**²?)*v*(*D*) 15 cersinę **F**. cercine **a** 22 pilo integuntur *G* (*cfr. § 41*). pilinteg- **DFR**. pilis teg- **Ea***v*(*D*) pilis integ- **dTz***Brot.* 23 duritia ut **E**²*v.* -ri aut (ut **a**) *r*

et conchae, crustis ut locustae, crustis et spinis ut echini, squamis ut pisces, aspera cute ut squatina, qua lignum et ebora poliuntur, molli *ut* murenae, alia nulla ut polypi.

13. (15) Quae pilo vestiuntur, animal pariunt, ut pristis, 41
5 ballaena, vitulus. hic parit in terra, pecudum more secundas partus reddit. initu canum modo cohaeret; parit nonnumquam geminis plures, educat mammis fetum. non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo subinde adsuefaciens. interficiuntur difficulter nisi capite eliso. ipsis in
10 sono mugitus — unde nomen vituli —, accipiunt tamen disciplinam vocemque pariter et iussu populum salutant incondito fremitu, nomine vocati respondent. nullum animal 42 graviore somno premitur. pinnis, quibus in mari utuntur, humi quoque vice pedum serpunt. pelles eorum etiam de-
15 tractas corpori sensum aequorum retinere tradunt semperque aestu maris recedente inhorrescere, praeterea dextrae pinnae vim soporiferam inesse somnosque adlicere subditam capiti. — **14.** Pilo carentium duo omnino animal pariunt, 43 delphinus ac vipera.

20 (16) Piscium species sunt LXXIIII, praeter crustis intecta, quae sunt XXX. de singulis alias dicemus; nunc enim naturae tractantur insignium. 32, 142 sq.

15. (17) Praecipua magnitudine thynni. invenimus 44 talenta XV pependisse, eiusdem caudae latitudinem duo cu-

---

§ 40: (2) cfr. Pl. XXXII 108. — § 41: Ar. I 5 init. VI 12, 566[b] 27. 31. (V 2 extr.) 567[a] 1—12. Plut. SA 34, 982[d]. Ael. IX 9. — § 42: (13) cfr. Ar. II 1, 498[a] 31. — § 43: (18) Ar. I 4, 489[b] 2. 6, 490[b] 25. — § 44: (23—p. 172, 1) Ar. VIII 30, 607[b] 32.

---

3 ut *v. om. ll* | polyti F. -liti Ra 5 ballenę FRa | secundas E[2](*P*)*H*. -da *r*. -dos z. -do *v* 6 initu z*v*(*J*). inito (in //// R[1]) *ll*. in coitu R[2]*SD* | nonnumquam R(?)*H cum P ex Ar*. numq- *rv* 9. 10 in somno *B* 11 uoceque R(?)*v* | uisu R(?)*v*. risu *D*. nisu *Müller em. II p. 4* | *dist. ego* 17 pennae (DE?)*D* | somnoque Fa 18 animalia R[2]dT*S* 19 delphinis FR[1]a 20 genera a | CXLIIII *coni. H coll. XXXII 142. cfr. Birt p. 162* 23 tynnii F. tymni R (*item infra*). thinni a (*sic passim ll*) 24 uetustum *Birt p. 146 ex Ar*. (*sed ad* pependisse *supple* unum) | quinque *H ex varia lect. ap. Ar.*

bita et palmum. fiunt et in quibusdam amnium haut minores, silurus in Nilo, isox in Rheno, attilus in Pado, inertia pinguescens ad mille aliquando libras, catenato captus hamo nec nisi boum iugis extractus. atque hunc minimus, appellatus clupea, venam quandam eius in faucibus mira cupi- 5
45 dine appetens morsu exanimat. silurus grassatur, ubicumque est, omne animal appetens, equos innatantes saepe demergens. praecipue in Moeno Germaniae amne protelis boum et in Danu*v*io mar*r*is extrahitur, porculo marino simillimus. et in Borysthene memoratur praecipua magni- 10
46 tudo, nullis ossibus spinisve intersitis, carne praedulci. in Gange Indiae platanistas vocant, rostro delphini et cauda, magnitudine autem XVI cubitorum. in eodem esse Statius Sebosus haut modico miraculo adfert vermes, branchiis binis sex cubitorum, caeruleos, qui nomen a facie traxerunt. 15
his tantas esse vires, ut elephantos ad potus venientes mordicus comprehensa manu eorum abstrahant.
47 (18) Th*y*nni mares sub ventre non habent pinnam. intrant e magno mari Pontum verno tempore gregatim, nec alibi fetificant. cordyla appellatur partus, qui fetas redeuntes 20
in mare autumno comitatur; limosae vero aut e luto pelam*y*des incipiunt vocari et, cum annuum excessere tempus,

---

§ 44: (2) cfr. Ael. XII 29. — § 45: (9) cfr. Ael. XIV 25. — (10) Mela II 6. Sol. 15, 1. — § 46: (16) cfr. Ctes. ap. Ael. V 3. Sol. 52, 41. — § 47: Ar. V 9 extr. — (19) Ar. VIII 13, 598^a 26 sq. V 10 extr. (Athen. VII 319^a). — (20) Ar. VI 17, 571^a 16—19. 11. (Sostrat. ap. Athen. VII 303^b). — (21) cfr. Paul. Festi p. 207.

---

1 ſunt *va.S* | amnibus **R**^{2}*v*. animā **F** 2 isox *S ex Hesych.* ixox **DFR**^{1}**E**^{1}. exos **R**^{2}. esox *G*. esos **E**^{2}*v* 4 atqui *va.S* | minimus piscis *va.S* 5 culpea **R**. clopea **a** 7 natantes *G* 8 *dist. H* | germaniae amne **R**^{2}**z***v*. -nia eademne *r* 9 danubio *ll.va.S* | marris *H*. mario **z***G*. -ri *ll.v* 12 cauda **Ea***v*. -dam *r* 13 XV **E***va.S*. XI **a** 15 sex (*Salm.*) *H e Sol.* sexaginta *ll.v* (*ortum e numero* LX *pro* EX) 16 potum *va.S* 20 cordila **R**. -dula **a** | appellantur . . 21 comitantur *H Brot.* 21 limiosę **F**. -se **a** | uere (*P*)*H* | aut e *ll.H.* a *v* | pelamides *ll.va.S* (*passim*) 22 annū **F**. anni **a**

thynni. hi membratim caesi cervice et abdomine commen- 48
dantur atque clidio, recenti dumtaxat et tum quoque gravi
ru*c*tu. cetera parte plenis pulpamentis sale adservantur.
melandr*y*a vocantur quercus assulis similia. vilissima ex
5 his quae caudae proxima, quia pingui carent, probatissima
quae faucibus. at in alio pisce circa caudam exercitatissima.
pelam*y*des in apolectos particulatimque consectae in genera
cybiorum dispertiuntur.

(19) Piscium genus omne praecipua celeritate adolescit, 49
10 maxime in Ponto. causa multitudo amnium dulces inferentium aquas. amiam vocant cuius incrementum singulis diebus intellegitur. cum th*y*nnis haec et pelam*y*des in Pontum
ad dulciora pabula intrant gregatim suis quaeque ducibus,
et primi omnium scombri, quibus est in aqua sulpureus co-
15 lor, extra qui ceteris. Hispaniae cetarias hi replent, th*y*nnis
non commeantibus.

(20) Sed in Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica 50
praeter vitulos et parvos delphinos. th*y*nni dextera ripa
intrant, exeunt laeva. id accidere existimatur, quia dextro
20 oculo plus cernant, utroque natura hebeti. est in euripo
T*h*racii Bospori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipsis
Europam Asiamque separantis freti angust*i*is saxum miri
candoris, a vado ad summa perlucens, iuxta Calchedonem

---

§ 48: (2. 5. 7) Xenocr. alim. aqu. 35. Athen. VII 315[de]. VIII 356[f]. III 118[a]. cfr. Pl. XXXII 146. — § 49: Ar. VI 17, 571[a] 19—22. — (12) VIII 19, 601[b] 18. 13, 598[a] 27 sq. 597[a] 22. (Ael. XV 3. Plut. SA 30, 980[a]). — § 50. 51: Ar. VIII 13, 598[b] 1. 19—21. 8. 25. (Ael. IX 42. Plut. SA 29, 979[fd]. Athen. VII 301[e]. 303[c]. Isid. XII 6, 14). — Strabo VII 320. Tac. A XII 63.

---

3 ructu *v.* ruptu *ll* 4 melandria **FRa** *Ven.* 6 exercitissima *G.* exquisit- *Cornelissen* 7 apolectos **a** *B.* apel- *r.* *cfr. XXXII 150* 8 ciborum (cibio- **F**[2]) **Fa**z*v a. B. cfr. ib. 146* 12 hae *G* 14 est **D**(?) *G.* et *rv* | sulfureus **a.** sulph- *v a. S* | colos **F** 18 ripā **Fa** 21 Thracii *v.* tracidi (-iti **E**[2]) *ll* | bosphori *ll. v a. Brot.* (*passim*) 22 separantis **d**[2]*v.* -ratis *ll* 23 calchedonem **R** *H.* chalche- **F.** calce- **a.** chalce- *v*(*S*). *item infra. cfr. V 150*

in latere Asiae. huius aspectu repente territi semper adversum Byzantii promunturium, ex ea causa appellatum
51 Aurei Cornus, praecipiti petunt agmine. itaque omnis captura Byzantii est, magna Calchedonis penuria, M passibus medii interfluentis euripi. opperiuntur autem aquilonis 5
flatum, ut secundo fluctu exeant e Ponto, nec nisi intrantes po*r*tum Byzantium capiuntur. bruma non vagantur; ubicumque deprehensi, usque ad aequinoctium ibi hibernant. *i*idem saepe navigia velis euntia comitantes mira quadam dulcedine per aliquot horarum spatia et passuum milia a 10
gubernaculis spectantur, ne tridente quidem in eos saepius iacto territi. quidam eos, qui hoc e thynnis faciant, pom-
52 pilos vocant. multi in Propontide aest*i*vant, Pontum non intrant; item sole*ae*, cum rhombi intrent, nec saepia est, cum lolligo reperiatur; saxatilium turdus et merula desunt, 15
sicut conc*hy*lia, cum ostreae abundent. omnia autem hibernant in Aegaeo. intrantium Pontum soli non remeant trichiae — Graecis enim plerisque nominibus uti par erit, quando aliis atque aliis e*o*sdem diversi appellavere tractus —,
53 sed hi soli in Histrum [mare] subeunt et ex eo subterraneis 20
eius venis in Hadriaticum mare defluunt, itaque et illic descendentes nec umquam subeuntes e mari visuntur.

Th*y*nnorum captura est a vergiliarum exortu ad arcturi

---

§ 51: (9) Ael. II 15. Clitarch. ap. Athen. VII 284[d]. Ovid. hal. 100. — § 52. 53: (13. 16) Ar. VIII 13, 598[a] 24. — (17. 20) ib. 598[b] 12. 15. (cfr. Pl. III 128). — (23) ib. 599[b] 10—16. 9. VI 17, 571[a] 7. 8

---

1 aduersus **Fazv***a.B* 4 M **Rzv**(*H*). in *r.* DC (*aut* D) *B e IV 76. V 150* 5 operiuntur **Fa** 6 flatu **a** | *post* nisi *add. ex Ar.* infantes *P*, parui *Birt p. 150. an* pusilli, *ut XXXII 146?* 7 portum (*Lipsius ad. Tac. ann. XII 63*) *H.* pontum *ll.v* | byzanti//// **R***S.* -tii *va.H*(*J*) | ubi cum **Fa** 12 pomphilos **FRa***va.B*(*Brot.*). *cfr. Ael. NA II 15* πόμφυλον 13 aestiuant *B.* -tuant *ll.v* 14 soleae *v.* -leme *ll* | rbombii **F.** chobii **a** 15 reperiatur *v.* -antur *ll* 18 enim in **R**(?)*v* 19 eosdem *v.* eiusd- *ll* 20 in *om. va.S* | *uncos ego posui.* mare *ll* (*prave praeceptum ex v. 21*). amnem **E**[2]*v.* (e mari *Birt p. 151*) | et *om.* **R**(?)*va.S*

occasum. reliquo tempore hiberno latent in gurgitibus imis, nisi tepore aliquo evocati aut pleniluniis. pinguescunt et in tantum, ut dehiscant. vita longissima *i*is bienni.

54 (21) Animal est parvum scorpionis effigie, aranei magni- 5 tudine. hoc se et th*y*nno et ei qui gladius vocatur, crebro delphini magnitudine*m* excedenti, sub pinna adfigit aculeo tantoque infestat dolore, ut *in* naves saepenumero exiliant. quod et alias faciunt aliorum vim timentes mugiles maxime, tam praecipuae velocitatis, ut transversa navigia interim 10 superiac*i*ant.

55 **16.** (22) Sunt et in hac parte naturae auguria, sunt et piscibus praescita. Siculo bello ambulante in litore Augusto piscis e mari ad pedes eius exilivit, quo argumento vates respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sexto 15 Pompeio — tanta erat navalis rei gloria —, sub pedibus Caesaris futuros qui maria tempore illo tenerent.

56 (23) Piscium feminae maiores quam mares. in quodam genere omnino non sunt mares, sicut er*y*thinis et c*h*an*n*is; omnes enim ovis gravidae capiuntur. vagantur gregatim fere 20 cuiusque generis squamosi. capiuntur ante solis ortum: tum maxime piscium fallitur visus. noctibus quies, set in-

---

§ 54: (4—7) Ar. VIII 19, 602^a 25. (V 31 extr.). Athen. VII 302^{bc}. — (8) Isid. XII 6, 26. — § 55: Suet. Aug. 96. Appian. b. c. V 100. — § 56: Ar. V 5, 540^b 16. — IV 11, 538^a 20. VI 13, 567^a 27. Ov. hal. 108. — (19) Ar. VIII 13, 598^a 29. IX 2 init. — (20) Ar. VIII 19, 602^b 5.

---

2 tepore **R**(?)*B*. temp- *rv* | et *om*. **Fa** 3 tis **F**. *om*. **a**. his **R**(?)*v* | bienniū R^2. -io *va.S* 4 animal **Ea***v*. -lem **DF**. -liū **R** 5 thinno E^2. hicno (li- **a**) *r* 6 magnitudinē *v*. -ine *ll* | adficit **F**. aff- **a** 7 in *B*. *om ll.v* 8 uim *om*. **Fa**
10 superiaciant *ego*. -ctant *ll*. -ctent (**DE**?)*v*. *cfr. VII 21*
11 sunt — auguria R^2*G*. *om*. *rv*. (in hac — auguria *post* praescita *pon*. **sz***v*) 13 exsiliuit **d***S*. -il.luut **R**. exiluit *r*. -liit *v* 18 erythinis *v ex Ar*. erosth- **R**. aresth- E^2. arasth- **DF**. arash- E^1. aras- **a** | et channis *S*. et canis (cha- *G*) E^2*G*. *om*. *r*. et chromibus *v* 21 quies set *D*. -es et **R**(?)*H*. qui esset *r*. quidem *v*. *cfr. Ar*.

lustribus aeque quam die cernunt. aiunt et si teratur gurges interesse capturae; itaque plures secundo tractu capi quam primo. gustu olei maxime, dein modicis imbribus gaudent alunturque. quippe et harundines, quamvis in palude prognatae, non tamen sine imbre adolescunt, et alias 5 ubicumque pisces in eadem aqua adsidui, si non adfluat, exanimantur.

57 (24) Praegelidam hiemem omnes sentiunt, sed maxime qui lapidem in capite habere existimantur, ut lupi, chromis, sciaena, p*h*agri. cum asperae hiemes fuere, multi caeci 10 capiuntur. itaque his mensibus iacent speluncis conditi, (8, 126 sq.) sicut in genere terrestrium retulimus, maxime hippurus et coracini, hieme non capti praeterquam statis diebus paucis et isdem semper, item murena et orphus, conger, percae et saxatiles omnes. terra quidem, hoc est vado maris excavato, 15 condi per hiemes torpedinem, ps*ett*a*m*, soleam tradunt.

58 (25) Quidam rursus aestus inpatientia mediis fervoribus sexagenis diebus latent, ut glaucus, aselli, auratae. fluviatilium silurus caniculae exortu sideratur, et alias semper fulg*u*re sopitur; hoc et in mari accidere cyprino putant. et 20 alioqui totum mare sentit exortum eius sideris, quod maxime

---

§ 56: (1) ib. 15, 600^a 7. — (3) ib. 19, 601^b 9. 10. 14. — § 57: ib. 29. 30. Ael. IX 7. — (10) Ar. ib. 602^a 9. — (11) ib. 15, 599^b 2. 26. cfr. IX 37, 620^b 21. 30. Ael. XIV 3 extr. — § 58: Ar. VIII 15, 599^b 31. (cfr. Ael. IX 38. Athen. VII 315^e). — (19) Ar. ib. 20 init. 15, 600^a 4. cfr. Pl. II 107.

---

1 teratur **R**(?)*H cum P ex Ar.* ite- *r*. iteretur *v* 5 prognatane **F**^{1}. -ta **F**^{2}**Ra** | tameri **F**^{1}. -eris **R**^{1} 6 adsui **F**^{1}. assui **a** | appluat *B* 9 chromis *S*. -mes *G*. choromis **R**. -ramis **DF**. -rami **Ea**. coracini *v*. *cfr. Ar.* 10 schiaena **F**. -iena **Ra**. sciena *v*. -nae *G*. -iaenae *H* | phagri *S ex Ar. coll. XXXII 113*. pa- *ll.v* | cumas per **Fa** 13 captis **F**^{1}**Ra**. capi *va.G* | statis **F**^{2}*G*. esta- **a**d. aesta- **E***v*. -atutis **DF**^{1}. statu- **R** 14 item *ll.v*(*S*). *om. Dal.* 16 psettam *H ex Athen. VII 330*^{b}. psitt- *B*. pystom **a**. -ton *r*. pistam *v* 17 quidam **E***v*. qued- **a**. quaed- *r* 19 semper (-per per **Fa**) *ll.H. om v* 20 fulgure (**DE**?)*B ex Ar.* -gore **dTz***v*. -gere **FRa**

in Bosporo apparet. alga enim et pisces superferuntur, omniaque ab imo versa.

17. (26) Mugilum natura ridetur in metu capite abs- 59
condito totos se occultari credentium. isdem tam incauta
5 sal*a*citas, ut in Phoenice et in Narbonensi provincia coitus tempore e vivariis marem linea longinqua per os ad bran-c*h*ias religata emissum in mare eademque linea retractum feminae sequantur ad litus rursusque feminam mares partus tempore.

10 (27) Apud antiquos piscium nobilissimus habitus aci- 60
penser, unus omnium squamis ad os versis contra quam in nando meant, nullo nunc in honore est, quod *e*quidem miror, cum sit rarus inventu. quidam eum elopem vocant.

(28) Postea praecipuam auctoritatem fuisse lupo et 61
15 asellis Nepos Cornelius et Laberius poeta mimorum tradidere. luporum laudatissimi qui appellantur lanati a candore mollitiaque carnis. asellorum duo genera, call*a*ri*ae* minores et ba*c*chi, qui non nisi in alto capiuntur, ideo praelati prioribus. at in lupis in amne capti praeferuntur.

20 (29) Nunc principatus scaro datur, qui solus piscium 62
dicitur ruminare herbisque vesci atque non aliis piscibus,

---

§ 59: Ar. VIII 2, 591^b 3. — (5) Ar. V 5, 541^a 19. Ael. I 12. — § 60: Nigid. ap. Macrob. III 16, 7. — Apion ap. Athen. VII 294^f. — Macrob. ib. 5. — § 61: Nep. exempl. fr. 10 Pet. — § 62: cfr. Enn. fr. 166 Vahl. ap. Apul. apol. 39. — Ar. II 17, 508^b 11. VIII 2, 591^b 22. 591^a 14; P III 14, 675^a 4. Ael. II 54. Ov. hal. 118. Isid. XII 6, 30.

---

1 appare **F** | salga *ll.* algae *va. H* 2 que *om.* **R***va. H(S)*
4 tam incauta $\mathbf{R}^2$d*S.* tam intauta **F**$\mathbf{R}^1$. tamen tanta **a***v*
5 ſalacitas *C.* facili- *ll. v* | ut in $\mathbf{E}^2$*v.* ut *r* | phenice **a**. phoenicoe **E** | et in $\mathbf{E}^2$**a***v.* et i *r* | coetus **F**. cet- **a**. 6 e *om.* $\mathbf{F}^1$**a** | branchias *v.* drancias $\mathbf{E}^1$**a**. brantias $\mathbf{F}^2\mathbf{E}^2$. brachia $\mathbf{R}^2$. rantias *r* 7 ſeligata **Fa** 8 rursūq; **ad** | mare $\mathbf{F}^1$**a**
12 minando $\mathbf{F}^1$**a** | equidem *ego e Macrob.* quid- *ll. v. cfr. A Ludewig p. 22* 13 minor **Fa** | perrarus *Macrob.* 15 poetae **a**
17 callariae *B ex Athen. VII* 315^f *sq. et Hesych.* calliri **R**. coll- *r.* collyri *v(J). cfr. XXXII 146* 18 bacchi *B ex Athen. ib. et* 306^e. brachi *ll. v* 21 atque *om.* **Rd**(?)*va. D*

Carpathio maxime mari frequens. promunturium Troadis Lectum numquam sponte transit. inde advectos Tiberio Claudio principe Optatus e libert*is* *e*ius praefectus classis inter Ostiensem et Campaniae oram sparsos disseminavit, quinquennio fere cura adhibita, ut capti redderentur mari. 5
63 postea frequentes inveniuntur Italiae litore, non antea ibi capti, admovetque sibi gula sapores piscibus satis et novum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aves Romae parere miretur. proxima est mensa *i*ecori dumtaxat mustelarum, quas, mirum dictu, inter Alpis quoque lacus Raetiae Bri- 10 gantinus aemulas marinis generat.

64 (30) Ex reliqua nobilitate et gratia maxima est et copia mullis, sicut magnitudo modica, binasque libras ponderis raro admodum exuperant nec in vivariis piscinisque crescunt. septentrionalis tantum hos et proxima occidentis parte 15 gignit oceanus. cetero genera eorum plura; nam et alga vescuntur et ostreis et limo et aliorum piscium carne, et barba gemina insigniuntur inferiori labro. lutarium ex iis
65 vilissimi generis appellant; hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis et caenum fodiente eo excitatum devorat 20 pabulum. nec litorar*i*is gratia. laudatissimi conch*y*lium sapiunt. nomen iis Fenestella a colore mulleorum calciamentorum datum putat. pariunt ter annis; certe totiens

§ 62: (2) Macrob. III 16, 10. — § 63: cfr. Col. VIII 16, 9. — § 64: (13) Macrob. III 16, 9. — (17) Ar. VIII 2, 591ᵃ 12. — § 65: Ael. II 41. — Ar. ib. 591ᵇ 19. — (21) Athen. VII 325ᵉ. cfr. Sen. NQ III 18, 4. — Fenest. fr. 16 Pet. — (23) Ael. X 2.

2 transiit R | t̃ (*pro* Ti.) F. *om.* a. 3 e libertis eius *G*(*D*). -tius R. elipertius (-tus a) *rv*(*H*) 5 fere cura d*D*. fera cure (-rae F) Fa. fere(?) curae (-re R) *r*. -ra est *v* 6 in litore *C* 7 admouitque *va.D* 9 iecori *H coll. § 143.* pec- (pecc- R. poc- a) *ll.*z. generis *v* 11 murenis R²E²z 13 mollis F²a 15 septētrionales FR 16 non gignit E²*G* | cetera az*va.G* 17 et (*post* carne) *om.* R(?)*Bas.* 18 *an* inferiore? | lutarium F¹d*v*. lutarar- *r* 21 litoraris a. -alis (-alis his F²E²) *r*. -alibus *v* 22 mulleorum R(?)*B*. molleo- DF. mollio- Eaz*v* 23 putant Fa | anno. his *va.S*

fetura apparet. mullum expirantem versicolori quadam et 66
numerosa varietate spectari proceres gulae narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, utique
si *vi*tro spectetur inclusus. M. Apicius, ad omne luxus in-
5 genium *na*tus, in sociorum garo — nam ea quoque res cognomen invenit — necari eos praecellens putavit atque e
iecore eorum allecem excogitare.

(31) Provocavit — id enim est facilius dixisse quam 67
quis vicerit — Asinius Celer e consularibus hoc pisce prodi-
10 gos omnes *Gaio* principe unum mercatus *HS* $\overline{\text{VIII}}$ mullum.
quae reputatio aufert traversum animum ad contemplationem
eorum, qui in conquestione luxus coquos emi singulos plur*i*s
quam equos quiritabant. at nunc coci trium horum pretiis
parantur et coquorum pisces, nullusque prope iam mortalis
15 aestimatur pluris quam qui peritissime censum domini
mergit. **18.** mullum LXXX librarum in mari Rubro cap- 68
tum Licinius Mucianus prodidit, quanti mercatura eum
luxuria suburbanis litoribus inventum?

---

§ 66: Sen. ib. 17, 2. 18, 1. — § 67: Macrob. III 16, 9. Tertull. de pallio 5. (cfr. Iuven. 4, 15. Suet. Tib. 34). — (12) Cato ap. Gell. XI 2, 5 (Iord. p. 97, 2). — § 68: Mucian. fr. 31 Brunn.

---

3 utique *v.* utri- *ll* 4 uitro *v.* ultro **REa**. -ros **DF** | M. *om.* **Fa** | omnem luxum *va.G*(*J*) | ingenium *ll.v*(*G*). -nio *B.* in ganea *J* 5 natus (*coni. H*) *J.* maius *ll.***z***v*(*D*). mirus *B* | garoriam **F**[1]. -ouā **a**. -onnam **F**[2] 6 *an* necare? | praecellent **F**[1]**a** 7 allecem **F**[2]**R**[2]. -egem **F**[1]**R**[1]. adlegem **a**. alecem (**DE**?) *v. cfr. XXXII 127* 7—9 *dist. ego* 9 prodigos *ego.* -gus *ll.v* 10 omnes *ll.D. om. v* | Gaio *S.* C. *ll.* Caio *G.* Claudio **z***v* | HS *D.* R. *ll.* Romae **z***S. om. v* | $\overline{\text{VIII}}$ **F**. VIII *rD.* octo milibus *v.* septem mil- *Macrob.* | mullum (mulum **R**) *ll.* milibus *D.* nummum *v* 11 que **Fa**. mullus aeque *va.C* | reputatio **F**[2]*C.* -ione *rv* 12 coquos **R***Brot.* cocos *rv*(*D*) | pluris *v.* -res *ll* 13 queritabant (qrit- **R**[1]) **Raz**. querebantur *va.C* | ad hunc **ad**. adhuc *va.C* | trium horum (*vel* equorum) *Reinesius.* -umphorum *ll.v* 14 coquorum **R***Brot.* quo corum **F**. coco- **Ea**(**D**?)*v*(*D*) | mortales **F** 15 aestimatur (**DE**?) *v.* existi- (-antur **F**) **FRa** | peritissimi **a** 16 Nullum **Fa** 16. 17 mercatur aeum luxoria **F**

(32) Est et haec natura, ut alii alibi pisces principatum optineant, coracinus in Aegypto, *za*eus, idem faber appellatus, Gadibus, circa Ebusum salpa, obscenus alibi et qui nusquam pe*r*coqui possit nisi ferula verberatus; in Aquitania salmo fluviatilis marinis omnibus praefertur. 5

69 (33) Piscium alii branc*h*ias multiplices habent, alii simplices, alii duplices. his aquam emittunt acceptam ore. senectutis indicium squamarum duritia, quae non sunt omnibus similes. duo lacus Italiae in radicibus Alpium Larius et Verbannus appellantur, in quibus pisces omnibus annis 10 vergiliarum ortu existunt squamis conspicui crebris atque praeacutis, clavorum caligarium effi*g*ie, nec amplius quam circa e*u*m mensem visuntur.

70 **19.** (34) Miratur et Arcadia suum exocoetum, appellatum ab eo quod in siccum somni causa exeat. circa Clitorium vocalis hic traditur et sine branc*h*iis, idem aliquis Adonis dictus. 15

71 (35) Exeunt in terram et qui marini mures vocantur et polypi et murenae, quin et in Indiae fluminibus certum genus piscium ac deinde resilit. nam *in* stagna et amnes 20 transeun*d*i plerisque evidens ratio est, ut tutos fetus edant, quia non sint ibi qui devorent partus fluctusque minus saeviant. has intellegi ab *i*is causas servarique temporum vi*c*es

---

§ 68: (2) Martial. XIII 85. Athen. VII 309[a]. — Col. VIII 16, 9. Ov. hal. 110. (Pl. XXXII 148). — (3) Ov. hal. 121. Athen. VII 321[e]. VIII 356[a]. — § 69: (7) Ar. II 13, 505[a] 7. 504[b] 29. — (8) Ar. III 11 extr. — § 70: cfr. Paus. VIII 21, 2. (Athen. VIII 332[cf]. Ael. IX 36). — § 71: Th. fr. 171, 3. 5 Wim. Athen. VIII 332[b]. Mir. ausc. 71.

---

1 est *om.* F²R*va.G* 2 zaeus *Birt p. 177.* zeus *ll.v. cfr. XXXII 148* 3 alibi et qui nus *om.* R. et *om.* a 6 brancias *ll* (*passim*) 7 in ore az 10 Verbanus *va.S. cfr. II 224* 12 efficie Ra. -ciae F 13 eā mense (-sem R) FRa 15 clitorum R 20 nam in *G*². nam *ll.v* 21 transeundi *G*²(*J*). -unti DF¹R. -unt in F²*S*. -unt Eadz*v*. *cfr. XVII 12* 22 que (*pro* qui) F¹a 23 uices *v*. uis Ea. ius *r*

magis miretur, si quis reputet quoto cuique hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

20. (36) Marinorum alii sunt plani, ut rhombi, soleae 72 ac passeres, qui ab rhombis situ tantum corporum differunt — 5 dexter hic resupinatis est illis, passeri laevus —, alii longi, ut murena, conger. (37) ideo pinnarum quoque fiunt discrimina, quae pedum vice sunt datae piscibus, nullis supra quaternas, quibusdam binae, aliquis nullae. in Fucino tantum lacu piscis est qui octonis pinnis natat. binae omnino longis 10 *et* lubricis, ut anguillis et congris, *aliis* nullae, ut murenis, quibus nec branchiae. haec omnia flexuoso corporum inpulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra, *et* in sicco quoque repunt; ideo etiam vivaciora talia. et e planis aliqua non habent pinnas, ut pastinacae — ipsa enim latitudine 15 natant — et quae mollia appellantur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum vicem praestant.

21. (38) Anguillae octonis vivunt annis. durant et sine 74 aqua, *quin*is et senis diebus aquilone spirante, austro paucioribus.... a*n*t hieme, eadem in exigua aqua non tolerant

§ 72: cfr. Athen. VII 330[ab]. — § 73: Ar. I 5, 489[b] 24—35; P IV 13, 695[b] sq. — (10) ib. 696[a] 4. 6—8. 18. 19. cfr. II 13, 504[b] 30 sq. — (13) V 10, 543[a] 28. — § 74: Ar. VIII 2, 592[a] 23. 13. 15. 17. 5—8. 26. 10. 11. cfr. Th. ap. Athen. VII 312[b].

1 que *om.* a 2 solet **Fa** 3 hrombi **F**. cro- **a** (*item 4*) 4 a a*va.S* 5 hic *om. va.S* | resupinatus **Dd**(?)*v* | laeus **R**[1]. leus **Fa** 6 conger. ideo **DR***v*. -geri. De op (ideo **F**[2]) **F**. -giri. De op **E**. -gri. De o **a**. -ger *D* | pinarum **F**[1]**Ea** 7 n̄ nullis **a** | quaternas *G*. quattuor quibusdam ternae **R**[2]**E**[2]*D*. quidem (quasdam **R**[1]) ternae *r*. quinas *v*. *cfr. Ar.* 8 quibusdam **E**[2]*v*. -bus que (quae **F**[1]**R**) *r* | binae *ll.H. add.* quibusdam trinae *v* 10 et lubricis ut *G*. ut lumbricis ut (et **a***v*) *ll.v* | aliis *ego ex Ar. om. ll.v* 12 terra et *D*. -rrae *ll.v*. -rra *C* 13. 14 aliqua nunc **F**[1]**a**. -quando non **R**[2]*S* 15 ut *om.* **FR**[1]**a** 18 aqua quinis *ego ex Ar.* aquis **az**. aqua *rv* | et *ll.S. del. v*(*J*) 19 *lac. ego indicavi et dist. coll. Ar.; exciderunt fere* translationem in vivaria facile toler[ant hieme] | aut hieme (hicme **F**) **Fa**. at(?) hieme (hicme **D**) *r*. at hiemem *v* | eaedem *v*. *at cfr.* ἐν τῷ αὐτῷ ὕδατι καὶ ὀλίγῳ ἀεὶ ὄντες *ap. Ar.*

neque in turbida. ideo circa vergilias maxime capiuntur
fluminibus tum praecipue turbidis. pascuntur noctibus. exa-
75 nimes piscium solae non fluitant. **22.** lacus est Italiae Be-
nacus in Veronensi agro Mincium amnem tramittens, ad cuius
emersus annuo tempore, Octobri fere mense, autumnali si- 5
dere, ut palam est, hiemato lacu, fluctibus glomeratae vol-
vuntur in tantum mirabili multitudine, ut in excipulis eius
fluminis ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium reperi-
antur globi.

76 **23.** (39) Murena quocumque mense parit, cum ceteri 10
pisces stato pariant. ova eius citissime crescunt. in sicca
litora elapsas vulgus coitu serpentium impleri putat. Ari-
stoteles zmyrum vocat marem qui generet; discrimen esse
quod murena varia et infirma sit, zmyrus unicolor et ro-
bustus dentesque *et* extra os habeat. in Gallia septentrio- 15
nali murenis omnibus dextera in maxilla septenae maculae
ad formam septentrionis aureo colore fulgent, dumtaxat vi-
77 ventibus, pariterque cum anima extinguuntur. invenit in
hoc animali documenta saevitiae Vedius Pollio, eques Ro-
manus ex amicis Divi Augusti, vivariis earum inmergens 20
damnata mancipia, non tamquam ad hoc feris terrarum non
sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter homi-
nem distrahi spectare non poterat. ferunt aceti gustu prae-
cipue eas in rabiem agi. tenuissimum iis tergus, contra

---

§ 76: (10—15) Ar. V 9, 542[b] 32. 10, 543[a] 19—27. Athen. VII 312[de]. Ael. I 50. IX 66. cfr. Pl. XXXII 14. — § 77: Sen. de clem. I 18, 2. de ira III 40, 2. Dio LIV 23, 2. Tertull. de pallio 5. — (24) cfr. Col. VIII 17, 2.

---

1 nec **R**(?)*va.D* | uirgilias **FR** 4 mincium **R**[2]*v*. -clum **Fa**. -ndum **R**[1] | transmittens **Ra***va.D* 11 sicca **DF**[2]**R**[1]**d***D*. -ccola **F**[1]. -cco *rv* 12 litora elapsas **DF***D*. -re (-ra **d**) lapsas (-sus **R**) *rG*. -re ela- *v* 13 zmyrrū **F**. zmirum **a** (*item 14*). smyr- *Brot.* myr- *G* 14 infirma **F**[2]**E**[2]*v*. in for- *r* 15 et *ego. om. ll.v.* (*Ar.* καὶ ἔcωθεν καὶ ἔξωθεν) 19 docimenta **Fa** 20 et **a** | amici **Fa** 21 non **R**(?)*v. om. r* 23 spectari **F**[1]*G* | *an* gustatu? *cfr. X 185. XV 132. XXIV 18 et nota ad XXIII 59, de mendo VII 64. XXVIII 90. XXV 135* 24 tercus **F**. ste- **ad**

anguillis crassius, eoque verberari solitos tradit Verrius praetextatos et ob id multam iis dici non institut*u*m.

24. (40) Planorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, ut ra*i*ae, pastinacae, squatinae, torpedo et quos bovis, lamiae, aquilae, ranae nominibus Graeci appellant. quo in numero sunt squali quoque, quamvis non plani. haec Graece in universum σελάχη appellavit Aristoteles primus hoc nomine *i*is inposito. nos distinguere non possumus, nisi si cartilagin*e*a appellare libeat. omnia autem carnivora sunt talia et supina vescuntur, ut in delphinis diximus, et cum ceteri pisces ova pariant, hoc genus solum, ut ea quae cete appellant, animal parit, excepta quam ranam vocant. 78 20

25. (41) Est parvus admodum piscis adsuetus petris, echeneis appellatus. hoc carinis adhaerente naves tardius ire creduntur, inde nomine inposito. quam ob causam amatoriis quoque veneficiis infamis est et iudiciorum ac litium mora, quae crimina una laude pensat fluxus gravidarum utero sistens partusque continens ad puerperium. in cibos tamen non admittitur. pedes eum habere arbitrantur, Aristoteles . . . it apposita pinnarum similitudine. Mucianus muricem esse latiorem purpura, neque aspero neque ro- 79 80

§ 77: (1) Verrius fr. 4 Egger. Isid. V 27, 15. — § 78: (5) Ar. V, 540b 17. — (10) Ar. VIII 2, 591a 9. 591b 8. 25; P IV 13. 696b 26. — (11) Ar. I 11, 492a 27. III 1, 511a 4. II 13 extr. VI 10 init.; G III 3 init. — § 79: Ar. II 14 extr. Ael. II 17. cfr. Pl. XXXII 2. 139. Lucan. VI 675. — § 80: Mucian. fr. 20 Brunn. — cfr. Herod. III 48. Diog. La. I 7, 2.

1 grassius FR[1] 2 multa R | dicit *va.H* | institutum (*coni. H*) *D*. -tam R(?)*v*. -ta *r* 4 habetur ut a. -etur F[1] | raiae *B*. rapae DF[2]E*v*. trapę *r* 7 grege F. -gē a | seladie Ra 8 primo E[2]*D* | nomine eis (DER?) *v*. -mine F. -men adT | inposito nos F[2]E[2] *in ras. v*. -sit (-ssit R) onus DF[1]R. -suit onus adT 9 possumus F[2]E*v*. -ssum *r* | si *om*. ad*va.S* | cartilaginea *C*. -na *ll*(*passim*) 15 echinus a*va.B* 20 arbitratur F[2]a*va.J* | *dist. J ex Ar.* 21 *lac. ego indicavi; excidit* infitias | it apposita F[1]. ita pos- *rv*. id appos- dT | pennarum a(*passim*)*va.G* 22 spero F[1]a

tundo ore neque in angulos prodeunte rostro, sed sic*ut* concha utroque latere sese colligente. quibus inhaerentibus plenam venti stetisse navem Periandr*i* portantem, ut castrarentur, nobiles puer*os*; conchas, quae id praestiterint, apud *C*nidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse 5 et crassitudine quinque digitorum, naves morari; praeterea hanc esse vim eius adservati in sale, ut aurum, quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat.

81 **26.** (42) Mutant colorem candidum menae et fiunt aestate nigriores. mutat et phycis, reliquo tempore candida, 10 vere varia. eadem piscium sola nidificat ex alga atque in nido parit.

82 (43) Volat sane perquam similis volucri hirund*o*, item miluus, **27.** subit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna, linguaque ignea per os exerta tranquillis 15 noctibus relucet. attollit e mari sesquipedanea fere cornua quae ab iis nomen traxit. rursus draco marinus, captus atque inmissus in harenam, cavernam sibi rostro mira celeritate excavat.

83 **28.** (44) Piscium sanguine carent de quibus dicemus. 20 sunt autem tria genera: primum quae mollia appellantur,

---

§ 81: Ar. VIII 30, 607^b 11. 20. 17. Ael. XII 28. Plut. SA 33, 981^f. — § 82: Ar. IV 9, 535^b 27. Ael. IX 52. — (17) Ar. IX 37, 621^a 4. — § 83: Ar. IV 1, 523^b 1—11. 26—524^{a}1.

---

1 sic̄ *ego.* sic **E**^{1}**a***J.* si **DF.** /// **R**^{1}. simplice **R**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). -ci (*del.* concha) **F**^{2} 3 uenti *ego.* -tis *ll.v. cfr. vol. IV p. 494 med.* | periandri portantem *ego.* portantem periandro (peli- **a**) *ll.J.* -tem a peri- *H.* -tem nuncios a (*om.* **R**^{2}) peri- **F**^{2}**R**^{2}*v*(*D*) 4 pueros *U 190.* -ri *ll.v* | quae **adTz.** que quae **R**(?)*B.* que *r. cfr. § 144. 146 al.* 5 gnidiorum **F**^{2}**R***va.S.* ign- **F**^{1}**a** | semipedalis *Plin. XXXII 3* 6 grassitudine **FR**^{1}. gross- **a** | naues **Ea***v.* ina- *r* 8 extra **F**^{1}**R**^{1}**a** 9 menae **DFR***H.* hieme **Ea.** in hi- **dT.** hieme menae *v* 13 uolat hirundo **d**^{2}*v. at cfr. 16. 17 et § 145* | hirundo *ego.* -dini *ll.v* 14 miluus **R**^{2}**E**^{2}*v.* -lus **d**^{2} *in ras.* -lis *r* 15 ignea **Ea***v.* lig- **R.** lineam **d.** *om.* **DF** | tranquillat (transq- **F**) **Fda** 16 attollit *ll.C*(*J*). -it cornuta *v*(*S*) | sesquipedania **a.** -alia **z***va.G* | cornuta **a***C* 17 que **F.** *an* qui (*sc.* piscis)? 21 primū **dT***S.* -mus **E**^{1}**a.** -mis **DFR.** in primis **E**^{2}*v*(*D*)

dein contecta crustis tenuibus, postremo testis conclusa duris. mollia sunt lolligo, saepia, polypus et cetera generis eius. his caput inter pedes et ventrem, pediculi octoni omnibus. saepiae et lolligini pedes duo ex his longissimi et
5 asperi, quibus ad ora admovent cibos et in fluctu se velut ancoris stabiliunt, cetera cirri, quibus venantur.

29. (45) Lolligo etiam volitat extra aquam se efferens, 84 quod et pectunculi faciunt, sagittae modo. — Saepiarum generi mares varii et nigriores constantiaeque maioris.
10 percussae tridente feminae auxiliantur, at femina icto mare fugit. ambo autem, ubi sensere se adprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine *i*is est, infuscata aqua absconduntur.

(46) Polyporum multa genera. terreni maiores quam 85
15 pelagii. omnibus bra*c*chiis ut pedibus ac manibus utuntur, cauda vero, quae est bisulca et acuta, in coitu. et polypis fistula in dorso, qua tramittunt mare, eamque modo in dexteram partem, modo in sinistram transferunt. natant obliqui in caput, quod praedurum est sufflatione viventibus.
20 cetero per bracchia velut acetabulis dispersis haustu quodam adhaerescunt; tenent supini, ut avelli non queant. vada

---

§ 84: Ael. IX 52. — (8) Ar. IV 4, 528ᵃ 31. 9, 535ᵇ 27. IX 37, 621ᵇ 10. cfr. Pl. infra 103. — (9) Ar. IV 1, 525ᵃ 11. 524ᵇ 16. IX 1, 608ᵇ 17. 37, 621ᵇ 29 sq. Plut. SA 26, 978ᵃ. Ael. I 34. (cfr. Pl. XI 8). — § 85: Ar. IV 1, 525ᵃ 15. 524ᵃ 3. 5. 6. 8—14. 16—18. 2. 19. — IX 37, 622ᵃ 29. 31.

---

2 polypy F. -lipy a 4 lolligine F. -nae R 5 fluctibus E²*va.S*(*D*) | uelut anchoris E²*v*. uelutant (uol- Rad) choris (-ros R²) *r* 6 cetera *ll.H*. -ri *v*. *an* circa? (*Ar*. περὶ τὸ κύτος) | natant *coni. H ex Ar. an* meant? *cfr. § 60. 95. XI 264* (*de avibus X 111, sideribus II 32. 35. 59. 67. 86. 106. 191*) 12 sanguineis F¹. -ne eis F². -nis a 15 pelagii DdG. -gici E²z*v*(*D*). -gi *r*. *cfr. n. luc. p. 85* | omnes *va.D* | brachiis R(?)*B*. branchis *rv* 16 est polypis *v*. *at cfr. § 19* 17 eademque R*S*. eam *va.G* 19 ut sufflatione *coni. H coll. Ar*. καθάπερ ἐμπεφυσημένην 20 cetero *ll.G*. -rum z*v*. *an* saxo (*vel* petrae)? *cfr. Ar. et Pl. X 189* | Austo F. hausto a. eo hau- *va.G* 21 aderescunt F. aresc- a. cui adhaeresc- z*va.G*

non adprehendunt, et grandibus minor tenacitas. soli mollium in siccum exeunt, dumtaxat asperum; levitatem odere.
86 vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas conplexu crinium frangunt; itaque praeiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. et cum alioqui brutum habeatur animal, ut 5 quod ad manum hominis adnatet, in re quodammodo familiari callet. omnia in domum conportat, dein putamina erosa carne egerit adnatantesque pisciculos ad ea venatur.
87 colorem mutat ad similitudinem loci, et maxime in metu. ipsum bra*c*chia sua rodere falsa opinio est — id enim a 10 congris evenit ei —, sed renasci, sicut colotis et lacertis caudas, haut falsum.

88 (47) Inter praecipua autem miracula est qui vocatur nautilos, ab aliis pompilos. supinus in summa aequorum pervenit, ita se paulatim adsubrigens, ut emissa omni per 15 fistulam aqua velut exoneratus sentina facile naviget. postea prima duo bracchia retorquens membranam inter illa mirae tenuitatis extendit, qua velificante in aura, ceteris subremigans bracchiis, media se cauda ut gubernaculo regit. ita vadit alto Liburnicarum gaudens imagine, si quid pavoris 20 interveniat, hausta se mergens aqua.

89 **30.** (48) Polyporum generis est oz*a*ena dicta a gravi capitis odore, ob hoc maxime murenis eam consectantibus.

§ 86. 87: Ar. VIII 2, 591ᵃ 1. IX 37, 622ᵃ 3—9. Th. fr. 188 Wim. Sol. 30, 26. — (10) Ar. VIII 2, 591ᵃ 4. Plut. SA 27, 978ᶠ. Ael. I 27. — Ar. II 17, 508ᵇ. cfr. Pl. XXIX 90. — § 88: Ar. IX 37, 622ᵇ 1—15. (IV 1 extr.) Ael. IX 34. — § 89: (cfr. Ael. V 44. IX 45).

3 conplexu **E**²*v*. confl- (-xa **a**) *r* 4 crinium **R***v*. crurum **E**²**z**. criminum *r*. *cfr. § 92. 158* 6 adnatat **F***va.S* 7. 8. putamina erosa *G*. -na rosa **E**²**z***v*. -ne rosa (ero- **R**²) *r* 10 branchia **a** (*item 19*) 11 colotis *B ex Ar*. -lcitis **DF**. -lctis **a**. -lcotis **RE**. -lcbotis *v* | causas **a**. cauda **R**. -dam *va.H* 15 subrigens *va.D* 19 secunda **a**. cauda *va.S* | regit **R***S*. se regit **DFE**²*B*. s erigit **E**¹**a**. dirigit *v* 20 alto (**DE**?)*v*. alio *ll*. *an* alta? | ludens **R**(?)*G*. (*cfr. § 94*) | et si *C* 22 *an* est et? | ozaena **R**(?)*L*. oze- *B*. omze- *r*. onoge- *v* | a **E**²*v*. *om*. *r* 23 ab **Fa** | coniactantibus **Fa**

Polypi binis mensibus conduntur. ultra bimatum non vivunt. pereunt autem tabe semper, feminae celerius et fere a partu.

Non sunt praetereunda et L. Lucullo proconsule Baeti-
5 cae conperta de polypis, quae Trebius Niger e comitibus eius prodidit: avidissimos esse concharum, illas ad tactum 90 conprimi, praecidentes bra*c*chia eorum, ultroque escam ex praedante capere. carent conchae visu omnique sensu alio quam cibi et periculi. insidiantur ergo polypi apertis in-
10 positoque lapillo extra corpus, ne palpitatu eiciatur: ita securi grassantur extrahuntque carnes. illae se contrahunt, sed frustra, discuneatae. tanta sollertia animalium hebetissimis quoque est. praeterea negat ullum atrocius esse animal 91 ad conficiendum hominem in aqua. luctatur enim conplexu
15 et sorbet acetabulis ac numeroso suctu trahit, cum in naufragos urinantesve impetum cepit. sed si invertatur, elanguescit vis; exporrigunt enim se resupinati. cetera, quae idem retulit, monstro propiora possunt videri. Carteiae in 92 cet*ar*iis adsuetus exire e mari in lacus eorum apertos atque
20 ibi salsamenta populari — mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum, qua de causa et nassis inlinuntur —, convertit in se custodum indignationem adsiduitate furti inmodica*m*. saepes erant obiectae, sed has transcendebat per arborem nec deprehendi potuit nisi canum saga-

§ 89: (1) Ar. V 12, 544ᵃ 8. IX 37, 622ᵃ 15. 17. Ael. VI 28 extr. — § 92: cfr. Ael. XIII 6. — (20) cfr. Ar. IV 8, 534ᵃ 18. Pl. X 194.

7 praecidentes **R***v*. -tis *rS* 10 eiciatur *v*. -antur *ll* 11 grassatur **FR**[1] 14 aqua **Ea***v*. -uā *r* | luctatur *v*. -antur (-te **a**) *ll* 15 suctu (*U 191*) *J*. -ctudu **DFR**[1]. -ctu diu **R**[2]*S*. -ctu dū **E**[2]**z***H*. -ctu de[trahit] *v*. suetudo **E**[1]**a**. *an* suctu dis[trahit], *ut § 77?* 16 urinantesue (unna- **a**) **a***v*. -tisue (-uae **R**) *rS* 18 cartege **R**. *om*. **a** | cetariis *v*. ceteris *ll* 19 *an* earum? *cfr. § 49 extr. XXXVII 66* 20 mire **R**(?)**E**[2]*v*. mille *r*. (mire — 21 inlinuntur *post* 17 resupinati *pon. va.H*) 21 muriae inlinuntur *J* (*errore*) 23 inmodicam *ego*. -cant **DFR**[1]**a**. -ca **E**[1]. -ci **R**[2]**E**[2]*v*(*S*). -cae his *H* (*ad seqq. referens*). *cfr. § 103* concauam | transcendebat (**DE**?) *v*. -bant *ll*

citate. hi redeuntem circumvasere noctu, concitique custodes expavere novitatem. primum omnium magnitudo inaudita erat, dein colos muria obliti, odore diri. quis ibi polypum exspectasset aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi videbantur. namque et adflatu terribili canes agebat, 5 nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brac-
93 chiis clavarum modo incussos, aegreque multis tridentibus confici potuit. ostendere Lucullo caput eius, dolii magnitudine, amphorarum XV capax, atque, ut ipsius Trebi verbis utar, barbas, quas vix utroque bracchio conplecti 10 esset, clavarum modo torosas, longas pedum XXX, acetabulis sive caliculis urnalibus pelvium modo, dentes magnitudini respondentes. reliqu*i*ae adservatae miraculo pependere pondo DCC. saepias quoque et lolligines eiusdem magnitudinis expulsas in litus illud idem 15 auctor est. in nostro mari lolligines quinum cubitorum capiuntur, saepiae binum. neque his bimatu longior vita.

94 (49) Navigeram similitudinem et aliam in Propontide visam sibi prodidit Mucianus: concham esse acati*i* modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata. in hanc condi 20 nauplium, animal saepiae simile, ludendi societate sola. duobus hoc fieri generibus: tranquillo enim vectorem d*e*missis palmulis ferire ut remis; si vero flatus invitet, easdem in usu*m* gubernaculi porrigi pandique buccarum sinus aurae. huius voluptatem esse ut ferat, illius ut regat, simulque eam 25

---

§ 93: (16) Ar. IV 1, 524^{a} 26. V 18, 550^{b} 14. — § 94: Mucian. fr. 5 Brunn.

---

3 dein **Faz**. -nde *r*(?)*v*. -nde in **d** | *an* odores? 5 angebat *D*. abigebat *P* 11 pedum *ll.v*. *cfr. XXXVI 91. 92* 12 acetabulis **E**^{2}*v*. acita- **R**^{2}. sta- *r* 13 reliquiae *v*. -quae **Ea**. -que *r* 14 $\overline{\text{DCC}}$ **D***D*. DCCm **F** 19 acatii *B*. achati *ll.v* 20 hanc **E**^{2}*v*(*D*). hac (ac **a**) *rC* | cond; **F**. -dus **a** 21 similem **Fa** 22 demissis *v*(*H*). dim- *ll.Dal.*^{2}(*D*) 23 inuitent (**DE**?) *va.H*(*D*) 24 usum *coni. Dal.* usu *ll.v. cfr. XVI 15. XXII 66 al.* | baccarum **F**^{1}. concarum **E**^{2}. -charum *va.H*(*D*). *cfr. n. luc. p. 85*

descendere in duo sensu carentia, nisi forte tristi — id et*e*nim constat — omine navigantium humana calamitas in causa est.

(50) Locustae crusta fragili muniuntur in eo genere 95
5 quod caret sanguine. latent mensibus quinis. similiter cancri, qui eodem tempore occultantur, et ambo veris principio senectutem anguium more exuunt renovatione tergorum. cetera in undis natant, locustae reptantium modo fluitant, si nullus ingruat metus, recto meatu, cornibus, quae sunt
10 propria rotunditate praepilata, ad latera porrectis; isdem erectis in pavore oblique in latera procedunt. cornibus inter se dimicant. unum hoc animalium, nisi vivum ferventi aqua incoquatur, fluida carne non habet callum. **31.** vivunt 96 petrosis locis, cancri mollibus. hieme aprica litora sectan-
15 tur, aestate in opaca gurgitum recedunt. omnia eius generis hieme laeduntur, autumno et vere pinguescunt et plenilunio magis, quia nocte*s* sidus tepido fulgore mitificat.

(51) Cancrorum genera cara*b*i, astac*i*, m*a*eae, pa*g*uri, 97 Heracleotici, leones et alia ignobiliora. cara*b*i cauda a ce-
20 teris cancris distant. in Phoenice hippoe voca*n*tur, tantae velocitatis, ut consequi non sit. cancris vita longa, pedes octoni, omnes in obliq*uum* flexi. feminae primus pes du-

---

§ 95: Ar. IV 2 init. — VIII 17, 601^a 16. 10. V 17 extr. Th. ap. Athen. III 105^d. — (9) Ar. VIII 2, 590^b 25. Ael. IX 25. — § 96: Ar. V 17, 549^b 13. 20—22. — (16) cfr. Pl. II 109. — § 97: Ar. IV 2 init. 525^b 4—9. 27. Diphil. ap. Athen. III 106^c. Ael. XIV 9. — (21) Ar. V 17 extr. IV 2, 525^b 15 sq. 24. 34. 526^a 1. 13. 18. 22; P IV 8, 683^b 27. 684^a 8. 2. 27.

---

1 *dist. G* 2 etenim *ego.* entim **DF**. -ium **a**. enim **R**(?) **E**^{2} *in ras. B.* enim ut *v* | costa **DFa** | omine *G.* omne **DFd**. -ni **E**^{1}**a**. omen **R**^{2} *e corr.* omini *D.* ore **E**^{2}. rumore *v* 5 latent **D**(?)*v.* -et *r* 7 exuunt **E**^{2}*v.* exigunt *r* 11 erectis **R**(?)*v.* ereptis *r* | obliquae **Fa** | latere **a** 14 litore **F** 17 noctes *ego.* -te *ll.v.* -tem (*coni. H*) *Brot.* 18 carabi *v.* -aui *ll.D* (*item 19*) | astaci *v.* -tac *ll* | maeae *B*(*S*) *ex Ar.* meae *ll.* maiae *C* | paguri *v.* pacu- *ll* 20 uocantur *v.* -atur *ll* 21 sit **R**^{2}*v.* sint (poss- **F**^{2}) *r* 22 obliquū *v.* -quo *ll. cfr. § 103*

plex, mari simplex. praeterea bina bracchia denticulatis forcipibus. superior pars in primoribus his movetur, infe- 98 riore inmobili. dexterum bracchium omnibus maius. universi aliquando congregantur. os Ponti evincere non valent; quam ob rem egressi circumeunt apparetque tritum iter. pinotheras vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriae. huic sollertia est inanium ostrearum testis se condere et, cum adcreverit, migrare in capaciores. can- 99 cri in pavore et retrorsi pari velocitate redeunt. dimicant inter se ut arietes adversis cornibus incursantes. contra serpentium ictus medentur. sole cancri signum transeunte et ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in 100 scorpiones narratur in sicco. ex eodem genere sunt echini, quibus spinae pro pedibus. ingredi est iis in orbem volvi, itaque detritis saepe aculeis inveniuntur. ex his echinometrae appellantur quorum spinae longissimae, calyces minimi. nec omnibus idem vitreus color. circa Toronen candidi nascuntur, spina parva. ova omnium amara, quina numero. ora in medio corpore in terram versa. tradunt saevitiam maris praesagire eos correptisque opperiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes; nolunt volutatione spinas atterere. quod ubi videre nautici, statim pluribus ancoris navigia infrenant.

§ 98: Ar. VIII 2, 590^b 30. Ael. VII 24. — (6) Ar. V 15, 548^a 14—20. 547^b 28. Ael. VII 31. — § 99: Ar. VIII 2, 590^b 28. — (10) cfr. Pl. XXXII 55. — (11) schol. Nic. ther. 788. 791. Ov. M XV 369. — § 100: Ar. IV 5 extr. (I 6, 490^b 30). — IV 5, 530^b 6. 10. 12. 32. 30. 19. — (20) Plut. SA 28, 979^b. Ael. VII 33.

2 forcipibus **Ea***v*. forficibus *rS*. *cfr. Brandis p. 37* 4 ubi aliquando *va.H.* (*cfr. U 192*) | aeuincare F^1R^1a 5 regressi *C* 6 pinotheras *ll.S.* -teras *v.* -ther *C.* -teres *G.* -theres *L.* (*add.* autem *C*). *cfr. 142. XXXII 150* | omni **R**(?)*v.* -niū *r.* -ni eorum *D. cfr. nota ad XI 137* 11 transeuntes **F** 12 sunt **R***SJ* 14 urbem **Fa** 15 saepe — inueniuntur R^2*v. om. r* 16 calices **Fa***va.H* | minime **a.** -mę **F** 17 colos F^1*D* | toronen **Rd***G*(*S*). -em **F**(**DE**?)*B*(*H*). tur- **a***v. cfr. § 149* 19 uersa R^2E^2*v*(*D*). -rtunt R^1*S.* -rtant *r* 20 maris **R**(?)*v.* magis *r* | operiri **Fa***va.H.* -rari *Dal.* 21 uolunt stationes pinas **Fda** 22 quo **Fa** | anchoris *ll.va.L*(*D*)

32. In eodem genere cocleae aquatiles terrestresque, 101
exerentes se domicilio binaque ceu cornua protendentes
contrahentesque, oculis carent, itaque corniculis praetemp-
tant iter. **33.** pectines in mari ex eodem genere habentur,
5 reconditi et ipsi magnis frigoribus ac magnis aestibus, un-
guesque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore man-
dentium.

(52) Firmioris iam testae murices et concharum genera, 102
in quibus magna ludentis naturae varietas. tot colorum
10 differentiae, tot figurae planis, concavis, longis, lunatis, in
orbem circumactis, dimidio orbe caesis, in dorsum elatis,
levibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatim in-
torto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus re-
plicato, iam distinctione virgulata, crinita, crispa, can*al*icu- 103
15 latim, pectinatim divisa, imbr*i*catim undata, cancellatim
reticulata, in obliquum, in rectum *ex*pansa, *d*ensata, por-
recta, sinuata, brevi nodo ligatis, toto latere conexis, ad
plausum apertis, ad bucinum recurvis. navigant ex iis Ve-
neriae praebentesque concavam s*u*i partem et aurae oppo-
20 nentes per summa aequorum velificant. saliunt pectines et
extra volitant seque et ipsi carinant.

34. (53) Sed quid haec tam parva commemoro, cum 104
populatio morum atque luxuria non aliunde maior quam e
concharum genere proveniat? iam quidem ex tota rerum

§ 101 : Ar. IV 4, 528^b 24. 27. cfr. Pl. XI 140. 129. — (4) Ar. VIII 13 extr. — cfr. Pl. XXXII 151. Athen. III 90^d. — (5) cfr. infra § 184. — § 103: (18) cfr. Pl. XXXII 151 extr. — (20) Ar. IV 4, 528^a 31. 9, 535^b 26. IX 37, 621^b 10. cfr. supra § 84.

2 cornua *v.* -ua qua **E**¹**a**. -ua quae **E**². -uque **R**². -uaque *r* 5 ipsi in *va.S* | aestatibus **Fa** 13 marginem in **F** | mucrone **a** 14 canaliculatim *G*(*D*). canic- **DFR**. cunic- **Ea** *v*(*H*). *cfr. § 130* 15 diuisa *ll.G*(*H*). *om. v*(*L*) | imbrecatim **FRa** | cancellati **a**. conc- **F** 16 obliquom **F**. -quo **Rd**¹. *cfr. § 97* | expansa *v.* spa- *ll* | densata *v.* pe- *ll.* 18 plaustrum *D* | apertis **E**²*v.* pertis (peſt- **E**¹**a**) *r* | buccinam *va.H* 19 concauam *v.* -uant **Ea**. conuacant (concac- **F**²) *r* | sui *G.* sibi *rv* 20 salliunt **FRa** 22 qui **R**

natura damnosissimum ventri mare est tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quis pretia capientium periculo fiunt.
105 **35.** sed quota haec portio est reputantibus purpuras, conch*y*lia, margaritas! parum scilicet fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite totoque corpore a fe- 5 minis iuxta virisque gestarentur. quid mari cum vestibus, quid undis fluctibusque cum vellere? non recte recipit haec nos rerum natura nisi nudos? esto, sit tanta ventri cum eo societas: quid tergori? parum est, nisi qui vescimur periculis etiam vestiamur? adeo per totum corpus anima 10 hominis quaesita maxime placent.

106 (54) Principium ergo columenque omnium rerum pretii margaritae tenent. Indicus maxime has mittit oceanus inter 4 sq. illas beluas tales tantasque, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu et tantis solis ardori- 15 bus. atque Indis quoque in insulas petuntur et admodum paucas. fertilissima est Taprobane et *S*toidis, ut diximus 6, 81 110 in circuitu mundi, item Perimula, promunturium Indiae. praecipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri. 20

107 Origo atque genitura conchae *sunt*, haut multum ostrearum conchis different*es*. has ubi genitalis anni stimularit hora, pandentes se quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, gravidas postea eniti, partumque concharum

§ 106: (13) Sol. 53, 23. — (17) Arrian. h. Ind. 38, 3 (GGm I p. 361). — (18) Pl. VI 72. Ael. XV 8. — (19) Ael. X 13. — § 107—109: Isid. Char. ap. Athen. III 93ᵉ—94ᵃ. (Ael. X 13). Sol. 53, 23—26. Amm. Marc. XXIII 6, 85. 86.

1 uentri *om. G* | mari **FR** 3 acchillia **F** 4 margar&as **F** (*saepius*) 8. 10 *dist. ego* 9 sit *va. G* 10 animae **Ea***zva. B* 11 cōplacent **a** 15 iam **Fa** | et d. e *ll. v* | tantu .. ardore **a** 17 Stoidis (*B coll. VI 110*) *H.* toidis (tiod- **R**²) *ll. Ven.* torois *v* 18 pericula **F**¹**R**¹**a**. Περιμούδα *Ael.* 21 sunt (s̄t) *ego.* est *ll. v. de dictione cfr. VI 158* (origo) 22 differentes *ego.* -nt **DF**¹**E**¹**a**. -ns *rv.* -ntis (*coni. H*) *D* 23 se// **R**. sed **F**¹**a**. sese *va. S* | concentu **R**² 24 niti **R**(?)*H*

esse margaritas pro qualitate roris accepti. si purus in-
fluxerit, candorem conspici; si vero turbidus, et fetum sor-
descere; eundem pallere caelo minante. conceptum ex eo
quippe constare, caelique iis maiorem societatem esse quam
5 maris: inde nubilum trahi colorem aut pro claritate matu-
tina serenum. si tempestive satientur, grandescere et partus; 108
si fulguret, conprimi conchas ac pro ieiunii modo minui;
si vero etiam tonuerit, pavidas ac repente conpressas quae
vocant physemata efficere, specie modo inani inflata sine
10 corpore; hos esse concharum abortus. sani quidem partus
multiplici constant cute, non inproprie callum ut existimari
corporis possit. itaque et purgantur a peritis. miror ipso 109
tantum eas caelo gaudere, sole rufescere candoremque per-
dere ut corpus humanum. quare praecipuum custodiunt
15 pelagiae, altius mersae quam ut penetrent radii. flavescunt
tamen et illae senecta rugisque torpescunt, nec nisi in iu-
venta constat ille qui quaeritur vigor. crassescunt etiam in
senecta conchisque adhaerescunt nec his evelli queunt nisi
lima. quibus una tantum est facies et ab ea rotunditas,
20 aversis planities, ob id tympania nominantur. cohaerentes
videmus in conchis hac dote unguenta circumferentibus.
cetero in aqua mollis unio, exemptus protinus durescit.

(55) Concha ipsa, cum manum vidit, conprimit sese 110
operitque opes suas, gnara propter illas se peti, manumque,
25 si praeveniat, acie sua abscidat, nulla iustiore poena, et aliis
munita suppliciis, quippe inter scopulos maior pars invenitur,

---

§ 110: Athen. III 94^b. Ael. X 20. Sol. 53, 27. Amm. Marc. ib. 88.

---

3 *dist.* *D* 4 caelique eis *v*(*J*). -li quietis *ll.* *S* 7 fulgor et **Fa** 9 specie **T**.G^2(*J*). -iem *ll.* *v*(*L*) | inflata G^2. -tas **DFR***J*. -tam **Ea***v* 12 et purgantur *v*. ut pu- **Fa**. expu- **R** (**DE**?)*S* | miror **E***v*(*J*). -ro *r**S*. -rū *Salm.* 13 rufescere R^2*S*. rubes- F^2E^2*v*(*D*). rufis- *r* 15 pelago **Ea***va.* *G* 16 turpescunt *coni.* *H* 17 *an* nitor? | grassescunt **FRa** 18 concisisque FR^1. -siq. **a** | auelli **R**(?)*va.* *D* 21 uidimus *H* *Brot.* 23 uidet *va.* *S* 24 septimanumque F^1**a** 25 abscindit *va.* *J* 26 monita F^1**a**

in alto quoque comitant*ibus* marinis canibus, nec tamen
111 aures feminarum arcentur. quidam tradunt sicut apibus,
ita concharum examinibus singulas magnitudine et vetustate
praecipuas esse veluti duces, mirae ad cavendum sollertiae.
has urinantium cura peti, illis captis facile ceteras palantes 5
retibus includi, multo deinde obrutas sale in vasis fictilibus;
rosa carne omni nucleos quosdam corporum, hoc est uni-
ones, decidere in ima.

112 (56) Vsu atteri non dubium est coloremque indiligentia
mutare. dos omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, 10
pondere, haut prom*p*tis rebus in tantum, ut nulli duo re-
periantur indiscreti: unde nomen unionum Romanae scilicet
inposuere deliciae, nam id apud Graecos non est, ne apud
barbaros quidem, inventores *rei* eius, aliud quam margaritae.
113 et in candore ipso magna differentia: clarior in Rubro mari 15
repertis, *in* Indico specularium lapidum squamas adsimula*nt*,
alias magnitudine praecellentes. summa laus coloris est exa-
luminatos vocari. et procerioribus sua gratia est. elenc*h*os
appellant fastigata longitudine alabastrorum figura in pleni-
114 ore*m* orbe*m* desinentes. hos digitis suspendere et binos ac 20
ternos auribus feminarum gloria est, subeuntque luxuriae

---

§ 111: Megasth. fr. 23 Mü. ap. Arrian. h. Ind. 8, 11. Ael. XV 8. Sol. 53, 27. — § 112: Ael. X 13 p. med. — (11. 12) Sol. 53, 27. — (13. 14) cfr. Athen. III 93[bd]. — § 114: cfr. Sen. de benef. VII 9, 4.

---

1 sed in **E**[2]*va.S*(*D*) | comitantib. *ego.* -ntur *ll.v* 3 singulas **E**[2]*v.* -la *r* 5 palantis **R***S.* palen- **F**[1] 6 obrutas *ll. v*(*S*). -ta **d***J.* -tis (*coni. Dal.*) *H.* obrui eas *D.* *an* obrutas sale uasis (*sc.* includi)? *cfr. XVIII 158* 7 rosea **a.** erosa *va.S* 9 usa **Fa** 10 mutandos **E**[1]. -das **E**[2]. -tari dos *va.H* | leuore *v.* leuiore (lebi- **DF**) *ll* 11 promtis **E**[2]. -motis *r* 13 ne **R***G.* nec *rv*(*D*) 14 quidem *om. va.G* | rei eius *ego.* eius *ll.v.* eis *CFW Müller p.16* 16 repertus *va.H* | in *ego. om. ll.v* | indico **d**[2]**T.** -cos *ll.H.* -cus *v.* (*sc.* mari reperti) | squamas *ll.v.* -ma *H* | adsimulant *ego.* -lat *ll.v* 17 praecellens *va.H* | exaluminatos **R***v.* -tus *r* 18 elenchos *B.* -cos *ll* 19. 20 pleniorē orbē̦ *C*(*J*). -iore (-ra **F**) orbe *ll.v*(*S*) 21 que *om.* **R**(?) *va. D*

eius nomina *externa*, exquisita perdito nepotatu, si quidem, cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant et collis*u* ipso margaritarum; cupiuntque iam et pauperes, lictorem feminae in publico unionem esse dicti-
5 tantes. quin et pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, *s*et totis socculis addunt. neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent ac per uniones etiam ambulent, satis est.

In nostro mari reperiri solebant crebrius circa Bosporum 115 Thracium, rufi ac parvi in conchis quas myas appellant.
10 at in Acarnania quae vocatur pina gignit, quo apparet non uno conchae genere nasci. namque et Iuba tradit Arabicis concham esse simil*em* pectini insecto, hirsutam echinorum modo, ipsum unionem in carne grandini similem. conchae non tales ad nos adferuntur. nec in Acarnania autem lau-
15 dati reperiuntur, enormes et feri colorisque marmorei. meliores circa Actium, sed et hi parvi, et in Mauretaniae maritimis. Alexander polyhistor et Sudines senescere eos putant coloremque expirare.

(57) *F*ir*m*um corpus esse manifestum est, quod nullo 116
20 lapsu franguntur. non autem semper in media carne reperiuntur, sed aliis atque aliis locis, vidimusque iam in extremis etiam marginibus velut e concha exeuntes et in quibusdam quaternos quinosque. pondus ad hoc aevi sem-

§ 115: Iuba fr. 66. 67 Mü. cfr. Androsth. ap. Athen. III 93[c]. — Alex. pol. fr. 149 Mü. — § 116: (23) Ael. X 13. — Sol. 53, 27. 28. Tac. Agr. 12 extr. Suet. Iul. 47. Ael. XV 8. Amm. Marc. XXIII 6, 88.

1 externa *ego*. et tedia (taed- *v*) *ll.v* | perdito nepotatu **R**(?) *H cum Turn.* -tione potatu *rv*. -tiore portatu *L* 2 cum inlisere *P*. *an* auriū facete? 3 collisu *v*. -so *ll* | ipsi **R** | cupiuntque *ll.***z** *ed. pr.* (*Brot.*) carpuntque *J*. affectantque *v*. *an* strepuntque? 5 obstragulis sed *v*. -lis et **F**[2]**R**[2](**DE**?). obstra et **F**[1]**R**[1]. -staret **a** 8 et crebrius **a** 9 at **D**[2]**F**[2]**E**[2]*v*. ant **E**[1]**a**. art *r*. (*an e dittogr. natum*?) 10 pina *S e XXXII 150*. pinna *ll.v*(*D*) 12 similē *v*. -li *ll* 13 simile **Fa** 15 enormis **FR** | fere **R**[2] (*om.* et *G*) 16 parui et **E***v*. -uis. et **DFR**. -ui **a d**[2] *cum ras.* 19 firmū *ego*. eorum *ll.v* | solidum esse **d**(?)*va.D* 22 uelut e **Fazv**(*D*). -utae **E**. -uti **d**. -ut **DR***G*

unciae pauci singulis scripulis excessere. in Britannia parvos atque decolores nasci certum est, quoniam Divus Iulius thoracem, quem Veneri Genetrici in templo eius dicavit, ex Britannicis margaritis factum voluerit intellegi.

117 (58) Lolliam Paulinam, quae fuit Gai principis matrona, 5 ne serio quidem aut sollemni caerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cena, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno text*u* fulgentibus toto capite, crinibus [spira], auribus, collo [monilibus], digitis. qu*a*e summa quadringentiens HS colligebat, ipsa confestim 10 parata mancupationem tabulis probare. nec dona prodigi principis fuerant, sed avitae opes, provinciarum scilicet spo-118 liis partae. hic est rapinarum exitus, hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente interdicta amicitia a G*aio* Caesare August*i* filio venenum biberet, ut 15 neptis eius quadringentiens HS operta spectaretur ad lucernas! computet nunc aliquis ex altera parte quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint, imaginetur illorum fercula, ex altera parte Lolliam, unam imperii mulierculam, accubantem: non illos curru detractos quam in hoc 20 119 vicisse malit? nec haec summa luxuriae exempla sunt. duo fuere maximi uniones per omne aevum; utrumque possedit Cleopatra, Aegypti reginarum novissima, per manus orientis regum sibi traditos. haec, cum exquisitis cotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina 25 meretrix lautitiam eius omnem apparatumque obtrectans,

---

§ 117. 118: Sol. 53, 29. — § 119—121: Macrob. III 17, 15—18.

---

1 singulis **a***v*. -li *r* | scrupulis *va.S* 7 mediocrim **F**. -cri **a** | zmaragdis **R***SJ* 8 textu *v*. -to *ll.S* 9 *uncos posui cum Friedländero ind. lect. Regiom. 1867 p. 4* | manibus *B* 9. 10 digitis quae *ego*. -tisque *ll.D*. -tisque quae *v* 10 *dist.* G^2 10. 11 ipsa ... parata (-ti **F**) **DFRa**G^2(*H*). -sam ... tam **E***v*(*L*)*D* 11 maucupationem **a**. nuncu- *va.H* 13 M. *om.* **R**[1]**a** 15 a Gaio (Caio *v*) *S*. a g̅. (aug̅. **a**) *ll* | Augusti *v*. -sto *ll* | uoberet **F**[1]**R**[1]. uoue- **a** 16 sestertio **FR***D*. -rcies **a** 19 et ex **E**[2]*va.S*(*D*) 21 mallit **FR** | nec *om.* **a** | luxoriae **FR** (*passim*) 26 *an* omnemque apparatum *vel* apparatumque omnem?

quaerente eo, quid adstrui magnificentiae posset, respondit una se cena *centiens HS* absumpturam. cupiebat discere **120** Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. ergo sponsionibus factis postero die, quo iudicium agebatur, magnificam 5 alias cenam, ne dies periret, sed cotidianam, Antonio apposuit inridenti computationemque expostulanti. at illa corollarium id esse et consumpturam eam cenam taxationem confirmans solamque se centiens HS cenaturam, inferri mensam secundam iussit. ex praecepto ministri unum tan- 10 tum vas ante eam posuere aceti, cuius asperitas visque in tabem margaritas resolvit. gerebat auribus cum maxime **121** singulare illud et vere unicum naturae opus. itaque expectante Antonio, quidnam esset actura, detractum alterum mersit ac liquefactum obsorbuit. iniecit alteri manum L. 15 Plancus, iudex sponsionis eius, eum quoque parant*e* simili modo absumere, victumque Antonium pronuntiavit omine rato. comitatur fama unionis eius parem, capta illa tantae quaestionis victrice regina, dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romae in Pantheo dimidia eorum cena. 20 (59) non ferent hanc palmam spoliabunturque etiam luxu- **122** riae gloria. prior id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius, tragoedi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres, ne triumviratu suo nimis superbiat Antonius paene histrioni comparatus, et quidem nulla spon-

---

§ 120: (10) cfr. Vitruv. VIII 3, 19. — § 122: cfr. Hor. sat. II 3, 239 sq. Val. M. IX 1, 2. Tertull. de pallio 5.

---

1 posset **F**[2]**R***H*. -ssit *rv* 2 centies HS *v ex v. 8 et Macrob. om. ll.D* | absumpturam **F**[2]**E**[2]*v*. adsumt- *r* 5 cotidianū **F**[1]. cott- **a** 6 irridente **a**. inridie- **F**[1] 7 *an* consummaturam? (*cfr. VIII 183*) | se in ea cena *va.H* 8 sectiens (sexi- **a**) se **F**[1]**a**. se////iens **R**[1] 11 tum **Ea***va.G*(*D*). *at cfr. § 123. XIX 128. 67. XXXIII 83* 14 absorbuit *va.L*(*H*) 15 parante (*Gesner*) *D*. -ti *ll.v* 16 homine (-ni **a**) rato (raro **a**. irato *v*) **F**[1]**a***va.H* 17 cōmittatur **F**. comitetur *va.H* 18 utrisque *v*. -iusque *ll.* (*cfr. § 130*) 20 fecerent **R**[1]. -runt **R**[2]. ferenti **E**[2]. -nt tamen *va.S. an* ferent ii? 22 aesophi **F**. eso- **Ra** 23. 24 superbi attonitus **Fa**

sione ad hoc producto (quo magis regium fiat), sed ut experiretur in gloria*m* palati, quidnam saperent margaritae. atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque absorbendos dedit.

123 Romae in promiscuum ac frequentem usum venisse 5 Alexandria in dicionem redacta, primum autem coepisse circa Sullana tempora minutas et viles Fenestella tradit, manifesto errore, cum Aelius Stilo *circa* Iugurthinum bellum unionum nomen inponi cum maxime grandibus margaritis prodat. 10

124 (60) Et hoc tamen aeternae prope possessionis est; sequitur heredem, in mancipatum venit ut praedium aliquod: conchylia et purpuras omnis hora atterit, quibus eadem mater luxuria paria paene et margaritis pretia fecit.

125 **36.** Purpurae vivunt annis plurimum septenis. latent 15 sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. congregantur verno tempore mutu*o*que attritu lentorem cuiusdam cerae salivant. simili modo et murices, sed purpurae florem illum tinguendis expetitum vestibus in mediis habent fauci-

126 bus. liquoris hic minimi est candida vena, unde pretiosus 20 ille bibitur nigrantis rosae colore sublucens; reliquum cor-

---

§ 123: Fenest. fr. 14 Pet. Aelius fr. inc. sed. 33 van Heusde. Sol. 53, 30. — § 125. 126: Ar. V 15, 547^b 9. (VIII 13 extr.). 546^b 18. 547^a 15. 16. 26. 21—33.

---

1 regium **RdT**(?)*v*. refug- *r* 2 gloriā *ego*. -ia *ll.v*. *cfr.* in honorem *XXXIV 29,* in experimentum *IX 22. 133 al.* | quidnam **d**^{2}**T***S*. quid **F**^{2}**E**^{2}*v*. quidam (-dē **a**) *r* | margaritae **E**^{2}*v*. -ta *r* 3 ne **R**(?)*v*. *om. r* 4 conuiuiis **F**^{1}**Ra** 5 promiscū ac (a **R**) **FR** 6 alexandria **E**^{2}*v*. -iam (-eā **R**) *r* | ditionem **FR***va.S*. dedit- **a***Dal.*^{2} | redacta *v*. -tā *ll* 7 circa *om.* **d** | sillana **Fa**. Syll- *va.Brot.* 8 circa *ego. om. ll.v. cfr. X 45. XII 8* | Iugurthino bello *v* 9 inponi cum **R**^{2}*J*. inpunicū *r*. inpositum *v*(*D*) | grandibus **R***v*. -ius *r* 13 hora **a***Dal.*^{1} ora **E***v*. horas *r* 14 et **DFEa***D*. e d. etiam **R**(?)*v*. quam *Müller stil. p. 141, 25. an* ac? 15 senis *P ex Ar*. 16 circa *om.* **R**^{1} 17 mutuoque attritu *v*. -tuūq; attritū (-to **R**^{1}. ac tritū **a**) *ll* 20 minimi **Rd***v*. -me *r*. -mum (*U*)*D* | est *ego*. est in *ll.v* 21 uiuitur **Fa**

pus sterile. vivas capere contendunt, quia cum vita sucum eum evomunt. et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores cum *testa* *vivas* frangunt, ita demum eum expuentes. Tyri praecipuus hic Asiae, Meninge Africae 127
5 et Gaetulo litore oceani, in Laconica Europae. fasces *huic* securesque Romanae viam faciunt, idemque pro maiestate pueritiae est, distinguit ab equite curiam, dis advocatur placandis omnemque vestem inluminat, in triumphali miscetur auro. quapropter excusata et purpurae sit insania.
10 sed unde conc*hy*liis pretia, quis virus grave in fuco, color austerus in glauco et irascenti similis mari?

Lingua purpurae longitudine digitali, qua pascitur per- 128 forando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. aquae dulcedine necantur et sicubi flumen inmergitur; alioqui
15 captae et diebus quinquagenis vivunt saliva sua. conchae omnes celerrime crescunt, praecipue purpurae: anno magnitudinem implent.

(61) Quod si hactenus transcurrat expositio, fraudatam 129 profecto se luxuria credat nosque indiligentiae damnet.
20 quam ob rem persequemur etiam officinas, ut, tamquam in victu frugum noscitur ratio, sic omnes qui istis gaudent *in* praemio vitae suae calleant. concharum ad purpuras et 130 conch*y*lia — eadem enim est materia, sed distat temperamento — duo sunt genera: bucinum minor concha ad si-
25 militudinem eius qua bucini sonus editur — unde et causa

§ 127: Mela III 104. Paus. III 21, 6. Hor. od. II 18, 7. cfr. Pl. V 12 extr. VI 201. XXXV 45. — § 128: Ar. V 15, 547ᵇ 6. 7. (P II 17, 661ᵃ 22). VIII 20, 603ᵃ 13—16.

3 cum testa uiuas *H ex Ar.* cum terra uitis (-tas F². uiuas R[?]) *ll.* cum testis *P.* cum (*del. Bas.*) trapetis *v* 4 rorem eum *va.S* | expuetis F¹a. excipientes *va.H* | tyrii Fa*va.H* | menige R¹. minim' R² 5 fasces huic *J.* -ces ut (*del.* F²) *ll.* hinc (huic *G*) fasces *v* 13 aquae Eaz(R?)*Brot.* -ua *rv* 14 dulcedine Eaz*Brot.* -cedi R. -cidi DF¹. -ci F²*v* 15 et *om. va.S* 18 fraudatū Fa 20 ut tamquam F²E²*v.* uiam quam *r* 21 uita *G* | in *ego. om. ll.v. cfr. § 86. VIII 91* 22 praemia D(?)*v. cfr. XIV 137* 25 et (DE?) *v*(*D*). *om. ll.S*

nomini —, rotunditate oris in margine incisa; alterum purpura vocatur can*a*liculato procurrente rostro et canaliculi latere introrsus tubulato, qua proseratur lingua. praeterea clavatum est ad turbinem usque aculeis in orbem septenis fere, qui non sunt bucino, sed utrisque orb*e*s totidem, quot habeant annos. bucinum non nisi petris adhaeret circaque scopulos legitur. 5

131 **37.** Purpu*r*ae nomine alio pelagiae vocantur. earum genera plura pabulo et solo discreta: lutense putre limo et algense nutritum alga, vilissimum utrumque. melius taeniense in taenii*s* maris collectum, hoc quoque tamen etiamnum levius atque dilutius. ca*l*cule*n*se appellatur a calculo *in* mari, mire aptum conch*y*liis, et longe optimum purpuris 10

132 dialu*t*ense, id est vario soli genere pastum. capiuntur autem purpurae parvulis rarisque textu veluti nassis in alto iactis. inest his esca, clusiles mordacesque conchae, ceu mitulos videmus. has semineces, sed redditas mari avido hiatu revivescentes, appetunt purpurae porrectisque linguis infestant. at illae aculeo exstimulatae claudunt sese conprimuntque mordentia. ita pendent*e*s aviditate sua purpurae tolluntur. 15 20

133 **38.** (62) Capi eas post canis ortum aut ante vernum

---

§ 130: (3. 5) Ar. V 15, 547^b 5. 9. 10. — (6) IV 4, 530^a 20. — § 131: (9) cfr. Ar. V 15, 546^b 23. 24. — § 132: (14) ib. 547^a 31. — § 133: ib. 547^a 13. 546^b 25.

---

1 *an* nominis (ſ *ante* r *om.*)? 2 canaliculato *D.* -tim **z**. caniculato *ll.* cuniculatim *B.* -to *S.* caliculatim *v* | et — 3 intror **F²R²E²z***v. om. r* | canaliculi **z***D.* canic- **R²E²**. -la **F²**. cuniculi *B.* calic- *v* 3 tabulato **a***va.C* | proferatur **Fd***va.S*(*D*) 5 utriusque **Fa** | orbis **FRa** 9 lutensee **FR**. -seȩ **a** | putri *va.S* 10 algense nutritum *ego.* -nsee (-seȩ **a**) nut- *ll.* -nse enut- *v. cfr. XII 8* | tiniense **a**. ten- *va.H* 11 taeniis (*Turn.*) *H.* taenaei **DF**. ten- **R**. -nei **Eaz***v* | maris ora *va.H* 12 calculense *H.* -losae *v.* cauculese **DFR¹**. -lose **R²Ea** | appellatur *H*(*J*). -antur *ll.v.* -ant *S* 13 in mari *ego.* mari *ll.* -ris *v* | apto *va.H.* capiuntur **a** 14 dialutense *v.* -ucense (dil- **a**) *ll* 16 ceu mitilos **F²**. cū itulos (ital- **a**) **Fa** 17. 18 reuiscentes **a**. reuiuis- (**DE**?) *va.H*(*S*). *cfr. VII 189. VIII 116. XI 69. 96. 132. XXV 122* 20 pendentis **FRa**

tempus utilissimum, quoniam, cum cerificavere, flux*o*s ha-
bent sucos. sed id tinguentium officinae ignorant, cum sum-
ma vertatur in *eo*. eximitur postea vena quam diximus, cui 126
addi salem necessarium, sextarios ferme centenas in libras;
5 macerari triduo iustum, quippe tanto maior vis, quanto re-
centior, fervere in plumbo, singulasque amphoras [centenas]
aqu*ae*, quingentenas medicaminis libras aequa*l*i ac modico
vapore torreri et ideo longinquae fornacis cuniculo. ita
despumatis subinde carnibus, quas adhaesisse venis necesse
10 est, decimo ferme die liquata cortina vellus el*u*triatum mer-
gitur in experimentum et, donec spei satis fiat, uritur liquor.
rubens color nigrante deterior. quinis lana potat horis rur- 134
susque mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem.
bucinum per se damnatur, quoniam fucum remittit: pelagio
15 ad modum alligatur nimiaeque eius nigritiae dat austeritatem
illam nitoremque qui quaeritur cocci. ita permixtis viribus
alterum altero excitatur aut adstringitur. summa medica- 135
minum in libras . . . vellerum bucini ducenae *e*t e pela*g*io
CXI. ita fit amethysti colos eximius ille. at Tyrius pelagio
20 primum satiatur inmatura viridique cortina, mox permutatur
in bucino. laus ei summa in colore sanguinis concreti, ni-
gricans aspectu idemque suspectu refulgens. unde et Ho-
mero purpureus dicitur sanguis.

39. (63) Purpurae usum Romae semper fuisse video, 136

---

§ 135: (23) Hom. P 360. — § 136: cfr. Pl. VIII 195.

---

1 fluxos *v.* -xus *ll* 4 salẽ **E**[2]**d**[2]*v.* -lutẽ *r.* (sal ut est **F**[2]) | sextario **a** 6 singulisque aquae amphoris *va.H* | centenas *del. D* 7 aquae *D.* atque *ll.v.* ad *H.* (*loc. corr.*) | quinquagenas *va.H* | aequali *coni. J.* -ari *ll.v* 8 et ideo *ll.v.* *an* ex aeneo (*vel* adducto)? 10 elytriatum **Fa**. elitr- **R***va.B*
12 luna potatoris **Fa** 15 ad modum *coni. Dal.* admo- *ll.v.* -otum (*Salm.*) *U* 18 *lac. ego indicavi; in* **F** *spat. vac. an* mille? (L libras *H.* M libras *D*) | et e *S.* te *ll. om.* **z***v* | pelagio **z***v*(*S*). -gii *G.* phelasio **R**[2]. palatio *r* 19 CXI *om.* **R**. CX *H* | fiam & hysti (histi **a**) **Fa**. *similia fuerunt in* **R**[1] | color **R***va.D* | tyrio (*om.* at) **a** 20 primus **Fa** 21 in colore *ll.v. an* color est *aut* ut sit colore (*vel* ut colore sit)? *de dictione cfr. XXXV 191. alioqui claudicat oratio*

sed Romulo in trabea. nam toga praetexta et latiore clavo Tullum Hostilium e regibus primum usum Etruscis devictis
137 satis constat. Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuvene violacea purpura vigebat, cuius libra denariis centum venibat, nec multo 5 post rubra Tarentina. huic successit dibap*h*a Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi. hac P. Lentulus Spinther aedilis curulis primus in praetexta usus inprobabatur. qua purpura quis non iam, inquit, tricliniaria facit? Spinther aedilis fuit 10 urbis conditae anno DC*XCI* Cicerone consule. dibap*h*a tunc dicebatur quae bis tincta esset, veluti magnifico inpendio, qualiter nunc omnes paene commodiores purpurae tinguuntur.

138 (64) In conc*h*ylia*ta* veste cetera eadem sine bucino, 15 praeterque ius temperatur aqua et pro indiviso humani potus excremento. dimidia et medicamina adduntur. sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoque dilutior, quanto magis vellera esuriunt.

40. Pretia medicamento sunt quidem pro fertilitate li- 20 torum viliora, non tamen usquam pelagi*i* centenas libras quinquagenos nummos excedere et bucini centenos sciant qui ista mercantur inmenso.

139 (65) Set alia.e fine initia, iuvatque ludere inpendio et lusus geminare miscendo iterumque et ipsa adulterare adul- 25 teria naturae, sicut testudines tinguere, argentum auro con-

---

§ 137: Nep. exempl. fr. 8 Pet. — § 139: (26) cfr. Pl. XVI 233. Sen. de benef. VII 9, 2.

---

4 obit F[1]a 5 ueniebat Fa *Ven. G* 6 dibapa FRa (*item 11*) | thyria FR 9 inprobatur az*G*[2] 10 triclinaria Fa*va.H* 11 condito Fa | annis R[2] | DCXCI (*Pigh. ann. 3, 323*) *H.* DC (sexcentesimo *pal. Chat.*) *ll.* DCC *v* | dipaba F[2] 12 uis tincta F[1]. disti- F[2] 15 conchyliata (DE?) *v.* -cylia FR. -cilia a 16 indiuiso *ll.v*(*H*). inuiso *G* 18 paulor F[1] | frauda R 21 uiriola FR[1]a | libras — 22 centenos *om.* a 22 bucinos FR[1] 24 alia e *H.* aliae FR. alie a. alia sunt e *G.* alia sunt nec habent *v* | fine R(?)*G.* -nē *rv* | uitia *va.G*

fundere, ut electra fiant, addere his aera, ut Corinthia. **41.**
non est satis abstulisse gemmae nomen amethystum; rursum
absolutum inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen in-
probum simulque luxuria duplex, et cum confecere conc*h*ylia
5 transire melius in Tyrium putant. paenitentia hoc primo 140
debet invenisse, artifice mutante quod damnabat. inde ratio
nata, votum quoque factum e vitio portentosis ingeniis, et
gemina demonstrata via luxuriae, ut color alius operiretur
alio, suavior ita fieri leniorque dictus; quin et terrena mis-
10 cere coccoque tinctum Tyrio tinguere, ut fieret hysginum.
coccum Galatiae, rubens gra*nu*m, ut dicemus in terrestribus, 141
aut circa Emeritam Lusitaniae in maxima laude est. verum, 16, 32 22, 3
ut simul perag*a*ntur nobilia pigmenta, anniculo grano langui-
dus sucus, idem a quadrimo evanidus. ita nec recenti vires
15 neque senescenti. abunde tractata est ratio qua se virorum
iuxta feminarumque forma credit amplissimam fieri.

42. (66) Concharum generis et pina est. nascitur in 142
limosis, subrecta semper nec umquam sine comite, quem
pinoteren vocant, alii pinoph*y*lacem; i*s* est *squ*illa parva,
20 aliubi cancer dapis adsectator. pandit se pina, luminibus
orbum corpus intus minutis piscibus praebens. adsultant
illi protinus et, ubi licentia audacia crevit, implent eam. hoc
tempus speculatus index morsu levi significat. illa con-
press*u* quicquid inclusit exanimat partemque socio tribuit.

---

§ 139: (1) Pl. XXXIII 80. XXXIV 6. — § 140: Pl. XXXV 45. — § 141: cfr. Sol. 23, 4. Diosc. IV 48. Pl. XXIV 8. — § 142: Ar. V 15, 547[b] 15. 16. Chrysipp. ap. Athen. III 89[de]. Plut. SA 30, 980[b]. Ael. III 29. Cic. ND II 123; de fin. III 63.

---

3 absolutus *va.H* 4 luxorie **R** 5 primo **FadT**. -mū **R**(?)*v* 6 ratione *G* 7 *an* uotumque? 10 hysginum (*Budaeus*) *G*. hisg- **F**[1]**Ra**. his schyn- **d**. hi ganum **F**[2]. his (bis *B*) byssinum *v* 11 granū (*anon. ap. B*) *C*. gram̄ *ll.v* 13 per-agantur *v*. -guntur *ll* | grano **R**(?)*C*. gramini *rzv* 14 *an* e (*pro* a)? 17 pinna **R**(?)*va.S*. *cfr* *§ 115* 19 pinoteren *S*. -theren *ll.J*. pinnoterē *v*. *cfr*. *§ 98* | pinopilacem (-phil- **R**[2]) **FRa** | is *G*. id *ll.v*(*S*) | squilla *B*. chilla *ll*. sui- *v* 20 pandisse **Fa** | pina **R**[2]*S*. pila **FR**[1]**a**. pinna *v* 23 compressu (*Chiffl.*) *H*. -sso **E**[2]*D* (*praem.* ore *v*). -ssa *P*. conprehenso (-sio **E**[1]**dT**) *rS*

143 (67) Quo magis miror quosdam existimasse aquatilibus nullum inesse sensum. novit torpedo vim suam ipsa non torpens, mersaque in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere corripiens. — huius iecori teneritas nulla praefertur. — nec minor sollertia ranae, quae in 5 mari piscatrix vocatur. eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, adsultantibus pisciculis pr*a*etrahens, donec 144 tam prope accedant, ut adsiliat. simili modo squatina et rhombus abditi pinnas exertas movent specie vermiculorum, item qu*a*e vocantur raiae. nam pastinaca latrocinatur ex 10 occulto transeuntes radio, quod telum est ei, figens. argumenta sollertiae huius, quod tardissimi piscium hi mugilem velocissimum omnium habentes in ventre reperiuntur.

145 **43.** Scolopendrae, terrestribus similes, quas centipedes vocant, hamo devorato omnia interanea evomunt, donec ha- 15 mum egerant, dein resorbent. at vulpes marinae simili in periculo gluttiunt amplius usque ad infirma lineae, qua facile praerodant. cautius qui glanis vocatur avers*o*s mordet hamos nec devorat, sed esca spoliat.

44. Grassatur aries ut latro et nunc grandiorum navium 20 in salo stantium occultatus umbra, si quem nandi voluptas invitet, expectat, nunc elato extra aquam capite piscantium cumbas speculatur occultusque adnatans mergit.

146 **45.** (68) Equidem et *i*is inesse sensum arbitror, quae

§ 143: Ar. IX 37, 620[b] 19—23. 13—18. Plut. SA 27, 978[b–d]. Ael. IX 24. Cic. ND II 125. — § 144: Ar. ib. 30—32. 24—26. — § 145: Ar. ib. 621[a] 6—9. 12—15. Ael. VII 35; VH I 5. — (18) cfr. Ar. ib. 621[b] 1. 2. — § 146. 147: Ar. VIII 1, 588[b] 11. 17—21. (P IV 5, 681[a] 35 sq.). I 1, 487[b] 9. 13. V 16 init. IV 6, 531[a] 33 sq. VIII 2, 590[a] 28. Ael. VII 35. Athen. III 90[a]. schol. Nic. alex. 201.

3 merseque **F**[1]. uersaque **R***SJ* 4 supernantes **F** 7 adsultantes pisciculos *va.S* | praetrahens *coni. J.* pertr- *ll.v*(*Brot.*) *J.* detr- **R**[2]*S.* retr- *D.* attr- *G* 8 adsiliant **Fa** 9 rombus (rū- **a**) additi **Fa** 10 quae *D.* que *ll* que quae **R**(?)*v* 15 deuorata **Fa** 16 dein **Fa**. -nde **R**(?)*v* | desorbent **a** 17 glutiunt **Ra***va.D* | qua **DFE**[2]*D.* quo **E**[1]**a**. quae **R***v* 18 cautius *G.* Clau- *ll.* Glaucius *v.* glanius *vel* glaucus *B* | auersos **R**(?)*G.* -sus *rv* 21 natandi **a** 22 inuite/// **R**[1]. -tea **F**. -te **a**

neque animalium neque fruticum, sed tertiam quandam ex utroque naturam habent, urticis dico et spongeis.

Vrticae noctu vagantur *l*ocu*m*que mutant. carnosae frondis iis natura, et carne vescuntur. vis pr*u*ritu mordax 5 es*t* eademque, quae terrestris urticae. contrahit ergo se quam maxime rigens ac praenatante pisciculo frondem suam spargit conplectensque devorat. alias marcenti similis 147 et iactari se passa fluctu algae vice, contactos piscium attrituque petrae scalpent*es* pr*u*ritum invadit. eadem noctu 10 pectines et echinos per . . . qua*e*rit. cum admoveri sibi manum sentit, colorem mutat et contrahitur. tacta uredinem mittit, paulumque si fuit intervalli, absconditur. ora e*i* in radice esse traduntur, excrementa per summa tenui fistula reddi.

15 (69) Spong*e*arum tria genera accepimus: spissum ac 148 praedurum et asperum tragos [id] vocatur, spissum et mollius manos, tenue densumque, ex quo penicilli, Achillium. nascuntur omnes in petris, aluntur conchis, pisce, limo. intellectum inesse *i*is apparet, quia, ubi avulsorem sensere, 20 contractae multo difficilius abstrahuntur; hoc idem fluctu pulsante faciunt. vivere esca manifesto conchae minutae in 149

---

§ 148. 149: Ar. V 16, 548ᵃ 32 sq. 548ᵇ 10—13. 15—18. cfr. Pl. XXXI 123—125.

---

1. 2 quadam ex utraque natura **Fa** 2 spongiis **a** *v a. S* (*passim*) 3 uagantur **RE**²*v*. ag- **DF**. aguntur **E**¹**a** | locumque *ego ex Ar.* (μεταχωροῦσι). noctuque *ll. v* | mutantur *v a. H*
4 naturę et **Fa** | proritu **FRa** (*item infra*) 5 est *ego.* se **Fa**. *om.* **R**(?)*v* | quēque **Fa** 7 marcenti similis *v.* -tis simili (-lis **R**²*J*) *ll. J. cfr. n. luc. p. 25* 8 contractos **FRa** *v a. B* | pisces *v a. S* | attrique **R**¹. -itūque **R**² 9 scalpentis *ll. S* 10 per . . . quaerit *ego.* perquafrit **DE**¹. -afit **F**. -ā frit **d**. -am **a**. perquirit **R**(?)**E**²*v. fort.* percutere quaerit; *de dictione cfr. VIII 214* | cum *om.* **a**. dum *v a. S* 11 tracta **FdT**. *om.* **a** 12 *an* emittit (*vel* remi-)? *cfr. XXXI 124* 12 ei *v*. et *ll* 12. 13 in radice *v.* -ces *ll. an* iuxta radices? (ἐν μέσῳ *Ar.*) 15 spongiarum *ll. v. a. S*(*D*) 16 *uncos ego posui* | minus spissum *B*
17 manos (-nus **R**²**a**) *ll. B*(*S*). -non *C.* magis *v* 19 auulsorem (**RDE**?)*v*. -sorum **Fa**. *an* auolsurum? (auulsoris *vox solitaria incertae fidei fort. removenda erit e lexicis*)

*i*is repertae ostendunt. circa Toronen vesci illis avulsas etiam aiunt et ex relictis radicibus recrescere in petris; cruoris quoque inhaeret colos, Africis praecipue, quae generantur in Syrtibus. maximae fiunt manoe, sed mollissimae circa Lyciam, in profundo autem nec ventoso molliores; in 5 Hellesponto asperae, et densae circa Maleam. putrescunt in apricis locis, ideo optimae in gurgitibus. viventibus idem 150 qui madentibus nigricans colos. adh*a*eren*t* nec parte nec totae; intersunt enim fistulae quaedam inanes quaternae fere aut quinae, per quas pasci existimantur. sunt et aliae, sed 10 superne concretae. et subesse membrana quaedam radicibus earum intellegitur. vivere constat longo tempore. pessimum omnium genus est earum quae aply*s*iae vocantur, quia *e*lui non possunt; in quibus magnae sunt fistulae et reliqua densitas spissa. 15

151 **46.** (70) Canicularum maxime multitudo circa eas urinantes gravi periculō infestat. ipsi ferunt et nubem quandam crassescere super capita, animali planorum piscium similem, prementem eos arcentemque a reciprocando, et ob id stilos praeacutos lineis adnexos habere sese, quia nisi 20 perfossae ita non recedant, caliginis et pavoris, ut arbitror, opere. nubem enim et nebulam, cuius nomine id malum 152 appellant, inter animalia haut ulla conperit quisquam. cum caniculis atrox dimicatio. inguina et calces omnemque candorem corporum appetunt. salus una in adversas eundi 25

---

§ 149: (4) Ar. V 16, 548ᵇ 19—22. 24—30. — § 150: Ar. ib. 30—549ᵃ 6.

---

1 tyronē a 2. 3 *dist.* Fa *Müller em. II p. 5* 4 mane a. -ncae (-nae *B*) *va. S* 7 idem qui *ll. G.* -mque dTz*v*. item- *B. cfr. Ar.* 8 adhaerent *v.* -herens *ll* 13 aplysiae *v ex Ar.* -yciae RE. -ytiae *r* 14 elui *B.* flui R. fluuii *r.* erui *v*
17 quandam animalium z 18 animali *ll.* -alium dT*v*(*H*). -al id *D. om.* z*G.* (*loc. corr.; fort.* planorum piscium *delenda: cfr. § 153 extr.*) 20 praeacutos (DE?)*v.* -to FRa | nisi R(?)*v.* nihil *r* 21 recedunt a 23 aut Fa | ulla *ll.* ullam *G.* ultra z*v.* (*intellege*: haut ullo in genere animalium; *cfr. III 1 et XVII 215* nullis animalium) | cum R²*e corr. S.* ut *r.* at Tz. at cum *v*
24 in quina a

u*l*troque terrendi, pavet enim hominem aeque ac terret, et
i*ta* *s*ors aequa in gurgite. ut ad summa aquae ventum est,
ibi periculum anceps adempta ratione contra eundi, dum
conetur emergere, et salus omnis in sociis. funem illi reli-
5 gatum ab umeris eius trahunt; hunc dimicans, ut sit peri-
culi signum, laeva quatit, dextera adprehenso stilo in pugna
est. modicus alias tractus; ut prope carinam ventum est, 153
nisi praeceleri vi repente rapuit, absumi spectant. ac saepe
iam subducti e manibus auferuntur, si non trahentium opem
10 conglobato corpore in pilae modum ipsi adiuvere. proten-
dunt quidem triden*te*s alii, set monstro sollertia est navigium
subeundi atque ita e tuto proeliandi. omnis ergo cura ad
speculandum hoc malum insumitur. **47.** certissima est se-
curitas vidisse planos pisces, quia numquam sunt ubi male-
15 ficae bestiae, qua de causa urinantes sacros appellant eos.

(71) Silicea testa inclusis fatendum est nullum esse 154
sensum, ut ostreis. multis eadem natura quae frutici, ut
*h*oloth*u*riis, pulmonibus, stellis. adeoque nihil non gignitur
in mari, ut cauponarum etiam aestiva animalia, pernici mo-
20 lesta saltu aut quae capillus maxime celat, existant et cir-
cumglobata escae saepe extrah*a*ntur, quae causa somnum
piscium in mari noctibus infestare existimatur. quibusdam
vero ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

---

§ 153: (9. 10) cfr. Ar. IX 48, 631^a 30. — (14) cfr. Ar. IX 37, 620^b 33. — § 154: Ar. P IV 5, 681^a 17—21. (I 1, 487^b 14. 15). — Ar. IV 10, 537^a 3. 5—10. VIII 20, 602^b 28.

---

1 ultroque *v*. utr- (in utr- **R**^{2}) *ll* | terrendi **R**(?)*v*. -eni *r* 2 ita fors *ego*. in (in **E**^{1}) frons **DFE**^{1}**a**. frons **RE**^{2}. fors *v* | aqua **a**. aeque **R** 4 *an* conatur? | emergere **a***v*. ///em- **R**. rem- *r* 5 trahunt **R***v*. tradunt *r* | sit **R**^{2}**E***v*. si *r* 7 tractus *v*. -ctatus *ll.S* 8 rapuit (*sc.* tractus) *ll*. -piant *v*. -piat *H*. -piunt *J* | absumi **R***v*. ads- *r* | spectant **R***v*. -at *r* 11 tridentis *ll.S* | monstri **az***v a.G* 14 planos **R**^{2}**E**^{2}*v*. -no **R**^{1}. -ne *r*. anthias *P ex Ar.* | qui **RE***SJ* 16 scilicet **a** (*om.* **z**) testa **Faz** 18 olotyriis **R***va.B*. -ris **Fa** 19 cauponarum **F**^{2}**E**^{2}*v*. canp- **DF**^{1}. camp- *r* | equam **F**^{1}**a** 20 ut quae **R**^{1}. atq. **a** | et *om.* **Ra**. at **DF**^{1}**E**^{1} | circumglobata **F**^{2}*v*. -bat *r* 21 extrahantur **R**(?)*H*. -huntur *rv* 22 quibus **F**^{1}**a** 23 innascuntur **F**^{2}*v*. innosc- *r* | calchis **F**^{2}. -cis **F**^{1}**Ra**

155 **48.** (72) Nec venena cessant dira, ut in lepore, qui in Indico mari etiam tactu pestilens vomitum dissolutionemque stomachi protinus creat, in nostro offa informis, colore tantum lepori similis, in Indis et magnitudine et pilo, duriore tantum. *nec* vivus ibi capitur. a*e*que pestiferum ani- 5 mal araneus, spinae in dorso aculeo noxius. sed nullum usquam execrabilius quam radius super caudam eminens tr*y*gonis, quam nostri pastinacam appellant, quincunciali magnitudine: arbores infixus radici necat, arma ut telum perforat vi ferri et veneni malo. 10

156 **49.** (73) Morbos universa genera piscium, ut cetera animalia etiam fera, non accipimus sentire. verum aegrotare singulos manifestum facit aliquorum macies, cum in eodem genere praepingues alii capiantur.

157 **50.** (74) Quonam modo generent, desiderium et admi- 15 ratio hominum differri non patitur. pisces attritu ventrium coeunt tanta celeritate, ut visum fallant, delphini et reliqua cete simili modo et paulo diutius. femina piscis coitus tempore marem sequitur, ventrem eius rostro pulsans; sub partu mares feminas similiter, ova vescentes earum. nec 20 satis est generationi per se coitus, nisi editis ovis interversando mares vitale adsperserint virus. non omnibus id contingit ovis in tanta multitudine; alioqui replerentur maria et stagna, cum singuli uteri innumerabilia concipiant.

158 **51.** Piscium ova in mari crescunt, quaedam summa 25 celeritate, ut murenarum, quaedam paulo tardius. plani pis-

---

§ 155: Ael. II 45. XVI 19. cfr. Pl. XXXII 8. — (7) Nic. ther. 830 sq. Ael. I 56. II 36. 50. VIII 26. — § 156: Ar. VIII 19 extr. — § 157: Ar. V 5, 540^b 6. 7. 22. 541^a 32. 15. 18. VI 13, 567^a 32 sq. 14, 568^b 30. (G I 6 init. III 5, 756^b 1 sq.). — § 158: Ar. VI 14, 568^b 3. V 10, 543^a 20. (cfr. supra § 76). — V 5, 540^b 8 sq. (P IV 13, 695^b 7 sq.). V 3.

---

2 in *om.* **Fa** 5 nec **R**(?)*G*. *om.* *rv* | aeque **R**(?)*v*. atq- **Ea**. adq- **DF** 8 trigonis **FRa***va.C* 9 arbore **a**. -ris F^2 | teum F^1. eũ **a** 10 ui **R***G*. ut *r*. et *v* 16 uentium F^1**a** 19 mare F^1**R** 20 partum *G* | femina F^1**a**. -nam **R***va*. *H*(*S*) 21 est F^2E^2*v*. et *r* 23 replerentur F^2E^2*v*. -lentur *r*

cium, quibus cauda non est... aculeatique, et testudines in coitu superveniunt, polypi crine uno feminae naribus adnexo, s*a*epiae et lolligines linguis, conponentes inter se bra*c*chia et in contrarium nantes; ore et pariunt. sed po-
5 lypi in terram verso capite coeunt, reliqua mollium tergis ut canes, item locustae et sq*u*illae, cancri ore. ranae super- 159 veniunt, prioribus pedibus alas feminae mare adprehendente, posterioribus clunes. pariunt minimas carnes nigras, quas *gy*rinos vocant, oculis tantum et cauda insignes, mox pedes
10 figurantur cauda findente se in posteriores. mirumque, semestri vita resolvuntur in limum nullo cernente, et rursus vernis aquis renascuntur quae fuere natae, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat. et mituli, pectines 160 sponte naturae in harenosis proveniunt; quae durioris testae
15 sunt, ut murices, purpurae, salivari*o* lentore, sicut acescente umore culices; apua spuma maris incalescente, cum admissus est imber; quae vero siliceo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescente limo aut spuma circa navigia diutius stantia defixosque palos et lignum maxime. nuper conpertum in
20 ostr*e*ariis umorem *i*is fetificum lactis modo effluere. anguillae atterunt se scopulis; ea strigmenta vivescunt, nec alia

§ 158: (2) V 6, 541ᵇ 10 sq. 4—6. V 7 init. (G I 14). — § 159: Ar. V 3. — (9) Hesych. s. v. γύρινος. schol. Nic. ther. 620. (cfr. Ar. VI 13, 568ᵃ 1). — § 160: Ar. V 15, 547ᵇ 11—15. 546ᵇ 23. 24. Plut. SA 30, 980ᵈ. (cfr. Pl. XI 118). — (16) Ar. VI 15, 569ᵃ 29. 569ᵇ 14 sq. — (17) V 15, 547ᵇ 18. — (20) cfr. Pl. XXXII 59. — (20. 21) cfr. Athen. VII 298ᶜ. (aliter Ar. VI 16).

1 est aculeatique *ll*. *G*(*D*). obest aculeique *v*(*H*). *lac. ego indicavi coll. Ar.*; *exciderunt fere* generis carnosi (*vel* obesi) | et *del.* R². ut *va.H* 2 coetu F¹. -tus R. cetu a 4 natantes a 6 squillae *v*. schillae (scyllę a) *ll* 7 mare E*v*. -ri *r* 9 gyrinos *v*. chri- *ll* | insignes E²*v*. -ne *r* 10 findentes in Fa 12 natae *ll*.*v*. -turae *H* (*ad sq. referens*) 13 et pectines R(?)*v* 14 naturae *v*. -ra F¹Ea. natae F²R² *e corr.* | duriores Fa. dures R¹ 15 saliuario *v*. -rię *ll*. *an* saliuae? | acescente *v*. acres- *ll*. *cfr. XI 118* 16 apua *ll*.z*S*. -uae *G*² *cum P*(*H*). atque *v*(*L*). *cfr. XXXI 95* | inualescente *coni. H* 20 ostreariis (E?) *v*. ostra- *r* 21 se — uiuescunt *om.* R¹ | se sub R² | uiuiscunt R²*C*

161 est earum procreatio. piscium diversa genera non coeunt praeter squatinam et ra*i*am, ex quibus nascitur priore parte raiae similis, et nomen ex utroque conpositum apud Graecos 162 trahit. quaedam tempore anni gignuntur et in umore ut in terra, vere pectines, limaces, hirudines; eadem tempore 5 evanescunt. piscium lupus et trichias bis anno parit, et saxatiles omnes; mulli ter *e*t chalcis, cyprini sexiens, *s*corp*ae*nae bis ac sargi, vere et autumno, ex planis squatina bis sola, autumno, occasu vergiliarum, plurimi piscium tribus mensibus Aprili, Maio, Iunio, salpae autumno, sargi, tor- 10 pedo, squali circa aequinoctium, molles vere, s*ae*pia omnibus mensibus. ova eius glutino atramenti ad speciem uvae cohaerentia masculus prosequitur adflatu; alias sterilescunt. 163 polypi hieme coeunt, pariunt vere ova tortili vibrata pampino, tanta fecunditate, ut multitudinem ovorum occisi non reci- 15 piant cavo capitis quo praegnantes tulere; excludunt L die, 164 e quibus multa propter numerum intercidunt. locustae et reliqua tenuioris crustae ponunt ova sup*t*er *ips*a atque ita incubant. polypus femina modo in ovis sedet, modo caver-

---

§ 161: Ar. VI 11, 566^a 26—30. — § 162: (6) V 9, 543^a 3. 5. VI 14, 568^a 18. 17. V 9 ib. 7. 8. 14. 15. (VI 11, 566^a 20—22). — (10) Ar. V 11 init. (VI 11, 566^a 23). — (11) V 12 init. 18, 550^a 10—14. (Athen. VII 323^f). — § 163: Ar. V 12, 544^a 6—10. 18, 550^a 1—5. 8. (IV 1, 525^a 5). — § 164: Ar. V 18, 550^b 1. 4—8. 550^a 26. (V 12 init.). 550^b 12. V 12, 544^a 15—24.

---

1 eorum *SJ errore* 2 raiam R(?)*B*. ranam *rv* 3 rariae E. ranae *va.B* 4 tepore *P. at cfr. X 25* | ut *ll.G*^{2}(*H*). et *v*(*L*) 5 uermes *Birt p. 142* | pectine F^{1}a | limaches F^{1}R. Clym- a | hiru//dines R^2 *Verc.*(*S*). hirund- *rv*(*Dal.*)*J* | eodem a*va.H* 7 mulli FRE^{1}a*B*. muli *v*. molli E^2. n̄ mulli F^2. nonnulli *D. at cfr. Ar.* | et *ego.* ut *ll.v* | scorpaenae (*B*)*S*. corpenę F^2. -poene R. -pene *r*. scorpiones *v ex Ar.* (*cfr. XXXII 151*) 9 bis sola *ll.H.* sola bis *B.* sola *v* | occasu *ll.v*(*H*). et occ- *B* 10 salpe Fa. a sa- R 11 aequinoctium autumni *Birt p. 143* 12 ob eius F^{1}a 13 masculos F^{1}R^{1}a 15 multitudinē F^2*C*. -ne *rv* 16 tellure F^2 | excludunt F^2. ea clud- F^{1}R^{1}a. ea exclud- R^{2}E(?)*v* 18 supter ipsa *ego ex Ar. om.* a. super oua *rv* 19 in quis a

nam cancellato bra*c*chiorum inplexu claudit. s*a*epia in terreno parit inter harundines aut sicubi enata alga, excludit quinto decimo die. lolligines in alto conserta ova edunt ut s*a*epiae. purpurae, murices eiusdemque generis vere pariunt.
5 echini ova pleniluniis habent hieme; et cocleae hiberno tempore nascuntur.

(75) Torpedo octogenos fetus haben*s* invenitur eaque 165 intra se parit, ova praemollia in alium locum uteri transferens atque ibi excludens. simili modo omnia quae car-
10 tilagin*e*a appellavimus. ita fit ut sola piscium et animal 78 pariant et ova concipiant. silurus mas solus omnium edita custodit ova, saepe et quinquagenis diebus, ne absumantur ab aliis. ceterae feminae in triduo excludunt, si mas attigit.

(76) Acus sive belone unus piscium dehiscente propter 166
15 multitudinem utero parit. a partu *co*alescit vulnus, quod et in caecis serpentibus tradunt. mus marinus in terra scrobe effosso parit ova et rursus obruit terra, tricensimo die refossa aperit fetumque in aquam ducit.

52. (77) Erythini et channae volvas habere traduntur;
20 qui trochos appellatur a Graecis, ipse se inire. fetus omnium aquatilium inter initia visu carent.

53. (78) Aevi piscium me*mo*randum nuper exemplum 167 accepimus. Pausilypum villa est Campaniae haut procul

---

§ 165: Ar. VI 10, 565^b 24. VI 11 extr. — III 1, 511^a 9—11. (G III 1, 749^a 19). — (11) VI 14, 568^b 15—17. 19. (IX 37, 621^a 21 sq.). — § 166: (14) Ar. VI 13, 567^b 22—26. (17, 571^a 2. G III 4 extr.). Ael. IX 60. — (16) cfr. Ar. V 33, 558^a 8—11. — (19) Ar. VI 13, 567^a 27. IV 11, 538^a 20. (G III 5, 755^b 21. II 5, 741^a 35). — (20) G III 6, 757^a 6. — § 167: Sen. fr. 8 Haase.

---

1 implexa a | claudis R 2 alca F^{1}a 3 ac (a F) decimo R*SJ* 5 quidam hieme *Birt p. 146* 7 octogenis F^{1}a | habens *v.* -ent (-et F^{2}R^2) *ll* | ea quę F^2 9 cartilaginea *v.* -na *ll. cfr. § 78* 11 pariunt a | masculus F^{2}a 13 Sima (Syma a) satigit F^{1}a 14 a coitu (coi//tu F) Fa | siue RE*v.* e Fa | belone *v ex Ar.* bell- *ll* 15 coalescit *G.* call- *v.* quale scit R. -le sit *r* 16 terra *G.* -rras *ll. v* 19 erithini F. erinth- a 20 throcos R. trochus a 22 memorandum *v.* numer- *ll*

Neapoli; in ea in Caesaris piscinis a Pollione Vedio coniectum piscem sexagensimum post annum expirasse scribit Annaeus Seneca, duobus aliis aequalibus eius ex eodem genere etiam tunc viventibus. quae mentio piscinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re prius quam digrediamur ab aquatilibus. 5

168 **54.** (79) Ostrearum vivaria primus omnium Sergius Orata invenit in Baiano aetate L. Crassi oratoris ante Marsicum bellum, nec gulae causa, sed avaritiae, magna vectigalia tali ex ingenio suo percipiens, ut qui primus pensiles in- 10 venerit balineas, ita mangonicatas villas subinde vendendo. is primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicavit, quando eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meli- 169 ora, sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennae, murena in Sicilia, elops Rhodi, et alia 15 genera similiter, ne culinarum censura peragatur. nondum Britannica serviebant litora, cum Orata Lucrina nobilitabat. postea visum tanti in extremam Italiam petere Brundisium ostreas, ac, ne li*s* e*sset* inter duos sapores, nuper excogitatum famem longae advectionis a Brundisio conpascere in 20 Lucrino.

170 (80) Eadem aetate prior Licinius Murena reliquorum piscium vivaria invenit, cuius deinde exemplum nobilitas secuta est Philippi, Hortensi. Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore inpendio quam villam exaedificaverat 25

§ 168. 169: Varro III 3, 10. Col. VIII 16, 5. 4. 9. Macrob. III 15, 2. 3. 7. Val. M. IX 1, 1. Cic. in Hort. ap. Non. 194, 13. — (14) Titius ap. Macrob. III 16, 13. 14. 16—18. Hor. sat. II 2, 31. Athen. I 4c. Ael. VIII 28. Gell. VI 16, 5 (e Varr.). cfr. Pl. XXXII 61. 62. — § 170: Varro III 3, 10. 17, 5. 9. 2, 17. Macrob. III 15, 6. Vell. II 33, 4. Plut. Lucull. 39 med.

1 apollone **F**. app- **a** | coiectum **Fa**. coest- **R**[1] 4 etiam *om. SJ errore* 5 addere **Fa** 7 Sergius *v*. -i///nus **R**. -inus *r* 8 crassio **F**[1]**a** 11 mangonizatas *va.S* | illas **F**[2] 15 helops rodi **F**. helebrodi **a** 19 ne lis esset *B*. nelitis (uel- *v*). Sed *ll.v* | excogitantū **F**[2] 22 lucinius **Fa** 24 hortensi **E**[2]*G*. -ius **z***v*. ortensi (-sii **F**[2]) **F**[2]**E**[1]**a**. ost- **F**[1]**R** 25 aedificauerat **a***va.H*

euripum et maria admisit, qua de causa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. |XL| HS e piscina ea defuncto illo veniere pisces.

55. (81) Murenarum vivarium privatim excogitavit ante 171
5 alios C. Hirrius, qui cenis triumphalibus Caesaris dictatoris sex milia numero murenarum mutua appendit. nam permutare quidem pretio noluit aliave merce. huius villam infra quam modicam |XL| piscinae vendiderunt. invasit 172
dein singulorum piscium amor. apud Baulos in parte Bai-
10 ana piscinam habuit Hortensius orator, in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam flesse credatur. in eadem villa Antonia Drusi murenae, quam diligebat, inaures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos videre concupiverunt.

56. (82) Coclearum vivaria instituit Fulvius Lippinus 173
15 in Tarquiniensi paulo ante civile bellum quod cum Pompeio Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim ut essent albae, quae in Reatino agro nascuntur, separatim Illyricae, quibus magnitudo praecipua, Africanae, quibus fecunditas, Solitanae, quibus nobilitas. quin et sagi- 174
20 nam earum commentus est sapa et farre aliisque generibus, ut cocleae quoque altiles ganeam implerent: cuius artis

---

§ 171: Varro III 17, 3. Macrob. ib. 10. — § 172: cfr. Varro III 17, 6. 7. Macrob. ib. 4. — § 173: cfr. Pl. VIII 211. — (17) Varro III 14, 4. cfr. Pl. XXX 45.

---

2 |XL| *D.* XL **R**[1]**Ead**[2]*v. om. r.* XL *B.* tricies *G.* quadragies *H* | HS e *ego.* HS *C(H).* his e **d**. hii se **F**[1]**R**[1]. in se (sae **E**[1]) **E**[1]**a**. ipse **R**[2]. ipsi **F**[2]. -sius *v(G).* pinsae (ipsae?) **R**[2]. *del. L* | piscina ea *ego.* -nae a (-nā **ad**) *ll.v. cfr. n. luc. p. 31* 3 ueniere *B.* -nire **FR***v.* -nere **d**. uiuere **Ea** 5 Hirrius *H(J).* hirrus (hyrrus **a**) *ll. codd. Varr. v(S).* Hirius *C* | quin **F**[2] 6 mutuo *Verc.* 7 noluit **E***v.* uol- *r* | aliue **F**[1]. -ia **a** 8 infra *ego.* intra *ll.C.* -ter *v. cfr. XVI 123* | modicam *C(D).* -cum *ll.v(H). cfr. Macrob.* | |XL| *D.* XL **a***v.* XL *r.* quadragies *C* 9 deinde *va.S(J)* 12 addit **Fa** 14 lippinus *ll.J.* luppi- **T**. Lupi- *v(S).* Hirpi- *B. cfr. VIII 211* 17 albulae *P e Varr.* 18 separatim ut **R***S* 20 commentus *(P)L.* -tatus (-tatū **R**) *ll.v* 21 ut **F**[2]**E**[2]*v. om. r*

gloria in eam magnitudinem perductas, ut LXXX quadrantes caperent singularum calices, auctor est M. Varro.

175 **57.** (83) Piscium genera etiamnum a Theophrasto mira produntur. circa Babylonis rigua decedentibus fluviis in cavernis aquas habentibus remanere quosdam, inde exire 5 ad pabula pinnulis gradientes crebro caudae motu, contraque venantes refugere in suas cavernas et in his obversos stare; capita eorum esse ranae marinae similia, reliquas 176 partes gobionum, branchias ut ceteris piscibus. circa Heracleam et Cro*m*nam et multifaria*m* in Ponto unum genus 10 esse quod extremas fluminum aquas sectetur cavernasque sibi faciat in terra atque in his vivat, etiam reciprocis amnibus siccato litore; effodi ergo, motu demum corporum 177 vivere eos adprobant*e*. circa eandem Heracleam [eodemque] Lyco amne decedente ovis relictis in limo generari pisces, 15 qui ad pabula petenda palpitent exiguis branch*i*is, quo fieri non indigo*s* umoris, propter quod et anguillas diutius vivere exemptas aquis, ova autem in sicco maturari ut testudinum. eadem in Ponti regione adprehendi glacie piscium maxime gobiones non nisi patinarum calore vitalem motum fatentes. 20 178 et in his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio.

§ 175: Th. fr. 171, 2 Wim. Ael. V 27 extr. — § 176: Th. fr. 171, 7. Mir. ausc. 73. Athen. VIII 331[c]. cfr. Mela II 83. Sen. NQ III 17, 3. — § 177: Th. ib. 8. — (19) Athen. VIII 331[c]. — § 178: Th. ib. 11. Mir. ausc. 74. Athen. VIII 331[d]. — Eudox. ap. Strab. XII 562 extr. — cfr. Pl. XXX 19.

1 gloriā in **F**[1]**a** | perductas ut *anon. ap. Dal.* -ta sit ut *ll.v(H)*. -tae sint ut *L* 5 cauernas (-nis **a**) aquas habentes (hebetes *v*) **az***va.G* | *dist. S* 7 uenantes **E***C(D)*. -tis *rv(S)* | fugere **a** | obuersus **Fa**. aduersos *HBrot.* 9 globionum **E**[1]. gobiorum **E**[2]*va.Brot. cfr. § 177* | brachias **F**[1]**R**. -ia **F**[2] | Heracleam ad Lycum amnem *P* 10 Cromnam *G(D). cfr. VI 5.* cronā **F**[2]. chronū **R**. crona *r*. cromnam (toronē *v*) et lycum **z***v(H)* | multifariam *G*. -ria (mati- **a**) *ll.v* 14 adprobante *J.* -ant *ll.v.* -ari *coni. Dal.* | Heracleam eandem **R**(?)*va.D* | *uncos ego posui* 15 lico **Fa** 16 quod *va.(P)H* 17 indigos *(P)H.* -go *ll.v* 20 calore **F**[2]*v*. -rē *r* | fatentis **Ea***S* 21 et *ego.* //// **F**[1]. est *rH. om. v* | tametsi **F**[2]**R**[2]**E**[2]*v*. tamen si **E**[1]. tam si **F**[1]**R**[1]. si **a** | est *ll.v (et dist.). del.* **F**[2]*H*

idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus in *i*is locis, in quibus nullae restagnent aquae, miraturque et ipse gigni sine coitu: umoris quidem vim aliquam inesse quam puteis arbitratur, ceu
5 vero *i*n ullis reperiantur pisces. quicquid est hoc, certe minus admirabilem talparum facit vitam, subterranei animalis, nisi forte vermium terrenorum et his piscibus natura inest.

58. (84) Verum omnibus his fidem Nili inundatio ad- 179
10 fert omnia excedente miraculo. quippe detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquae terraeque, iam parte corporis viventes, novissima effigie etiamn*um* terrena.

59. (85) Nec de anthia pisce sileri convenit qu*a*e ple- 180
15 rosque adverto credidisse. Chelidonias insulas diximus 5,131
Asiae scopulosi maris ante promunturium *Tauri* sitas; ibi frequens hic piscis et celeriter capitur uno genere. parvo navigio et concolori veste eademque hora per aliquot dies continuos piscator enavigat certo spatio escamque proicit.
20 quicquid *ve*ro mutetur, suspecta fraus praedae est, cavetque quod timuit. cum id saepe factum est, unus aliquande consuetudine invitatus anthias escam adpetit. notatur hic 181
intentione diligenti ut auctor spei conciliatorque capturae;

---

§ 179: Diod. I 10, 2. Mela I 52. Ov. M I 422—429.

---

2 in quibus *ll.* **z** *S*(*D*). ubi *v*(*J*) 3 miraturque **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). -tusque *r H* | ipsi **F**^{1}**a** 4 aliam *H* | qualem *Gesner.* (aequam *S*) | arbitratur **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). *om. r J* 4. 5 ceu uero in ullis *J.* ceu uero nullis (in nu- *H*) **F**^{2}**RE**^{2}*H.* as uero Nullis **F**^{1}**E**^{1}. Nullis **a**. cum in nonnullis *G.* cum nonnulli *v* 6 admirabile . . . uita *B* 7 his *om. G* 10 excedentem miraculo (-la *v*) **F**^{1}**a** *va.H* 12 etiamnū *v.* -m nō *ll* 14 silere **F**^{2}**d** *D* | quae *G*(*J*). que **R**^{1}. iq; **F**^{1}. hiiq; **F**^{2}. idque **R**^{2}*S.* itaq; **Ea** *v.* ea quae *D*
16 scopulosi (-los in **F**^{1}) maris **F** *G*(*D*). -los in mari **Ea** *v.* -los inmalis **R**. -los inmanis (*coni. S*) *J* | Tauri *add. post* ante *B coll. V 131, post* maris *D. om. ll.v*(*G*) 20 uero *ego.* ex eo *ll.v.* ex ea **d**. (*an* in esca?) | mutetur *ll.v.* mittitur *C* | cauetque (*et dist.*) **z** *D.* -esque **F**^{1}. -ensque *r v. an* cauensque quod timet circūit (*vel* ambit, *olim falso scriptum* amuit)? 22 huic **F**^{1}**a**

neque est difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. tandem et aliquos invenit paulatimque comitatior postremo greges adducit innumeros, iam vetustissimis quibusque adsuetis piscatorem agnoscere et e manu cibum rapere. tum ille paulum ultra digitos in esca iaculatus ha- 5 mum singulos involat verius quam capit, ab umbra navis brevi conatu ra*pi*ens ita ne ceteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus cete-

182 ros abigat. conciliatorem nosse ad hoc prodest, ne capiatur, fugituro in reliquum grege. ferunt discordem socium duci 10 insidiatum pulchre noto cepisse malefica voluntate; agnitum in macello socio, cuius iniuria erat, et damni formulam editam condemnatumque addit Mucianus aestimata lite. *i*idem anthiae, cum unum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur, eo qui tene- 15 atur extendente, ut praecidi possit. at inter sargos ipse qui tenetur ad scopulos lineam terit.

183 **60.** (86) Praeter haec claros sapientia auctores video mirari stellam in mari. ea figura est, parva admodum caro intus, extra duriore callo. huic tam igneum fervorem esse 20 tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. quibus sit hoc cognitum experimentis haut facile dixerim, multoque memorabilius d*u*xerim id cuius experiendi cotidie occasio est.

184 **61.** (87) Concharum e genere sunt dact*y*li, *ab* huma- 25

---

§ 182: Mucian. fr. 18 Brunn. Plut. SA 25, 977[c]. cfr. Pl. XXXII 13 extr. — Numen. ap. Athen. VII 321[b]. — § 183: Ar. V 15, 548[a] 10. 7. 8. — § 184: cfr. supra § 101.

---

2 *an* alios? 4 capere a[1]*va.G* 5 palū F[2] | ultra F[2]*v.* -ra ad *r* 7 conatu rapiens *G.* -tur (-tu R*v*) absens *ll.v.* -tu abscedens *B* 10 Parcit piscator fugituro *va.H* 10 gregē a*va.H* 11 coepisse F. cęp- a. cepisseque *Hack.* 12 a socio R(?)*v* 12 dati damni *va.H* 13 addidit *C* | aestimata lite R(?)*v.* -at aliter *ll.* (*add.* X libris *va.H*) 15 tenetur *va.S* 19 *dist. C* 21 contracta Fa 23 que *om. va.S* | mirabilius a*va.G* | duxerim *G.* dix- *ll.v*(*H*). *cfr. XXXIII 138. n. luc. p. 100* 24 cottidie ex occasio a 25 ab R(?)*v. om. r*

norum unguium similitudine appellati. his natura in tenebris remoto lumine alio fulgere claro et, quanto magis umorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus atque etiam in solo ac veste decidentibus guttis, ut procul dubio 5 pateat, suci illam naturam esse, quam miraremur etiam in corpore.

62. (88) Sunt et inimicitiarum atque concordiae mira- 185 cula. mugil et lupus mutuo odio flagrant, conger et murena caudam inter se praerodentes. polypum in tantum locusta 10 pavet, ut, si iuxta vidit omnino, moriatur, locustam conger; rursus polypum congri lacerant. Nigidius auctor est praerodere caudam mugili lupum eosdemque statis mensibus concordes esse; omnes autem vivere, quibus caudae sic amputentur. at e contrario amicitiae exempla sunt, praeter illa 186 15 quorum diximus societatem, ballaena et musculus, quando 94. 142 praegravi superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem vada praenatans demonstrat oculorumque vice fungitur.

Hinc volucrum naturae dicentur.

---

§ 185: Ar. IX 2, 610[b] 10. 17. (Ael. V 48 extr.). — (9) Ar. VIII 2, 590[b] 14—18. Ael. X 38. — Nigidius fr. 118 Swob. cfr. Ar. IX 2, 610[b] 16. 11. 14. — § 186: Plut. SA 31, 980[f]. Ael. II 13. Oppian. hal. V 71.

---

1 similitudinē appellant **FadT** 2 remotu **F**[1]**R** | fulgere **E**[2]**z***H*. -gore **F**[2]*v*. fugere *r* | clare **z**. -rere *va.H* 3 ore *v*(*J*). ora **E**[1]**z***S*. hora *r* 5 miramur **dT**. -remur *va.H* 9 caudā **Rz***S*. -da *r*. -das **d**(?)*v* 10 si **R**[2]**E**[2]*v*(*D*). *om. rJ* | uideat **R**[2] *e corr. SD*. -derit *va.H*. uiso **T***J* | *dist. CFW Müller p. 14* 10. 11 *dist. G*[2] *ex Ar.* 12 statis *v*. esta- **Ra**. aesta- **F***D*. *cfr. n. luc. p. 22. 101* 14 contrario **R**(?)*v*. -ię *r* | illos de **R**(?) *va.D* 15 societatē **Ed***D*. -ate *rv* | quandoque **F**[2]**E**[2]*va.G* 16 praegraui (**E**?) *v*. -uis **FR**[1]**a**. -ues **R**[2] 17 quę **F**. *om.* **a** | fius (eius *D*) uice **F**[1]**E**[1]**d***D*

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER X

---

1 **1.** (1) Sequitur natura avium, quarum grandissimi et
paene bestiarum generis struthocameli Africi vel Aethiopici 5
altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem
vincunt, ad hoc demum datis pinnis, ut currentem adiuvent.
cetero non sunt volucres nec a terra *at*tolluntur. ungulae
*i*is cervinis similes, quibus dimicant, bisulcae et conprehen-
dendis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes in- 10
2 gerunt pedibus. concoquendi sine dilectu devorata mira
natura, sed non minus stoliditas in tanta reliqui corporis
altitudine, cum colla frutice occultaverint, latere sese existi-
mantium. praemia ex *i*is ova, propter amplitudinem pro
quibusdam habita vasis, conosque bellicos et galeas ador- 15
nantes pinnae.
3 **2.** (2) Aethiopes atque Indi discolores maxime et in-

---

§ 1. 2: Ar. P IV 13, 697^b 14. — Diod. II 50, 4—6. III 28, 2, 3. Ael. II 27. IV 37. XIV 7 init. — (15) Th. IV 4, 5. — § 3. 4: cfr. Herod. II 73. Mela III 83. 84. Ov. M XV 393—407. Tac. A VI 28. Ael. VI 58. Phil. VA III 49. Sol. 33, 11. 12. (cfr. Pl. XII 85. VII 197).

LIB. X 5 strutiocameli **a** (*passim*). struthi- *va.S* 6 ęquo **F**. equę **a** 7 datus **F**^{1}**Ra** 8 cętera **a** | attolluntur *ego*. toll- *ll.v. cfr. CFWMüller p. 19* 8. 9 ungulae iis *v.* -lae his **E**^{2}*D*. -la eis **d**. -la eius *r* 9 similes **E**(?)*v.* -lis *r* 11 delectu *va.D. cfr. VII 107. 180. 149. VI 66. XXXIII 137* 13 altitudinē **F**^{1}**R**^{1}**a** | occultauerunt **z***HBrot.* 14 praemia *del.* **F**^{2}. praecipua **R**^{2}. praemira *D* 14. 15 quibusdam habita pro (*P*) *D* | conusque bellicas **Fa** 17 in indis colores **F**^{1}**a**. (*an* Aethiopiae atque Indis discolores . . . esse ferunt?) | et *om.* (**E**?) *D*

enarrabiles ferunt aves et ante omnes nobilem Arabiae
phoenicem, haud scio an fabulose, unum in toto orbe nec
visum magno opere. aquilae narratur magnitudine, auri
fulgore circa colla, cetero purpureus, caeruleam roseis cau-
5 dam pinnis distinguentibus, cristis f*au*ces caputque plumeo
apice honestante. [4] primus atque diligentissime togatorum
de eo prodidit Ma*n*ilius, senator ille maximis nobilis doc-
trinis doctore nullo: neminem extitisse qui viderit vescen-
tem, sacrum in Arabia Soli esse, vivere annis DXL, sene-
10 scentem casiae turisque surculis construere nidum, replere
odoribus et superemori. ex ossibus deinde et medullis
eius nasci primo ceu vermiculum, inde fieri pullum, princi-
pioque iusta funera priori reddere et totum deferre nidum
prope Panchaiam in Solis urbem et in ara ibi deponere. [5] cum
15 huius alitis vita magni conversionem anni fieri prodit idem
Manilius iterumque significationes tempestatum et side-
rum easdem reverti, hoc autem circa meridiem incipere
quo die signum arietis sol intraverit, et fuisse eius conver-
sionis annum prodente se P. Licinio Cn. Cornelio cos. CCXV.
20 Cornelius Valerianus phoenicem devolavisse in Aegyp-
tum tradit Q. Plautio Sex. Papinio cos. allatus est et in
urbem Claudii principis censura anno urbis DCCC et in
comitio propositus, quod actis testatum est, sed quem
falsum esse nemo dubitaret.

---

§ 5: Sol. 33, 13. — (20) Sol. 33, 14. (Dio LVIII 27, 1).

---

1 arabiae **FdEa***v*(*D*). -ia **R**(?)*G* 2 haud .. an *om.* **F**^{1}**au**. an *om.* **R** 4 cętera **az***va.H* 5 fauces (*Salm.*) *H.* faces **F**^{1}**dEa**. -cies **F**^{2}**R**. -ciem *v* 6 honestante **dz***v*(*H*)*J.* coho- *G.* honestare *ll.* -ri *S*(*D*) | diligentissimus *va.S* 7 Manilius *v.* mamill- *ll.* -ilius *J.* *cfr.* *§ 5 et ind. auct.* 9 DXL *ll.Sol.S.* DLX *Brot.* DIX *H.* DCLX *v.* D diebus XL *U* 10 casiae **F**^{2}*H*(*D*). -ia **R**^{2}*v*(*S*). -ssia **F**^{1}**Ea**. cossa **R**^{1} 11 deinde et **F**^{2}*L.* -de e *rG.* -de ac **z***v* 14 panchaiā **F**^{2}*C.* -caiam **E**^{2}*v.* pacaiā **F**^{1}. -atā **R**^{2}. -atū *r.* (prope Panchaiam *del. voluit U*) 16 mamilius **R***J* | tempestatium **F**. -tuū **a** 19 Cn. *om.* **R**^{2}**a**. en **F**. M. *va.H* 21 tradidit *HBrot.* | est et **F**^{2}(*Rh*)*G.* esset *r.* esse *v* 23. 24 quam falsum **F**^{2}

6 3. (3) Ex his quas novimus aquilae maximus honos, maxima et vis. sex earum genera. melanaëtos a Graecis dicta, eadem le*por*aria, minima magnitudine, viribus praecipua, colore nigricans, sola aquilarum fetus suos alit — ce-
13 terae, ut dicemus, fugant —, sola sine clangore, sine mur- 5
7 muratione. conversatur autem in montibus, secundi generis pygargus in oppidis et in campis, albicante cauda. tertii morphnos, quam Homerus et percnum vocat, aliqui et *p*langum et anatariam, secunda magnitudine et vi; huic vita circa lacus. Phemonoe, Apollinis dicta filia, dentes 10 esse ei prodidit, mutae alias carentique lingua, eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda; consensit et Boe*us*. huius ingenium est et testudines raptas frangere e sublimi iaciendo, quae fors interemit poetam Aeschylum, praedictam fatis, ut ferunt, ei*us* diei ruinam secura caeli 15
8 fide caventem. quarti generis est perc*no*pterus, eadem oripela*rg*us, vulturina specie, alis minimis, reliqua magnitudine

§ 6. 7: Ar. IX 32, 618[b] 26—31. 18—20. 23—26. Hom. Ω 316. — (13) Val. M. IX 12 ext. 2. Ael. VII 16. — § 8: Ar. IX 32, 618[b] 32—619[a] 4. 8. 9. 13. 14.

2 melana **a** | e **F**[1]**a** 3 eadem leporaria *ego*. -dem in (que *v*) ualeria *ll.v* (*ortum e corrupto* leuaria). *del. D. cfr. Ar.* λαγωφόνος 4 fetuos **F**[1]. -tos **R**[1] 7 pigargus **FR**. -rpus **a** | oppidis *ll. Ven.*(*D*). -dis mansitat *Verc.* 8 morphons **FR**[1]. -phos **R**[2]*va.B*. -fons **a** | p. C. num **a**. perennum **F**[2]**E**. percnon *va.S*
9 plangum (-ncum *v*) et *S ex Ar.* clanuget **Fa**. -gem **E**. -n///get **R**[1]. -ngunt et **R**[2]. -gum et **z**. -gam et (*Gaza*) *Brot.* | annatariam **F**[1]**R**[1]**a** 10 phemonoe **E***H*. phoem- **FR***v*. femone **a**
11 esse ei **Fa***D*. ei esse (**R**?) *v* | tarentique (-quae **a**) **R**[1]**a**. ear- **F**[1] 12 consensit et **FR***v*(*S*). *om.* **a**. -ntit et *C*(*J*) 12 Boeus. huius *D*[2] (*Herm. 1901 p. 3 n. 1*). Boeus (*P*)*H*. boethuius **F**[1]**E**[1]. -thuus **E**[2]. -thus *B*(*D*[1]). -tius **R***v*. Huius **a**. poeta huius **F**[2] | et **E**. ei *rv* | et (*pro* e) **R** 14 fors **FRE**[2]**z***D*. fros **E**[1]. fors **a***v* 15 praedictum **Fa** | eius *v*. ei *ll.*u. (ei — 16 cauent *om.* **a**) | dei **F**[1]u. (eidem *coni. Rh*) 16 cauentem **R**[1]*G*. -nt. Item **Fd**. Item **a**. -ntem. Item **R**[2](**E**?)**z***v*(*S*) | percnopterus *B ex Ar.* -cepterus **ad***v*. -turus **F**[1]**E**[1]. -tirus **R**. -cipit irus **F**[2]**E**[2] | oripelargus *G ex Ar.* -perlacus **F**[1]**Rau**. mori (-ratur *v*. nari **F**[2]) per lacus **E**[2]**F**[2]*v*

antecellens, sed inbellis et degener, ut quam verberet corvus;
eadem ieiunae semper aviditatis et querulae murmurationis.
sola aquilarum exanima fert corpora; ceterae, cum occidere,
considunt. haec facit, ut quintum genus γνήσιον vocetur
5 velut verum solumque incorruptae originis, media magnitu-
dine, colore subrutilo, rarum conspectu. superest haliaëtos,
clarissima oculorum acie, librans ex alto sese visoque in
mari pisce praeceps in eum ruens et discussis pectore aquis
rapiens. illa, quam tertiam fecimus, aquaticas aves circa 9
10 stagna adpetit mergentes se subinde, donec sopitas lassatas-
que rapiat. spectanda dimicatio, ave ad perfugia litorum
tendente, maxime si condensa harundo sit, aquila inde ictu
abigente ala*e* et, cum adpet*ii*t in la*c*u, scandente umbram-
que suam nanti sub aquam a litore ostendente, rursus ave
15 in diverso et ubi minime se credat expectari emergente.
haec causa gregatim avibus natandi, quia plures simul non
infestantur respersu pinnarum occaecantes. saepe et aquilae
ipsae, non tolerantes pondus adprehensum, una merguntur.
haliaëtus tantum inplumes etiamnum pullos suos percutiens 10
20 subinde cogit adversos intueri solis radios et, si coniventem
umectantemque animadvertit, praecipitat e nido velut adul-

---

§ 9: ib. 34, 620^a 1. 6—12. VIII 3, 593^b 23. IX 32, 619^a 7.
Ael. V 33. — § 10: Ar. IX 34, 620^a 2—5. Ael. II 26. IX 3 extr.
Lucan. IX 902 sq.

---

1 uerberent **FR**^{1}**a** 3 fieri (*pro* fert) **F**^{1}**R**^{1}**a** 6 haliae-
tus (**E**?) *S*. -ietus **R**^{2}*v*. -itus **a**. -ietos **FR**^{1}. -iaeetus *C* 9 illa
Verc. illam *ll.Ven*. *an* illa autem (aū)? 10 mergente/// **R**
12 inde ictu (*Rh*) *G*. in deiectu *ll.v* 13 ab ingente **F**^{1}**au** |
alae (*Rh*) *G*. ala *ll.B*. alia **z***v* | adpetiit *ego*. -tat *ll.S*. -tit *v* |
lacu *ego* (*et dist*.). -cus *v*. latus *ll* | scandente *ego*. candente **F**^{2}.
-tes **F**^{1}**R**^{2}**a d**^{1}. -dantes **u**. cadentes **R**^{1}. -dantes **E**^{1}. -dente **E**^{2}**d**^{2}*v*.
de mendo cfr. § *40* 14 aquam **FR***S*. -ua **Ea***v*(*J*) 15 di-
uersa *va.H* 17 respersus **F**^{2} | pinarum **F**^{1}**R**^{1}**a**. penn- **R**^{2}*va.S* |
hostem(?) obcecantes (oceantes **R**^{1}) **R***v*. *de dictione cfr. XI 146* |
saepe — 18 merguntur *om*. **a** 18 tolerante **R**^{1}**u**. -tae **F**^{1}
20 aduersus **R**^{2}*va.Verc*. | conniuentem **R**^{2}*v*. conibe- **a**. conhibe- *r*
21 umectantemque **R**^{2}*S*. umeta- **R**^{1}. ////ecta- **F**^{1}. humecta-
(humeta- **a**) *r***u***G*(*D*). flectent- **z**. flent- *v*. *cfr. XI 145* | praeci-
pitant **FR** | e *om*. **a**. //// **F**^{1}

terinum atque degenerem. illum, cuius acies firma contra
11 stetit, educat. *h*ali*a*ëti suum genus non habent, sed ex diverso aquilarum coitu nascuntur. id quidem, quod ex his natum est, in ossifragi*s* genus habet, e quibus vultures minores progenerantur et ex his magni, qui omnino non gene- 5 rant. quidam adiciunt genus aquilae quam barbatam vocant, Tusci vero ossifragam.

12 (4) Tribus primis et quinto aquilarum generi inaedificatur nido lapis aëtites, quem aliqui dixere gagiten, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. — est autem 10 lapis iste praegnans intus alio, cum quatias, velut in utero
13 sonante. — sed vis illa medica non nisi nido dereptis. nidificant in petris et arboribus, pariunt et ova terna, excludunt pullos binos; visi sunt et tres aliquando. alterum expellunt taedio nutriendi. quippe eo tempore ipsis cibum 15 negavit natura, prospiciens ne omnium ferarum fetus raperentur. ungues quoque earum invertuntur diebus his, albescunt inedia pinnae, ut merito partus suos oderint. sed eiectos ab *i*is cognatum genus ossifragi excipiunt et educant
14 cum suis. verum adultos quoque persequitur parens et 20 longe fugat, aemulos scilicet rapinae. et alioqui unum par aquilarum magno ad populandum tractu, ut satietur, indiget.

---

§ 11: Mir. ausc. 60. — § 12: cfr. Pl. XXX 130. XXXVI 149—151. Ael. I 35 extr. (schol. Nic. ther. 37. Serv. Aen. I 394). — § 13: Ar. VI 6 init. IX 32, 619^{a} 26. 27. 34, 619^{b} 24 sq. Ael. II 26 extr. — § 14: Ar. ib. 619^{b} 30. 32. 619^{a} 28—34.

---

2 alieti **FRa** 4 ossifragis *v.* -gi *ll* 4. 5 progenerantur minores **a***va.S* 8 et **d**^{1}*v.* est et **d**^{2}. est *ll* 9 aetites **R**^{2}*v.* aeeti- **R**^{1}. aedi- **E**u. edi- **Fda** | gagiten **FR**^{1}**E***v*(*J*). -gyten **a**. -gaten **R**^{2}**d***C. cfr. XXXVI 141.* gangiten *H* (*falso e schol. Nic. ther. 37*) 10 utilis nihil **F**^{2}*v.* nihil utilis *r* 11 ipse **FT** | alio **F**^{2}**E**^{2}*S.* aluo **R**^{2}**d**^{2}. auo *r. om. v* | alio uelut *va.S* | urceo *Müller em. II p. 5* 12 reptis **a**. direptis **R**^{2}**E**^{2}*va.D* 13 et oua (uo **R**) *ll.H.* oua *v* 18 inaedie **F**^{1}. inediȩ **a** | pennae **Ra** (*passim*) *va.S* 19 ossifragi *ll.v*(*Brot.*) -gae *C. at cfr. § 11. XXX 60. 63. 68* 21 alioqui **F**^{2}*H.* -uin *rv*(*S*) | par (**E**?) *v.* per *r* 22 satiet **F**^{1}. saciet **a** | indiget **E***v.* -gent **R**^{2}. indie et **R**^{1}**da**. in die **F**

determinant ergo spatia nec in proximo praedantur. rapta non protinus ferunt, sed primo deponunt expertaeque pondus tunc demum abeunt. — oppetunt non senio nec aegri- 15 tudine, sed fame, in tantum superiore adcrescente rostro, 5 ut aduncitas aperiri non queat. — a meridiano autem tempore operantur et volant; prioribus horis diei, donec impleantur hominum conventu fora, ignavae sedent. aquilarum pinnae mixtas reliquarum alitum pinnas devorant. negant umquam solam hanc alitem fulmine exanimatam; ideo ar- 10 migeram Iovis consuetudo *iu*dicavit.

4. (5) Romanis eam legionibus Gaius Marius in se- 16 cundo consulatu suo proprie dicavit. erat et antea prima cum quattuor aliis: lupi, minotauri, equi aprique singulos ordines anteibant. paucis ante annis sola in aciem portari 15 coepta erat, reliqua in castris relinquebantur; Marius in totum ea abdicavit. ex eo notatum, non fere legionis umquam hiberna esse castra ubi aquilarum non sit iugum.

Primo et secundo generi non minorum tantum quadri- 17 pedum rapina, sed etiam cum cervis proelia. multum pul- 20 verem volutatu collectum insidens cornibus excutit in oculos, pinnis verberans, donec praecipitet in rupes. nec unus hostis illi satis: est acrior cum dracone pugna multoque magis anceps, etiamsi in aëre. ova hic consectatur aquilae aviditate malefica. a*qu*ila ob hoc rapit ubicumque visum,

---

§ 15: ib. 16—18. 14—16. — (8) Ael. IX 2. — (9) cfr. Serv. Aen. I 394. — § 16: cfr. Sall. Cat. 59, 3. — (13) cfr. Veget. ep. r. mil. III 6 (p. 76, 11 Lang). Paul. Festi p. 148, 13. Fest. p. 234^{a} 31. — § 17: cfr. Ael. II 39. — (21) Ar. IX 1, 609^{a} 4. Hom. M 201—207. Verg. A XI 751—756. Nic. ther. 448 sq. Cic. div. I 106.

---

1 ergo — 5 queat *om.* **a** | spatia nec **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). *cfr. Ar.* -ia/// et **R**. -ia et **E**^{1}. pati an & **F**^{1} 3 auehunt *P* 8. 9 negant umquam **F**^{2}*v*. -atū quam (que **z**) *rz* 9 examinatam **Fa** (*passim*) 10 iudicauit *v*. ind- *ll* 13 alis **F**^{2} 16 ferre **R**^{2}*S* | legionis **F**^{2}*G*(*J*). -nes *rS*. apud legiones **z***v* 17 hiberna esse **F**^{1}**R**^{1}**Eau**(*Rh*) *Brot.* -nasse **F**^{2}**R**^{2}*G*. -natū esse (in castris) *v* 21 ora uerberans **R**^{2}**E**^{2}*va*.*J*(*D*) 22 illi *v*. illis *ll* | *dist. ego. cfr. XVIII 232. XXXII 30 extr.* | est. acrior est cum **E**^{2}*va*.*S*(*D*) 24 malifica **F**^{1}**R** | aquila *ego.* ab illa **FRE**^{1}**au**. at illa **E**^{2}*v*

ille multiplici nexu alas ligat, ita se inplicans, ut simul decidat *i*pse.

18 5. (6) Celebris apud Seston urbem aquilae gloria es*t*: educ*a*tam a virgine retulisse gratiam aves primo, mox deinde venatus adgerentem, defuncta postremo in rogum accensum 5 eius iniecisse sese et simul conflagrasse. quam ob causam incolae quod vocant heroum in eo loco fecere, appellatum Iovis et Virginis, quoniam illi deo ales adscribitur.

19 6. (7) Vulturum praevalent nigri. nidos nemo attigit; ideo et fuere qui putarent illos ex adverso *o*rbe advolare. 10 falso: nidificant in excelsissimis rupibus; fetus quidem saepe cernuntur, fere bini. Vmbricius, haruspicum in nostro aevo peritissimus, parere tradit ova XIII, uno ex his reliqua ova nidumque lustrare, mox abicere. triduo autem ante advolare eos, ubi cadavera futura sunt. 15

20 7. (8) Sanqualem avem atque inmusulum augures Romani magnae quaestioni habent. inmusulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse et sa*n*qualem ossifragum. Masu-

§ 18: cfr. Ael. II 40. VI 29 e Phylarcho. — § 19: Ael. II 46 extr. — Ar. VI 5 init. IX 11, 615ᵃ 8—14. — § 20: cfr. Fest. p. 317ᵇ 31. Paul. Festi p. 316, 9. 112, 3. 113, 16. — Masur. fr. 23 Huschke.

1 inexu F¹R¹. in nexu R². nexas (*om.* alas) a | decidant *L* 2. 3 ipse. Celebris *ego*. Saepe (Sepe F¹a. Sepae E¹. Semper z) celebres (-ris R²z*Rh*) F¹RE¹auz*J*. Est percelebris (-re F²) E²F²*v*(*D*). *dist. Rh* 3 seston F² *in ras.* R²*v*. sexto *r* 4 gloria ē educatam *ego* (*cum P*). -ia ēē ductā (ducam E¹. -iare eductā R²) *ll*. -ia educatam (-ctam *J*) *v* 4 retulisset ad. rett- F¹ 7 quam uocant heroeum Fau 9 nigridinos R¹. -nes a. nigri//// F¹ | attigit FE²*v*(*D*). -ingit ruz*S* 10 aduerso orbe *v*. -sa‚(-so F²) urbe *ll* 11 enim in *va.S* 13 XIII *v* tredecim *ll.H* (*recte* terna dena). tria (*Sabell.*) *C* 14 triduo *v*. -diuo R² *in ras.* -diuū R³. Tria *r* 15 ante aduolare F¹Rd¹ *ed. pr. Brot.*(*D*). antea uol- F²d²E¹au*H*(*J*). ante uol- *S*. ante duo uol- E². ante aut biduo uol- *v* | futura sunt cadauera a 16 Anqualem F. Enq- a | inmusilū a (*item 17*). -ssulum *va.S* 17 magnae z*v*. -ni *ll*. -na in *J*. in magna *G* | quaestioni FRaz*v*. -ne (E?) *G* 18 samqualem *ll* | ossifragum (*sc.* uulturem) *ll.D*². -gae *v* | massurius *ll.va.D*

rius sanqualem ossifrag*a*m esse dicit, inmusulum autem pullum aquilae prius quam albicet cauda. quidam post Mucium augurem visos non esse Romae confirmavere; ego, quod veri similius, in desidia rerum omnium arbitror non 5 agnitos.

8. (9) Accipitrum genera sedecim invenimus, ex his 21 aegithum, claudum altero pede, prosperrimi augurii nuptialibus negotiis et pecuariae rei; triorche*m* a numero testium, cui principatum in auguriis Phemonoe dedit. but*e*onem 10 hunc appellant Romani, familia etiam cognominata, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset. epileum Graeci vocant qui solus omni tempore apparet; ceteri hieme abeunt. distinctio generum ex aviditate: alii non nisi e terra 22 rapiunt avem, alii non nisi circa arbores volitantem, alii 15 sedentem in sublimi, aliqui volantem in aperto. itaque et columbae novere ex his pericula visoque considunt vel subvolant, contra naturam eius auxiliantes sibi. in insula Africae Cerne in oceano accipitres totius Masaesyliae humi fetificant nec alibi nascuntur, illis adsueti gentibus.

20 (10) In Thraciae parte super Amphipolim homines et 23

---

§ 21: Ar. IX 36, 620ᵃ 22. IX 15 extr. — (8) ib. IX 36 init. — (12) ib. VIII 3, 592ᵇ 4. — § 22: (13—17) ib. IX 36, 620ᵃ 24—32. — § 23: ib. 32—608ᵇ 8. Mir. ausc. 118. Ael. II 42. VI 65. Antig. Car. 27 (33).

---

1 sanqualem **a**. -samq- *r* | ossifragam (*sc.* aquilam) *v*(*D*[2]). -gum *ll.H* 4 desideria **au** 6 decem *P ex Ar. an* X, *ut sit* VI *e dittogr. ortum ante* in? 7 aegi//// **R**[1]. -ıthmum **R**[2]. aegythum **F**. egyptū **a**. circon *va.H* 8 pecuriae **F**. -ie **au**. -uniariae *CBas.* | triorchē *v*(*J*). -che *ll.* -chim *S coll. § 204. 207*
9 phemono edidit **Fa**. poemonoe (phoe- *v*) dedit **R***va.H. cfr. § 7* | buteonem *v*. butio- **RE**. bucio- **Fa** 10 familia *v*(*D*). -liā *ll.S* | etiam ex eo **R**(?)*v* | cognominatam **R**d*SJ* 11 epileum (-laeum **F**. -laeon **z**) *ll.H coll. Ar.* (λεῖοι). aesalona *B*. esalon *v* 13 et (*pro* ex) **R** 14 uolita//// **R**[1]. -atē **F**. auol- **a**
16 pericula (**E**?) *v*. -lo *r* 17 insula (**E**?) *v*. -lae *r* 18 masaesyliae (**E**?) *H*. -sesiliae **F**. mas///syliae **R***B*. masilię **a***v*
19 adsueti (**E**?) *v*. -tis *r* 20 threciae **F**. tracie **a** | parte **E**[2]*v*. -tes *r*

accipitres societate quadam aucupantur. hi ex silvis et harundinetis excitant aves, illi supervolantes deprimunt rursus; captas aucupes dividunt cum *i*is. traditum est missas in sublime sibi excipere eos et, cum sit tempus capturae, clangore ac volatus genere invitare ad occasionem. simile quiddam lupi ad Maeotim paludem faciunt. nam nisi partem a piscantibus suam accepere, expansa eorum retia lacerant.

24 Accipitres avium non edunt corda. nocturnus accipiter cybindis vocatur, rarus etiam in silvis, interdiu minus cernens. bellum internecivum gerit cum aquila, cohaerentesque saepe prenduntur.

25 9. (11) Coccyx videtur ex accipitre fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui nisi perquam paucis diebus. ipse quoque, modico tempore aestatis visus, non cernitur postea. est autem neque aduncis unguibus, solus accipitrum, nec capite similis illis neque alio quam colore, ac visu columbi potius; quin et absumitur ab accipitre, si quando una apparuere, sola omnium avis a 26 suo genere interempta. mutat autem et vocem. procedit vere, occultatur caniculae ortu, inter qu*ae* parit in alienis nidis, maxime palumbium, maiore ex parte singula ova, quod nulla alia avis, raro bina. causa pullos subiciendi

§ 24: Ar. IX 11, 615^a 5. 12, 615^b 6. 12—14. — § 25: Ar. VI 7, 563^b 14—22. 27. 28. — § 26. 27: Ar. IX 49 B, 633^a 11—13. Ael. III 30 extr. — Ar. VI 7, 563^b 30 sq. IX 29, 618^a 8—12. 26—30. 11. 12. 16. 17. 22—25. Mir. ausc. 3. (Ael. III 30).

2. 3 *dist. ego* 3 est *om.* **a** 4 ibi **z***v a. G* | tempus *om.* **F**^{1}**R**^{1}**a u** 6 quidam **a***v a. C* | adm&im **F**^{1}. ad mixtim **a** 7 accipere **F**^{1}**a**. acceperint **R**^{2}*S* 10 cibindis **a**. cypi- **F**^{2}. cymi- *v a. S. cfr. Ar.* | interdium **F**. -dū **a** 11 interniciuū **R**^{2}. -necybum **F R**^{1}. -yliū **a**. -necinum *G* 12 se (*pro* saepe) **F**^{1}**a** | prenduntur **F**^{2}**E**^{2}**z***S*. prehend- *v*. pred- **F**^{1}. praed- **R**^{1}**E**^{1}**a**. -dantur **R**^{2} 13 cocyx **R**. coarx **F**^{2} 17 capitis **F**^{1}**R a** 18 ac uisu **E**^{2}**a s z**^{1}. ac uistu **E**^{1}. ac uitu **F**^{1}**R**^{1}. ac uictu **F**^{2}**R**^{2}*G*^{1}. ac rictu *v*(*G*^{2}). aspectu **z**^{2}. habitu *D* 19 ab **F**^{2}**E**^{2}*v*. *om. r* 21 inter quae *ego.* -rque *ll.* -reaque *Rh.* semperque *v*

putatur quod sciat se invisam cunctis avibus; nam minu-
ta*e* quoque infestant. ita non fore tutam generi suo stirpem
opinatur, ni fefellerit; quare nullum facit nidum, alioqui
trepidum animal. educat ergo subditum adulterato feta 27
5 nido. ille, avidus ex natura, praeripit cibos reliquis pullis,
itaque pinguescit et nitidus in se nutricem convertit. illa
gaudet eius specie miraturque sese ipsam, quod talem pepe-
rerit; suos comparatione eius damnat ut alienos absumique
etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsam quoque,
10 iam volandi potens. nulla tunc avium suavitate carnis com-
paratur illi.

10. (12) Milui ex eodem accipitrum genere magnitu- 28
dine differunt. notatum in his, rapacissimam et famelicam
semper alitem nihil esculenti rapere umquam e funerum
15 ferculis nec Olympiae ex ara ac ne ferentium quidem mani-
bus nisi lugubri municipiorum inmolantium ostento. *i*idem
videntur artem gubernandi docuisse caudae flexibus, in
caelo monstrante natura quod opus esset in profundo. milui
et ipsi hibernis mensibus latent, non tamen ante hirundi-
20 nem abeuntes. traduntur autem et a solstitiis adfici podagra.

11. (13) Volucrum prima distinctio pedibus maxime 29
constat: aut enim aduncos ungues habent aut digitos, aut
palmipedum in genere sunt, uti anseres et aquaticae fere
aves. aduncos ungues habentia carne tantum vescuntur ex
25 parte magna; **12.** (14) cornices et alio pabulo, ut quae 30

---

§ 27: (10) Ar. VI 7, 564^a 3. 4. — § 28: Theopomp. (fr. 79 Mü.) ap. Apollon. h. mir. 10. Paus. V 14, 1. Ael. II 47. — (19) Ar. VIII 16, 600^a 13 sq. — § 29: cfr. Ar. II 12, 504^a 5 sq. VIII 3 init. — § 30: ib. 593^b 14. — (25—p. 228, 2) cfr. Phaedri fab. II 7 (6), 11—13.

---

1 minutae *G*[2] (*SD*) *ex Ar.* -tas **F**[2] *L.* -ta *rv*(*J*) 3 *an* & alioqui? 4 feto **R**[2] *e corr.* 7 sese **F**[2]**E**[2]*v*(*J*). esse *rS* | quae **T***S* 14 extulenti **F**[1]**a** | e **Fa**. ex *r*(?)*v* 16 mucipiorum **FEa**. mancipiorum *coni. D*[2] | idem — 18 profundo *om.* **a** 17 docuiss& auidae **Fd** 18 quid *G*[2] 20 solistitiis **F**. -icio **R**(*SJ*) 22 aut tamen (tn̄ *pro* en̄) **Fa** 23 ingere **F**[1]. -res **a** | uti **a***v*. ut// **F**. ut **R***S* 25 utque **F** *Verc.* ut **a**. atque *va. H*

duritiam nucis rostro repugnantem volantes in altum in saxa tegulasve iaciant iterum ac saepius, donec quassatam perfringere queant. ipsa ales est inauspicatae garrulitatis, a quibusdam tamen laudata. ab arcturi sidere ad hirundinum adventum notatur eam in Minervae lucis templisque 5 raro, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis; * inauspicatissima fetus tempore, hoc est post solstitium. *praeterea
31 sola haec etiam volantes pullos aliquamdiu pascit*. ceterae omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos ac volare cogunt, (15) sicut et corvi, qui et ipsi non carne tantum 10 aluntur. sed robustos quoque fetus suos fugant longius; itaque parvis in vicis non plus bina coniugia sunt, circa Cra*n*nonem quidem Thessaliae singula perpetuo. genitores suboli loco cedunt.

32 Diversa in hac et supradicta alite quaedam. corvi ante 15 solstitium generant; *i*idem aegrescunt sexagenis diebus, siti maxime, ante quam fici coquantur autumno. cornix ab eo tempore corripitur morbo.

Corvi pariunt, cum plurimum, quinos. ore eos parere aut coire vulgus arbitratur ideoque gravidas, si ederint cor- 20 vinum ovum, per os partum reddere atque in totum difficulter parere, si tecto inferantur. Aristoteles negat: non Hercule magis quam in Aegypto ibim, sed illam exosculationem, quae saepe cernitur, qualem in columbis esse.

---

§ 30: (6) Ael. V 8. Apollon. h. mir. 8. Antig. Car. 12 extr. — (8) Ar. VI 6 extr. — § 31. 32: Ar. fr. 343 Rose. — § 31: Ar. VI 6, 563[b] 2. 3. IX 31 init. Ael. II 49. Mir. ausc. 126. Antig. Car. 15. — § 32: (16) cfr. Ael. I 47. Pl. XXIX 56 extr. — (19) Ar. IX 31 med. — Ar. G III 6 init. cfr. Pl. XXX 130. Sol. 32, 33.

---

1 duritiem *SJ* 2 ac///ant **F**[1]. iaciunt *va.S* 6 alibi **z***S* | aspici **F***v*. ausp- *r* 7 hic **F**[1]**a** | praeterea — 8 pascit *huc traieci; post* Athenis (*6*) *ponunt ll.v* 11 robustus **Fa** | ngius **F**[1]. nigidi' **a** 12 una coniugia *P ex Ar.* 13 cranonem **F**[2]**R***va.S.* cacranomen **F**[1]**E**. cancranonē **a** 15 et *del.* **R**[2]. ac *HBrot.* 16 item *va.G. om.* **a** | egrescunt **R**[1]. agr- **E**. nigr- **R**[2]. *om.* **a** 19 complurimum **F**[2]. uī plu- **a** | eius **F**[1] 22 inferantur **F**[2]*v*(*J*). -runtur *rS*

corvi in auspiciis soli videntur intellectum habere significa- 33
tionum suarum. nam cum Medi hospites occisi sunt, omnes
e Peloponneso et Attica regione volaverunt. pessima eorum
significatio, cum gluttiunt vocem velut strangulati.
5 (16) Vncos ungues et nocturnae aves habent, ut noc- 34
tuae, bubo, ululae. omnium horum hebetes interdiu oculi.
bubo, funebris et maxime abominatus publicis praecipue
auspiciis, deserta incolit nec tantum desolata, sed dira etiam
et inaccessa, noctis monstrum, nec cantu aliquo vocalis, sed
10 gemitu. itaque in urbibus aut omnino in luce visus dirum 35
ostentum est. privatorum domibus insidentem plurium scio
non fuisse feralem. volat numquam quo libuit, sed tra-
versus aufertur. Capitolii cellam ipsam intravit Sexto Pal-
pellio Histro L. Pedanio cos., propter quod nonis Martiis
15 urbs lustrata est eo anno.

13. (17) Inauspicata est et incendiaria avis, quam prop- 36
ter saepenumero lustratam urbem in annalibus invenimus,
sicut L. Cassio C. Mario cos., quo anno et bubone viso lu-
stratam esse. quae sit avis ea, non reperitur nec traditur.
20 quidam ita interpretantur, incendiariam esse quaecumque
apparuerit carbonem ferens ex aris vel altaribus; alii spin-
turnicem eam vocant, sed haec ipsa quae esset inter aves,

---

§ 32: (23) Ael. X 29. — § 33: Ar. IX 31 extr. — (cfr. Ael. VII 7 med. Pl. XVIII 362). — § 34. 35: Ar. VIII 3, 592^b 8. 9. IX 34 init. — (7) cfr. Verg. A IV 62 (coll. Servio). Obseq. 106. 107. — § 36: Obseq. 100. 111. — (22) cfr. Fest. p. 330^b 34.

---

2 commedi //// **F**^{1}. cum Mediae *va.S* (*an post* cum *exciderunt* ad Pharsalum? *cfr. Ar.*) 3 earum **FEa** 6 upupe **a** 9 nec tantum **F**^{1}**a** | uocali **az***va.G* 11 plurium **R**^{2}. -rim **F**^{1}**R**^{1}**u**. -rimū **F**^{2}**E***v*(*H*). *om.* **a**. -rimis (*Rh*) *G* 13 auferuntur **F**^{1}**R**^{1}**a** | palpellio *ll. cfr. CIL V 35. Tac. ann. XII 29.* Pap- *v.* Palpelio *H* 14 pedaneo **R**. Pediano *va.G* 16 quam propter **FR***S*. quapr- **E**^{1}**ad**. propter quam **E**^{2}*v*(*D*) 18 casia **R** | G. **FRa** | bibone uiso **R**. bibun eius so **F**^{1}**au** | lustratā **E**^{2}(*Rh*)*D*. -ata **F**^{2}**R***v*. lus tractata **F**^{1}**d**. -acta **u**. -actu **E**^{1}**a** 19 est **R**(?)*va.D* | non **FRaT***S*. nec **E**(?)*v* 21 spinturnicem **F**^{2}**E**^{2}*v*. spit- *r*

37 qui se scire diceret non inveni. **14.** cliviam quoque avem
ab antiquis nominatam animadverto ignorari — quidam
clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam —, et apud Ni-
gidium super appellatur avis, quae aquilarum ova frangat.
15. sunt praeterea conplura genera depicta in Etrusca dis- 5
ciplina *sa*eculis non visa, quae nunc defecisse mirum est,
cum abundent etiam quae gula humana populatur.

38 **16.** (18) Externorum de auguriis peritissime scripsisse
*Hy*las nomine putatur. is tradit noctuam, bubonem, pi-
cum arbores cavantem, trygonem, cornicem a cauda de ovo 10
exire, quoniam pondere capitum perversa ova posteriorem
partem corporum fovendam matri adplicent.

39 **17.** (19) Noctuarum contra aves sollers dimicatio. ma-
iore circumdatae multitudine resupinae pedibus repugnant
collectaeque in artum rostro et unguibus totae teguntur. 15
auxiliatur accipiter collegio quodam naturae bellumque par-
titur. noctuas sexagenis diebus hiemis cubare et novem
voces habere tradit Nigidius.

40 **18.** (20) Sunt et parvae aves uncorum unguium, ut
pici Martio cognomine insignes et in auspiciis magni. quo 20
in genere arborum cavatores scandentes in subrectum felium
modo, illi vero et supini, percussi corticis sono pabulum
subesse intellegunt. pullos in cavis educant avium soli.

---

§ 37: Paul. Festi p. 64, 10. Labeo fr. 19 Huschke. Nigid. fr. 120 Swob. (cfr. Ar. IX 1, 609^b 12). — § 39: Nigid. fr. 121 Swob. — § 40: Non. p. 518, 30 M. Plut. qu. Rom. 21, 268^f. — Ar. IX 9 init. Mir. ausc. 13.

---

1 Cliuinam *va.H* 4 super **E**^{2}*D*. supter **R**^{2}. supter **R**^{1}. subter *r*. subis *v*. (*an* insuper? *ap. Ar. appellatur* cίττη) | appellat **F**^{1}. -atū **a** 6 seculis **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). -li **F**^{1}. setuli **E**^{1}**u**. sed ulli **R**(?)*H*. *om.* **a** 9 Hylas *B ex ind. auct.* illas. as **FR**^{1}**E**. -as **a R**^{2}. -as has **aT**. -apsas *v* 10 trygonem **E**^{1}*D*. trig- **a** *Brot.* trog- **E**^{2}*v*. trygonam **F***S*. trig- **R** | *an* de *delendum*? 17 ſubare **FR** 20 martii **F**^{2} | auspiciis **F**^{2}(**RE**?)*v*(*Brot.*). -catis **F**^{1}**audTz** (*an recte*?). -catu (*Rh*)*H*. *cfr. XIII 118. XVI 75. VII 47* 21 candentes **FR**^{2}**d**^{2}. cad- **R**^{1}**d**^{1}. (*cfr.* § *9*) | subrectum **F**^{2}**E**(?)*v*(*D*). -eptum *r Dal.* 23 educunt **F**^{1}**a** *P*

adactos cavernis eorum a pastore cuneos admota quadam ab *i*is herba elabi creditur vulgo. Trebius auctor est clavum cuneumve adactum quanta libeat vi arbori, in qua nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cum in-
5 sederit [clavo aut cuneo]. ipsi principal*e*s Latio sunt in 41 auguriis a rege qui nomen huic avi dedit. unum eorum praescitum transire non queo. in capite praetoris urbani Aelii Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. respondere vates exi-
10 tium imperio portendi, si dimitteretur, at si exanimaretur, praetori. et ille avem protinus concerpsit nec multo post implevit prodigium.

(21) Vescuntur et glande in hoc genere pomisque mul- 42 tae, sed quae carne tantum, non *bib*unt, excepto miluo, quod
15 ipsum in auguriis dirum est. **19.** uncos ungues habentes omnino non congregantur et sibi quaeque praedantur. sunt autem omnes fere altivolae praeter nocturnas, et magis maiores. omnibus alae grandes, corpus exiguum. ambulant difficulter; in petris raro consistunt curvatura unguium
20 prohibente.

(22) Nunc de secundo genere dicamus, quod in duas 43 dividitur species, oscines et alites. illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit; **20.** itaque prae-

---

§ 40: (1) Ael. I 45. cfr. Pl. XXV 14. — § 41: (6) cfr. Serv. Aen. VII 190. — (7) Varro ap. Non. p. 518, 37. Val. M. V 6, 4. Frontin. strat. IV 5, 14. — § 42: Ar. VIII 3 extr. (coll. init.). — (15) Ar. I 1, 488ª 5. II 12, 504ᵇ 8; P IV 12, 694ª 1. 8. 21—23. (IX 32, 619ᵇ 7—9).

---

1 cauernos F¹a | quodam Fa 2 labi F². *om.* F¹R¹a | Trebius — 15 dirum est *om.* a 3 cuneumue (*Rh*) *G.* -um uel *ll.* uel cun- *v* | arbori (*Rh*) *G.* -ris *ll* 4 strepitu F²Euz 5 clauo aut cuneo *del. P* | cuneo E(?)*v.* cuneo elabi (claui F) creditur aut uulgo FRd (*prave iterantes ex 2*) | principales *v.* -lis *ll.D* 8 reddentis E*v.* -ti *r* 11 et *del.* F²*D* | auem *v*(*J*). autem *ll.L*(*SD*). alitem *coni. S* | concerpsit E²*v.* correp- *ll* 14 bibunt *ego* (*et dist.*). uiuunt *ll.v.* *cfr. n. luc. p. 47* 16 quaeque (E?) *G.* quaq- *r.* quoq- *v* | praedatur F¹R¹a

cedent et ordine, omnesque reliquas in *ii*s pavonum genus cum forma tum intellectu eius et gloria. gemmantes laudatus expandit colores, adverso maxime sole, quia sic fulgentius radiant. simul umbrae quosdam repercussus ceteris, qui et in opaco clarius micant, conchata quaerit cauda om- 5 nesque in acervum contrahit pinnarum quos spectari gaudet

44 oculos. idem cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur alia cum flore, pudibundus ac maerens quaerit latebram. vivit annis XXV. colores fundere incipit in trimatu. ab auctoribus non gloriosum tantum 10 animal hoc traditur, sed et malivolum, sicut anser*e*m verecundum, quoniam has quoque quidam addiderunt notas in *ii*s, haut probatas mihi.

45 (23) Pavonem cibi gratia Romae primus occidit orator Hortensius aditiali cena sacerdotii. saginare primus insti- 15 tuit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco exque eo quaestu reditus HS sexagena milia habuit.

46 **21.** (24) Proxime gloriam sentiunt et hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit. norunt sidera et ternas distinguunt 20 horas interdiu cantu. cum sole eunt cubitum quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant nec solis ortum incautis patiuntur obrepere diemque venientem nun-

---

§ 43: (2) Ael. V 21. — § 44: Ar. VI 9, 564^a 32 sq. — (9) ib. 25. 26. Ael. V 32. — Ar. I 1, 488^b 23. 24. — § 45: Varro III 6, 6. 1. Ael. V 21 extr. Tertull. de pallio 5. — § 46: (23) cfr. Cic. div. II 72.

---

1 que *om.* **a** *va.G* | *dist. G* 2 formā *va.C* | intellectu ... gloria *C.* -ctum (-ctu **R**?) ... gloriam *ll.v* | gemmates **F**^{1}**a** 5 et *del.* **R**^{2}*va.H(S)* | concatha **F**^{1}. -ta **F**^{2}**a** | om̄q; **F**. omnemq. **u.** *om.* **a** 6 contrahunt **Fa** 7 oculis **au** 8 renascantur **F**^{2} | alia *ll.S(D).* iterum *v(J)* 11 anserem *C.* -erum *ll.v.* -er *G* 15 exitiali **F**^{2} 16 Lurco — 17 reditus *om.* **a** 17 exque eo **F**^{2}(**E**?)*v.* ex quo eo **F**^{1}**Rdu**. *an* ex quo *vel* eoque ex? *cfr. Wölfflini arch. XIII p. 435* | quaestu **F**^{2}*v.* -tus *r***u** | HS *D.* his **F**^{1}**R**. Is **F**^{2}**a**. sestertia **z**. -tium (*praem.* is *v*) *G* 19 opera **F**^{2}**E**^{2}*v.* -ram *r* 21 eum (*pro* eunt) **F**^{1}**R**^{1}**a** 22 uenientem (**E**?) *v.* -te *r*

tiant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum. imperitant 47
suo generi et regnum in quacumque sunt domo exercent.
dimicatione paritur hoc inter ipsos velut ideo tela agnata
cruribus suis intellegentium, nec finis saepe commorientibus.
5 quod si palma contigit, statim in victoria canunt seque ipsi
principes testantur; victus occultatur silens aegreque servi-
tium patitur. et plebs tamen aeque superba graditur ardua
cervice, cristis celsa, caelumque sola volucrum aspicit
crebra, in sublime caudam quoque falcatam erigens. itaque
10 terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. iam ex 48
his quidam ad bella tantum et proelia adsidua nascuntur —
quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum aut Tanagram;
secundus est honos habitus Melicis et Chalcidicis —, ut
plane dignae aliti tantum honoris perhibeat Romana pur-
15 pura. horum sunt tripudia solistima, hi magistratus nostros 49
cotidie regunt domusque ipsis suas claudunt aut reserant.
hi fasces Romanos inpellunt aut retinent, iubent acies aut
prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auspices.
hi maxime terrarum imperio imperant, ex*t*is etiam fibrisque
20 haut aliter quam opimae victimae diis grati. habent ostenta
et praeposteri eorum vespertinique cantus: namque totis

---

§ 47: (5) Ar. IV 9, 536ᵃ 27. Ael. IV 29 med. — § 48: (12) Varro III 9, 6. 19. Col. VIII 2, 4. — § 49: Cic. div. II 72. Paulus Festi p 244, 11.

---

4 intellegentes **R**(?)*v*. (*genetivus pendet ex* dimicatione *sc.* eorum) 5 contigit *ego*. -tingit *ll.v*. *cfr. vol. III p. 494* | ipse **F**^{1}**a** 9 cedra **R**^{1}. crebro *va.S* | caudam — 14 purpura *om.* **a**, *suppl. ad marg.* **a**^{2} 10 leonibus dominis **a**^{2}**z** 11—13 *dist. ego. cfr. U 194* 12 aut **R**^{2}**T***S*. au *r*. ac **a**^{2}*v* 13 ex **F**^{1}. ac *va.H* | chalchidici. Sunt (-cis ut **F**^{2}) **F**. -cis **R**^{1} 14 praebeat *va.S* 15 magistratus **R**^{2}(**E**?)*v*. -stros **F**^{2}**a**^{2}. magis coruus *r* | nostro **F**^{1}**a**^{1} 16 domosque *va.S* | ipsi **F**^{2}**E**^{2}**a**^{2}*va.*(*Rh*)*G* | aures. erant **F**^{1}**a**^{1} 17 faces **F**^{3}**R**^{2}. fuces **R**^{1}**d**. foces **F**^{1}. facies **F**^{2} | romanas **F**^{2} 19 extis (*Rh*) *G*. ex his (iis *v*) *ll.*u 20 aut **F**^{1}**a**^{1}**u** | quam *om.* **au** | uictoriae *LDal.* (*SJ errore*) | gratis **F**^{2}**a**^{2}*D*. -tae *va.*(*Rh*)*G* 21 et *ll.*u(*Rh*)*G*. ex se et **F**^{2}**R**^{2}**F**^{2}**z***v*(*D*). in se et **a**^{2}. *verba addita fort. mutila; an* ex re cognita *vel tale quid?* | proprie **a**^{2}. praeproperi **T***P*

noctibus canendo Boeotiis nobilem illam adversus Lacedae-
monios praesagivere victoriam, ita coniecta interpretatione,
quoniam victa ales illa non caneret.
50 (25) Desinunt canere castrati, quod duobus fit modis,
lumbis adustis candente ferro aut imis cruribus, mox ul- 5
cere oblito figlina creta; facilius ita pinguescunt. Pergami
omnibus annis spectaculum gallorum publice editur ceu
gladiatorum. invenitur in annalibus in agro Ariminensi
M. Lepido Q. Catulo cos. in villa Galerii locutum gallinaceum,
semel, quod equidem sciam. 10
51 **22.** (26) Et anseri vigil cura Capitolio testata defenso,
per id tempus canum silentio proditis rebus, quam ob cau-
sam cibaria anserum censores in primis locant. quin et
fama amoris A*e*gi*i* dilecta forma pueri nomine . . . Olenii et
Glauces Ptolemaeo regi cithara canentis, quam eodem tem- 15
pore et aries amasse proditur. potest et sapientiae videri
intellectus *i*is esse: ita comes perpetuo adhaesisse Lacydi
philosopho dicitur, nusquam ab eo, non in publico, non in
balineis, non noctu, non interdiu, digressus.
52 (27) Nostri sapientiores, qui eos iecoris bonitate novere. 20

---

§ 49: (1) Cic. div. I 74. II 56 e Callisthene. — § 50: Ar. IX 50, 631^{b} 28. 25. Varro III 9, 3. Col. VIII 2. 3. — § 51: Col. VIII 13, 2. Cic. p. Sex. Roscio 56. Ael. XII 33. Plut. qu. Rom. 98, 287^{bc}. — (14) Plut. SA 18, 972^{f}. Ael. V 29 e Theophr. X 41. Athen. XIII 606^{c} e Clearcho (fr. 36 Mü.) et Theophr. — § 52: Athen. IX 384^{c}. Hor. sat. II 8, 88.

---

2 ita — 4 canere *om.* **a**^{1} 4 desinunt canere *om.* **FdR**^{1} | Castrantur uero duobus **a**^{2} | fit **F**^{2}**R**^{2}*v*. ſint **a**^{1}. ſi/// **F**^{1}. //// **R**^{1}. *del.* **a**^{2} 5 candenti *Varro; cfr. Plin. de dub. serm.* (*Beck p. 10, 27*) 6 figlina creta *om.* **a**^{1}. -naq. & a **F**^{2} | pinguescunt (**RE**?) *v.* pinne- **F**. penne- **adT** 10 sciam accepim' **a**^{2} 11 Et *ll.***uz***H cum Rh*(*J*). Est et **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}**a**^{2}*v*(*SD*) | testuta **a**. testi **F**^{2} 14 fama amoris **F**^{2}**E**^{2}**a**^{2}*v*. fame (-mę **F**^{1}) moris *r* | Aegii *H ex Ael. et Athen.* argis *ll.v* | delecta **a**^{2} | in homine **F**^{1}**a**^{1}. nomine *del. H. excidit* Amphilochi | olenii **a**^{2}*H*. -ni *rv*(*J*) 15 clauces **Rda**. -uſes **F**^{1} | exodem **a**. ex eod- **FdT** 16 adamasse *G*^{2}
17 hi sese **F**^{1}**a** | adesisse **Fa** 19 balneis **R***a v a.J* | digressus (**E**?) *C.* -um *rv*

fartilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quoque lacte mulso augetur. nec sine causa in quaestione est, quis tantum bonum invenerit, Scipio Metellus vir consularis an Marcus Seius eadem aetate eques Romanus. sed, quod
5 constat, Messalinus Cotta, Messalae oratoris filius, palmas pedum ex *i*is torrere atque patinis cum gallinaceorum cristis condire repperit; tribuetur enim a me culinis cuiusque palma cum fide. mirum in hac alite a Morinis usque Romam pe- 53 dibus venire. fessi proferuntur ad primos; ita ceteri sti-
10 patione naturali propellunt eos.

Candidorum alterum vectigal in pluma. velluntur quibusdam locis bis anno, rursus plumigeri vestiuntur. mollior quae corpori proxima, et e Germania laudatissima. candidi ibi, verum minores; gantae vocantur. pretium plumae 54
15 eorum in libras denarii quini. et inde crimina plerumque auxiliorum praefectis, a vigili statione ad haec aucupia dimissis cohortibus totis; eoque deliciae processere, ut sine hoc instrumento durare iam ne virorum quidem cervices poss*i*nt.

20 (28) Aliud repperit Syriae pars quae Commagene vocatur, 55 adipem eorum in vase aereo cum cinnamo nive multa obrutum ac rigore gelid*o* maceratum ad usum praeclari medicaminis, quod ab gente dicitur Commagenum.

(29) Anseri*ni* generis sunt chenalopeces et, quibus 56

---

§ 52: (3) cfr. Varro III 10, 1. — § 53: (11. 12) Col. VIII 13, 3. § 55: cfr. Pl. XXIX 55. — § 56: cfr. Herod. II 72. Ar. VI 2, 559[b] 29. VIII 3, 593[b] 22. Ael. V 30.

---

3 scipio **FdaG**. -pione (**RE**?) *H*. -pio an *zv*. *cfr. n. luc. p. 51* 4 Seius (*P*) *H*. seseius (sesci- **a**) *ll*. Sestius *C*. Sessius *v* 5 cota **F**[1]. quod ta **R**. *om*. **a** | palmas **F**[2]**E**[2]*v*. -ma *r* 6 torrere **F**[2]**R**[2]**E**[2]*v*. forbere *r* 12 bis in **a** | rursus — 16 statione *om*. **a** 13 que **F**[1]**u**. que quae *va.H* 14 sibe **R**[1]. siue **F**[1]**du**. sibi **F**[2] | *dist. Rh* | ganzae *va.H* | plura **F**[1]**Rdu** 15 earum **R** 16 auxiliorum **F**[2]*v*(*G*). -lium *r*. -liarium *Verc.* 17 sine in **F**[1]**Ra** 19 possint *v*. -ssunt *ll* 22 gelido (**R**?) *v*. -dū *ll* 23 ob **F**[1]**a** | commagum **Fa** 24 anserini *G*. -ris *ll.D*. -rum *v* | genera **E**[2]*D* | caenalopeces **R**. chelano- **F**[2]. -opes **E**[2]. penelopes *va.G*

lautiores epulas non novit Britannia, *ch*enerotes, fere ansere minores. decet tetraonas suus nitor absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorum et colorem reddit, nec ulla ales, excepto struthocamelo, maius corpore inplens pondus, 5 in tantum aucta, ut in terra quoque inmobilis prehendatur. gignunt eos Alpes et septentrionalis regio. in vivariis sa-
57 porem perdunt. moriuntur contumacia spiritu revocato. proximae *i*is sunt quas Hispania aves tardas appellat, Graecia ὠτίδας, damnatas in cibis; emissa enim ossibus medulla 10 odoris taedium extemplo sequitur.

58 **23.** (30) Indutias habet gens P*y*gmaea abscessu gru-
7,26 um, ut diximus, cum iis dimicantium. inmensus est tractus, quo veniunt, si quis reputet, a mari Eoo. quando proficiscantur consentiunt; volant ad prospiciendum alte, ducem 15 quem sequantur eligunt, in extremo agmine per vices qui adclament dispositos habent et qui gregem voce contineant.
59 excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno et decidens indiligentiam coarguat; ceterae dormiunt, capite subter alam condito alternis 20 pedibus insistentes. dux erecto providet collo ac praedicit.

---

§ 56: (2) Suet. Cal. 22. — § 57: (10) cfr. Ar. VI 6, 563ᵃ 29. Ael. V 24. — § 58. 59: Ar. VIII 12, 597ᵃ 6. 30 sq. IX 10 init. Ael. III 13. Plut. SA 10, 967ᵇᶜ. Sol. 10, 13. 16. 12.

---

1 chenerotes *G*. cereno- *ll*. chenalopeces *v* | fero **F**¹*G*. uero **F**² | ansare **F**¹. -seres **F**² 2 tetraonas (*Politian.*) *G*. *cfr. Suet.* et trahonas **R**. -na **FE**. -acona **a**. erythrotaonas *v* | sius **Ea** | absolutaque **R**(?)*v*. -tamque *r* | nigritia *v*. -tiam *ll* 5 aues **a**. auis *va.G* | excepta **Fa**. (*an* ē, excepto?) 7 uiuariis **F**²**a**. auia- **E**²*v*. uia- *r* 9 is **F**¹**a**. his **F**²*D*. eis (**R**?) *v* 11 exemplo **F**¹**a** 12 inducias **R***v* | Pygmaea *G*. -eorum *v*. pigmaia **R**². pugmae **F**¹**a**. pigne **R**. pigriaca **F**² 14 eo **Fa** | proficiscuntur **Eau***va.G* 15 ante lucē **au** 16 que (*pro* qui) **F**² 17 adclament dispositos **E**²*v*. -mantis pos- **R**². -tes pos- **F**². -lementis pos- **F**¹**au**. -tes pos- **E**¹. ad demtas pos- **R**¹ | habent **F**²**E**²*v*. -ebant *r***u** 19 laxatus **R**²*G*. lassa- *r***u**. -tis **T***v* 20 etere **F**¹. cẹteri **a**

eaedem mansuefactae lasciviunt gyrosque quosdam indecoro cursu vel singulae peragunt. certum est, Pontum trans- 60 volaturas primum omnium angustias petere inter duo promunturia Criu Metopon et Carambim, mox saburra stabiliri;
5 cum medium transierint, abici lapillos e pedibus, cum attigerint continentem, et e gutture harenam. Cornelius Nepos, qui Divi Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues, cum haec nunc ales inter primas expe-
10 tatur, illam nemo velit attigisse.

(31) Ciconiae quonam e loco veniant aut quo se referant, 61 inconpertum adhuc est. e longinquo venire non dubium eodem quo grues modo, illas hiemis, has aestatis advenas. abiturae congregantur in loca certa comitataeque sic, ut
15 nulla generis sui relinquatur nisi captiva et serva, ceu lege praedicta die recedunt. nemo vidit agmen discedentium, cum discessurum appareat, nec venire, sed venisse cernimus. utrumque nocturnis fit temporibus, et quamvis ultra citrave pervolent, numquam tamen advenisse usquam nisi noctu
20 existimantur. *Py*thonos comen vocant in Asia patentibus 62 campis, ubi congregatae inter se commurmurant eamque, quae novissima advenit, lacerant atque ita abeunt. notatum post idus Augustas non temere visas ibi. sunt qui ciconiis non inesse linguam confirment. honos iis serpentium exitio
25 tantus, ut in Thessalia capital fuerit occidisse eademque legibus poena, quae in homicidam.

---

§ 60: Sol. 10, 14. (12). 15. — Nepos exempl. fr. 9 Pet. — Hor. sat. II 8, 87. — § 61: Hom. Γ 3. Hesiod. op. et d. 448. Aristoph. aves 710. — Verg. G II 319. — § 62: (25) Mir. ausc. 23.

---

1 eaedem — 2 peragunt *post* 10 attigisse *traiecit* *U* | decoro *coni.* *J.* (*an* haut indecoro?) 4 Criu — 8 addidit *om.* **a** 5 transierit **F**[1]**R**[1] 6 guterae **F**[1]. -tere **Rd** 8 coepto **F** | ginari **R**[1]. saginarii **F**[1] 10 attigisse **F**[2](*Rh*) *G.* ate ig- **F**[1]**u**. ateg- **R**. tetig- **Ea***v* 11 ueniant *v*(*J*). euen- *ll.S* | ferant **a** 14 loca **F**[2]**R**[2]*S*(*D*). -co *rv*(*J*) *cfr. VI 117* | certo **a***va.S*(*J*) 20 pythonos (**E**?) *G.* -nis *B.* pithonos **Fa**. -nis *v.* -tonos **R**[1]. -nes **R**[2] 25 capitale **R**(?)*va.S* | occidisse **R**(?)*v.* -isisse *r*

63 (32) Simili anseres quoque et olores ratione commeant, sed horum volatus cernitur. Liburnicarum more rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra quam si recta fronte inpellerent; a tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen largeque inpellenti praebetur aurae. colla in- 5 ponunt praecedentibus, fessos duces ad terga recipiunt. — (Ciconiae nidos eosdem repetunt, genetricum senectam invicem educant) — olorum morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis. *ii*dem mutua carne vescuntur inter se. 10

64 (33) Verum haec commeantium per maria terrasque peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis. utcumque enim supra dictas magnitudo et 65 vires corporum invitare videri possint, coturnices ante etiam semper adveniunt quam grues, parva avis et, cum ad nos 15 venit, terrestris potius quam sublimis. advolant et hae simili modo, non sine periculo navigantium, cum adpropinquavere terris. quippe velis saepe incidunt, et hoc semper noctu, merguntque navigia. iter est iis per hospitia certa. 66 austro non volant, umido scilicet et graviore vento; aura 20 tamen vehi volunt propter pondus corporum viresque parvas — hinc volantium illa conquestio labore expressa —, aquilone ergo maxime volant, ortygometra duce. primam earum terrae adpropinquantem accipiter rapit. semper hic

§ 63: (2) cfr. Cic. ND II 125. Ael. III 13. Plut. SA 10, 967[bc]. — (7) Ael. III 23. Aristoph. aves 1355. Ar. IX 13, 615[b] 23. — (8) ib. 12, 615[b] 2. Ael. II 32. X 36. — Ar. IX 1, 610[a] 1. — § 64. 65: (14) Ar. VIII 12, 597[a] 21. 23. — (16) Sol. 11, 20. 21. (cfr. Varro III 5, 7). — § 66: Ar. ib. 597[b] 9—14. Sol. 11, 21. 22.

2 modo *Dal.*[2] (*errore*) | ſoſtrato **F**[1]**a** 4 dilatente **a**. dela- **F**[1]**d** 6 ad *om.* **F**[1]**R**[1]**a**. a **R**[2] 7 *uncos ego posui; pertinent vv. ad § 62 post* uisas ibi: *cfr. Sol.* 9 falso **R**(?)*G*. -sos *r*. -sis **dTz***v* (*an recte?*) 12 differri — 14 possint *om.* **a** 13 enim *om.* **R***SJ* 14 inuitari **R** 16 hae *G*. haec *ll*. eae *v*. (*cfr.* § *85. 127*) 18 insidunt *C* 19 certo **F**[1]**a** 20 humidos **F**[1]**a** | grauire **F**[1]. graui **a** 23 ortygometrā **F**[1] 24 ancipiter **F**[1]**a** | hic (*i.e.* in terra) **F**[1]**REau**. hinc **F**[2]*v*

remeantes comitatum sollicitant, abeuntque una persuasa*e* glottis et otus et cychramus. glottis praelongam exerit 67 linguam, unde ei nomen. hanc initio blandita peregrinatione avide profectam paenitentia in volatu cum labore scilicet 5 subit: reverti incomitata*m* piget et sequi nec umquam plus uno die pergit, in proximo hospitio deserit. verum invenitur alia antecedente anno relicta simili modo in singulos dies. cychramus perseverantior festinat etiam pervenire 68 ad expetitas sibi terras. itaque noctu [is] eas excitat ad- 10 monetque itineris. otus bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, unde et nomen illi — quidam Latine a*x*ionem vocant —, imitatrix alias avis ac parasita et quodam genere saltatrix. capitur haut difficulter ut noctuae, intentam in aliquem circumeunte alio. quod si 69 15 ventus agmen adverso flatu coepit inhibere, ponduscülis lapidum adprehensis aut gutture harena repleto stabilitae volant. coturnicibus veneni semen gratissimus cibus, quam ob causam eas damnavere mensae, simulque comitialem propter morbum despui suetum, quem solae animalium sen- 20 tiunt praeter hominem.

24. (34) Abeunt et hirundines hibernis mensibus, sola 70

§ 67: Ar. ib. 15. 16. 20. 21. — § 68: Ar. ib. 17. 21—25. Athen. IX 391[a]. (cfr. Pl. XXIX 117). — § 69: (17) Lucret. IV 639. Diog. La. IX 80. Geop. XIV 24, 2. cfr. Pl. infra § 197. XXVIII 35. — § 70: Ar. VIII 16, 600[a] 18 sq. Ael. I 52. Ar. VIII 3, 592[b] 16. — Sol. 10, 18. — cfr. Pl. IV 47. (Ael. II 3).

1 persuasae (*Rh*) *G*. -asa **FEau**. -as/// **R**[1]. per sua signa **R**[2]*v* 2 glottis et (**d**[2] *in ras.*) otus (otis *C*) **dTz***v*. gluttisse totus **FEa**. gloti///// **R**[1]. -tites **R**[2] | chicramus **R**. cicra- **a**. cenchramis **z**. -mus *va.B* | glottis **d***v*. gluttis **FE**. gu- **a**. gotis **R**[1]. glotites **R**[2] 3 undeci **F**[1]. -cy **a** 4 auidae **F**. -da **a** | prouectam **E**[2]**z***va.G* (*D*) | poenitentia *v*. penitentiam (pae- **F**) *ll* 5 incomitatam *v*. -tata *ll* 8 perseuerantior **ad***v*. -a//tior **R**. -atior **FE** 9 noctu *ego*. -tuis *ll*.**u**. -tu is (*Rh*) *G*. -tibus is *v*. *fefellit librarium* noctuis (*10*) 10 ocus **a**. otis *C* | bubo **Fa** 12 axionem *J coll. XXIX 117*. acsi- **E**[2]. acti- *r*. asi- *v* | parasita **E**[2]*v*. parans. Ita *r* 14 intenta **z***va.S* | aliquē **FTz***S*. -quo *rv* 16 stabilitae *v*. -tate *ll*.**z**. (*an* -tatae?) 17 ueratri (*B*) *C Bas.* | quas **a**. quos **R** 21 abeant **R**[1]. hab- **F**[1]**a**

carne vescens avis ex iis quae aduncos ungues non habent. sed in vicina abeunt apricos secutae montium recessus, inventaeque iam sunt ibi nudae atque deplumes. Thebarum tecta subire negantur, quoniam urbs illa saepius capta sit,
71 nec Bizyes in Threcia propter scelera Terei. Caecina Vola- 5
terranus equestris ordinis, quadrigarum dominus, conprehensas in urbem secum auferens victoriae nuntias amicis mittebat in eundem nidum remeantes inlito victoriae colore. tradit et Fabius Pictor in annalibus suis, cum obsideretur praesidium Romanum a Ligustinis, hirundinem a pullis 10
ad se adlatam, ut lino ad pedem eius adligato nodis significaret, quoto die adveniente auxilio eruptio fieri deberet.

72 (35) Abeunt et merulae turdique et sturni simili modo in vicina. sed hi plumam non amittunt nec occultantur, visi saepe ibi quo hibernum pabulum petunt; itaque in 15
Germania hieme maxime turdi cernuntur. verius turtur occultatur pinnasque amittit. abeunt et palumbes; quonam
73 et in his incertum. sturnorum generi proprium catervatim volare et quodam pilae orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. volucrum soli hirundini flexuosi vola- 20
tus velox celeritas, quibus ex causis neque rapinae ceterarum alitum obnoxia est. eadem sola avium non nisi in volatu pascitur.

25. (36) Temporum magna differentia avibus: perennes, ut columbae, semenstres, ut hirundines, trimenstres, 25

§ 71: Fabius fr. 24 Pet. — § 72: Ar. VIII 16 extr. 3, 593ᵃ 16—18. 12, 597ᵇ 3 sq. — § 73: (21) Sol. 10, 19.

2 apricos **R**(?) *Bas.* afri- **F**² (*sed* s *rursus del.*) **E**²*v*. -co *r* 5 Bizyes (*sc.* tecta) *J cum Salm. cfr. IV 47.* -zaes **E**². -zicis *r*. -zyae *H*. -zyas *S*. -ziae *B*. -zecis *v* | in Threcia (Thra- *v*) *J*. in trecia **F**. -ema **R**¹. introeat **Ea**u. intrant **R**²*S* | uolacerranus **Fa** 11 significaret *v*. -are *ll* 12 quoto **F**²**E**²*v*. quo **R**²d. quinto (qu//// **R**¹) *r* 13 sturnis **F**¹**a** 14 pluma **F**¹**R** 15 nisi **F**¹**T***va.G* | in *om.* **R** 17 abeunte (*om.* et) **F**¹**R** 18 genere **F**¹**R**¹ | proprium **E**²*v*. prius *r* (**a** *lac.*) 20 sibi **a** 22 eadem — 23 pascitur *om.* **a** | eadem *ego.* ea demum *ll.H*. eadem demum *v* 24 temporum *om.* **F**¹**a**

ut turdi, turtures, et quae, cum fetum eduxere, abeunt, ut galguli, upupae.

26. (37) Auctores sunt omnibus annis advolare Ilium ex Aethiopia aves et confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant. hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit. (38) simili modo pugnant Meleagrides in Boeotia. Africae hoc est gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis. quae novissimae sunt peregrinarum avium in mensas receptae propter ingratum virus; verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit. [74]

27. (39) Seleucides aves vocantur quarum adventum ab Iove precibus inpetrant Cadmi montis incolae, fruges eorum locustis vastantibus. nec unde veniant quove abeant compertum, numquam conspectis nisi cum praesidio earum indigetur. **28.** (40) invocant et Aegyptii ibis suas contra serpentium adventum, et Elei My*i*acoren deum muscarum multitudine pestilentiam adferente, quae protinus intereunt quam litatum est ei deo. [75]

29. (41) Sed in secessu avium et noctuae paucis diebus latere traduntur, quarum genus in Creta insula non [76]

---

§ 74: Ael. V 1. Sol. 40, 19. — (7) Varro III 9, 18. (Col. VIII 2, 2). cfr. Pl. XXXVII 38. 40. Scyl. perieg. 112. Clytus Miles. (fr. 1 Mü.) ap. Athen. XIV 655[b]. Ael. IV 42. Ov. M VIII 544. — § 75: Zosim. I 57, 6. Eunap. fr. 1 Mü. — (16) Herod. II 75. Cic. ND I 101. Mela III 82. Diod. I 83, 1. 87, 6. Plut. de Iside 381[c]. Ael. II 38. — Paus. VIII 26, 7. cfr. Sol. 1, 11. Pl. XXIX 106 extr. — § 76: Ar. VIII 16 extr. — Ael. V 2 init. Sol. 11, 14.

---

1 et turtures *v a. S* 10 uirus **F**[2]**R**[2]**E**[2]*v*. muuus **E**[1]. murus **F**[1]**R**[1]. **a** *lac.* 11 ille (////le **F**[1]) agri **F**[1]**R**[1]**d** 12 aduentu **F**[1]**a** 13 a **F**[2]. ad **F**[1]**a** | iouē **a** | inpetra/// **F**[1]. -trani **a** | cadmi **F**[1]**RE***J coll. V 118.* cagmi **a**. casmi **F**[2]. -sii *B*. -sini *v* 17 Elei *G*. eui **F**[1]**R**. euis **E**. eliti **F**[2]. *om.* **a***v* | Myiacoren (*Salm. ex. 10*[a] *E*) *D*. myſac- **F**[1]**R d**. nyſac- **E**. niſac- **F**[2]. *om.* **a**. Myiagron *G e Paus.* 19 quam *v*(*H*). quia **F**[2]. qua *r G*(*S*). *om.* **a**. postquam **z** *C. cfr. XV 67* | die *G* 20 sed incessu **a d** 21 cretę **R** *S*

es*se*, etiam, si qua invecta sit, emori. nam haec quoque mira naturae differentia: alia aliis locis negat, tamquam genera frugum fruticumve, sic et animalium; non nasci tralaticium, invecta emori mirum. quod illud est unius generis saluti adversum, quaeve ista naturae invidia? aut 5 qui terrarum dicti avibus termini? R*h*odos aquilam non 77 habet. Transpadana Italia iuxta Alpes Larium lacum appellat amoenum arbusto agro, ad quem ciconiae non permeant, sicuti ne*c* octavum citra lapidem ab eo inmens*a* alioqui finitimo Ins*u*brum tractu examina gra*c*ulorum monedularum, 10 cui soli avi furacitas argenti aurique praecipue mira est. picus Martius in Tarentino agro negatur esse. nuper et 78 adhuc tamen rara ab Appennino ad urbem versus cerni coepere picarum genera, quae longa insignes cauda variae appellantur; proprium *i*is calvescere omnibus annis, cum 15 serantur rapa. perdices non transvolant Boeotiae fines in Attica, nec ullа avis in Ponto insula, qua sepultus est Achilles, sacratam ei aedem. in Fidenate agro iuxta urbem ciconiae nec pullos nec nidum faciunt. at in agrum Vola- 79 terranum palumbium vis e mari quotannis advolat. Romae 20 in aedem Herculis in foro Boario nec muscae nec canes intrant. multa praeterea similia, quae prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens, quippe cum

§ 77: (6. 7) cfr. Suet. Tib. 14 p. med. — § 78: (16. 17) Sol. 7, 28. — (17. 18) Antig. Car. 122 (134). Sol. 19, 1. — § 79: Sol. 1, 11. cfr. Varro ap. Plut. qu. Rom. 90, 285^{e}.

1 ēē (*sc.* traditur) *ego.* est (ē) *ll.v* | emoritur *va.S* 3. 4 *dist. G* 4 translaticium **Rau**^{2}*G* | inuicta emori **F**^{1}. -te mori **au** | quod **FRE**^{1}**au**(*Rh*)*S.* quid **E**^{2}*G*(*D*). quidem *v* 5 aduersus **F**^{1}**au** | quaeue ista **F**^{2}**E**^{2}*G.* quaeue is (quae **a**) *r***u**. quaenam est iis *v* 6 dic//// **F**^{1}. diciti **du**. *om.* **a**. dicati *va.H* | aui//// **F**^{1}. -ius **ad** | rodos *ll* 9 nec *v.* ne *ll* | citra *ll.***z***Brot.* circa *v* | inmensa *v.* -so *ll* 10 insobrum **FRa**. Insubrium *C* | tractu *v.* -tū *ll* | gragulorum **FR**. galg- **a** | monedularum *ll.v*(*S*). et *praem. C.* que *add. G* 11 praecipua **Faz** 16 seratur **a**. -ritur *va.G* 17 Atticam *Gesner e Sol.* | aues **FR** | qua/// **F**. quo **au**. in qua *va.G* 18 ei *del.* **F**^{2} 19. 20 agro uolant **a** 20 quodannis euolat **F**^{1}

Theophrastus tradat invecticias esse in Asia etiam columbas et pavones et cervos et in Cyrenaica vocales ranas.
(42) Alia admiratio circa oscines. fere mutant colorem 80
vocemque tempore anni ac repente fiunt aliae, quod in
5 grandiore alitum genere grues tantum; hae enim senectute
nigrescunt. merula ex nigra rufescit, canit aestate, hieme
balbutit, circa solstitium muta. rostrum quoque anniculis
in ebur transfiguratur, dumtaxat maribus. turdis colos
aestate circa cervicem varius, hieme concolor*ibus*.
10 (43) Lusciniis diebus ac noctibus continuis XV garrulus 81
sine intermissu cantus densante se frondium germine, non
in novissim*is* digna miratu ave. primum tanta vox tam
parvo in corpusculo, tam pertinax spiritus; deinde in una
perfecta musica scientia: modulatus editur sonus et nunc
15 continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo,
nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur re- 82
vocato, infuscatur ex inopinato, interdum et secum ipse
murmurat, plenus, gravis, acutus, creber, extentus, ubi visum est, vibrans, summus, medius, imus. breviterque om-
20 nia tam parvulis in faucibus, quae tot exquisitis tibiarum
tormentis ars hominum excogitavit, non ut sit dubium hanc
suavitatem praemonstratam efficaci auspicio, cum in ore
Stesichori cecinit infantis. ac ne quis dubitet artis esse,
plures singulis sunt cantus, nec *i*idem omnibus, sed sui

---

§ 79: (2) cfr. Ael. III 35. Pl. VIII 227. — § 80. 81: Ar. IX 49 B, 632^b 14–22. Ael. XII 28. — § 80: (5. 6) Ar. III 12 init. Sol. 10, 16.

---

1 inuectricia sese **F**[1]**a** 2 ceruos *ll.v(S)*. cor- *Ven.* 3 fore **F**[1]**a** 4 uocemque **R**(?)*v*. -que ut *r* 5 grandiores **F**[1]**a** | haec **F**[2]**a** 6 merulae **F**[2]. melū/// **R**[1]. -ūla **R**[2] | nigro **F**[2] | rufes ut **a**. rufes //// **F**[1]. -escunt **F**[2] 7 balbuttit **Fa**. -utat **R** 8 ebor **FR** | color **R***va.D* 9 aetate **F**. etate **ad** | concoloribus *ego*. -lor *ll.v* 12 nouissimis *anon. ap. Dal.* -mū *ll.v. cfr. CFWMüller p. 17* 14 musicae *va.S* | *dist. ego* 16 promitur **R**[1]**z** 18 memorat **Fa** | actus **F**[1]**a** 20 tot *om.* **R**[1]*H.* in **R**[2] 21 non ut sit *ego*. non sit ut **F**[1]**Ra***S*. ut non sit **F**[2](**E**?)*v*(*D*). *cfr. VII 1. II 49* 23 sese **F**[1]**au** 24 singulis **F**[2]*v*. -li *r* | cantus nec **F**[2]**R**[2](*Rh*) *G*. -tu ut (*pro* -tuus) nec **F**[1]**R**[1]**au**. -tus ut nec **E***D*. -tus et non *v* | iidem (*Rh*) *G*. id- *ll.v*(*D*)

83 cuique. certant inter se, palamque animosa contentio est. victa morte finit saepe vitam spiritu prius deficiente quam cantu. meditantur aliae iuveniores versusque quos imitentur accipiunt. audit discipula intentione magna et reddit, vicibusque reticent: intellegitur emendatae correptio et in 5
84 docente quaedam reprehensio. ergo servorum illis pretia sunt, et quidem ampliora quam quibus olim armigeri parabantur. scio HS $\overline{\text{VI}}$ candidam alioqui, quod est prope invisitatum, venisse, quae Agrippinae Claudi principis coniugi dono daretur. visum iam saepe iussas canere coepisse et 10 cum symphonia alternasse, sicut homines repertos qui sonum earum addita in transversas harundines aqua foramen inspirantes linguaeve parva aliqua opposita mora indiscreta
85 redderent similitudine. sed hae tantae tamque artifices argutiae a XV diebus paulatim desinunt, nec ut fatigatas 15 possis dicere aut satiatas. mox aestu aucto in totum alia vox fit, nec modulata aut varia; mutatur et color. postremo hieme ipsa non cernitur. linguis earum tenuitas illa prima non est quae ceteris avibus. pariunt vere primo, cum plurimum, sena ova. 20
86 (44) Alia ratio ficedulis, nam formam simul coloremque mutant. hoc nomen autumno habent, postea melancoryphi vocantur. sic et erithacus hieme, idem phoenicurus aestate.

---

§ 83: (4) Ar. IV 9, 536^b 17. Plut. SA 19, 973^{ab}. — § 85: Ar. IX 49 B, 632^b 22—25. 27. Ael. XII 28 init. — (18) Ar. IX 15, 616^b 8. 9. V 9, 542^b 25. — § 86: Ar. IX 49 B, 632^b 31 sq. — (23) ib. 27—30.

---

3 iuniores *va. Brot.* | uersosque **Fa** 4 magnae reddit **F**^{1}**R**^{1}**a** 5 quae (*pro* que) **F**^{1}**a** | reticent **E**^{1}**ad***v*. riti- **F**^{1}. reticens **F**^{2}**E**^{2}(**R**?)*Brot.* | correctio *va. H* 8 scio — 10 daretur *om.* **a** | HS *D*. tis **F**^{1}**u**. is d. *del.* **F**^{2}**E**^{2}*va. G*. sestertiis **R**(?)*Rh* | $\overline{\text{VI}}$ *D*. VI **F**^{2}**R***Rh*. ui **F**^{1}**dEu**. *om. va. G* | alioqui **F**^{2}. -uin *rv* | inusitatum **F**^{2}**dE**^{2}*va. Brot. cfr. § 132. (VIII 149)* 13 linguaeue (-aue **F**^{2}*D*) *ll.* **uz***S*. -aeque (*Rh*) *G*. -ae ut *v* | aliquā **F**^{1} | oppositam oram **F**^{1}**a** 14 hae (*Rh*) *G*. haec *ll.* eae *v* | artificis **au** 22 autumno **F**^{2}*v*(*D*). no n̄ *r*. -no : non (habent) *H* | melanoryphi **R**^{2}. melaor- **R**^{1}

mutat et upupa, ut tradit Aeschylus poeta, obscena alias pastu avis, crista visenda plicatili, contrahens eam subrigensque per longitudinem capitis.

(45) Oenanthe quidem etiam statos latebrae dies habet. 87
5 exoriente sirio occultata ab occasu eiusdem prodit, quod miremur, ipsis diebus utrumque. chlorion quoque, qui totus est luteus, hieme non visus, circa solstitia procedit.
30. merulae circa Cyllenen Arcadiae, nec usquam aliubi, candidae nascuntur. ibis circa Pelusium tantum nigra est,
10 ceteris omnibus locis candida.

31. (46) Oscines praeter exceptas non temere fetus 88 faciunt ante aequinoctium vernum aut post autumnale, ante solstitium autem dubios, post solstitium vitales.

32. (47) Eo maxime sunt insignes halcyones. dies 89
15 earum partus maria quique navigant novere. ipsa avis paulo amplior passere, colore cyanea *et* parte in*fer*iore tantum purpurea, candidis admixta pinnis collo, gracili ac procero *rostro*. alterum genus earum magnitudine distinguitur et cantu: minores in harundinetis canunt. *h*alc*y*onem videre 90
20 rarissimum est nec nisi vergiliarum occasu et circa solstitia

---

§ 86: (1) Ar. ib. 633ᵃ 17. 18. (IX 15 init.). — § 87: Ar. ib. 14—16. — (6) Ar. IX 22 init. Ael. IV 47. — (8) Ar. IX 19 med. Mir. ausc. 15. Ael. V 27. Sol. 7, 12. — (9) Ar. IX 27. Sol. 32, 33. — § 88. 89: Ar. V 8, 542ᵇ 2—4. IX 14 init. — (18) Ar. VIII 3, 593ᵇ 9—11. — § 90: Ar. V 9, 542ᵇ 21—24. 4—7. cfr. Pl. II 125. XVIII 231. Varro ap. Gell. III 10, 5. Col. XI 2, 21. Serv. geo. I 399. Isid. XII 7, 25.

---

4 onante a. oua- R 8 alicubi a. alibi *S* 14 alciones a. alcro- F 15 maria quique *ll.* u *Rh coll. § 90.* qui maria quoque r *v a. G.* maria quiqui (*anon. ap. H*) *D* 16 cyanea et *ego.* -nea et ex *Rh.* -neta ex a. -nneta ex E¹. -neneta ex u. -neaeta ex F¹. -neo ex F²E²(R?)*v* | inferiore *ego.* mteiore Fu. *om.* a. maiore E² *in ras.* (R?) *v.* interiore *Rh.* minore (*coni. S*) *J. cfr. Ar.* νῶτον . . . κυανοῦν 17 purpurea (*Rh*) *D.* -reas *ll.* u. -rea sed *J.* -reis et *v. an* -rea est (-reast)? | admixta *ll.* u (*Rh*) *Brot.* (*J*). -tis *v* (*S*) | pennis Rau *v a. S* | *dist. ego* 18 rostro *ego ex Ar. om. ll. v* 18. 19 et caret cantu *J. sed cfr. Müller stil. p. 91* | Altionē FRa

brumamve, nave aliquando circumvolata statim in latebr*as* abeuntem. fetificant bruma, qui dies *h*alc*y*onides vocantur, placido mari per eos et navigabili, Siculo maxime. faciunt autem VII ante brumam diebus nidos et totidem sequenti-
91 bus pariunt. nidi earum admirationem habent pilae figura 5 paulum eminenti, ore perquam angusto, grandium spongearum similitudine. ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, ut spuma arida maris. nec unde confingantur invenitur; putant ex spinis aculeatis, piscibus enim vivunt. subeunt et in amnes. pariunt ova quina. 10

(48) Gaviae in petris nidificant, mergi et in arboribus. pariunt plurimum terna, sed gaviae aestate, mergi incipiente vere.

92 **33.** (49) Halcyonum nidi figura reliquarum quoque sollertiae admonet, neque alia parte ingenia avium magis 15 admiranda sunt. hirundines luto construunt, stramento roborant. si quando inopia est luti, madefact*is* multa aqua pinnis pulverem spargunt; ipsum vero nidum mollibus plumis floccisque consternunt tepefaciendis ovis, simul ne durus sit infantibus pullis. in fetu summa aequitate alternant ci- 20 bum. notabili munditia egerunt excrementa pullorum adultioresque circumagi docent et foris saturitatem emittere.
93 alterum est hirundinum genus rusticarum et agrestium, quae raro in domibus diversos figura, sed eadem materia confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in an- 25 gustum, utero capaci, mirum qua peritia et occultandis

---

§ 91: Ar. IX 14, 616ª 19—33. — (11—13) Ar. V 9 init. VIII 3, 593ᵇ 20. — § 92: Ar. IX 7, 612ᵇ 21—25. 27—31.

---

1 latebras *v*. -ris *ll* 2 alcionides **F**². aleso- **R a**. al////o- **F**¹ 3 maxime *ll.*(*P*)*H*. *add.* in reliquis partib' ē **a**, in relpart- ē quidem mitius pelagus siculū utique (itaque **E**¹. utrique **R**²**E**³. -inque **z**) tractabile *rzv* 4 septem (*pro* septenis) *ll.v* 6 spongiarum **F**²**a** *va.S* 9 et spinis **F a** 11 Cauiae **F**¹**R** 12 *an* cum plurimum? 17 madefactis (*coni. Dal.*) *D*. -ta *ll*. -tae *G*. -tum **z** *v* 21 adulterioresque **F**¹**a u** 22 foras *va.G* 26 peritia et **F**²*G*. -tiae **F**¹**R E**¹**a**. -tia **E**²*v*

habil*e*s pullis et substernendis molles. in Aegypti Hera- 94
cleotico ostio molem continuatione nidorum evaganti Nilo
inexpugnabilem opponunt stadii fere unius spatio, quod
humano opere perfici non posset. in eadem Aeg*y*pto iuxta
5 oppidum Copton insula est sacra Isidi, quam ne laceret
amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus
palea et stramento rostrum eius firmantes, continuatis per
triduum noctibus tanto labore, ut multas in opere emori
constet; eaque militia illis cum anno redit semper. tertium
10 est earum genus: excavant ripas atque ita internidificant. — 95
(Harum pulli ad cinerem ambusti mortifero faucium malo
multisque aliis morbis humani corporis medentur) — non
faciunt hae nidos migrantque multis diebus ante, si futurum
est, ut auctus amnis attingat.

15 (50) In genere vit*i*parrarum est cui nidus ex musco 96
arido ita absoluta perficitur pila, ut inveniri non possit adi-
tus. a*can*th*y*llis appellatur eadem figura ex lino intexens.
picorum aliquis suspenditur surculo primis in ramis cyathi
modo, ut nulla quadripes possit accedere. ga*l*gulos quidem
20 ipsos dependentes pedibus somnum capere confirmant, quia
tutiores ita se sperent. iam publicum quidem omnium est 97
tabulata ramorum sustinendo nido provide eligere, cama-

§ 94: Thrasyll. ap. Ps.-Plut. de fluv. 16, 2. — § 95: cfr. Pl. XXX 33. (Cels. IV 7 (1) extr.). — § 96: (17) Ar. IX 13, 616ᵃ 4—6.

1 habilis **F²Ea***S*. bhab- **F¹**. habillis **R** | mollis **F²***S* | egypto **ad** | Heracleotico — 4 Aegypto *om.* **a** 3 inexpugnabilem **E***v*. -le *r* 4 aegipto **F²***v*(*D*). *om.* *rH* 7 rostro *va.G* | ē **au** | firmantis **F¹a** 8 et mori **Fa** (*an recte?*) 10 genus quae ripas excauant **u**(?)*va.S* | internidificant *ll.***u**(*Rh*) *G*. in terra nid- **T***D*. in terram (-rra *C*) foetificant *v* 11 *uncis inclusa alieno loco inserta videntur: cfr. XXX 33* 14 omnis **F¹a** | attingat **F²E²***v*(*D*). -gant *rS* 15 uitiparrarum *H*. uitae (*del.* **F²**) par-uarum (parra- **E**) **FRE**. *om.* **a**. parrarum *G*. itē ripariarum *B*. uiteriparum *v* 17 acanthyllis (*B*) *H ex Ar.* agathillis **dT**. -thilis **a**. -tillis *r*. argatilis *C*. -thylis *v* | intexens **E²**(**R**?)*v*. extex- **F**. tex- **E¹au** 18 alicui (*Rh*)*H* | suspendit in *C* | primus **au** | rami **FR** | cyathi **E**(?)*v*. ciati *r***u** 19 quadripedes **F** | galgulos *v*. gaug- *ll* 21 sperent **F***G*. -rant *rv*(*S*)

rare ab imbri aut fronde protegere densa. in Arabia cinnamolgus avis appellatur cinnami surculis nidificans; plumbatis eos sagittis decutiunt indigenae mercis gratia. in Scythis avis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle
98 semper in cacuminibus ramorum suspensa. picae cum 5
diligentius visum ab homine nidum sensere, ova transgerunt alio. hoc in iis avibus, quarum digiti non sint accommodati conplectendis transferendisque ovis, miro traditur modo. namque surculo super bina ova inposito ac ferumінato alvi glutino, subdita cervice medio, aequa utrimque libra deportant alio. 10

99 (51) Nec vero iis minor sollertia, quae cunabula in terra faciunt corporis gravitate prohibitae sublime petere. merops vocatur genitores suos reconditos pascens, pallido intus colore pinnarum, superne cyaneo, priore *parte* subrutilo. nidificat in specu sex pedum defossa altitudine. 15

100 Perdices spina et frutice sic muniunt receptaculum, ut contra feram abunde vallentur. ovis stragulum molle pulvere contumulant nec in quo loco peperere incubant: ne cui frequentior conversatio suspecta sit, transferunt alio. 20
illae quidem et maritos suos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum ova, ne incubando detineantur. tunc inter se dimicant mares desiderio feminarum; victum

---

§ 97: (1) ib. 616ᵃ 6—12. Herod. III 111. (Ael. II 34). Sol. 33, 15. cfr. Pl. XII 85. — (4) Ar. IX 33. — § 99: Ar. IX 8 init. VI 1, 559ᵃ. 1. 3. 4. IX 13, 615ᵇ 25. 28—32. — § 100. 101: Ar. IX 8, 613ᵇ 9—11. 15—17. Ael. III 16 init. 5. X 35. Sol. 7, 29. — (21) Ar. ib. 25—28. 33. 614ᵃ 7. 9. Ael. III 16 extr. Geop. XIV 20. Sol. 7, 30.

---

1 cinnamolgus (cyna- **FEav**) *ll. Sol. v* (*Brot.*). -mologos *G* 2 nidificans *ego*. -cant **F¹R**. -cat *rv* 4 ut idis **F¹Ra** | bina (*sc.* oua) *coni. Dal.* 6 transferunt *C*(*J*) 7 sunt *C* 8 transferendis **a** | ouis quae **F¹Ra** 9 oua *om. S errore* | ac ferumato (-minato *v*) **F²***v*. *om. r*u. (*del. Rh*) 10 glutinosus dita **F¹**. -osius ita **au** 15 priore parte *ego ex Ar.* priori *ll. v.* primori **d**(?) *G* 16 nidificant **F¹Ra***SJ* | defossus **F¹**. -ssos **F²**. (*an* -sso?) 17 spinas **FR** | frutices **R** 18 feras **R**(?)*va. D* | molli *C* 19. 20 neui **R**. neue cui *va. S* 22 deteneantur **Fa**

aiunt venerem pati. id quidem et coturnices Trogus et 101
gallinaceos aliquando, perdices vero a domitis feros et novos
aut victos iniri promiscue. capiuntur quoque pugnacitate
eiusdem libidinis, contra aucupis in*l*icem exeunte in proe-
5 lium duce totius gregis. capto eo procedit alter ac subinde
singuli. rursus circa conceptum feminae capiuntur contra
aucupum feminam exeuntes, ut rixando abigant e*a*m. nec 102
in alio animali par opus libidinis. si contra mares steterint,
feminae aura ab *i*is flante praegnantes fiunt, hiantes autem
10 exerta lingua per id tempus aestuant. concipiunt et super-
volantium adflatu, saepe voce tantum audita masculi, adeo-
que vincit libido etiam fetus caritatem, ut illa furtim et in
occulto incubans, cum sensit feminam aucupis accedentem
ad marem, recanat revocetque et ultro praebeat se libidini.
15 rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium
saepe caecae m*o*tu sedeant. si ad nidum is coepit acce- 103
dere, procurrit ad pedes eius feta, praegravem aut delum-
bem sese simulans, subitoque in procursu aut brevi aliquo
volatu cadit, ut fracta ala aut pedibus, at procurrit iterum
20 iamiam pre*hen*surum effugiens spemque frustrans, donec
in diversum abducat a nidis. eadem in pavore, libera ac

---

§ 101: (3) Ar. ib. 614[a] 10—17. Ael. IV 16 med. — § 102: Ar. VI 2, 560[b] 13—16. V 5, 541[a] 26—31. (Ael. XVII 15. Athen. IX 389[ef]. Archelaus ap. Varr. III 11, 4). Sol. 7, 30. — (12) Ar. IX 8, 614[a] 23—28. — § 103: Ar. ib. 613[b] 17—21. Plut. SA 16, 971[cd]. Sol. 7, 31. 32. — Ar. IX 7, 613[a] 23. 24. (VI 4 extr.).

---

1. 2 trocus et gallinaceus **F**¹**Ra** 4 aucupes **F**² | inlicem (*P*) *S.* indi- *ll.v* 7 eam (*Rh*) *G.* eum *ll.v* | neque **R**(?) *C* 8 animal **R** 9 hiantes — § 117 super omnia *om.* **a** 12 uincit **E***v.* uicit *r* 13 incumbans **Rd** | sensit **F**²**R**²(**E**?)*B.* sit *ruv* | femina (-nae u) aucupe (-pis d?) accedente d*uva.G* 16 motu *ego.* metu (-tus **E**¹. -tuus **F**¹) *ll.v.* inpetu *J. del. P.* initu *coni. H* 17 procurrit ad **F**²**E**²*v*(*D*). adprocurrit *rS* 19 ut fracta **z**. fracta ut **R***S.* -ta aut *rv.* (Ar. ὡς ἐπίληπτος οὖσα) | uel pedibus *Sol.* | at *ego.* ac **z**. *del.* **F**²*Bas.* aut *rv* 20 prehensurum *v.* prens- *D.* press- **R**²**E**. praes- *r* | speque u. spe *va.G* | frustrans **F**²u*v*(*J*). -tans **E**. -tras **F**¹. -trat **R**¹. -tratur **R**²*S* 21 adducat **F**¹ | in *ll.G*¹(*D*). *om. G*². iam *v*

materna vacans cura, in sulco resupina glaeba se terrae pedibus adprehensa operit. perdicum vita et ad sedecim annos durare existimatur.

104 **34.** (52) Ab *i*is columbarum maxime spectantur simili ratione mores. ines*t* pudicitia illis p*lu*rima et neutri nota 5 adulteria. coniugi fidem non violant communemque servant domum. nisi caele*b*s aut vidua nidum non relinquit. et imperiosos mares, subinde etiam iniquos ferunt, quippe suspicio est adulterii, quamvis natura non sit: tunc plenum querela guttur saevique rostro ictus, mox in satisfactione 10 exosculatio et circa veneris preces crebris pedum orbibus 105 adulatio. amor utrique subolis aequalis; saepe et ex hac causa castigatio pigrius intrante femina ad pullos. parturienti solatia et ministeria ex mare. pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt praeparantes tempe- 15 stivitatem cibo. proprium generis eius et turturum, cum bibant, colla non resupinare largeque bibere iumentorum modo.

106 **35.** Vivere palumbes ad tricensimum annum, aliquas et ad quadragensimum, habemus auctores, uno tantum incom- 20 modo unguium — eodem et argumento senecta*e* —, qui citra perniciem reciduntur. cantus omnibus similis atque idem trino conficitur versu praeterque in clausula gemitu,

---

§ 104: (4—7) Ar. ib. 612^b 31—34. Ael. III 5 med. 44. — § 105: Ar. ib. 34—613^a 5. (Ael. III 45). — (16) Ar. ib. 613^a 11—13. Athen. IX 394^e. — § 106: Ar. ib. 17—21. (cfr. VI 4 extr.).

---

1 uacans *G*. -cant **F**²**E**². uocant *r*. -nte *v* 2 et ad **F***D*. ad *rv* 4 ab iis (his *G*) *v*. ab is **F**²*D*. auis **F**¹**R**. aues **Eudz** | gesta maxime *va.G* 5 inest *ego* (*et dist.*). inde sed *ll.v.* iidem sed *Ber.* uitae sed *Rh.* (spectatur .. induere. et *Müller em. II p. 7*) | plurima *ego*. prima *ll.v. cfr. VIII 212* 6 coniugii **F**²*va.S.* -gri **F**¹ 7 caeleps *ll* 8 quisque **E**² 9 suspitio **F** 10 quaerella **F**. *an* querelae? 11 & osculatio **F** 14 salsumorem **F**¹ 15 horam **F**¹. -ra **F**² 17 uiuant **F**¹**R** 19 aliquas **d***S.* -quos *B.* reliquas **FR**. -quos **E***v* | et *ll.S. om. v* 20 incommodo (-omo- **E**²) **F**²**E**²*v*. comm- **F**¹**d**. quomodo *r* 21 senectae *v*. -ta *ll* 23 praeterquam in *va.*(*Rh*)*G* | clausula (**E**?) u(*Rh*)*G*. -lae *rv*

hieme mutis, a *v*ere vocalibus. Nigidius putat, cum ova incubet sub tecto, nominata*m* palumbem relinquere nidos. pariunt autem post solstitium. columbae et turtures octonis 107 annis vivunt. **36.** contra passeri minimum vitae, cui sala-
5 citas par. mares negantur anno diutius durare argumento, quia nulla veris initio appareat nigritudo in rostro, quae ab aestate incipit. feminis longiusculum spatium. verum co- 108 lumbis inest quidam et gloriae intellectus: nosse credas suos colores varietatemque dispositam; qui*n* etiam ex volatu
10 quaeritur: plaudere in caelo varieque sulcare. qua in ostentatione ut vi*n*ctae praebentur accipitri, implicatis strepitu pinnis, qui non nisi ipsis alarum umeris eliditur, alioquin soluto volatu multum velociores. speculatur occultus fronde latro et gaudentem in ipsa gloria rapit. **37.** ob id 109
15 cum iis habenda est avis quae tinnungulus vocatur; defendit enim illas terretque accipitres naturali potentia in tantum, ut visum vocemque eius fugiant. hac de causa praecipuus columbis amor eorum, feruntque, si in quattuor angulis defodiantur in ollis novis oblitis, non mutare sedem colum-
20 bas — quod et auro insectis alarum articulis quaesivere aliqui, non aliter innoxiis vulneribus —, multivaga alioqui ave. est enim ars illis inter se blandiri et corrumpere alias furtoque comitatiores reverti. (53) quin et internuntiae in 110

---

§ 106: (1) Ar. IX 49 B, 633ᵃ 6. 8. 9. Athen. l. l. — Nigid. fr. 122 Swob. — § 107: Ar. IX 7, 613ᵃ 22. 29—33. — § 109: Democr. ap. Col. VIII 8, 7. — § 110: Frontin. strat. III 13, 8.

---

1 a uere *H*. uere *v*. habere *ll* 2 incubet *ll.Brot.* -bat u*Rh*. -bant *va.G* | nominatam *v*. -ta *ll* 3 post F²R²z*v*. cum F¹R¹Ed | solstitio EdT. -tia z*va.G* | ut (*pro* et) F 5 par *v*. pars *ll* | maris FRd¹ 6 appareat E²*v*(*J*). -rent *r*. -ret d²T*S* 9 quin (*Rh*) *G*. qui *ll*.u. quae z*v* | in z 10 creditur z. -duntur *va*.(*Rh*)*G* | *dist.* (*Rh*)*J* 11 uinctae *B*. uic- *ll*.*v* | inplicati FR¹ 12 alioqui *HBrot.* 13 multum *v*. in mul- *ll*.*B*. illo mul- *CFWMüller p. 17* | uelociores *ll*.u(*Rh*)*H*. -re *G*. -rem *v*. *dist.* *Rh* | speculator R 15 tinnungulus *v*. -lis R. tinung- *Ven*.(*D*). -lis (cin- F²) *r*. tinnunculus *C*. *cfr. Col.* 20 et *om.* *va.S* 21 alioqui F²R*H*. -uin *rv*(*S*) 22 aue F²E²*v*. abe F¹. ab *r*

magnis rebus fuere, epistulas adnexas earum pedibus obsidione Mutinensi in castra consulum Decumo Bruto mittente. quid vallum et vigil obsidio atque etiam retia in amne praetenta profuere Antonio, per caelum eunte nuntio? et harum amore insaniunt multi. super tecta exaedificant turres *i*is (5) nobilitatemque singularum et origines narrant, vetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum civile Pompeianum denariis CCCC singula paria venditavit, ut M. Varro tradit. quin et patriam nobilitavere in Campania grandissimae provenire existimatae. (10)

111 (54) Harum volatus in reputationem ceterarum quoque volucrum inpellit. **38.** omnibus animalibus reliquis certus et unius modi et in suo cuique genere incessus est; aves solae vario meatu feruntur et in terra et in aëre. ambulant aliquae, ut cornices; saliunt aliae, ut passeres, me- (15) rulae; currunt, ut perdices, rusticulae; ante se pedes iaciunt, ut ciconiae, grues. expandunt alas pendentesque raro intervallo quatiunt, aliae crebrius, sed et primas dumtaxat pin- 112 nas, aliae tota latera plaudunt; quaedam vero maiore ex parte conpressis volant percussoque semel, aliquae et gemino (20) ictu, aëre feruntur: velut inclusum eum prementes eiaculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. impingi putes aliquas aut rursus ab alto cadere has, illas salire. anates solae quaeque sunt eiusdem generis in sublime protinus sese tollunt atque e vestigio caelum petunt, et hoc (25) etiam ex aqua. itaque in foveas, quibus feras venamur,

---

§ 110: (5) Varro III 7, 1. 10. Col. VIII 8, 1. 10. 8.

---

2 mutiniensi **FR** 3 in **F**^{1}. *om. rv* 4 profruere **R**. praefu- **F** 8 uendita (-di ita **R**) VI **F**^{1}**R**. -icauit *va.C* 11 uolatus **F**^{2}*v*. uel- **R**^{1}. rel- *ru* 12 nos inpellit *va.S. cfr. § 92* 14 et aere **R***SJ* 19 aliae *ego*. -ia et **FR**. -iae et **E***v* | plaudunt **F**^{2}d. pland- **F**^{1}**R**. pand- **E***v*. *cfr. n. luc. p. 81* 21 ictu ////referuntur **R** | uelut **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). uel **F**^{1}**E**^{1}u. ut **R***S* | hę iaculantur u. iac- *va.G* 22 pronum **F**^{2}**E**^{2}*v*. probum *r* | impingi **F**^{2}**E**^{2}*v*. pingi **F**^{1}d. -gui **RE**^{1} 23 putes **F**^{2}**E**^{2}*v*. pot- *r* | alto **R**^{2}**E**^{2}*v*. labi *r* 24 sint **R** 25 e **R**^{2}*v*. *om. r* | & **F**^{2}**R***v*. //// **F**^{1} 26 ex qua **F**^{1}**R**^{1}

delapsae solae evadunt. vultur et fere graviores nisi ex **113**
procursu aut altiore cumulo inmissae non evolant; cauda
reguntur. aliae circumspectant, aliae flectunt colla, nec
ullae vescuntur ea quae rapuere pedibus. sine voce non
5 volant multae, aut e contrario semper in volatu silent. sub-
rectae, pronae, obliquae in latera, in ora, quaedam et resu-
pinae feruntur, ut, si pariter cernantur plura genera, non
in eadem natura meare videantur.

39. (55) Plurimum volant quae apodes, quia careant **114**
10 usu pedum, ab aliis cypseli appellantur, hirundinum specie.
nidificant in scopulis. hae sunt quae toto mari cernuntur,
nec umquam tam longo naves tamque continuo cursu re-
cedunt a terra, ut non circumvolitent eas apodes. cetera
genera residunt et insistunt; his quies nisi in nido nulla:
15 aut pendent aut iacent.

(56) Et ingenia aeque varia, ad pastum maxime. **40.** **115**
caprimulgi appellantur, grandioris merulae aspectu, fures
nocturni; interdiu enim visu carent. intrant pastorum
stabula caprarumque uberibus advolant suctum propter lactis,
20 qua iniuria uber emoritur caprisque caecitas, quas ita mul-
sere, oboritur. platea nominatur advolans ad eas, quae se
in mari mergunt, et capita illarum morsu corripiens, donec
capturam extorqueat. eadem cum devoratis se inplevit
conchis, calore ventris coctas evomit atque ita ex iis escu-
25 lenta eligit testas excernens.

---

§ **113**: (1. 2) cfr. Ar. IX 32, 619^{b} 1. 5. — § **114**: Ar. I 1, 487^{b} 25. IX 30 init. — § **115**: Ar. IX 30 med. — (21) Cic. ND II 124. Ar. IX 10 extr. Mir. ausc. 14. Antig. Car. 41 (47). Ael. III 20.

---

1 fere **F***v*(*D*). -rae *r H* 2 tumulo *va. G* 3 flectuntq. **F**^{2} 3. 4 nec ullae **FdRE**^{1}**u**(*Rh*)*S*. nec nu- **E**^{2}**z**. nonnu- *v*(*D*). *at cfr. § 73* 5 *an* aliae (alie) *pro* aut? | sese per **F**^{1} | subrectę **F**^{2}**E**^{2}*v*. -to *r* **u** 7 genera *om.* **F**^{1}**R**^{1}. (*post* cernantur *add.* **F**^{2}) 9 n̄ uolant **R** | carent **du***va. G* 10 hirundinū **E***v*. -inē *r* 13 non *om.* **F**^{1}**d** 14 et **FE**^{2}*v*(*D*). *om.* *r* **du***S* 16 Et nec **F**^{1}**du** | partum **R**^{1} 17 grandiores **dTz***va. G*(*P*) | merula *P ex Ar.* 21 platalea *Cic.* 24 coctas **R**^{2}**E**^{2}*v*. concis **R**^{1}. cunctas *r* | esculenta eligit **R***S*. -nta legit *v*. aesculeant (-lent **E**) legit **DFE** 25 exernens **F**^{1}. -rcens **F**^{2}. excreans *va. Bas.*

116 **41.** (57) Villaribus gallinis et religio inest. inhorrescunt edito ovo excutiuntque sese et circumactae purificant aut festuca aliqua sese et ova lustrant. **42.** minimae avium cardueles imperata faciunt, nec voce tantum, sed pedibus et ore pro manibus. est quae boum mugitus imite- 5 tur, in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parva est. equorum quoque hinnitus anthus nomine herbae pabulo adventu eorum pulsa imitatur, ad hunc modum se ulciscens. 117 (58) super omnia humanas voces reddunt, psittaci quidem etiam sermocinantes. India hanc avem mittit, siptacen vo- 10 cat, viridem toto corpore, torque tantum miniato in cervice distinctam. imperatores salutat et quae accipit verba pronuntiat, in vino praecipue lasciva. capiti eius duritia eadem quae rostro. hoc, cum loqui discit, ferreo verberatur radio; non sentit aliter ictus. cum devolat, rostro se excipit, illi 15 innititur levioremque ita se pedum infirmitati facit.

118 (59) Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, sed expressior loquacitas certo generi picarum est. adamant verba quae loquantur nec discunt, sed diligunt meditantesque intra semet curam atque cogitationem, intentionem non 20 occultant. constat emori victas difficultate verbi ac, nisi subinde eadem audiant, memoria falli quaerentesque mirum

---

§ 116: Ar. VI 2, 560[b] 7. 8. — (7) Ar. IX 1, 609[b] 16. Ael. VI 19 extr. — § 117: Ctes. Ind. (fr. 57 Mü.) 3. Ar. VIII 12 extr. Ael. XVI 2. 15 init. XIII 18 med. Plut. SA 19, 972[f]. Sol. 52, 43. 44. 43. Apul. flor. 12 p. 14 Kr. cfr. Pl. XI 132. — § 118: cfr. Ael. VI 19. Plut. SA 19, 973de. (Stat. silv. II 4, 7).

---

1 religio inest **F²R²E²d²**v. -giones r 3 ac (*pro* aut) G 6 alioqui **d²**$HBrot$. | parua. Est quae $va.S$ 7 innituus **F¹**. -tus **F²** 9 psitaci **F²**$va.C$. psyt- **a**. sitta- (*vel* sipta-) **F¹** 10 sermocinantis **FR** | siptacen **E**D. psit- **a**B. sitta- $v(G)$. septagen rJ | uocant **ad**$Verc$. 13 capit **F¹**. caput **ad** 14 haec **z**$va.G$. hae **E²** | cum **F²R²E²**v. in ea (eo **E¹a**) r | ferro **F¹R¹a** 15 se *om.* **a**. s **F¹** 18 certo *om.* **R**(?)H 19 discunt tantum **R**(?)$va.D$ | se **DF¹** | eligunt D 20 curā atque **R²**. cura atque **F²E²**v. curuatque (corru- **F¹**) r | cogitationem **F¹dRa**. -one **F²**(**DE**?)v | *dist. ego. cfr. Müller stil. p. 69, 32* 21 constat — p. 255, 6 annis *om.* **a**

in modum hilarari, si interim audierint id verbum. nec
vulgaris his forma, quamvis non spectanda: satis illis decoris
in *specie* sermonis humani est. verum addiscere alias
negant posse quam ex genere earum quae glande vescantur, 119
5 et inter eas facilius quibus quini sint digiti in pedibus, ac
ne eas quidem ipsas *nisi* primis duobus vitae annis. latiores
linguae omnibus in suo cuique genere, quae sermonem imi-
tantur humanum. quamquam id paene in omnibus contigit: 120
Agrippina Claudii Caesaris turdum habuit, quod numquam
10 ante, imitantem sermones hominum. cum haec proderem,
habebant et Caesares iuvenes sturnum, item luscinias Graeco
ac Latino sermone dociles, praeterea meditantes assidue et
in diem nova loquentes, longiore etiam contextu. docentur
secreto et ubi nulla alia vox misceatur, adsidente qui crebro
15 dicat ea, quae condita velit, ac cibis blandiente.

43. (60) Reddatur et corvis sua gratia, indignatione 121
quoque populi Romani testata, non solum conscientia. Ti-
berio principe ex fetu supra Castorum aedem genito pullus
in adpositam sutrinam devolavit, etiam religione commen-
20 datus officinae domino. is mature sermoni adsuefactus,

---

§ 119: cfr. Sol. 52, 45. Apul. flor. 12 p. 15 Kr. — Ar. II 2, 504^b 1.

---

1 hilarari si **F**^{2}*v*. -re si **E**^{2}. -lare si **E**^{1}. -laris (-res **R**^{2}) *r* | iterum **z** 2 *an* his *delendum ut e dittogr. natum?* 3 specie *v*. spe *ll.D. cfr. XXXIII 95 et XXXVII 87, ubi item* specie (spe̅) *restitui rectius erit* | uerbum **R**^{2}*S* 4 quam **F**^{2}*D*. quae **E**d. que **DF**^{1}. quam quae **R**(?)*v* | earum sunt *va.S* 5 eas **F**^{2}*v*. ea *r* | quini **F**^{2}**E**^{2}*v*. ni (in **E**^{1}d) *r* 6 nisi *Bas. om. ll.v. cfr. Sol.* | latior his (is **E**^{2}) est lingua **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*va.J*(*D*) 7 omnibus *v*. -busque (quae **FaT**) *ll.***z***G* | quae *om.* **T** 7. 8 *dist. ego* 8 contingit *v* 9 claudia **F**^{1}**a** 10 antea **F**^{2}*D* | *dist. H*
11 sturnum item **R**(?)*L*. itē stur- *rv* 12. 13 in diem (die **a**) et assidue (asiduae **F**) *ll.v. traieci ego* 13 uocentur **Fa** 14 misceantur **R** | adsistente **F**^{1} 15 ac cibis **R**(?)*G*. ad ciuis (-ues **F**^{2}) **DF**. alicui **Ea**. aliquo (*praem.* addisci *v*) **s***v* 17 p. **F**. p̄ **a** | r. **F**^{2} *in ras. om.* **a** | textata **a** 18 ex fectu **F**^{1}**R**. effe- **a** | castrorum **Fa** | eadem **F**^{1}. ed- **a** 19 oppositam **R**(?)*va.D* | religionem **F**^{1}**R**

omnibus matutinis evolans in rostra in forum versus, Tiberium, dein Germanicum et Drusum Caesares nominatim, mox transeuntem populum Romanum salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum adsiduo officio mirus.
122 hunc sive aemulatione vicinitatis manceps proximae sutrinae 5 sive iracundia subita, ut voluit videri, excrementis eius posita calceis macula, exanimavit, tanta plebei consternatione, ut primo pulsus ex ea regione, mox interemptus sit funusque aliti innumeris celebratum exequiis, constratum lectum super Aethiopum duorum umeros, praecedente tibi- 10 cine et coronis omnium generum ad rogum usque, qui constructus dextra viae Appiae ad secundum lapidem in
123 campo R*e*diculi appellato fuit. adeo satis iusta causa populo Romano visa est exequiarum ingenium avis aut supplicii de cive Romano in ea urbe, in qua multorum princi- 15 pum nemo deduxerat funus, Scipionis vero Aemiliani post Carthaginem Numantiamque deletas ab eo nemo vindicaverat
124 mortem. hoc gestum M. Servilio *C.* Cestio cos. a. d. V kal. Apriles. nunc quoque erat in urbe Roma, haec prodente me, equitis Romani cornix e Baetica primum colore mira 20 admodum nigro, dein plura contexta verba exprimens et alia atque alia crebro addiscens. nec non et recens fama Crateri Mo*no*cerotis cognomine in Erizena regione Asiae corvorum opera venantis eo quod devehebat in silvas eos insidentes cornicul*o* umerisque; illi vestigabant agebantque 25 eo perducta consuetudine, ut exeuntem sic comitarentur et
125 feri. tradendum putavere memoriae quidam, visum per si-

§ 125: Ael. II 48. Plut. SA 10, 967[a].

4 mir//// **F**[1]. mirans **ad**. meritus **z***va.G* 6. 7 eius imposita *va.H.* *an* inspersa? 9. 10 *an* constrato lecto? 13 Rediculi *B e Festo.* ridic- **R**[2]**E**[2]**ad***v*. ridiac- **E**[1]. ridiaeu- **DF**. -rid///u- **R**[1] 14 uis est **F**[1]**a** | *an* ac *pro* aut? 16 post *om.* **F**[1]**R**[1]**a** 18 C. *v.* g. **F**[2] *in ras.* **R**[2]. o (ho **R**[1]) *r* 20 equitanis **ad**. aequit//// **F**[1] 21 dedein **F**[1]. deinde **R**(?)*va.D* | contexta **DF**[2]*v*. -xa **R**[1]. -xtū **R**[2]. -xtu *r* 21. 22 et talia **F**[1]**a** 22 atque alia *om. H Brot.* 23 monocerotis **R**(?)*v*. moce- *r* | eriza **E**. Troezena *va.G* 24 eo quod *ll.v*(*L*). equo **z**(*P*)*G*[2] | edebat **F**. debebat **a** 25 corniculo *Salm.* -li *ll.* -lis *G.* *om. v*

tim lapides congerentem in situlam monimenti, in qua pluvia
aqua durabat, sed quae attingi non poss*e*t; ita descen-
dere paventem expressisse tali congerie quantum poturo
sufficeret.

5 **44.** (61) Nec Diomedias praeteribo aves. Iuba cata- 126
ractas vocat, et eis esse dentes oculosque igneo colore ce-
tero candidis tradens. duos semper his duces: alterum
ducere agmen, alterum cogere. scrobes excavare rostro,
inde crate consternere et operire terra quae ante fuerit
10 egesta; in his fetificare. fores binas omnium scrobibus:
orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus
redeant. alvum exoneraturas subvolare semper et contrario
flatu. uno hae in loco totius orbis visuntur, in insula, 127
quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro 3, 151
15 contra Apuliae oram, fulicarum similes. advenas barbaros
clangore infestant, Graecis tantum adulantur miro discri-
mine, velut generi Diomedis hoc tribuentes, aedemque eam
cotidie pleno gutture madentibus pinnis perluunt atque
purificant, unde origo fabulae Diomedis socios in earum
20 effigies mutatos.

45. (62) Non omittendum est, cum de ingeniis disse- 128
rimus, e volucribus hirundines indociles esse, e terrestribus
mures, cum elephanti iussa faciant, leones iugum subeant,
in mari vituli totque piscium genera mitescant.

25 **46.** (63) Bibunt aves suctu, ex *i*is, quibus longa colla, 129

---

§ 126: Iuba fr. 68^a Mü. (cfr. Ar. IX 12, 615^a 28). Sol. 2, 46
—48. — § 127: Sol. 2, 45. 49. 50. Strabo VI 284 init. Ael. I 1.
Mir. ausc. 79. Lycus (fr. 4 Mü) ap. Antig. Car. 172 (188). —
§ 129: Ar. VIII 6, 595^a 10—12.

---

1 sitlam **F R**^{1} 2 aquam **E**^{2}**z** | durabat **E**^{1}**d***v*. drubat **D F**.
////bat **R**^{1}. dabat **R**^{2}**E**^{2}**z**. (a *lac.*) | posset *v*. -ssit *ll* (a *lac.*)
3 poturo **R**^{2}*v*. poto **E**^{1}. -tui **E**^{2}**z**. -tero *r* (a *lac.*) 5 iuua **F**^{1}**a**
6 et (*del. L*) eis *ll.v*(*S*). *prob. Müller em. II p. 9 coll.* § *7*
(*loc. corr.*) | *dist. ego. cfr.* § *133 extr.* 7 candidas **z** *v a.G*
13 hae **F**^{2}*v*(*D*). haec **E**^{2}. hac **F**^{1}**R**^{2}. hoc *r S* | urbis **F**^{1}**R** 15 *an*
formae fulicarum? *cfr. Sol.* (*n. luc. p. 29*) 17 ȩdemque **F**^{2}*v*.
ead- *r* 21 disseremus **F a** 22 et terrestribus **F**^{1}**R a**

intermittentes et capite resupinato velut infundentes sibi; porphyrio solus morsu bibit. idem est proprio genere, omnem cibum aqua subinde tinguens, deinde pede ad rostrum veluti manu adferens. laudatissimi in Commagene. rostra *i*is et praelonga crura rubent. 5

130 **47.** (64) Haec quidem et *hi*mantopodi multo minori, quamquam eadem crurum altitudine. nascitur in Aegypto. insistit ternis digitis. praecipue ei pabulum muscae. vita in Italia paucis diebus.

(65) Graviores omnes fruge vescuntur, altivolae carne 10 tantum, inter aquaticas mergi, soli*ti* av*i*de vorare *et* quae ceterae reddunt.

131 (66) Olorum similitudinem onocrotali habent nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. h*u*c omnia inexplebile animal congerit, 15 mira ut sit capacitas. mox perfecta rapina sensim inde in os reddita in veram alvum ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionalis proxima oceano mittit.

132 (67) In Hercynio Germaniae saltu invisitata genera alitum accepimus, quarum plumae ignium modo conluceant 20 noctibus. in ceteris nihil praeter nobilitatem longinquitate factam memorandum occurrit: **48.** phalerides in Seleucia

---

§ 129: (5) Ar. ap. Athen. IX 388^d. — § 130: Oppian. ixeut. II 9. — (10) Ar. P. IV 12, 694^a 7. 8. — § 132: Sol. 20, 3. — (22) Ar. VIII 3, 593^b 16. Athen. IX 393^c. 395^e. Varro III 11, 4. Col. VIII 15, 1.

---

1 infundentib; **F** 2 porpurio **R**. purp- F^1. porfirio **a** | solo F^2 5 is F^2 *in ras.* bis (**DE**?) **a** *D* 6 himantopodi (*B*) *G* (*S*). *cfr. index.* emant- F^2R^2**Ea**. aemant- *r*. haemant- *C*. haemat- *v* (*H*) *D* 7 quam **a** | eadem *v*. in ead- *ll. J* 10 *an* et fruge? 11 aquatecas F^2. -uas tecas (tectas **a**) F^1**a** | soliti auide uorare et *ego.* (*cfr. XI 67*). solida (-do **R**) ut deuorauere (-rare **E**) *ll.* soliti sunt (soli dicuntur *J*) deuorare *v* 12 ceteri F^2 15 huc *v*. hoc *ll. cfr. XI 135. 138* 16. 17 in os F^2**Ea** *v*. onos **D**. onus F^1. honor **R** 17 more **adz** *H Brot.* | fertur **az** 18 septentrionali **R** (?) *L cum P. cfr. IX 76* 19 inusitata **ad** *v* *a. Brot. cfr. § 84* 20 accepimus **Ea** *v*. accip- *rS* 21 longinquitatem F^1**a**. -tatum F^2

Parthorum et in Asia, aquaticarum laudatissimae, rursus phasianae in Colchis — geminas ex pluma aures submittunt subriguntque —, Numidicae in parte Africae Numidia; omnesque iam in Italia.

5 (68) Phoenicopteri linguam praecipui saporis esse Api- 133 cius docuit, nepotum omnium altissimus gurges. attagen maxime Ionius celeber et vocalis alias, captus vero obmutescens, quondam existimatus inter raras aves, iam et in Gallia Hispaniaque. capitur *circa* Alpes etiam, ubi et phalacro- 10 coraces, avis Baliarium insularum peculiaris, sicut Alpium pyrrhocorax, luteo rostro niger, et praecipua sapore lagopus. pedes leporino villo nomen hoc dedere cetero candidae, columbarum magnitudine. non extra terram eam vesci facile, 134 quando nec vita mansuescit et corpus ocissime marcescit. 15 est et alia nomine eodem, a coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo unctu cibis gratissima. visam in Alpibus ab se peculiarem Aegypti et ibim Egnatius Calvinus praefectus earum prodidit.

49. (69) Venerunt in Italiam Bedriacensibus bellis ci- 135 20 vilibus trans Padum et novae aves — ita enim adhuc vocantur —, turdorum specie, paulum infra columbas magni-

§ 132: (2) Ar. IX 49 B, 633^b 2. Athen. IX 387$^{c e}$. Martial. III 58, 16. 15. XIII 72. 73. Pallad. I 29. Col. VIII 2, 2. — § 133: Martial. XIII 71. — (7) Hor. epod. 2, 54. Martial. XIII 61. Ael. XV 27. Athen. VIII 388^a. — (9. 10) cfr. Pl. XI 130.

1 phartorum F^1. pant- F^2 3 *an* omnes (*vel* quae omnes)? 5 poenico opteri (obt- R) F^{1}R pheni a 7 celeber et˜ R^1. -bratur *va.S. an* celeber est? 8 inter raras F^{2}E^2*v*. in terras *r* 8. 9 *dist. ego* 9 circa (ca) *ego*. et *ll.v*. et per *C. cfr. XIV 132* | phalacoraces a. -cocroraces F^{1}R 10 aues F^2*va.D* | baliarum a. -learium R^2*va.S* | peculiares R(?)*va.D. cfr. vol. V p. 487 ad XXXII 59* 11 ni generet F^{1}a. et *G* | praecipuo R(?)*va.D* | lagopos F^2. -pes a 12 pedes E(?)z*v*. pede *r* | gandi (gra- a) de F^{1}a 13 *an* non ē extra? 14 uiua *va.S* | ocissime E^2 (*margo Verc.*) *D*. occisie Rd. -si *rS*. -sae statim *v* | emarcescit *SJ* 15 Est et F^2*G*. Est Ead. Esse *r*. Et *v* 16 tinctu F^{2}E^2*v* | uisa Fa 19 uenerem F^{1}R. -re F^2*va.D* | bedriacensibus (beri- a) *ll.S*. bebri- *Verc.*(*G*). -nses *v*. *cfr. Tac. hist. II 50* 21 turdorum F^{2}E^2*v*. dorum DF^{1}R. ho- E^{1}a

tudine, sapore gratae. Baliares insulae nobiliorem etiam
129 supra dicto porphyrionem mittunt. ibi et buteo accipitrum
generis in honore mensarum est, item vibiones; sic vocant
minorem gruem.

136 (70) Pegasos equino capite volucres et grypas aurita 5
aduncitate rostri fabulosos reor, illos in Scythia, hos in
Aethiopia. equidem et tragopana, de qua plures adfirmant,
maiorem aquila, cornua in temporibus curvata habentem,
ferruginei coloris, tantum capite phoeniceo. nec Sirenes
impetraverint fidem, adfirmet licet Dinon, Clitarchi celebrati 10
auctoris pater, in India esse mulcerique earum cantu quos
137 gravatos somno lacerent. qui credat ista, et Melampodi
profecto aures lambendo dedisse intellectum avium sermonis dracones non abnuat vel quae Democritus tradit nominando aves quarum confuso sanguine serpens gignatur, 15
quem quisquis ederit intellecturus sit alitum colloquia, quaeque de una ave galerita privatim commemorat, etiam sine
his inmensa vitae ambage circa auguria. nominantur ab
138 Homero scopes avium genus: neque harum saturicos motus, cum insidientur, plerisque memoratos facile conceperim 20
mente, neque ipsae iam aves noscuntur, quam ob rem de
confessis disseruisse praestiterit.

---

§ 136: Mela III 88 extr. (cfr. Pl. VIII 72. VII 10. Phil. VA III 48). Sol. 30, 29. — § 137: Apollod. bibl. I 9, 11, 3. — Gell. X 12, 7. cfr. Pl. XXIX 72. Phil. VA III 9. — § 138: Hom. ε 66. (Ar. IX 28). Ael. XV 28. Athen. IX 391[ab].

---

2 et in puteo F[1]R[1]a 3 uibiones *Tom. e Polem.* bibi- d *Brot.* uiui- F[2]. uipi- *rv(S). cfr. index* | sic enim R(?)*va.D* 5 grypas FE*S*. -ppas R. gripas a. gryphas (D?)d*v(J). cfr. VII 10. XXXIII 66* | auritos *va.G. an* auritos ac dira? 10 affirmet (*om.* licet — 14 quae) a | licet affirmet *va.S* 11 cantus DF[1]R 12 credit F[1]*va.S* 13 aures R(?)*v.* augures *r.* -guri aures *D* 14 abnuet F[2]*va.S(D)* | democritos F[1]R[1]. -tes a 15 gignantur F[1]R 17 priuati F[1]a 19 neque — 20 insidientur *om.* E[1]a 20 insidientur d[2] *in ras.* T(*P*)*S*. -dentur E[2]*H*. assidien- *r* | plerique FR[1]a 21 noscuntur (*P*)*H*. nasc- *ll.v* 22 disseruisse F[2]Ea *Verc.*(*Bas.*). deseruisset (decons- F[1]) *r.* -sse *v*

50. (71) Gallinas saginare Deliaci coepere, unde pestis 139
exorta opimas aves et suopte corpore unctas devorandi.
hoc primum antiquis cenarum interdictis exceptum invenio
iam lege Gai Fanni consulis undecim annis ante tertium
5 Punicum bellum, ne quid volucre poneretur praeter unam
gallinam quae non esset altilis, quod deinde caput trans-
latum per omnes leges ambulavit. inventumque deverti- 140
culum est in fraude*m* earum gallinaceos quoque pascendi
lacte madidis cibis: multo ita gratiores adprobantur. femi-
10 nae quidem ad saginam non omnes eliguntur nec nisi in
cervice pingui cute. postea culinarum artes, ut clunes
spectentur, ut dividantur in tergora, ut a pede uno dilatatae
repositoria occupent. dedere et Parthi cocis suos mores.
nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet, clune,
15 alibi pectore tantum laudatis.

(72) Aviaria primus instituit inclusis omnium generum 141
avibus M. Lae*n*ius Strabo Brundisi equestris ordinis. ex eo
coepimus carcere animalia coercere, quibus rerum natura
caelum adsignaverat. **51.** maxime tamen insignis est in
20 hac memoria Clodii Aesopi, tragici histrionis, patina HS $\overline{C}$
taxata, in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone
vocales, HS $\overline{VI}$ singulas coemptas, nulla alia inductus sua- 142

---

§ 139: Varro III 9, 2. Col. VIII 2, 4. Cic. acad. II 57. — (4) Macrob. III 17, 5. Gell. II 24, 3 sq. — § 140: cfr. Col. VIII 7, 4. — (11) cfr. Martial. III 60, 7. Sen. ep. 47, 6. — § 141: Varro III 5, 8. — (20) cfr. Pl. XXXV 163. Val. M. IX 1, 2. Tertull. de pallio 5.

---

1 deliaci (**DE**?) *v*. -acia *r* 3 erarum F^1. -anū **a**d^2**T** 4 annis *om.* F^1. a **a** 5 uolucrum E^2*va.H*(*D*) 6 at illis F^1R^1**a**. utilis F^2 7 diuerticulum F^2**Ea***va.S. cfr. § 172* 8 fraudē **z***S*. -de *ll.v* 9 lacte madidis *G*. -tē addidis **D**F^1**R**. -tis F^2. -te additis **Eas**. -to **z***v* 10 quidam F^1**a** 11 clunes F^2E^2*v*. -ne (-nę **R**) *r* 14 hic clune *va.J* 17 Laenius (*P*)*H e Varr.* leuus **E**. lelius **a**. lael- *rv*(*D*) 18 rebus **Fads**. *om.* *va.*(*P*)*H* | naturę **F**. -re **R** 20 glodii **Fa** | HS $\overline{C}$ *H*. *del.* E^2. con F^2. in is (his **d**) *r*. sexcentis HS *v* 21 taxata E^2d^2*v*. texa tua F^2. ta eaia (caia **a**. eua **R**) *r* 22 HS *H*. bis E^2. in his *r*. nūmis d^2 *in ras.* *v* | $\overline{VI}$ *S*. VI **R***v*. III **a**. ui *r*

vitate nisi ut in *i*is imitationem hominis manderet, ne
quaestus quidem suos reveritus illos opimos et voce meritos,
9, 122 dignus prorsus filio, a quo devoratas diximus margaritas,
non sic tamen, ut verum facere vel*im* inter duos iudicium
turpitudinis, *ni*si quod minus est summas rerum naturae 5
opes quam hominum linguas cenasse.

143 52. (73) Generatio avium simplex videtur esse, cum
et ipsa habeat sua miracula, quoniam et quadripedes ova
9, 37 gignunt, chamaeleontes, lacertae et quae diximus . . ., item
serpentes. pinnatorum autem infecunda sunt quae aduncos 10
habent ungues. cenc*h*ris sola ex his supra quaterna edit
ova. tribuit hoc avium generi natura, ut fecundiores essent
fugaces earum quam fortes. plurima pariunt struthocameli,
gallinae, perdices [soli]. coitus avibus duobus modis, femina
considente humi, ut in gallinis, aut stante, ut in gruibus. 15

144 (74) Ovorum alia sunt candida, ut columbis, perdicibus,
alia pallida, ut aquaticis, alia punctis distincta, ut meleagridum,
alia rubri coloris, ut phasianis, cenchridi. intus autem
omne ovum volucrum bicolor, aquaticis lutei plus quam albi,
id ipsum magis luridum quam ceteris; piscium unicolor, 20

---

§ 143: (10) Ar. VI 1, 558^{b} 27—30; G III 1, 749^{b} 10. 750^{a} 6. 7. 749^{b} 31 sq. (cfr. IX 15, 616^{b} 5). — (14) Ar. V 2, 539^{b} 27—31. — § 144: Ar. VI 2, 559^{a} 23—26. 17—21. 10, 564^{b} 22; G III 1, 751^{b} 12. 19. 749^{a} 18. 25.

---

1 in **F**^{2}**d**^{2}*v*. *om.* *r* 2 mandere ne **F**^{1}. -dere inde **a**. -daret ne **F**^{2} 4 *dist.* *D* | non — tamen *om.* **a** | sic **F**^{2}*D*. sit **RE**^{2}*v*. si *r* | tamen auiũ **R**^{2} | uerear *D* | facere uelim *ego* (*cfr. VII 130*). -cere ui **DE**. -cere **F**^{2} *in ras.* *D*. -cile **R**(?)**ad**. fatear facile *v* 5 nisi *v*. si *ll.*(*P*)*D* | quidem (*P*)*D* | summas **F**^{2}*v*. -ma *r* | natura// **F**^{1} 6 auium *P* 9 *lac. indic. S; exciderunt* in aquatilibus | inter **R**(?)*va.J* 10 pinnatarum **F**. penn- **ad** 11 cenchris *B*. cancris (generis **E**^{2}) *ll.* generi *v* 13 struthocamellinae (*om.* galli) **DE**^{1}. structo- **F**^{1}. strutio- **Rad** 14 *uncos ego posui coll. Ar.* sali **DF***v*. soli *rH* (*ad seqq. referens*) | femina (**DE**?) *v*. -nae **F**. -ne **Ra** 15 considente **F**^{2}**E**^{2}*v*. continente *r* 17 punctis **F**^{2}**d**^{2}**E**^{2}*v*. -ta *r* | meleagridi *G* 18 rubri **F**^{2}**E**^{2}*v*. probri *r* | cencridi **FR**. *om.* **a** 19 aquatici **F**^{2}**a** | ut ei **F**^{1} | quā **F**^{2}**E**^{2}*v*. quo *r* | albi *v*. alibi *ll* 20 idque *va.D* | unicolor **F**^{1} (*sc.* ouum est). unus color *rv*

145 in quo nihil candidi. avium ova ex calore fragilia, serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. aquatilium rotunda, reliqua fere fastigio cacuminata. exeunt a rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed pro-
5 tinus durescente quibuscumque emergunt portionibus. quae oblonga sint ova, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. feminam edunt quae rotundiora gignuntur, reliqua marem. umbilicus ovis a cacumine inest, ceu gutta eminens in putamine.

10 **53.** Quaedam omni tempore coeunt, ut gallinae, et pa- 146 riunt, praeterquam duobus mensibus hiemis brumalibus. ex iis iuvencae plura quam veteres, sed minora, et in eodem fetu prima ac novissima. est autem tanta fecunditas, ut aliquae et sexagena pariant, aliquae cotidie, aliquae bis die,
15 aliquae in tantum, ut effetae moriantur. Hadrianis laus maxima. columbae deciens anno pariunt, quaedam et unde- 147 ciens, in Aegypto vero etiam brumali mense. hirundines et merulae et palumbi et turtures bis anno pariunt, ceterae aves fere semel. turdi, in cacuminibus arborum luto nidi-
20 ficantes paene contextim, in secessu generant. a coitu X diebus ova maturescunt in utero, vexatis autem gallinae et columbae pinna evulsa aliave simili iniuria diutius.

Omnibus ovis medio vitelli parva inest velut sanguinea 148

§ 145: Ar. VI 2, 559[a] 15. 27. 28. 559[b] 13—15; G III 2, 752[a] 12 sq. 32 sq. — Hor. sat. II 4, 12. 13. — (7. 8) Col. VIII 5, 11 (contra Ar. VI 2, 559[a] 28—30). — Ar. G III 2, 752[b] 2. (VI 3, 561[a] 24). — § 146: Ar. VI 1 init. — (12) ib. 2, 560[b] 4—6. — (14) ib. 1, 558[b] 15. 20. 21. 16; G III 1, 750[a] 27 sq. 749[b] 29. — § 147: Ar. VI 4, 562[b] 24. 25. — (18) Ar. V 13 init. VI 4 init. — (19) Ar. VI 1, 559[a] 5—7. VIII 16 extr. — (20) ib. 2, 560[b] 19—25. — § 148. 149: Ar. VI 3, 561[a] 10—13. 24—28. 561[b] 10—12. 27—31. Varro III 9, 16. Col. VIII 5, 14.

2 lenta *v.* -nia *ll* 4 potamine **F**[2]**a**. -nes **F**[1]. -nis **R**[1] 8 a *om.* **F**[1]. (a *lac.*) 12 iuuent **F**[1]**a**. -en/// **R**[1] 14 aliquae ante incubitum et *Petav. ex Ar.* (πρὸ ἐπῳασμοῦ) 15 effectae **F**[1]. -te **R** 16 et in **F**[1]**a** 18 *an* palumbes, turtures? *cfr. § 158 et nota ad XXX 61* 21. 22 diebus decem *H* 22 pinne euulsa (-sae **F**[2]) **F** | aliaue **F**[2]*v.* -aeue *r* (a *lac.*) | diutius *v.* -tinus *ll* (a *lac.*) 23 in medio **dT** | uitelli **R**(?)*v.* -tuli *r*

gutta, quod esse cor avium existimant, primum in omni corpore id gigni opinantes: in ovo certe gutta ea salit palpitatque. ipsum animal ex albo liquore ovi corporatur. cibus eius in luteo est. omnibus intus caput maius toto corpore, oculi conpressi capite maiores. increscente pullo 5
149 candor in medium vertitur, luteum circumfunditur. vicensimo die si moveatur ovum, iam viventis intra putamen vox auditur. ab eodem tempore plumescit, ita positus, ut caput supra dextrum pedem habeat, dextram vero alam supra caput. vitellus paulatim deficit. aves omnes in pedes na- 10
150 scuntur, contra quam reliqua animalia. quaedam gallinae omnia gemina ova pariunt et geminos interdum excludunt, ut Cornelius Celsus auctor est, alterum maiorem; aliqui negant omnino geminos excludi. plus vicena quina incubanda subici vetant. parere a bruma incipiunt. optima fe- 15 tura ante vernum aequinoctium. post solstitium nata non implent magnitudinem iustam tantoque minus, quanto serius provenere.

151 **54.** (75) Ova incubari intra decem dies edita utilissimum; vetera aut recentiora infecunda. subici inpari nu- 20 mero debent. quarto die post quam coepere incubari, si contra lumen cacumine ovorum adprehenso ima manu purus et unius modi perluceat color, sterilia existimantur esse proque *i*is alia substituenda. et in aqua est experimentum:

---

§ 149: (10) Ar. G III, 2, 752[b] 12—14. — § 150: Celsus = Ar. VI 3, 562[a] 27 sq. cfr. G IV 4, 770[a] 13. — (14) Varro ib. § 8. 9. Col. ib. § 8. 1. 8. 9. — § 151: Col. ib. § 4. 8. Varro ib. § 12. 11. Geop. XIV 7, 27. 13.

---

2 gigni F[2]E*v*. -nunt *r* | in ouo — 10 deficit *om.* a | certa F[2] | guttam F[1] | ea *om.* F 3 aluo F[1]. ipso F[2] 4 eius *om. HBrot.* | ut (*pro* in) F[1] | luteo E[2]*v*. -to *r* | *an* initio? *cfr. Ar.* 7 si F[2]R[2]*v*. *om. r* 8 plumes ut F[1] 10 defecit FR 11 que (*pro* quā) F[1] 12 omnia *del.* E[2]z*D*. *at cfr. Ar.* (πάντα δίδυμα) | gemina F[2]R[2]E[2]z*v*. *om. r* 14 incubandas ubique tant F[1]R[1]. -ntū ad 15 a F[2]E[2]*v*. *om. r* 21 incubare az. -bar// F[1]. -bat R[1] 22 una F[2]*v*. *cfr. XXIX 75* (pede imo) 23 modus F[1]a 24 eis *ll.v*

inane fluitat, itaque sidentia, hoc est plena, subici volunt. concuti vero experimento vetant, quoniam non gignant confusis vitalibus venis. incubationi datur initium post novam 152 lunam, quia prius inchoata non proveniant. celerius excluduntur 5 calidis diebus; ideo aestate undevicensimo educent fetum, hieme XXV. si incubitu tonuit, ova pereunt; et accipitris audita voce vitiantur. remedium contra tonitrus clavus ferreus sub stramin*e* ovorum positus aut terra ex aratro. quaedam autem et citra incubitum sponte natura*e* gignunt, 153 10 ut in Aegypti fimetis. scitum de quodam potore reperitur Syracusis tam diu potare solitum, donec cooperta terra fetum edere*nt* ova.

55. (76) Quin et ab homine perficiuntur. Iulia Augusta 154 prima sua iuventa Tib. Caesare ex Nerone gravida, cum 15 parere virilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ovum in sinu fovendo atque, cum deponendum haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor; nec falso augurata proditur. nuper inde fortassis inventum, ut ova calido in loco inposita paleis igne modico 20 foverentur homine versante, pariterque et stato die illinc

---

§ 152: Varro III 9, 16. Col. VIII 5, 9. Geop. ib. § 13. (cfr. Pl. XVIII 322). — (4) Ar. G III 2, 753ᵃ 17. 18. Ar. VI 2, 559ᵇ 29—560ᵃ 2. 4. — (7) cfr. Col. ib. § 12. Geop. ib. § 11. — § 153: Ar. VI 2, 559ᵇ 1—4. (cfr. Geop. XIV 8). — § 154: Suet. Tib. 14 init.

---

3 *an* decima demum post? *cfr. Col.* 3. 4 nom̄ iam lunam F[1] 5 educunt *va.D* 7 tonitrus (tonot- F[1]) FRa*H*. -ruus (DE?)*D*. -ruum z. -rua d. -rum *v*. *cfr. vol. I p. 538 ad II 142* 8 stramine *v*(*J*). -na (tram- a) *ll.S* | aratro F[2]R[2]E[2]*v*. eretro (cre- E[1]) *r* 9 naturae *G*. -ra *ll.v*(*J*) | gignit R*va.G*(*J*) 10 egypto a | fim̄tis F[1]R. figm̄- F[2]. *om.* a | potore F[2]E[2]*G*(*D*). *om. rH.* uini pot- *v*. (*Ar.* φιλοπότης τις) 11 putare Fa 12 ederent *v*. -re *ll* 13 homini F[1]a | Liuia *va.G*(*H*?) 14 iuuentatibus (-tutibus F[1]. -ta F[2]) *ll* | caesarem F[1]Ra 16 sinū F | fouendo E(?)*B*. -dū *rv* 17 habere F[1]R[1] | immitteretur a. imitar- F[1] 18 falsu F[1]R[1] | augusta F[1]R[1]a (*add.* augurata *va.G*) | fortasse *G*. *at cfr. nota ad VII 9* 20 aestato F[1]. est- Ra. statuto *va.G* | illinc F[2]E[2]*v*. -ic R[2]. milium *r*. *an* uiuus *vel* uitalis?

155 erumperet fetus. traditur quaedam ars gallinarii cuiusdam dicentis, quod ex quaque esset. narrantur et mortua gallina mariti earum visi succedentes in vicem et reliqua fetae more facientes abstinentesque se cantu. super omnia est anatum ovis subditis atque exclusis admiratio prima non plane agno- 5 scentis fetum, mox incerti sin*g*ultus sollicite convocantis, postremo lamenta circa piscinae stagna mergentibus se pullis natura duce.

156 **56.** (77) Gallinarum generositas spectatur crista erecta, interim et gemina, pinnis nigris, ore rubicundo, digitis in- 10 paribus, aliquando et super IIII digitos traverso uno. ad rem divinam luteo rostro pedibusque purae non videntur, ad opertanea sacra nigrae. est et pumilionum genus non sterile in *i*is, quod non in alio genere alitum, sed quibus centra, fecunditas rara et incubatio ovis noxia. 15

157 **57.** (78) Inimicissima autem omni generi pituita maximeque inter messis ac vindemiae tempus. medicina in fame et cubitus in fumo, utique si e lauru aut herba sabina fiat, pinna per traversas inserta nares et per omnes dies mota;

---

§ 155: Cic. acad. II 86. — Ar. IX 49 extr. Ael. IV 29 med. — (4) Cic. ND II 124. — § 156: Varro III 9, 4. Col. VIII 2, 7. 8. Geop. XIV 7, 9. — (13) Col. ib. § 14. — (15) Geop. ib. § 17. — § 157: cfr. Col. VIII 5, 20. 21. (3, 1). Geop. ib. § 5. 6. Pl. XXIV 102 extr. XX 57.

---

1 erumpet retus **R**^{1}. -pet recti' **a**. -p////&us **F**^{1} 2 esset *v*. ēent **R**^{2}**E**^{2}. ee *r* 3 succedentis **FR** 5 primo *Bas.* 6 incerti singultus (*P*)*S*. -tis incultus (-tuus **DF**^{1}) **DFE**^{2}. -tis (-tos *v*) incubitus **RE**^{1}a*v* 9 crista **F**^{2}**d***v*. -ste *r* | erecta **R**^{2}**d***v*. recta (-te **F**^{1}) *rD* 10 interdum *va.S. cfr. vol. I p. 537 ad II 104* | pinnis **F***S*. penn- *rv*(*D*). primis *L errore* 11 IIII **a**. quattuor (*pro* quaternos) *rv* | transuerso **Ra***va.J* 13 pumulionum **F**^{1}**R** 14 minus (*pro* in iis) **F**^{2} *e corr.* 15 contra **Eaz***D*. certa *va.J. cfr. Geop.* 16 omni *ego*. -ium *ll.v. cfr. vol. IV p. 483 ad XXIV 78* | genere **F**^{1} | maxime quae **a**. -maeque **F**^{2}. -mae quae **F**^{1} 17 messis **F**^{2}**da***v*. -sses *r* | ac **E***S*. ae **DF**^{1}**R**. et **F**^{2}**da***v* | medicinae **Fa**. *om.* **R**^{1}. (*an* -cina ē?)
18 fimo **F**^{1}**R**^{1}**a** | fiet curua ut **a**. si ex lauro aut *va.S*
19 pinnas **F**^{1}. pennas **Ra**. -nna *va.S*(*D*) | transuersas **F**^{2}**Ra** *va.J* | mota **F**^{2}**E**^{2}*v*(*D*). et mota *r*. em- **Tz***S*

cibus alium cum farre aut aqua perfusus, in qua maduerit noctua, aut cum semine vitis albae coctus ac quaedam alia.

58. (79) Columbae proprio ritu osculantur ante coitum. **158** pariunt fere bina ova, ita natura moderante, ut aliis cre-5 brior sit fetus, aliis numerosior. palumbis et turtur plurimum terna nec plus quam bis vere pariunt, atque ita, si prior fetus corruptus est et *ut*, quamvis III pepererint, numquam plus II educant. tertium inritum est; urinum vocant. palumbis incubat femina post meridiana in matutinum, cetero 10 mas. columbae marem semper et feminam pariunt, priorem **159** marem, postridie feminam. incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu femina. excludunt XX die, pariunt a coitu V. aestate quidem interdum binis mensibus terna educunt paria, namque XVIII die excludunt statimque con-15 cipiunt; quare inter pullos s*a*epe ova inveniuntur, et alii provolant, alii erumpunt. ipsi deinde pulli quinquemenstres fetificant. et ipsae autem inter se, si mas non sit, feminae **160** aeque saliunt pariuntque ova inrita, ex quibus nihil gignitur, quae hypenemia Graeci vocant.

20 **59.** Pavo a trimatu parit; primo anno unum aut alterum **161** ovum, sequenti quaterna quinave, ceteris duodena, non amplius, intermittens binos dies ternosve parit, et ter anno, si

---

§ 158: Ar. VI 2, 560^b 26. VI 4 init. 1, 558^b 26. 4, 562^b 4. 6—8. 9—11. 8, 564^a 18—20. — § 159: Ar. VI 4, 562^b 14—19. 26. cfr. 2, 560^b 21. — (15) cfr. Varro III 7, 9. Geop. XIV 1, 4. — § 160: Ar. VI 2 extr. — § 161: Ar. VI 9 init. Ael. V 32. Col. VIII 11, 5. 10. 9. 5. 12. Varro III 9, 10.

---

1 allium **R**^{2}*va.S* | ferre **F**^{1}**a** 2 aut **F**^{2}**R***G*. aui **DF**^{1}. auis **Ea***v* | at **a**. et *va.S* 5 faetus **F**. factus **a**. partus *G*^{2} | palumbis **DFR**^{1}. -bes **R**^{2}*v*. -bus **Ead***D* | turturi **F**^{2}. -res **R**^{2}*va.J* 6 uis **F**^{1}**a** | fere **F**^{2}*va.*(*P H* | ita ut si *D* 7 prioris **F**^{1}**a** | et ut *ego*. et *ll.v* | tria (*pro* terna) *ll.v* 8 duobus *ll.v* (*rectius* binos) | educunt **R**(?)*L* | tertium quod **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*va.J*(*D*) 9 palumbes *va.Brot.*(*S*) | *an* meridianā (*sc.* horam)? 11 *an* post biduū? *cfr. Ar.* 13 quinque **F**. quinto **R**(?)*C*. XXV **az** (*an* VII? *cfr. Ar.*) 14 educant **F**^{2}**R**^{2}. edunt *va.H* | nam *G* 15 saepe *v*(*D*). sepe **F**^{2}**E**^{2}. *om. rS* 19 hypemenia **F**. hypp- **R**. yp- **a** 20 autem **F**^{1}**a**

gallinis subiciantur incubanda. mares ea frangunt desiderio incubantium; quapropter noctu et in latebris pariunt aut in excelso cubantes, *s*et nisi molli strato excepta franguntur. mares singuli quinis sufficiunt coniugibus. cum singulae aut binae fuere, corrumpitur salacitate fecunditas. partus exclu- 5 ditur diebus ter novenis aut tardius tricensimo.

162 Anseres in aqua coeunt, pariunt vere aut, si bruma coiere, post solstitium, XL prope, bis anno, si priorem fetum gallinae excludant, alia*s* plurima ova XVI, paucissima VII. si quis subripiat, pariunt donec rumpantur. aliena 10 163 non excludunt. incubanda subici utilissimum VIIII aut XI. incubant feminae tantum tricenis diebus, si vero tepidior*es* sint, XXV. pullis eorum urtica contactu mortifera, nec minus aviditas nunc satietate nimia, nunc suamet vi, quando adprehensa radice morsu saepe conantes avellere ante colla 15 sua abrumpunt. contra urticam remedium est stramento ab incubitu subdita radix earum.

164 **60.** Ardiolarum tria genera: leucon, as*t*eria*s*, pelion. hi in coitu anguntur; mares quidem cum vociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. nec minus aegre pa- 20 165 riunt gravidae. aquila tricenis diebus incubat et fere maiores alites, minores vicenis, ut miluus et accipiter. *m*ilu*u*s fere parit numquam plus ternos, is qui aego*li*os vocatur et quaternos, corvus aliquando et quinos. incubant totidem

---

§ 162. 163: Varro III 10, 3. Col. VIII 14, 4. 5. 6. — (12) Ar. VI 8, 564^a 10. 6, 563^a 29. Varro ib. § 3. 5. Col. ib. § 7. 8. 7. — § 164: Ar. IX 1, 609^b 21—25. — § 165: Ar. VI 6, 563^a 27—563^b 2.

---

1 incubando **F**^{2} 3 set *ego*. et *ll.v* 4 singulis **F**^{1}**Ra** 7 brumam **F**^{1}**a** 8 probe **F**^{1}. -ba **a** 9 alias — 17 earum *om*. **a** | alias *v*. -io **F**^{2}*D*. -ia *r* 9. 10 sedecim . . septem *et* 11 nouem aut undecim *ll.v pro num. distrib.* 12 tepidiores *v*. -ris *ll.D* 13 contractu **F**^{1}**d** | ne **DF**^{1}**R**^{1} 18 archolarum **a**. ardeo- **R**^{2}*va.J* | leucon **R**^{2}(**DE**?)*v*. leugon *r* | asterias *v ex Ar*. suasperia *ll* | pelion (πελιόν) *ll*. pellos *v*. (*Ar*. πέλλος) 20 oculi **F**^{1}**R** 22 miluus (*olim scriptum* miluos) *ego ex Ar*. singulos *ll.v*. miluus binos *Gesner*. (*cfr. Müller em. II p. 10. 11*) 23 is — 24 quaternos **F**^{2}**R**^{2}**d**^{2}**T***v*. *om*. *rz* | aegolios *v*. -onos **R**^{2}. -ornos **F**^{2}. egonus **d**^{2}**T**. *cfr. Ar*. (*ubi var. lect.* αἰτώλιος) 24 et *del*. **d**^{2}*va.S*

diebus. cornicem incubantem mas pascit. pica novenos, melancoryphus supra XX parit, semper numero inpari, nec alia *iis* plures: tanto fecunditas maior parvis. hirundini caeci primo pulli sunt et fere omnibus quibus numerosior 5 fetus.

(80) Inrita ova, quae hypenemia diximus, aut mutua 166 feminae inter se libidinis imaginatione concipiunt aut pul- 160 vere, nec columbae tantum, sed et gallinae, perdices, pavones, anseres, chenalopeces. sunt autem sterilia et minora 10 ac minus iucundi saporis et magis umida. quidam et vento putant ea generari, qua de causa etiam zephyria appellant. urina autem vere tantum fiunt incubatione derelicta, quae alii cynosura dixere. ova aceto macerata in tantum emolli- 167 untur, ut per anulos transeant. servari ea in lomento aut 15 hieme in paleis, aestate in furfuribus utilissimum. sale exinaniri creduntur.

61. (81) Volucrum animal parit vespertilio tantum, 168 cui et membranaceae pinnae uni. eadem sola volucrum lacte nutrit ubera admovens. parit geminos; volitat amplexa 20 infantes secumque portat. eidem coxendi*x* una traditur *esse*. in cibatu culices gratissimi.

---

§ 165: (1) Ar. VI 8, 564^a 17. — IX 13 init. 15, 616^b 4—7. — (4) Ar. G IV 6, 774^b 26 sq. — § 166: Ar. G III 1, 751^a 18 sq. — Ar. VI 2, 559^b 28. (V 1, 539^a 33). 559^b 24. — (10) ib. 560^a 6—8. 5. — § 167: Varro III 9, 12. Col. VIII 6, 1. 2. — § 168: (19) Macrob. VII 16, 7.

---

1 piganos uenos $\mathbf{F^1a}$ 2. 3 nec alia **DFR***G*. -ias *B*. inequalia **Ea** (*add*. nec alias *v*) 3 iis *ego*. in *ll.v*. *del*. *G* | pluris **Ea***S*. -ibus *va.G* | tanta $\mathbf{F^2E^2dTs}$*va.G* 4 pulli sunt $\mathbf{F^2}$*D*. -llis $\mathbf{DF^1E^1a}$. -lli $\mathbf{E^2}$(**R**?)*v* 5 partus *va.H* 11. 12 appellant. Vrina $\mathbf{F^2}$. -ntur urina $\mathbf{R^2}$*S*. -ntur in $\mathbf{DF^1R^1}$. -ntur haec **E***v*. -ntur (*om*. urina — 16 creduntur) **a** 12 tantum. Vrina fiunt *va.H* 15 in furfuribus **R***v*. furf- *rD* 17 tantum $\mathbf{F^2}$*v*. in ta- *r* 18 membranaceę $\mathbf{F^2R}$*G*. -na (-nae *D*) ceu $\mathbf{E^2}$*v*(*D*). -cae *r* | pinnae $\mathbf{F^2R}$*G*. pen- $\mathbf{E^2}$*v*(*D*). pemne *r* | um **Ea**. *om*. *v a.G*(*D*) 19 la&e $\mathbf{F^1}$. letę $\mathbf{a^1}$ | admouens parit *ego* (*et dist*.). -ouit (-ouet *H*) parens $\mathbf{DFR^1E^1a}$*H*. -ouens parens $\mathbf{R^2E^2}$*S*. -ouens *v*. *cfr. vol. I p. 545 ad III 100* 20 coxendix *v*. -dis *ll* 21 ēē *ego* (*et dist*.). et *ll.v* | cibato **Fa**

169 **62.** (82) Rursus in terrestribus ova pariunt serpentes, de quibus nondum dictum *e*st. coeunt conplexu, adeo circumvolutae sibi ipsae, ut una existimari biceps possit. viperae mas caput inserit in os, quod illa abrodit voluptatis
170 dulcedine. terrestrium eadem sola intra se parit ova, unius 5 coloris et mollia, ut pisces. terti*o* die intra uterum catulos excludit, dein singulis diebus singulos parit, XX fere numero. itaque ceteri tarditatis inpatientes perrumpunt latera occisa parente. ceterae serpentes contexta ova in terra incubant et fetum sequenti excludunt anno. crocodili vicibus 10 incubant, mas et femina. sed reliquorum quoque terrestrium reddatur generatio.

171 **63.** (83) Bipedum solus homo animal gignit. homini tantum primi coitus paenitentia, augurium scilicet vitae a paenitenda origine. ceteris animalibus stati per tempora 15
7, 38 anni concubitus, homini, ut dictum est, omnibus horis dierum noctiumque; ceteris sa*t*ias in coitu, homini prope nulla.
172 Messalina Claudi Caesaris coniunx, regalem hanc existimans palmam, elegit in id certamen nobilissimam e prostitutis ancillam merce*n*ariae stipis eamque nocte ac die superavit 20 quinto atque vicensimo concubitu. in hominum genere maribus deverticula veneris, excogitata omnia scelere naturae, feminis vero abortus. quantum in hac parte multo nocentiores quam ferae sumus! viros avidiores veneris hieme, feminas aestate Hesiodus prodidit. 25

---

§ **169. 170**: Ar. III 1, 511ᵃ 16. V 4. — Herod. III 109. Mir. ausc. 165. Ael. I 24. Ar. V 34. (Isid. XII 4. 11. 10). — § **171**: Ar. V 1, 539ᵃ 15. — (15) Ar. V 8, 542ᵃ 19. 26. — § **172**: Hesiod. op. et d. 586. Ar. ib. 32.

---

2 est *C.* sit *ll.v* 6 tertio *ego.* -ia *ll.v. cfr. luc. p. 60* 8 ceteris a. -rae *C* 9 contecta *va.(P)H* 10 sequenti F². -te *rv. cfr. § 161 et vol. IV p. 495 ad XXIX 137* 13 bipedum — 25 prodidit *om.* a 14 primo F¹ | poenitentiae R | uita F¹ 17 sacias FR. satietas *va.S. cfr. V 6. XII 78. XIII 130. (VIII 209. XXXII 45 extr.)* 18 regalē hanc F²*D.* -lē *rH.* hanc (hoc *L*) reg- *v* 20 mercedariae FR 22 maribus D²*v.* mani- *r* | diuerticula F²*va.S. cfr. § 140* | *dist. ego* | scelerae D¹F. -ra Rz 25 hesiodos F². hess- F¹

Coitus aversis elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, 173
rhinoceroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus aversa genitalia. cameli etiam solitudines aut secreta certe petunt, neque intervenire datur sine pernicie; coitus tot*o* die, et
5 his tantum ex omnibus. quibus solida ungula in quadripedum genere, mares olfactus a*c*cendit. avertuntur et canes, phocae, lupi, in medioque coitu invitique etiam cohaerent.
supra dictorum *dasypodum* plerumque feminae priores 174
superveniunt, in reliquis mares. ursi autem, ut dictum est, 8, 126
10 humanitus strati, irenacei stantes ambo inter se conplexi, feles mare stante, femina subiacente, vulpes in latera proiectae maremque femina amplexa. taurorum cervorumque feminae vim non tolerant; ea de causa ingrediuntur in conceptu. cervi vicissim ad alias transeunt et ad priores
15 redeunt. lacertae ut ea, quae sine pedibus sunt, circumflexu venerem novere.

Omnia animalia quo maiora corpore, hoc minus fecunda. 175
singulos gignunt elephanti, cameli, equi; acanthis duodenos, avis minima. ocissime pariunt quae plurimos gignunt. quo
20 maius est animal, tanto diutius formatur in utero. diutius gestantur quibus longiora sunt vitae spatia, neque crescentium tempestiva ad generandum aetas. quae solidas habent 176

---

§ 173: Ar. V 2, 539^{b} 22. (II 1, 500^{b} 15. 16). Sol. 27, 16. — Ar. ib. 540^{a} 13—17. Ael. VI 60. — (5) cfr. Ar. VI 18, 572^{b} 10. Col. VI 27, 10. 24, 2. — (6) Ar. V 2, 540^{a} 23—25. 9. 10. — § 174: Ar. ib. 539^{b} 24. 29—540^{a} 4. (cfr. VI 30 init.). ib. 10. 11. — (12) ib. 5—7. VI 29 init. — V 4 extr. — § 175: Ar. G IV 4, 771^{a} 18 sq. — (19. 20) ib. 10, 777^{a} 32. — § 176: Ar. G IV 4, 771^{b} 2.

---

1 coitos **F**^{1}**R**^{1} 4 toto die *ego*. tota die **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}. tote (-tę **a**) *r* 5 *dist. ego cum Ven.* 6 accendit *G*. antcedit **E**. antec- *rv* 7 inuiti (*U 196*) *D* 8 dasypodum *ego ex Ar. om. ll.v* | plerisque *B* 9 superueniunt in **dT***S*. -unt **F***v*. -untur *rD* | reliqu/// **R**^{1}. -uę **R**^{2} 10 humi strati *P ex Ar.* 12 feminam **F**^{1} | amplexa **F**^{2}*v*. -xae (-xe **R**) *r*. (**a** *lac.*) 13 feminae **R**(?) *v*. minae (-ne **Fa**) *r* 14 coitu (*B*) *G* | et *ll.v. an* nec? *cfr. Ar.* 15 circumplexu *va.J* 17 maturia **a**. -ra **F**^{1}**d**. maiore *va.H* | corpora **a** | fecunda sunt *va.S* 21 gloria sunt **a**. glorias **F**^{1}. ////// sunt **R**^{1} 22 aetas — 274, 5 tantum *om.* **a**

ungulas, singulos; quae bisulcas, et geminos pariunt; quorum in digitos pedum fissura divisa est, e*t* numerosiora in fetu. sed superiora omnia perfectos edunt partus, haec inchoatos, in quo sunt genere leaenae, ursae; et vulpes informe etiam magis quam supra dicta parit, rarumque est 5 videre parientem. postea lambendo calefaciunt fetus omnia ea et figurant. pariunt plurimum quaternos. caecos autem gignunt canes, lupi, pantherae, thoes.

177 Canum plura genera. Laconicae octavo mense utr*i*mque generant; ferunt LX diebus et plurimum III. ceterae 10 canes et semenstres coitum patiuntur. inplentur omnes uno coitu. quae ante iustum tempus concepere, diutius caecos habent catul*o*s, e*t* omnes totidem diebus. existimantur in urina attollere crus fere semenstres; id est signum consummati virium roboris. feminae hoc idem si- 15 178 dentes. partus duodeni quibus numerosissimi, cetero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant, sicut omnes mares aut omnes feminas gigni. primos quo*s*que mares pariunt, in ceteris alternant. ineuntur a partu sexto mense. octonos Laconicae pariunt. propria in eo genere maribus 20 labore salacitas. vivunt Laconici annis denis, feminae duodenis, cetera genera XV annis, aliquando et XX, nec tota sua aetate generant, fere a duodecimo desinentes.

179 Felium et ichneumonum reliqua ut canum. vivunt

---

§ 176: (3) ib. 6, 774[b] 5—16. Ar. VI 34. 35. (cfr. Pl. VIII 126. 151). — § 177. 178: Ar. VI 20, 574[a] 16. 17. 22. 18. 26 sq. 574[b] 19. 23—26. — (19) 574[a] 24. 574[b] 26. 29—33. V 14, 546[a] 28. — § 179: Ar. VI 35, 580[a] 23. 24. ib. 33, 579[b] 31. 580[a] 2—4.

---

2 et *ego. del.* **F**[2] *D.* e *ll.* ea *L.* eo *v* 3 perfectus **F**[1]**R**[1] | inchoatus **FR** 4. 5 *dist. H ex Ar.* 4 informe **R***J.* -ma *r.* -mem *S.* -mia *v* | ursa parit **z**. ursae pariunt *va.H* 6 parientes *va.H* 9 utrimque *v.* utrum- *ll* 10 sexaginta . . tribus *ll.v* 13 catulos et *ego.* -li se (-lis **R**) *ll.* -los nec *v. at cfr. Ar.* 14 ruina **F**[1]**R**[1] 16 duodenis **R** 18 quosque (*J*) *S.* -oque *ll* 19 ineunt ora **F** 21 labore *Brot.*(*J*). -res *ll.* -ris *v*(*L*). a labore *G*[2]. post laborem (*P*)*S* | alacritas *va.*(*P*)*Brot.* 22 annis d. annos *ll.v. an delendum?* | XX **T***G.* uiginti *ll.v*(*S*). uicenos *H*

annis senis. dasypodes omni mense pariunt et superfetant,
sicut lepores. a partu statim inplentur; concipiunt quamvis
ubera siccante fetu. pariunt *vero* caecos. elephanti, ut
dixímus, pariunt singulos magnitudine vituli trimenstris. 175 8, 28
5 cameli XII mensibus ferunt; a trimatu pariunt vere ite-
rumque post annum inplentur a partu. equas autem post ter- 180
tium dem*um* aut post unum ab enixu utiliter admitti putant
coguntque invitas. *asinas* et septimo die concipere facillime
creditur. equarum iubas tondere praecipiunt, ut asinorum
10 coitum patiantur humilitate; comantes enim gloria super-
bire. a coitu solae animalium currunt exadvers*us* aquilonem
austrumve, prout marem aut feminam concepere. colorem
ilico mutant, rubriore pilo vel quicumque sit pleniore: hoc
argumento desinunt admittere, etiam *v*olentes. nec inpedit
15 partus quasdam ab opere falluntque gravidae. vicisse Olym-
pia praegnantem Echecratidis Thessali invenimus. equos 181
et canes et sues initum matutinum adpetere, feminas autem
post meridiem blandiri diligentiores tradunt. equas domitas
LX diebus equire ante quam gregales, sues tantum coitu
20 spumam ore fundere, verrem subantis audita voce, ni ad-
mittatur, cibum non capere usque in maciem, feminas autem
in tantum effer*a*ri, ut hominem lancinent, candida maxime
veste indutum. rabies ea aceto mitigatur naturae adsperso.

---

§ 179: (4) Ar. V 14 extr. — (5) ib. 546^b 2—5. — § 180: Ar. VI 22, 576^b 28 sq. 22. cfr. Pl. VIII 164. — (8) Ar. ib. 23, 577^a 29. — (9) Xenoph. r. equ. 5, 8. (Ar. VI 18, 572^b 8). — Ar. ib. 572^a 17. — § 181: (17) Ar. V 14, 546^a 22.

---

1 denis *coni. Brot.* 2 pasta **F**^{1} 3 uero ($\mathring{u}$) *H.* non (n̄) *ll.v.* autem *J* 5 duodecim *ll.v* | a **F**^{2}**R**^{2}**E**^{2}*v*(*S*). u **DF**^{1}. ut **E**^{1}. e **R**^{1}. *del. H* | *an* fere? *cfr. Ar.* 7 demū *J.* diem *ll.v*(*H*). annum *C* 8 asinas (*P*) *U 197. om. ll.v* | et *ego.* et mulier (-iter **E**) *ll.G* (*ortum ex* utiliter *prave iterato*). mulier *v.* set muli mater *J. cfr. n. luc. p. 98* | septima *va.H* 11 exaduersus (*S*)*D.* -sos **DF**^{1}. -so *rv.* -sum *J* | aquilone austroue *H.* -onum austrorumue *v* 14 uolentes *v.* nol- *ll.H* 17 initium **FR** | feminis *P* 19 sexaginta **DFE***D.* XL **z** | coitum **FR**. *an* in coitu? 20 nisi *va.S* 22 efferari *v.* -erri *ll* | lancinent **R**^{2}**T***S.* laci- **D**^{1}**FR**d. lacerent **D**^{2}**E***v*

182 aviditas coitus putatur et cibis fieri, sicut viro eruca, pecori caepa. quae ex feris mitigentur, non concipere, ut anseres, apros vero tarde et cervos nec nisi ab infantia educatos mirum est. quadripedum praegnantes venerem arcent praeter equam et suem; sed superfetant dasypus et lepus tantum. 5

183 **64.** (84) Quaecumque animal pariunt, in capita gignunt circumacto fetu sub enixum, alia*s* in utero porrect*o*. quadripedes gestantur extentis ad longitudinem cruribus et *ad* alvum suam adplicatis; homo in semet conglobatus inter

184 duo genua naribus sitis. molas, de quibus ante diximus, 10

7,63 gigni putant, ubi mulier non ex mare, verum ex semet ipsa tantum conceperit. ideo nec animari, quia non sit ex duobus, altricemque habere per se vitam illam quae satis arboribusque contingat. **65.** ex omnibus, quae perfectos fetus, *sues* tantu*m* et numerosos edunt, *na*m plures contra naturam 15 solidipedum aut bisulcorum.

185 (85) Super cuncta est murium fetus, haut sine cunctatione dicendus, quamquam sub auctore Aristotele et Alexandri Magni militibus. generatio eorum lambendo constare, non coitu, dicitur. ex una genitos CXX tradide- 20 runt, apud Persas vero praegnant*e*s in ventre parentis re-

186 pertas. et salis gustatu fieri praegnantes opinantur. itaque

---

§ 182: (4) Ar. VII 4, 585ª 3—6. cfr. Pl. supra § 179. VIII 219. (VII 48). — § 183: Ar. VII 8, 586ᵇ 4. 586ª 34; G IV 9. cfr. Pl. VII 45. — § 184: cfr. Ar. G IV 7 init. — (14) ib. 6, 774ᵇ 17. — § 185: (19) Ar. VI 37, 580ᵇ 31. 13. 29. Ael. XVII 17 extr. IX 3 init. — § 186: Ar. ib. 580ᵇ 16. 21.

---

3. 4 *dist. H* 4. 5 praeter quam R¹. -quem F¹ 7 fetu (*om.* R) sub enixum *ll. Verc.* (*D*). sub enixum fetu *v*(*C*) | alias *B.* -ia *ll.* antea *D. cfr. Ar.* | porrecto *B.* -ta *ll.v* 8 gestatur F | extentis R*S.* -ndis a. -nsis *rv*(*J*) | ad *v. om. ll.S* 11 ex semet FdE²*v.* ea (a R) se- *r* 12 conperit F¹R¹a 14 que *om.* F¹a 15 sues *G.* ue *ll.* uel *v* | tantum *B.* -tus DF¹R. -tos *rv* | numeros F¹. in humerosos E² | nam *ego.* item *ll.v. cfr. § 176 et Ar.* | mures *D* 17 haut *om.* F 18 sub *om.* z*va.G.* ab a 19 *dist. G* 21 aut persas F¹R¹a | praegnantes in *B.* in praegnantis (-atis F¹Ra) *ll.S* | utero *va.H* | parentis *B.* parie- *ll.v*(*S*). *cfr. Ar.* 22 gustu a | opinatur F¹R¹a

desinit mirum esse unde vis tanta messes populetur murium
agrestium, in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo
illa multitudo repente occidat. nam nec exanimes reperi-
untur neque extat qui murem hieme in agro effoderit.
5 plurimi ita ad Troada proveniunt et iam inde fugaverunt
incolas. proventus eorum siccitatibus. tradunt etiam obi-
turis vermiculum in capite gigni. Aegypti muribus durus
pilus sicut irenaceis. *i*idem bipedes ambulant ceu Alpini
quoque. — Cum diversi generis coiere animalia, ita demum 187
10 generant, si tempus nascendi par habent. — Quadripedum
ova gignentium lacertas ore parere, ut creditur vulgo, Ari-
stoteles negat. neque incubant e*ae*dem, oblitae quo sint
in loco enixae, quoniam huic animali nulla memoria; itaque
per se catuli erumpunt.
15 **66.** (86) Anguem ex medulla hominis spinae gigni acce- 188
pimus a multis. pleraque enim occulta et caeca origine
proveniunt, etiam in quadripedum genere, **67.** sicut sala-
mandrae, animal lacertae figura, stellatum, numquam nisi
magnis imbribus proveniens et serenitate desinens. huic
20 tantus rigor, ut ignem tactu restinguat non alio modo quam
glacies. eiusdem sanie, quae lactea ore vomitur, quacumque
parte corporis humani contacta toti defluunt pili, idque,
quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat.

§ 186: (5) cfr. Ael. XI 28. XVII 41. — (6) Th. fr. 174, 7. 8 Wim. Ar. ib. 581ª 1 sq. cfr. Pl. VIII 132. — § 187: Ar. G II 7, 746ª 32. (Ar. VI 23, 577ᵇ 9). — (14) Ar. V 33, 558ª 16. — § 188: Ov. M XV 390. Ael. I 51. — (18) schol. Nic. alex. 537. Th. fr. VI 1, 15. III 8, 60 Wim. Ar. V 19, 552ᵇ 17. Ael. II 31. Geop. XV 1, 34. cfr. Pl. XXIX 75.

2 *an* adhuc quoque? 5 itaque **Ez***va*. *G*(*D*) 6 *dist.* (*P*)*H*. (5—7 *turbato ordine laborant*) 7 capite **F**[2]*v*. cante **DF**[1]**R**. coitu **Ea** | aegypti **ad***S*. -tiis **F**[2]**E**[2]*v*(*D*). -tii *r*. *cfr. XI 111* 8 iraenaceis **F**. iran- **a**. irin- **R**[2]. erin- (*vel* herin-) *va*. *J* 12 eędem *v*. eod- *ll* 13 animalia **F**[1]**Ra** 15 accepimus **d***v*. accip- *ll*. *H* 17 salamandra *va*. *S*. *cfr. not. p. 259, 10* 18 lacerti *va*. *S* 19 deficiens *va*. *S* 20 in (*pro* ut) **F**[1]**a** | tactu restinguat **F**[2]*H*(*D*). -tur ext- **DF**[1]. -tuſ ext- **F**[1] *corr.* **Ea**. -tu ext- **R**(?)*S*. -tū ext- *v* 22 toti — p. 276, 3 generant *om.* **a** 23 uitilignē **F**[1]**R**[1]. uitii lig- **F**[2]

189 **68.** (87) Quaedam ergo gignuntur ex non genitis et
188 sine ulla simili origine, ut supra dicta et quaecumque ver
statumque tempus anni generant. ex his quaedam nihil
gignunt ut salamandrae, neque est in *i*is masculum femini-
numve, sicut neque in anguillis omnibus*que* quae nec ani- 5
mal nec ovum ex sese generant. neutrum est et ostreis
190 genus et ceteris adhaerentibus vado vel saxo. quae autem
per se generantur, si in mares et feminas discripta sunt,
generant quidem aliquid coitu, sed inperfectum ac dissimile
et ex quo nihil amplius gignatur, ut vermiculos muscae. 10
id magis declara*b*it natura eorum quae insecta d*i*cuntur,
arduae explanationis omnia et privatim dicato opere nar-
randa. quapropter ingenium praedictorum et reliqua sub-
texetur edissertatio.

191 **69.** (88) Ex sensibus ante cetera homini tactus, dein 15
gustatus; reliquis superatur a multis. aquilae clarius cer-
nunt, vultures sagacius odorantur, liquidius audiunt talpae:
obrutae terra, tam denso atque surdo naturae elemento,
praeterea voce omni in sublime tendente, sermonem exau-
diunt et, si de iis loquare, intellegere etiam dicuntur et 20
192 profugere. auditus cui hominum primo negatus est, huic et
sermonis usus ablatus, nec sunt naturaliter surdi, ut non
*i*idem sint et muti. in marinis ostreis auditum esse non

---

§ 189: (4) Ar. IV 11, 537[b] 32. 24. cfr. V 1, 539[a] 22. 15, 547[b] 18 sq.; G I 1, 715[a] 23—25. 715[b] 4. 17. III 11, 761[b] 23. 762[b] 23. — § 191: Ar. I 15 extr. — § 192: (22) Ar. IV 9, 536[b] 3.

---

1 ergo **DFET***S*. uero **R**(?)*v* 2. 3 uer statumque **R**[2]**E**[2]*S*. *om.* *rH*. *praem.* aestas aut **E**[2]*v*(*D*). *at cfr. Ar.* 3 generant *ll.v*(*SD*). -rat *H*(*J*) 4 in his genus **R**(?)*va.D* | masculinum *va.S* 5 omnibusque *v*. -bus *ll* 6 neouum **F**[1]. neoum **R**[1] | et sese **DF**[1]**E**[1]. *om.* **R***SJ* 7 nec (*pro* uel) **F**[1]**R**[1] 8 sunt (*pro* si in) **F**[1]**a** | discripta **FE**[1]*D*. desc- *rv* 11 declarabit *ego*. -ruit **F**[1]. -rauit *rH* (**a** *lac.*). -rant (naturae) *v* | eorum **D**(?)*v*. ear- *r* (**a** *lac.*) | dicuntur *v*. duc- **RE**[2]. -cantur *r* (**a** *lac.*) 12 ardua **F**[1]**R**[1] 13 qua *om.* **FR**[1] 14 edisse statio **F**[1]**R**[1]. disserta- *va.Brot.* 19 omne **R**[1]. -nium *va.S* | tendentes **F** 20 etiam — 21 profugere *om.* **F**[1]**R**[1]**a** 21 qui **a**. quin **F**[1] 23 sunt **F**[1]**Ra**

est verisimile, sed ad sonum mergere se dicuntur solen*es*;
ideo et silentium in more piscantibus. **70.** (89) pisces 193
quidem auditus nec membra habent nec foramina, audire
tamen eos palam est, utpote cum plausu congregari feros
5 ad cibum adsuetudine in quibusdam vivariis spectetur et in
piscinis Caesaris genera piscium ad nomen venire quos-
damve singulos. itaque produntur etiam clarissime audire
mugil, lupus, salpa, chromis et ideo in vado vivere.

(90) Olfactum *i*is esse manifeste patet, quippe non 194
10 omnes eadem esca capiuntur et prius quam adpetant odo-
rantur. quosdam et speluncis latentes salsamento inlitis
faucibus scopuli piscator expellit velut sui cadaveris agni-
tionem fugientes, conveniuntque ex alto etiam ad quosdam
odores, ut saepiam ustam et polypum, quae ideo coiciuntur
15 in nassas. sentinae quidem navium odorem procul fugiunt,
maxime tamen piscium sanguinem. non potest petris avelli 195
polypus; idem cunila admota ab odore protinus resilit. pur-
purae quoque faetidis capiuntur. nam de reliquo animali-
um genere quis dubitet? cornus cervini odore serpentes
20 fugantur, sed maxime styracis; origani aut calcis aut sul-
puris formicae necantur. culices acida petunt, ad dulcia
non advolant.

§ 192: (1) Ar. IV 8, 535^a 14. 15. 533^b 16. — § 193: ib. 533^b 1 sq. — cfr. Pl. XXXII 16. 17. Martial. IV 30, 7. — (7) Ar. ib. 534^a 8 sq. — § 194: Ar. ib. 14. 15. 17—19. 23—26. 28—534^b 2. — § 195: Ar. ib. 534^b 27—29. 535^a 7. 8. — (19) ib. 534^b 22—25. (cfr. Pl. VIII 118. XXVIII 149. XII 81). — (21) Ar. ib. 535^a 3. 4.

1 dicuntur *om. va.H* | solenes *H ex Ar.* -lent (-lere **F**^{2}) *ll.v* 2 more **F**^{1}**R**^{1}**a**. mare **F**^{2}. mari **R**^{2}(**DE**?) *v. cfr. XVI 13. XXV 85* 3 audituus **F**^{1}*D*. -tuos **R**^{1}. -tū os **a** 4 est *om.* **a** | utpote *G(SD)*. ut pute **F**^{2}. ut pate **DF**^{1}. ut (*om.* **a**) patet *rv(H)*. *del. J* 6 quosdamue *ego*. -dam **a***v*. -damque *rH* 8 cromis **F**. cronus **a** | et — uiuere *del. P* 10 es//// **R**^{1}. ess& **F**^{1}. esse **F**^{2} | adorantur **F**^{1}**a** 12 scopoli **FR** | piscatur **F**^{1}**a** 14 ////odores **F**^{1}. modo res **a** | coiciuntur **F**^{2}*G(D)*. coigu- **DF**^{1}. cogu- *rv(J)* 15 Sed in aequidem **F**^{1}. Sed equ- **a** 16 *an* escis? *cfr. Ar.* 17 cunila *B ex Ar.* cunicula (uni- **R**) *ll.v* | *an* ob odorē? 19 *an* ceruini usti? | insecta (*pro* serpentes) *P ex Ar.* 20 solporis **F**^{1}. sulpho- **F**^{2}**R**. -phuris **a** *va.J*

71. Tactus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius; nam et ostreis et terestrium vermibus quoque.

196 (91) Existimaverim omnibus sensum et gustatus esse. cur enim alios alia sapor*e*s adpetant? in quo vel praecipua naturae *v*ari*e*ta*s* et *lusu*s: alia dentibus praedantur, alia un- 5 guibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine eruunt, alia acumine excavant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. nec minor varietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent. 10

197 **72.** (92) Venenis capreae et coturnices, ut diximus, 69 pinguescunt, placidissima animalia, at serpentes ov*is*, spectanda quidem draconum arte: aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quae deinde in semet convoluti frangunt intus atque ita putamina extussiunt, aut si tenerior 15 est catulis adhuc aetas, orbe adprehensa spirae ita sensim vehementerque praestringunt, ut amputata parte ceu ferro e reliqua, quae amplexu tenetur, sorbeant. simili modo avibus devoratis solidis contentione plumam *ex*cita*m* revomunt. 20

198 (93) Scorpiones terra vivunt. serpentes, cum occasio est, vinum praecipue adpetunt, cum alioqui exiguo indi-

---

§ 195: (1) ib. 533ᵃ 17. 18. — § 196: (5) Cic. ND II 122. — § 197: (13) Ar. VIII 4 extr. — § 198: (22) ib. 4, 594ᵃ 9. 7. 22—24. 15.

---

1 actuus **F**¹. -tus **a** 4 saporis **FRa** | quod **F**¹**a** | uel *om.* **F**¹ 5 uarietas *ego coll. v. 8.* arcitae **DF**¹**E**¹**adT**. artae **F**². architectio **R**² *e corr. G.* -tiq; **E**²*v.* -tae *H.* -ti *J.* artificia *D* | et lusus *ego. cfr. IX 102 et XIV 42. XXI 1.* et hiois **DF**. ////his **R**¹**E**¹. et his **a**. Ex his **E**². et fibis **d**. et uiuis **T**. uis *v*(*H*). *del. G*(*D*) 6 rostro **F**¹. -ris **a** | alia — eruunt *om.* **FR**¹**a** | ruunt *va.S. cfr. XI 159* 11 caprae *Lucret. IV 639* 12 ad serpentes (-tis **F**²) **FR** | ouis *v.* oua *ll* 15 excutiunt **a***va.H* 16 ē **F**²**E**²*H.* et *r.* est et *v* | spire **F**¹. -ra **a** 18 et (*pro* e) **a** | reliquam (*om.* e) *va.S* 19 contentione **dT***v.* contione (cot- **R**¹) *ll.* certione **s**. contritione *coni. B* | plumā **Rds**(*P*)*H.* -mas *B.* -ma **DF**¹**E**¹**aT**. plurima **F**²**E**²*v* | excitā (*P*)*H.* et cita **DF**¹**E**¹**dT**. -tha **R**. -to **a**. et ossa **F**²**E**²*G*(*D*). et cita et (et cetera *v*) ossa **sz***v* 21 uiuunt et **R***S*

geant potu; eaedem minimo et paene nullo cibo, cum adservantur inclusae, sicuti aranei quoque, alioqui suctu viventes. ideo nullum interit fame aut siti venenatum. nam neque calor *i*is nec sanguis nec sudor, quae aviditatem na-
5 turali sale augent. in quo genere omnia magis exitialia, si suum genus edere ante quam noceant. condit in thesauros 199 maxillarum cibum sp*h*ingiorum et satyrorum genus, mox inde sensim ad mandendum manibus expr*o*mit, et quod formicis in annum, sollemne est his in dies vel horas. **73.**
10 unum animal digitos habentium herba alitur, lepus; e*a* et fruge solidipedes, et e bisulcis sues omni cibatu et radicibus. solidipedum volutatio propria. serratorum dentium carnivora sunt omnia; ursi et fruge, fronde, vindemia, pomis vivunt et apibus, cancris etiam ac formicis; lupi, ut diximus, 8, 83
15 et terra in fame. pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus; item veterina, quamquam et fruge et herba, *scilicet* 200 ut bibere, sic edunt. ruminant praeter iam dicta silvestrium cervi, cum a nobis aluntur, omnia autem iacentia potius quam stantia, et hieme magis quam aestate, septenis fere
20 mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt.

(94) In potu autem, quibus serrati dentes, lambunt et 201 mures hi vulgares, quamvis ex alio genere sint. quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boves. neutrum ursi, sed

---

§ 198: (5) ib. 29, 607ᵃ 28. (cfr. Pl. XI 281). — § 199: (10) cfr. Ar. VIII 28, 606ᵇ 1. — (10. 11) Ar. VIII 6, 595ᵃ 13—18. — (12) ib. 5 init. — § 200: Ar. ib. 10, 596ᵃ 16. 17. ib. 8 init. — (17) Ar. IX 50, 632ᵇ. 3—6. 9. — § 201: Ar. VIII 6 init.

---

1 edem **F**[1]. edent **a** 2 fuctu **F**[2]*v*. ru- *r* 3 ideoque *H* 4 calor his *G*. -ris *ll*. -ris uim **z** (*add.* habent *v*) | sanguis *G*. -inis *ll*.**z***v* | sudoris **z***va.G* | naturalē **F**[2]*va.G* 5 genera **F**[1]**a** | exiit alia **F**[1]**a** 6 condit — 9 horas *om*. **a** 7 sphingiorum *B*. spi- **DR**. -onum **FE**. spong- *v* 8 scensim **F**[1]**R** | expromit *C*. -primit *ll.v* 9 his in **F**[2]**R**[2]**d**[2]*v*. *om*. *r* 10 ea *ego*. sed *ll.v* 11 fuge **F**[1]**a** | sues **R**[2]*v*. suis *r D* 12 carniuiora **F**[2] 16 scilicet *ego*. sed *ll.v*. (*Ar*. ὡς γὰρ ἂν πίνῃ) 17 ut bibere **F**[2]**E**[2]*v*. uiuere *r*. (**a** *lac.*) 17 et praeter **R** 21 potu **T***v*. -tum **F**[1]**E**[2]. pontu **a**. -tum *r*

aquam quoque morsu vorant. in Africa maior pars ferarum aestate non bibunt inopia imbrium, quam ob causam capti mures Libyci, si bibere, moriuntur. or*y*gem perpetuo sitientia Afric*ae* generant ex natura loci potu carentem et mirabili modo ad remedia sitientium: namque Gaetuli la- 5 trones eo durant auxilio, repertis *a*per*to* corpore eorum saluberrimi liquoris vesicis.

202 Insidunt in eadem Africa pardi condensa*m* arbore*m* occultatique e*x* ramis in praetereuntia desiliunt atque e volucrum sede grassantur. feles quidem quo silentio, quam 10 levibus vestigiis obrepunt avibus! quam occulte speculatae in musculos exiliunt! excrementa sua effossa obruunt terra, 203 intellegentes odorem illum indicem sui esse. **74.** (95) ergo et alios quosdam sensus esse quam supra dictos haut difficulter apparet. 15

Sunt enim quaedam *i*is bella amicitiaeque, unde et adfectus, praeter illa quae de quibusque eorum suis diximus locis. dissident olores et aquilae, corvus et ch*l*oreus noctu invicem ova exquirentes, simili modo corvus et miluus, illo praeripiente huic cibos, cornices atque noctua, aquilae et 20 trochilus, si credimus, quoniam rex appellatur avium, noctuae 204 et ceterae minores aves, rursus cum tr*ochilo* mustela et cornix, turtur et pyrallis, ic*h*neumones vespae et phalangia

§ 201: (1) ib. 28, 606^{b} 25—28. — § 202: (12) Ael. VI 27. — § 203. 204: (18) Ar. IX 1, 610^{a} 1. — 609^{a} 7. 20. (Cic. ND II 125. Ael. V 48). — (20) Ar. ib. 609^{a} 8. 609^{b} 12. 11, 615^{a} 19. — (21. 22) ib. 609^{a} 14. — (22. 23) ib. 17. 18. 5. (cfr. Pl. XI 72).

3 libici **Fa** | origem **FRa** | perpetuos **F**^{1}**Ra** | sitientem **sz***va*.*G* 4 Africae *G*. -ca *ll*.**sz***v* | generat **sz***va*.*G* | et *G* | naturali (-ri **E**^{1}) loco **Eaz** | carentē **F**^{1}**R***v*. -te *r* | et *ll*.*G*. cum *v* 6 apto *ego*. pro (pro in **F**^{2}**E**^{2}) *ll*. in *v* 8 condensā arborē *ego* (*cfr*. *IX 10*). -sa arbore *ll*.*v*(*H*). -sa arborū *G* 9 ex ramis *ego*. earum ramis *ll*.*G*. eius ra- **z***v* 10 crassantur **F**^{1}**Ra***va*.*C* | quodā **F**^{2} 11 leuis **F**^{1}**R**^{1} 18 chloreus (*P*)*H ex Ar*. cho- *ll*. clo- *v*. chlorio *B* 19 illi **F**^{1} 20 hic **F**^{1}**a** | *an* aquila *ut Ar*.? 21 prochilus **F**^{1}**R**^{1}**a** | *an* noctua *ut Ar*.? 22 trochilo *ego ex Ar*. terrestribus (t̄reſtrib.) *ll*.*v* 23 pyralis *va*.*S*(*J*) | icneumones **FR**. *om*. **a** | phalangi **F**^{2}. -ges *va*.*Bas*.

aranei, aquaticae *brenthos* et gavia *et* harpe, *harpe* et triorchis accipiter, sorices et ardiolae invicem fetibus insidiantes, — (aegithus avis minima cum asino; spinetis enim se scabendi causa atterens nidos eius dissipat, quod adeo
5 pavet, ut voce omnino rudentis audita ova eiciat, pulli ipsi metu cadant; igitur advolans ulcera eius rostro excavat) — volpes et mil*u*i, angues et mustelae et sues. aesalon vocatur parva avis ova corvi frangens, cuius pulli infestantur a volpibus. invicem haec catulos eius ipsamque vellit; quod 205
10 ubi viderunt corvi, contra auxiliantur velut adversus communem hostem. et acanthis in spinis vivit; idcirco asinos et ipsa odit flores spinae devorantes, aegithum vero in tantum, ut sanguinem eorum credant non coire multisque ideo veneficiis infament. dissident thoes et leones, et minima 206
15 aeque ac maxima. formicosam arborem urucae cavent. librat araneus se filo in caput serpentis porrectae sub umbra arboris suae tantaque vi morsu cerebrum adprehendit, ut stridens subinde et vertigine rotata ne filum quidem

§ 204: (1) ib. 23. 24. — (2) ib. 30. — (3) ib. 31—35. — (7) ib. 609^b 3. 28. — § 205. 206: (7—11) ib. 30—34. — (11—14) ib. 610^a 3—8. 13. 14.

1 aquatica **F**[2] | brenthos — triorchis *om.* **a** | brenthos *D ex Ar.* uentos **F**[2]. *om. rH.* anates *v*(*S*) | et *om.* **DE**[2] | gauia et *D.* -uiae **DRE**[1]*v*. -uia **F**[2]**E**[2]. -ui **F**[1]**d** | *dist.* (*P*)*J* | harpe et *ego coll. § 207.* et *ll.v.* (*nisi vero ex Ar. inserenda sunt* rubeta et serpens) 2 forices *ll.v. an* coruus (*olim scriptum* coruos)? *Ar.* πίπρα *vel* πιπώ *i. e.* coruus *ut p. 280, 18* | et ardeolae **R**[2]*va.J. om.* **a** | festibus **F**[1]**R**. flet- **F**[2] 3 aegithus — 6 excauat *alieno loco videntur inserta e margine, inserenda potius v. 7 ante* aesalon 5 prudentis **F**[1]**a** | qua **F**[1]**R**[1]**a** 7 Molpes **F**[1]**a** | milui *v*(*D*). mili **F**[2]. nili *rG* (*subl. dist.*). nisi (*i. e.* κίρκοι *ap. Ar.*?) *H cum Turn.* | angues (*om.* et) **R**(?)*G* 9 eius *ll.v. an* uolpis? 10 uiderint **a***va.G* 11 et *om.* **a** | aganthis **F**[1]. -tis **a** 12 flores **F**[2]**E**[2]*v*. -rē **R**[2]. -ra *r* | uero *ll.v*(*D*). uero anthus *B ex Ar.* 13 ideo **z**. ob id **R**(?)*v*. id (*pro* ido) *r* 14 beneficis **F**[1]**R** | thoes *v ex Ar.* thopes **d**. iho- **DE**. hio- **F**[2]. ho- **F**[1]. io- **R**. yo- **a** | a leones **R**. at le- **d**. ac le- *Dal.*[2] 15 erucae **F**[2]**R**[2](*P*)*Brot.* sorices *v* | carent **FR**[1]**a** 16 librat — p. 282, 2 est *om.* **a** 17 *an* morsus? 18 ac *va.S*(*J*) | uirgine **F**[1]**R**[1] | filium **F**[1]**R**

pendentis rumpere, adeo non fugere queat. nec finis ante mortem est.

207 (96) Rursus amici pavones et columbae, turtures et psittaci, merulae et turtures, cornix et ardiolae contra volpium genus communibus inimicitiis, harpe et miluus contra 5 triorchin. quid, non et adfectus indicia sunt etiam in ser-
8, 61 pentibus, inmitissimo animalium genere? dicta sunt quae Arcadia narrat de domino a dracone servato et agnito voce
208 [draconis]. de aspide miraculum Phylarcho reddatur. is enim auctor est, cum ad mensam cuiusdam veniens in 10 Aegypto aleretur adsidue enixa catulos, quorum ab uno filium hospitis interemptum, illam reversam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam et necem intulisse catulo nec postea in tectum id reversam.

209 **75.** (97) Somni quaestio non obscuram coniectationem 15 habet. in terrestribus omnia quae coniveant dormire manifestum est. aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de ceteris dubitant, dormire tamen existimant, non oculorum argumento, quia non habent genas, verum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata neque aliud quam caudas 20
210 moventia et ad tumultum aliquem expavescentia. de thynnis confidentius adfirmatur; iuxta ripas enim aut petras dormiunt, plani autem piscium in vado, ut manu saepe tollantur. nam delphini ballaenaeque stertentes etiam audiuntur. insecta quoque dormire silentio apparet, quae ne luminibus 25 quidem admotis excitentur.

---

§ 207: (4) Ar. IX 1, 610^{a} 13. 8. 11. — § 208: Phylarch. fr. 27 Mü. — § 209. 210: Ar. IV 10 init. — (17) ib. 537^{a} 2—4. 15—18. 23—25. 31. 537^{b} 2. 7. 12.

---

1 desuper pendentis *va.S* 6 triorchū **a**. -chem *va.H* 8 adgnito **F**. agnita **R**^{2}*Bas.* 9 draconi **R**(?)*H.* hominis *v. uncos ego posui* | pyllarco **Fa** 11 enixam *va.D* 13 intellegisse **FR**^{1} 16 coniueant **F**^{2}*J.* conn- **R**^{2}*G*^{2}. contuant **DF**^{1}**Ea**. -tinuant **R**^{1}. cor habent *v* 18 extimant **FR**^{1}. esti- **az** 19 qui **R***S* | quiete *om.* **a** 20 ſeu **a** | aliud **F**^{2}(**R**?)*G.* -ia *rv* | caudas **R**(?)*C.* -dis *rv* 22 quod iuxta (*om.* enim) **a** 24 ballaenę qua **F**^{1}. -llenę eque **F**^{2}. et ballene **a** | sternentes **F**^{1}**a** 25 quae **DRd***S.* qua **FE**. (**a** *lac.*). quia *v* 26 admo////tis **F**^{1}

(98) Homo genitus premitur somno per aliquot men- 211
ses, dein longior in dies vigilia. somniat statim infans; nam
et pavore expergiscitur et suctum imitatur. quidam vero
numquam, quibus mortiferum fuisse signum contra consue-
5 tudinem somnium invenimus exempla. magnus hic in vita
locus et diversis refertus documentis, utrumne sint aliqua
praescita animi quiescentis, qua*e* fiant ratione, an fortuita
res sit ut pleraque. si exemplis agatur, profecto paria fiant.
a v*i*no et a cibis proxima atque in redormitione vana esse
10 visa prope convenit. est autem somnus nihil aliud quam
animi in medium sese recessus. praeter hominem somniare 212
equos, canes, boves, pecora, capras palam est: ob hoc cre-
ditur et in omnibus quae animal pariant. de iis quae ova
gignunt incertum est, sed dormire ea certum.
15 Verum et ad insecta transeamus; haec namque restant
inmensae subtilitatis animalia.

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XI

---

20 (1) Restant inmensae subtilitatis animalia, quando ali- 1
qui ea neque spirare et sanguine etiam carere prodiderunt.

---

§ 211: Ar. VII 10, 587^b 6—10. IV 10 extr. (cfr. Suet. Nero 46 init.). — § 212: Ar. IV 10, 536^b 27—31. — § 1: (21) cfr. infra § 5. — (284, 1—5) Ar. IV 1, 523^b 12. 17—20. 13—15.

---

2 somniat **F**^{2}**E**^{2}*v*. -iai **D**. -ia// **F**^{1}. -ia *r* 3 ructū **a** 5 somnum **F**^{2}. -niorum **s***va.G* | in uita **FaT**. inuitat *r*(?)*v*. *cfr. VII 178* 6 refertus **F**^{2}*v*. -tur *r* 7 quae *ego*. qua *ll.v*. et qua *D*. quaque *coni. S* 8 Et si *va.S* 9 a uino *v*. autumno *ll* (**a** *lac.*) | redormitatione *G* 11 se **F**^{1}**R**^{1}**d**. *om.* **a** | c̄cessus **F**^{2} | somnia se **F**^{1}. -asse **F**^{2}**a** 13 pariunt **F**^{2}**dT***va.G* 14 est *om.* **FR**^{1}**ad**. (*an recte?*) 15 et *om.* **R**(?)*G* | haec — 16 animalia *om. G*
LIB. XI 21 sanguinem **F** | etiam *om.* **a**

1. multa haec et multigenera, terrestrium volucrumque vita
(alia... pinnata, ut apes, alia utroque modo, ut formicae,
aliqua et pinnis et pedibus carentia), et iure omnia insecta
appellata ab incisuris, quae nunc cervicium loco, nunc pec-
torum atque alvi, praecincta separant membra, tenui modo 5
fistula cohaerentia, aliquis vero non tota incisurae ambiente
ruga, sed in alvo aut superne tantum imbricatis flexili ver-
tebris, nusquam alibi spectatiore naturae rerum artificio.
2 **2.** in magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis
officina sequaci materia fuit: in his tam parvis atque tam 10
nullis quae ratio, quanta vis, *qu*am inextricabilis perfectio!
ubi tot sensus collocavit in culice? et sunt alia dictu minora:
sed ubi visum in eo praetendit? ubi gustatum adplicavit?
ubi odoratum inseruit? ubi vero truculentam illam et por-
3 tione maximam vocem ingeneravit? qua subtilitate pinnas 15
adne*xu*it, praelongavit pedum crura, disposuit ieiunam ca-
veam uti alvum, avidam sanguinis et potissimum humani
sitim accendit! telum vero perfodiendo tergori quo spiculavit
ingenio atque, ut in capaci, cum cerni non possit exilitas,
reciproca generavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter 20
sorbendoque fistulosum esset! quos teredini ad perforanda
robora *terebrar*um sono teste dentes adfixit potissimumque
4 e ligno cibatum fecit! sed turrigeros elephantorum mira-
mur umeros taurorumque colla et truces in sublime iactus,
tigrium rapinas, leonum iubas, cum rerum natura nusquam 25

---

1 multa genera **R**^{1}**a**. -tigena *va.H* 2 *lac. ego indicavi; exciderunt fere* pinnis carentia, ut iuli (*vel* scolopendrae), alia. *cfr. Ar.* | utraque **R** 3 et iure **Ead***v*(*Brot.*). ut iure **F**^{2}**R**^{2}. eiuri **D**. ///iuri **R**^{1}. iuri **F**^{1}. iure **T***L*(*S*) 4 ceruitium **F**. -icum **R**(?)*va.D* 5 alia **a** | sepaerant **F**. seper- **R** 6 incisurae ambiente *ego*. -ra eam amb- *ll.H*. -ra eas amb- *v* 7 ruga **F**^{2}*H*. -am **R**^{2}. -as *r*. roga **R**^{1}**d**. -as *r* | flexilibus **F**^{2}**R**^{2}*G*(*SD*). -lium *v* 8 numquam **F**^{1}**a** 11 quam *C*. tam *ll.v* 16 adnexuit *v*(*D*). -ectit *ll*. -euit (*Chiff.*) *S* 17 *dist. ego* | potissimam **DF**^{1}**Ra** 18 siti *D* | telum — p. 285, 4 superuacuum *om.* **a** 19 ut *om.* **F**^{1} | capaci (*sc.* spatio) *ll.v*. canali *coni. D*^{2} | exilitas, ita *va.S* 20 geminauit *G* 22 terebrarum *ego*. cum *ll.v*

magis quam in minimis tota sit. quapropter quaeso ne legentes, quoniam ex his spernunt multa, etiam relata fastidio damnent, cum *in* contemplatione naturae nihil possit videri supervacuum.

5 **3.** (2) Insecta multi negarunt spirare, idque ratione (5) persuadentes, quoniam viscera interiora nexus spirabilis non inesse*n*t. itaque vivere ut fruges arboresque, sed plurimum interesse, spiret aliquid an vivat. eadem de causa nec sanguinem *i*is esse, qui sit nullis carentibus corde atque iecore. 10 sic nec spirare ea quibus pulmo desit. unde numerosa quaestionum series exoritur. *i*idem enim et vocem esse *i*is (6) negant in tanto murmure apium, cicadarum sono, et alia quae suis aestimabuntur locis. nam mihi contuenti semper suasit rerum natura nihil incredibile existimare de ea. nec 15 video cur magis possint non trahere animam talia et vivere quam spirare sine visceribus, quod etiam in marinis docuimus (9, 16 sqq.) quamvis arcente spiritum densitate et altitudine umoris. volare quidem aliqua et animatu carere in ipso spiritu viventia, habere sensum victus, generationis, operis atque (7) 20 etiam de futuro curam, et quamvis non sint membra quae velut carina sensus invehant, esse tamen iis auditum, olfactum, gustatum, eximia praeterea naturae dona, sollertiam, animum, artem, quis facile crediderit? sanguinem non esse (8)

---

§ 5: cfr. Ar. IV 9, 535^{b} 5. 7, 532^{b} 5—8. II 15, 506^{a} 1. 2. 5. 6; de somno et vigilia 2, 456^{a} 12; de respir. 9, 475^{a} 29. (Pl. IX 16. 17). — § 8: cfr. Ar. I 4 init.; G II 1, 733^{a} 25; P I 5, 645^{b} 9. (II 4, 650^{b} 24 sq.).

---

1 ne *ll.S.* ne nostra **z***v*(*H*). ne haec *G* 3 in *v. om. ll*
6 quoniam *ll.v.*(*S*). -am in *H.* -am per **lsz** | uisceri interiori *va.H.* -era inter et ora *D. at cfr. § 37. IX 16. 17*
7 inessent (*U 198*) *J.* -sset *ll* 8 interesset **F**^{1}**a** | aliquid **F**^{2}*v.* -uis *r* 9 nullus **Tz**(*P*)*S* 12 apum *va.H* (*passim*) | alia (*sc.* contendunt) quae *ll.* quae alia (*coni. S*) *D.* aliis quae *v. cfr. n. luc. p. 20* 13 uis **F**^{1}**a** | semper (seper **F**^{1}) suasit **adTlz***v*(*S*). se persu- *r G*(*J*) 15 non possint **d***va.G* 16 ispirare **M.** inspi- **Ra.** /////irare **F**^{1} 17 spiritum **MF**^{2}**l***v*(*D*). spirat- *r***z***H.* (**a** *lac.*). *cfr. luc. p. 71* 21 carina *ll.v. an* canali?

iis fateor sic ut terrestribus quidem, cunctis inter se similem: verum ut saepiae in mari sanguinis vires atramentum optineat, purpurarum generi infector ille sucus, sic et insectis quisquis est vitalis umor, hic erit sanguis. denique existimatio sua cuique sit: nobis propositum est naturas rerum manifestas indicare, non causas indagare dubias.

9 **4.** (3) Insecta, ut intellegi possit, non videntur habere nervos nec ossa nec spinas nec cartilaginem nec pinguia nec carnes, ne crustam quidem fragilem ut quaedam marina, nec quae iure dicatur cutis, sed mediae cuiusdam inter omnia haec naturae corpus, arenti simile, nervo mollius, in reliquis partibus tutius vere quam durius. et hoc solum iis est, nec praeterea aliud. nihil intus nisi admodum paucis
10 intestinum inplicatum. itaque divolsis praecipua vivacitas et partium singularum palpitatio, quia quaecumque est ratio vitalis illa non certis inest membris, sed toto in corpore, minime tamen capite, solumque non movetur nisi cum pectore avolsum. in nullo genere plures sunt pedes, et quibus ex his plurimi, diutius vivunt divulsa, ut in scolopendris videmus. habent autem oculos praeterque *e* sensibus et *t*actum atque gustatum, aliqua et odoratum, pauca et auditum.

---

§ 9: Ar. IV 7, 532^a 31—532^b 3. 8—10. — § 10: Ar. IV 7, 531^b 30. 33—532^a 7. 8, 533^a 4. 16. 17. (P IV 6 init.).

---

1 sicut M. ne sicut l. sicut ne (nec F^2) *rv*. *cfr. Fels p. 11. luc. p. 23* | similem. uerum M*J*. -lē a. -lem quidem (-demum D^1) *r*l*v*. uerum simile quiddam *B* 2 uires *ll.*lz*v*(*J*). uices *B*. uicem *C* | obteneat DF^1. optineant Md^1. -net *C* 3 infectis Ml*v*. infectus *r* 4 erit et *G* 4 sanguis. denique M*J*. -uis. donec *r*l*G*. -uinis loco. Sed *v* | aestimatio *G* 5 ne sua M*J* | est *om.* M | natura R. -rae M (*sc.* causas? *cfr. Müller stil. p. 12*) 6 indagare MdTz*J*. indicare *r*l. iud- *v* 7. 8 habere neruos M*J*. neruos habere *rv* 9 ne crustum M. nec crustam F^{2}adz*va*.*G* 10 nec quae M*G*. nec quē R^2. neque *r*z. nec *v* | dicetur z*va*.*G* 11 natura M | neruo *ll.v.* in aluo *coni. J coll. § 1* 12 tutius R^2*S*. totius MF^2. istius *r*. siccius *v*. tostius *Fels p. 60* 14 itaque inplicatum M | praecipua uiualitas F^{1}R^{1}a. -puum leuacitas M 20 e *G*. *om. ll.* (sensus *v*) 20. 21 et tactum *ego*. tact- F^2*v*. et act- *r*

5. (4) Sed inter omnia ea principatus apibus et iure 11
praecipua admiratio, solis ex eo genere hominum causa ge-
nitis. mella contrahunt sucumque dulcissimum atque sub-
tilissimum ac saluberrimum, favos confingunt et ceras mille
5 ad usus vitae, laborem tolerant, opera conficiunt, rem *publi-*
cam habent, consilia privatim *quo*que, *at* duces gregatim et,
quod maxime mirum sit, mores habent praeter *cetera*, cum
sint neque mansueti generis neque feri. tant*a* est natura 12
rerum, ut prope ex umbra minima animalis incomparabile
10 effecerit quiddam. quos efficaciae industriaeque tant*ae* com-
paremus nervos, quas vires? quos ratione medius fidius *iis*
viros, hoc certe praestantioribus, quo*d* nihil novere nisi
commune? non sit de anima quaestio, constet et de sangu-
ine, quantulum tamen esse in tantulis potest? aestimemus
15 post ea ingenium.

6. (5) Hieme conduntur — unde enim *firmae* pruinas 13
nivesque et aquilonum flatus perferre vires? — sane et in-
secta omnia, sed minus diu quae parietibus nostris occultata
mature tepefiunt. circa apes aut temporum locorumve ratio
20 mutata est, aut erraverunt priores. conduntur a vergiliarum
occasu et latent ultra exortum — adeo non ad veris initium,
ut dixere, nec quisquam in Italia de alvis existimat ante

---

§ 11: (5—7) cfr. Verg. G IV 4. 5. 153—155. Varro III 16, 5. 3. 6. Didym. in Geop. XV 3, 1. 2. — § 13: Ar. VIII 14 init. — (21) cfr. Col. IX 14, 1. 18. (Verg. G IV 52). Pl. XVIII 253.

---

2 praecipuae **R**. (*an* -pua ē?) 4 ceras mille **RdT**G^2 *cum* *P*(*H*). ceras ille (illae *v*) **F**^{2}*v*(*L*). ceteras //////e **F**^{1}. -ra simile **DEa** 5 rem publicam *v*. rem· p· **F**^{2}. ſemp *r*. *cfr.* *§ 109 init.* 6 quoque *ego*. que **DEa**. *in* **F** *spat. vac. om.* **R**(?)*v* | at *ego*. ac **F**^{2}*v*. ad *r* 7 praeter cetera (ceta) *ego* (*et dist.*). praeterea *ll.v* 8 tanta *J*. -tū *ll*. tamen tanta *v* 9 minimi *va.J* 10 tantae *v*. -tos *ll* 11 ratione (-nem **R**^{2}) *ll.v*. -ni *G* | iis *ego*. *om.* *ll.v* 12 quod *ego*. quo *ll.v* 13 non *om.* **a**. *an* ne? 15 post ea *ego*. postea *ll.v*. *cfr. XII 83* 16 enim firmae *ego*. enim ad *ll.v*. *cfr. XIV 35. XVIII 83. XVI 241* 17 perferendos *v* 18 sqq. *dist. va.H* 21 et **F**^{2}**R**^{2}*S*. se *r*. (**a** *lac.*). sed *v* 22 nec **DF**^{2}*H*. ne *r*. nec ut *v*

14 fabas florentes —, exeunt ad opera et labores, nullusque, cum per caelum licuit, otio perit dies. primum favos construunt, ceram fingunt, hoc est domos cellasque faciunt, dein subolem, postea mella, ceram ex floribus, melliginem e lacrimis arborum quae glutinum pariunt, salicis, ulmi, 5
15 harundinis suco, cummi, resina. his primum alvum ipsam intus *in* totum ut quodam tectorio inlinunt et aliis amarioribus sucis contra aliarum bestiolarum aviditates, id se facturas consciae quod concupisci possit; isdem fores quoque latiores circumstruunt. 10

16 **7.** (6) Prima fundamenta commosin vocant periti, secunda *p*issoceron, tertia propolin, inter coria cerasque, magni ad medicamina usus. commosis crusta est prima, saporis amari. *p*issoceros super eam venit, picantium modo, ceu dilutior cera. e vitium populorumque mitiore cummi 15 propolis, crassioris iam materiae additis floribus, nondum tamen cera, sed favorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriae aditus obstruuntur, odore et ipsa etiamnu*m* gravi, ut qua plerique pro galbano utantur.

17 (7) Praeter haec convehitur erithace, quam aliqui san- 20 daracam, alii cerinthum vocant. hic erit apium dum operantur cibus, qui saepe invenitur in favorum inanitatibus

§ 14. 15: Ar. IX 40, 625[b] 23. 24. — (2) V 22, 553[b] 23—28. IX 40, 623[b] 27—32. Varro III 16, 8. Didym. in Geop. XV 3, 3. — § 16: Ar. ib. 623[b] 31. cfr. Hesych. s. v. κόμμωσις. — (12) Ar. ib. 624[a] 17. 13—17. Varro ib. § 23. Verg. G IV 38. — (13. 14) cfr. Pl. XXII 107. XIII 67. XXIV 47. — § 17: Ar. V 22, 554[a] 17. IX 40, 626[a] 7. 623[b] 23. Hesych. s. v. κήρινθος. Varro ib. § 23—25. 22.

1 *dist. J. cfr. XVIII 253* | non exeunt *v a. H*(*S*) 2 famos **F**[1]**R** 3 figunt **F**[1]**a** 5 e **R**(?)*C.* a *rv* 6 suco *v.* -cos *ll* | alueum ipsum *v a. S* (*item passim*) 7 in totum *coni. S*[2]. totum *ll. v.* totam (*S*[1])*J* | a maioribus **F**[1]**a**. amaris **F**[2] 8 suis **F**[1]**R**[1]**a** 9 isdem **F**[2]. hisd- **R**[2]. his (//// **F**[1]. *om.* **dTz**) dein *r S.* (**a** *lac.*). his deinde *v* | quodque **DF**[1]**E**. (**a** *lac.*) 11 commosin *B*[1]. *cfr. index et Hesych. s. v.* -osi in **a**. conmosin **F**[2]. -ssin **R**[2]. -mosisin **E**[2]. -missin **R**[1]. -ssi in **DF**[1]**E**[1]. conisin (κόνισιν) *coni. B*[2] *ex Ar.* metyn *v ex Ar.* (*item 13*) 12 pissoceron *v ex Ar.* diss- *ll* (*item 14*) 18 etiamnum *v.* -nunc *ll. S* 20 praeter **F**[2]*v.* post **a**. prae *r* 21 cherinthum **FRa**

sepositus, et ipse amari saporis. gignitur autem rore verno et arborum suco cummium modo, capit*ur* i*n* fici*s* minor, austri flatu nigrior, aquilonibus melior et rubens, plurimus in Graecis nucibus. Menecrates florem esse dicit, sed
5 nemo praeter eum.

8. (8) Ceras ex omnium arborum satorumque floribus 18 confingunt excepta rumice et echinopode; herbarum haec genera. falso excipitur et spartum, quippe cum in Hispania multa in spartariis mella herbam eam sapiant. falso et
10 oleas excipi arbitror, quippe olivae proventu plurima examina gigni certum est. fructibus nullis nocetur. mortuis ne floribus quidem, non modo corporibus, insidunt. operan- 19 tur intra LX p. et subinde consumptis in proximo floribus speculatores ad pabula ulteriora mittunt. noctu deprehen-
15 sae in expeditione excubant supinae, ut alas a rore protegant, **9.** (9) ne quis miretur amore earum captos Aristomachum Solensem duodesexaginta annis nihil aliud egisse, *Ph*iliscum vero Thasium in desertis apes colentem Agrium cognominatum, qui ambo scripsere de *i*is.
20 **10.** (10) Ratio operis *mi*re div*isi*: statio ad portas more 20

§ 18: Ar. V 22, 553[b] 27. 31. — (8) Ar. IX 40, 627[a] 5. 9. cfr. Col. IX 4, 7. (Pl. XIX 27). — (10) Ar. V 21, 553[a] 21. 22, 553[b] 22. Varro III 16, 24. (aliter Pl. XXI 71). — Ar. ib. 554[a] 13. IV 8, 535[a] 2. 3. VIII 11, 596[b] 15. IX 40, 625[b] 20. Varro ib. § 6. Ael. V 11 med. Didym. in Geop. XV 3, 4. — § 19: cfr. Col. IX 13, 8 de Aristom. Hygini auctore. — § 20: cfr. Sen. ep. 121, 22. — Verg. G IV 165. Ael. I 10 extr.

1 amari F[2]*v*. -aris R. amoris *r* | rore marino *P e Varr.* 2 commium F[1]Ra. gum- F[2]*H*. -mi *v* | capitur—10 excipi *om.* a | capitur in *ego.* capiti E. -ita DF[1]E. *del.* F[2]*v*. -itur (*coni. S*) *J* | ficis *ego.* fici (-co F[2]) *ll.* africi *v* 4 florem esse dicit F[2]*G*. -re mensē dicit *r*. -rem ait esse *v*. *add.* futurae messis indicium *va.H*(*SJ*) 7 chenopode *va.H* 7. 8 herbarum haec genera *del. voluit S* 13 XL z | et *om.* R*SJ* 15 protegat F[1]R[1] 16 *dist. ego. cfr. § 110. 193. IX 63 al. et CFWMüller p. 4 ad IX 122* 18 Philiscum (fil- F[2]) *G*. -stum *B*. illius cum *r*. Hyliscum *v*. *cfr. ind. auct.* 20 operis haec F[2]*G*(*S*) | mire diuisi *ego. cfr. § 22. 25 init., de mendo p. 299, 15.* interdiu *ll.v.* interim dicenda *Müller em. II p. 13* | in ore F[1]a

castrorum, quies in matutinum, donec una excitet gemino
aut triplici bombo ut bucino aliquo. tunc universae provo-
lant, si dies mitis futurus est. praedivinant enim ventos
imbresque, *cum* se continent tectis; itaque temperie caeli
*oti*um hoc inter praescita habent. cum agmen ad opera 5
processit, aliae flores adgerunt pedibus, aliae aquam ore
21 guttasque lanugine totius corporis. quibus est earum adu-
lescentia, ad opera exeunt et supra dicta convehunt, seniores
intus operantur. quae flores comportant, prioribus pedibus
femina onerant propter id natura scabra, pedes priores 10
rostro, totaeque onustae remeant sarcina pandatae. exci-
22 piunt eas ternae quaternae, quae exonerant. sunt enim in-
tus quoque officia divisa: aliae struunt, aliae poliunt, aliae
suggerunt, aliae cibum comparant ex eo quod adlatum est;
neque enim separatim vescuntur, ne inaequalitas operis et 15
cibi fiat et temporis. struunt orsae a conca*m*aratione alvi
textumque velut a summa tela deducunt, limitibus binis
23 circa singulos actus, ut aliis intrent, aliis exeant. favi, su-
periore parte adfixi et paulum etiam lateribus, simul haerent

---

§ 20: (1) Ar. IX 40, 627^a 24. 25. 627^b 10—13. Th. fr. VI 3, 46 Wim. Ael. I 11 med. Verg. G IV 191 sq. cfr. Varro ib. § 37. Pl. XVIII 364. — (6) Ar. IX 40, 625^b 18. 19. 627^a 22. — § 21: ib. 626^b 8. 9. (Verg. G IV 178). 624^a 33 sq. 624^b 6. 7. Verg. ib. 167. — § 22: Ar. IX 40, 625^b 18—20. 627^a 20 sq. Verg. G IV 179. Ael. V 11 init. — (16) Ar. ib. 624^a 5. 6. 8—10. — § 23: Col. IX 15, 6—8.

---

1 noctu quies *va.S* | excitet **F**^{2}*G*. -tet et **D**. -te et **Ea**. -tae et **F**^{1}**R**. -tet omnes **z***v* 4 cū *ego*. in **DFEa**. et **R**(?)**sz***H*. et tunc *v*. ni *D* | si **R**^{1} | tectis — 5 habent *om.* **a** | ita quae *J* | temperie *v*. -ries *ll.JD* 5 otium *ego. cfr. § 14. 25.* eum **DF**^{1}**RE**. cum **dT***J*. & **F**^{2}*G*. est unde *D*. (hanc enim *v*) | habēt (*sc.* apiarii) *ll.v. an* habet̃? 7 est *om.* **a** 8 et *om.* **RS**
10 onerant **R**(?)*v*. -ntur *r* 12 quaternae quae **F**^{1}(**DE**?) *D*. -naeque *rv*. -naeque et *H*. -nae atque *C* 16 orsa ea *va.(P)H*. rursus ae **E**. -sus ea **a** | concamaratione (-mer- *v*)*S*. concaua rat- *ll* 17 uelut a **F**^{2}**R***G*^{2}(*H*). uel ista **Ea**. uel sta **D**. u////ta **F**^{1}. uel usque ad *v*(*L*) | tecta *va.G*^{2}(*L*) 18 actus *ll.v*(*G*^{2})*H*. arcus *B*(*L*) 19 haerent (**DE**?) *v*. -runt **FR**. erunt **a**

et pendent; ima alvum non contingunt, obl*ong*i *aut* rotundi, qualiter poposcit alvus, aliquando et duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerivis a solo fornicatis,
5 ne desit aditus ad sarciendum. primi fere tres versus inanes 24 struuntur, ne promptum sit quod invitet furantem; novissimi maxime inplentur melle. ideo aversa alvo favi eximuntur. gerulae secundos flatus captant. si cooriatur procella, adprehensi ponduscule lapilli s*e* librant; quidam in
10 umeros eum inponi tradunt. iuxta vero terram volant in adverso flatu vepribus evitatis. mira observatio operis: 25 cessantium inertiam notant, castigant, mox et puniunt morte. mira munditia amoliuntur omnia *e* medio, nullaeque inter opera spurcitiae iacent; quin et excrementa operantium in-
15 tus, ne longius recedant, unum congesta in locum turbidis diebus et operis otio egerunt. cum advesperascit, in alvo 26 strepunt minus ac minus, donec una circumvolet eodem quo excitavit bombo ceu quietem capere imperans, et hoc castrorum more. tunc repente omnes conticescunt.
20 **11.** Domos primum plebei exaedificant, deinde regibus.

---

§ 23: (4) Ar. ib. 625ª 11—13. — § 24: ib. 624ª 10—13. — (8) ib. 626ᵇ 24. 25. Verg. G. IV 194. Plut. SA 10, 967ᵇ. Ael. I 11 extr. V 13. — § 25: Ar. ib. 627ª 19. (625ª 14—16). Varro III, 16, 8. Didym. in Geop. XV 3, 9. — (13) Ar. ib. 627ª 10. 11. (626ª 24). Ael. I 10 extr. Didym. ib. § 4. — § 26: Ar. ib. 627ª 26—28. Verg. G IV 185—190. Ael. V 11. — (20) Ar. ib. 623ᵇ 32—34. 624ª 1. 2. 4. 5. 624ᵇ 26.

---

1 *dist. D* | ima (*sc.* parte) *ll.* -am *D.* una *v* | oblongi — 5 sarciendum *om.* a | oblongi *P e Col.* obliqui *ll.v. praem.* tunc F²*D.* nunc *va.S*(*J*) | aut *ego.* tunc DFE*D.* nunc R(?)*v* 2 poscit *va.G* 4 intergeriuis *ll.S.* -rinis *G.* -rinis sic *H.* instar interius *v. cfr. XIII 82. XXXV 173* 5 ne sit F. ut sit *va.G* 6 forantem a. & for- F¹ 9 adprehensi ... lapilli se *G.* -nsis ... -llis *ll.v* 11 euitatis R (*coni. Dal.*) *H.* euauatis DF¹E¹. (a *lac.*). euacua- E²dTz. hebeta- F². -ato *v* 13 emoliuntur F. mol- a | e *v. om. ll.D* 18 imperans (inp- F²) F²d²*v.* imp///// d¹. impetratis (inp- DF¹) *r.* inperitans iis *S.* -ans *J* 19 tum Fa | conticiscunt F¹R 20 plebeis *va.G*²(*L*)

si speratur largior proventus, adiciuntur contubernia et fucis.
27 hae cellarum minimae, sed ipsi maiores apibus. (11) sunt autem fuci sine aculeo, velut inperfectae apes novissimaeque a fessis aut iam emeritis inchoatae, serotinus fetus et quasi servitia verarum apium, quam ob rem imperant *i*is 5 primosque expellunt in opera, tardantes sine clementia puniunt. neque in opere tantum, sed in fetu quoque adiuvant
28 eas, multum ad calorem conferente turba. certe quo maior eorum fuit multitudo, hoc maior fi*t* et examinum proventus. cum mella coeperunt maturescere, abigunt eos multaeque 10 singulos adgressae trucidant. nec id genus nisi vere conspicitur. fucus ademptis alis in alvum reiectus ipse ce-
29 teris adimit. (12) regias imperatoribus futuris in ima parte alvi exstruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes, quod si exprimatur, non gignuntur. sexangulae 15 omnes cellae a singulorum pedum opere. nihil horum stato tempore, sed rapiunt diebus serenis munia. melle uno alterove summum die cellas replent.
30 **12.** Venit hoc ex aëre et maxime siderum exortu, praecipueque ipso sirio explendescente, nec omnino prius ver- 20

§ 27. 28: Ar. V 21, 553b 4. IX 40, 626b 10. Col. IX 15, 1. 2. Democr. in Geop. XV 9, 3. Verg. G IV 243. 168. Varro III 16, 8. Ael. I 9. — (12) Ar. V 22, 554b 4. — § 29: cfr. Ar. IX 40, 624a 3. Sen. de clem. I 19, 2. Col. IX 11, 4. 5. (Pallad. VII 7, 9). Ael. I 59. Florent. in Geop. XV 2, 15. — (15) Ar. V 23, 554b 25. Varro ib. § 5. 24. Didym. in Geop. XV 3, 10. Ael. V 13. — Ar. IX 40, 625b 21. V 22, 554a 1. 2. — § 30: ib. 553b 29—31. Verg. G IV 1 sq. (Col. IX 14, 5).

1 spiratur F¹a | longior F 2 hae *C* 3 inperfecta et F¹Ra 4 *dist.* *va.H* | aut M. et *rv* 7 impetu in fetu M¹ 9 eo (*pro* hoc) *va.H* | fit et *ego.* fit M*J.* fiet *rv.* *cfr.* *XV 105 extr.* 12 fucos F¹R¹a. rugus M | aliis M. salis F¹. sali a | inatum M 13 una *va.*(*P*)*H.* *cfr.* *p. 291, 1* 15 gignuntur M. -tur subole *r.* -li *D* (*ad seq. referens*). -les d*v* 16 a *om.* az*HBrot.* | eae pedum *va.S* | nihil — 17 tempore *om.* M 17 muniam F. -iant a. -ia. Et *va.S* 18 ad summum *va.S* 19 ex *om.* FRa 20 explendescente M*J.* -scit *r.* -scente fit *v*

giliarum exortu, sublucanis temporibus. itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inveniuntur ac, si qui matutino sub diu fuere, unctas liquore vestes capillumque concretum sentiunt, sive ille est caeli sudor sive quaedam
5 siderum saliva sive purgantis *se* aëris sucus; utinamque esset purus ac liquidus et suae naturae, qualis defluit primo! nunc vero e tanta cadens altitudine multumque, dum 31 venit, sordescens et obvio terrae halitu infectus, praeterea e fronde ac pabulis potus et in utriculos congestus apium
10 — ore enim eum vomunt —, ad hoc suco florum corruptus et alvi *vitiis* maceratus totiensque mutatus, magnam tamen caelestis naturae voluptatem adfert. **13.** (13) ibi 32 optimus semper, ubi optimorum doliolis florum conditur. *fit* Atticae regionis hoc et Siculae Hymetto et Hybla locis,
15 mox Calydna insula. est autem initio mel ut aqua dilutum et primis diebus fervet ut musta seque purgat, vicensimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quae fervoris ipsius spuma concrescit. sorbetur optimum et minime fronde infectum e quercus, tiliae, harundinum foliis.
20 **14.** (14) Summa quidem bonitatis natione constat, ut 33 supra diximus, pluribus modis. aliubi enim favi cera spec- 32

---

§ 31: (10) Ar. V 22, 554ᵃ 17. — § 32: Diosc. II 101. Diophan. in Geop. XV 7, 1. cfr. Pl. XXI 57. Varro III 16, 14. Strabo IX 399 extr. X 489 extr. — (15—17) Ar. V 22, 554ᵃ 7—9.

---

1 cum **F**²*va.G* 2 a (*pro* ac) **M** 3 diu **M***J*. diuo **F**¹**Ra***v*(*S*). dio **F**²*Bas.* 4 siue ille — 15. 16 dilutum et *om.* **a** 4. 5 quaedam (qued- **M**) — sucus **MF**²*v*. quae **R**. que *r*. aquae **lzp** 5 se *v*. si **M**. *om.* **F**² | utinamque **M***C*. siue **F**². *om. r*. siue aquae *v* 6 esset **M***D*. esset et *C*. est et *r***lzp***v* | purus *om.* **M** 9 e **DFE***C*(*D*). *om.* **RdT**. a *v*(*J*) | utriculos **F**² *Verc.* -lo *r Brot.* uterculos *v*(*C*) 10 haec *va.S* 11 alui uitiis *ego.* aluinis **DFE**. aluis *S*. alueis **R**(?)*v*. in aluis *D* 13 optimum **z** 14 fit *ego. om. ll.v* | atticiae **F**¹**R** | hic *va.H* | et *v*. ē *ll.* est et *D* | hymetio **FR** | hybia **F**¹ | locis **F**² (*add. in marg.* uel aolicis). licis **F**¹. a locis **Rd***S*. ab locis **D**(?)**E***v*(*D*). (*vox corr.; an* apricis?) 15 callydna **F**¹(**DE**?). -ymne *va.Bas.* calydne **F**². (-dnae insulae *D*²) | *an* in insula? 16 mustum *C* 19 tiliae **F**²*v*. *om.* **a**. fil- (-lio et **R**²) *r* 20 ratione **F**² 21 fabi ceras **F**¹**a**

tabiles gignuntur, ut in Sicilia, Paelignis, aliubi copia mellis,
ut in Creta, Cypro, Africa, aliubi magnitudine, ut in septen-
trionalibus, viso iam in Germania octo pedum longitudinis
34 favo in cav*a* parte nigr*o*. in quocumque tamen tractu terna
sunt genera mellis. vernum ex floribus constructo favo, quod 5
ideo vocatur anthinum. hoc quidam attingi vetant, ut largo
alimento valida exeat suboles. alii ex nullo minus apibus
relinquunt, quoniam magna sequatur ubertas magnorum
siderum exortu, praeterea solstitio, cum thymum et uva
35 florere incipiunt, praecipua cellarum materia. est autem 10
in eximendis favis necessaria dispensatio, quoniam inopia
cibi desperant moriunturque aut diffugiunt, contra copia
ignaviam adfert, ac iam melle, non erithace, pascuntur. ergo
diligentiores ex hac vindemia XV partem apibus relinquunt.
dies status inchoandae, ut quadam lege naturae, si scire aut 15
observare homines vellent, tricensimus ab educto examine,
fereque Maio mense includitur haec vindemia.

36 Alterum genus est mellis aestivi, quod ideo vocatur ho-
raeon a tempestivitate praecipua, ipso sirio exsplendescente
post solstitium diebus XXX fere. inmensa circa hoc subtili- 20
tas naturae mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum
37 cuncta pernicie corrumperet. namque ab exortu sideris
cuiuscumque, sed nobilium maxime, aut caelestis arcus, si
non sequantur imbres, sed ros tepescat solis radiis, medi-
camenta, non mella, gignuntur, oculis, ulceribus internisque 25
visceribus dona caelestia. quod si servetur hoc sirio exoriente

---

§ 33: (2) Verg. G IV 152 (Col. IX 2, 3). — § 34: (4. 5) cfr. Celsus ap. Col. IX 14, 20. Mir. ausc. 16. — (9) cfr. Col. ib. § 10. Varro ib. § 14. Pl. XXI 56. — § 35: Ar. IX 40, 627^a 31 sq. — Varro ib. § 33. Didym. in Geop. XV 5, 4. Col. IX 15, 8. 9. — (16) Col. IX 14, 5. Didym. ib. § 1. — § 37 (25) cfr. infra § 38. XXII 108. 109.

---

4 caua .. nigro *v.* caue .. nigra *ll* 5 e **F**^{2}d. et **F**^{1}**a** 7 modo (*pro* minus) **F**^{2} 9 solstitio **d**(?)*v.* soliti *ll.* *cfr. XXI 56* | thumum **FR** 13 hace (*pro* ergo) **M** 14 XII **Ea***va.S* 15 inchoande **F**^{1}. -di *va.H* 16 uellent **M***J.* uelint *rv* 18 oraeon **FR**. oran **a** 21 ni **FRa***S* 22 eortu **M**. ortu **F**^{1}

casuque congruat in eundem diem, ut saepe, Veneris aut Iovis Mercurive exortus, non alia suavitas visque mortalium malis a morte revocandis quam divini nectaris fiat.

15. (15) Mel plenilunio uberius capitur, sereno die 38
5 pinguius. in omni melle quod per se fluxit ut mustum oleumque, appellatur acetum. maxime laudabile est aestivum omne rutilum, ut siccioribus confectum diebus. album mel non fit ubi thymum est, sed oculis et ulceribus aptissimum existimatur. e thymo coloris aurei, saporis gratissimi, quo
10 fit palam; .... doliolis pingu*e*, e marino rore spissum. quod concrescit autem, minime laudatur. thymosum non coit et 39 tactu praetenuia fila mittit, quod primum bonitatis argumentum est; abrumpi statim et resilire guttas vilitatis indicium habetur. sequens probatio ut sit odoratum et ex
15 dulci acre, glutinosum, perlucidum. aestiva mellatione X 40 partem Cassio Dionysio apibus relinqui placet, si plenae fuerint alvi; si minus, pro rata portione aut, si inanes, om-

---

§ 38: (5—7) Ar. IX 40, 627ᵃ 4. V 22, 553ᵇ 21. — (7. 8) IX 40, 627ᵃ 2. — (9. 10) V 22, 554ᵃ 10. cfr. Col. IX 4, 6. Varro III 16, 26. — § 39: Ar. IX 40, 627ᵃ 1. Diophan. in Geop. XV 7, 2. (Diosc. II 101).

---

2 suauitas **MR***B*. -tatis *rv* | uisque **M***G*. sui- *r*. ususque *v* 3 reuocandis **M***J*. uoc- **F**[2](**DE**?)*v*. -di *r* 4 uberius *v*. -ibus **M**. uerius *r* | serena *va.S* 5 pinguis **F**[1]**a** | fluit *C* 6 acoeton *B*. tacitum **MF**[2]*v* 6 aestiuum **M***v*(*S*). Est- **F**[2]**R**[2]d. Estiu **R**[1]. -ium **DF**[1]. Est iam **Ea**. etiam **z***H* 7 ut — diebus **MF**[2]*J*. ut diebus confectum siccioribus *v*(*S*). ut siccioribus *r*. *om.* **z**. uel sic auribus *H* 7 album — 8 ulceribus **M***J*. *om. rv*. ut ulceribus **z**. *cfr. § 45 extr.* 9 existimatur **MF**[2]*G*(*S*). -tus **F**[1]**R**. in aestimatus **E**. -tur **a**. -tu est **z***H*. -tione est *v* | *dist. ego n. luc. p. 34* 9. 10 quo fit **MDF**[1]**a**. quo fit **R**. cofit **E**. quod fit **F**[2]*G*. coit *D*. cum fit *v* 10 *lac. ego indicavi; excidit floris nomen.* (*an potius* e uiolis *pro* doliolis?) | pingue e *D*. -gui e **MR**. -guę **F**. -gue *rv*. (**a** *lac.*) | rore **MF**[2]*D*. res **DF**[1]. re **RE**. e rore *v* 11 concrescit **M***v*. c̄gr- **F**[2]. cogr- **R**. eogr- **D**. ///gr- **F**[1]. eo cr- **Ed** 12 *an* remittit? | bonitatis **M**. grauirv. leui- *P* 13 abrupti **M**[2] | res iure **M**[1]. -ilere **M**[2] 15 acre **M***G*. re *rv* | ex aestiua *coni. J. cfr. § 35. 42* 16 casio **M**[2]. -stio **M**[1]. Thasio *va.*(*P*)*G*[2]

nino non attingi. huic vindemiae Attici signum dedere initium caprifici, alii diem Volcano sacrum.

41 **16.** Tertium genus mellis minime probatum silvestre, quod ericaeum vocant. convehitur post primos autumni imbres, cum erice sola floret in silvis, ob id harenoso simile. 5 gignit id maxime arcturi exortus ex a. d. pr. id. Septembres. quidam aestivam mellationem ad arcturi exortum proferunt, quoniam ad aequinoctium autumni ab eo supersint dies XIIII, et ab aequinoctio ad vergiliarum occasum diebus 42 XXXXVIII plurima sit erice. Athenienses eam tetra*l*icen 10 appellant, Euboea sisyrum, putantque apibus esse gratissimam, fortassis quia tunc nulla alia sit copia. haec ergo mellatio fine vindemiae et vergiliarum occasu idibus Novembribus fere includitur. relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, et semper eas partes favorum, quae habe- 15 43 ant erithacen. a bruma ad arcturi exortum diebus LX somno aluntur sine ullo cibo. ab arcturi exortu ad aequinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant, sed etiamnum alvo se continent servatosque in id tempus cibos repetunt.

§ 40: (1) Ar. V 22, 554^a 15. — § 41: Diosc. I 117. cfr. Col. IX 4, 7. — (7) Col. IX 14, 11. Varro III 16, 34. — § 42: (10) cfr. Th. VI 4, 4. Pl. XXI 94 extr. — (14) Varro ib. Didym. in Geop. XV 5, 4. Col. IX 15, 8. 14, 11. — § 43: Ar. IX 40, 625^b 28. VIII 4, 599^a 24 sq. cfr. Col. IX 14, 17. — (297, 1) cfr. supra § 13. 30.

1 caprificialem diem *va.H* 4 ericaeum **R***v*. erigae- **M**. irice- **DF**. erite- **E**. erithe- **a** | conuenitur **M** 5 erice **M***v*(*J*). heri- **F**^{2}. myri- **Rd***S*. in africe (-ca **Ea**) *r* 6 gignitur *va.S* | exortus **d***S*. -tu **Ea***v*. -tuus *r* | et (*pro* ex) **M**. *om.* **a***va.H* | a. d. pr. *J*. ad pr. **M**. aprit **DFR**. -iti **E**. apli **a**. a (ante *H*) pridie *v* 10 sit eriche **F**^{1}**R**^{1}. -itache **F**^{2}. -ithe **l**. se tyriche **a**. sideriten *va.B* | athinienses **F**^{1}. as then- **R**^{1}. as tiniensis **a**. as thi- **l** | eam *J*. iam **M**. tam **DF**^{1}**R**. tum **El**. *om.* **a**. eamdem **F**^{2} | tetralicem *B*^{1} *e Theophr*. -adicen **M***v*(*J*). terra dicen **l**. -cent *r*. radicem **F**^{2}. tamaricen (*B*^{2})*S* 11 sisyrum **M***J*. syr- **a**. sysyr- *r*. sisir- **d***Brot*. sisarum *v*. -ram *B e Varr*. | quam putant *va.S* 13 finē **R**. sine **M** 15 habeant **MF**^{2}**d**^{2}*v*. ha////ant **F**^{1}**d**^{1}. haec ant **DE**. haec inth **R**. anth **a** 16 XL **a** (*item Ar. et Col., sed cfr. XVIII 237*) 18 etiam nunc **F**. -am tunc **Ra***va.J*

in Italia vero hoc idem a vergiliarum exortu faciunt et in eum dormiunt. alvos quidam in eximendo melle expendunt, 44 ita diribentes quantum relinquant. aequitas quidem etiam in iis obstringitur, feruntque societate fraudata alvos mori.
5 in primis ergo praecipitur, lauti ut purique eximant mella. f*ae*t*o*rem mulierumque menses odere. cum eximantur mella, 45 apes abigi fumo utilissimum, ne irascantur aut ipsae avide vorent. fumo crebriore et ignavia earum excitatur ad opera, nam nisi incubavere, favos lividos faciunt. rursus fumo ni-
10 mio inficiuntur, quando iniuriam celerrime sentiunt mella, vel minimo contactu roris acescentia. et ob id inter genera servatur quod acapnum vocant.

(16) Fetus quonam modo progenerarent, magna inter 46 eruditos et subtilis fuit quaestio. apium enim coitus visus
15 est numquam. plures existimavere ore confingi floribus compositas apte atque utiliter; aliqui coitu unius, qui rex

---

§ 44: cfr. supra § 35. — (5) Col. IX 14, 3. Florent. in Geop. XV 2, 19. Ar. IX 40, 626^{a} 26. 27. Varro ib. § 6. Ael. I 58. — § 45: Ar. ib. 623^{b} 19—21. Varro ib. § 36. Col. ib. § 2. Ar. ib. 625^{a} 6. — (12) cfr. Strabo IX 400 init. (Col. VI 33, 2). — § 46: Ar. V 21 init. G III 10 init.; 759^{b} 22. — V 22, 553^{b} 24. G III 10, 759^{a} 21. Verg. G IV 198. 200. 201.

---

1 in — 4 mori *om.* **a** | a *om.* **M** | et **MF**^{2}*v*. *om.* *rH* 2 aluo **M** | quidē **F** 3 diribentes **MDF**^{1}*G*(*S*). -ipentes **R**. -iuentes **F**^{2}. -imentes **Ez***v*(*Brot.*) | quidem *ll.G*(*J*). *om. v.* siqud(?) *L* 4 eis **FR***va.J* | aluus **F**^{1}**R** 5 lauti ut **M**. ut lauti (loti *H*) *rv* | melle **F**^{1}**Ra** 6 faetorem *ego e Col.* (*cfr. § 61*). et furem *ll.v.* et furfurem *Müller em. II p. 14* | meses **Ma** (*passim*) | odore **F**. ore **R** 7 abici **M**. -iq; **a**^{1} | auidae **MF**^{2} *va.G. cfr. § 67* 8 creuriore **R**^{1}. -uiore **F**^{1} | etiam *va.S* 9 ubi *va.G* | incubare **F**^{1}**a**. -buere *Müller em. II p. 15* 10 quando **M***J*. quarum *rv* | iniuria **F**^{2}**R**. -riae **F**^{1}**a** | celeberrime **M** 11 oris *P*. nidoris *D*^{2} 12 seruantur **F**^{1}**Ra** | acapnunc **Rd**. -non *B*. acarnon **F**^{2}*v*. apac nunc **F**^{1}. opacnū **a** | *post* uocant *add.* Album mel non fit quod bithymum est, sed oculis et ulceribus aptissimum (existimatur *add. G*) *va.H. cfr. § 38* 15 ore confingi **M***J*. oportere confici *rv* 16 compositas (*sc.* apes) **M**. -tis *rv. cfr. n. luc. p. 35* | apte atque **R**(?)*v*. atque apte **MF**^{2}. atque *r*. calami atque *D* | utiliter *ll.v.* oliuae *D* (*ex Ar.*) | coitus **Fa**

in quoque appelletur examine: hunc esse solum marem, praecipua magnitudine, ne fatiscat; ideo fetum sine eo non edi, apesque reliquas tamquam marem feminas comitari, non tamquam ducem. quam probabilem alias sententiam fucorum proventus coarguit. quae enim ratio, ut idem coitus 5
47 inperfectos generet alios? propior vero prior existimatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. quippe nascuntur aliquando in extremis favis apes grandiores, quae ceteras fugant. oestrus vocatur hoc malum, quonam modo nascens,
48 si ipsae fingunt? quod certum est, gallinarum modo incubant. 10 id, quod exclusum est, primo vermiculus videtur candidus, iacens transversus adhaerensque ita ut pars cerae videatur. rex statim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus, sed statim pinniger. cetera turba cum formam capere coepit, nymphae vocantur, ut fuci 15
49 serenes aut ce*ph*enes. si quis alterutris capita demat prius quam pinnas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. tempore procedente instillant cibos atque incubant, tum maxime murmurantes, caloris, ut putant, faciendi gratia necessarii excludendis pullis, donec ruptis membranis, quae 20 singulos cingunt, ovorum modo universum agmen emergat. spectatum hoc Romae consularis cuiusdam surburbano, alvis
50 cornu lanternae tralucido factis. fetus intra XLV diem per-

§ 46: Ar. V 21, 553^a 27. 30. — § 47: (8) Col. IX 14, 4 (Verg. G III 148). — § 48: Ar. V 22, 554^a 18—25. 27. 19, 551^b 2. (cfr. IX 40, 623^b 11. Ael. IV 5. V 42). — § 49: Ar. V 22, 554^b 3. IX 40, 625^b 30. V 22, 554^a 30. — § 50: cfr. infra § 64. 65.

1 appellatur **Rad***va.D* 2 idio **F**^{1}**R**^{1}. *om.* **a**. tedio **R**^{2} | non *om.* **M** 3 tamque **M** 5 preuentus **F**^{1}. ore ue- **ad**. eue- *va.G* 6 alios perfectos, imperfectos **R**(?)*va.J* | proprior **R**. -rio **F**^{1}**a**. pro ... or **M** 7 ne **F**^{1}**Ra** 9 quodam **M** 10 ipse **MF**^{1}**a**. -sae se *va.G* 12 pars cerae (**RD**?) *H cum Petavio.* pascere *rv* 15 et (*pro* ut) **F**^{2} | *dist. ego n. luc. p. 12*
16 sirenes *v* | cefenes **FR**. efe- **a** | si — 21 emergat *om.* **a** | si q̄ **R** 18 procedente **F**^{2}*v*. -tes *r* | tum *om. Dal.* (*errore*) 19 ut **R***v*. ue **DF**. sue **E**^{1}. sui **E**^{2} 20 necessarii *v*. -riis (-rius **F**^{2}) *ll*. -rius is *coni. D*^{2} 21 modo *om.* **F**^{1} 23 laternae **F**^{2}**a***va.S*

agitur. fit in favis quibusdam qui vocatur clavus, amarae duritia cerae, cum fetum inde non eduxere morbo aut ignavia aut infecunditate naturali; hic est abortus apium. protinus autem educti operantur quadam disciplina cum 5 matribus, regemque iuvenem aequalis turba comitatur. reges plures inchoantur, ne des*i*nt. postea ex his suboles cum 51 adulta esse coepit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahant agmina. duo autem genera eorum: melior *rufus, deterior* niger variusque. omnibus forma semper egregia 10 et duplo quam ceteris maior, pinnae breviores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans. multum etiam nitore a volgo differunt.

17. (17) Quaerat nunc aliquis, unusne Hercules fuerit 52 et quot Liberi patres, et reliqua vetustatis situ obruta! ecce 15 in re parva villisque nostris adnexa, cuius adsidue copia est, non constat inter auctores, rex nullumne solus habeat aculeum, maiestate tantum armatus, an dederit quidem eum natura, sed usum eius illi tantum negaverit. illud constat, imperatorem aculeo non uti. mira plebei circa eum obe- 20 dientia. cum procedit, una est totum examen circaque eum 53 globatur, cingit, protegit, cerni non patitur. reliquo tem-

§ 50: (4) cfr. Ar. IX 40, 625[b] 25. — § 51: Ar. V 22, 553[b] 15. 19. IX 40, 625[a] 16—18. Verg. G IV 91 sq. — Ar. V 21, 553[a] 25—27. (IX 40, 624[b] 21). cfr. Varro III 16, 8. Florent. in Geop. XV 2, 16. Col. IX 10, 1. Sen. de clem. I 19, 2. — § 52: (16) Ar. V 21, 553[b] 5—7. IX 41, 628[b] 1. Ael. V 10. Col. ib. Sen. ib. — § 53. 54: Ar. IX 40, 624[a] 26. 29. 27. 625[b] 6—8. 11. G III 10, 760[b] 8. 9. 19. Didym. in Geop. XV 3, 8. 4, 2. Ael. V 11. 10. Verg. G IV 210—212. 215—217. 106—108. Col. IX 9, 4. 3. Varro III 16, 30. 8.

1 clarus *D.* clerus *va.H.* *at cfr. n. luc. p. 13. 14* 2 confetum **F**. -ectum **a** | moruo **F**. -rtuo **R**[1]. *cfr. § 63* 6 ne desint *B.* nec desunt *ll* 7 concordi **a***v*. -de *rS* | teterrimos **adz***va.G* 8. 9 rufus, deterior *J.* rufus quam *B*(*S*) *ex Ar. om. ll.v*(*H*) 10 erecta **F**[2]. *at cfr. Col.* 14 quot **F**[2]**Rz**(*P*)*H.* quod *rv* | patris **Ea**. -res (-ris *v*) sepulcrum **z***va.H* | uetustatis **F**[2]*v*. uenu- *r* 15 inter (*pro* in re) **F**[1] | adsidue **Ea***D*. -uae *r*. -ua *v* 18 eius **F**[2]**R**[2]**d**[2]*G*(*D*). e////s **F**[1]. estis **DR**[1]. mes- **d**[1]. esse **Ea***v*. *om. Bas.* pestis *J* | illi **R**[1]**d**[2]*L*(*J*). ille **R**[2]. illis *r Bas.*(*S*). *om. v* | statum **R**[1]*J*. -tutum **R**[2]**d**[1]

pore, cum populus in labore est, ipse opera intus circumit,
similis exhortanti, solus inmunis. circa eum satellites qui-
54 dam lictoresque, adsidui custodes auctoritatis. procedit foris
non nisi migraturo examine. id multo intellegitur ante, ali-
quot diebus murmure intus strepente, apparatus indice 5
diem tempestivum eligentium. si quis alam ei detruncet,
non fugiat examen. cum processere, se quaeque proximam
illi cupit esse, in officio conspici gaudet. fessum umeris
sublevant, validius fatigatum ex toto portant. si qua lassata
defecit aut forte aberravit, odore persequitur. ubicumque 10
ille consedit, ibi cunctarum castra sunt.

55 (18) Tunc ostenta faciunt privata ac publica, uva de-
pendente in domibus templisque, saepe expiata magnis
eventibus. sedere in ore infantis tum etiam Platonis, sua-
vitatem illam praedulcis eloquii portendentes. sedere in 15
castris Drusi imperatoris, cum prosperrime pugnatum apud
Arbalonem est, hautquaquam perpetua haruspicum coniec-
tura, qui dirum id ostentum existimant semper. duce
56 prenso totum tenetur agmen, amisso dilabitur migratque
ad alios. esse utique sine rege non possunt. invitae autem 20
interemunt eos, cum plures fuere, potiusque nascentium
domos diruunt, si proventus desperatur. tunc et fucos abi-
57 gunt. quamquam et de his video dubitari propriumque iis
genus esse aliquos existimare, sicut furibus, grandissimis

---

§ 55: cfr. Obseq. 95. 103. 113. 130. Cic. de har. resp. 25. — (14) Val. M. I 6 ext. 3. — (16) Obseq. 132. Dio LIV 33, 2. — § 56: Verg. G IV 212. Sen. de clem. I 19, 2. Ar. IX 40, 624^a 30. 31. 625^a 16. 17. 19. 21—23. 626^b 6. 7. — § 57: (24) Ar. V 22, 553^b 9. 10. Varro III 16, 19.

---

1 circuit **a** *va.S* 3 adsidui **F**^{2}*G*. -ua *rv* | auctoritatis **F**^{2}**R**(?)*G*. -tes **DF**^{1}. -te **Ea**d*v* | foris **F**^{2}**E**^{1}**a**. -ras **E**^{2}*v*. -res *r*. *cfr. § 101. VIII 106. X 92. XXI 7* 4 migraturo **F**^{2}*v*. -tur *r* | ex amne **F**^{1}. ex anime **a** 5 indice *om.* **a**. -cio *va.G* 7 fugiet **F***va.S* | quęque **F**^{2}*v*. quoque *r* 8 et in **E**(?)*v* 9 lassatus *B ex Ar.* 10 deficit **a***va.S* 11 confedit d(?)*v*. conce- *ll* 12 tunc — 301, 2 mella *om.* **a** 14 tam etiam **F**^{1}**R** 16 prospere **R**^{2}*S*. -erime **F**^{1}**R**^{1} 19 prehenso *va.S* 20 con (*pro* non) **F**^{1}**R**^{1} 23 et *om. va.S*

inter illos, sed nigris lataque alvo, ita appellatis, quia furtim devorent mella. certum est ab apibus fucos interfici. utique regem non habent. et quo modo sine aculeo nascantur in quaestione est.

5 Vmido vere melior fetus, sicco mel copiosius; quod si 58 defecit aliquas alvos cibus, impetum in proximas faciunt rapinae proposito. at illae contra derigunt aciem et, si custos adsit, alterutra pars, quae sibi favere sensit, non adpetit eum. ex aliis quoque saepe dimicant causis duasque 10 acies contrarias duosque imperatores instruunt, maxime rixa in convehendis floribus exserta et suos quibusque evocantibus, quae dimicatio iniectu pulveris aut fumo tota discutitur, reconciliatur vero lacte vel aqua mulsa.

18. (19) Apes sunt et rusticae silvestresque, horridae 59 15 aspectu, multo iracundiores, sed opere ac labore praestantes. urbanarum duo genera: optimae breves variaeque et in rotunditatem compactiles, deteriores longae et quibus similitudo vesparum, etiamnum deterrimae ex iis pilosae. in Ponto sunt quaedam albae, quae bis in mense mella faciunt, 20 circa Thermodontem autem fluvium duo genera, aliarum quae in arboribus mellificant, aliarum quae sub terra, triplici cerarum ordine, uberrimi proventus. aculeum apibus dedit natura, ventri consertum ad unum ictum. hoc infixo 60

§ 57: (2) cfr. supra § 27. — § 58: Ar. ib. 553[b] 21. 22. IX 40, 626[b] 12—15. — (9) Col. IX 9, 6. (Verg. G IV 86. 87). Varro ib. § 35. — § 59: Ar. IX 40, 624[b] 28. V 22 init. Varro ib. § 20. 19. cfr. Col. IX 3, 1. 2. — (19) Ar. V 22, 554[b] 8—10. 16—19. Verg. G IV 42—44. — § 60. 61: Ar. P IV 6, 683[a] 8. — IX 40, 626[a] 17—19. 20. 26. 27. 8. 9. Verg. G IV 237.

1 illas **R**(?)*va.J* 18 et quo **F**[2]. quo **M**. equo **d***J*. equo *r*. hi quo **z**. sed quo *v* | si sine *J* | nascuntur **F**[1]**Ra** 5 melior **M***v*. *om.* *r* | copiosus **FRa** 6 deficit **F**[2]**R***SJ*. -fecerit *v* 7 derigunt **M**. diri- *rv* | et **MF**[2]*v*. ei *r* 8 suis *va.H* | sentit *va.S* 9 ex — 13 mulsa *om.* **a** | duasque **M**(*P*)*J*. easque (quae **F**) *rv* 10 duosque **M***U*. duo *rv*(*D*) 11 exserta **Md**[2]. ins- **d**[1]. exerta **DFE**. exorta **R**(?)*v* 13 reconciliantur *va.H* 15 aspectum **F**[1]**a** 16 urbanorum **Fa** 18 deterrimae **F**[2]*v*. tet- **Eaz**. determinae *r* 19 aluae **D**. -ueae **F**[1]. aleas **M** que **M** 23 *dist.* *D* | confixo **M**

quidam eas statim emori putant, aliqui non nisi in tantum adacto, ut intestini quippiam sequatur, sed fucos postea esse nec mella facere velut castratis viribus pariterque et nocere
61 et prodesse desinere. est in exemplis equ*u*s ab iis occisus. odere foedos odores proculque fugiunt, sed et fictos; itaque unguenta redolentes infestant. ipsae plurimorum animalium iniuriis obnoxiae. inpugnant eas naturae eiusdem degeneres vespae atque crabrones, etiam e culicum genere qui vocantur muliones. populantur hirundines et quaedam aliae aves. insidiantur aquantibus ranae, quae maxima earum est ope-
62 ratio tum cum subolem faciunt; nec hae tantum quae stagna rivosque obsident, verum et rubetae veniunt ultro adrepentesque foribus portas sufflant: ad hoc s*t*atio provolat confestimque abripitur. nec sentire ictus apium ranae traduntur. inimicae et oves difficile se e lanis earum explicantibus. cancrorum etiam odore, si quis iuxta coquat, exanimantur.

63 (20) Quin et morbos suapte natura sentiunt. index eorum tristitia torpens et cum ante fores in teporem solis promotis aliae cibos ministrant, cum defunctas progerunt
64 funerantiumque more comitantur exequias. rege ea peste

§ 61: (5) Verg. G IV 49. cfr. supra § 44. — (6) Th. C. VI 5, 1. Ael. I 58. Varro III 16, 6. Col. IX 5, 1 extr. — (7) Verg. G IV 245. 13—15. Ael. ib. et V 11. Florent. in Geop. XV 2, 18. — § 62: Ar. IX 40, 626^a 31. 627^b 4. Ael. V 11. — (16) Verg. G IV 47. 48. Col. IX 5, 6. — § 63: Verg. G IV 252—256. Col. IX 13, 7. Ar. ib. 626^a 23. — § 64: Ar. ib. 624^a 30—33. Varro III 16, 20.

3 facere uelut (ut *S*) **M***v*. -ciunt sed ut (ut *om.* **a**) *r* 4 equus *ego*. -uos (= uus) *ll.v* | occisus **M**. -sos *rv*. *cfr. n. luc. p. 31, de dictione VII 35. VIII 180* 5 procuique **M**. -cul *va.G* 6 redolentis **M***S* 10 eorum **ME**^{1}**a** 13 floribus **Fa***va.B* | portas **MF**^{2}. pertas **DF**^{1}**R**^{1}. pcas **a**. per eas **Ez***G*. repertas **R**^{2}. ope- *v* | ad *ll.G*. ac **z**. ab *v* | statio *J coll. § 20*. spa- *ll.v*(*S*). *del. G* | prouolant **F**^{2}*va.S* 14 abripiuntur **z***va.S* 15 se e **M***S*. se *r*. se a *v* 18 morbos **MF**^{2}*v*. -rtuos **D**^{1}**R**^{2}**E**. -rtuus *r*. (**a** *lac.*). *de mendo cfr. § 50* | suaptae **F**^{2}. suae apte **E**. suraptae **DF**^{1} 19 tepore **R**^{2}**az***S* 20 cum — progerunt **MF**^{2}*v*. *om. r* 21 quam (*pro* que) **F**^{1}**Ra** | ea *ll.H*. *del. G*. a **z***C*. hac *B*. ac *v* | pestes **F**^{1}**R**

consumpto maeret plebes ignavo dolore, non cibos convehens, non procedens; tristi tantum murmure glomeratur circa corpus eius. subtrahitur itaque deductae multitudini. alias spectantes exanimem luctum non minuunt; tunc quo-
5 que ni subveniatur, fame moriuntur. hilaritate igitur et nitore sanitas aestimatur. **19.** sunt et operis morbi: cum favos non explent, claron vocant; item blapsigonian, si fetum non peragant.

(21) Inimica et echo est resultanti sono, qui pavidas 65
10 alterno pulset ictu; inimica et nebula. aranei quoque vel maxime hostiles: cum praevaluere, ut intexant, enecant alvos. papilio etiam hic ignavus et inhonoratus, luminibus accensis advolitans, pestifer, nec uno modo: nam et ipse ceras depascitur et relinquit excrementa, e quibus teredines
15 gignuntur; fila etiam araneosa, quacumque incessit, alarum maxime e lanugine obtexit. nascuntur et in ipso ligno tere- 66 dines, quae ceras praecipue adpetunt. infestat et aviditas pastus, nimia florum satietate verno maxime tempore alvo cita. oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exa-
20 nimantur, praecipue si capite uncto in sole ponantur. ali- 67 quando et ipsae contrahunt mortis sibi causas, cum sensere

§ 64: (7. 8) Ar. VIII 27, 605ᵇ 10. IX 40, 625ᵃ 7 sq. (cfr. supra § 50). Col. IX 13, 11. 13. — § 65: Varro ib. § 12. Col. IX 5, 6. Verg. G IV 50. 247. Ael. I 58. — (12) Ar. VIII 27, 605ᵇ 13—15. Col. IX 7, 5. 14, 8. 9. Verg. G IV 246. — § 66: (17) Ar. ib. 19. Col. IX 13, 2. — (19) Ar. ib. 19—21. Ael. IV 18. — § 67: Ar. IX 40, 623ᵇ 19—22. 627ᵃ 19. 20.

1 conucheus F¹. -uehunt az*va.G*. -uehit *G* 2 procedent a. -dunt z*va.G*. -dit *G* | glomerantur FRaz*S* 3 deductae (-te M) *G*. -ta a*v*. diductae DFds*J*. -te RT. -ta Ez(*P*)*H* | multitudini Md²s*G*(*J*). -ne *rv*(*H*) 6 stimatur R¹. ext- F. exist- R²d*S* 7 cauos M | non MRd²*v*. *om. r* | cleron *va.Brot. ex Ar.* | item — 8 peragant *om.* a | idem MF. iid- *va.P* | blasigonian FR 8 peragunt R(?)Ez*H* 10 pulset (sul- M) ictu MF²R²*H*. -lse situ *r*. -lsat ictu *v* 12 papillo MF¹a | hic M*G*(*D*). *om. rv*(*H*) 14 e M*J*. *om. rv* | teredides F¹R 15 aradeosa M 16 maxime e M. -mae Fa. -me *rv* | languine DF¹. -gine R¹. -guidae Ea 17 e (*pro* et) F¹Ra 18 pastuus MF¹*D* 19 apes non tantum M

eximi mella, avide vorantes, cetero praeparcae et quae alioqui prodigas atque edaces non secus ac pigras et ignavas proturbent. nocent et sua mella ipsis inlitaeque ab aversa parte moriuntur. tot hostibus, tot casibus — et quotam portionem eorum commemoro? — tam munificum animal 5 expositum est. remedia dicemus suis locis; nunc enim sermo de natura est.

68 **20.** (22) Gaudent plausu atque tinnitu aeris eoque convocantur. quo manifestum est auditus quoque inesse sensum. effecto opere, educto fetu functae munere omni 10 exercitationem tamen sollemnem habent, spatiataeque in aperto et in altum elatae, gyris volatu editis, tum demum 69 ad cibum redeunt. vita *i*is longissima, ut prospere inimica ac fortuita cedant, septenis annis. universas alvos numquam ultra decem annos durasse proditur. sunt qui mor- 15 tuas, si intra tectum hieme serventur, dein sole verno torreantur ac ficulneo cinere tepido foveantur, putent revive- 70 scere; (23) in totum vero amissas reparari ventribus bubulis

§ 68: ib. 627ª 15—18. Didym. in Geop. XV 3, 7. Ael. V 13. Varro III 16, 7. Verg. G IV 64. — § 69: Ar. V 22, 554ᵇ 6—8. Verg. G IV 207. Col. IX 3, 3. — (16) Ar. de respir. 9, 475ᵇ 4. Hygin. ap. Col. IX 13, 4. Varro ib. § 37. 38. — § 70: Mago ap. Col. IX 44, 6. Verg. G IV 284 sq. Florent. in Geop. XV 2, 23 sq. Nic. ther. 740 sq. Ov. M XV 364 sq. Archelaus ap. Varr. ib. § 4. Ael. II 57. I 28. Ar. V 19, 552ª 16. G III 9, 758ᵇ 6—8. 10, 761ª 2—8.

2 atque (*pro* et) **R**(?) *Dal.*² *errore* 3 proturbant **F**² | et *om.* **R**. es **F** | inlutaeque **M** | auersa **M**(*P*)*J*. adu- *rv* 4 quotū **a**. -ta *va.H* 5 portione **F**¹**a***va.H* | commemoratam (cum**F**) **F**¹**R**d. -ta **a**. -ta tam *va.H* 8 initu **F**¹**R**¹d¹ 10 opere — 13 redeunt *om.* **a** | functae **M***v*(*J*). -to *rS* | munere **MF**²**R**²*v*. -ri *r* 11 tamen *ll.v*(*S*). tum *B* 12 elatae **M***J*. datae **F**²*v*. -tae e *r* | giris **RE** | editis **F**²*v*. -ti **M**. -tus *r* 13 iis *J*. his **M***D*. est *r*. eis *v* | ut **MF**²*v*. aut *r* 14 hac fortuna cadant **F**² | *dist.* *D* | uniuersas aluos *Madvig adv. crit. II p. 525.* -sa saluos **M**. -sa aluos (albos **F**²) *rv* 16 tectum — sole *om.* **M** | seruetur **F**¹**R** | deinde *va.D* 17 ac — foueantur **MF**²*v*. *om.* *r* | tepido (*Mone*) *J*. t. pido **M**. totidē tepido **F**². toto die *v* | reuiuiscere **Fad***va.Brot. cfr. nota ad IX 132*

recentibus cum fimo obrutis, Vergilius iuvencorum corpore exanimato, sicut equorum vespas atque crabrones, sicut asinorum scarabaeos, mutante natura ex aliis quaedam in alia. sed horum omnium coitus cernuntur, et tamen in
5 fetu eadem prope natura quae apibus.

21. (24) Vespae in sublimi e luto nidos faciunt, in iis 71 ceras, crabrones cavernis aut sub terra. et horum omnium sexangulae cellae, cerae autem e cortice, araneosae. fetus ipse inaequalis ut barbaris: alius evolat, alius in nympha
10 est, alius in vermiculo, et autumno, non vere, omnia ea. plenilunio maxime crescunt. vespae quae ichneumones vo- 72 cantur — sunt autem minores quam aliae — unum genus ex araneis peremunt, phalangium appellatum, et in nidos suos ferunt, deinde inlinunt et ex iis incubando suum genus
15 procreant. praeterea omnes carne vescuntur contra quam apes, quae nullum corpus attingunt. sed vespae muscas grandiores venantur amputatoque iis capite reliquum corpus auferunt. crabronum silvestres in arborum cavernis de- 73 gunt; hieme ut cetera insecta conduntur; vita bimatum
20 non transit. ictus eorum haut temere sine febri est. auctores sunt ter novenis punctis interfici hominem. aliorum, qui mitiores videntur, duo genera: opifices, minores corpore,

§ 71: Ar. V 23 init. ib. 555ᵃ 1—4. 8—10. (G III 10, 761ᵃ 4. 5). — § 72: Ar. V 20 init. — (15) IX 42 init. — § 73: Ar. IX 41, 627ᵇ 23—25. 30. 31. 29. 27. — (21) ib. 628ᵃ 1—5. 7. 8.

1 obrotis **M**. *an* obrutas *aut* cum *delendum*? 3 scarabaeos **MF**²*v*. -beorum *r* | ex aliis (oliis **M**) — 4 cernuntur **MF**²*v*. *om. r* 4 in *om.* **M** 6 iis **M***v*. his *rH* 7 in cauernis *va.S* 8 cerae **Md**(*P*)*G*²*J*. cere **T**. cera *rH*. cetera *v*(*LS*) | e **M***C*(*J*). *om. rv*(*H*) | cortice *ll.v*(*G*²)*S*. -ce et **z***B*. -cea et *H* | araneosae **Md**(**D**?)*S*. -ose **T**. -oso *G*². -osa *H*. -os **Ea**. ant neore **F**¹. araneus **F**²**R**² *e corr*. -neis **z***v*. arena *B* | effetus **F**²**R**² *e corr*. et fetus *S* 9 ut **M***v*(*G*). et *rB*(*Brot.*) | barbaris **M***G*. -rus *rB*(*Brot.*). uarius *D*. (*saltem* uariae aetatis *ex Ar.*) 10 alius miculo **M** | uere **M***L cum P*(*D*). uerno *rv*(*H*) 13 perimunt **Ra***va.J* 14 iis **R***v*. is **M**. his *rD* 17 uenantur et *va.Brot.* | que **M***D*. *om. rv* 18 cabrorum **F**. -ones **R**² *e corr*. 20 hau **MFd**. (**a** *lac.*) | sine **M***v*. sin (in **E**) *r*. (**a** *lac.*)

qui moriuntur hieme, matres, quae biennio durant; hi et
74 clementes. nidos vere faciunt fere quadrifores, in quibus
opifices generentur. his eductis alios deinde maiores nidos
fingunt, in quibus matres futuras producant iam: tum opifices funguntur munere et pascunt eas. latior matrum spe- 5
cies, dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur.
et *i*is sui fuci. quidam opinantur omnibus his ad hiemem
decidere aculeos. nec crabronum autem nec vesparum generi reges aut examina, sed subinde renovatur multitudo
subole. 10

75 **22.** (25) Quartum inter haec genus est bombycum, in
Assyria proveniens, maius quam supra dicta. nidos luto
fingunt salis specie, adplicatos lapidi, tanta duritia, ut spiculis perforari vix possint. in *i*is ceras largius quam apes
faciunt, dein maiorem vermiculum. 15

76 (26) Et alia horum origo. ex grandiore vermiculo gemina protendens sui generis cornuum urica fit, dein quod
vocatur bombylis, ex ea necydallus, ex hoc in sex mensibus
bombyx. telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque feminarum, quae bombycina appellatur. prima eas re- 20

---

§ 74: ib. 628ᵃ 11—15. 17. 18. 22. 23. 30. 35. 628ᵇ 1—3. 7. 8.
— (8) Ael. V 15. Ar. IX 42, 629ᵃ 2. 3 (aliter). 9. 10. — § 75:
Ar. V 24. — § 76: Ar. V 19, 7—14. (Pollux VII 76). cfr. Sen.
ep. 90, 20. Pl. IV 62 extr. V 14.

---

1 moriuntur F²*v*. ori- *r*. *cfr. Ar.* | *an* hę? 2 quadriflores F¹Ra 3 generantur R²dT*SJ* 4 producant — 11 Quartum *om.* a | *dist. ego coll. Ar.* (*an* iam producant?) | opificis F²
7 his F²*v*. in *r* | suo E | fuci F²*v*. foci DF¹R. foti E
10 subolem F¹. sub sole F² 11 quartum F²*v*. -rum *r*
12 assurias F¹. -urras R. assirias F² 13 lapidi F²*v*. -de d².
latide *r* | duritie *Dal.* 14 in his F²R(?)*Brot.* ut us DF¹. ut
Ea. in iis et *v* | longius a 16 alia *om.* F | horum alia F² |
ex F²d*S*. e *B*. ea *rv* 17 protendente (*P*)*G*²*H* | sui Ea*v*.
suis *r* | cornū a. -nua (*P*)*G*². -nua primum *H*. -nua hi *v* |
urica (*coni. H*) *S*. -cas *ll.* eruca *G*²(*H*). -cae sunt *v*(*L*) |
quae *G*² 18 nycidallus a. necydalus *va.S* | et hoc (*Petavius*)
Brot. 19 bombyces *va.G*²(*Brot.*) 20 redordiri D²FR*G*.
-rdori D¹. retorqueri Ea*v*. -re z*C*

dordiri rursusque texere invenit in Coo mulier Pamphile, Plateae filia, non fraudanda gloria excogitatae rationis, ut denudet feminas vestis.

23. (27) Bombycas et in Coo insula nasci tradunt, cu- 77
5 pressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum terrae halitu animante. fieri autem primo papiliones parvos nudosque, mox frigorum inpatientia villis inhorrescere et adversus hiemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem. in vellera
10 hanc ab iis cogi subigique unguium carminatione, mox trahi in tram*as*, tenuari ceu pectine, postea adprehensam corpori involvi nido volubili; tum ab homine tolli fictilibusque vasis 78 tepore et furfurum esca nutriri, atque ita subnasci sui generis plumas, quibus vestitos ad alia pensa dimitti. quae
15 vero capta sint lanifica, umore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. nec puduit has vestes usurpare etiam viros levitatem propter aestivam: in tantum a lorica gerenda discessere mores, ut oneri sit etiam vestis. Assyria tamen bombyce adhuc feminis cedimus.

---

1 choo F² (*item 4*). choa a. Ceo *B*. Co *v* | pampilae R. -phylae F¹a. -laei F². -phila *va.S* 2 plateae (-taę F¹) *ll.G*²(*S*). -tis *v*. Latoi *B*(*L*) *ex falsa lect. ap. Ar., ubi* Πλάτεω 4 bombycas (-cus a) *ll.G*. -ces *S*. -ca z. -cina (*ad praecedd. relatum*) *v* | tradunt M*G*(*J*). -ntur *rv*(*S*) 5 terebinthin F¹R. -thini F² | florem M*v*. -re *r* 6 halitu M*v*. -tum *r* | papiliones (-nis F²) paruos MF²*v*. -nis paruo *r* 8 aduersum *G* 9 radentis M*S*. -te *va.C* | lanugine D(?)Ea | in MF²*v*(*J*). *om.* *rH* | *dist.* *U 201* | uellere *H* 10 cogi subigique MF²*G* (*praem.* quoque *v*). cogique d. -quae R. coique DF¹. coqui a. quoqui E. quoque 1p 11 in tramas *J coll. § 81.* inter ramos *ll.v.* in terram. mox F² 12 *an* in uasis? 13 nutriri atque Md²*v*. nutriatque (-ricet quae R) *r* 14 alia M*v*. -ias *r* | pensa (-sas d) dimitti MF²d*v*. pensandi mitti (dim- R) *r* 15 carpta *D*. coepta *C* | sint M *Verc.* sit *rv* | lanifica M*J*. -ficia REa*v*. -facia DF. lanicia (*coni. J*) *D coll. § 115* | umore MRd²*v*. -rem *r* | lentescere MF²*v*. -te cere DF¹R. -tē caere (cerę a) Ea 16 iunceo MF²d²*v*. un- F¹. tun- *r* | fuso M*v*. fuco *r* 17 leuitatem propter M(R?)*G*. -tate propterea (-ter F²) *r*. -pter onera *v* | aestiuuam DF¹. -iua Ea*va.G* 18 onere FR¹a | asspria M. at syria a. adsiria F¹. -riā R 19 cedimus *om.* M (*spat. vac.*)

79 **24.** (28) Araneorum his non absurde iungatur natura, digna vel praecipua admiratione. plura autem sunt genera nec dictu necessaria in tanta notitia. phalangia ex iis appellantur quorum noxii morsus, corpus exiguum, varium, acuminatum, adsultim ingredientium. altera eorum species 5 nigri, prioribus cruribus longissimis. omnibus internodia
80 terna in cruribus. luporum minimi non texunt, maiores in terra, et cavernis exigua vestibula praepandunt. tertium eorundem genus erudita operatione conspicuum. orditur telas tantique operis materiae uterus ipsius sufficit, sive ita cor- 10 rupta alvi natura stato tempore, ut Democrito placet, sive est quaedam intus lanigera fertilitas: tam moderato ungue, tam tereti filo et *t*am aequali deducit stamina, ipso se pon-
81 dere usus. texere a medio incipit, circinato orbe subtemina adnectens, maculasque paribus semper intervallis, sed sub- 15 inde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili nodo inplicat. quanta arte celat pedicas a scutulato rete grassantes! quam non ad hoc videtur pertinere crebratae pexitas telae et quadam politurae arte ipsa per se tenax ratio tramae! quam l*a*xus ad flatus ac non respuenda quae ve- 20
82 niant sinus! derelicta lasso praetendi summa parte arbitrere lic*i*a: at illa difficile cernuntur atque, ut in plagis, lineae offensae praecipitant in sinum. specus ipse qua con-

---

§ 79: Ar. IX 39 init. — § 80: ib. 623ª 2—4. 30—32. (cfr. Pl. XXIX 84. 85). — § 81—83: cfr. Ael. VI 57. I 21. — (14. 15) Ar. ib. 623ª 8—11. Sen. ep. 121, 22.

---

2 praecipua **M***C*. -puae **DFa**. -pue **RE***v* | admirationi **Fa** 5 ad saltū **a***va.B* | specie **M** 6 cruribus *om.* **M** | longissimis — 7 cruribus **MF**²*v. om. r* 7. 8 in terra **M***v*(*S*). inter **F**¹. -terna *rH* 8 cauernis **MF**²*G*. -na *r*. -narum *v* | eundem **M** 12 *an* quaedam in cute? *cfr. Ar.* 13 et tam *v*. etiam *ll* 14 cercinato **FR** | subtegmina **a***va.Verc.*(*C*) 17 a **R**(?)*Brot. om. rv* | grassantes **R***v*. gress- **F**. gres- *r* 18 retinere **F**² | crebratae *ll.H.* crib- *G*. crebrata *v*. crib- *B* 19 quadam *v*. quaed- *ll* | politura **E**. -ra (artis) *va.G* 20 laxus *v*. luxus *ll* | flatuus **F***D* | ad non (non ad *G*) *va.H* 21 lassa **R** | praetenti ... ut arbitrari *va.H* 22 licia at (*P*)*H*. -cea at **DF**¹**R**d. -ceat at **F**². -ceat **E***v*. -cet *G*

camaratur architectura! et contra frigora quan*to* villosior!
quam remotus a medio aliudque agenti similis, inclusus
vero sic, ut sit nec*ne* intus aliquis cerni non possit! age
firmitas, quando rumpentibus ventis, qua pulverum mole
5 degravante! latitudo telae saepe inter duas arbores, cum 83
exercet artem et discit texere, longitudo fili a *ca*cumine
ac rursus a terra per illud ipsum velox reciprocatio, subit-
que pariter ac fila deducit. cum vero captura incidit, quam
vigilans et paratus accursus! licet extrema baereat plaga,
10 semper in medium currit, quia sic maxime totum concu-
tiendo inplicat. scissa protinus reficit ad polituram sarciens.
namque et lacertarum catulos venantur, os primum tela in- 84
volventes et tunc demum labra utraque morsu adprehen-
dentes, amphitheatrali spectaculo, cum contigit. sunt ex eo
15 et auguria. quippe incremento amnium futuro telas suas
altius tollunt. *i*idem sereno texunt, nubilo *re*texunt, ideo-
que multa aranea imbrium signa sunt. feminam putant
esse quae texat, marem qui ven*e*tur; ita paria fieri merita
coniugio.
20 (29) Aranei conveniunt clunibus, pariunt vermiculos 85
ovis similes: nam nec horum differri potest genitura, quo-

---

§ 83: (2. 8. 11) Ar. ib. 12—15. 18—20. — § 84: ib. 33—
623^{b}3. — (16) Ar. probl. 947^{a}33 sq. Th. fr. 29 Wim. Avien.
Arat. 1771 sq. — (17) Ar. IX 39, 623^{a}23. 24. — § 85: Ar. V 8,
542^{a}15. 16. V 27 init. G III 9, 758^{b}9. 10.

---

1 quanto *v.* -ndo *ll* 2 agenti **F**^{2}*v.* -tis *H.* genti **E.**
-tis *r* 3 necne *v.* necte *ll* 3 possit **F**^{2}**z***v.* potest *r* | age
z*v.* ager *ll* 6 discit **F**^{2}*v.* -cet *r* | filo **FR**d*S* | a cacumine
D^2. acum- *ll.* a culm- *v.* *cfr.* *§ 97* 7 *dist.* *J* | uelix **F**^{1}. uelut
va.G 9 accursus **F**^{2}**R***S.* acu- **DF**^{1}. ad cursum **E***v*(*D*) | plagas
F^1**R** 10 quia **F**^{2}*G*(*J*). ex (et **R**^{2}*S*) quia **DF**^{1}**R.** ex qua **E.**
ex quo *v* 12 namque *ll.v.* *an* ranarumque? *cfr.* *Ar.* | lace-
ratarum **F**^{1}**R** | hos *va.*(*P*)*H* 12. 13 telam uoluente sed **F**^{1}**R.**
telam (uel tena *in marg.*) uoluente et **F**^{2} 13 morsus **F**^{1} |
adprehendentis **FR** 16 texunt **R***H.* retex- **F**^{2}. non tex- *v*(*S*).
texit *r* | retexunt *ego.* tex- *ll.v.* *cfr.* *Avien.* *Arat.* *1771* 17 *an*
multa in aere (*vel* in aura) aranea? 18 uenetur *H.* -natur
ll.v 19. 20 *dist.* *G*

niam insectorum vix ulla alia ratio est. pariunt autem omnia in tela, set sparsa, quia saliunt atque ita emittunt. phalangia tantum in ipso specu incubant magnum numerum, qui, ut emersit, matrem consumit, saepe et patrem; adiuvat enim incubare. pariunt autem et tr*e*cenos — ceterae pauciores 5 — et incubant triduo. consummantur aranei quater septenis diebus.

86 **25.** (30) Similiter his et scorpiones terrestres vermiculos ovorum specie pariunt similiterque pereunt, pestis inportuna, veneni serpentium, nisi quod graviore supplicio 10 lenta per triduum morte conficiunt, virginibus letali semper ictu et feminis fere in totum, viris autem matutino, exeuntes cavernis prius quam aliquo fortuito ictu ieiunum egerant 87 venenum. semper cauda in ictu est nulloque momento meditari cessat, ne quando desit occasioni; ferit et obliquo 15 ictu et inflexo. venenum ab *i*is candidum fundi Apollodorus auctor est, in novem genera discriptis per colores maxime supervacuos, quoniam non est scire quos minime exitiales praedixerit. geminos quibusdam aculeos esse, maresque saevissimos — nam coitum iis tribuit —, intel- 20

---

§ 85: (1) Ar. V 27, 555[b] 1. 4. 5. 10—17. (schol. Nic. ther. 715). — § 86: Ar. V 26. — § 87: cfr. Ov. fast. IV 163. — (16) de Apollodoro cfr. OSchneider Nic. p. 190 sq. — (17. 19) Ael. VI 20.

---

1 uix ulla **F**[2]*v*. uia uix **R**[2]. uię ulla **Ea**. uia culla *r*. *an* uix ullis? | ratio *ego*. narratio (*ortum ex* raratio) *ll.v*. generatio *D*[2]. (*an potius* aliena ratio? *de dictione cfr. XV 73. 107. XIX 55. 128. XXIX 29*) | omnia (*sc.* genera) *ll.v*(*S*). oua ea *B* 2 tela sed sparsa (*P*)*H*. telas et sparsa *ll.G*. telas expansa *v*. tela set perfecta *D*[2] | quia saliunt **F**[2]*v*. qua sal- **d***S*. quas aliud *r*. saliunt *D*[2]. (*an* oua; saliunt?) | ita emittunt **F**[2]*v*. inemi- **DF**[1]**R**. inmi- **E**. immi- **a**. fila emi- (*ego ex Ar.*) *D*[2] (*loc. corr.*) 4 partem **F**[1]**a** | adiuuant **R** 5 trecenos *Brot.* -ntos *B ex Ar.* tricenos *ll.v*(*G*) 8 his *om.* **asz** | scorpiones **F**[2](**R**?)*v*. -nibus *r* 9 periunt **F**[1]. -imunt **az***va.G* 10 infortuna **R** | grauiores **Fa** 12 femini **F**[1]. -nini **R** | fuere **F**[2] 13 egenerant **F**[1]. gen- **a** 15 ne **F**[2]*v*. nec *r* | feri **F**[1]. fieri **a** 16 inflexo **F**[2]*G*. -xu *rv* 17 descriptis **F**[2]**a***va.D* 18 superuacuos *ll.v*. -cuo (*P*)*H*. (*an* opere superuacuo?) 20 tribuunt **F**

legi autem gracilitate et longitudine. venenum omnibus 88
medio die, cum incanduere solis ardoribus, itemque, cum
sitiunt, inexplebiles potus. constat et septena caudae inter-
nodia saeviora esse; pluribus enim sena sunt. hoc malum
5 Africae volucre etiam austri faciunt pandentibus bra*c*chia
ut remigia sublevantes; Apollodorus idem plane quibus-
dam inesse pinnas tradit. saepe Psylli, qui reliquarum 89
venena terrarum invehentes quaestus sui causa peregrinis
malis implevere Italiam, hos quoque importare conati sunt,
10 sed vivere intra Siculi caeli regionem non potuere. visuntur
tamen aliquando in Italia, sed innocui, multisque aliis in
locis, ut circa Pharum in Aegypto. in Scythia interemunt 90
etiam sues, alioqui vivaciores contra venena talia, nigras
quidem celerius, si in aquam se inmerserint. homini icto
15 putatur esse remedio ipsorum cinis potus in vino. magnam
adversitatem oleo mersis et stellionibus putant esse, inno-
cuis dumtaxat iis qui et ipsi carent sanguine, lacertarum
figura; a*e*que scorpiones in totum nulli*s* nocere quibus non
sit sanguis. quidam et ab ipsis fetum devorari arbitrantur; 91
20 unum modo relinqui sollertissimum et qui se ipsius matris
clunibus inponendo tutus et a cauda et a morsu loco fiat;
hunc esse reliquorum ultorem, qui postremo genitores su-
perne conficiat. pariuntur autem undeni.

---

§ 88: (3. 7) Strabo XVII 830 extr. schol. Nic. ther. 781. Megasth. fr. 10. 12. Mü. Ael. XVI 42. — § 89. 90: (9. 10) cfr. Pl. XXXVII 140. V 42. — (11—14) Ar. VIII 29, 607ª 14—21. — (14—16) cfr. Pl. XXIX 91. 90. 73. (Ael. VI 22). — § 91: (23) Ar. V 26 extr.

---

1 gracilitatem et longitudinem **FRd** 3 inexplebiles (expl- **M**) *v*(*J*). -li **F²dT***S*. -le *rD* | potus **a***J*. -tu **dT***v*. -tuus *rD* 4 *an* saeuiorū? 6 plene **Fa** 8 quasi quaestuus (*ortum e dittogr.*) **M** 12 interimunt **a***va.J* 13 alioqu.. **M**. -quin (**DE**?) *va.H*(*S*) 14 in quam **F¹Ra** | inmerserint **M***v*. -rit *r* 16 et **M***G*. Sed *r*. cum *v* | innocuos **a***va.G* 18 aeque *ego*. atque *ll.v. cfr. n. luc. p. 34 n. 12* | nullis (*coni. Dal.*) *H*. nulli (nonnu- **R¹**) *ll.v*(*S*) 21 totus **F¹R¹** 22 multorum **R** 23 conficiant **F¹d**. -ciunt **R**. (**a** *lac.*)

26. (31) Chamaeleonum stelliones hi quodam modo naturam habent, rore tantum viventes praeterque araneis.
92 (32) Similis cicadis vita, quarum duo genera: minores quae primae proveniunt et novissimae pereunt; sunt autem mutae. sequens est volatura *earum* quae canunt; vocantur 5 achetae et, quae minores ex his sunt, tet*ti*gonia. sed illae magis canorae. mares canunt in utroque genere, feminae silent. gentes vescuntur *i*is ad orientem, etiam Parthi opibus abundantibus. ante coitum mares praeferunt, a coitu
93 feminas, ovis earum corrupti, quae sunt candida. coitus 10 supinis. asperitas praeacuta in dorso, qua excavant feturae locum in terra. fit primo vermiculus, deinde ex eo quae vocatur tet*t*igometra, cuius cortice rupto circa solstitia evolant, noctu semper, primo nigrae atque durae. unum hoc ex iis, quae vivunt, et sine ore est; pro eo quiddam aculea- 15 t*o*rum linguis simile, et hoc in pectore, quo rorem lambunt.
266 pectus ipsum fistulosum. hoc canunt achetae, ut dic*e*mus.
94 de cetero in ventre nihil est. excitatae cum subvolant, umorem reddunt, quod solum argumentum est rore eas ali. isdem solis nullum ad excrementa corporis foramen. oculis 20 tam hebetes, ut, si quis digitum contrahens ac remittens

---

§ 91: (2) IX 1, 609ᵃ 29. 30. — § 92: Ar. V 30, 556ᵇ 16. 556ᵃ 14. 15. 19. 20. (cfr. Ael. X 44). — (7) ib. 556ᵇ 11—14. Ael. I 20 extr. — (8) cfr. Ael. X 6 extr. Athen. IV 133ᵇ. — § 93: Ar. ib. 556ᵃ 25. 26. 30. 556ᵇ 5—11. — (14) Ar. IV 7, 532ᵇ 10—12. 16. 7. — § 94: Ar. V 30, 556ᵇ 14—20.

---

1 hi *om. va.S.* in a 2 araneis **M***v*. -nei *r* 4 nouissime *G* 5 mutae **F**² *Verc.*(*G*). multae *rv*(*C*) | est *om.* **F** uolatura *ll.v*(*S*). -tu rara *B* | earū *ego.* ea **d***S.* *om. ll.G*(*J*). item maiores *B* | canant **F**¹**R**¹**a**. cantant **z** 6 tettigonia *S.* -iae *B.* -ometrae *v.* tetogonia (-iae **E**²) *ll. cfr. Ar.* 7 cantant *va.G* 10 oua **E**² | corrupti *ll.*(*P*)*S.* -tis **dT***v*. -ta **E**². correptis *Verc.* conceptis (*Petav.*) *Brot.* 11 qua (**DE**?) *v.* quae *ll* | excabant **F**. excub- **R**¹. *cfr. § 98* | futurę **F**¹**a** 12 dein **a***va.S* 13 oui//s . . corrupto **R** 15 aculeatorum (*coni. Dal.*) *S ex Ar.* -tarum *ll.H.* -tum *v. cfr. § 173* 17 dicemus *D coll. § 266.* -cimus *ll.* -ximus *v* 20 oculi *Bas.* -li sunt *J* 21 remittens iis *va.S*

adpropinque*t iis*, transeant velut folio *ludente*. quidam duo alia genera faciunt earum: surculariam, quae sit grandior; frumentariam, quam alii avenariam vocant, apparet enim simul cum frumentis arescentibus. **27.** cicadae non nascun- 95
5 tur in raritate arborum — idcirco non sunt Cyrenis *nisi* circa oppidum — nec in campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. est quaedam et his locorum differentia. *in* Milesia regione paucis sunt locis, sed in Cepha*llan*ia amnis quidam paenuriam earum et copiam dirimit. at in Regino
10 agro silent omnes, ultra flumen in Locrensi canunt. pinnarum illis natura quae apibus, sed pro corpore amplior.

28. (33) Insectorum autem quaedam binas gerunt pin- 96 nas, ut muscae, quaedam quaternas, ut apes. membranis et cicadae volant. quaternas habent quae aculeis in alvo ar-
15 mantur. nullum, cui telum in ore, pluribus quam binis advolat pinnis. illis enim ultionis causa datum est, his aviditatis. nullis eorum pinnae revivescunt avulsae. nullum, cui aculeus in alvo, bipinne est.

(34) Quibusdam pinnarum tutelae crusta supervenit, ut 97
20 scarabaeis, quorum tenuior fragiliorque pinna. his negatus

---

§ 95: ib. 556^a 21—25. — (7) Ar. VIII 28 init. Ael. V 9. Strabo VI 260 med. Paus. VI 6, 4. Sol. 2, 40. — § 96: Ar. IV 7, 532^a 20. 21. — (14) I 5, 490^a 16. 20. — (16) IV 7, 532^a 11. 12. P IV 6, 682^b 32. — (17) III 12 extr. IV 7, 532^a 22. 23. — § 97: (19. 20) Ar. ib. 531^b 24. I 5, 490^a 14. 15.

---

1 adpropinquet iis *J*. -quens **DFR**[1]. -quans **E a d**. -ques **R**[2]*S*. -uet *v* | transeant **R**(?)*v*. -eat *r* | uelut folio **F**[2]. -lia *v*. uelut in folia *B*. *om*. *rS* | ludente *ego*. *om*. *ll.v*. *cfr*. *Ar*. ὡς ἐπὶ φύλλον . . κινούμενον, *de dictione XVII 90. XVIII 360* 5 non *del*. *B* | nisi (*Schlenger philol. XII p. 301*) *D*. *om*. *ll.v*. *cfr*. *Ar*. 7. 8 differentia. In (*add*. *v*) milesia **F**[2]*v*. milesia diff- *r*. *cfr*. *Ar*. 8 pauci sunt loci **DFE**. (a *lac*.) | Cephallania *S coll. XXXII 18*. -alenia *v ex Ar*. -ania *ll* 11 pro **MF**[2](**R**?)*v*. quae *r* 12 gerant **R** 15 cui telum *om*. **M** 16 est **M** *G*. et *rv* | auiditatibus **M** 17 reuiuescunt **M** *Brot*. -cere **DFRE**. -iuiscere **a**. -cunt *v* 18 aculeum **M** | bipinnae **F**. -penne **R** *va.S*. -pennae **M a** 19 crusta **R**(?)*v*. crista *r* 20 icarabaeis **M** scarabei **FRa** | negatis **R**[1]. -at **a**

aculeus, sed in quodam genere eorum grandi cornua prae-
longa, bisulca dentatis forci*p*ibus in cacumine, cum libuit,
ad morsum coeuntibus, infantium etiam remediis ex cervice
98 suspenduntur; lucavos vocat hos Nigidius. aliud rursus
eorum genus, qui e fimo ingentes pilas aversi pedibus vo- 5
lutant parvosque in iis contra rigorem hiemis vermiculos
fetus sui nidulantur. volitant alii magno cum murmure aut
mugitu, alii focos et prata crebris foraminibus excavant, noc-
turno stridore vocales. lucent ignium modo noctu laterum
et clunium colore lampyrides, nunc pinnarum hiatu reful- 10
gentes, nunc vero conpressu obumbratae, non ante matura
99 pabula aut post desecta conspicuae. e contrario tenebrarum
alumna blattis vita, lucemque fugiunt in balinea*rum* maxime
umido vapore prognatae. fodiunt ex eodem genere rutili
atque praegrandes scarabaei tellurem aridam favosque par- 15
vae et fistulosae modo spongiae medicato melle fingunt. in
Threcia iuxta Olynthum locus est parvus, in quo unum hoc
100 animal exanimatur, ob hoc Cantharolethrus appellatus. pin-
nae insectis omnibus sine scissura. nulli cauda nisi scor-
spio*ni*. hic eorum solus et bra*c*chia habet et in cauda spi- 20

§ 97: (4) Nigid. fr. 123 Swob. — § 98: (10) cfr. Ar. IV 1, 523b 21. Pl. XVIII 250. 252. — § 99: (13) Verg. G IV 243. — (17) Mir. ausc. 120. Plut. de an. tranqu. 15, 473e. — § 100: Ar. IV 7, 532a 25. 26. 16—18.

1 et (*pro* sed) **M** 2 bisulca dentatis *Brandis p. 37.* -cis dentata *ll. v. cfr. IX 97* | forcipibus *v.* -cibus **F**. forficibus *rS* | acumine **R**²**dT***S* 4 lucanos **E***va.J* 5 ingentes *v.* -ntis (-nitis **F**²) *ll. S* 7 aut cū **a**. ut **R***S.* ac *G* 8 parata **F**. parietes *D coll. § 13.* strata *MHaupt Herm. III p. 149* | excabant **F**. extab- **R**¹. *cfr. § 93* 10 candore *P* | iampyrides **M**. lampir- **F**². lampr- **F**¹**a** 12 defecta **FR***va. C.* defpe- **a** 13 arumna **F**¹. *om.* **a**. alumnae *va. G* | blattis **MF**²*G. om.* **a**. blatus *r.* -ttae *v.* -tta is *D* | uitam **d***va. G* | balinearum *ego.* -eas (ual- **DF**¹) **MDFd**. balneas **Ea**. balineis **R**(?)*v* 14 et eodem ex eodem **M** 16 spungiae **M**. spongeae **a**. -gaee **F**. -gee **R**. -geae e *SJ* 17 thretia **R**¹. thratia **R**². tracia **a**. Thra- *G.* -ciae partibus *v* 18 hoc **F**²**a***v*(*D*). hic **F**¹**R**¹. id **R**²**T**(*P*)*S* | cantarotethrus (cantur- **R**¹) **FR**. -tarotus **a** 19 nisi **E***v.* (**a** *lac.*). sine *r* | scorpioni *v.* -ne *ll.* (**a** *lac.*)

culum; reliquorum quibusdam aculeus in ore, ut asilo, sive tabanum dici placet, item culici et quibusdam muscis, omnibus autem his in ore et pro lingua. sunt hi aculei quibusdam hebetes neque ad punctum, sed ad suctum, ut mus-
5 carum generi, in quo lingua evidens fistula est. nec sunt talibus dentes. aliis cornicula ante oculos praetenduntur ignava, ut papilionibus. quaedam insecta carent pinnis, ut scolopendra.

29. (35) Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum 101
10 moventur. quorundam extremi longiores foris curvantur, ut locustis.

Hae pariunt, in terram demisso spinae caule, ova condensa autumni tempore. ea durant hieme; e terra subsequenti anno exitu veris emittunt parvas, nigrantes et sine
15 cruribus pinnisque reptantes. itaque vernis aquis intereunt ova, sicco vere maior proventus. alii duplicem earum fetum 102 geminumque exitium tradunt: vergiliarum exortu parere, deinde ad canis ortum obire et alias renasci; quidam arcturi occasu renasci. mori matres, cum pepererint, certum
20 est, vermiculo statim circa fauces innascente qui eas strangulat. eodem tempore mares obeunt. e*t* tam frivola ratione morientes serpentem, cum libuit, necant singulae, faucibus

§ 100: (1) Ar. P IV 5, 682ª 10. — Ar. I 5, 490ª 19. — P. IV 6, 683ª 1—3. 21. 22. 5, 678ᵇ 12—15. cfr. infra § 173. — (6) Ar. IV 7, 532ª 12. 26. 1, 523ᵇ 17. 18. (cfr. supra § 1). — § 101: Ar. IV 2, 525ᵇ 24. 25. cfr. II 1, 498ª 18. 19. — IV 7, 532ª 27—29. cfr. P IV 6 extr. — (12) Ar. V 28, 555ᵇ 20—22. 24. 30. 556ª 6. 3. 555ᵇ 29. — (15) Ar. V 29. — § 102: (19—21) Ar. V 28, 556ª 1—6. — (22) IX 6, 612ª 34.

1 ut **F**²*v*. *om*. *r* 2 culicibus *va.H* 3 *dist*. *ego* 7 ut **F**²**R***v*. aut *r* 10 longiores **R**²*v*. -ris *rD* 12 terra **az***va.G* | demisso **R**(?)*B*. dim- *rv* | caulae **F**¹. caudae **F**² 13 aut omni **F**¹**a** | *dist*. *J* | e *del*. **F**². *om*. d. sub *va.J* 15 *an* hibernis? *cfr*. *Ar*. μετοπωρινῶν ὑδάτων 16 siccoque *HBrot*. | uero **F** 17 que *om*. *HBrot*. | parare **FR** 18 dein **a** 19 mares **Fa** | pepererit **R**. peperint **Fa** 20 enascente *Dal*.² (*errore*?) 21 obeunt. et *ego*. -ntes *ll*. -nt *v* | friuola **a***v*. -uula **E**. -bula *r* 21 cum **F**²*v*. curri *r*

eius adprehensis mordicus. non nascuntur nisi rimosis lo-
103 cis. in India ternum pedum longitudinis esse traduntur, cruribus et feminibus serrarum usum praebere, cum inaruerint. est et alius earum obitus: gregatim sublatae vento in maria aut stagna decidunt. forte hoc casuque evenit, 5 non, ut prisci existimavere, madefactis nocturno umore alis. iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis transiri, continuata plurium dierum — quod maxime miremur — fame
104 quoque, quam propter externa pabula petere sciunt. deorum 10 irae pestis ea intellegitur. namque et grandiores cernuntur et tanto volant pinnarum stridore, ut [aliae] alites credantur, solemque obumbrant sollicitis suspectantibus populis, ne suas operiant terras. sufficiunt quippe vires et, tamquam parum sit maria transisse, inmensos tractus permeant dira- 15 que messibus nube contegunt, multa contactu adurentes, omnia vero morsu erodentes et fores quoque tectorum.

105 Italiam ex Africa maxime coortae infestant, saepe populo Romano ad Sibyllina coacto remedia confugere inopiae metu. in Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debel- 20 landi eas, primo ova obterendo, dein fetum, postremo adul-
106 tas, desertoris poena in eum qui cessaverit. et in Lemno

§ 103: (4) cfr. Liv. per. 60. Obseq. 90. Aug. CD III 31 extr. Oros. V 11. — § 105: cfr. Liv. XLII 10, 7. 8. 2, 4.

1 nisi *H.* in *ll.* nisi in *v* | rimosis *ll.H(J)*. prim- d²T. planis et rimosis *v(S) ex Ar.* 3 cruribus serra (*prave praeceptum*) **M** | serrarum **M***v*. sed rarum *r*. (**a** *lac.*) 4 est et **MF**²*v*. Esse et **a**. Esset *r* 5 casu qui **R**. -uqu **F**¹. casu **F**². 6. 7 aliis isdem **M** 8 ignari **MF**²*v*. in mari *r* | trastri **M** 9 famē **F**² 10. 11 deorum irae **M***v*. dierum mire (imbre **R**²) *r* 12 aliae *del. D* | credentur **FR**. -da.tur **M** 13 obumbrant *G*. -rans *ll.* -rent *v.* ob umbras **F**² 15 diraque **M***v*. -amque *r* 16 nubē **F**²**Ez** 17 morue rodentes **DF**¹. in orbe rod- **E** 18 maxima (magna *v*) cohorte **az***va.G* 19 Romano (*Mone*) *J.* R. **M***D.* *om.* *rv* | sibullina **M**². -llaina **M**¹ | coacto **MF**²*v*. -arto *r* 20 deuellandi **F**. deualedi **R**¹. diuelendi **R**² 21 prima **FaT** | obterendo **MF**²*v*. obce- **DF**¹. opce- **R**. obicere **Ea** 22 pena (poe- *v*) in **a***v*. poenam **R**². -nam in (-narum **R**¹) *r*

insula certa mensura praefinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. graculos quoque ob id colunt adverso volatu occurrentes earum exitio. necare et in Syria militari imperio coguntur. tot orbis partibus vagatur id
5 malum. Parthis et hae in cibo gratae.

Vox earum proficisci ab occipitio videtur. eo loco in 107 commissura scapularum habere quasi dentes existimantur eosque inter se terendo stridorem edere, circa duo maxime aequinoctia, sicut cicadae circa solstitium. coitus locusta-
10 rum qui et insectorum omnium quae coeunt, marem portante femina, in eum feminarum ultimo caudae reflexo tardoque digressu. minores autem in omni hoc genere feminis mares.

30. (36) Plurima insectorum vermiculum gignunt, nam 108
15 et formicae similem ovis vere, ... et hae communicantes laborem ut apes, sed illae faciunt cibos, hae condunt. ac si quis conparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione vires esse maiores. gerunt ea morsu; maiora aversae postremis pedibus moliuntur umeris obnixae. et
20 his rei *publicae* ratio, memoria, cura. semina adrosa con- 109 dunt, ne rursus in frugem exeant e terra, maiora ad introitum dividunt, madefacta imbre proferunt atque siccant. operantur et noctu plena luna, eaedem interlunio cessant. iam in opere qui labor, quae sedulitas! et quoniam ex di-

§ 107: cfr. Ar. IV 9, 535[b] 12 (aliter). — (9) Ar. V 28 init. cfr. V 8 init. 542[a] 7. 8. (V 19 init.). — § 108: Ar. V 25. IX 40, 623[b] 13. 14. 17. — § 109. 110: Ar. I 1, 488[a] 7. 10. Ael. II 25. Plut. SA 11, 967[f]sq. Geop. XV 1, 26. — (23) Ar. IX 38 extr. Ael. IV 43. I 22.

2 gragulos **MF²R** 4 uacatur **F¹**. uatur **R¹** 4 et (*pro* id) **M** 7 existimantur **R**(?)*v*. -tes *r* 8 terendo **F²***v*. -dos *r* 15 *dist. B* | *lac. ego indicavi; exciderunt fere* mirabiles opere | hae *G²*. haec *ll.* (**a** *lac.*) hae ut apes **z***v* 16 ut apes sed illae (ille **R²**) **F²R²***G²*(*SD*). sed apes utilae (uti ille **R¹**. utiles **Ea***v*) *rv*(*H*) | ac *ll. D.* et *C.* at *v* 18 portatione **R²** 20 reip̄. **F**. recipit **a** 21 fruges *va.S* | e (et **R²**) terre **R** 23 eaedem **R**(?)*v*. ead- *r*

verso convehunt altera alterius ignara, certi dies ad reco-
110 gnitionem mutuam nundinis dantur. quae tunc earum con-
cursatio, quam diligens cum obviis quaedam conlocutio
atque percunctatio! silices itinere earum adtritos videmus
et opere semitam factam, ne quis dubitet, qualibet in re 5
quid possit quantulacumque adsiduitas. sepeliunt inter se
viventium solae praeter hominem. non sunt in Sicilia pin-
natae.

111 **31.** Indicae formicae cornua Erythris in aede Herculis
fixa miraculo fuere. aurum hae cavernis egerunt terra in 10
regione septentrionalium Indorum qui Dardae vocantur.
ipsis color felium, magnitudo Aegypti luporum. erutum hoc
ab iis tempore hiberno Indi furantur aestivo fervore, con-
ditis propter vaporem in cuniculos formicis, quae tamen
odore sollicitatae provolant crebroque lacerant quamvis prae- 15
velocibus camelis fugientes. tanta pernicitas feritasque est
cum amore auri.

112 **32.** (37) Multa autem insecta et aliter nascuntur, at-
que in primis e rore. insidet hic raphani folio primo vere
et spissatus sole in magnitudinem milii cogitur. inde porri- 20
gitur vermiculus parvus et triduo mox uruca, quae adiectis

---

§ 110: (5) Ael. VI 43 extr. Cleanthes ap. Plut. SA 11, 967^{e} et Ael. VI 50. Paxam. in Geop. XIII 10, 14. — § 111: Herod. III 102. 105. Megasth. fr. 39 Mü. Mela III 62. (Ael. III 4. XVI 15). cfr. Isid. XII 3, 9. Pl. XXXIII 66. — § 112: Ar. V 19, 551^{a} 1. 2. 14—24.

---

1 ignarę **Fa** (*an recte?*) | dies *ll.v.* indices *D* 2 ea **R** 4 percontatio (**DE**?) *va.Brot.*(*S*) 5 et in opere *va.S* | dubitet *v.* -tet et *ll.S* 6 sese (*del.* inter) **F**^{2} 7 siciliae **F**. -lie **R** 9 cornu **F**^{2}**R**^{1}**a** | erithris **R**^{2}. -tris **a**. ////thris **R**^{1}. erytheris **F**^{2} 10 hae **D***S*. haec **F**. he **R**. e **Ea**. ex *v* | egerunt **F**^{2}**R**^{2}*v*. ger- *v* | terra *ll.J.* -rrae *v*(*D*). *an* cum terra? 12 felium **R**(?)*v*. faeli- **F**^{2}. fedi- **ad**. faedi- *r* | aegyptii **R**. *cfr. X 186* 18 atque *om.* **a**. atque asilus **z***va.G* 19 e rore *ego.* rore **F**^{2}**R**^{2}. ex ore *r*. ex rore *v* | insidit **Fa** 19. 20 uere et **F**^{2}**R**^{2}*v*(*J*). *om.* **a**. uerset *r*. uere sed *S* 20 porrigitur **F**^{2}**R**^{2}**E***G*. corr- **DF**^{1}**a**. rig- **R**^{1}. oritur **dT***v* 21 mox *ll.B*(*S*). *om. v*(*Dal.*) | uruca **F**^{2}**R**^{2}**T***J*. uruga **F**^{1}. ruta **R**^{1}. urica **Ea***S*. eruca *B*. eruca mox urica *v*

diebus accrescit, inmobilis, duro cortice. ad tactum tantum movetur, araneo accreta, quam chrysallidem appellant. rupto deinde cortice volat papilio.

33. (38) Sic quaedam ex imbri generantur in terra, 113
5 quaedam et in ligno. nec enim cossi tantum in eo, sed etiam tabani ex eo nascuntur et alias, ubicumque umor est nimius, (39) sicut intra hominem taeniae tricenum pedum, aliquando et plurium longitudine. iam in carne exanima 114 et viventium quoque hominum et capillo, qua foeditate et
10 Sulla dictator et Alcman ex clarissimis Graeciae poetis obiere. hoc quidem et aves infestat, phasianas vero interemit nisi pulverantes sese; pilos habentium asinum tantum 115 inmunem hoc malo credunt et oves. gignuntur autem et vestis genere, praecipue lanicio interemptarum a lupis ovi-
15 um. aquas quoque quasdam, quibus lavemur, fertiliores eius generis invenio apud auctores, quippe cum etiam cerae id gignant quod animali*um* minimum existimatur. alia rursus generantur sordibus aridi soli, posteriorum lascivia crurum petaurist*ae*, alia pulvere umido in cavernis volucria.

20 **34.** (40) Est animal eiusdem temporis, infixo semper 116

§ 113: (5) Ar. V 19, 551ª 5. 552ª 29. — § 114. 115: Ar. V 31, 556ᵇ 28 sq. 557ª 2. 7. cfr. Plut. Sulla 36 extr. Pl. VII 138. XXVI 138. — (11) Ar. ib. 557ª 11. 12. 14. 16. — (13) Ar. VIII 10 extr. Plut. qu. conv. II 9, 642ᵇ sq. — (15) Ar. V 31, 557ª 19. 20 (aliter). 32, 557ᵇ 6—8. — (18) V 31, 556ᵇ 25. 26. cfr. 32, 557ᵇ 11. — § 116: cfr. Pl. XXX 82. — Col. VII 13, 1. VI 2, 6. Cato 96, 2. cfr. Ar. V 31, 557ª 15—18.

2 araneo accreta (-to **R**) **RdT***H*. -neo (-nei **a**) occreta (hoc cr- **Ea**) *r*. -nei (-neosa *G*²) haec eruca *v* 3 cortice **R**(?)*v*. eo cor- *rD* 4 ex inde **Ez**. ex imbre *va.S* 6 alias **F**². *om.* **R**. ali *r*. alibi **dT**(*P*)*H*. alia *v*(*Brot.*) 7 trecenum *Brot.S* 8 exanima et **R**²*S*. -met *r*. -mi et *v* 9 hominum et **z**. -num (-nem **F**¹**Ra**) *ll.v* | capillo *del. P* 12 sese **F**²*v*. esse (se **R**²) *r* 17 animaliū *v*. -al id *ll* 18 rursus — 19 alia *om.* **R**¹ | aridi **F**²*v*. aradi **DF**¹. a radio **Ea***H*(*D*). a radiis **z***S* | soli **F**²*v*. solis *rH* 19 petauristae *H*. -stis **z**. -starum *B*. petauris *ll*. ...ris **R**² *in marg.* (*reliquis abscisis*). et auris **F**². petauri et auris *v* 20 temporis *ll.v*(*H*). turpitudinis *B*

sanguin*i* capite vivens atque ita intumescens. unum animalium, cui cibi non sit exitus, dehiscit i*n* nimia satietate, alimento ipso moriens. numquam hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia; in ovibus et in capris hoc solum. aeque mira sanguinis et 5 hirudinum in palustri aqua sitis; namque et hae toto capite conduntur. est volucre canibus peculiare suum malum, aures maxime lancinans, quae defendi morsu non queunt.

117 **35.** (41) Idem pulvis in lanis et veste tineas creat, 10 praecipue si araneus una includatur. siti*ens* enim et omnem umorem absorbens ariditatem ampliat. hoc et in chartis nascitur. est earum genus tunicas suas trahentium quo cocleae modo; sed harum pedes cernuntur. spoliatae *ex*-118 spirant. si adcrevere, faciunt chrysallidem. ficarios culices 15 caprificus generat, cantharidas vermiculi ficorum et piri et peuces et cynacanthae et rosae. venenum hoc remedia secum habet: alae medentur, quibus demptis letale est. rursus alia genera culicum acescens natura gignit, quippe cum et in nive* inveniantur vetustiore vermiculi* rutili — nam 20

§ 116: (6) cfr. Pl. XXXII 123. — (7) Col. VII 13, 1. — § 117: Ar. V 32, 557^b 1—6. — (12) ib. 8. 9. 15. 18. 20. 22. 23. — § 118: Ar. ib. 25. 26. cfr. Pl. XV 80. — (16) Ar. V 19, 552^b 1—3. cfr. Pl. XXIX 94. — (18) Ar. V 19, 552^b 5. 7—10.

1 sanguini *v.* -ne *ll* 2 in *ego coll. XXX 82.* cui **DF**^{1}**RE** (cu = *geminato* cit). cū **ad***v*(*J*). a **F**^{2}. que *G* 3 nonnumquam *P* 5 et capris **R***SJ* | aeque **F**^{2}**RdTz***H*. *om.* **a**. -quee *r*. -que est *v*(*D*) 6 hirundinum **Fa**. -udinum generi *va.S* | palustria quae **F**^{2}. -tria **a** 7 *an* et suum? 8 langinans **F**^{1}**a**. lanians **z** | qua *G* 9 queant **d** 10 tinias **F**^{1}**R** 11 sitiens *ego.* sititur *ll.* (**a** *lac*). sitit *v.* -it is *D* 12 obsorbens **Fd** 13 *an* noscitur? (*de mendo cfr. XXI 92*) 14 harum (**DE**?) *C*(*J*). horum *ll.v*(*S*) | exspirant *v.* asp- **a**. adsp- *r* 17 cynachante (cin- **Fa**) **FRa**. -tae *va.G* | remedia — 18 medentur **F**^{2}**R**^{2}*v*(*S*). remedidentur **DF**^{1}**R**^{1}. -ditentur **a**. -diantur **Ed**. alae medicantur *H* 20 niue *ego ex Ar.* niue candidi *ll.v* | inueniantur *ego.* -antur (uen- **F**^{1}**R**^{1}) et *ll.H.* reperiantur et *v* | uetustiores **F**^{2} | uermiculi *ego.* -culi in media quidem altitudine *ll.v*

et ipsa nix vetustate rufescit — hirti pilis, *in Media quidem candidi*, grandiores torpentesque.

36. (42) Gignit aliqua et contrarium naturae elementum. siquidem in Cypri aerariis fornacibus et medio igni maioris muscae magnitudinis volat pinnatum quadrupes; appellatur pyrallis, a quibusdam pyroto*con*. quamdiu est in igni, vivit; cum evasit longiore paulo volatu, emoritur. 119

(43) Hypanis fluvius in Ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas, quibus erumpit volucre quadrupes supra dicti modo, nec ultra unum diem vivit, unde hemerobion vocatur. reliquis talium ab initio ad finem septenarii sunt numeri, culici et vermiculis ter septeni, corpus parientibus quater septeni; mutationes et in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus. cetera ex his pinnata autumno fere moriuntur tab*e alarum, tab*ani quidem etiam caecitate. muscis umore exanimatis, si cinere condantur, redit vita. 120

37. (44) Nunc per singulas corporum partes praeter iam dicta membratim tractetur historia. 121

Caput habent cuncta quae sanguinem. in capite paucis animalium nec nisi volucribus apices, diversi quidem ge-

---

§ 119: Ar. ib. 10—14. Ael. II 2. — § 120: Ar. ib. 17—22. (Cic. Tusc. I 94. Ael. V 43). — (11) Ar. V 20, 553ᵃ 2—6. 9. 10. 14—16. — (16) Ar. de respir. 9, 475ᵇ 4. Ael. II 29. Lucian. encom. muscae 7. Varro III 16, 38. cfr. supra § 69. — § 121: (20) Ar. P IV 10, 685ᵇ 35.

---

1 rufetit **R**. rubescit **a***va.S* | in Media — 2 candidi *ego. om. ll.v. cfr. supra* 3 aliqua et **F**[2]*v*(*J*). -quae **DF**[1]**a**. -que **R**[1]**E**. -qua **R**[2]*S* 4 aeraribus **F**[1]**R**[1]**a** | e d. ex *va.H* 6 pyralis *va.S* | pyrotocon *ego. cfr. index.* -roto (-rato **F**[2]) *ll.* -rota *J.* -rausta *v* (*falso ex Ar. VIII 27*) 7 igne **a***va.S*(*D*) | uolatu //// moritur **F**[1]. -at tunc mo- **az** 9 uolucre *G*[2]. -cres *ll.***z**. -cris *v* 10 quadrupes **a***v*. -pedes *r***z**. (*an* -pedis?) | dictae **Fdaz***va.G*[2] 11 hemerobios *va.G*[2]. (ἐφήμερον *Ar.*) 12 uel septētrionarii **F**[2] *supra scr.* | uermiculis *J.* -li *ll.* -lo *v. cfr. § 100* 14 ceterę **F**. -re **R**. (**a** *lac.*) 15 tabe alarum tabani *ego.* tabani *ll.v. cfr. Ar.* τῶν πτερῶν συσπωμένων 17 uita **F**[2]**R**[2]*v*. ///// **R**[1]. ita *r* 18 Itaque nunc **z***va.G*

neris, phoenici plumarum serie e medio eo exeunte ali*a*, pavonibus crinitis arbusculis, stymphalidi cirro, phasianae corniculis, praeterea parvae avi, quae, ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen
122 dederat alaudae. dixium et cui plicatilem cristam dedisset 5
10, 86 natura. per medium caput a rostro residentem et fulicarum generi dedit, cirros pico quoque Martio et grui Balearicae, sed spectatissimum insigne gallinaceis, corporeum, serratum; nec carnem ita esse nec cartilaginem nec callum iure dixerimus, verum peculiare datum. draconum enim cristas qui 10 viderit, non reperitur.

123 (45) Cornua multis quidem et aquatilium et marinorum et serpentium variis data sunt modis, sed quae iure cornua intellegantur, quadripedum tantum generi; Actaeonem enim et Cipum etiam in Latia historia fabulosos reor. nec alibi 15 maior naturae lascivia. lusit animalium armis, sparsit haec in ramos, ut cervorum, aliis simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis, aliorum fudit in palmas digitosque emisit ex iis, unde platycerotas vocant.

---

§ 121: (1) cfr. Pl. X 3. — (3) Varro LL V 76. Marcell. med. 28, 50. 29, 30. — (4) Suet. Iul. 24. — § 123: Ar. II 1, 500^{a} 2 sq. — (13) Hygin. fab. 180. Ov. M III 194 sq. — (15) Val. M. V 6, 3. — (16) Ar. P III 2, 662^{b} 31. — (17) Ar. IX 5, 611^{a} 32—34.

---

1 alia *Salm. p. 386*^{a} *F.* alio *ll.v* 2 stymphalidi **z***H.* -de *ll.* -des *L.* -dae *v* 3 paruae *ll.G.* parrae **z**^{2} *Verc.* paro et **z**^{1}. parco *v* | aui **R**(?)**z**^{1}*H cum Salm.* aut *r.* (**a** *lac.*). del. **z**^{2}*G.* at *v* | gallerita **F**. galeritia **R**^{2} 5 cui **F**^{2}**R***v.* eui *r* 7 *dist. H* | grui balearicae **F**^{2}**R**^{2}*B coll. X 135.* gruib///ar- **R**^{1}. gruibus (gruui- **DF**^{1}) ar- (Arieae *v*) *rv* 8 sed — 10 datum *om.* **a** | corpore cum seratum **F**. -re consertum (-erratum *v*) **z***va.G* 9 ita (*sc.* ut est) *ll.***z***J.* rite **R**^{2}*S.* id *v*(*D*) | nec **d***v.* ne *ll* | callum **R**^{2}*v.* ga- r 10 peculiare datum **M***D.* -liarum **R**. -liarem *r.* -liare *v* 15 uel in cybum **F**^{2} *supra scr.* Cippum *va.H* | Latina *va.*(*P*)*S* | nec albi maior *del.* **R**^{2} | ne **DF**^{1}**Ea** | alibi **MF**^{2}*v.* albi *r* 16 laciuia **M**. lasciuae **R** | iussit **M** | armi **F**^{1}**R**^{1} 17 ramos **MF**^{2}**R**^{2}*C.* -mis *rv.* (**a** *lac.*) | ut in **M***v.* In **a**. et in *r* 18 fudit **MF**^{2}**R**^{2}*S.* fu//it **R**^{1}. fugit *r.* finxit *v* 19 platycerontas **R**^{2}. platiger- **FR**^{1}**a**

dedit ramosa capreis, sed parva nec fecit decidua, convoluta 124
in anfractum arietum generi, ceu caestus daret, infesta tauris — in hoc quidem genere et feminis tribuit, in multis tantum maribus —, rupicapris in dorsum adunca, dammis
5 in adversum; erecta autem rugarumque ambitu contorta et in leve fastigium exacuta, ut lyras decerent, strepsiceroti, quem addacem Africa appellat; mobilia eadem, ut aures, 125
Phrygiae armentis, Trogodytarum in terram derecta, qua de causa obliqua cervice pascuntur, aliis singula, et haec me-
10 dio capite aut naribus, ut diximus. iam quidem aliis ad incursum robusta, aliis ad ictum, aliis adunca, aliis redunca, aliis ad iactum pluribus modis, supina, convexa, conversa, omnia in mucronem nigrantia. in quodam genere pro manibus ad scabendum corpus, cocleis ad praetemptandum
15 iter, corporea haec, sicut cerastis; *his* aliquando singula, cocleis semper bina et ut protendantur ac resiliant. 8, 71. 76.

Vrorum cornibus barbari septentrionales potant urnis- 126
que bina capitis unius cornua inplent; alii praefixa hastilia cuspidant. apud nos in lamnas secta tra*l*ucent atque etiam
20 lumen inclusum latius fundunt multasque alias ad delicias

§ 124: (2. 3) cfr. Ar. IV 11 extr. — § 125: Ar. III 9, 517ª 28. — (9) cfr. Ael. XVI 33. — (9. 10) P III 2, 663ª 24. 25. — (14. 15) cfr. Pl. infra § 140. IX 101. (XVI 220. XVII 221). — § 126: Caes. BG VI 28, 3. Sol. 20, 5.

2 arieti **M** 4 dammis *om.* **M**. damis *va.D. cfr. VIII 214* 6 fastidium **FR** | lyras **M**(**DE**?)*v*(*J*). liras **FR***H*. (**a** *lac.*) | decerent *ll.v*(*D*). dice- **z**. -eres *B*. decorent *J* | stepsiceroti **M** 7 admodacem **M**[1] 8 directa **Ea***va.J* 10 Nam **a** | quidem **Tz**(*P*)*H*. quid **R**. quod *r*. que *v* 12 ad tactum **M**. adiect- **a** 13 nigrantia *ll.* mig- *v* 15 corpora **FR**. (**a** *lac.*) | cerastis; his *ego.* -stis (-stes **M**) *ll.v* (*de cerastis cfr. XVI 220. XVII 221*) 15. 16 cocleis singula *ll.* et singula cochleis *v* 16 praetendantur *va.Brot.* | resistant **M**. *at cfr. § 234* 17 barbaris septentrionalibus putant (pot- **R**[2]) **F**[1]**Ra** | urnis quae **F**[2]. ur nisi quae **a**. urnasque *va.H.* -naque *Brot.* 18 uina **M**. -ni *D.* binas *va.H* | alii — 324, 3 sunt *om.* **a** | his (has **E**) pila **Ez***va.G*[2] 19 tralucent *S.* tradu- *ll.* translu- *v* 20 alia **D**[2](?)**F**[1]**E**

conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quae cestrota
127 *a* picturae genere dicuntur. — (Omnibus autem cava et *in*
mucrone demum concreta sunt, cervis tantum tota solida et
omnibus annis decidua) — boum attritis ungulis cornua
unguendo arvina medentur agricolae, adeoque sequax natura 5
est, ut in ipsis viventium corporibus ferventi cera flectantur
atque nascentium in diversas partes torqueantur, ut singulis
capitibus quaterna fi*a*nt.

128 Tenuiora feminis plerumque sunt, ut in pecore multis,
ovium nulla nec cervorum; nec quibus multifidi pedes, nec 10
solidipedum ulli excepto asino Indico, qui uno armatus est
cornu. bisulcis bina *natura* tribuit, nulli superne primores
habent*i* dentes. qui putant eos in cornua absumi, facile
corguuntur cervarum natura, quae nec dentes habent (ut
neque mares) nec tamen cornua. ceterorum ossibus ad- 15
haerent, cervorum tantum cutibus enascuntur.

129 (46) Capita piscibus portione corporum maxima, for-
tassis ut mergantur. ostrearum generi nulla nec spongeis
nec aliis fere, quibus solus ex sensibus tactus est. quibus-
dam indiscretum caput, ut cancris. 20

---

§ 126: (1. 2) cfr. Pl. XXXV 149. — § 127: Ar. II 1, 500ᵃ 6. 7. 10. III 9, 517ᵃ 20 sq. P III 2, 663ᵇ 12. — (4) Ar. VIII 7, 595ᵇ 12 sq. cfr. Pl. XXVIII 266. — § 128: Ar. IV 11, 538ᵇ 22—24. 18. 19. P ib. 662ᵇ 30. — (11) Ar. II 1, 499ᵇ 16—19. P ib. 663ᵃ 18 sq. cfr. infra § 255. — (12. 13) II 1, 501ᵃ 12. 13. P ib. 663ᵇ 37 sq. — (15) II 1, 500ᵃ 8—10. III 9, 517ᵃ 27. 28. — § 129: (20) Ar. P IV 10, 685ᵇ 35.

---

1 cestrota *ll. H.* cerostr- *B.* -strata *v* 2 a *coni. H. om. ll. v* 2—4 *alieno loco inserta videntur* 2 in *v(J). om. ll. S* 3 mucrone **F**²**z***v.* -nem *r* | tantum *ll. v(S).* autem *Dal.*² *errore.* (*Ar.* μόνοις) 6 flectatur **Fa** 7 ut **FdEa***v(D).* in **R**(**D**?)*S* | partibus **R**² 8 fiant *v(J).* fiunt *ll. S* 9 pecore (**DE**?) *v.* -ctore *r* | mutilis *H falso coll. Ael. NA XII 19* 10 ceruorum (*sc.* feminis) *ll. S.* -uarum *v* 11 solipedum **FR** *Dal.*² *errore* 12 natura *S cum Brot. om. ll. v* | *an* tribuit, at? | nulla *Brot.* nulli qui *v a. G* 13 habenti (**F**³) *G.* -ent *ll. v* 14 neque dentes **R**(?)*v a. D* 15. 16 *Plin. male intellexit Ar. HA III 9, 517ᵃ 26* 18 spongiis **a***v a. S(D)* 19 quibusdam — 325, 10 infra *om.* **a**

(47) In capite animalium cunctorum homini plurimus 130
pilus, iam quidem promiscue maribus ac feminis, apud intonsas utique gentes. atque etiam nomina ex eo Capillatis Alpium incolis, Galliae Comatae, ut tamen sit aliqua in hoc
5 terrarum differentia. quippe Myconii carentes eo gignuntur, sicut in Cauno lienosi. et quaedam animalium naturaliter calvent, sicut struthocameli et corvi aquatici, quibus apud Graecos nomen inde. defluvium eorum in muliere rarum, 131 in spadonibus non visum, nec in ullo ante veneris usum
10 nec infra cerebrum aut infra verticem aut circa tempora atque aures. calvitium uni tantum animalium homini praeterquam innatum. canities homini tantum et equo, sed homini semper a priore parte capitis, tum deinde ab aversa. vertices bini hominum tantum aliquis.

15 (48) Capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis 132 pectinatim structa conpagibus. perfracta non queunt solidari, sed exempta modice non sunt letalia, in vicem eorum succedente corporea cicatrice. infirmissima esse ursis, durissima psittacis suo diximus loco. 8, 130 10, 117

20 (49) Cerebrum omnia habent animalia quae sanguinem, 133 etiam in mari quae mollia appellavimus, quamvis careant 9, 83 sanguine, ut polypus. sed homo portione maximum et umidissimum omniumque viscerum frigidissimum, duabus supra subterque membranis velatum, quarum alterutram rumpi

---

§ 130: Ar. II 1, 498[b] 18. 19. P II 14, 658[b] 2. 3. — (5) Strabo X 487 med. — (7) Ar. P IV 14, 697[b] 18. 19. Pl. X 133. — § 131: Ar. III 11, 518[a] 30. 31. 29. 26. 27. 7—9. G V 3, 784[a] 1. 4. 6. 783[b] 26. 782[a] 8. 10—16. 4, 784[b] 35. 5, 785[a] 11. — (13) Ar. I 7 extr. — § 132: (15. 16) Ar. III 7, 516[a] 15. 17. — § 133: Ar. I 16, 494[b] 26—31. P II 7, 652[b] 23—25. 653[a] 27—29.

---

3 capellatis **F**[2] 6 lienosi *B*. leniosi (lento- **R**[2]) *ll*. lientosi *v* 9 ullo **F**[2]**R***v*. nu- *r* | tam̃ ante **F**[2] 12 equo **F**[2]**R***S*. aequos **DF**[1]. equis **Ea***v* 14 homini **F***va.*(*P*)*H* | aquis **F**[1]. aliquibus *va.S* 14. 15 *dist.* (*P*)*H* 17 exempta **F**[2]*v*. excepta *rS* 18 corporea **R**(?)*v*. -ora *r* (**a** *lac.*) 21 etiam **F**[2]**R**(?)*G*. equam **DF**[1]**E**. *om.* **a**. eque **d**. aeque **z***v* 22 polipus **R**. *cfr*. *Ar*. polypi (-lipi **E**[1]) *rva.S*(*D*) 24 alterutrā **R**[2]*v*. -trū **F**[2]. alterū **R**[1]. altertra *r* | abrumpi **R**

mortiferum est. cetero viri quam feminae maius. omnibus
134 hoc sine sanguine, sine venis, et *sebos*is sine pingui. aliud
esse quam medullam eruditi docent, quoniam coquendo
durescat. omnium cerebro medio insunt ossicula parva.
uni homin*i* *in* infantia palpitat nec corroboratur ante pri- 5
135 mum sermonis exordium. hoc est viscerum excelsissimum
.... que caelo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus.
hanc habent sensus arcem, h*u*c venarum omnis a corde vis
tendit, hic desinit, hoc columen altissimum, hic mentis est
regimen. omniu*m* autem animalium in priora pronum, quia 10
et sensus ante nos tendunt. ab eo proficiscitur somnus,
hinc capitis nutatio. quae cerebrum non habent, non dor-
miunt. — Cervis in capite inesse vermiculi sub linguae in-
anitate et circa articulum, qua caput iungitur, numero XX
produntur. — 15
136 (50) Aures homini tantum inmobiles. ab his Flaccorum

---

§ 134: Ar. I 16, 495ᵃ 4—7. III 3, 514ᵃ 18. 17, 520ᵃ 27. 28. — (2) Ar. P II 7, 652ᵃ 24. 25. 27. 653ᵃ 22. G II 6, 744ᵃ 15—17. — (5) Ar. VII 10, 587ᵇ 12. 13. P ib. 653ᵃ 34—36. G ib. 744ᵃ 26. cfr. Pl. VII 4. — § 135: (7) cfr. Ar. P II 10, 656ᵃ 13. 14. — (8) ib. 656ᵇ 11. 12. 22—26. Cic. ND II 140. — (10) Ar. I 16, 494ᵇ 24. 25. — (11) P II 7, 653ᵃ 10—12. — (13) Ar. II 15, 506ᵃ 26—29. 31. — § 136. 137: Ar. I 11, 492ᵃ 22. 28. Cic. ND I 80.

---

1 uiro **F**[1] | omnib; **F**. (*cfr. Ar.* πάντων). hominibus *rv* 2 ſeboſis *ego ex Ar.* reliquis *ll.v. an* aliq-? (*loc. corr.*) 2. 3 alidesse **F**[1]**R**[1] 3 erudito **DF**[1]**E** 4 ossucula **F**. oscilla *P*. (κοῖλόν τι μικρόν *Ar.*) 5 homini in *H*. -num *ll.C*. -num in *v* | palpitat **R**[2]*v*. -ant *rD* | corroboratur *G*(*J*). -antur **R**[2]**Elp***S*(*D*). conborantur **DF**. ////bor- **R**[1]. roboratur *v* 6 hoc — excelsissimũ **F**[2]*v*. *om.* *r***lp** 7 *lac. ego indicavi.* proximum *v*. *an* custoditum (*vel* protectum)? | quae **Fl**. quasi *D*[2] | caelo *ll.v*. (*cfr. Vitr. VII 3, 3* imum caelum camararum). *an* cauo, *ut IX 163*? cella *D*[2] 8 hanc *ll.G*. hoc **dz**. hic *v* | habent **R**(?)*G*. -bet *rv* | sensum **z**. -uum *va.G* | huc *v*. hoc *ll*. *cfr. § 138. X 131* 9 hoc *ll.S*. hic *v* | columen **R***S*. culmen *rv*(*D*). *cfr. IX 106, contra XXV 3* 10 omniũ *v*. -nib; *ll.S*. (*aliter se habent § 139* non omnibus. *162. 206*) | quia *om.* **R** 11 ante ostendunt **Ez** 12 hic **F**[1]*va.C* 14 humero **z**. -mero numero *va.G*

cognomina. nec in alia parte feminis maius inpendium margaritis dependentibus; in Oriente quidem et viris aurum eo loci gestare decus existimatur. animalium aliis maiores, aliis minores; cervis tantum scissae ac velut divisae, sorici
5 pilosae, sed aliquae omnibus animal dumtaxat generantibus, excepto vitulo marino atque delphino et quae cartilagin*e*a 9, 78 appellavimus et viperis: haec cavernas tantum habent auri- 137 um loco praeter cartilagin*e*a et delphinum, quem tamen audire manifestum est. nam et cantu mulcentur et capi-
10 untur attoniti sono. quanam audiant mirum. *i*idem nec olfactus vestigia habent, cum olfaciant sagacissime. pinnatorum animalium buboni tantum et oto plumae velut aur*e*s, ceteris cavernae ad auditum; simili modo squamigeris atque serpentibus. in equis et omni iumentorum gener*e* indicia
15 animi praeferunt, marcidae fessis, micantes pavidis, subrectae furentibus, resolutae aegris.

(51) Facies homini tantum, ceteris os aut rostra. frons 138 et aliis, sed homini tantum tristitiae, hilaritatis, clementiae, severitatis index. in assensu eius supercilia homini et pa-
20 riter et alterna mobilia. et in his pars animi: negamus *iis*, annuimus. haec maxime indicant fastum, superbiam.

---

§ 136. 137: (4) cfr. Pl. VIII 225. — (5 sq.) Ar. ib. 25—29. 24. 25. IV 8, 533ᵇ 13—15. 534ᵇ 7—10. — (12) cfr. Pl. X 68. — Ar. II 12, 504ᵃ 21. 503ᵃ 5. P II 12. — (15) cfr. Verg. G III 84. — § 138: (17) Ar. I 8, 491ᵇ 9—11. P III 1 extr. Cic. de leg. I 27. — (20. 21) Quintil. XI 3, 79. cfr. Gell. XIX 7, 16.

---

4 alii **FR¹a** | soricis **F²R²**. -cibus *va.H* 5 aliquae (-q; **R**) *ll.v(S)*. auriculae *C* 6 cartilaginea *v*. -na **D¹F²Ea**. caſti- *r*. (*item § 165: cfr. IX 78*) 7 hae **DEa***Ven.* | habent **F²***v*. -bet *r* 10 attoniti **F²R²***v*. et con- *r* | quonam modo *va.(P)H* | audiantur **F¹**. -iunt **R** | inde **R²** 12 animalium **F²***v*. -lia im (in **a**. imme **R¹**) *r* | e toto **F²a**. eo toto **R**. et toto *Dal.² errore* | aures *v*. -ris *ll.D* 14 omni *ego*. -nium *ll.v*. *cfr. vol. IV p. 483 ad XXIV 78* | genere *v*. -ra *ll* 15 nutantes *va.G*. (*cfr. Verg. G III 84*) 19 assensu **F²dT***v(J)*. anse- **DF¹R**. asce- *G*. anima (-mo **s***H*) sensus **Easz***H* | *dist. va.H* 20 alterne *va.S* 21 iis *ego*. *om. ll.v* | annuimus **DF²d***Verc.(D)*. *om.* **F¹**. an ann- *rv* | faſtum **F²***G*. -us *v*. factum *r Brot.* | superbiā **F²R²Ea**. -ruiā *r*. -rbia *v*. (*dist. ego*)

aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet; in corde nascitur, h*uc* subit, hic pendet. nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.

139 (52) Subiacent oculi, pars corporis pretiosissima et quae lucis usu vitam distinguat a morte. non omnibus 5 animalium hi; ostreis nulli, quibusdam concharum dubii. pectines enim, si quis digitos adversum hiantes eos moveat, contrahunt*ur ut* videntes, et solenes fugiunt admota ferramenta. quadripedum talpis visus non est; oculorum effigies inest, si quis praetentam detrahat membranam. et inter 10

140 aves ardiolarum *in* genere quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt, optimi augurii, cum ad austrum volent septentrionemve: solvi enim pericula et metus narrant. Nigidius nec locustis, cicadis esse dicit. cocleis oculorum vicem cornicula bina praetemptatu inplent. nec lumbricis 15 ulli sunt vermiumve generi.

141 (53) Oculi homini tantum diverso colore, ceteris in suo cuique genere similes. et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimae varietatis atque differentiae: grandiores, modici, parvi; prominentes quos hebetiores pu- 20 tant, conditi quos clarissime cernere, sicuti colore caprinos.

142 (54) Praeterea alii contuentur longinqua, alii nisi prope admota non cernunt. multorum visus fulgore solis constat,

---

§ 138: (1. 2) cfr. Ar. P III 4, 666ᵃ 11. 12. — § 139: Ar. I 9, 491ᵇ 18. 26. 27. — (7) IV 8, 535ᵃ 17. 18. 14. 15. — (9) I 9, 491ᵇ 28—33. (cfr. Pl. IX 178. XXX 19). — § 140: Nigid. fr. 124 Swob. — (15) cfr. supra § 125. — § 141: Ar. I 10, 492ᵃ 5—10. 3. 4. (cfr. G V 1, 779ᵃ 34 sq.). — § 142: cfr. Cels. VI 6, 38. (Non. 135, 9).

---

2 huc *G.* hoc *ll.* hic *v. cfr. § 135* 5 quae **RdT***S.* qui *rv* | usum uita **F**[1]**a**. usu(?) uita **DE** | distinguant *va.S* 7 aduersu//// ante **F**[1]**R**[1]. -sū ante **a** 8 contrahuntur *v.* -hunt (-hunc **R**) *ll* | ut **F**[2]*v.* et *r* | solentes **Fda**. ol- *va.B* 11 ardialarum **F**. ardeol- **R**[2]**z***va.S* | in *coni. S. om. ll.v* 12 uolant **a***va.S* 13 narrat **F**[2]**a** 14 uel cicadis **F**[2]. nec cic- *v. de asyndeto cfr. Müller stil. p. 39* 17 ceteris **F**[2]**R***v.* ceris **DF**[1]. ceruis **Ea** 18 et *del.* **F**[2] 20 quos (**DE**?) *v.* quod *r* | herbitiores **R**[1]**a**. erb- **F**[1] 21 sicuti *ego.* sicut in *ll.v*

nubilo die non cernentium nec post occasus. alii interdiu hebetiores, noctu praeter ceteros cernunt. de geminis pupillis aut quibus noxii visus essent satis diximus. caesii in (7, 16) tenebris clariores. ferunt Ti. Caesari, nec alii genitorum (143)
5 mortalium, fuisse naturam *ut* expergefactus noctu paulisper haut alio modo quam luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Divo Augusto equorum modo glauci fuere superque hominem albicantis magnitudinis, quam ob causam diligentius spectari eos iracunde ferebat;
10 Claudio Caesari ab angulis candore carnoso sanguineis venis (144) subinde suffusi, Gaio principi rigentes, Neroni . . . a*t*, nisi cum coniveret ad prope admota, hebetes. $\overline{XX}$ gladiatorum in Gai principis ludo fuere, in iis duo omnino qui contra comminationem aliquam non coniverent, et ob id invicti.
15 tantae hoc difficultatis est homini. plerisque vero naturale ut nictari non cessent, quos pavidiores accepimus. oculus (145) unicolor nulli; *communi* candore omnibus medius colos differens. neque ulla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maxime, id est moderationis, cle-
20 mentiae, misericordiae, odii, amoris, tristitiae, laetitiae. contuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves transversi, limi, summissi, blandi. profecto in oculis animus

---

§ 143: (4) Suet. Tib. 68. — (7) ib. Aug. 29. — § 144: ib. Calig. 50. Nero 51. — (16) Ar. I 10, 492ª 10—12. — § 145: ib. 1. 2. — (19) Cic. de or. 221. (or. 60). Quintil. XI 3, 75 sq.

---

1 occasuus **DF***D*. -sum **z***v***a**.*G* 3 caesii (cesii **R**[2]) *G*. caesis **DE**. -si sunt *D*. cesis *r*. *om*. **z***v* 4 Ti. **F**[2]*v*. L. **Rd**. Li. *r* | nec (naec **F**[2]) *G*. nae **DF**[1]**E**. ne **Ra**. *om*. *v* | aliam quam **z***v***a**.*G* 5 ut *v*. *om*. *ll* 7 sese **F**[2]*v*. ēe *r* 8 supraque *v***a**.*Brot*. | albicantis **F**[2]**R**[2]*v*. abdic- *r* 11 Neroni . . . at *ego*. -onia *ll*. -oni *v*. *excidit* caesii: *cfr*. *Suet*. 12 coniueret **F**[2]**R**[2]*v*. -rec **DF**[1]. -re **Ead**. -ro **R**[1] | at **F**[1]. *om*. **a** | *dist*. *Blümner technol. III p. 319* | $\overline{XX}$ (*U*)*D*. XX *ll*.*v* | gladiatorum paria *v***a**.*U* 13 ini his **a** 16 nictare *B*. nut- *v***a**.*B* | accipimus **T** | oculus *G*. -los *ll*.*v* 17 unicolor **R**(?)*G*. -re **DFEa**. -res **dT***v*. (*an* uno colore?) | communi (c̄uni) *ego*. cum *ll*.*v* | mediusculos **a**. -lo **z***v***a**.*G* 19 maxime **ad***v*. -mi *r* | idem **R**

146 habitat. ardent, intenduntur, umectant, conivent. hi*n*c illa misericordiae lacrima, hos cum exosculamur, animum ipsum videmur attingere, hi*n*c fletus et rigant*e*s ora rivi. quis ille est umor in dolore tam fecundus et paratus aut ubi reliquo tempore? animo autem videmus, animo cernimus: oculi ceu 5 vasa quaedam visibilem eius partem accipiunt atque tramittunt. sic magna cogitatio obcaecat abducto intus visu. sic in morbo comitiali animo caligante aperti nihil cernunt.

147 quin et patentibus dormiunt lepores multique hominum, quos κορυβαντιᾶν Gra*e*ci dicunt. tenuibus multisque mem- 10 branis eos natura composuit, callosis contra frigora caloresque in extumo tunicis, quas subinde purificat lacrimationum salivis, lubricos propter incursantia et mobiles.

148 (55) Media eorum cornua fenestravit pupilla, cuius angustiae non sinunt vagari incertam aciem ac velut canali 15 dirigunt obiterque incidentia facile declinant, aliis nigri, aliis ravi, aliis glauci coloris orbibus circumdatis, ut habili mixtura et accipiatur circumiecto candore lux et temper*a*to repercussu non obstrepat. adeoque his absoluta vis speculi, ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis. 20 ea causa est, ut pler*a*eque alitum e manibus hominum oculos potissimum adpetant, quod effigiem suam in *i*is cernentes

§ 147: (10) cfr. Cels. VII 7, 9. — (11) ib. 13. — § 148: (14) cfr. Ar. I 9, 491^{b} 20. 21.

1 habitant **FR** | cohibent (-tur *C*) **au***va.G* | hinc **z**^{1}*v.* hic *ll.***z**^{2} (*item infra*) 2 osculamur *va.S* 3 uidemur (**DE**?) *v.* -etur *r* | rigantes *v.* -tis *ll.D* 7 occaecat **F**^{1} 8 anima **F**^{2}. *om.* **a** | caligante (**DE**?) *v.* calica- **F**^{2}**R**^{2}. callica- **a.** galica- **R**^{1}. gallica- **F**^{1}. (an- calig- *post* cernunt *pos. va.S*) 10 quas **Fa.** quod *C* | corybantian *v.* -tia **R.** -tias **F**^{2}. -tia/// **F**^{1}. -tiare **DEa***D* | graeci (gre- **F**^{2}) dicunt **F**^{2}**R***v.* //// dicunt **F**^{1}. gredi- **Dd.** -diunt **Ea** 12 extamo **F.** -timo **dz***H.* -tremo *v* | purificant *va.S* 14 cornea *va.H* 15 et uelut *va.S* 16 diligunt **Fa.** (*rectius* derigunt) 17 raui **F**^{2}**R**^{2}(*P*)*G*^{2}. araui **DF**^{1}**R**^{1}. acra ui **Ea.** atra *v.* (*add.* aliis rufa (rufi *G*) *va.H*) | talis **F**^{1}**a** | ut *del.* **F**^{2}*S* 18 ut (*pro* et) **F**^{2}*S* | et **F**^{2}*v.* ex *r* | temperato *v.* -ret o *ll* 21 pleraeque (-reque **F**^{2}) *v.* -rique *rD* (*contra Plinii usum*)

velut ad cognata desideria sua tendunt. veterina tantum 149
quaedam ad incrementa lunae morbos sentiunt. sed homo
solus emisso umore caecitate liberatur. post vicensimum
annum multis restitutus est visus, quibusdam statim na-
5 scentibus negatus nullo oculorum vitio, multis repente ablatus
simili modo nulla praecedente iniuria. venas ab *i*is perti-
nere ad cerebrum peritissimi auctores tradunt; ego et ad
stomachum crediderim: certe nulli sine redundatione eius
eruitur oculus. morientibus illos operire rursusque in rogo 150
10 patefacere Quiritium magno ritu sacrum est, ita more con-
dito, ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit et
caelo non ostendi nefas. uni animalium homini depravantur,
unde cognomina Strabonum et Paetorum. ab isdem qui
altero lumine orbi nascerentur Coclites vocabantur; qui
15 parvis utrisque, Ocellae; Luscini iniuriae cognomen habue-
runt. nocturnorum animalium veluti felium in tenebris ful- 151
gent radiantque oculi, ut contueri non sit; et caprae lupo-
que splendent lucemque iaculantur. vituli marini et hyaenae
in mille colores transeunt subinde. quin et in tenebris
20 multorum piscium refulgent, aridi sicut robusti caudices
putresque vetustate. non conivere diximus quae *non* obli- 8, 107
quis oculis, sed circumacto capite cernerent. chamaeleonis 152
oculos ipsos circumagi totos tradunt. cancri in oblicum
aspiciunt crusta fragili inclusos gerentes. locustis, squillis

§ 149: (6) Ar. I 11, 492ª 21. — § 150: cfr. Val. M. II 6, 8 extr. (Verg. A IV 244). — (12) cfr. Ar. probl. 960ª 12. — Cic. ND I 80. Horat. sat. I 3, 44. 45. Non. 27, 1 sq. — Varro LL VII 71. — § 151: (18) cfr. Pl. VIII 106. — § 152: cfr. Pl. VIII 121. — (23) Ar. IV 2, 526ª 8—11.

2 incrementa **R**[2]*v*(*SD*). crem-. *r H*(*J*). *cfr. II 221* 5 necatus ullo **F**[1]**a** 6 uenas **F**[2]**R***G*. -na **DF**[1]**a**. -nam **E d***v*(*D*) 8 nullis **F**[2] 9 illos *del.* **d**[2]*H* 10 magno **F**[2]**R**[2]*v*(*SD*). *om. r H*(*J*) 13 stradonum **a**. -omum **F**[1] 14 qui// **F**. quis **a** 15 ocelle **a**. ocęll/// **F**[1]. -llis **F**[2] | lucini **F**[1]**R**[1]**a***va.G* 17 capreae *G* 20 sicut aridi **z***va.G* (*et dist.*). **a** *lac.* 21 putresque uetustate *ego.* uet- putresque *ll.v*(*S*). -tres *G*(*J*) | non *v. om. ll.* (*loc. corr.*) 22 chamaeleontis *G*. *cfr. § 188* 24 inclusos regentes **a**. -sis rigentes *va.S* | squillisque *va.D*

magna ex parte sub eodem munimento praeduri eminent. quorum duri sunt, minus cernunt quam quorum umidi. serpentium catulis et hirundinum pullis, si quis eruat, re-
153 nasci tradunt. insectorum omnium et testacei operimenti oculi moventur sicut quadripedum aures. quibus fragilia 5 operimenta, his oculi duri. omnia talia et pisces et insecta non habent genas nec integunt oculos. omnibus membrana vitri modo tralucida obtenditur.

154 (56) Palpebrae in genis homini utrimque, mulieribus *fuco* etiam infectae cotidiano: tanta est decoris adfectatio, 10 ut tinguantur oculi quoque. alia de causa hoc natura dederat ceu vallum quoddam visus et prominens munimentum contra occursantia animalia aut alia fortuito incidentia. de-
155 fluere eas haut inmerito venere abundantibus tradunt. ex ceteris nulli sunt nisi quibus et in reliquo corpore pili, sed 15 quadripedibus in superiore tantum gena, volucribus in inferiore et quibus molle tergus, ut serpentibus, et quadripedum quae ova pariunt, ut lacertae. struthocamelus alitum sola ut homo utrimque palpebras habet.

156 (57) Ne genae quidem omnibus. ideo neque nictatio nis*i* 20 iis quae animal generant, graviores alitum inferiore gena conivent, eaedem nictantur ab angulis membrana obeunte.

---

§ 152: (2) P II 13, 657^a 32—34. — (3) Ar. II 17, 508^b 4—7. VI 5 extr. G IV 6, 774^b 31. 32. Pl. XXIX 128. — § 153: Ar. P II 13, 657^b 36 sq. 30. 31. 657^a 34. cfr. Pl. X 209. (Cels. VII 7, 13 extr.). — § 154: Ar. I 9, 491^b 18. — (11) Ar. P II 15 init. Cic. ND II 143. — (13) Ar. III 11, 518^b 10. 11. (probl. IV 18, 878^b 22). — § 155: Ar. II 1, 498^b 21—25. P II 14, 658^a 11—19. IV 14, 697^b 18. 20. — § 156: cfr. supra § 153. — Ar. P II 13, 657^a 27—30. 657^b 10. 11. 5—7. 22. IV 11, 691^a 19—24. cfr. Ar. II 12, 504^a 24—26.

---

3 et **F**^{2}*v*. ex *r* | eruat *v*. seruat (-rbat **DF**) *ll* 4 testacei **F**^{2}*H*(*D*). -ta//// **F**^{1}. -ta ei *r*. -tei **d***J*. quibus testacea *v* | operiment// **F**^{1}. -nto **a**. -nta *va.H* 9 genus **Fa** 10 fuco *ego*. uero *ll.G*. *om*. *v*. (cura *coni*. *H*) | infetae **F**^{1}. -te **a** 13 fortuitu **R**^{2}*va.S*. (**a** *lac*.) 16 in (*ante* in) *om*. **FR** | in (*pro* ut) **R**^{1} 20 ne **D**(?)*S*., nec *rv* | ideo *ll.v*. *an* item? | nictatio nisi *ego ex Ar*. -onis **F**^{1}**R**. -ones *rv*

columbae et similia utraque conivent; at quadripedes quae ova pariunt, ut testudines, crocodili, inferiore tantum sine ulla nictatione propter praeduros oculos. extremum ambi- 157 tum genae superioris antiqui cilium vocavere, unde et su-
5 percilia. hoc vulnere aliquo diductum non coalescit, *ut* in paucis humani corporis membris.

(58) Infra oculos malae homini tantum, quas prisci genas vocabant, XII tabularum interdicto radi a feminis vetantes. pudoris haec sedes: ibi maxime ostenditur rubor.

10 (59) Infra eas hilaritatem risumque indicantes buccae 158 et altior homini tantum, quem novi mores subdolae inrisioni dicavere, nasus. non alii animalium nares eminent: avibus, serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus sine naribus, et hinc cognomina Simorum, Silonum. septi-
15 mo mense genitis saepenumero foramina aurium et narium defuere.

(60) Labra, a quibus Brocchi, Labeon*e*s dicti, et os 159 probum duriusve animal generantibus. pro his cornea et acuta volucribus rostra, eadem rapto viventibus adunca,
20 collecto recta, herbas *e*ruentibus limumque lata, ut *et* su-

§ 157: (5) Ar. I 13, 493ᵃ 28. 29. III 11, 518ᵃ 1. 2. P II 13, 657ᵇ 3. 4. — (8) Leg. XII tab. p. 154 Schöll. Cic. leg. II 59. — § 158: (11) cfr. Pl. praef. 7. Quintil. XI 3, 80. Hor. sat. I 6, 5. II 8, 64. ep. I 19, 45. — (13) Ar. P II 16, 659ᵃ 36 sq. cfr. Ar. II 12, 504ᵃ 21. IV 8, 533ᵃ 23. 24. 34. Pl. supra § 137. — (14) cfr. Pl. IX 23. Cic. ND I 80. (Varro ap. Non. 25, 17). — (14. 15) Ar. G IV 6, 774ᵇ 36 sq. — § 159: cfr. Non. 25, 22. Verr. Flacc. ap. Charis. I p. 103, 7 Keil. — (18) Ar. II 12, 504ᵃ 19—21. P II 16, 659ᵇ 21. 22. IV 12, 692ᵇ 18. — (19) P III 1, 662ᵇ 1. 2. (5—9). 9—14. IV 12, 693ᵃ 11—17.

1 ac **F**[1]. (**a** *lac.*). et *v a. G* 5 aliquod aductum (duc- **a**) **F**[1]**a** | ut *L. om. ll. v* 6 membri **F**[1]**R** 8 feminis **F**[2]**R***v*. fenis **DF**[1]. fetus **Ea**. *add.* eas *v a. S* 10 infra — 12 nasus *om.* **a** | infra **F**[2]*v*. intra *r H* | hilaritatis **FdT**. -ates **z** *v a. C* 11 que **F**[2] 12 dictauere **Fz** | nasus *del.* **F**[2] | alii **F**[2]**R**[2]*v*. alia *r* 17 brocchi **R**[2]*Brot.* -occi *G*. -ochi *v*. bocchi **DR**[1]. bochi **FE**. hoc hy **a** | Labeones *v*. -nis *ll. D* | os **R***v*. hos *r* 20 eruentibus *C*(*H*). ruent- *ll. v*(*GS*). rodent- **z**. *cfr. X 196* | lata **F**[2]**R**[2]*v*. rata *r* | ut et *ego*. ut u **FR**[1]**a**. uti (**DE**?) *D*. ut **R**[2]*v*. (*Ar.* ὥσπερ καὶ τῶν τετραπόδων τὸ τῆς ὑός) | sū **R**[1]**a**

um generi; iumentis vice manus ad colligenda pabula. ora apertiora laniatu viventibus.

Mentum nulli praeter hominem, nec malae. maxillas crocodilus tantum superiores movet, terrestres quadrupedes eodem quo cetera more praeterque in oblicum. 5

160 (61) Dentium tria genera, serrati aut continui aut exerti: serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occursu atterantur, ut serpentibus, piscibus, canibus; continui, ut homini, equo; exerti, ut apro, hippopotamio, elephanto. continuorum qui digerunt cibum lati et acuti, qui conficiunt 10 duplices; qui discriminant eos canini appellantur: hi sunt 161 serratis longissimi. continui aut utraque parte oris sunt, ut equo, aut superiore primores non sunt, ut bubus, ovibus omnibusque quae ruminant. caprae superiores non sunt praeter primores ge*m*inos. nulli exerti quibus serrati, raro 15 feminae, et tamen sine usu. itaque cum apri percutiant, 162 feminae sues mordent. nulli, cui cornua, exerti, sed omnibus concavi; ceteris dentes solidi. piscium omnibus serrati praeter scarum; huic uni aquatilium pl*a*ni. cetero multis eorum in lingua et toto ore, ut turba vulnerum molliant 20 quae attritu subigere non queunt, multis et in palato [atque

---

§ 159: (2) Ar. II 7 init. P III 1, 662a 26 sq. — (3) Ar. I 11, 492b 23. III 7, 516a 23—25. P IV 11, 691a 28—30. — § 160: Ar. P III 1, 661b 18. 19. 21. 22. 17. 18. cfr. Ar. II 2, 501a 16. 19. 15. II 13, 505a 28. II 7. 5. — (10) Ar. P ib. 661b 8. 9. cfr. Ar. II 1, 501b 17—20. Cic. ND II 134. — § 161: Ar. II 1, 501a 11. IX 50, 632b 1. 2. — (15) Ar. P ib. 661b 22. 25. 26. — § 162: Ar. II 1, 501a 19. — (18) II 13, 505a 28—30. P III 1, 662a 6—8. 13—15.

---

1 manuus **F**[1]*D*. -num **R**[1] 2. 3 *dist. va.G* 3 *an* ut nec? *cfr. supra § 157* 4 quadrupedes **F**[2]**R**[2]*v*. *om. r* 5 praeterquam *va.H* 7 pectinatim **F**[2]*v*. -antim **R**[2]. -antes (pict- **DF**[1]) *r* 9 exerti ut apro **F**[2]*G*. -rti ut **R**[2]. -rti pro (apro *v*) **F**[1]**R**[1]*v*. -rta pro **DEa** | hipopomio **a**. hippopotamo **F**[2] (**R**?)*va.D. cfr. VIII 95* 11 appell&ur **R**[1]. -ll//// **F**[1] | *an* sunt in (*vel* e)? 12 oris **F**[2]*v*(*J*). ori *rS* 15 geminos *v*. genui- *ll* 17 exerti **F**[2]*v*. -tis *r*. (**a** *lac.*) 18 ceteris (**DE**?) *v*. -ri **FR**. (**a** *lac.*) 19 scaurum **F**[2] | plani *v ex Ar*. pleni *ll* 20 tot ore **F**[1]**a** 21 queant *G*

etiam in cauda], praeterea in os vergentes, ne excidant cibi nullum habentibus retinendi adminiculum.

(62) Similes aspidi et serpentibus, sed duo in supera 163 parte dextra laevaque longissimi, tenui fistula perforati, ut 5 scorpioni aculei, venenum infundentes. non aliud hoc esse quam fel serpentium et inde venas sub spina ad os pervenire diligentissimi auctores scribunt; quidam unum esse eum et, quia sit aduncus, resupinari, cum momorderit; aliqui tum decidere eum rursusque recrescere facilem de- 10 cussu, et sine eo esse quas tractari cernamus. scorpionis caudae inesse eum et plerisque ternos. viperis dentes gin- 164 givis conduntur. haec, eodem praegnans veneno, inpressu*m* dentium repulsu virus fundit in morsus. volucrum nulli dentes praeter vespertilionem. camelus una ex *i*is, quae 15 non sunt cornigera, in superiore maxilla primores non habet. cornua habentium nulli serrati. et cocleae dentes habent. indicio est *e*t a minimis earum derosa vicia. at in marinis 165 crustata et cartilagin*e*a primores habere, item echinis quinos esse unde intellegi potuerit miror. dentium vice acu-

---

§ 163: Nic. ther. 182—185. — (5. 6) cfr. Pl. infra § 193. XXIX 122. — § 164: (13. 14) Ar. II 12, 504ᵃ 20. III 1, 511ᵃ 30. 31. — (14) II 1, 501ᵃ 13. 14. P III 14, 674ᵃ 31. cfr. Pl. VIII 67. — (16) Ar. II 1, 501ᵃ 19. — (16) IV 4, 528ᵇ 27. 28. — § 165: Ar. P IV 5, 678ᵇ 7. 9. 10. cfr. Ar. IV 1, 524ᵇ 2. 2, 526ᵇ 30. 31. — (18) ib. 5, 530ᵇ 24. — (19) ib. 7, 532ᵃ 12. (cfr. P IV 6, 683ᵃ 1 sq.). — II 8, 502ᵃ 29.

---

1 cauda **DFREv**. palato **a**. gula *vet. Dal. uncos ego posui coll. Ar.* 3 aspid// **F**[1]. -de a | superna *va.G* 5 scorpioni **F**[2]**Ea***S*. -poni *r*. -pionum *v*(*J*). *an* scorpionis? 6 uenis *va.S* 9 dū **a**. tunc *va.S* 10 eos **F**[1]**R**. (**a** *lac.*) | quos *va.H*(*J*) 11 *an* ut plerique (*sc.* scribunt)? | uiperae *va.S* | gingiuis *v*. -iuas **R**[1]**a**. -iua **R**[2]*S*. -inas **E**. gigniuis **F**[2]. -iuas **DF**[1] 12 praegnans **F**[2]**R***v*. -nas *rD* | inpressū *ego*. -ssu **z**. -sso *ll.v* 13 repulsa **Rdaz** 15 maxilla **F**[2]**R***v*. -llam *r* | primores **E***v*. prio- *r* | habet **E***G*. -ent *rv* 16 cornua — 17 at *om.* **a** | nullis **F**[2] 17 et *ego*. t *ll. del.* **F**[2]*v*(*J*). etiam *H*. iam *S*. *an* uel (†)? | a minimis **F**[2]*v*. am in animis *r* | derosas *va.G*. denas a **F**[2] *in marg.* | uicia **R**[2]*S*. uiciea **F**[1]. uitia **d**[2]. uicta *r*. uitis *G*. uites *v* 18 primores **R**(?)*G*. -mos *r*. priores *v* 19 aculeus **F**[2]**R**[2]*S*. -leis **F**[1]**R**[1]**a**. -lei **DE**(?)*v*. -lei sunt *D*. *cfr.* § *173*

leus insectis. simiae dentes ut homini. elephanto intus ad mandendum IIII, praeterque eos prominent masculis reflexi, feminis recti atque proni. musculus marinus, qui ballaenam antecedit, nullos habet, sed pro iis saetis intus os hirtum et linguam etiam ac palatum. terrestrium minutis 5 quadripedibus primores bini utrimque longissimi.

166 (63) Ceteris cum ipsis nascuntur, homini post quam natus est septimo mense. reliquis perpetui manent, mutantur homini, leoni, iumento, cani et ruminantibus, sed leoni et cani non nisi canini appellati. lupi dexter caninus in 10 magnis habetur operibus. maxillares, qui sunt a caninis, nullum animal mutat. homini novissimi, qui genuini vocantur, circiter vicensimum annum gignuntur, multis et octogensimo, feminis quoque, sed quibus in iuventa non fuere 167 nati. decidere in senecta et mox renasci certum est. Zoclen 15 Samothracem, cui renati essent post CIIII annos, Mucianus visum a se prodidit. cetero maribus plures quam feminis in homine, pecude, capra, sue. Timarchus Nicoclis filius Paphi duos ordines habuit maxillarium; frater eius non

---

§ 165: (1) II 5. — (3—5) III 12, 519a 23. 24. — § 166: Ar. VII 10 extr. (G II 6, 745b 9 sq.). cfr. Pl. VII 68. — (9) Ar. II 1, 501b 1—3. 6—8. VI 20, 575a 5. 21, 575b 7. 31 extr. — (10) cfr. Pl. XXVIII 257. — (11) Ar. II 1, 501b 3. — (12) Ar. II 4. (cfr. Fest. 94, 14). — § 167: Mucian. fr. 6 Brunn. — (17) Ar. II 3, 501b 19—21. cfr. Pl. VII 71. — (18) cfr. Pollux II 95.

---

2 IIII — 5 palatum *om.* **a** | quattuor (*pro* quaterni *sc.* utrimque) *ll. v* | praeter **d** *S* | eos **DFE**. eos qui **R**(?)*v* | masculis (**DE**?)*v*. -li **FR** 3 musculus **F²R²***v*. masc- *r* 4 habet **F²R²***v*. -ent *r* | entus **DF¹E** 5 ac palatum **R**(?)*G*. ad pal- **F²**. appellatum **DF¹E** *Ven.* -tam **d***v* | minutis **R**(?)*v*. inmutis *r* 7 ceteri **F²** | ipsis **F²***v*. -si *r* 8 perpetuo *C* 9 ruminantibus **F²R**(?)*v*. *om.* **a** ſumma- *r*. ſuba- **z** 11 Magicis *coni. D²* | *an* opibus (*pro* opibus)? 12 nouissime **M** 13 circiter *om.* **RdT** 14 iu.enta **M**. iume- **F¹Ra** 15 Zanclen *va. Brot.* 16 samothracem (-tra- **F¹**) **F¹T**(*P*)*D*. -cen **MF²d¹**. -ceni (-tra- **DE**) *r*. (**a** *lac.*). -cenum **d²***v* 18 capra sue **MdT** *G² cum P*(*S*). -resue **DF¹R**. -risue **F²E***v*(*L*). -ris **a**. -ris sue *H* 19 papii **FRE**. Pappii *va. B.* (illius pater *P e Polluce* maxillarium **M** *Verc.*(*J*). -rum *rv*(*C*)

mutavit primores ideoque praetrivit. est exemplum dentis
homini et in palato geniti. a caninis amissi casu aliquo
numquam renascuntur. ceteris senecta rufescunt, equo tan-
tum candidiores fiunt.
5 (64) Aetas veterinorum dentibus iudicatur. equo sunt 168
numero XL. amittit tricensimo mense primores utrimque
binos, sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti
columellares; quinto anno incipiente amittit binos, qui sexto
anno renascuntur; septimo omnes habet et renatos et in-
10 mutabiles. equo castrato prius non decidunt dentes. asi- 169
norum genus tricensimo mense similiter amittit, dein senis
mensibus. quod si non prius peperere quam decidant pos-
tremi, sterilitas certa. boves bimi mutant. subus non deci-
dunt umquam. absumpta hac observatione senectus in
15 equis et ceteris veterinis intellegitur dentium brocchitate,
superciliorum canitia et circa ea lacunis, cum fere XVI an-
norum existimantur. hominum dentibus quoddam inest virus; 170
namque et speculi nitorem ex adverso nudati hebetant et
et columbarum fetus inplumes necant. reliqua de iis in
20 generatione hominum dicta sunt. erumpentibus morbi cor- 7, 68 sqq.
pora infantium accipiunt. reliqua animalia quae serratos
habent saevissime dentiunt.

§ 167: (3. 4) Ar. ib. 501ᵇ 15. 16. — § 168: Ar. VI 22, 576ᵃ 6 sq. Varro II 7, 2. 3. Col. VI 29, 4. 5. — § 169: (11) Ar. II 1, 501ᵇ 2. VI 23, 577ᵃ 18—20. 31. 32. — (13) VI 21, 575ᵇ 7. — (13. 14) Ar. II 1 extr. G IV 8, 788ᵇ 15. — Varro II 7, 3.

1 praetriuit **M** *G*. -teriuit *rv*. (**a** *lac.*). pertriuit *B* 2 at canini *va.J*. *an* a genuinis? 3 ſufescunt **F**¹. nife- **R**¹. rubea *va.S* 5 ueternorum **F**² | iudicatur **MF***J*. ind- *rv*(*D*). **a** *lac.*
6 XI **M** 7 sequenti **a***v*. -te *rS* | dicit **F**¹**a** 9 omnis ... inmutabilis **M***S* 10 equo — 17 existimantur *om.* **a**
13 bimi **F**²**R**(?)*G*. bini **M**. bi *r*. bis **dTz***v* | suibus **F**²**R**²*va.J* | non **MF**²*J*. *om. rv* 14 numquam **R**²*va.J* 16 canitie **F**² *va.S* 17 uiros **F**¹**a** 18 hebetant et **MF**²**R**²*v*. -antes *r*
19 inplumes necant **MF**²**R***v*. -mescunt *r* 20 morbi **MF**²*v*(*D*). -bis *rS*. (**a** *lac.*) 21 infantiam **DFE**. (**a** *lac.*). -ia *va.G* | a...piunt **M**. afficiunt *D* | reliqua .. **M**. -qua ea *Müller em. V p. 24.* (*an* inter reliqua *aut delendum* reliqua *ut iteratum ex v. 19*?)
22 saeuissima *va.S* | dentiũ **R**²**da**. -ibus *va.S*

171 (65) Linguae non omnibus eodem modo. tenuissima serpentibus et trisulca, vibrans, atri coloris et, si extrahas, praelonga; lacertis bifida et pilosa, vitulis quoque marinis duplex, sed supra dictis capillamenti tenuitate. ceteris ad circumlambenda ora, piscibus paulo minus quam tota ad- 5 haerens, crocodilis tota; sed in gustatu linguae vice carno-
172 sum aquatilibus palatum. leonibus, pardis omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricatae asperitatis ac limae similis attenuansque lambendo cutem hominis, quae causa etiam mansuefacta, ubi ad vicinum sanguinem pervenit sa- 10
9,128 liva, invitat ad rabiem. de purpurarum linguis diximus.
173 ranis prima cohaeret, intima absoluta a gutture, qua vocem *e*mittunt mares, cum vocantur ololygones. stato id tempore evenit, cientibus ad coitum feminas. tum siquidem inferiore labro demisso ad libramentum aquae modice receptae in 15 fauces palpitante ibi lingua ululatus eliditur. tunc et extenti buccarum sinus perlucent, oculi flagrant labore perpulsi. quibus in posteriore parte aculei, his et dentes et lingua, apibus etiam praelonga, eminens et cicadis. quibus aculeus in ore fistulosus, his nec lingua nec dentes. qui- 20

---

§ 171: Ar. II 17, 508a 22—27. P II 17 init. ib. 660b 6 sq. cfr. Verg. A II 475. — (5) Ar. II 10, 503a 2. 3. 1. 13, 505a 31. IV 8, 533a 26—29. cfr. P II 17, 661a 4. 5. 660b 27. 28 (cfr. Pl. VIII 89). 34. 35. — § 173: Ar. IV 9, 536a 8—13. 16—19. Plut. SA 34, 982e. Ael. IX 13. — (18) Ar. P IV 6, 683a 3 sq. — (19) cfr. Ar. V 22, 554a 14. — IV 7, 532b 12. Pl. supra § 93. — Ar. P II 17, 661a 18. 15. 16. —

---

2 trisula R[1]. -ulcis a 4 capillamentis M 5 quam *om. HBrot.* 7 leonis M. -ibus ac *va.H* | parcus F[1]. -rtus a 9 attenuasque F[1]Ra 10 hominis (*pro* etiam) R | mansuefacta M*v*. -tam *r* | ubi *om.* M 12 intuma DFRE*S* | uoce R 13 emittunt *P.* mi- *ll.v* | matres F[1]a | obolygones F. -ligones a. ololyzontes *B* 15 modice M*D*. -cae *rv* 16 sibi F[2] | eliditur M*J*. edilitur R[2]. elicitur F[2]*v*. eiic- *L*. elitur *r*. editur z*S* | tunc et M. tunc ad R[2]. tunc F[2] *in ras.* R[1]*v*. ////no D. no Ead | extenti MF[2]R[2]*v*. exenti (-te D[1]) *r* 17 pelpulsi DF[1]. pulsi R. propu- *H. cfr. n. luc. p. 52* 18 his (iis *v*) et MR*v*(*S*). et his et *r*. et iis *H* 20 aculeus MF[2]R*v*. -leis *r*. (a *lac.*). *cfr. § 165*

busdam insectis intus lingua, ut formicis; ceterum lat*et e*t
elephanto praecipue. reliquis in suo genere semper abso- 174
luta, homini tantum ita saepe constricta venis, ut intercidi
eas necesse sit. Metellum pontificem adeo inexplanatae
5 fuisse accipimus, ut multis mensibus tortus credatur, dum
meditatur in dedicanda aede Opi opiferae dicere. ceteris
septimo ferme anno sermonem exprimit. multis vero talis
ars eius contingit, ut avium et animalium vocis indiscreta
edatur imitatio. intellectus saporum ceteris in prima lingua,
10 homini et in palato.

(66) Tonsillae in homine, in sue glandulae. quod inter 175
eas uvae nomine ultimo dependet palato, homini tantum est.
sub ea minor lingua nulli ova generantium. opera eius
gemina duabus interpositae fistulis. interior earum appella-
15 tur arteria, ad pulmonem atque cor pertinens; hanc operit 176
in epulando, spiritu et voce *in* illa meante, ne, si potus ci-
busve in alienum deerraverit tramitem, torqueat. altera ex-
terior appelletur sane gula, qua cibus atque potus devolant.
tendit haec ad stomachum, is ad ventrem. hanc per vices

---

§ 173: (1. 2) Ar. II 6. — § 174: (2. 3) cfr. Ar. I 11, 492^{b} 32. — (9) ib. 27. 28. — § 175. 176: Ar. I 11 extr. — II 12, 504^{b} 4. I 12 init. 16, 495^{a} 19—21. 23. 27—31. 495^{b} 14—16. 19—22. P III 3, 664^{a} 15—21. 32. 33. 664^{b} 2—6. 21—29. cfr. Cic. ND II 136 init.

---

1 latet et *ego*. lata (lata ut **a**) *ll.v.* *cfr. Ar.* ἐντός, ὥστε ἔργον εἶναι ἰδεῖν. (*cfr. Müller em. II p. 16*) 2 praecipue — 9 imitatio *om.* **a** 3 *an* neruis? 5 accepimus **F**^{2}*va.S* | tortus **MF**^{2}*v*. tornus *r* 6 Opi *Iordan ephem. epigr. I p. 229.* opifaerae **M**. *om. rv* | opiferae **M***v*(*S*). -re **DF**^{1}**RE**^{2}. ope fere **E**^{1}. opifices **F**^{2}. Opis uere *H.* Opis (Opi *J*) uerba *U 206* 8 ars (ar **M**) eius **MR**^{2}*S*. eius ars **F**^{2}*v*. *om.* **R**^{1}. eius *r* | ut et **F**^{2} | indiscreta **M***D*. -te *v*. discretaea **D**. -tea **F**^{1}**E**. -te **R** 13 lingua epiglossis *B ex indice* 14 interpositae **MR**(*B*)*G*^{2}. -ta *rv* | exterior *C e Celso* 15 alteri **F**^{1}**R**^{1}**a** 16 ne spiritu *C* | uoce in *ego*. -cem **M**. -ce *rv*. *cfr. § 266* | illac *va.S* | ne si **M***v*(*S*). nisi *r*. si *C* 17 interior *C* 18 appelletur *G*^{2}(*J*). -llatur appelletur **M**. appellatur *rv*(*SD*) | gyla **M** (*item infra*) **F** | deuolant **MF**^{2}*D*. -olat **DF**^{1}**R**^{1}*S*. -tur **R**^{2}. -orat **Ea**. -tur *v* 19 his **F**^{1}**a**

operit, cum spiritus tantum aut vox commeat, ne restagnatio intempestiva alvi obstrepat. ex cartilagine et carne arteria, gula e nervo et carne constat.

177 (67) Cervix nulli nisi quibus utraque haec; ceteris collum, quibus tantum gula. sed quibus cervix, e multis 5 vertebratisque orbiculatim ossibus flexilis ad circumspectum articulorum nodis iungitur, leoni tantum et lupo et hyaenae 178 singulis rectisque ossibus rigens. cetero spinae adnectitur, spina lumbis, ossea, sed tereti structura, per mediae foramina a cerebro medulla descendente. eandem esse ei natu- 10 ram quam cerebro colligunt, quoniam praetenui eius membrana modo incisa statim expiretur. quibus longa crura, his longa et colla, item aquaticis quamvis brevia crura habentibus, simili modo uncos ungues.

179 (68) Guttur homini tantum et subus intumescit, aqua- 15 rum quae potantur plerumque vitio. summum gulae fauces vocantur, extremum stomachus. hoc nomine est sub arteria iam carnosa inanitas adnexa spinae, ad latitudinem ac longi- 180 tudinem la*go*nae modo fusa. quibus fauces non sunt, ne stomachus quidem est nec colla nec guttur, ut piscibus, et 20 ora ventribus iunguntur. testudini marinae lingua nulla nec dentes: rostri acie comminuit omnia. postea arteria et stomachus denticulatus callo in modum rubi ad confi-

---

§ 177: Ar. P III 3 init. IV 10, 686^a 2. 17—22. Ael. X 26 init. Pl. VIII 105. — § 178: Ar. I 15, 493^b 12. III 7, 516^a 11—13. P II 6, 651^b 32. — (12. 13) P IV 12, 692^b 22—24. — § 179: cfr. Iuven. 13, 162. — Ar. I 12 init. 16, 495^b 21—23. cfr. Cic. ND II 135. — § 180: (19—21) Ar. IV 9, 535^b 15. II 17, 507^a 26—28. — (341, 2) cfr. Varro LL VII 68.

---

2 et (*pro* ex) **F**[1]**Ra** 3 e *om. va.S.* et **M** | uero **M** 4. 5 ceteris tantum quibus collum **M** 8 et. (ex *C*) singulis *va.S* 9 mediae **M**. -ia *rv* 10 eadem **F**[1]**Ra** 15 suibus **F**[2]**R**(?)*va.S* 17 extremum **F**[2]**R**(?)*G*. stre- **DF**[1]. postre- **Ez***v* 18 ad **F**[2]*v*(*S*). et *r H* | latitudine ac longitudine *HBrot.* 19 lagonae *ego*. -genae *v*. -goenae *D*. lacunae *U.H* 21 nulla **F**[2]**R***v*. -llae *r*. -lla est *D* 23 denticulatus **F**[2]**R**[2]*v*. -lus **R**[1]. -los *r* | conficiendo **F**[1]**R**

ciendos cibos, decrescentibus *c*renis quicquid adpropinquent ventri; novissima asperitas ut scobina*e* fabri*li*s.

(69) Cor animalibus ceteris medio pectore est, homini 181 tantum infra laevam papillam turbinato mucrone in priora 5 eminens. piscibus solis ad os spectat. hoc primum nascentibus formari in utero tradunt, deinde cerebrum, sicut tardissime oculos, sed hos primum emori, cor novissime. huic praecipuus calor. palpitat certe et quasi alterum movetur intra animal praemolli firmoque opertum membranae 10 involucro, munitum costarum et pectoris muro, ut pariat praecipuam vitae causam et originem. prima domicilia 182 intra se animo et sanguini praebet sinuoso specu et in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. ibi mens habitat. ex hoc fonte duae grandes venae in priora et terga 15 discurrunt sparsaque ramorum serie per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. solum hoc viscerum vitiis non maceratur nec supplicia vitae trahit laesumque mortem ilico adfert. ceteris corruptis vitalitas in corde durat.

---

§ 181. 182: Ar. I 17, 496^a 14—17. 10. II 17 init. P III 4, 666^a 14 sq. 666^b 6. 7. 11. 12. — (5) P ib. 666^a 10. G II 5, 741^b 16. 18. 19. cfr. Pl. X 148. — (8) P III 7, 670^a 24—26. — ib. 4, 666^a 20—22. 666^b 14. 16. Ar. I 17 init. III 13. — (11) P III 3, 665^a 11. 12. 4, 666^a 8. 9. 666^b 21. 22. Ar. III 3, 513^a 27 sq. — (14) Ar. I 17 init. P III 5, 667^b 15—17. 668^a 11 sq. cfr. Cic. ND II 138 extr. — (17) P ib. 4, 667^a 32 sq.

---

1 crenis *v.* renis *ll.Brot.* taeniis *J.* serris *coni. H.* (*locus corr. an* spinis *aut* rimis?) | quicquid *ll.v.* quacumque *coni. H* | adpropinquent **F**^{2}. -quet **DF**^{1}**E**. -quat **R***v* 2 scobinae *ego.* -na **F**^{2}**R**^{2}*v.* sob- *r* | fabrilis (*U 209*) *J.* -ris *ll.Brot.* -ri *v* 3 in medio *va.S* 4 mucrone in **F**^{2}**R***v.* -nem **DF**^{1}. -ne **Eaz** 5 spectatur **F**^{1}**a** 6 dein **Fd** 9 animal *B.* -lia *ll.v*(*J*) 10 pareat **FdT***va.C.* par erat *P* 11 primam **DF***D. at cfr. Ar.* ὑποδοχὴ πρώτη 12 sanguini **F**^{2}*v.* -nis *r* | sinuoso → 19 durat *om.* **a** 13 nullo (*del.* in) **F**^{2} 14 priora **Rd**(?)*v* prorsa **DFEz.** *an recte?* | et terga (temga **DF**^{1}**d**) discurrunt **DFRd***v.* et item grandes currunt **E** 15 sparsaeque *B* | series **Fd** | *ad* minores **F**^{2} *superscr.* ſ. uenaſ 17 nec est **M** | supplitia uiae **F** 18 eteris **F**^{1}. ecet- **R** | corrupti **F**^{1}**R**^{1}

183 (70) Bruta existimantur animalium quibus durum riget, audacia quibus parvum est, pavida quibus praegrande. maximum autem est portione muribus, lepori, asino, cervo, pantherae, mustelis, hyaenis et omnibus timidis aut propter metum maleficis. in Paphlagonia bina perdicibus corda. 5
184 in equorum corde et boum ossa reperiuntur interdum. augeri id per singulos annos in homine et binas drachmas ponderi ad quinquagensimum annum accedere, ab eo detrahi tantundem, et ideo non vivere hominem ultra centensimum annum defectu cordis Aegyptii existimant, quibus 10
185 mos est cadavera adservare medicata. hirto corde gigni quosdam homines proditur neque alios fortioris esse industriae, sicut Aristomenen Messenium, qui trecentos occidit Lacedaemonios. ipse convolneratus captus semel per cavernam lautumiarum evasit angustias, volpium aditus secu- 15 tus. iterum captus sopitis custodibus somno ad ignem advolutus lora cum corpore exussit. tertium capto Lacedaemonii pectus dissecuere viventi, hirsutumque cor repertum est.
186 (71) In corde summo pinguitudo quaedam est laetis 20 extis. non semper autem in parte extorum habitum est. L. Postumio L. *F.* Albino rege sacrorum post CXXVI Olym-

§ 183: P ib. 667ᵃ 13. 16. 15. 19—22. — (5) Th. fr. 182 Wim. ap. Ael. X 35. XI 40. Athen. IX 390ᶜ. Gell. XVI 15. — (6) Ar. II 15, 506ᵃ 9. 10. P III 4, 666ᵇ 17—19. — § 184: Varro (ex Diosc. astrol.) ap. Cens. DN 17, 14. — § 185: (13) Plut. Romul. 25 med. Paus. IV 18, 6. Polyaen. strat. II 31, 2. 3. — (17) Val. M. I 8 ext. 15.

6 botim **F¹a** | auguri **FR**. -rii **a**. -ria *va.B* 7 et *ll.S.* et ad **s**. ac *C.* ad *v* | dragmas **FRa** 8 ponderi *ego.* -ris *ll.v.* *cfr. nota ad XXVI 28* | annum **MF²d²***v*(*D*). *om.* *rH* 11 hirsuto *G* 12 fortioris **M¹***G*(*J*). -ori **M²**. -ores *rv*(*H*) | industriae (**M**) *G.* -ria **F²d²***v*(*H*). -ria et *r* 14 et captus *va.S* | cauernam **MR***v.* -nas **F²dTz**. -na *r* 15 angustias **MF²R²z***v*(*S*). -tiae *r.* -tos *C* 16 pastoribus **M** 17 tertium capto **M**. -tio captum **DFR**. -terciū captū **a**. -rtio capto **E***v* 18 uidenti **a**. causa uidendi *va.*(*P*)*H* | compertum (*pro* cor rep-) **F²** 22 L. f. Albino (*coni.* *S*) *D.* L. Lib- **M**. L. Alb- *rv.* Alb- *B.* Laeuino *U* | CXXIII *va.*(*P*)*H*

piadem, cum rex Pyrrhus ex Italia decessisset, cor in extis haruspices inspicere coeperunt. Caesari dictatori, quo die primum veste purpurea processit atque in sella aurea sedit, sacrificanti in extis defuit. unde quaestio magna de divi-
5 natione argumentantibus, potueritne sine illo viscere hostia vivere an ad tempus amiserit. negatur cremari posse in iis 187 qui cardiaco morbo obierint, negatur et veneno interemptis. certe exstat oratio Vitelli, qua Gn*a*eum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc usus argumento palamque testatus non potu-
10 isse ob venenum cor Germanici Caesaris cremari. contra genere morbi defensus est Piso.

(72) Sub eo pulmo est spirandique officina attrahens 188 ac reddens animam, idcirco spongeosus ac fistulis inanibus cavus. pauca eum, ut dictum est, habent aquatilia, cetera 9, 16
15 ova parientia exiguum spumosumque nec sanguineum. ideo non sitiunt. eadem est causa, quare sub aqua diu ranae et phocae urinentur. testudo quoque, quamvis praegrandem et sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet. quanto minor hic corporibus, tanto velocitas maior. cha-
20 maeleonti portione maximus et nihil aliud intus.

(73) Iecur in dextera parte est, in eo quod caput exto- 189 rum vocant magnae varietatis. M. Marcello circa mortem,

---

§ 186: (2) Cic. div. I 119. Val. M. I 6, 13. Suet. Iul. 77. Plut. Caes. 63 init. Obseq. 127. — (4) Cic. div. II 36 sq. — § 187: (8) Suet. Calig. 1 extr. — § 188: Ar. I 17, 469^{b} sq. II 15, 506^{a} 1. 2. 11. VIII 4, 594^{a} 7—9. 18, 601^{b} 4. 5. P III 6, 669^{a} 13. 16—18. 25. 27. 29—32. 34. 35. de respir. 1, 470^{b} 16—19. cfr. Cic. ND II 136 extr. — (20) Th. fr. 189 Wim. ap. Plut. SA 27, 978^{f}. — § 189: Ar. I 17, 496^{b} 15. II 17, 507^{a} 12 sq. — (22) Liv. XXVII 26, 13. Val. M. I 6, 9. Plut. Marcell. 29 med.

---

4 sacrificanti **F**^{2}. -tis **Ma**^{1}. -ntib; *r*. -ti bis *v*. -ti bouis *U*(*D*) 5 illo **R**(?)*v*(*Brot.*) ullo *rL* 6 amiserit **M***v*. om- *r* | negatur **MF**^{2}**R**^{2}*v*. -antur *r* 7 obierit **a**. -r& **F** | negatur **MF**^{2}*v*. -antur *r* 8 Gnaeum (gne- **M**) *J*. re uim **DF**^{1}. reum *rv* | pissonem **F**. pissio- **a** 11 generi **F**^{1}**a** 12 ac trahens **M** 13 anima **F**^{1}**a** | spongiosus **FRa***va.S* 14 cauos **M***S* | cetera **M***D*. a cet- **E**^{1}. ac cet- *rv*(*S*). at cet- *H cum Dal.* (*J*) 15 que **M***D*. *om. rv* 18 habent **F**^{1}**a** 19 chamaeleonti **M***G*. -oni *rv*(*L*). *cfr. luc. p. 77* 21 dextra *G* | ex//orum **F**^{1}. texto- **a**

cum periit ab Hannibale, defuit in extis; sequenti deinde
die geminum repertum est. defuit et C. Mario, cum immolaret Vticae, item Gaio principi kal. Ian., cum iniret consulatum quo anno interfectus est, Claudio successori eius quo
190 mense interemptus est veneno. Divo Augusto Spoleti sacri- 5
ficanti primo potestatis suae die sex victimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt responsumque duplicaturum intra annum imperium. caput extorum tristis ostenti caesum quoque est, praeterquam in sollicitudine ac metu; tunc enim peremit *c*uras. bina iocinera le- 10
poribus circa *B*riletum et Tharnen et in Cherroneso ad Propontidem, mirumque, tralatis alio interit alterum.

191 (74) In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. in Euboea*e* Chalcide nullum pecori, in Naxo praegrande geminumque, ut *sit* prodigii loco utrumque advenae. equi, 15
muli, asini, cervi, capr*e*ae, apri, cameli, delphini non habent. murium aliqui habent. hominum paucis non est, quorum
192 valitudo firma et vita longior. sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in alvo putent et cervo in cauda aut

---

§ 189: (2) cfr. Sall. Iug. 63, 1. Plut. Mar. 8. — § 190: Suet. Aug. 95. Dio XLVI 35, 4. — (8) cfr. Liv. VIII 9, 1. Ov. M XV 795. — (10) Ar. II 17, 507^a 16—18. P III 7, 669^b 34. Mir. ausc. 122. Theopomp. ap. Ael. V 27 init. XI 40. Athen. IX 401^{ab}. Gell. XVI 15. Steph. Byz. s. v. Βικαλτία. — § 191: Ar. I 17, 496^b 22. 23. 24—28. P IV 2, 676^b 36 sq. cfr. Ael. XI 29. — (15) P ib. 25—27. 29. cfr. Ar. II 15, 506^a 21. 22. 506^b 5. — (17. 18) P ib. 30—33. 677^a 31. — § 192: Ar. II 15, 506^a 23. 24. 31—33. cfr. Antig. Car. 70 (76).

---

1 extis F^2**R***v*. exestis **M**. extii **D**F^1. exitu **Ea***z* 3 gaio **Fa** | item — 5 ueneno *om.* **a** | k. F^2. *om.* F^1R^1 | ienuaris F^1. gen- R^1. ianuaris R^2. -ri *S* (*errore*). -rias F^2 6 iocinora **a** (*item 10*) *S.* ieci- *Hack.* 7 fimbria **M**. fabra D^1. fibram E^1 10 perimit F^2*C* | curas *v.* coras (cor ac **Ea**) *ll* | binas F^1 | leporibus **R***v*. -ri *r* 11 Briletum *v.* prilietū *ll* | tharnen F^2*v*(*G*). -nem *rD.* (**a** *lac.*). Thernen *B.* Parnethem *coni. H. cfr. § 206* | in *om.* **F** 14 Euboeae *v.* -oea *ll* 15 ut sit *ego.* ut *ll.v* | utrumque **R** *Verc.* utrim- *rv* 16 capreae (*P*)*H ex Ar.* -prae **DFEa***v*. -pri R^2. -pti R^1 | apri **R***v*. ca- *r* 18 firmior **R**(?)*v* 19 iecur F^1**Ra**

intestinis; ideo tantam amaritudinem, ut a canibus non attingantur. est autem nihil aliud quam purgamentum, pessimumque sanguinis ideo et in materia eius. certe iecur nulli est nisi sanguinem habentibus. accipit hoc a corde,
5 cui iungitur, funditque in venas.

(75) Sed in felle nigro insaniae causa homini morsque 193 toto reddito. hinc et in mores crimen bilis nomine: adeo magnum est in hac parte virus, cum se fundit in animum. quin et toto vagum corpore colorem oculis quoque aufert,
10 illud quidem redditum etiam aënis, nigrescuntque contacta eo, ne quis miretur id venenum esse serpentium. — (Carent 194 eo quae apsinthio vescuntur in Ponto) — Sed *av*ibus et parte tam*en* altera intestino iungitur in corvis, coturnicibus, phasianis, quibusdam intestimo tantum, ut in colum-
15 bis, accipitre, murenis; paucis avium in iecore. serpentibus portione maxime copiosum. et piscibus autem est 195

---

§ 192: (2) Ar. P ib. 677ᵃ 29. 30. 26. 27. — (3) Ar. II 15, 506ᵃ 12. (P III 4, 666ᵃ 24. 25). — § 193: Ar. probl. 955ᵃ 29. — (9) cfr. Pl. XXVI 123. — (11) cfr. supra § 163. — § 194: Th. IX 17, 4. (Ael. XI 29). cfr. Pl. XXVII 45. — (12—15) Ar. II 15, 506ᵇ 19 —24. — (15 — 346, 1) P IV 2, 676ᵇ 21. 20. Ar. II 17, 508ᵃ 35. 15, 506ᵇ 11 sq.

---

1 tantum F[1]. -tam habent *va.S* | a *om.* FR[1] 2. 3 *dist. ego coll. Ar.* (ἀποκάθαρμά ἐστιν) | pessimum /// R. -mi *va.H* 3 ideo et in *ego.* et ideo in *ll.v(J).* et ideo *H.* et inde *D* | maria E[1]. amarum *H* | eius R*J.* est *rH.* eius est *v* 9 e toto FR[1] | quoque oculis *va.S* 10 *an* illum? | enis R[1]. in his R[2]. ahenis *va.S* | conta&a F[1]. -tacto R[2]. -teto R[1] 11 neq; mirum F[2] 11 carent — apsinthio *om.* R[1] 12 qui *va.S* | apsintium F. -thium *G* | ponte FR | *uncos ego posui*; carent — 346, 2 omnibus *aberrasse a suo loco videntur: pertinent* carent — Ponto *ad § 191 post* aduenae, *reliqua ad § 192 post* attingantur 12 auibus *P.* renibus *ll.v. totum locum perturbatum esse elucet ex Ar., qui carere aves renibus tradit: cfr. infra § 206* | ex *va.G(P)* 13 tamen *ego.* tantum (totum R) *ll.v.* (*an potius delendum?*) | in *ll.G.* ut *v* | coruis — 14 phasianis *ll.v. rectius* accipitre miluo (346, 1) 14 in *om.* E*va.S* | columbis — murenis *ll.v. rectius* columbis, coruis — phasianis 15 iecore F[2]R*G.* pec- DF[1]. pect- Ea*dv* 16 et *om.* a | et piscibus *cum praecedd. iung. v* | Auibus autem est (*coni. S*) *JD.* Est autem *v*

toto plerisque intestino, sicut accipitri, miluo; praeterea et in *i*ecore est, *ut* cetis *omn*ibus. — Vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. taurosum felle aureus ducitur color. haruspices id Neptuno et umoris potentiae dicavere, geminumque fuit Divo Augusto quo die apud Actium vicit. 5

196 (76) Murium iocusculis fibrae ad numerum lunae in mense congruere dicuntur totidemque inveniri, quotum lumen eius sit, praeterea bruma increscere. cuniculorum exta in Baetica gemina saepe reperiuntur. ranarum rubetarum altera fibra a formicis non attingitur propter vene- 10 num, ut arbitrantur. iecur maxime vetustatis patiens centenis durare annis obsidionum exempla prodidere.

197 (77) Exta serpentibus et lacertis longa. Caecinae Volaterrano dracones emicuisse de extis laeto prodigio traditur, et profecto nihil incredibile sit aestimantibus Pyrrho regi 15 quo die periit praecisa hostiarum capita repsisse sanguinem suum lambentia. exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membrana, quam praecordia appellant, quia a corde praetenditur quod Graeci appellaverunt φρένας.

---

§ 195: ib. 506[b] 7. 8. — (2 sq.) cfr. Pl. VIII 111. XXVIII 146. — § 196: cfr. Pl. II 109. XXIX 59. Ael. II 56. — (10) cfr. Pl. XXXII 50. Ael. XVII 15. — (11. 12) Philo mech. synt. V 2 p. 86, 35 Schoene. — § 197. 198: Ar. II 17, 508[a] 29. — (15) Plut. Pyrrh. 31 extr. — (17) Ar. I 17, 496[b] 10 sq. — P III 11 init. 10, 672[b] 10—13 14—19. 30. 31. 673[a] 2—4. 7—12. (cfr. Plut. plac. philos. IV 899[b]).

---

1 accipitri miluo *ll.v.* *rectius* acipenseri murenis (345,15) | et *om.* *va.S* 2 iecore (*P*)*G*[2]. ..core **M**. pecore **DF**[1]**da**. pectore **F**[2]**RE***v*(*S*) | ut *ego.* et *ll.v* | cetis omnibus *B ex Ar.* ceteris auibus *ll.v* 4 ut (*pro* et) *coni.* *H* | patientiae **M** 6 iocusculus **MF**[2]*J*. -lis **F**[1]**R**[1]**a**. iecusculis **R**[2]*v* 9 exta *om.* **z** *HBrot.* | geminae *HBrot.* | sęper **DF**. semper **R***S* 12 obsidionum (ops- **M**) **MF**[2]*v*. odionum **R**. obsodion cum **DF**[1]. hoc sirion cum **E**. *om.* **a** | exempla **MF**[2]**R***v*. *om.* **a**. explenda *r* 15 protecto **F**[1]**a** | incredibilis ita **F**[1]. -lius **a** | extimantibus **F**[1]**R**[1]. existi- **a** *va.J* 18 separant **F**[2] | membranis *va.*(*P*)*H* | quam **MR**[2](*P*)*S*. quae *rv* | quam (*pro* quia) **M**. *an* quoniam? 19 a cordi **E**. corde **R**. cordi *v.* *cfr. Fels p. 42* | praetenduntur *va.H* | phranas **M**. phyenas **F**. chyenas **a**

omnia quidem principalia viscera membranis propriis ac 198
velut vaginis inclusit providens natura; in hac fuit et peculiaris causa vicinitas alvi, ne cibo supprimeretur animus.
huic certe refertur accepta subtilitas mentis; ideo nulla est
5 ei caro, sed nervosa exilitas. in eadem praecipua hilaritatis sedes, quod titillatu maxime intellegitur alarum, ad
quas subit, non aliubi tenuiore humana cute ideoque scabendi dulcedine ibi proxima. ob hoc in proeliis gladiatorumque spectaculis mortem cum risu traiecta praecordia
10 attulerunt.

(78) Subest venter stomachum habentibus, ceteris sim- 199
plex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus.
intestinum enim ab ore incipiens quibusdam eodem reflectitur, ut saepiae et polypo. in homine adnexus infimo sto-
15 macho similis canino. his solis animalium inferiore parte
angustior; itaque et sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus, quod accidere non potest iis
quorum spatiosa laxitas eum in inferiora transmittit.

(79) Ab hoc ventriculo lactes in ove et homine, per 200
20 quas labitur cibus, in ceteris hillae, a quibus capaciora intestina ad alvum, hominique flexuosissimis orbibus. idcirco
magis avidi ciborum quibus ab alvo longius spatium. i*t*em

§ 199: Ar. II 17, 507ᵃ 31. 27. 28. P III 14, 674ᵃ 9. 11. 25. 30. 674ᵇ 5. — (13) Ar. IV 1, 524ᵇ 10—14 (cfr. P IV 5, 678ᵇ 27—29). — (14. 15) I 16, 495ᵇ 24. P III 14, 675ᵃ 34 sq. — § 200: cfr. Paul. Festi 101, 6. Non. 122, 5. (cfr. Ar. I 16 extr. P III 15 init.). — (20—22) cfr. P III 14, 675ᵇ 22 sq.

2 *an* in hoc? 3 cibosu (-so **R**¹) premeretur **F**¹**R**¹ | animus — 7 cute *om.* **a** 6 ad *om. va.G.* **a M** 7 ubi **FRd**. alibi *va.D* | humana *om.* **R***S* | ideo **R***a va.D* | scabenda **R**². -ben **R**¹ 8 ab **M** | praeliis **MFa***C*(*JD*) 13 intestinum **M** (*coni. Dal.*) *D*. -nus *rv*(*H*). -nis **T***G*² | enim quibusdam *v.a.H* | incipiens **M***v*(*S*). -ient **DF**¹**R**. -iet **Ea**. -it et **F**²*H* | quibusdam **MF**²**Rd**²*H*. quidam *r*. quadam uia *v* 14 et *om. C* 16 itaque et **F**² *in ras.* **R**²*v*. linque et **M**. liqui et **D**. liquet **Ea**. liquida et **R**¹ 17 in *om.* **F**¹**a**. ad *va.G*² 19 homini **F**¹**a** 20 hillae a **MF**²*H*. -lla e **F**¹. hilae a **R**. illa **a**. ile a *C*. ilae a *B*. ilia *v* 22 item (*U 210*) *D*. idem *ll.* iid- *v*

minus sollertes quibus obesissimus venter. aves quoque
geminos sinus habent quaedam: unum quo mergunt recentia
ut guttur, alterum in quem ex eo dimittunt concoctione
201 maturata, ut gallinae, palumbes, columbae, perdices. cete-
rae fere carent eo, sed gula patentiore utuntur, ut graculi, 5
corvi, cornices. quaedam neutro modo, sed ventrem proxi-
mum habent, quibus praelonga colla et angusta, ut por-
phyrioni. venter solidipedum asper et durus; terrestrium
aliis denticulatae asperitatis, aliis cancellatim mordacis, qui-
bus neque dentes utrimque nec ruminatio. hic conficiuntur 10
202 cibi, hinc in alvum delabuntur. media haec umbilico adnexa
omnibus, in homine suillae infima parte similis, a Graecis
appellatur colon, ubi dolorum magna causa. angustissima
canibus, qua de causa vehementi nisu nec sine cruciatu
levant eam. insatiabilia animalium quibus a ventre protinus 15
recto intestino transeunt cibi, ut lupis cervariis et inter
203 aves mergis. ventres elephanto quattuor, cetera subus si-
milia, pulmo quadruplo maior bubulo. avibus venter car-
nosus callosusque. in ventre hirundinum pullis lapilli candido
aut rubenti colore, qui chelidonii vocantur, magicis narrati 20
artibus, reperiuntur; et in iuvencarum secundo ventre pilae
rotunditate nigricans tophus, nullo pondere, singulare, ut
putant, remedium aegre parientibus, si tellurem non attigerit.

§ 200: (1) Ar. III 17, 520^a 25. 26. — (1—5) II 17, 508^b 26 —29. — § 201: ib. 508^b 33 sq. — (6—8) ib. 509^a 10. 11. — § 202: Ar. I 16, 495^b 27. — P III 14, 675^b 7. 675^a 35. 36. 20—24. — § 203: Ar. II 17, 507^b 34 sq. — (18) ib. 508^b 32. — (19) cfr. Pl. XXX 91. Diosc. II 60. — (21) cfr. Pl. XXVIII 247.

2 *dist.* *P* | quo *om.* **M**. *an* in quem? | mergunt **M**. -ntur *rv* 3 ut **MF**^{2}*v*. aut *r*. ad *D* | demittunt *G* 4 ceterae **M** *Hack.* -ra *rv* 5 ferae **M** 7 quibusdam *P*. *an* item (*vel* et) quibus? | ut **F**^{2}**E***v*. et *r* | porphorioni **M** 9 denticulatae — aliis **MF**^{2}**R**^{2}*v*. *om.* *r* | asperitatas **M** | concellatim **F**^{1}. colla- **R**^{1} 10 neque *om.* **z***B* | luminatio **M** 11 hinc **M***v*. hic *r* | dilabuntur **Md** 12 in omnibus *G* | uillae **F**^{1}**d**. hillę **a**. ille (ile *Verc.*) *va.G* | a *om.* **a** 13 colorum **M** 17 auis **R***SJ* | uentres — 23 attigerit *om.* **a** | elephanto **F**^{2}*G*. et ele- (-tos **F**^{1}) *rv* 18 maior **F**^{2}*v*. -rib; *r* | bulo **R** 20 magicis **F**^{2}**R**^{2}*v*. -gis *r*

(80) Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento 204
integuntur praeterquam ova gignentibus. huic adnectitur
lien in sinistra parte adversus iecori, cum quo locum ali-
quando permutat, sed prodigiose. quidam eum putant inesse
5 ova parientibus, item serpentibus admodum exiguum. ita
certe apparet in testudine et crocodilo et lacertis et ranis.
*a*egocephalo avi non inesse constat neque *i*is quae careant
sanguine. peculiare cursus inpedimentum aliquando in eo, 205
quam ob rem *m*inuitur cursorum laborantibus. et per vul-
10 nus etiam exempto vivere animalia tradunt. sunt qui pu-
tent adimi simul risum homini intemperantiamque eius con-
stare lienis magnitudine. Asiae regio Scepsis appellatur, in
qua minimos esse pecori tradunt, et inde ad lienem invecta
remedia.
15 (81) At in Brileto et Tharne quaterni renes cervis, 206
contra pinnatis squamosisque nulli. de cetero summis ad-
haerent lumbis. dexter omnibus elatior et minus pinguis
sicciorque. utrique autem pinguitudo e medio exit praeter-
quam in vitulo marino. animalia in renibus pinguissima,
20 oves quidem letaliter circum eos concreto pingui. aliquando

---

§ 204: Ar. I 16, 495[b] 29. 30. (cfr. III 13. 14. P IV 3). — (2) I 17, 496[b] 16—21. II 17, 507[a] 19—24. G IV 4, 771[a] 8. 9. — (4) Ar. II 15, 506[a] 13. 14. 17. 19. 20. 12. cfr. P III 7, 670[a] 32 sq. — § 205: cfr. Pl. XXVI 132. — (11) Seren. Samm. 426 sq. — § 206: (15) Apion ap. Ael. XI 40. — Ar. P III 9 init. — (16—19) Ar. I 17, 496[b] 34 sq. 497[a] 5—7. P III 9, 671[b] 28. 29. 3—5. 672[a] 23. 24. — (19) Ar. III 18, 520[a] 28—32. P ib. 672[a] 1. 2. 28.

---

1 omento **F**[2]**E**[2]**a** (*index*) *v*. iom- **DF**[1]**E**[1]. ium- **R**[1]. indum- **R**[2] 3 iecuri **F**. -ur *va*.(*P*)*G*[2] | cum quod cum **R** 4 prodigiosae **F**[1]. -sa **F**[2] | quidam **F**[2]*v*. -dem *r* 6 certe *v*. certe admodum *ll* (*prava iteratione*) 7 aegocephalo *B*. egoc- **F**[2]**R**[2]. equoc- **d**. cynoc- *v*. egoe (ecgoe **E**. Ergo **a**) palo *r* | esse *va.S* 9 minuitur *J coll. XXVI 132*. inuritur *ll.v*. (*de dictione cfr. XX 243*) 11 eius **F**[2]**R***G*. cios *r*. (**a** *lac*.) ioci *v* 12 sepsis **a***va.C*. pscessis **R** 13 quā **FR** | inuecta **F**[2]**R**[2]**dT***S*. -enta **Ea***v*(*D*). -eta *r* 15 tarne **FR**. (**a** *lac*.). *cfr*. *§ 190* 16 de *om*. *va.S* 19 pinguissima **z***v*. -mus **R**. -mis *r* 20 concreto **M***v*. -tos *r* | pingu **M**

in iis inveniuntur lapilli. — Renes habent omnia quadripedum quae animal generant, ova parientium testudo sola, quae et alia omnia viscera, sed ut homo bubulis similes velut e multis renibus compositos.

207 (82) Pectus, hoc est ossa, praecordiis et vitalibus natura circumdedit, at ventri, quem necesse erat increscere, ademit: nulli animalium circa ventrem ossa. pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucribus magis et inter eas aquaticis maxime. costae homini octonae, subus denae, cornigeris XIII, serpentibus XXX. 10

208 (83) Infra alvum est a priore parte vesica, quae nulli ova gignentium praeter testudinem, nulli nisi sanguineum pulmonem habenti, nulli pedibus carentium. inter eam et alvum arteriae ad pubem tendentes, quae ilia appellantur. in vesica lupi lapillus, qui syrites vocatur, sed in hominum 15 quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi et saetarum capillamenta. vesica membrana constat, quae volnerata cicatrice non solidescit nec qua cerebrum aut cor involvitur; plura enim membranarum genera.

209 (84) Feminis eadem omnia praeterque vesicae iunctus 20 utriculus, unde dictus uterus. quod alio nomine locos ap-

---

§ 206: (1—4) Ar. II 16. P III 9 init. ib. 671^b 5—7. — § 207: Ar. III 7, 516^a 30. 31. P II 9, 654^b 35 sq. (IV 10, 688^b 34 sq.). — (7) Ar. II 1, 497^b 33. P IV 10, 688^a 13. 12, 693^b 15. 16. de incessu an. 10 extr. — (9) Ar. I 15, 493^b 14. II 17, 508^b 3. 4. — § 208: Ar. II 16. III 15 init. P III 8 init. ib. 671^a 15. — (14) cfr. Ar. I 17, 497^a 17 sq. Cels. IV 1 extr. — (15—18) Ar. III 15. 13 extr. — § 209: Ar. I 17, 497^a 30. 31. — (21) cfr. Varro LL V 15.

---

1 Renes — 4 compositos *videntur pertinere ad 349, 15 ante* At in Brileto 2 animalia gerant **M** 3 ut *om.* *va.H* | similis **a***S.* simis **F**[1]. similis similes **M** 5 ossa **MF**[2]**R***v.* orta *r.* (**a** *lac.*) 7. 8 homini tantum **R**[2]*va.J* 9 subus **Md**[2]*J.* suibus **F**[2]**R**(?)*v.* subitus **DF**[1]**d**[1]. -tos **Ea** 12 gignentem **M** 13 habent **F**[1] | ea **M** 14 alteriae **M.** act- **F**[1]. (**a** *lac.*) | ilia **F**[2] *in marg.* **R***v.* ila **E**[2]. illa *r.* (**a** *lac.*) 17 capillamentum **R***va.S* 18 nec qua **MF**[2]**R**[2]*S.* neque *r.* -que qua *v* 20 eodem **M** | que *om.* **M** | uesica (sica **R**[1]) et unctus (uictu **R**[1]) **DF**[1]**R**[1]**Ea** 21 lucos **F**[1]**d.** *om.* **R**[1]**a.** melocos **R**[2]

pellant, hoc in reliquis animalibus volvam. haec viperae et intra se parientibus duplex, ova generantium adnexa praecordiis, et in muliere geminos sinus ab utraque parte laterum habet, funebris quotiens versa spiritum inclusit. boves 210
5 gravidas negant praeterquam dextero volvae sinu ferre, etiam cum geminos ferant. volva eiecto partu melior quam edito: eiecticia vocatur illa, haec porcaria. primiparae suis optima, contra effetis. a partu, praeterquam eodem die suis occisae, livida ac macra. nec novellarum suum praeter primiparas 211
10 probatur potiusque veterum, dum ne effetarum, nec biduo ante partum aut post partum aut quo eiecerint die. proxima ab *e*iecticia est occisae uno die post partum. huius et sumen optimum, si modo fetus non hauserit; eiecticiae deterrimum. antiqui abdomen vocabant prius quam cal*l*eret,
15 incientes occidere non adsueti.

(85) Cornigera una parte dentata et quae in pedibus 212 talos habent sebo pinguescunt, bisulca scissisve in digitos pedibus et non cornigera adipe. concretus hic et, cum refrixit, fragilis semperque in fine carnis; contra pingue inter
20 carnem cutemque suco liquidum. quaedam non pinguescunt, ut lepus, perdix. steriliora cuncta pinguia et in maribus et in feminis; senescunt quoque celerius praepinguia.

§ 209: (1) Ar. III 1, 511ᵃ 3. 6. 7. — (3) ib. 510ᵇ 8—10. Hippocr. morb. mul. I 10. — § 211: (12) cfr. Pl. VIII 209. (Non. 458, 2). — (15) cfr. Fest. 97, 15. — § 212: Ar. P II 5, 651ᵃ 30—32. 33—35. — Ar. III 17, 520ᵃ 15. 7. 8. 11—13. — (21) III 18 med. P ib. 651ᵇ 13. 8.

2 intraue **M**. inter se **a** 3 sinos **F**[1]. sino **R**[1] 4 funebris **MF**[2]**R**[2]*v*. -eris *r* 6 eiecto (*B*) *Verc.* ele- **M**. iecto (icto **R**[1]) **R**. fecto **F**[2]. e tecto *r*. ene- *v* 7 eiecticia **DF***S*. -titia (iect- **a**) **Ea***v*. electicia **M**. &iec- **R**. *similiter 12. 13* 7 qui primiparae **M** 8 effetis **R**(?)*v*. -etus **M**. -etas **F**[2]. -ectus *r*. (**a** *lac.*) 9 liquidam **M** 10 probatur **MR***G*[2]. -antur *rv* | necdum **z***va.*(*P*)*G*[2] | effectarum **DF**[1]**Ea** 12 ab (hab **R**) *om. va.S* | die *eras.* **R**[2] 13 fetum **M** 14 calleret *v*. calaret **MDF**[1]. caleret *r* 15 incientes **MDF**[1]**R** (*Turn.*) *H coll. Festo.* inici- **Ea**. insci- **F**[2]. id scientes (sine- *B*) *v* 17 seuo **a***va.S* | digitis **Fa** 18 adipem **R**[2] 21 et in maribus — 22 praepinguia **MR***v*. *om. r* | quoque **M***D*. que **R***Brot. om. v*

213 omnibus animalibus est quoddam in oculis pingue. adips cunctis sine sensu, quia nec arterias habet nec venas. plerisque animalium et pinguitudo sine sensu; quam ob causam sues spirantes a muribus tradunt adrosos, quin et L. Aproni consularis viri filio detractos adipes levatumque corpus in- 5 mobili onere.

214 (86) Medulla ex eodem videtur esse, iuventae rubens, in senecta albescens. non nisi cavis haec ossibus nec cruribus iumentorum aut canum; quare fracta non feruminantur, quod defluente evenit medulla. est autem pinguis iis qui- 10 bus adips, sebosa cornigeris, nervosa et in spina tantum dorsi ossa non habentibus, ut piscium generi, ursis nulla, leoni in feminum et bracchiorum ossibus paucis exigua admodum; cetera sunt tanta duritia, ut ignis elidatur velut e

215 silice. (87) et *ii*s dura quae non pinguescunt, asinorum 15 ad t*i*b*i*as canora. delphinis ossa, non spinae, animal enim pariunt; serpentibus spinae. aquatilium mollibus nulla, sed corpus circulis carnis vinctum, ut saepiae atque lolligini. et insectis negatur aeque esse ulla. cartilagin*e*a aquatilium

§ 213: Ar. III 18 init. (IV 8, 533^a 9). — (2) P ib. 651^b 6. — (4) Varro II 4, 12. — § 214: Ar. P II 6 init. — Ar. III 20, 521^b 8—12. — (10) P ib. 651^b 30—32. 13. 14. 36. 37. Ar. III 7, 516^b 7—11. — § 215: (16) Ar. ib. 516^b 12. 19. 20. P II 9, 655^a 16. — (17) cfr. P II 8, 654^a 10. 11. 13. 18. 26 sq. — (19) Ar. III 8, 516^b 36 sq. VI 12, 567^a 9. P II 9, 655^a 37 sq.

3 et **MFE***D*. est **DR**(?)*v*. (**a** *lac.*) 4 spirantes **F**^{2}**R***v*. -ritantes **M** (*an recte?*). -rantur *r* | adrosas **a**. rosas (arro- *G*) *va.H* 7 medulla **M**. et med- *rv* | iuuentae (iume- **M**) **DF**^{1}. -nt ac **E**. -nta **F**^{2}**R**. in iu- *Bas.* e iu- *C.* a iu- *v*. (**a** *lac.*). *cfr. § 221* | rubents **M** 8 in *ll.S.* et *v*. et in *JD* 10 quod **MR***v*. quo *r* | defruente **M** | iis **R***v*. in **M**. is **D**. ///s **F**^{1}. his **F**^{2}**Ea***D* 11 adeps **R**(?)**a***va.S* 14 cetera sunt (s̄) **F**^{2}*D*. ceta sit **DF**^{1}. cetus in **Ea**. cetera **R**(?)*G*(*Brot.*). sed in iis *H*. ceteris enim est *v* | tanta a **DF**^{1}. -tū ae **R** | duritia **F**^{2}**Ead** *v*(*H*)*D*. -itiae **F**^{1}**R**. -iciae **D**. -itie *G*(*S*) | ut **F**^{2}**Rd***v*. u **DF**^{1}. et **Ea** | e *om.* **R**^{1}**Ea** 15 silice. et **F**^{2}**R***G*(*S*). -cet **DF**^{1}. -ice **Ea***v*(*Brot.*) | is **DF**. his **RE***Brot.* 16 tibias *Bas.* tubas *ll.v. cfr. XVI 172* | spina **F**^{2} 19 negantur **R**. regatur **E** | aeque **R**(?)*v*. atque (adque **D**. *del.* **F**^{2}) *r* | cartilagina **DFE**. animalia **R**^{1}. cartilago (-ginea *v*) animalium **R**^{2}*va.Bas.*

habent medullam in spina, vituli marini cartilaginem, non
ossa. item omnium auriculae ac nares, quae modo eminent, 216
flexili mollitia, naturae providentia ne frangerentur. cartilago
rupta non solidescit nec praecisa ossa recrescunt praeterquam
5 veterinis ab ungula ad suffragin*em*. . . . . homo in longitudinem usque ad ter septenos annos, tum deinde ad plenitudinem. maxime autem pubescens nodum quendam solvere, et praecipue aegritudine, sentitur.

(88) Nervi, orsi a corde bubuloque etiam circumvoluti, 217
10 similem naturam et causam habent, in omnibus lubricis
applicati ossibus nodosque corporum, qui vocantur articuli,
aliubi interventu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic
teretes, illic lati, ut quaeque poscit figuratio. nec hi soli- 218
dantur incisi, mirumque, vulneratis summus dolor, prae-
15 sectis nullus. sine nervis sunt quaedam animalia, ut pisces,
arteriis enim constant; sed neque his molles piscium generis.
ubi sunt nervi, interiores conducunt membra, superiores
revocant.

(89) Inter hos latent arteriae, id est spiritus semitae; 219
20 his innatant venae, id est sanguinis rivi. arteriarum pulsus
in cacumine maxime membrorum evidens, index fere mor-

§ 216: Ar. III 8, 517^{a} 3. 4. 516^{b} 33. P ib. 655^{a} 29—31. 34. — (5) Ar. VII 1 extr. cfr. Macrob. in somn. Scip. I 6, 72. Sen. benef. VII 1, 5. Cens. DN 7, 2. — § 217. 218: Ar. III 5 init. G V 7, 787^{b} 15. — (13) Ar. III 5, 515^{b} 19. 24. 25. — § 219: (20) cfr. Ar. III 4, 514^{b} 22. 5, 515^{a} 30. 19, 520^{b} 12. 13. 521^{a} 6. P III 5 init.

2 hominum *coni. S. an* omnium animal parientium? (*Ar.* ζῳοτόκων καὶ πεζῶν) | auriculae **R**^{s}*v.* ori- **DFE** 3 cartillagine **R**^{1} 5 suffraginem *C.* -gia **F**^{1}. -gina *rv* | *lac. ego indicavi; exciderunt fere* celeriter crescunt cetera animalia | homo crescit *v* 6 usque — plenitudinem *om.* **R**^{1} | usque ad ter **F**^{2}**R**^{2}*S.* utque (-ui **DF**^{1}) ater *r.* ad annos usque ter *v* | annos **DFR**^{2}*S. om.* **Ed***v* 9 ursi **F**^{2} 11 applicatis **a**. apl- **Fd** | que (*pro* qui) **R**^{s} 12 rigantes **R**^{s} 13 ut quęque **F**^{2}**z**. ut quoque **D** **F**^{1}**E**. et hubique que **R**^{s}. **a** *lac.* ut in unoquoque d^{2}*v. om.* d^{1} | ne hi **E**. neci hi **D**^{2}. neque ii *va.S* | solidantur **R**^{s}**F**^{2}*v.* sali- **D**^{1}**F**^{1}. salli- **D**^{2}**E**. **a** *lac.* 16 constat **R**^{s} *e corr.* 17 interioris **R**^{s} 18 uocant **R**^{s} 20 natant **R**^{s}**Ea** 21 membſarum **R**^{s} | morborum **R**^{s}*v.* membro- *r*

borum, in modulos certos legesque metricas per aetates — stabilis aut citatus aut tardus — discriptus ab Herophilo medicinae vate miranda arte; nimiam propter suptilitatem desertus, observatione tamen crebri aut languidi ictus guber-
220 nacula vitae temperat. arteriae carent sensu, nam et san- 5
guine. nec omnes vitalem continent spiritum, praecisisque torpescit tantum pars ea corporis. aves nec venas nec arterias habent, item serpentes, testudines, lacertae, minimumque sanguinis.

Venae in praetenues postremo fimbrias supter totam 10
cutem dispersae adeo in angustam suptilitatem tenuantur, ut penetrare sanguis non possit aliudve quam ex*c*itus umor ab illo, qui cacuminibus innumeris sûdor appellatur. venarum in umbilico nodus ac coitus.

221 **38.** (90) Sanguis quibus multus et pinguis, iracundi. 15
maribus quam feminis nigrior et iuventae quam senio, et inferiore parte pinguior. magna et in eo vitalitatis portio. emissus spiritum secum trahit, tactum tamen non sentit.

---

§ 219: (2) cfr. Pl. XXIX 6. Cens. DN 12, 4. (Varro ap. Gell. III 10, 13). — § 220: (7) cfr. Ar. III 4 extr. — (10) Ar. P III 5, 668^b 1—4. — (14) Ar. VII 8, 586^b 12sq. G II 7 init. 4, 740^a 30 sq. — § 221: Ar. P II 4, 650^b 33—35. — (16) cfr. Ar. III 19, 521^a 21. 22. 33. 34. 4. 5. (P II 2, 647^b 34). — (17) cfr. P II 4, 651^a 12sq. — (18) Ar. III 19, 521^a 10—12. 520^b 14. 15. (P III 4, 666^a 16. 17).

---

1 ·metricas **$R^s F^2$(D?)***v*. ///// **F^1**. meretr- **MEa** 2 stabilis — discriptus **M$R^s F^2$***v*. *om.* *r* | stabilis **$R^s F^2$***v*. tantis **M** | tardius **R^s** | descriptus **F^2***G*. -tas *v* 3. 4 *dist. ego coll. XXIX 6* 4 obseruatio *va. G* 5 temperant **$R^s F^2$***D*. -ret **E**. **a** *lac.* | nam *om.* **a**. nec **F^2** 5. 6 sanguinem & omne **R^s** 9 que *om.* **a**. quia **F^2** 10 in *om.* **R^sFa** | postremos **R^s** | fimbras **R^s**. finbrias **F^2**. fibras **D^2E^2** *in ras. va. S* | super **F^1Ta** 12 excitus *ego n. luc. p. 37.* exitus **M**. exilis *rv* 14 nodos **F**. -osus **Ts**. -oso *va. G.* rodu **R^s** | ad **M**. ab ac **R^s**. a **F**. at **a**. *om.* **Ts***va. G* | coitu. **M**. -tu *va. G* 15 sanguinis **R^s***S* (*cum* coitus *iungens*) | et *om.* **R^s** | iracundi **M(D?)***J*. -dus **R^s**. -dia *rv*(*Brot.*). -da *C* 16 iuuenta **F^2**. in iu- *va. G. cfr. § 214* | magis quam *va. S* 17 uitalitatis **M***v*. uili- **R^s**. utili- *r* | tertie portio **M** 18 et (*del. G*) tamen tactum *va. H.* iacturam tamen **F^2**. *at cfr. Ar.* | sentio **F^1**. (sentiunt **F^3** *in marg., sed rursus detersum*)

animalium fortiora quibus crassior sanguis, sapientiora quibus tenuior, timidiora quibus minimus aut nullus. taurorum 222
celerrime coit atque durescit — ideo pestifer potu —, proxime aprorum, *at* cervorum caprearumque et bubalorum om-
5 ni*no* non spissatur. pinguissimus asinis, homini tenuissimus. iis, quibus plus quaterni pedes, nullus. obesis minus copiosus, quoniam absumitur pingui. profluvium eius uni fit 223
in maribus homini, aliis nare alterutra vel utraque, quibusdam per inferna, multis per ora stato tempore, ut nuper
10 Macrino Visco praetorio viro et omnibus annis Volusio Saturnino urbis praefecto, qui nonagensimum etiam excessit annum. solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum, si quidem hostiae abundantiorem fundunt, si prius bibere.

15 (91) Quae animalium latere certis temporibus diximus, 224
non habent tunc sanguinem praeter exiguas admodum circa 8, 122. 128
corda guttas, miro opere naturae, sicut in homine vim eius ad minima momenta mutari, non *som*n*o* tantum minore materia suffusi, verum ad singulos animi habitus, pudore,
20 ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris: alius enim

---

§ 221: (1) P II 4, 650^{b} 33. 34. 18—21. 27. — § 222: Ar. III 19, 520^{b} 26. 27. (cfr. Pl. XXVIII 147). 23. 24. III 6 extr. P II 4, 651^{a} 2—4. — (5) Ar. ib. 521^{a} 3. 4. 2. 3. — (6) I 4, 489^{a} 32—34. — (6. 7) III 19, 521^{a} 31 sq. — § 223: Ar. ib. 521^{a} 18—20. 28—30. — (11) cfr. Pl. VII 62. 156. — (13) cfr. Ar. ib. 520^{b} 30. — § 224. 225: (18) Ar. ib. 521^{a} 15. 16. Quintil. XI 3, 78.

---

2 aut ut nullus **F**. at quibus nullus hebetia *va.H* | taurorum *om.* **R^{s}** 3 *dist. ego n. luc. p. 32* | proxume **R^{s}**. .....me **M**. maxime *rv* 4 at *ego.* ad **MR^{s}**. a **D^{1}F^{1}E**. ac *rH.* & *v* | bubulorum **R^{s}** 4. 5 omnino non *ego.* -im onos **R^{s}**. -ium non *rv* 6 obesus **R^{s}** 8 maribus **MF**d. ma//ni- **R^{s}**. nari- *r*(?)*v*. *cfr. Madvig adv. crit. II p. 526. n. luc. p. 32* | altera *va.J* | uel utraque **M**. que (*del.* **F^{2}**) *r*. aliis utraque *v* 10 uisco **MR^{s}F^{2}***G*. uico *r*. Iusto *B*. *om.* **s z** *v* | sed *H* 11. 12 annum etiam excessit **M** 12 tempore corporarium **R^{s}** 16 habentē (*om.* tē) **R^{s}** 18 somno *ego ex Ar.* modo *ll.v. add.* felis **R^{s}**. fellis *SJ* | tantum **R^{s}***v*(*H*). -to *rG*. toto *D* | minore **MD^{2}F^{2}***G*. in ore *rv*(*H*) 19 suffusi **MR^{s}***G*(*S*). -sus **D**d. -sa **FE**a*v*(*H*)*D* 20 palloris **M** *Verc.* -res **R^{s}**. -ribus *rv*

225 irae et alius verecundiae. nam in metu refugere et nusquam esse certum est multisque non profluere transfossis, 8,122 9,87 quod homini tantum evenit. nam quae mutare diximus colorem, alienum accipiunt quodam repercussu; homo solus in se mutat. morbi omnes morsque sanguinem absumunt. 5

226 **39.** (92) Sunt qui suptilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, ut ostreas et testudines; boum terga, saetas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque tramitti; sic et in homine, 10 cum crassior callosiorve excludat cutis: ceu vero non cro-227 codilis et duritia tergoris tribuatur et sollertia. (93) hippopotami corio crassitudo talis, ut inde tornentur hastae, et tamen quaedam ingenio medica diligentia. elephantorum quoque tergora inpenetrabiles caetras habent, cum tamen 15 omnium quadripedum suptilitas animi praecipua perhibetur illis. ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite. ubicumque per se ac sine carne est, volnerata non coit, ut in bucca cilioque.

228 (94) Quae animal pariunt, pilos habent; quae ova, pin- 20 nas aut squamas aut corticem, ut testudines, aut cutem pu-

---

§ 225: (2. 3) Ar. ib. 17. — § 226: cfr. Ar. de anima II 9, 421ᵃ 25. 26. — § 227: Ar. II 7 extr. (Herod. II 71). cfr. Pl. VIII 96. — (17) Ar. III 11, 517ᵇ 31 sq. cfr. supra § 157. — § 228: Ar. III 10 init. (I 6, 490ᵇ 21—24. G V 3 init.).

---

1 et *om.* R^s *S.* est *D. cfr. Müller stil. p. 149 (65)* | et in *va.S* | nūquam R^s 2 non *om.* E a. //// D[1] | profluere M *J.* preflu- R^s. transflu- F[2] *v.* -sf////ere F[1]. -sfuere D. -sfugere E a z 3 mutari *va.S* 4 repercussus F d. percurro R^s 8 tuta R^s | ostrea *G* 9 litium (*pro* boum) R^s | tenuitate R^s F[2] 11 ce D[1] F. quae E *va.G.* a *lac.* 12 duritiae F[2] | sollertico F 13 colio M. cori F[1]. -rii *va.S.* iecori F[2] | turnentur R^s. torme- F[1] 14 maedica elephantorum diligentia M 15 scaetras D E[2]. cetras a d *G.* cer///tras R^s. setas *v.* (certas *Dal. errore*) 16 perhib&us R^s. -beatur *v. cfr. CFWMüller p. 6* 17 erga M 20 pilosque auent R^s 21 corticem *ll.(P) G[2].* -cem aut testam *v* | cutem pura D F[1]. purpuram cutem R^s *S.* puram cutem *J.* (*loc. corr.*)

ram, ut serpentes. pinnarum caules omnium cavi. praecisae non crescunt, evulsae renascuntur. membranis volant fragilibus insecta, umentibus hirundines in mari, siccis inter tecta. vespertilionum alae quoque articulos habent.
5 Pili e cute exeunt crassa hirti, feminis tenuiores; equis 229 in iuba largi, in armis leoni, dasypodi et in buccis intus et sub pedibus, quae utraque Trogus et in lepore tradidit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. villosissimum animalium lepus. pubescit homo solus, quod 230
10 nisi contigit, sterilis in gignendo est, seu mas seu femina. pili in homine partim simul, partim postea gignuntur. hi castr*at*is non nascuntur, congeniti autem non desinunt, sicut nec feminis magno opere; inventae tamen quaedam defluvio capitis invalidae, ut et lanugine oris, cum menstrui cursus
15 stetere. quibusdam post genituri sponte non gignuntur. quadripedibus pilum cadere atque subnasci annuum est. viris 231

---

§ 228: (1. 2) ib. 12, 519^{a} 26—28. — (2) I 5, 490^{a} 6—8. (P IV 6, 682^{b} 18. 19. 13, 697^{b} 11). cfr. Pl. IX 82. — § 229: Ar. III 10, 517^{b} 11. 12. (G V 3, 782^{a} 33). — IV 11, 538^{b} 8. — (5. 6) II 1, 498^{b} 27—30. (P II 14, 658^{a} 30. 31). — (6. 7) III 12, 519^{a} 22. 23. Trogus = G IV 5, 774^{a} 35 sq. — § 230: Ar. III 11, 518^{a} 19—21. 518^{b} 3. 4. 518^{a} 18. 19. 31—33. 30. 34. 35. (IX 50, 631^{b} 31 sq. G V 3, 784^{a} 4—10). cfr. Sen. ep. 95, 21 extr. — (15) Ar. III 11, 518^{b} 2. 3. — § 231: ib. 518^{b} 5. 6. 27. 28. (12, 519^{a} 25). 20—22. 24. 25. (G II 6, 745^{a} 10—13. 17).

---

1 caui **DFdT**(*P*)*G*^{2}. -ues **R**^{s}. auiū **Eaz***v* | praecisae *ll.v*(*H*). -si **z**. -sique **dT**(*P*)*G*^{2} 2 uulsae **F**^{2}**d**. -sa ea **F**^{1}**a**. -sae autem **T***v a.G* 4 *dist. ego.* (*Plin. male intellexit verba Ar.*) | uespertilionum **dT**. -iorum **R**^{s}. -io. horum **DFE***v*(*D*). -io. nam horum *J* (*errore*) 5 pili e (ae **D**^{1}**F**^{1}) **DFE***S*(*D*). -lpe **R**^{s}. -li a **d***v*(*J*) | crassa **R**^{s}**F**^{2}*v*. -sse **E**. grassae **D**^{1}**F**^{1}. grossi **D**^{2} | equi **DE**. aequi **F** 7 sub **R**^{s}*S*. in *rv. cfr. index et Ar.* 9 uillosissimū **R**^{s}*G*^{2}. -mus *rv*(*H*) 10 contingit (can- **R**^{s}) **R**^{s}*S*. -gat **d***va.H* | mas **R**^{s}*G*^{2}(*S*). mās **DF**. masculus **Ea***v*(*H*)*D* | feminas **R**^{s}
11 hi — 12 nascuntur **R**^{s}*S*. *om. rv. cfr. Ar.* 12 castratis *S*. castris **R**^{s} 14 ut et **DFE***G*(*J*). ut **a**. uelut **R**^{s}*v*(*S*) | lanugine oris **DFEa**(*P*)*J*. -nes oris *B*. languini oris **R**^{s}. -uidiores *v*. lanuginosi oris *S* 15 genituri (*sc.* pili) *ego coll. Ar.* genitis (-ti *Ber.*) uiris *ll.v*

crescunt maxime in capillo, mox in barba. recisi non, ut herbae ac cetera, ab incisura augentur, sed ab radice exeunt. crescunt et in quibusdam morbis, maxime *phth*isi, et in senecta, defunctis quoque corporibus. libidinosis congeniti maturius defluunt, agnati celerius crescunt. quadri- 5 pedibus senectute crassescunt lanaeque rarescunt. quadripedum dorsa pilosa, ventres glabri. — Boum coriis glutinum excoquitur, taurorumque praecipuum. —

232 (95) Mammas homo solus e maribus habet, cetera animalia mammarum notas tantum. sed ne feminae quidem 10 in pectore nisi quae possunt partus suos attollere. ova gignentium nulli; nec lact nisi animal parienti. volucrum vespertilio*ni* tantum: fabulosum enim arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris inmulgere. esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium, constare 15 233 non arbitror. **40.** asinis a fetu dolent, ideo sexto mense arcent partus, cum equae anno prope toto praebeant. quibus solida ungula nec supra geminos fetus, haec omnia binas habent mammas, nec aliubi quam in feminibus. eodem loci bisulca et cornigera, boves quaternas, oves et caprae binas. 20 quae numeroso fecunda partu et quibus digiti in pedibus,

---

§ 231: (5) Ar. ib. 518^b 30—32. — (6) II 1, 498^b 19—20. (P II 14, 658^a 19—21). — (7. 8) III 10, 517^b 29. 30. — § 232: Ar. II 1, 497^b 34. 35. (P IV 10, 688^a 18. 19. 29. 30. 688^b 30—32). — (11) II 13, 504^b 19—21. III 20, 521^b 21. 22. 25. 26. (P IV 11, 692^a 9—14). — (14) Isid. XII 7, 42. cfr. Fest. 314^a 34. — § 233: cfr. Varro II 6, 4 (aliter). — (18) Ar. P IV 10, 688^a 32—34. — (20) Ar. II 1, 500^a 23—25. 18—21. P ib. 688^b 5. 6.

---

1 capite R^s*va.*(*P*)*H.* (*Ar.* αἱ ἐν τῇ κεφαλῇ) 2 ac (hac R^s) cetera ab R^s*S.* ab cetera *rv.* ab ipsa *C* 3 phthisi *C.* ptysi *Verc.* tussi *ll.v.* *cfr.* *Ar.* 4 defunctis R^s*S.* -tum *r.* -torum *v* 5 ac (at *v*) nati F^{2}d*va.Bas.* | crescunt *H ex Ar.* recr- R^s*v.* decr- *r.* excrescunt *coni. Dal.* 6 carescunt R^s | rarescuntque lanae z. *an* ii lanaeque et rarescunt? 9 solu & R^s 12 lact M*D.* lac R^{s}D^{2}F^2*v.* *om.* a. laetis *r.* *cfr.* *§ 236. 237* | parientium olucrum R^s 13 uespertilioni E(?)*G*^{2}. -lio *ll.v* 17 aeque M. -uae F | et quibus F^2 19 alibi *S* | loco R^s*va.D.* *cfr.* *§ 136.* *luc. p. 75* 20 quaternas oues *om.* R^s | et caprae MR^s*S.* cap- *rv.* -raeque *C*

haec plures habent et toto ventre duplici ordine, ut sues, generosae duodenas, volgares binis minus; similiter canes. alia ventre medio quaternas, ut pantherae, alia binas, ut leaenae. elephans tantum sub armis duas nec in pectore, 5 sed citra in alis occultas. nulli in feminibus digitos habentium. 234 primis genitis in quoque partu sues primas praebent — eae sunt faucibus proximae —, et suam quisque novit in fetu quo genitus est ordine, eaque alitur nec alia. detracto illa alumno suo sterilescit ilico ac resilit, uno vero ex 10 omni turba relicto sola munifex, quae genito fuerat attributa, dependet. 235 ursae mammas quaternas gerunt, delphini binas in ima alvo papillas tantum nec evidentes et paulum in oblicum porrectas. neque aliud animal in cursu lambitur. et ballaenae autem vitulique ma*rini ma*mmis nutriunt fetus.

15 **41.** (96) 236 Mulieri ante septimum mensem profusum lact inutile, ab eo mense, quo vitales partus, salubre. plerisque autem totis mammis atque etiam alarum sinu fluit. cameli

§ 234: (5—7) P ib. 8. 11. 12. 14. — § 235: Ar. II 1, 500^a 23. — (11—13) ib. 13, 504^b 21—26. — (14) III 20, 521^b 23—25. — § 236: Ar. VII 5 init. — (16. 17) ib. 11 init.

1 pluris **MR**^{s}*S* | et *om.* **DFE***va.S* 2 uolgare **R**^{s} | binas *B* 3 alias **R**^{s}**E** | et alia **R**^{s}. alias **DFE** 4 leenae **F**^{2}**d**^{2}. lanae **D**^{1}**F**^{1}. lamiae **E** | helephans **R**^{s}. elephas *va.J* 5 utra **M**. *an* circa (*vel* iuxta)? | alis *v*. *om.* **R**^{s}. aliis *r* | nulli **MR**^{s}*G*^{2}. -llis *r*. -lla *v* 6 primis **MR**^{s}*G*(*S*). -mis in *r*. -mo **z***C*(*H*). -mi *v* | geniti **z***va.G*(*H*) | quoquo **R**^{s}. quaque **E**^{2}**z***va.G* | partu sues *G*(*S*). -tus sues **D**^{1}**Fd**. -tuus uel **M**. -tus sue **E**. -tu et **R**^{s}. -tu suis *H*. -te sues **D**^{2}**z***v* | praebent **MR**^{s}*G*(*S*). -ement **DFE**. premunt **Tsz***v*(*H*) 7 et **MR**^{s}*G*^{2}(*S*). ut *r**G*^{1}. *om.* **dTz***H*. tamen *v* 8 fetus **F**^{1} | s& tracto **R**^{s}. sed detr- *S* 9 alumnuo sus **R**^{s} | un **F**^{1}. tunc **E** 10 relicta **D**^{1}**F**^{1}**E** 11 dependet **R**^{s}*S*. -dent **M**. -dat **E**^{2}. defendat **DF**. -nsa **E**^{1}. defcendit *v* 12 imo **M**. bina **F**^{1}. *om.* **a** | papilla **R**^{s} | oblicuum **F**. obilicum **R**^{s} 13 neque ne **M**. ////nec **R**^{s}*SJ* | lambitur **MF**^{2}*v*. lab- **R**^{s}. amb- *r* 14 autem *om.* **az***va.G* | marini mammis (*coni. Dal.*) *S*. mammis *ll.v*(*D*) 15 mense (*om.* septimum) **R**^{s} | profusum **MF**^{2}*v*. praf- **R**^{s}. fu- *r* 16 eo **MR**^{s}**D**^{2}**F**^{2}*v*. eius *r* | quo **Mz***S*. e quo **R**^{s}. quod *rv* | uitalis est *va.H* | salubres **R**^{s} 17 alarum **MR**^{s}**F**^{2}*v*. mal- *r* | sinu **MR**^{s}*G*^{2}. -nus *rv*

lact habent, donec iterum gravescant. suavissimum id existimatur ad unam mensuram tribus aquae additis. bos ante partum non habet, et primo semper a partu colostrae fiunt, ni admisceatur aqua, in pumicis modum coeunte duritia. asinae praegnates continuo lactescunt. pullos earum, ubi (5) pingue pabulum, biduo a partu maternum lact gustasse letale est. genus mali vocatur colostratio. (237) caseus non fit ex utrimque dentatis, quoniam eorum lact non coit. tenuissimum camelis, mox equis, crassissimum asinae, ut quo coaguli vice utantur. (238) conferre aliquid et candori in mulierum (10) cute existimatur. Poppaea certe, Domiti Neronis coniunx, quingentas per omnia secum fetas trahens, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. omne autem igne spissatur, umore fervescit. bubulum caseo fertilius quam caprinum, ex eadem mensura (15) paene altero tanto. quae plures quaternis mammas habent, caseo inutilia, et meliora quae binas.

(239) Coagulum hinnulei, leporis, haedi laudatum, praecipuum

§ 236: (1) VI 26 extr. cfr. Pl. XXVIII 123. — (2) VI 21, 575^b 9—12. — (5) ib. 23, 577^a 28. — § 237: Ar. III 20, 521^b 29—33. — § 238: Dio LXII 28, 1. schol. Iuven. 6, 462. cfr. Pl. XXVIII 183. — (14) cfr. Ar. III 20, 521^b 33sq. — (15) ib. 522^a 29—522^b 2. — § 239: Ar. ib. 522^b 12. 9—11.

1 lact (lac **R**^{s} *B*) habent donec **MR**^{s}(*B*)*Bas.* lac tabendo nec *r.* lac mulgetur ne *v* | grauescat *va.*(*B*)*Bas.* | id **MR**^{s}*S.* hoc **F**^{2}*v.* hic *r* 2 bis **D**^{1}**F**^{1}**Ea** 3 habet **MR**^{s}**F**^{2}*v.* -ent **E**^{1}. -eant *r* | et **MR**^{s}**F**^{2}*S.* ex *rv* | a partu **MD**^{2}**F**^{2}*v.* -tum **D**^{1}**F**^{1}. apar **R**^{s}. apertum **Ea** | clostrę **F**^{1}**a**. colostae **M**. -stra *va.Brot.*
4 ne **R**^{s}. quae ni *C* | aquatim in **R**^{s}. aqua *S* | spumae *D coll. § 239. at cfr. n. luc. p. 11* | modo **R**^{s}*S* | coeunte **MR**^{s}*S.* -nt *rv* 5 praegnaces **R**^{s}. -antes **Fa***va.J* | pullo (-llis *G*) *va.Brot.* | ubi *om.* **R**^{s} 6 parunt **R**^{s} | lact **M***D.* lac *rv* 8 utrique **R**^{s}**Fa** 9 quo *del.* **F**^{2} 10 aliquit **M**. aliquod et candor ferre aliquid **R**^{s} | et candori **MR**^{s}**F**^{2}*v.* ex candore *rv*
13 quorumque **R**^{s}. quocu- *S* 14 rendens **R**^{s} | umore (hu- **F**^{2}*v*) *ll.v*(*J*). frigore (*B*)*C* | feruescit (ferbe- **DF**) *ll.v*(*D*). ferescit (*B*) *Verc. ex Ar.* 15 quam *om.* **R**^{s} 16 plure quaternas **R**^{s}
18 hinnulei **M***H.* -llis **R**^{s}. hinulei *G*^{2}. -li *C.* inulei **F**^{2}. -li *B.* inutilei **D**^{1}**F**^{1}. -le *rv*

tamen dasypodis, quod et profluvio alvi medetur, unius utrimque dentatorum. mirum barbaras gentes, quae lacte vivant, ignorare aut spernere tot saeculis casei dotem, densantes id alioqui in acorem iucundum et pingue butyrum. 5 spuma id est, lacte concretior lentiorque quam quod serum vocatur. non omittendum in eo olei vim esse et barbaros omnes infantesque nostros ita ungui.

42. (97) Laus caseo Romae, ubi omnium gentium bona 240 comminus iudicantur, e provinciis Nemausensi praecipua, 10 Lesurae Gabalicoque pagis, sed brevis ac musteo tantum commendatio. duobus Alpes generibus pabula sua adprobant: Delmaticae Docleatem mittunt, Ceutronicae Vatusicum. numerosior Appennino: Cebanum hic e Liguria mittit ovium 241 maxime lacte, Sassinatem ex Vmbria mixtoque Etruriae at- 15 que Liguriae confinio Luniensem magnitudine conspicuum, quippe et ad singula milia pondo premitur, proximum autem urbi Vestinum eumque e Caedicio campo laudatissimum.

---

§ 239: (4) cfr. Pl. XXVIII 133. — (6) ib. § 134. — § 241: (14) Sil. Ital. VIII 462. Martial. I 43, 7. III 58, 35. — (15) Martial. XIII 30.

---

2 utrumque **R**^s 3 caseis **F**^1**a** 4 buturum **R**^s. bytir- **F**^1**a**. byttir- **F**^2. *cfr. § 284* 5 lactis **R**^s(?)*va.J* | concretior (congr- **R**^s) **MR**^s*S*. -tiorque *rH*. -tiusque *v* | lentiorque **MR**^s*J*. *om. rv* | ferum *v*. -ru **D**^2**F**^2. fer **R**^s. cerum **d**. -ras **a**. -ru *r* 7 ungi **Fa***va.S* 9 nemauseni **MFd** 10 lesurę **F**^2**d***v*. -ur **R**^s. -ure *rD*. *cfr. Sid. Apoll. 24, 44* | Gabalicoque *D*. -li quoque **M**. -licique (geb- **R**^s) *rv* | pagis **MF**^2*v*(*D*). pacis **R**^s. pauis *r*. pagi *H* 11 commendatior **R**^s 12 delmaticae **MR**^s*S*. dol- **Fa**. Dal- *G*. -iae *v* | docleatem (dio- **R**^s) **R**^s**F**^2*v*(*J*). -te **M**. -tam *rBrot.* Docleante *S* (*errore*) | centronicae **D**(?)*H*. *cfr. III 135. Fels p. 50* | uathusiccum **R**^s 13 cebanum **R**^s*G*. caeb- **F**. **a** *lac.* coeb- *rD*. *cfr. CIL V p. 895* 14 lacte **MR**^s. -ti *r*. -tis *v*. e lacte *J*. *cfr. Fels p. 14* | Sassinatem (*U*)*J*. saes- **R**^s. sassinn- **a**. sasinn- *r*. Aesina- *B*. Auxima- *v*. *cfr. III 114. CIL XI p. 977* | ex bria **R**^s 15 continuo **R**^s | iuniensem **F**^1. lunensem **F**^2*va.J*. *cfr. XXXVI 48. 135* | magnitudinem **F** 16 proximum — 362, 5 detur *om.* **a** 17 aestinum **F**^1. uescinum **T** (*Cluver*) *D*^2. *cfr. CIL X p. 463. Niss. It. I p. 517 n. 10. II p. 665 n. 5* | caedicio **MDE***J*. -itio (c *in ras.*) **F***G*. ceditio **R**^s*v*(*H*). *cfr. XIV 62*

et caprarum gregibus sua laus est, in recenti maxime augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe conficitur cunctis praeferendus; nam Galliarum sapor medicamenti vim optinet.
242 trans maria vero Bithynus fere in gloria est. inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maxime intellegitur, omni 5 in salem caseo senescente, quales redire in musteum saporem aceto et thymo maceratos certum est. tradunt Zoroastren in desertis caseo vixisse annis XX ita temperato, ut vetustatem non sentiret.

243 **43.** (98) Terrestrium solus homo bipes. uni iuguli, 10 umeri, ceteris armi; uni ulnae. quibus animalium manus sunt, intus tantum carnosae, extra nervis et cute constant.

244 (99) Digiti quibusdam in manibus seni. M. Corani ex patricia gente filias duas ob id Sedigitas accipimus appellatas et Volcacium Sedigitum, inlustrem in poetica. hominis digiti 15 ternos articulos habent, pollex binos; et digitis adversus universis flectitur, per se vero in oblicum porrigitur, crassior ceteris. huic minimus mensura par, ac duo reliqui sibi,

§ 241: (1) ib. 32. (cfr. Col. VII 8, 7). — § 243: Ar. V 1, 539^a 15. (cfr. P I 3, 643^a 3). — (11) I 15, 493^b 32. 33. 494^a 2. — § 244: cfr. Ar. G IV 4, 770^b 30. — (15) cfr. Gell. XV 24. — (16) Ar. I 15, 493^b 29. 30. II 11, 503^a 24. 25. P IV 10, 687^b 11 —14. 17. 18.

1 in recenti MF^2*v*(*S*). rece- *G*^{2}. in rege- R^s. ingrege- F^1. ingraege- DE. Agrige- (*Merula*) *Verc.*(*H*) | augente (eam *praem. v*) *J.* aque- Md. -ēte DFE. hcauente R^s. hanc acuente *S* 2 gratia MR^s 3 saper MD^{1}F^1 | medicamentiu tium R^s. -nti uitium *S* 4 paruulis R^s 5 sale M | ubi *om.* M | detur MFd*v*. uidetur R^s(DE?) *S. cfr. XXXI 88. n. luc. p. 52* | maior (*pro* ita) R^s*S. an* situ? 6 salem M*C*. -le *rv* 7 himo Fa | traditum. tradunt Fa | zorastren MF^{1}a 8 XXX R^s*S* 10 iuguli MDFa*v*. -lum R^s*S*. unguli E. *cfr. Sen. de ira I 2, 2. Lucan. II 317* 11 armis R^{s}a 12 constat F^{1}a
13 eni F^1. *om.* a | M. *om.* R^{s}a*va.G*(*H*) | corani MF^2*J.* -am R^s. -//// F^1. -aci *r*. Curiatii *G*. C. Oratii (Hor- *H*) *v*(*H*). *cfr. CIL VI p. 451* 14 accepimus *va.S* 15 uolcaciū M. -atium R^s*Bas.* uulcatium F*v*. (a *lac.*) 16 ternos MR^{s}D^{2}F^2*S. om. rv* | apticulos F^{1}Ea. oculos R^s | habent ternos *va.S* | et *om.* M | aduersis a 17 iniuersis M | peruerso R^s 18 ac *del.* F^2. e a. es d. est z*va.S*

inter quos medius longissime protenditur. quibus ex rapina victus quadripedum, quini digiti in prioribus pedibus, in reliquis quaterni. leones, lupi, canes, pa*nthe*ra in posterioribus quoque quinos ungues habent uno iuxta cruris arti- 245
5 culum dependente; reliqua, quae sunt minora, et digitos quinos.

Bracchia non omnibus paria secum. Studioso Threci in C. Caesaris ludo notum est dexteram fuisse proceriorem.

Animalium quaedam ut manibus utuntur priorum mi-
10 nisterio pedum sedentque ad os illis admoventia cibos, ut sciuri. **44.** (100) nam simiarum genera perfectam hominis 246 imitationem continent facie, naribus, auribus, palpebris, quas solae quadripedum et in inferiore habent gena, iam mammas in pectore et bracchia et crura in contrarium similiter
15 flexa, in manibus ungues, digitos longioremque medium. pedibus paulum differunt; sunt enim ut manus praelongae, sed vestigium palmae simile faciunt. pollex quoque iis et articuli ut homini, ac praeter genitale — et hoc in maribus tantum — viscera etiam interiora omnia ad exemplar.

20 **45.** (101) Vngues clausulae nervorum summae existi- 247 mantur. omnibus hi quibus et digiti. sed simiae imbricati, hominibus lati — et defuncto crescunt —, rapacibus unci,

---

§ 245: P ib. 688^a 4—7. 8. 9. — (9) Ar. II 1, 497^b 20. — § 246: ib. 8, 502^a 27—502^b 8. 23—26. — § 247. 248: (21) Ar. III 9, 517^a 30. — (22) ib. 11, 518^b 23. 9, 517^a 33 sq. 31. 32.

---

2 in *om.* **Fd***a v a.S* 3 panthera *ego ex Ar.* et pauca *ll.v* 4 quenos F^1. quanas R^s | unguis **M***S*. linces **dTs**(*P*) | unū R^s*S* | quino (*pro* articulum) **M** 5 dependentem *S* 7 paria **M**D^2F^2*v*. piria D^1F^1. pria' R^s. propria **Ea** | thraeci **M**. traeci R^s. trechi **F**. **a** *lac.* Thracio (-ci *B*) *va.S* 8 gai **Fa** | dextram *G* 11 perfecta **D**F^1**Ea** 12 imitationem **M**$R^s F^2$*G*. simila- **D**F^1. simula- **Eaz***v* | quae **Eaz***va.Bas.*(*S*) 13 inferiorē **Fa**. (-orē [*om.* in] ... genā $R^s F^2$**z***va.Bas.*) 14 similiter et R^s 16 paulolū F^2 | praelonge E^2. -ges **D**F^1E^1**a**. -gi F^2 *va.*(*P*)*D*. *cfr. Ar.* οἷον χεῖρες μεγάλαι 17 et G^2 | similem R^s**Fa** 18 articulis F^1**Ea**. -lus D^1 19 extrema R^s | exempla F^1**a**. -liarum R^s 21 digitur simiae R^s. -ti, simiae *SJ* | imbricati R^s*v*. -tae **M**. inbricti D^2F^2. -tae *r* 22 uncę F^2

ceteris recti, ut canibus, praeter eum qui a crure plerisque
248 dependet. omnia digitos habent quae pedes, excepto elephanto; huic enim informes, numero quidem V, sed indivisi ac leviter discreti ungulisque, non unguibus, similes, et pedes maiores priores, in posterioribus articuli breves. idem poplites intus flectit hominis modo, cetera animalia in diversum posterioribus pedibus quam prioribus. nam quae animal generant, genua ante se flectunt et suffraginum artus in aversum.

249 (102) Homini genua et cubita contraria, item ursis et simiarum generi, ob id minime pernicibus. ova parientibus quadripedum, crocodilo, lacertis, priora genua post curvantur, posteriora in priorem partem. sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. sic et multipedibus praeterquam novissima salientibus. aves, ut quadripedes, alas in priora curvant, suffraginem in posteriora.

250 (103) Hominis genibus quaedam et religio inest observatione gentium. haec supplices attingunt, ad haec manus tendunt, haec ut aras adorant, fortassis quia inest iis vitalitas. namque in ipsa genus utriusque commissura, dextra laevaque, a priore parte gemina quaedam buccarum inanitas inest, qua perfossa ceu iugulo spiritus fluit. inest et aliis partibus quaedam religio, sicut in dextera: osculis aversa
251 adpetitur, in fide porrigitur. antiquis Graeciae in suppli-

§ 248: (3) Ar. II 1, 497^b 22—26. 498^a 12. 13. 5—7. — § 249: Ar. ib. 498^a 19—22. (cfr. supra § 246). 13—17 (aliter). 29. 31. — § 251: (23) cfr. Hom. A 501.

1 rectae **F**. **a** *lac.* | crure *om.* R^s 3 V **a**. quinque (*pro* quini) *r* 4 haud (*pro* non) G^2 5 articulis **D** F^1 **E a** | item R^s *S* 7 posterioribus (-eribus R^s) **M** R^s *S*. -bus articuli (-los *B*) *rv. cfr. 5* 8 aduersum R^s *v a. Bas.* 10 oua **M** R^s F^2 *v*. qua (quia E^2) *r* 11 ut crocodilo *P* 12 partem — 13 humani *om.* **M** 13 poplitis *coni. B* 15 suffragines *v a.* G^2 (*H*) 16 religioni **M** | obseruationem F^1 **a** 17 ad — 21 fluit *om.* **a** | hae **M** 18 uilitas R^s 19 genu *v a. S* 21 iugulo **M** R^s F^2 *G*. iungulo D^1 (?). -los F^1. ungulos **E**. -las D^2. -la D^3. uinculis *v* | fluit **M** R^s D^2 *S*. fuit D^1 F^1 **E**. fugit F^2 *v* 22 in dextera **M** *D*. dextra *rv. dist. Fels p. 27* | aduersa **M**

cando mentum attingere mos erat. est in aure ima memoriae locus, quem tangentes *an*testamur; est post aurem aeque dexteram Nemeseos, quae dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem invenit, quo referimus tactum ore proxi-
5 mum a minimo digitum, veniam sermonis a diis ibi recondentes.

(104) Varices in cruribus viro tantum, mulieri raro. 252
C. Marium, qui VII consul fuit, stanti sibi extrahi passum unum hominum Oppius auctor est.

10 (105) Omnia animalia a dextris partibus incedunt, si- 253
nistris incubant. reliqua ut libitum est gradiuntur, leo tantum et camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. pedes homini maximi, feminis tenuiores in omni genere. surae homini tantum et
15 crura carnosa. reperitur apud auctores quendam in Aegypto non habuisse suras. vola homini tantum exceptis quibusdam. namque et hinc cognomina inventa Planci, Plauti, 254
Pansae, Scauri, sicut a cruribus Vari, Vatiae, Vatini, quae

---

§ 251: (2) Hor. sat. I 9, 76. — § 252: Ar. III 19, 520ᵃ 29. — Oppius fr. 8 Pet. cfr. Cic. Tusc. II (35) 53. Plut. Mar. 6 extr. — § 253: Ar. II 1, 498ᵇ 6—10. de incessu an. 4, 705ᵇ 18 sq. — (13) P IV 10, 690ᵃ 27. (cfr. Ar. IV 11, 538ᵇ 11). — (14) Ar. II 1, 499ᵇ 3—5. P ib. 689ᵇ 7. — (16) Paul. Festi 370, 7. Ar. I 15, 494ᵃ 16. 17. — § 254: Paul. Festi 231, 3. — Fest. 238ᵃ, 31. Paul. Festi 239, 4. Quintil. I 4, 25. Hor. sat. I 3, 47. 48.

---

1 metu **DF¹Ea** 2 antestamur *H cum vet. Dal.* (*S*). adt- **DF**. att- **MR⁸a***v*(*Brot.*). -antur **Ez***G*² | postea **R⁸** 3 dextram *va.J* | nemesios **Fda***va.S* 4 qua **M** | referemus **F¹a** | tractu **R⁸**. tacto *va.H* 5 a **R⁸F²***v*. *om.* **M**. an *r* | nimi mo **R⁸** | digito **F²**. ducitū **F¹**. duci **a** | ab iis **M** | ibi **MR⁸***G*. sibi *r*. *om.* *v*
8 C. *om.* **R⁸**. G. **F²** *in ras.* | Marium *v*. -rtium **R⁸**. -rio **MDF²** *in ras.* -ri **Ead** | stantis **R⁸**. -te **Fda**. -tē *va.S* | extrahi **MF²***v*. intr- **R⁸**. extra *r* 9 hominē **Fda** 10 dexetris **M¹**. -xteris *J* | sinistris **R⁸**(?)**E²a***v*. -tra **F²**. -tras *r* (*an recte? cfr. II 145*)
12 pedum **R⁸***SJ* | nostram seat **R⁸** 13 maxime **M**. -mae **R⁸**
15 carnosae **DFEa** | quedam **a**. quaed- **DFE***va.G* 16 uota **M**. ola **R⁸** 18 panasae **M**. -nsa **R⁸** | sicuti **Fa**. scut **R⁸** | auatiae **R⁸**. Vaciae *H*

vitia et in quadripedibus. solidas habent ungulas quae non sunt cornigera; igitur pro iis telum ungulae ictus est illis. nec talos habent eadem, at quae bisulca sunt, habent. *ii*dem digitos habentibus non sunt, neque in prioribus omnino pedibus ulli. camelo tali similes bubulis, sed minores paulo; 5 est enim bisulcum discrimine exiguo; pes in vestigio carnosus ut ursi, qua de causa in longiore itinere sine calceatu fatiscunt.

255 **46.** (106) Vngulae veterino tantum generi renascuntur. sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas. 10 cornigera fere bisulca; solida ungula et bicorne nullum, unicorne asinus tantum Indicus; unicorne et bisulcum oryx. talos asinus Indicus unus solidipedum habet, nam sues ex utroque genere existimantur, ideo foedi earum. hominem qui existimarunt habere, facile convicti. lynx tantum digitos 15 habentium simile quiddam talo habet; leo etiamnum tortuosius. talus autem rectus est in articulo pedis, ventre eminens concavo, in vertebra ligatus.

256 **47.** (107) Avium aliae digitatae, aliae palmipedes, aliae inter utrumque, divisis digitis adiecta latitudine. sed om- 20 nibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus a calce.

---

§ 254: (1) Ar. P IV 10, 690^a 6—10. 21. 24. 16. 17. 22—24. 28—30. cfr. Sol. 49, 9. — § 255: (10) Ar. II 1, 499^b 12. 13. 16 —22. (cfr. supra § 128. VIII 76). 23—25. 27. — § 256: Ar. II 12, 504^a 5—10.

---

2 iis **M**. his *r H*. eis *v* | ungulae ictus (int- **M**) **M** *J*. enuncule hictus **R**^{s}. in ungulae ictu *S*. ungula (inung- **D**) eius *r*. (**a** *lac.*) -la *v* 3 atque **M F**^{1} 5 tales **R**^{s} | similis **R**^{s}**F** 6 bisulcus **D**^{2}*G*(*D*). -corum *C*. *cfr. n. luc. p. 67* | pes in **M R**^{s}**D F**^{2}*S*. pes inus **F**^{1}. pes **a**. pessimus **E***v*. pes imus *B* | carnosus **M F**^{2}*S*. -sis **D**^{2}. -nasis **R**^{s}. -nosa **E**^{2}. -si *r*. -so *v* 7 uasi **M**. ursis **R**^{s}**F**^{2}*S* | in *om.* **R**^{s}*S* | talceatu **M**. calciatu *rv* 8 fatescunt **R**^{s}
12 et unicorne *Müller stil. p. 148, 58* | linicorne **M** 13 soldipedum **M F**. solip- **a**. sodep- **R**^{s} | habent **R**^{s}**F**^{1}**a** 14. 15 homineque **R**^{s} 15 extimar̄ **F**. esti- **a**. existimat **R**^{s} | conbicti **F**^{1}. conni- **D E a** | linx **F a**. -nax **R**^{s} 16 simile — 367, 5 radii *om.* **a** 17 articulis **R**^{2}*S* 18 concaua (*cum seqq. iunctum*) *va. H* 19 auibus **D F E** | acitata& **R**^{s} | palmipedes aliae *om.* **R**^{s}

hic deest quibusdam longa crura habentibus. iynx sola utrimque binos habet; eadem linguam serpentium similem in magnam longitudinem porrigit; collum circumagit in aversam se; ungues ei grandes ceu graculis. avium quibus- 257
5 dam gravioribus in cruribus additi radii, nulli uncos habentium ungues. longipedes porrectis ad caudam cruribus volant; quibus breves, contractis ad medium. qui negant volucrem ullam sine pedibus esse, confirmant et apodas habere, *d*ocen*t* et drepanin, quae ex his rarissime apparet.
10 — Visae iam et serpentes anserinis pedibus. —

48. (108) Insectorum pedes primi longiores duros ha- 258 bentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis. quae ex *i*is novissimos habent longos, saliunt, ut locustae. omnibus autem his seni pedes. araneis
15 quibusdam praelongi accedunt bini. internodia singulis terna. octonos et marinis esse diximus, polypis, saepiis, 9,83 97 lolligini, cancris, qui bracchia in contrarium movent, pedes in orbem aut in oblicum; *i*idem soli*s* animalium rotundi. cetera binos pedes duces habent, cancri tantum quaternos. 259

---

§ 256: (1) P IV 12, 695ᵃ 20. 21. — Ar. II 12, 504ᵃ 11. 12. 14—19. — § 257: ib. 504ᵇ 6—9. 504ᵃ 32—35 (P IV 12, 694ᵃ 12 sq. 694ᵇ 21. 23). — (7) Ar. I 1, 487ᵇ 24—27. 30. 31. — § 258: Ar. P IV 6, 683ᵃ 26—30. 31. 33. 34. 683ᵇ 2. — (16) Ar. IV 1, 523ᵇ 27. P IV 9, 685ᵃ 22. 23 — Ar. IV 2, 525ᵇ 24—26. (P IV 8, 683ᵇ 33—35 aliter). — § 259: Ar. I 5 extr.

---

1 iynx **M***B*. lynx **D***v*. linx **FE**. eux **R**ᵃ 3 corrigit **R**ᵃ | longa (*pro* collū) **F**¹ 4 auersam **DF***S*. -sum **E***Bas*. auer... **M**. aduersam **R**ᵃ. -sum **szv** | se *ll*.**sz***v*(*S*). *del*. *Bas*. | auibus **R**ᵃ*S* 5 nonnulli **E**² 6 unguis **R**ᵃ | *dist*. *P* 7 pedes (*pro* breues) **R**ᵃ 9 docent *ego*. ctocen **D**. /////cen **F**¹. et ocen **R**ᵃ**F**² *v*(*G*). -cem **d**. rectorem **E**. *om*. **a**. et oten *Ber*. (*Brot*.) nycterin *B*. hirundinem (*P*) *H ex Ar*. breuiores *D*. (*cfr. n. luc. p. 94*) | drepani **Ed**.ᵛ *om*. **a** | quae ex his **R**ᵃ*S*. eisque **D**. ////sq; **F**¹. in eis quae **E**d*v*(*L*). ex his quae **F**²*G*². *om*. **a**. quae *D* | apparent *va*.*S* 10 tam **R**ᵃ 11 primo **FdT** 13 longas **R**ᵃ**F** 17 lolliginis **a**. -nibus *va*.*S*(*D*) 18 ad (*pro* aut) **R**ᵃ. (*loc. corr., nisi forte Ar. verba male intellecta redduntur; cfr. IX 97*) | oblicuū **F**. -icum (**DE**?)*J* | iidem solis *ego*. idem soli *ll*.*v*. iisdem solis *H e coni*. *Dal*. 19 duce **R**ᵃ

quae hunc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua vero et centenos. numerus pedum inpar nulli est.

260 Solidipedum crura statim iusta nascuntur mensura, postea exporrigentia se verius quam crescentia. itaque in infantia 5 scabunt aures posterioribus pedibus, quod addita aetate non queunt, quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. hac de causa inter initia pasci nisi summissis genibus non possunt nec usque dum cervix ad iusta incrementa perveniat. **49.** pumilionum genus in omnibus animalibus est, 10 atque etiam inter volucres.

261 (109) Genitalia maribus quibus essent retrorsa diximus. 10, 173 ossea sunt lupis, vulpibus, mustelis, viverris, unde etiam calculo humano remedia praecipua. urso quoque, simul atque expiraverit, cornescere aiunt. camelino arcus intendere 15 orientis populis fidissimum. nec non aliqua gentium quoque in hoc discrimina et sacrorum etiam, citra perniciem 262 amputantibus Matris deum Gallis. contra mulierum paucis prodigiosa adsimulatio, sicut hermaphroditis utriusque sexus, quod etiam quadripedum generi accidisse Neronis princi- 20 patu primum arbitror. ostentabat certe hermaphroditas subiunctas carpento suo equas, in Treverico Galliae agro

---

§ 259: (3) ib. 489ᵇ 22. 23. — § 260: Ar. P IV 10, 686ᵇ 12—17. (cfr. Ar. II 1, 501ᵃ 4—6). — (10) ib. 2. 3. 20—22. — § 261: (13) Ar. II 1, 500ᵇ 23. 24. IX 6 extr. (Mir. ausc. 12). — (15) V 2, 540ᵃ 18. 19. — cfr. Pl. XXXV 165. — § 262: (19) cfr. Pl. VII 34.

---

3 numerus (**DE**?)*v*. -rũ **R**⁸. -ro **F**². -ros **F**¹**a** 4 solipedum **F**¹**a** 5 cſiſtentia **R**⁸. crescenti' **a** 6 pedibus **R**⁸*S*. *om. rv* 7 superfici **F**¹. -cie **d**. **a** *lac.* | sola **FE z**. **a** *lac.* 8 ni **Fa** 9 crementa **R**⁸ 10 pumilionum **R**⁸**F**²*G*². popi- *r*. pomi- *v* 12 retrosa **F**¹. -tro sat (satis *v*) **dT***va.S* 13 uiuerris *G*. uniuerſiſ **R**⁸. uiuerrę **d***v*. -ere *r* | undẻ **R**⁸*G*. sunt die *r*. sunt dis (iis *v*) **s***v*. sunt inde **z** 14 atque *om*. **a**. ut **d**²*va.G* 17 ho **M**²**a**. hod **M**¹. iis *va.G* | crimina **a** | circa **R**⁸ 18 amputatibus **M**. -antis **F**¹**a**. -atis **z***va.G* 19 adsimilatio **M***JD*. *cfr. III 43. XXXVII 179* 20 principatus **R**⁸. -tum **F**¹ 21 certa **F**¹**a** 22 subiungias **F**¹. -gi **a** **a**. -iuges *va.*(*P*)*G*² | triuerico **Ma**. trinueria (triue- **F**²) **F** | acro **F**¹. egro **R**⁸

repertas: ceu plane visenda res esset principem terrarum insidere portentis.

(110) Testes pecori armentoque ad crura decidui, su- 263 bus adnexi. delphino praelongi ultima conduntur alvo; et 5 elephanto occulti. ova parientium lumbis intus adhaerent, qualia ocissima in venere. piscibus serpentibusque nulli, sed eorum vice binae ad genitalia a renibus venae. buteonibus terni. homini tantum iniuria aut sponte naturae franguntur, idque tertium ab hermaphroditis et spadonibus 10 semiviri genus habent. — Mares in omni genere fortiores sunt praeterquam pantheris et ursis.

50. (111) Caudae praeter hominem ac simias omnibus 264 fere et animal et ova gignentibus, pro desiderio corporum nudae hirtis, ut apris, parvae villosis, ut ursis, praelongae 15 saetosis, ut equis. amputatae lacertis et serpentibus renascuntur. piscium meatus gubernaculi modo regunt atque etiam in dexteram ac laevam motae ut remigio quodam inpellunt. lacertis inveniuntur et geminae. boum caudis 265 longissimus caulis atque in ima parte hirtus; idem asinis 20 longior quam equis, sed saetosus veterinis. leoni in prima

---

§ 263: Ar. III 1, 509^b 13. 14. 9. 10. 15—17. G I 3 init. — (7) cfr. Pl. X 21. — (10) Ar. IX 1, 608^a 33. 34. — § 264: Ar. P IV 10, 689^b 2. 3. 5. 6. 33. II 14, 658^a 34. 36 sq. 33. — (15) Ar. II 17, 508^b 8. — (16) P IV 9, 685^b 22. 23. — § 265: (19. 20) cfr. Ar. I 6, 491^a 1.

---

1 reperias **F**^{1}. *om.* **R**^{s} | ceti **R**^{s} | pinnae **M** | esse **F**^{1}**a** 2 insudere **M** 4 ultuma **MR**^{s}*D* 5 qua **Fa**. qui oua *va.G* 6 nullis **R**^{s}**F**^{1}**a** 7 uie **R**^{s} | binae **MR**^{s}*v*. *om. r* | a *om.* **M**. ea **R**^{s} 9 hermaproditis **MF**. -frod- **a** 10 semiuiri genus *om.* **R**^{s} 11 sunt **M***D*. *om. rv* | phantheris **M**. fon- **R**^{s}. in pan- *va.J* | ut (*pro* et) **M**. (*item 15*) 13 et **M***D*. *om. rv* | animali **D**^{1}**F**^{1}. -libus **D**^{1}**Ea***va.H* | et **MR**^{s}**F**^{2}*v*. *om. r* 14. 15 praelongae saetosis *ego*. -gis saetosae **MDFEa***v*(*D*). saetosis (-sae *S*) praelongis **R**^{s}*S* 16 piscibus **R**^{s}*S* 17 in dextera **F**. -tra **R**^{s}. *om.* **M** | laeua **MR**^{s}**F**^{2} | . otae **M**. motem **R**^{s} 18 geminae *om.* **R**^{s} 19 lautissimus **R**^{s} | caulis **MR**^{s}**D**^{2}**F**^{2}*v*. caudis **D**^{1}**F**^{1}. *om.* **Ead** | hirsutus **a** 20 ueterinus **Fa** | leoni **D**^{2}**F**^{2}*v*. -nis **D**^{1}**F**^{1}**Ea**. -num **R**^{s}. *om.* **M** | in prima **MR**^{s}**F**^{2}*S*(*D*). in trima **E**. -ina **a**. in tria **DF**^{1}. infima *v*(*J*) | *seqq. dist. S*

parte ut bubus et sorici, pantheris non item; vulpibus et lupis villosus ut ovibus, quibus procerior. sues intorquent, canum degeneres sub alvum reflectunt.

266 **51.** (112) Vocem non habere nisi quae pulmonem et arterias habe*a*nt, hoc est nisi quae spirent, Aristoteles 5 putat. idcirco et insectis sonum esse, non vocem, intus inmeante spiritu et incluso sonante; alia murmur edere, ut apes, alia c*on*tractu*m* stridorem, ut cicadas, receptum enim duobus sub pectore cavis spiritum, mobili occursante membrana intus, attritu eius sonare. muscas, apes, cetera si- 10 milia cum volatu et incipere audiri et desinere, sonum enim attritu et interiore aura, non anima, reddi; locustas pin- 267 narum et feminum attritu sonare. credatur sane item aquatilium pectines stridere, cum volant, mollia et crusta intecta nec vocem nec sonum ullum habere: sed ceteri 15 pisces, quamvis pulmone et arteria careant, non in totum sine ullo sunt sono — stridorem eum dentibus fieri cavillantur —, et is, qui caper vocatur in Acheloo amne, grunni- 9, 70 tum habet et alii, de quibus diximus. ova parientibus si-

---

§ 265: (2) cfr. Pl. VIII 207. — § 266: Ar. IV 9, 535^a 30. — (6) ib. 535^b 3—12. cfr. supra § 93. 107. — § 267: Ar. ib. 26. 27. 13—18. (cfr. Pl. XXXII 19). — (19) ib. 536^a 5—8. 11.

---

1 ita $\mathbf{R}^s\mathbf{F}^2$ 2 lupus uillosis $\mathbf{R}^s$ | sue $\mathbf{F}^1$. su $\mathbf{R}^s$ | intorquet $\mathbf{F}^1$a. torquent $\mathbf{R}^s$. reto- *G* 3 degenere $\mathbf{R}^s\mathbf{F}^1$a 4 pulmonem — 5 nisi quae $\mathbf{R}^s\mathbf{D}^2$*v*(*S*). *om. rH* 5 *an* arteriam? *cfr. § 267 med.* | habeant (*U 212*) *J.* -ent $\mathbf{R}^s\mathbf{D}^2$*v* | spirant **E**a *va.H* 6 inmeantes $\mathbf{R}^s$. a *lac.* meante *va.S* 7 spiritus $\mathbf{R}^s$ 8 contractū *ego.* -tu *D.* cum tractu *ll.v* | recepto *va.S* 9 duobus $\mathbf{R}^s$*S.* ut du- *rv* | sub pectore *om.* $\mathbf{R}^s$ | cauid $\mathbf{R}^s$. canis $\mathbf{E}^1$. a *lac.* cannis $\mathbf{E}^2$z | spiritu *va.S* 10 ad tritus **F** | ceteua $\mathbf{R}^s$. et z*H* 12 aure $\mathbf{R}^s$ 13 et feminum $\mathbf{F}^2$$G^2$. et fum- $\mathbf{R}^s$. et fem- $\mathbf{D}^2$. et em- $\mathbf{D}^1$. //////m- $\mathbf{F}^1$. ēē minimum **E**a. et femorum *v* 13. 14 *dist. D* 13 credatur $\mathbf{R}^s$*S.* -ditur *rv*(*D*) 15 nec $\mathbf{R}^s$*v.* in *r* | uoce $\mathbf{R}^s$ | sed et *va.S* 16 arteriae $\mathbf{R}^s$ 17 sunt sonu (-no *S*) $\mathbf{R}^s$*S.* sono sunt *rv*(*D*) 18 aper (*B*)*SJ ex Ar.* (ὁ κάπροϲ ὁ ἐν τῷ Ἀχελῴῳ). *sed ipsi Plinio error tribuendus* | archelo////ne $\mathbf{F}^1$. acheo omne $\mathbf{R}^s$. a *lac.* 19 alii $\mathbf{R}^s\mathbf{D}^2\mathbf{F}^2$*v.* de alii $\mathbf{D}^1\mathbf{F}^1$. de haliis $\mathbf{E}^1$. de aliis $\mathbf{E}^2$d. a *lac.* | de quib; de qua $\mathbf{R}^s$ | surilus $\mathbf{R}^s$

bilus, serpentibus longus, testudini abruptus. ranis sui generis, ut dictum est, nisi si et in his ferenda dubitatio est, quia vox in ore concipitur, non in pectore. multum tamen in his refert et locorum natura: mutae in Macedonia 5 traduntur, muti et apri. avium loquaciores quae minores, et circa coitus maxime: aliis in pugna vox, ut coturnicibus, aliis ante pugnam, ut perdicibus, aliis cum vicere, ut gallinaceis. isdem sua maribus, aliis eadem et feminis, ut lusciniarum generi. quaedam toto anno canunt, quaedam certis 10 temporibus, ut in singulis dictum est. elephans citra nares ore ipso sternumento similem elidit sonum, per nares autem turbarum raucitati. bubus tantum feminis vox gravior, in alio omni genere exilior quam maribus, in homine etiam castratis. infantis in nascendo nulla auditur ante quam to- 15 tus emergat utero. primus sermo anniculo; set semenstris locutus est Croesi filius et in crepundiis prodigio, quo totum id concidit regnum. qui celerius fari coepere, tardius ingredi incipiunt. vox roboratur a XIIII annis; eadem in senecta exilior, neque in alio animalium saepius mutatur.

20 Mira praeterea sunt de voce digna dictu: theatrorum in

[Margin: 172 sqq. (l. 2); 268 (l. 5); 269 (l. 10); 270 (l. 14)]

§ 267: (4) cfr. Ar. VIII 27, 606^a 5. (Mir. ausc. 68). Ael. III 35. Pl. VIII 227. — § 268: (5—9) Ar. IV 9, 536^a 24—27. (cfr. Pl. X 47). 27—29. — § 269: Ar. V 14, 545^a 18—21. (IV 9 extr. 11, 538^b 12—15. G V 7, 786^b 16 sq. 787^b 19). — § 270: Ar. VII 10, 587^a 33. — (16) Cic. div. I 121. — (18) Ar. VII 1, 581^a 17. 18. — G V 7, 787^a 26. 27. 787^b 13. — (20—372, 2) cfr. Ar. probl. 901^b 30. 899^b 25.

1 suis **R**^{s}**F**^{1}**a**. sonus sui *v*, *sed* uox *intellegenda est propter seqq.* 2 *an* uox, ut? | si *om.* **R**^{s} 3 quia uox **R**^{s}*S*. qui mox *rv*. (**a** *lac.*) 6 coetus **R**^{s} 8 et **R**^{s}*S*. ut *rv* 10 elephans — 11 sternume *om.* **M** | elephas **F***va.J* 11 sternutamento d*va.S*. leto **M** 12 raucitate bobus **F**^{2}. -ci etatibus **R**^{s} 13 aliquo omni **F**^{1}. alio homine **R**^{s}. omni alio *va.S* | malibus **M** 15 utero primus **MEa***v*(*D*). -rus primo **F**^{1}d. -ro primo **F**^{2} (**R**^{s}**D**?)*S* | set **M***J*. et **R**^{s}**E**. ē **a***v*. ee **F**^{1}. $\overline{ee}$ **DF**^{2}d | semestris **F**^{2}*v*. -enstri **MEa**. senestri **R**^{s}. Menstris **D**^{2}. -tri *r* 16 et *om.* *va.S* | hinc rependius **R**^{s} | prodigio quod **R**^{s}*S*. quo prod- *v*. *an* prodigioq. eo? 17 tunc id **R**^{s}*S* 18 a *om.* **R**^{s}*G*^{2} | XIII z*va.G*^{2} | anno *G*^{2} 20 theatro in **F**^{2}. -trorum **R**^{s}*S*. eatropum in **a**

orchestris scobe aut harena superiacta devoratur, ite*m* rudi parietum circumiectu, doliis etiam inanibus. currit eadem recto vel conchato parietum spatio, quamvis levi sono dicta verba ad alterum caput perferens, si nulla inaequalitas im- 271 pediat. vox in homine magnam voltus habet partem. adgnoscimus ea prius quam cernamus non aliter quam oculis, totidemque sunt hae, quot in rerum natura mortales, et sua cuique sicut facies. hinc illa gentium totque linguarum toto orbe diversitas, hinc tot cantus et moduli flexionesque, sed ante omnia explanatio animi, quae nos distinxit a feris et inter ipsos quoque homines discrimen alterum, aeque quam a beluis, fecit.

272 **52.** (113) Membra animalibus adgnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. placuit in Aegypto nutrire portentum, binis et in aversa capitis parte oculis hominem, sed iis non cernentem.

273 (114) Miror equidem Aristotelem non modo credidisse praescita vitae esse aliqua in corporibus ipsis, verum etiam prodidisse. quae quamquam vana existimo nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque ea auguria anxie quaerat, attingam tamen, quia tantus vir in doctrinis non 274 sprevit. igitur vitae brevis signa ponit raros dentes, prae-

§ 273. 274: cfr. Ar. fr. 286 Rose. — (22) Ar. II 3 extr.

1 ochestris **M**. orchertris **F**^{1}. ortenst- **a**. horechestros **R**^{s} | superacta **F**^{1}. -riecta *va.S* | item *ego.* et **D**^{2}. et in *rv* | rudi **MR**^{s}**F**^{2}*v*. nuri **D**^{1}**F**^{1}. muri *r* 2 circumiectu (-tum **Fa**) — 3 parietum *om.* **R**^{s} 3 concato **a**. conhato **M**^{1}. chonato **F**^{1}. choncauo **D**^{2}. conc- **F**^{2}**E**^{2}*va.S* 4 ad olterum **F**^{1}. adult- **a** | icaput **M** 5 magna **M** | habent **M**. -bet et **F**^{1}**a** 6 ea **R**^{s}**F**^{2}**z**(*P*)*S*. eā *rv. cfr. VIII 61. X 207* 7 he **R**^{s}**a**. eae *va.S* | quod **MF**^{1}**a** 8 huic **R**^{s}. hic **F**. hi **M**^{2}. hil **M**^{1}. **a** *lac.* 9 deuersitas **MR**^{s} | hic **MF** | cantuus **MF**^{1}*D*. -tibus **T***va.G* | modolis **R**^{s}. -dulis **F***va.G.* **a** *lac.* 10 omni **M** 11 et **MR**^{s}*S. om. rv*
14 sexus **Ma** | homines **R**^{s} 15 recte (*pro* parte) **D**^{1}**Ea**. -tae **F**^{1}
17 miror — 22 spreuit *om.* **a** | quidem **Fd***va.S* 18 uitate **R**^{s1}. *del.* **R**^{s2}. uita uitae **F**^{1} | esse *del.* **F**^{2} 20 & (*pro* ea) **F**^{1}**d** *va.S* | auria **M** | anxiae **M**. -ia **Fd** 21 attingat **F**^{1}. tingam **R**^{s1}. tang- **R**^{s2} | quae **D**^{2}**d***va.S. cfr. II 85* | doctrina **R**^{s}*va.G*(*Dal.*^{2})

longos digitos, plumbeum colorem pluresque in manu incisuras nec perpetuas. contra longae esse vitae incurvos umeris et in manu unam aut duas incisuras longas habentes et plures quam XXXII dentes, auribus amplis. nec universa
5 haec, ut arbitror, sed singula observat, frivola, ut reor, et volgo tamen narrata. addidit morum quoque spectus simili modo apud nos Trogus, et ipse auctor e severissimis, quos verbis eius subiciam: Frons *quibus* est magna, se- 275
gnem animum subesse significat; quibus parva,
10 mobilem; quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant; quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros; quibus iuxta tempora inflexa, derisores; quibus in totum de-
15 missa, malivolos et invidos. oculi quibus *utrim*- 276
que sunt longi, malificos moribus esse indicant; qui carnosos a naribus angulos habent, malitiae notam praebent; candida pars extenta notam inpudentiae habet; qui identidem operiri solent, in-
20 constantiae. oricularum magnitudo loquacitatis et stultitiae nota est. hactenus Trogus.

---

§ 274: (3) Ar. I 15, 493^{b} 32 sq. — § 275: Trogus = Ar. I 8 extr. — (11) I 9 init. — § 276: I 9, 491^{b} 24—26. — (18) I 10 extr. — (20) I 11, 492^{b} 1. 2.

---

2 incurui **R**^{s} *e corr.* inceruos **Fa** 3 unam **R**^{s2}*S.* una *rv* | aut **MR**^{s}*S.* et **Fda.** *om. v* | habentis **MR**^{s}*S* 5 rear **R**^{s}. recor **F**^{1} 6 spectuus **MDF**^{1}**E***D.* -tus **a***J.* aspectus **R**^{s}(?)**F**^{2}*v.* species *RFörster physiogn. II p. 263* 7 e ſeuerissimis **T**(*P*)*S.* e reuer- **D**^{1}**F**^{1}. ē ſeuer- **D**^{2}. e uer- **F**^{2}. esteuerissim.. **M.** ē ſeuerissimus **a.** ///ſeuer- **E***v.* est uer- **R**^{s} 8 fros **M.** fons **F**^{1} | quib; *Birt p. 152.* ubi *ll.v* | magnam ... 9 animā **F**^{1} 10 mobilem **R**^{s}*v.* nob- *r* | rutunda **MF** | uelocius *Birt* 11 humoris **R**^{s} 12 porrigentur **R**^{s}*S* 13 flexa **MR**^{s}*v.* ple- *r* 14 delusores **R**^{s2} | demisso **M.** dimissa **a** 15 quibus utrimque *ego ex Ar.* -buscumque *ll.v.* quibus anguli *Birt.* quibus canthoe *Gutschmid opusc. V p. 218* 16 moribus *om. va.S* 17 carnosus **F**^{1}. -sis **a** | a *om.* **F**^{1}**a** 18 notā pre//ent// **F**^{1}. nota (-tā **a**) praeuenti **adTz***va.G* | candido **F**^{1}. -idi **ad***va.G* | inpudentiae **R**^{s}*v.* inpru- *r. cfr. Ar.* (*Plin. XI 143. 144*) 19 habent **F**^{1}**a** | operiri **MR**^{s}**F**^{2}. -rire *rv* 20 auricularum **R**^{s}**Tz***va.G*(*Brot.S*)

277 **53.** (115) Animae leonis virus grave, ursi pestilens. contacta halitu eius nulla fera attingit, ociusque putrescunt adflata. e reliquis homini tantum infici natura voluit pluribus modis, et ciborum ac dentium vitiis, sed maxime senio. dolorem sentire non poterat, tactu sensuque omni carebat 5 sine qua nihil sentitur; eadem commeabat recens assidue, exitura supremo et sola ex homine superfutura, denique 278 haec trahebatur e caelo: huius quoque tamen reperta poena est, ut neque id ipsum, quo vivitur, in vita iuvaret. Parthorum populis haec praecipue et a iuventa propter indis- 10 cretos cibos, namque et vino faetent ora nimio; sed sibi proceres medentur grano Assyrii mali, cuius et suavitas praecipua, in esculenta addito.

279 Elephantorum anima serpentes extrahit, cervorum urit. 7, 13 sq. diximus hominum genera qui venena serpentium suctu cor- 15 poribus eximerent. quin et subus serpentes in pabulo sunt, 1 et aliis venenum est. quae insecta appellavimus, omnia olei

---

§ 277: Ar. VIII 5, 594ᵇ 26. cfr. Pl. VIII 46. — (11) cfr. Pl. XIV 142. — Th. IV 4, 2 extr. Verg. G II 134. cfr. Pl. XII 16. — § 279: cfr. Pl. VIII 118. XXVIII 149. — (16) Ar. IX 1, 609ᵇ 30. — (17) Ar. VIII 27 extr. cfr. supra § 66.

---

1 anima **Ea** | graui (-is **R**^s ²) ursis **R**^s. grauetur **a** 2 contata **F**¹. concit- **F**² | otiusque **F d a**. cici- **R**^s ². citi- **E**²*va.S* 3 adflata. e *Müller em. II p. 17.* -tae (-te **Ea**) *ll.v.* -ta (**R**^s?) *C* | homini **MR**^s ¹**F**²(*P*)*J*. -ne **R**^s ². -nis *rv* 5 sensuque **R**^s(?)*v*. esuque *r* 6 sine quibus **R**^s *e corr. SJ* | eadem — 13 addito *om.* **a** | commeaba **D**¹**F**¹. -mae ab ea **E**. -meabat ab eo **z***va.G* 7 exitura **R**^s**F**²*v*. -tura ut **D**². -tur ut **F**¹**d**. -tu ut **D**¹. -tus in **E** | homine **R**^s(*P*)*S*. omne (-ni **D**²**E**) *r*. -nibus *v* 8 ae **F**¹. a **F**² 9 ui **F**¹ | in id **F**² | quo **R**^s*v*. quia **E**². qua *r* | uiuitur **R**^s**F**²*v*(*S*). uiuere **DF**¹**E**¹. -ret **E**²*H* 10 hoc **R**^s(?)*va.D* 11 cibonos **R**^s ¹ | *an* posteaque? | faetentiora **D**. -n///ora **F**¹. fetentiora **E**¹. -ntia ora **E**² | nimis & ibi (cibi **R**^s ²) **R**^s 12 granos **R**^s ¹. -nis **R**^s ² | est **R**^s(?)*v* 13 esculenti **R**^s 14 ut **R**^s. item urit d²*va.H* 15 sucu **R**^s**a** 16 eximerent *G*. &ime- **R**^s. exige- *rv* | sub his **a**. his **z**. ceruis *B e Th. C IV 9, 2* | serpentis **R**^s 17 et aliis **a***v*. -lii **DFE**. et aluū. Alu **R**^s. (*loc. corr. an* nec aluo?)

aspersu necantur, vultures unguenti — qui fugat alios appetunt odorem —, scarabaei rosa. quasdam serpentes scorpio occidit. Scythae sagittas tingunt viperina sanie et humano sanguine; inremediabile id scelus: mortem ilico
5 adfert levi tactu.

(116) Quae animalium pascerentur veneno diximus. 280
quaedam, innocua alioqui, venenatis pasta noxia fiunt et ipsa. 10, 69
apros in Pamphylia et Ciliciae montuosis salamandra ab *iis* devorata qui edere, moriuntur: neque enim est intellectus
10 ullus in odore vel sapore; et aqua vinumque interemit salamandra ibi inmortua vel si omnino biberit unde potetur, item rana quam rubetam vocant. tantum insidiarum est vitae! vespae serpente avide vescuntur, quo alimento morti- 281
feros ictus faciunt. adeoque magna differentia est victus,
15 ut in tractu pisce viventium Theophrastus prodat boves quoque pisce vesci, sed non nisi vivente.

(117) Homini cibus utilissimus simplex, acervatio sa- 282
porum pestifera et condimento perniciosior. difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, aspera, inconsueta,
20 varia, nimia et avide hausta, et aestate quam hieme diffici-

---

§ 279: (1) Th. C. VI 5, 1. (Mir. ausc. 147). Ael. IV 18. III 7. — (3) Mir. ausc. 141. — § 280: (8. 9) Ael. IX 28. — (12) Ael. XVII 12. — § 281: Ael. IX 15. Mir. ausc. 140. — (15) cfr. Ael. XVII 30. (Herod. V 16 extr.). — § 282: Diog. La. X 27, 131. Hor. sat. II 72. 73. Cels. I 1 (p. 13, 14 Dar.). — (18) cfr. Cels. I 2 (p. 15, 18). — (20) ib. I prooem. (p. 12, 22).

---

1 negantur **F**[1]**a** | uulturesq; **F**[2] | *dist. ego n. luc. p. 100* | unguenti (*sc.* aspersu) **R**[s]. -to *rv* | fugat **R**[s]. -antur *rv*. -antem *J* 2 odorem **R**[s]*J*. -res *rv* | scarabae& **R**[s]. (*an* -baei et?) | rosa **R**[s](*B*)*J*. -sam *rv* | serpentis **R**[s]*SJ* 3 uiperinae **R**[s] 8 montuosius **R**[s]. -tosis *va.G* 9 qui inedere **R**[s] | nec *va.S* | enim **R**[s]*v*(*S*). *om. rG* 10 nullus **R**[s] | et (*pro* uel) **R**[s]*SJ* | interimit **F**[2]**a***va.J* 11 petetur **D**[1]**F**[1]**Ea**. put- **F**[2] 12 ranam **Fa** 13 serpentem **R**[s]*SJ*. -tes *va.Verc.* 14 adeoque **R**[s]*S*. Ide- **Fd***v*. **a** *lac.* 15 uiuentium — 16 pisce *om.* **R**[s] | prodat **F**[1]**dT***S*. -dit **F**[2]*H*. -didit *v* 18 condimento **MR**[s]**F**[2]*H*. -ta *rv* | pernicior **M**. -ciosiora **D**[2]**d***va.H* 19 acrim **R**[s] | aspera — 20 uaria **MR**[s]*J*. *om. rv* 20 uari **R**[s] | nimie **F**[2] | auida **a**

lius et in senecta quam in iuventa. vomitiones homini ad haec in remedium excogitatae frigidiora corpora faciunt, inimicae oculis maxime ac dentibus.

283 (118) Somno concoquere corpulentiae quam firmitati utilius; ideo athletas ambulatione malunt cibos perficere. 5 pervigilio quidem praecipue vincuntur cibi. **54.** augescunt corpora dulcibus atque pinguibus et potu, minuuntur siccis et aridis fridigisque ac siti. quaedam animalia et pecudes quoque in Africa quarto die bibunt. homini non utique septimo letalis inedia; durasse et ultra undecimum plerosque 10 certum est. morbus esuriendi semper inexplebili aviditate uni animalium homini.

284 (119) Quaedam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant conservantque vires, ut butyrum, *h*ippace, glycyr*r*hiza. perniciosissimum autem et in omni quidem vita quod nimi- 15 um, praecipue tamen corpori, minuique quod gravet quolibet modo utilius.

Verum ad reliqua naturae transeamus.

---

§ 282: (1) cfr. Cels. I 3 (p. 18, 25. 19, 16 sq.). Pl. XXVI 17. XXVIII 54. Sen. cons. ad Helv. 10, 3 med. — § 283: (6) Cels. I 3 (p. 18, 13. 14. 20, 15). Pl. XXIII 41. — (8) Ar. VIII 8 extr. (Pl. VIII 68). — (9) cfr. Hippocr. (de carne) I p. 442 Kühn. Varro ap. Gell. III 10, 15. Macrob. in somn. Scip. I 6, 78. — § 284: (14) cfr. Pl. XXV 83. XXII 26.

---

1 quam in **M***v*. quam *r* | iumenta **R**^{s} 3 aut (autem *B*) **a***va.G* 4 corpulentae **M**^{1}**d**. -ta **F**^{1}. -tiam **R**^{s} | equam **R**^{s} 5 athetas **F**^{1}. ad lethas **a**. ad laetas **R**^{s} 6 augescuntur **R**^{s} 7 petu **R**^{s}. poto **F**^{1} 10 letalis **MF**^{2}*v*(*D*). -les **R**^{s}**a**. -le est *H*. laetales **DF**^{1}**E** | inedia **MDF***v*(*D*). -di **R**^{s}. -dias **Eaz***H*. -diam *S* | at (*pro* et) *H Brot.* 11 morbus **R**^{s}. mori *rv. dist. va.H. cfr. Madvig adv. crit. II p. 527* | esurienti **a**. exuendis **R**^{s} | auiditatē **R**^{s} 12 uni **R**^{s}*S*. uini **M**. *om. rv* | homini **MR**^{s}*S*. uni hominum (-ni *v*) **D**^{2}**F**^{2}*v*. uni qui (cui **F**^{1}) **D**^{1}**F**^{1}. unicuique **Ea***H* 13 quedam **Fa**. quid- **D**^{1} | gustus **M**^{2}**R**^{s}. gestu **F**^{1}**a**. *an* gustatu? *cfr. nota ad IX 77 et XXV 79* | fame **R**^{s} 14 buturum **R**^{s}. *cfr. § 239* | hippace *B*. ipp- **M**. ip- **E**. tipp- **F**. typp- **R**^{s}. ut ipp- **Dd**. ut urip- **a**. ut titip- *v* | glycyrhiza **M**. -ciriza **R**^{s}. -cyrrhizon *va.Brot.* clyzyrica **F**. -zirica **a** 15 est in *D. at cfr. vol. I p. 543 ad II 247* 16 grauet **MR**^{s}*H*. -uat *B*. -uę **F**. -ue *rv* | quodibet **R**^{s}. -dlibet **a***va.B*

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XII

(1) Animalium omnium quae nosci potuere naturae ge- 1
5 neratim membratimque ita se habent. restat ut neque ipsa
anima carentia — quandoquidem nihil sine ea vivit —,
terra edita *e*t inde eruta, dicantur ac nullum sileatur rerum
naturae opus. diu fuere occulta eius beneficia, summumque
munus homini datum arbores silvaeque intellegebantur.
10 hinc primum alimenta, harum fronde mollior specus, libro
vestis. etiam nunc gentes sic degunt. quo magis ac magis 2
admirari subit his a principiis caedi montes in marmora,
vestes ad Seras peti, unionem in Rubri maris profunda,
zmaragdum in ima tellure quaeri. ad hoc excogitata sunt
15 aurium vulnera, nimirum quoniam parum erat collo, cri-
nibus, manibus gestari, nisi infoderentur etiam corpori.
quam ob rem sequi par est ordinem vitae et arbores ante
alia dicere ac moribus primordia ingerere no*str*is.

1. (2) Haec fuere numinum templa, priscoque ritu sim- 3
20 plicia rura etiam nunc deo praecellentem arborem dicant.

§ 2: cfr. Pl. XXXVI 2. IX 105. — § 3: cfr. Tac. Germ. 9 extr. Herod. I 131 init.

LIB. XII 4 nasci **R**^{s}**F**^{1} | natura **R**^{s} 5 habet **R**^{s} | restat ut **z** (*coni. Madvig adv. crit. II p. 527*). restant *ll.v* 7 et *ego.* ut *ll.v.* aut *Madvig l.l.* | eruta **R**^{s}**F**^{2}*v.* erudita *r* 10 pecus **R**^{s1}. -udis **R**^{s2} 11 etiamnum **R**^{s1}**E**^{1}*va.S.* -annum **F**. -am n̄ **a** | ac magis *om.* **R**^{s} 12 admireris ubi **E**. -reris **az***va.B* | ab iis **z***va.S. om.* **a** | in — 13 uestes *om.* **R**^{s} 13 seres **E**^{2}. a Seribus *va.G* | profundo *va.S. at cfr. XXXVI 2* 15 auri **R**^{s} | erat manibus **R**^{s}*S* | crinibusque *va S* 16 manibus **F**^{2}. *om. rv* | gestare **R**^{s2} 18 moniliis **F**^{2} | ingerere **R**^{s}**F**^{2}**E**^{3}*v.* in genere *r* | nostris (nr̄s) *ego.* nis **R**^{s}. *om. rv* 19 nominum **F**^{1}**E**^{1} (*item infra passim*) | ritus **R**^{s}. rit ut **F**^{1}. ritu ut **z***C* 20 etiam Num **R**^{s}

nec magis auro fulgentia atque ebore simulacra quam lucos
et in iis silentia ipsa adoramus. arborum genera numinibus
suis dicata perpetuo servantur, ut Iovi aesculus, Apollini
laurus, Minervae olea, Veneri myrtus, Herculi populus. quin
et Silvanos Faunosque et dearum genera silvis ac sua nu- 5
4 mina tamquam e caelo attributa credimus. arbores postea
blandioribus fruge sucis hominem mitigavere. ex his re-
creans membra olei liquor viresque potus vini, tot denique
sapores anni sponte venientes et mensae, depugnetur licet
earum causa cum feris et pasti naufragorum corporibus pis- 10
5 ces expetantur, etiam nunc tamen secundae. mille praeter-
ea sunt usus earum, sine quis vita degi non possit. arbore
sulcamus maria terrasque admovemus, arbore exaedificamus
tecta. arborea et simulacra numinum fuere nondum pretio
excogitato beluarum cadaveri atque ut, a diis nato iure 15
luxuriae, eodem ebore numinum ora spectarentur et men-
sarum pedes. produnt Alpibus coercitas *ut* tum inexsuper-
abili munimento Gallias hanc primum habuisse causam super-
fundendi se Italiae, quod Helico ex Helvetiis civis earum
fabrilem ob artem Romae commoratus ficum siccam et uvam 20
oleique ac vini promissa remeans secum tulisset. quapropter
haec vel bello quaesisse venia sit.

6 (3) Sed quis non iure miretur arborem umbrae gratia
tantum ex alieno petitam orbe? platanus haec est, *in* mare

§ 3: (3) Phaedr. fab. III 17. — § 6: (24) Th. IV 5, 6.

1 nec **R^{s}F^2***v*. ne *r* | ludo **R^s** 2 ipsa non **R^s** 3 per-
petuo **R^s***v*. -tuae **F^{1}a**. -tue *r***z** | esculus **R^{s}a***va.S* 5 faunos-
que *om.* **R^s** 6 e **EadT***v*(*S*). ae **R^s**. & **F***G* 7 mititare **R^s**
8 liquorum **R^s** | totidemque **Ea** 9 licet & **R^s** 11 ex-
petantur **R^{s}E^{2}a***v*. expect- *r* | etiamnum **R^s***va.J*. -annum **F**
13 terrisque **F^2** | arbores **F** 14 arborea **MR^s***S*. -re *rH* (*praem.*
ex *v*) 15 & cogitatio **R^s** | caueri **R^s** | atque *ll.v*(*Brot.*). ante-
quam *Bas.* | natio **R^s** 16 spectantur **M***D* 17 ut *ego.* et *ll.v* |
cum **M** | inexsuperabile **F^{1}E** 18 monimento **E^1**. monum- **M**
19 elu////is **F^{1}E^1** | ciuis *om.* **M** | eorum **z***va.G* 20 ab arte
F^{1}E^1 21 promissa **MR^s**(*B*)*C*. -sso **F^2**. premissa *r*. praem-
v(*G*) 22 illa (*pro* bello) **F^2** 24 est **MF^2***v*. et **R^s**. *om.* *rSJ* |
in *ego.* per **z***v*. *om.* *ll.H*

Ionium Diomedis insula tenus eiusdem tumuli gratia primum invecta, inde in Siciliam transgressa atque inter primas donata Italiae et iam ad Morinos usque pervecta ac tributarium etiam detinens solum, ut gentes vectigal et pro um-
5 bra pendant. Dionysius prior Siciliae tyrannus Regium in 7 urbem transtulit eas domus suae miraculum, ubi postea factum gymnasium; nec potuisse in amplitudinem augescere aut alias fuisse in Italia ac nominatim Hispania apud auctores invenitur.

10 (4) Hoc actum circa captae urbis aetatem, tantumque 8 postea honoris increvit, ut mero infuso enutriantur. conpertum id maxime prodesse radicibus, docuimusque etiam arbores vina potare.

(5) Celebratae sunt primum in ambulatione Academiae 9
15 Athenis cubitorum XXXIII radice ramos antecedente. nunc est clara in Lycia fontis gelidi socia amoenitate, itineri adposita, domicilii modo cava octoginta atque unius pedum specu, nemorosa vertice et se vastis protegens ram*is* arbo*rum* instar, agros longis obtinens umbris ac, ne quid desit
20 speluncae imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos conplexa pumices, tam digna miraculo, ut Licinius Mu-

§ 7: Th. ib. — § 8: cfr. Macrob. III 13, 3. — § 9: Th. I 7, 1. Varro I 37, 5. — (21) Mucian. fr. 7 Brunn.

1 insulam (*praem.* in) *va.S* | tenus **MR^{s}F^{2}***S.* -uis *r. om. v* | 5 pendunt **F^{1}E** | regiam **dT***va.B*(*Brot.*) 7 potuisset **FE** | augescere **M***U.* adolescere (-les **R^{s}**) *rv* 8 aut **R^{s}F^{2}***U.* haut **M***v.* ut *rBrot.* et *B* | hispania *ll.v* (*ortum verbis male intellectis* cπανίαν δὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ πάcῃ *ap. Th.*). Cispadana *Gutschmid* 10 capiae **F^{1}E.** -pie **a.** -pua **z.** -puae *P* 11. 12 comper id **R^{s}** 12 que *om.* **R^{s}.** quę **Fa** 13 uita **Ea** 14 celebrata est (*S*)*J* | academina **F^{2}.** cad- **F^{1}.** Eadem in **E.** (**a** *lac.*) 15 XXXIII **R^{s}***J.* -III a *H.* XXXI a *r.* XXXVI unius *v.* (*an* Athenis unius?) 16 est **R^{s}F^{2}***v.* sit *r* 18 nemorosa *ll.H.* -so *G.* numerosa **z.** -so *v* 18. 19 ramis arborum *B.* ramorum arboribus *ll.v* 19 obtinens **R^{s}***v*(*S*). -inet *rH.* (*an* operiens?) 20 saxa **Ez.** saxeae *HBrot.* 21 pumis cestam **F^{1}.** -is cestas **E.** -ices stat **z.** -ices extat tam *va.G* | miracula (*om.* ut) **DF^{1}E** | liscinius **FE** | mutianus **F***va.H*(*SJ*) *passim*

cianus ter consul et nuper provinciae eius legatus prodendum etiam posteris putaverit, epulatum intra eam se cum duodevicensimo comite, large ipsa toros praebente frondis, ab omni adflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, laetiorem qua*m* marmorum nitore, picturae varietate, 5
10 laquearium auro cubuisse in eadem. aliud exemplum Gai principis in Veliterno rure mirati unius tabulata laxeque ramorum trabibus scamna patula et in ea epulati, cum ipse pars esset umbrae, quindecim convivarum ac ministerii ca-
11 paci triclinio, quam cenam appellavit ille nidum. est Gorty- 10 nae in insula Creta iuxta fontem platanus una insignis utriusque linguae monimentis, numquam folia dimittens, statimque ei Graeciae fabulositas superfuit Iovem sub ea cum Europa concubuisse, ceu vero non alia eiusdem generis esset in Cypro. sed ex ea primum in ipsa Creta, ut est natura ho- 15 minum novitatis avida, platani satae regeneravere vitium, quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est
12 quam soles aestate arcere, hieme admittere. inde in Italiam quoque ad surburbana sua Claudio principe Marcelli Aeser-nini libertus, sed qui se potentiae causa Caesaris libertis 20 adoptasset, spado Thessalicus praedives, ut merito dici possit is quoque Dionysius, transtulit id genus. durantque et in Italia portenta terrarum praeter illa scilicet quae ipsa excogitavit Italia.

13 **2.** (6) Namque et chamaeplatani vocantur coactae bre-

§ 11: (10—15) Th. I 9, 5. Varro I 7, 6.

3 frondes **E**. -de *va.S* 4 obtantem **D**^{1}**F**. obsta- **D**^{2}. oblectante *D*. captantem *P*. *an* optantem etiam? | ſolia **E** | crepitu *D* 5 quam *B*. quę **E**. que *rv* | ficturae **R**^{s}. p&tu- **F**^{1} | uarietate **R**^{s}*v*. *om*. *r* 7 rure **R**^{s}*v*. iure *r* | laxęque **Fz**. -xo quae **R**^{s}. -xisque *va.H* 8 epulati **R**^{s}*B*. -anti **D**^{2}**F**^{2}*v*. epal- *r* 9 capaci **R**^{s}*S*. -ce *B*. -cem *rv*(*J*) 11 insignis **R**^{s}**F**^{2}*v*. -nę **E**. -ne **DF**^{1}**a** 14 esse **F**^{1}**E**^{1}**a** 15 creta ut **R**^{s}**F**^{2}*v*. creauit *r* 16 platanis adae **F**^{1}**Ea** | degenerauere *Müller em. II p. 21* 18 soles **R**^{s}*S*. -lē **F**^{2}*v*. -let *r* | aestatem **Ea** | arcere **R**^{s}**F**^{2}*v*. -ri *r* | hiemem **Ea** 19 ad **R**^{s}. ac *rv* 20 est (*pro* sed) **F**^{2} *in ras.* 21 possit **R**^{s}*J*. -sset *rv*(*D*) 22 quoque crete **R**^{s} | durante **R**^{s} 23 portenta — 24 Italia *om*. **R**^{s}**a**

vitatis, quoniam arborum etiam abortus invenimus. hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. fit autem et serendi genere et recidendi. primus C. Matius ex equestri ordine, Divi Augusti amicus, invenit nemora 5 tonsilia intra hos LXXX annos.

3. (7) Peregrinae et cerasi Persicaeque et omnes qua- 14 rum Graeca nomina aut aliena, sed quae ex iis incolarum numero esse coepere, dicentur inter frugiferas. in praesentia externas persequemur a salutari maxime orsi.

10 Malus Assyria, quam alii Medicam vocant, venenis me- 15 detur. folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. pomum ipsum alias non manditur, odore praecellit foliorum quoque, qui transit in vestes una conditus arcetque animalium noxia. arbor ipsa omnibus horis pomifera est, aliis 15 cadentibus, aliis maturescentibus, aliis vero subnascentibus. temptavere gentes transferre ad sese propter remedii prae- 16 stantiam fictilibus in vasis, dato per cavernas radicibus spiramento, qualiter omnia transitura longius seri aptissime transferrique meminisse conveniet, ut semel quaeque dican- 20 tur. sed nisi apud Medos et in Perside nasci noluit. haec est cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus es- 11, 278

---

§ 15: Th. IV 4, 2. 3. (Athen. III 26). Diosc. I 166. Verg. G II 127. Isid. XVII 7, 8. (cfr. Pl. XXIII 105). Sol. 46, 4 5. — § 16: Th. IV 4, 3. cfr. Pallad. IV 10, 16. 18. Sol. 46, 6. — Th. ib. 2 extr. Verg. G II 134.

---

2 ergo quoque **E**. quoque **a** 4 nemoria **R**^{s}. -o rati **Ea** 5 tonsilia **R**^{s}**F**^{2}*v*. con- *r* | LXXX **R**^{s}**F**^{2}*v*. XXX *r* 6 cerasi **F**^{2}*v*. cetera si **R**^{s}. cerase **DF**^{1}. -sae **Ea** | persici (-si//// **F**^{1}) quae **F** 7 its **R**^{s}. his *rC* 8 numero **R**^{s}*v*. nomine *r***z** 9 externas **R**^{s}**F**^{2}*G*. -na *rv* 10 assuria **FE** | alias **Eaz**. al//// **F**^{1} | uenenis **R**^{s}**F**^{2}*v*. ueneris (-ri **D**^{2}**z**) *r* 11 eius **R**^{s}(?)*v*. *om. r* 12 alius **R**^{s} | praecellit **F**^{2}**E**^{2}*v*. -llet *r* 13 conditas *D* 16 se **R**^{s}*va.G* 17 radicibus **MR**^{s}*v*. -citus *r***z** 18 omni **F**^{1}**E**^{2}. -nis **E**^{1}. *om.* **a** | aptissime **R**^{s}. art- *rv* 19 que quę **R**^{s} *va.Bas.* quem **F**^{1}**Ea** | emisisse **F**^{1}**E**. -sset **a** | ut **MR**^{s}*v*. *del.* **F**^{2}. et *r* | dicantur **MR**^{s}*v*. dicta- *r* 20 haec **z***v*. hoc *ll* 21 est autem cuius **R**^{s}(?)*C* | et culentis **F**^{1}**E**^{1}. (**a** *lac.*)

culentis commendandi halitus gratia. nec alia arbor laudatur in Medis.

17 **4.** (8) Lanigeras Serum in mentione gentis eius narra- (6, 54) vimus, item Indiae arborum magnitudinem. unam e peculiaribus Indiae Vergilius celebravit hebenum, nusquam (5) alibi nasci professus. Herodotus eam Aethiopiae intellegi maluit in tributi vicem regibus Persidis e materia eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Aethiopas 18 cum auro et ebore prodendo. non omittendum id quoque, vicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita signifi- (10) cavit, Aethiopas ea de causa pendere solitos. tanta ebori auctoritas erat urbis nostrae CCCX anno; tunc enim auctor ille historiarum condidit Thuriis in Italia, quo magis mirum est quod eidem credimus, qui Padum amnem vidisset ne- 19 minem ad id tempus Asiae Graeciaeque visum. cognita (15) (6, 181) Aethiopiae forma — ut diximus, nuper allata Neroni principi — raram arborem Meroen usque a Syene fine imperii per $\overline{\text{DCCCCLXXXXVI}}$ p. nullamque nisi palmarum generis esse docuit. ideo fortassis in tributi auctoritate tertia res fuerit hebenus. (20)

§ 17. 18: Verg. G II 121. 117. Herod. III 97. Th. IV 4, 6. Diosc. I 129. (Isid. XVII 7, 36). — (14) Herod. III 115.

2 maris R^s 3 lanigeris M 4 magnitudine R^s 6 enasci R^s | ea R^s 7 in MR^sFa *G(J)*. *om.* Ez*v(S)* | uice z*va.G.* *om.* R^s | p̄sidis R^s | materia MR^s*S.* -riae F^2. -rie *v.* mariae *r* | ducentenas *Herod.* 9 id — 19 fuerit *om.* a 10 uicenos M*v(J)*. uige- R^sF^2*S.* -gens *r* 11 eadem R^s*va. Brot.(S)* | tanta ebori MF^2*v.* -ria F^1. -rea Ez. iam. Tebori R^s 13 historiarum M. -iam (sto- R^s) eam *rv* | thuriis F^1*B.* -ris M*D.* -rius E*v.* turis R^s. tyris F^2 *superscr.* Thurios *Dittrich (prob. Fleckeisen) ann. phil. CXL p. 559. sed de* condidit *absolute posito cfr. XIII 88. XXV 5* 14 idem F^1E | nidisset F. n̄ uid- E | nemine R^s. -ini M*va.Bas.* 15 graeciaeque (-quae M) MR^sF^2*v.* quae D^1F^1. que *r* | uisum M^1. -su M^2. ut sibi R^s. aut (haud E) sibi DFE*v* | *dist. ego* | cognita M. -tum *rv* 16 allatam M *va.Bas.* 17 meraen M. a Meroe *va.G* | a suene R^sFE. ad Syenē *va.G* | fine MR^sF^2*G.* -nem *rv* | per *om.* M 18 $\overline{\text{DCCCC}}$· MR^sF^2*v(J)*. dCCC· E*H.* aCCC· F^1d. ///CCC· D 19 tribut//// F^1. -tum E. -torum *va.H*

(9) Romae eam Magnus Pompeius triumpho Mithridatico 20
ostendit. accendi F a b i a n u s negat, uritur tamen odore iu-
cundo. duo genera eius: rarum id quod melius, arboreum,
*pur*a*e* et enodis materiae nigri splendoris ac vel sine arte
5 protinus iucundi, alterum fruticosum cytisi modo et tota
India dispersum.

5. (10) Est ibi et spina similis, sed deprehensa vel lu- 21
cernis igni protinus transiliente.

Nunc eas exponemus, quas mirata est Alexandri Magni
10 victoria orbe eo patefacto.

(11) Ficus ibi eximia pomo, se ipsa semper serens. 22
vastis diffunditur ramis, quorum imi in terram adeo cur-
vantur, ut annuo spatio infigantur novamque sibi progeniem
faciant circa parentem in orbem quodam opere topiario. in-
15 tra saepem eam aestivant pastores, opacam pariter et muni-
tam vallo arboris, decora specie subter intuenti proculve
fornicato ambitu. superiores eiusdem rami in excelsum 23
emicant silvosa multitudine, vasto matris corpore, ut LX
passus pleraeque orbe colligant, umbra vero bina stadia
20 operiant. foliorum latitudo peltae effigiem Amazonicae habet;

---

§ 20: Sol. 52, 52. — Diosc. I 129. Th. IV 4, 6. — § 22. 23: Th. IV 4, 4. (I 7, 3). cfr. Pl. VII 21. Strabo XV 694. Curt. IX 1, 10. Diod. XVII 90, 5. Arrian. h. Ind. 11, 7. — (18—20. 384, 3) Sol. 52, 47. — (cfr. Th. C II 10, 2).

---

1 ea **Fa** | in triumfo (-pho *v*) **E***va.S* 3 arboreum **MF**^{2}*v*. -rem *r* 4 purae *Madvig adv. crit. II p. 527.* iure *ll.* mire (*Salm.*) *S.* tereti *D coll. § 57.* trunco *v* | et enodis **M**. -di **F**^{2}*D*. et nodi *r*. enodi *v* | materiae **FEa***v*. -ri **M**. -rie **R**^{s}*C* | uel *om.* **R**^{s} 9 non **FEa** | exponemus **MR**^{s}*S*. -nam *rv* 11 eximia **MR**^{s}**D**^{2}**F**^{2}*D*. exilia *rv*. -ili *J* | pomo **MR**^{s}*J*. -ma **F**^{2}**E**^{2}**z***S* (*add*, habet *v*). pimo *r* | sui **M** *Madvig l.l.* | ferens **R**^{s}**F***v*(*Bas.*). ferens **Ez***C*. (**a** *lac.*). heret **M**^{2}. eret **M**^{1}. heres *Madvig* 12 imi **MR**^{s}**F**^{2}*G*. *om. r.* pondera **z***v* | terra **R**^{s} 13 ann////o **F**^{1}. a nouo **E** | progeniem **M**. propaginem *rv* 14 orbem **R**^{s}**F**^{2}*G*. -be **M**. -bes **E***v*. -bis **DF**^{1} 15 munitam **MR**^{s}**F**^{2}*v*. -tas *r* 16 /////uenti **F**^{1}. id ue- **E** 18 euocant **R**^{s}. -olant *S errore* | uasto — 20 latitudo *om.* **R**^{s} | sexaginta (*pro* -genos) *ll.v. an* XL? *cfr. Th.* 19 pleraeque **M***v*(*S*). -rique *rH* | bino **E**. *spat. vac. in* **M** 19. 20 stadio periant (par- **E**^{2}) **F**^{1}**E** 20 effigie **F**^{2}

ea causa fructum integens crescere prohibet. rarus . . . que
nec fabae magnitudinem excedens, sed per folia solibus
coctus praedulcis sapor*e* et dignus miraculo arboris. gigni-
tur circa Acesinen maxime amnem.

24 **6.** (12) Maior alia pomo et suavitate praecellentior, 5
quo sapientes Indorum vivunt. folium alas avium imitatur,
longitudine trium cubitorum, latitudine duum. fructum
cortice *e*mittit admirabilem suci dulcedine, ut uno quaternos
satiet. arbori nomen palae, pomo arier*ae*. plurima est in
Sydracis, expeditionum Alexandri termino. est et alia simi- 10
lis huic, dulcior pomo, sed interaneorum valetudin*i* infesta.
edixerat Alexander ne quis agminis sui id pomum attingeret.

25 (13) Genera arborum M a c e d o n e s narravere maiore ex
parte sine nominibus. est et terebintho similis cetera, pomo
amygdalis, minore tantum magnitudine, praecipuae suavitatis, 15
in Bactris utique. hanc aliqui terebinthon esse proprii
generis potius quam similem ei putaverunt. sed unde vestes
lineas faciunt, foliis moro similis, calyce pomi cynor*r*hodo.
serunt eam in campis, neque est gratior vi*ne*arum pro-
spectus. 20

26 **7.** (14) Oliva Indiae sterilis praeterquam oleastri fru-

---

§ 24: (5—7. 10—12) Th. IV 4, 5. — § 25: Th. IV 4, 7. 8. —
§ 26: Th. IV 4, 11. Diosc. II 188. Sol. 52, 50. 51. Isid. XVII 8, 8.

---

1 ea **MR**^{s}**F**^{2}*v*(*S*). e **F**^{1}**E**^{1}**a**. hec **E**^{2}. haec **z**. hac (*Dal.*) *H* | *lac. ego indicavi; excidit fere* is paruus: *cfr. Th.* | que est *v* 3 praedulcis **MR**^{s}**d** *D*. -ci *rv* | sapore et (*ego*) *D*. -or et **M**. -oris **R**^{s}. -ore *rv* 4 acesin **M**. Accessinē **R**^{s} 7 longitudinem **MR**^{s} | latitudine **MEa***v*. -nem *r* 8 emittit *G*. mi- *ll.* *v*(*H*) | sicut **R**^{s} | dulcedine **MF**^{2}*v*. -nem *r*. *add.* et tanta magnitudine *J* 9 satiet **MR**^{s}**F**^{2}*v*. -ient **D**^{2}**E**^{2}**a**. -ien *r* | arierae *Mone*. -ere **M**. -ene **DFEa**. -enae *v*. aritate **R**^{s}. *cfr. index* 10 sidracis **F**. Syndracis *C coll. VI 92* 11 poma **F**^{1}**Ea** | interaneorum **F**^{2}*v*. inter (*om.* **R**^{s}) arane- *r* | ualetudini *v*. -ne (-nē **Ea**) *ll* 11. 12 infesta edixerat **F**^{2} *B*. -sta dix- **D**^{2}*v*. -ste dix- *r* 12 ne quid ac minus **R**^{s} 16 terebinthum **Ea***va.S* 18 moro **D**^{2}**F**^{2}*v*. odore **R**^{s}. mollo **D**^{1}**F**^{1}. -lli **E**. -llis **a** | calice **FEa***va.C* | pomy **FE**. -mpi **a** | cinorhodo **F**^{2}**E**. cino//// **F**^{1}. cynorcho **a** 19 nec *va.S*(*J*) | uinearum *P coll. Th.* ullarum **D**^{2}**F**^{2}*v*(*D*). uilla- *r H* 21 fructus **R**^{s}. -tum (*ortum ex* -tuuſ) *r*. -tu *v*

ctus. passim vero quae piper gignunt iunip*i*ris nostris similes, quamquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. semina a iunipiro distant parvulis siliquis, quales in p*h*asiolis videmus. hae prius quam
5 dehiscant decerptae tostaeque sole faciunt quod vocatur piper longum, paulatim vero dehiscentes maturitate ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore rugisque mutatur. verum et his sua iniuria est, atque caeli 27 intemperie carbunculant fiuntque semina cassa et inania,
10 quod vocant bregma, sic Indorum lingua significante mortuum. hoc ex omni genere asperrimum est levissimumque et pallidum, gratius nigrum, lenius utroque candidum. non est 28 huius arboris radix, ut aliqui existimavere, quod vocant zingiberi, alii vero zimpiberi, quamquam sapore simili. id
15 enim in Arabia atque Trogodytica in villis nascitur, parva herba, radice candida. celeriter ea cariem sentit, quamvis in tanta amaritudine. pretium eius in libra*s* 𐆖 VI. piper longum facillime adulteratur Alexandrino sinapi. emitur in libras 𐆖 XV, album 𐆖 VII, nigrum 𐆖 IIII. usum eius ad- 29
20 eo placuisse mirum est; in aliis quippe suavitas cepit, in

§ 27: Diosc. II 188. — § 28: Diosc. II 188. 189.

1 iunipiris *J* (*passim*). -puris F. -peris *rv*. *cfr*. M *XIII 52. 67* | similis E^1a 3 aiunt piro R^s 4 qualis F^1E (a *lac.*) | phasiolis *B*(*S*). pass- R^s*v*. pasin pass- FE. faseolis *Bas.* 6 maturitate R^sF^2*G*. -atem (*praem.* per E^2*v*) *r* 8 interiora F^1Ea 9 cabunculant F^1E^1a. carbunculantur *va.S*. *cfr. luc. p. 99* | cassa D^2F^2*v*. -sca *r* 10 bregma sic R^s*S*. (*cfr*. M *in ind.*). brecma (-chma *H*) sic D^2*Brot*. bricma (-ioma Ea) sic *r*. brechmasin sic *G*. -asin *v* | mortuum *ll.Brot.* abortum *v* 14 zingiberi R^s*Brot.*(*D*). -rim *C*. singiueri *r* (a *lac.*). -rim *v*. zimpiberi *G*(*S*) | zimpiberi (-iperi E^2. zimziberi D^2) *ll.Brot.* zinp- M *in ind. D*. zingiberi *G*(*S*). gingiberim *v* | simili R^s*v*. -le *rG* 15 in uillis *ll.v*. uilius *Salm. coll. Diosc. II 189. an* in siluis? 15. 16 parua herba R^s*S*. -uae herbae *rv*(*D*) 17 libras F^2*v*. -ra *r* (*item 19*) | X. VI (*Dal.*) *S*. XVI R^s. VI D^2F^2*v*. III D^1. ui (*superscr.* sex) F^1. ut Ea 18 sinapi R^sa*v*. sen- FE 19 XXVI R^s. XV F^2 | eum (*pro* adeo) R^s 20 in aliis — 385, 2 aliqua *parenthesin fecerunt JD*. *at de infinitivis* placere *et* peti *cfr. Madv. gramm. § 399* | caepit F. coep- E*va.C*. ē a

aliis species invitavit: huic nec pomi nec bacae commendatio est aliqua. sola placere amaritudine, et hanc in Indos peti! quis ille primus experiri cibis voluit aut cui in appetenda aviditate esurire non fuit satis? utrumque silvestre gentibus suis est et tamen pondere emitur ut aurum vel argentum.

Piperis arborem iam et Italia habet, maiorem myrto nec absimilem. amaritudo grano eadem quae piperi musteo credatur esse: deest tosta illa maturitas ideoque et rugarum colorisque similitudo. adulteratur iunipiri bacis mire vim trahentibus; in pondere quidem multis modis.

30 (15) Est etiamnum in India piperis granis simile quod vocatur caryophyllon, grandius fragiliusque. tradunt in Indica loto id gigni. advehitur odoris gratia. fert et spina piperis similitudinem praecipua amaritudine, foliis parvis densisque cypri modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido, radice lata lignosaque, buxei coloris. hac in aqua cum semine excocta in aereo vase medicamentum fit, quod vocatur lycion. **31** ea spina et in Pelio monte nascitur adulteratque medicamentum, item asphodeli radix aut fel bubulum aut apsinthium vel rhus vel amurca. aptissimum medicinae

---

§ 30: cfr. Diosc. I 171. — § 30. 31: (15) Diosc. I 132.

---

1 alias F | nepotini F^1E^1a. nec potioni E^2 2 aliquid R^s | in inuidos F^1E^1a 3 appetendi (*U 214*) *D*. *at cfr.* (*XXII 113*). *XXIII 38* 4 satius z*va.G* 7 italiam R^s | habet R^sF^2*v*. *om. r* 8 amaritudine Ea. -nem z | grano — 10 similitudo *om.* R^s | musteo a*B*. -theo DFE. myrteo *v*. mur- *D*. *cfr. n. luc. p. 22* 9 costa F^1E^1a 10 iunipiri R^s*J*. -peri *rv*(*D*) 11 in — modis R^sF^2*v*. *om. r* 12 granis *ll.v*. -ni *Ven.* *cfr. n. luc. p. 23* 13 caryophyllon (M *in ind.*) *S*. gar- *G*. carophillon R^{s1}. garioph- R^{s2}. -phylon *v*. -fyllon F. -fillon E^1. -filon E^2. -filū a 13. 14 Indica loto (*Oudendorp*) *J*. -ca toto d^2. -co loco $R^sD^2F^2$. -cato *r*. -co luco *v* 14 spina R^sF^2*G*. in spinis *rv*(*H*). in spina *J* 15 magnitudine folii R^s 17 hanc R^s. haec *C* 18 excocta R^s*S*. *cfr. Diosc.* -cepta *rv* 19 lycion ea spina F^2*B*. -one (licyone R^s) aspina *rv* | adulteraque F^1E^1a 20 asphodeli *v*. -dyli M. espodileno R^s. apodeli *r* 21 absintium FE. absen- R^s | rus FEa | abtissimum F. absinthium Ea. -thium (Lycium *B*) aptissimum *va.S*

quod est spumosum. Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. spinam ipsam in Graecia quidam pyxacanthum Chironium vocant.

8. (16) Et macir ex India advehitur, cortex rubens 32
5 radicis magnae, nomine arboris suae. qualis sit ea incompertum habeo. corticis melle decocti usus in medicina ad dysintericos praecipuus habetur.

(17) Saccaron et Arabia fert, sed laudatius India. est autem mel in harundinibus collectum, cummium modo can-
10 didum, dentibus fragile, amplissimum nucis abellanae magnitudine, ad medicinae tantum usum.

(18) Contermina Indis gens Ariana appellatur, cui spina 33
lacrima pretiosa murrae simili, difficili accessu propter aculeos adn*e*xos. ibi et frutex pestilens, ... raphani, folio lauri,
15 odore equos invitans, qui paene equitatu orbavit Alexandrum primo introitu. quod et in Gedrosis accidit item laureo folio. et ibi spina tradita est, cuius liquor adspersus oculis 34
caecitatem infer*r*et omnibus animalibus, nec non et herba praecipui odoris, referta minutis serpentibus, quarum ictu

---

§ 31: (3) Pl. XXIV 125. — § 32: Diosc. I 111. Ps-Arrian. per. m. Erythr. 8. — (8) Diosc. II 104. Strabo XV 694 init. Ps-Arrian. ib. 14. Varro ap. Isid. XVII 7, 58. Sol. 52, 48. cfr. Sen. ep. 84, 4. Lucan. III 237. — § 33. 34: Th. IV 4, 12. 13. Strabo XV 722 extr. 723. (Aristobul. ap. Arr. anab. VI 22, 4. 7. 8).

---

2 admittunt E*va.Bas.* (a *lac.*) 3 pyxacantum R. pixacanthu F. -thum *va.C.* -tū a. -tu E | chiroum F¹Ea. *an* Chironiam? *cfr. XXIV 125* 4 machir MR^s*va.C* 7 dysentericos FEa*va.S* 8 saccaron M*v*. saccha- *H*. sactra- R^s. sacta- *r* 9 commium F¹E¹a. gumm- E²*va.S* (*passim*) 10 magnitudinem F¹Ea 12 ariane M*J*. arriana Ea*Dal.* | cuius pina F¹Ea. -us spina F²*va.S* 13 lacrima MR^s*J*. -arum *rv* | myrrae FEa*va.S* | similia R^s. -lis *va.D. om.* M | difficili M*D. om. rv* | accessus R^s 14 adnexos (*Fels p. 56*) *D*. -nixos M. anxio *rv* | *lac. coni. J coll. Th.; exciderunt fere* magnitudinem non excedens (*cfr. § 23*) 15 inuitans M. -ante (uita- E²) *rv* | quae M 16 laureo MR^s*S*. lario F¹Ea. lauri F². -rino *v* 16. 17 *dist. va.Bas. cfr. Th.* 18 inferret (*Chiffl.*) *S*. -feret R^s¹D¹F¹. -fer M. -fert *rv* 19 reperta minutas M

protinus moriendum esset. Onesicritus tradit in Hyrcaniae convallibus fico similes esse arbores quae vocentur occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

35 9. (19) Vicina est Bactriana, in qua bdellium laudatissimum. arbor nigra, magnitudine oleae, folio roboris, 5 fructu caprifici. ipsi natura quae cummi. alii brochon appellant, alii malacham, alii maldacon, nigrum vero et in offas convolutum hadrobolon. esse autem debet tralucidae simile cerae, odoratum et, cum frietur, pingue, gustu amarum citra acorem. in sacris vino perfusum odoratius. nascitur et in Ara- 10 bia Indiaque et Media ac Babylone. aliqui peraticum vocant ex 36 Media advectum. fragilius hoc et crustosius amariusque, at Indicum umidius et cumminosum. adulteratur amygdala nuce, cetera eius genera cortice et scordasti — ita vocatur arbor aemulo cummi —, sed deprehenduntur, semel quod dixisse 15 et in ceteros odores satis sit, odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactrio nitor siccus multique candidi ungues, prae-

§ 34: (1) Onesicr. fr. 3 Mü. — § 35: Diosc. I 80. Isid. XVII 8, 6. — (10) Ps-Arrian. per. m. Erythr. 37 extr.

2 conuallis **FEa** | fico **MD²F²***S*. -cos **R^sD¹F¹**. -cis **Ea***v* 4 uicina — qua b (*post* duab.) *om.* **R^s** | bactriana **M***v*(*D*). -nae **Fa**. -ne **E***S* | bdelium **M**. bidell- **F** | laudatissimum (-ma **R^s**) **MR^s***J*. nominat- *rv* 5 nigra **M**. -ra est **R^s***Ven.*(*S*). est nigra *rv*(*HD*) 6 caprificis **FEa** | ipsa **M¹**. -sis **F**. *om.* **Ea***va.S* | naturaque **R^sF***va.S* | brochon appellant alii *om.* **M** | brochon **R^{s2}***v*. -cchon **R^{s1}**. -con **F**. prochon **a**. -con **Ez**. (blochon *Diosc.*) 7 malachan **R^s**. -chram *va.H* | madelcon *Diosc.* 8 conuoluto **M** | adrobolo **R^s**. hadrobolum **E***va.Bas.* | translucidae **E²**. -dum *va.S* 9 frietur **MR^s***S*. -ictur **D¹F¹**. -icetur **F²**. -icatur *rv* 11. 12 per (. . r **M**) media **MR^s**. per Mediam *SJ* 12 fragilius **MR^s***S*. facil- *rv* (a *lac.*) | que — 13 umidius *om.* **F¹E***va.G* 13 gumminosum **MF²***Brot.* -narum **R^s**. -mmosum *v* 14 scordasti **MR^s***v*. scorti *r* 15 emula **F²***va.G*(*S*) | commi **F¹E¹** (a *lac.*) .um. **M**. gummi **E²***va.S*. gommis **F²** | & **F²** | deprehendunt **R^s***S*. depraenduntur **FE** | semel quot **M**. quod (et *add.* **F²**) semel **R^sF²***v*. quod esse mel *r* 16 ceteras **Ea** | satis est **M***D*. *sed cfr. XIII 31. VII 32. XVIII 36.* (*XXIII 39*) 17 igni **R^s** | bractrio **F¹**. Bactriano *va.S* | sucus **R^s**. sicus **F¹**. secus **F²**. suus *P*

terea suum pondus, quo gravius esse aut levius non debeat. pretium sincero in libras X III.

(20) Gentes supra dictas Persis attingit. Rubro mari, 37 quod ibi Persicum vocavimus, longe in terram aestus agente, 6,108
5 mira arborum natura. namque erosae sale, invectis derelictisque similes, sicco litore radicibus nudis polyporum modo amplexae steriles harenas spectantur. eaedem mari adveniente fluctibus pulsatae resistunt inmobiles; quin et pleno aestu operiuntur totae, adparetque rerum argumentis
10 asperitate aquarum illas ali. magnitudo miranda est, species similis unedoni, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

10. (21) Tylos insula in eodem sinu est, repleta silvis 38 qua spectat orientem quaque et ipsa aestu maris perfundi-
15 tur. magnitudo singulis arboribus fici, flos suavitate inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. eiusdem insulae excelsiore suggestu lanigerae arbores, alio modo quam Serum: his folia infecunda, quae ni minora essent, vitium poterant videri.
20 ferunt mali cotonei amplitudine cucurbitas, quae maturitate ruptae ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt. **11.** arbore*m* vocant gossypinum, fertiliore 39

§ 37: Th. IV 7, 5. 6. C II 5, 2. Aristobul. ap. Arr. anab. VI 22, 6. 7. (Megasth. ap. Antig. Car. 132 (147). Plut. qu. nat. I 911[d]). — § 38: Th. IV 7, 7. Herod. III 106 extr. Strabo XV 694 med. Nearch. ap. Arrian. h. Ind. 16, 1. (cfr. Pollux VII 75). — § 39: cfr. Pl. XIX 14.

1 quo **M***J.* quod *rv* 2 III **MR**⁸*S.* terni *rG.* tantum *v* 3 *dist. ego* 4 *an* Persicum sinum? *cfr. 13* | terram **M***J.* -rra *rv* | aestuus **Fa***D.* -tiuus **E** | agentē **F**² 5 aerosae **F**² *Dal.* (*errore*). -ssae **F**¹**Ea** | inuictisque (*om.* ectis derel) **M** 7 aeaedem **M**¹**F.** ead- **Ea** 10 illas ali **MD**²**a***v.* milla salus **R**⁸. illa soli *r* 11 unedonis **F***va.H.* unde donis **Ea** 13 tylo **R**⁸. Hylos **F**¹**Ea** 14 quae . . . quaeque . . . aestuariis **M** | profunditur **FEa** 15 suauitatem (*om. sqq.* — 16 asperitatem) **R**⁸ 17 *an* in insulae? | excelsiore *v.* -res **R**⁸. -effiore *r* 19 quae nimiora **Ea** | poterat **R**⁸ 22 arborem *ego ex ind.* -res *ll.v* | gossypinum **R**⁸ (**M** *in ind.*) *S.* gossymp- *r.* -nos *H.* -ssampinum **z.** -nos *v* | fertilione **F.** -ores *va.G*

etiam Tylo minore, quae distat $\overline{X}$ p. (22) Iuba circa fruticem lanugines esse tradit linteaque ea Indicis praestantiora, Arabiae autem arbore*m*, ex qua vestes faciant, cynas vocari, folio palmae simili. sic Indos suae arbores vestiunt. in Tylis autem et alia arbor floret albae violae specie, sed 5 magnitudine quadriplic*i*, sine odore, quod miremur in eo
40 tractu. (23) est et alia similis, foliosior tamen roseique floris, quem noctu conprimens aperire incipit solis exortu, meridie expandit; incolae dormire eum dicunt. fert eadem insula et palmas oleasque ac vites et cum reliquo pomorum 10 genere ficos. nulli arborum folia ibi decidunt, rigaturque gelidis fontibus et imbres accipit.

41 (24) Vicina *i*is Arabia flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus constant radice, frutice, cortice, suco, lacrima, ligno, surculo, flore, folio, pomo. **12.** (25) 15 radix et folium Indis in maximo pretio.

Radix costi gustu fervens, odore eximia, frutice alias inutili. primo statim introitu amnis Indi in Patale insula duo eius genera: nigrum et, quod melius, candicans. pretium in libras Ӿ V S. 20

42 (26) De folio nardi plura dici par est ut principali in unguentis. frutex est gravi et crassa radice, sed brevi ac

---

§ 39: Iuba fr. 58 Mü. — (4) Th. IV 7, 8. — § 40: Th. ib. (C II 5, 5). Sol. 52, 49. August. CD XXI 5. — § 41: cfr. Th. IX 7, 3. — (17) Diosc. I 15. Ps-Arrian. per. m. Erythr. 39. — § 42: Diosc. I 6. (cfr. Aristobul. ap. Arr. anab. VI 22, 5. Isid. XVII 9, 3).

---

1 tylo e **E**. tyle **a**. tylo in *B*. tylo uero *v* | quae *om.* **R**^s | $\overline{XII}$·D *Pl. VI 148* 2 tradit **R**^s(?)*v*. *om. r* 3 arborem *D ex ind.* -res *ll.v* | quibus *va.D* 4 Indos et Arabes *Sprengel p. 41* 6 quadriplice **R**^s*S*. -ruplici *v*(*D*). *om. r* 7 et *om.* **R**^s 8 flores **R**^s 13 uicinatis **R**^s. -na his *rv*(*D*). -nitas *S* | arabiae **R**^s*SJ* | quando **R**^s 14 fructus **R**^s. -tus is (iis *v*) *rD* | constant **R**^s*S*. -at *rv*. *cfr. ind.* 16 in **R**^s*S*. et *r*. est et **z**. est *v* | maxime **R**^s 17 eximia **R**^s*S*. -miae **DF**. -mio **Eav** 19 eius **R**^s**D**^2**d**^2*S*. ē **D**^1**F**. //// **d**^1. sunt. Est **a**. sunt eius (e//// **E**^1) **Ev** 20 X·VS *D*. XV·S **R**^s. XVI *rv*. X·V *S* 21 principalis **Ea**

nigra fragilique, quamvis pingui, situm redolente, ut cypir*os*,
aspero sapore, folio parvo densoque. cacumina in aristas
*s*e spargunt; ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant.
alterum eius genus apud Gangen nascens damnatur in to-
5 tum ozaenitidos nomine, virus redolens. adulteratur et 43
pseudonardo herba, quae ubique nascitur crassiore atque
latiore folio et colore languido in candidum vergente, item
sua radice permixta ponderis causa et cummi spumaque
argenti aut stibi ac cypiro cypirive cortice. sincerum qui-
10 dem levitate deprehenditur et colore rufo odorisque suavi-
tate et gustu maxime siccante os, sapore iucundo. pretium
spicae in libras X C. folii divisere annonam amplitudine.
hadrosphaerum vocatur maioribus pi*l*ulis X XXXX. quod 44
minore folio est, mesosphaerum appellatur; emitur X LX.
15 laudatissimum microsphaerum e minimis foliis; pretium
eius X LXXV. odoris gratia omnibus, maior recentibus. nardo
colos, si inveteravit, nigriori melior. in nostro orbe proxime 45
laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod
aliqui agrion vocant, alii phun, folio olusatri, caule cubitali,

---

§ 43: Diosc. I 6. — § 44: cfr. Ps-Arrian. ib. 65 (GGm I p. 304). — § 45. 46: Diosc. I 7. 10. cfr. Isid. ib.

---

1 ut **R**[s]**E**(?)*v*. aut **DFaz** | cypiros *J coll. § 43. XXI 115. 117.* (κυπειρίζουσα *Diosc.*). cypiressum **E**[1]. cyper- **E**[2]. cupressum (-raessum **D**) *r*. -s›i *v*. cyperi *B*. (*an* cypiros, subaspero?) 2 in *om*. **Ea** 2. 3 ari›tas se spargunt *v*. -tas res parcunt **R**[s]. -tae spargunt **D**[2]. -te (-tę **F**) asperg- *r* 5 zenitidos **R**[s]. ozaenitidis *r v a.S* 9 argentea ut **Eaz**. -tiaque aut **R**[s] | stibio **R**[s](?)*v a.D. cfr. XXXIII 101* | ac cypiro *H*(*J*). -pirro **E**[1]. -pero **F**[2]**E**[2]**z** *Brot*. -paero **D**. -pearo **F**[1]. -paro **R**[s]. ac cipro **a**. *om. v* | cyperiue **Eaz** *v a.J* 12 foliiue **R**[s]. -lia *v a.H* | amplitudine **FEa** *S* (*praem.* ab *v*). -nem **R**[s]. *dist. S* 13 hadrosperum **FEa** | pilulis (*Salm. 754[a] D*) *S*. pilus **R**[s]. pipulis **DF**. pop- **Ea**. foliis **z** *B*. ficlis *v* | X · XXXX **DF** *S*. CXXXX **R**[s]. L **Ez**. (**a** *lac.*) X · L *H*. X · XXX *B*. XXX *v* 14 mesospherus **R**[s]. messosferum **F** 15 microsferum **FE** | foliis **R**[s]*S*. -ium *r v* 16 odoris **R**[s]*v*. -ibus *r* 17 nigrior meliori *Müller em. II p. 21* 18 loco **E**[2]*v*. loci *r* 19 aliqui **R**[s]**D**[2]*G*. alii (allu **F**[1]) qui *r*. alii quidem *v* | agrion **R**[s]*S*. -ium *Verc*. acrion *r* | phun **R**[s]*J*. fun **D**[2]d. fu *r*. phu *B*. aliphum *v* | olysatri **E**[2]. holis- **R**[s] | cubitale **FE**

geniculato, in purpuram albicante, radice obliqua villosaque et imitante avium pedes. baccaris vocatur nardum rusticum, 21,135 de quo dicemus inter flores. sunt autem omnia ea herbae praeter Indicum. ex iis Gallicum et cum radice vellitur abluiturque vino. siccatur in umbra, alligatur fasciculis in 5 charta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamen
46 levius. pretium X III. in his probatio una, ne sint fragilia et arida potius quam sicca folia. cum Gallico nardo semper nascitur herba quae hirculus vocatur a gravitate odoris et similitudine, qua maxime adulteratur. distat quod sine 10 cauliculo est et quod minoribus foliis quodque radicis neque amarae neque odoratae.

47 **13.** (27) Nardi vim habet et asarum, quod et ipsum aliqui silvestre nardum appellant. est autem hederae foliis, rotundioribus tantum mollioribusque, flore purpureo, radice 15 Gallici nardi, semine acinosum, saporis calidi ac vinosi, in montibus umbrosis bis anno florens. optimum in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illyrico. foditur, cum folia *a*mittere incipit, et in sole siccatur, celeriter situm trahens ac senescens. inventa nuper et in Threcia herba 20 est cuius folia nihil ab Indico nardo distant.

48 (28) Amomi uva in usu est *ex* Indica vite labrusca, ut

§ 45. 46: (2) Diosc. I 9 init. — (4) Diosc. I 7. — § 47: Diosc. I 9. cfr. Pl. XXI 30. Isid. XVII 9, 7. — (18) cfr. Pl. XXI 134. — § 48. 49: Diosc. I 14.

1 purpuram *coni. J.* -ra *ll.v. cfr. vol. I p. 536 ad II 89. an* e purpura? 2 baccharis *L* 7 leuius **R**^s*v.* lenius *r* | probationi una **Fa** 8 quam **R**^s**E**^2*v.* que quam *r* 10 qua *v.* quam *ll. cfr. VIII 58* 11 et (*om.* quod) **R**^s*SJ* 13 nardi uim **R**^s*v.* -diū **F**. -dum **Eaz** 14 appellantes autem **FE**^1**a** | edere **FEa**. -rae *va.S* 15 *an* minoribusque? *cfr. Diosc.* (*n. luc. p. 19 n. 6*) 16 galli **R**^s | semine **R**^s*S.* semen *B.* simile *rv* | acinorum *JD. cfr. n. luc. p. 18.* (*an* acino simili?) | uinosi **R**^s *Verc.* uen- *rv* 16. 17 montibus in **FEa***va.S* 17 florens **R**^s*S.* -ent *r.* -et *v* 19 amittere *ego.* mi- *ll.v. cfr. vol. III p. 492 ad XVI 246* | sucum **Eaz** 20 Threcia *J.* tre- **D**^1**F**. trechia d. grecia **R**^s. tracia *r.* Thra- *v* 22 ammomi iuba **FEa** | ex *coni. Dal. om. ll.v* | a uite *JD* | aut ut *J*

alii existimavere, frutice *t*ortuoso, palmi altitudine, carpiturque cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. laudatur quam maxime Punici mali foliis simile nec rugosis, colore rufo. secunda bonitas pallido; herba-
5 ceum peius, pessimumque candidum, quod et vetustate evenit. pretium uvae in libras X LX, friato vero amomo X 49
XLIIX. nascitur et in Armeniae parte quae vocatur Otene et in Media et in Ponto. adulteratur foliis Punici et cummi liquido, ut cohaereat convolvatque se in uvae modum.
10 est et quae vocatur amomis, minus venosa atque durior ac minus odorata, quo apparet aut aliud esse aut colligi inmaturum.

(29) Simile his et nomine et frutice cardamomum, se- 50
mine oblongo. metitur eodem modo in Arabia. quattuor
15 eius genera: viridissimum ac pingue, acutis angulis contumax frianti — hoc maxime laudatur —, proximum e rufo candicans, tertium brevius atque nigrius, peius tamen varium et facile tritu odorisque parvi, qui vero costo vicinus esse debet. hoc et apud Medos nascitur. pretium optimi
20 in libras X III.

(30) Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Ara- 51

---

§ 48. 49: Diosc. I 14. — (7) cfr. Verg. B 4, 25. — § 50: Diosc. I 5. — § 51. 52: (394, 1—8) Sol. 33, 5. 6. — Th. IX 4, 2. Diosc. I 81. cfr. Agatharch. m. Erythr. 97. 99. Diod. II 49, 1. III 46, 3. Strabo XVI 778. Pl. VI 154. 155. 161.

---

1 tortuoso *ego coll. Diosc. et v. 9.* m&uoso **R**^{s}. mirt- **E**. myrt- **a** *G*. mut- **D**^{1}**F**. mont- **D**^{2}**dT** *JD*. uenoso *v* 2 manu (-ni **F**) paulatim **FEaz** | leniter **R**^{s}*v*. leui- *r* 4 herbatium **Fa**. -tum **E**. -beceum **R**^{s} 5 euenit **R**^{s}*v*. -iet *r* 6. 7 X·XLIIX (*Salm.*) *H*(*D*). X·XLII·X **DF**. XX·LIIX **Ead**^{1}. XXLIX **R**^{s}. X·XLIX *S*. XLIIX **d**^{2}**T***v* 7 qua **E**. que **F**. (**a** *lac.*) | otenae **FE** 8 punici (*sc.* mali) *ego.* -cis *ll. v. cfr. XXIII 109. 114* | cum in **Ea** 11 a quo **Fa** 14 modo et in *va. S* 15 eius **R**^{s}**D**^{2}*v*. ē **D**^{1}**F**. sunt **Ea** 16 frianti *Brot.* fricant **R**^{s}. -nti *rv* | quod (*pro* hoc) *va. S* | e **R**^{s}*Bas.* eu *r*. eius *v* 17 tercius **FE**^{1}**a** | nicarius peior **FEa** 18 ritum **R**^{s} | uero **R**^{s}**d***S*. -ros **D**^{1}**F**. -rus **D**^{2}**Ea** *G*(*D*). [quod] uerius *v. an* in uero? | uicinius *va. G* 19 optime **E**^{1}**a**. -tume **F** 20 X·III *S*. XIII **R**^{s}. XII *rv*

biae divitias indicari conveniret causasque quae cognomen
illi felicis ac beatae dedere.

Principalia ergo in illa tus atque murra, haec et cum
Trogodytis communis, **14.** tura praeter Arabiam nullis ac
52 ne Arabiae quidem universae. in medio eius fere sunt Atra- 5
mitae, pagus Sabaeorum capite regni Sabota in monte ex-
celso, a quo octo mansionibus distat regio eorum turifera
Sariba appellata; hoc significare Graeci mysterium dicunt.
spectat ortus solis aestivi, undique rupibus invia et a dex-
tera mari scopulis inaccesso. id solum e rubro lacteum 10
53 traditur. silvarum longitudo est schoeni XX, latitudo di-
midium eius. schoenus patet Eratosthenis ratione stadia
XL, hoc est p. $\overline{V}$, aliqui XXXII stadia singulis schoenis de-
dere. attolluntur colles alti, decurruntque et in plana ar-
bores sponte natae. terram argillosam esse convenit, raris 15
54 fontibus ac nitrosis. attingunt et Min*a*ei, pagus alius, per
quos evehitur uno tramite angusto. hi primi commercium
turis fecere maximeque exercent, a quibus et Minaeum
dictum est. nec praeterea Arabum alii turis arborem vi-
dent, ac ne horum quidem omnes, feruntque $\overline{III}$ non am- 20
plius esse familiarum quae ius per successiones id sibi vin-
dicent; sacros vocari ob id nec ullo congressu feminarum

---

§ 53: (15) Th. IX 4, 2. 8. — § 54: (19) Th. ib. 5. — (21) Sol.
33, 6. 7.

---

3 atque *ll.S.* et *v* | murra **R^s** *S.* myrrae **F.** mirrę **a.** mirae
E. myrrha *v.* (*an* murra. ē haec?) 5 atramitae **E**(?)*v.* astra-
$R^s D^2$a *D.* stra **D^1F.** *cfr. § 69. VI 155. Sol.* 7 turiferus **R^s**
8 sariba **D^2Ea** *D.* -bu **D^1F.** arabia **R^{s2}** *e corr. Sol.* saba
T*v* | appellatur **FdTas** 9 spectat ortus **D^2***G.* -ta portus **R^s.**
-tatur tuus (tus **E.** thus **ad**) *r.* -tans ortus *v* | rupibus — dex-
tera **R^s***v.* *om. r* 10 maris **Ea***va.H* | inaccessa *va.H*
11 choeni **FEa** (*passim*). schoenorum *va.H* 13 XXII **R^s***va.G*
16 Minaei *B.* -nei **$D^2 d^2$.** -nent **R^s.** minmei **D^1.** minimei
Fd^1. -mey **a.** -me **E.** -niei *v* 17 hi primum **R^s.** ipprimi **F**
20 fecerunţque **R^s** | $\overline{III}$ *S.* III **R^s.** *om r.* MMM *G.* CCC *v*
nunc **R^s** 21 que **FEa** | ius **E***v.* eius **DFa.** plus **R^s.** tus *D* |
id esse sibi **R^s***S* | uim dicent **R^s**

funerumque, cum incidant eas arbores aut metant, pollui atque ita religionem mercis augeri. quidam promiscuum tus iis populis esse tradunt in silvis, alii per vices annorum dividi.

5 (31) Nec arboris ipsius quae sit facies constat. res in 55 Arabia gessimus et Romana arma in magnam partem eius penetravere, Gaius etiam Caesar Augusti filius inde gloriam petiit, nec tamen ab ullo, quod equidem sciam, Latino arborum earum tradita est facies. Graecorum exempla vari- 56 10 ant: alii folio piri, minore dumtaxat et herbidi coloris, prodidere, alii lentisco similem subrutilo folio, quidam terebinthum esse, et hoc visum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quae scripsit ad C. Caesarem Augusti filium ardentem fama Arabiae, tradit contorti esse 15 caudicis, ramis aceris maxime Pontici, sucum amygdalae modo emittere, talesque in Carmania apparere et in Aegypto satas studio Ptolemaeorum regnantium. cortice lauri esse 57 constat; quidam et folium simile dixere: talis certe fuit arbor *S*ardibus, nam et Asiae reges serendi curam habuerunt. 20 qui mea aetate le*g*ati ex Arabia venerant, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, virgis etiam turis ad nos commeantibus, quibus credi potest matrem quoque teretem enodi fruticare trunco.

(32) Meti semel anno solebat minore occasione ven- 58 25 dendi; iam quaestus alteram vi*n*demiam adfert. prior atque.

---

§ 56: Th. IX 4, 2. 7. 8. — Iuba fr. 51 Mü. Sol. 33, 8. Strabo XVI 782. — § 57: (17) Th. IX 4, 2 extr. 9.

---

1 incidant **R**[s] *v*. indicant *r* 2 religionem mercis **R**[s] *S*. -one (-onem **D**) merces *rv*(*D*) 3 tus **R**[s] *S*. ius *rv* | his **FEa** 8 petit **FE** (**a** *lac.*) 9 earum **DFE***v*(*H*). etiam **R**[s] *L* | careant **E** 10 colores **R**[s] 11 folio *ll*. *v*(*S*). *om. Dal.* 13 G. **FE** 16 emitteret **Fda** 17 satas (**D**?) *v*. -ta *ll* | stadio **Fd**[1] | ptolaemeorum **FE**[1]. ptolomae- **E**[2]**a** *va. Verc.*(*D*). *cfr.* § 76 18 quidem **a**. ēē qu- **E**[1] | certe talis **Ea** 19 Sardibus *v*. ardi- **FE**. arbi- **a** 20 legati *v*. laetica **F**. let- **Ea** | uenerunt *v* 22 teretem **D**[2] *G*(*D*). -te *r*. -te et **z** *H*. -tem et *v* 25 iam **D**[2] *v*. uiam *r* | uindemiam *Verc.* uid- **D**[3]. uiam *rv*

naturalis vindemia circa canis ortum flagrantissimo aestu,
incidentibus qua maxime videatur esse praegnas tenuissi-
musque tendi cortex. laxatur hic plaga, non adimitur; inde
prosilit spuma pinguis. haec concreta densatur, ubi loci
natura poscat, tegete palmea excipiente, aliubi area circum- 5
pavita. purius illo modo, sed hoc ponderosius. quod in
59 arbore haesit, ferro depectitur, ideo corticosum. silva divisa
certis portionibus mutua innocentia tuta est: nemo saucias
arbores custodit, nemo furatur alteri. at Hercules Alexan-
driae, ubi tura interpolantur, nulla satis custodit diligentia 10
officinas. subligaria signantur opifici; persona additur capiti
densusve reticulus; nudi emittuntur: tanto minus fidei apud
60 nos poena quam apud illos silvae habent! autumno legitur
ex aestivo partu; hoc purissimum, candidum. secunda vin-
demia est vere, ad eam hieme corticibus incisis. rufum hoc 15
exit nec conparandum priori. illud carfiathum, hoc dathia-
thum vocant. creditur et novellae arboris candidius esse,
sed veteris odoratius. quidam et in insulis melius putant
61 gigni, I u b a in insulis negat nasci. quod ex eo rotundi-
tate guttae pependit, masculum vocamus, cum alias non fere 20
mas vocetur ubi non sit femina; religioni tributum, ne
sexus alter usurparetur. masculum aliqui putant a specie
testium dictum. praecipua autem gratia mammoso, cum
h*a*erente lacrima priore consecuta alia miscuit se. singula

---

§ 58. 59: (1) Sol. 33, 8. — (4) Th. IX 4, 4. 5. — § 60: (18) Th. IX 4, 10. Iuba fr. (51*: deest FHG III p. 479). — § 61: (19. 20) Diosc. I 81 init. (cfr. Verg. B 8, 65). — (22. 23) Isid. XVII 8, 2.

---

2 praegnans **E**^{2}*v a. J* 5 circumpauita **DFa***v*. -imenta **E** 7 hęc sit **E**^{1}**a**. hae//// **F**^{1} 8 nemo **z***S*. neque **DFE** (**a** *lac.*). neque ullus *v*. *an* nemoque? 10 ubi *v*. aubi **FE** 11 opifici **D**^{2}*v*. opici (-iti **F**^{1}) *r* 13 poena *ll. v*. poma *D*. penates *Müller em. II p. 22* 14 ex *v*. et *ll*. ab (*Chiffl.*) *H* | secundum **FE**^{1}**a** 16 carfiathum **F**^{2}**E***v*(*S*). -tum **F**^{1}**a**. carphi- *Brot*. -pheotum *C* | dathiatum **F**^{1}**a** *H Brot*. 17 esse *ll. v*(*S*). *om*. *C* 18 odoratius *om*. **Fd**^{1} | quidem **FE**^{1}**a** | in *om*. **Ea** *Dal*. (*errore*) 23 teſtium *v*. tert- *ll* | gratia **M**. -tia ē *rv* 23. 24 mammo coherente **M** 24 consecuto **FE** (**a** *lac.*) | se *om*. **M**

haec manum inplere solita invenio, cum minore deripiendi aviditate lentius nasci liceret. Graeci stagonian et atomum 62 tali modo appellant, minorem autem orobian. micas concussu elisas mannam vocamus. etiamnum tamen inveniun-
5 tur guttae quae tertiam partem mnae, hoc est XXVIII denariorum pondus, aequent. Alexandro Magno in pueritia sine parsimonia tura ingerenti aris paedagogus Leonides dixerat, ut illo modo, cum devicisset turiferas gentes, supplicaret. at ille Arabiae potitus ture onustam navem misit
10 et exhortatus est, ut large deos adoraret. tus collectum 63 Sabotam camelis convehitur, porta ad id una patente. degredi via capital reges fecere. ibi decumas deo quem vocant Sabin mensura, non pondere, sacerdotes capiunt, nec ante mercari licet: inde inpensae publicae tolerantur; nam
15 et benigne certo dierum numero deus hospites pascit. evehi non potest nisi per Gebbanitas, itaque et horum regi penditur vectigal. caput eorum Thomna abest a Gaza, nostri 64 litoris in Iudaea oppido, |XXIIII| · XXXVII · D p., quod dividitur in mansiones camelorum LXV. sunt et quae sacer-

§ 61: (1) Th. IX 4, 10. — § 62: Diosc. I 81 init. 83. — (5) Th. ib. — (6) Plut. apophth. 179[f]. — § 63: cfr. Ps-Arrian. per. m. Erythr. 27. — (12—14) cfr. Th. IX 4, 6.

1 inuio **M** | minore **M***v*. inope *r* | diripiendi **E***va.D*
2 stragonian **M**. strig- *va.B* 3 orobian **M***S*. -am **F***v*(*G*). arabiam **E***B* 4 etiannū **F**. -amnunc **E**[2]*S* 5 certam (*pro* tertiam) **M** | mnae **M**. minae *rv*. *cfr. XXI 185. XXXV 107* | XXVIII **Esz** (**a** *lac.*) *H*. -VIIII **DF**. XXXIX *v*. XXXIII *P*
9 arabiae **MEa***D*. -ia **DF***v*. *cfr. luc. p. 86* 10 et **M***D*. ei *rv* | est **M***D*. *om. rv* | adoraret **Ea***v*. odor- **DF**. or- **M** | collectam **E**[1]. -ta in **E**[2] 11 sabotam **M***v*(*J*). -ta (-tha **a**) *rH* | digredi **a***va.Brot.* 12 capitale *va.S* | reges **MD**[2]*J*. leges *rv* | fere **M** | uocans **F** 13 sabin **M***v*. ibi in *r* 14 publice **FE**
15 dierum **M***D*. iterum *rv*. itinerum *Ven*. *cfr. luc. p. 87*
16 gebbanitas *v*(*D*). cebba- **DFa**. geba- **E**[2]*C*. ceba- **E**[1]. crebia- **M**. *cfr. § 68. 69. 93. VI 153* 17 zaza **F**. *de mendo cfr. V 65. 68. VI 144* 18 |XXIIII| *ego*. LXXIIII · L **M**. XXXXIIII *rH*. |XIIII| *D*. LXXX *v* | XXXVII **M***v*. -VI *r*. LXXXVII *D*. XXVII *G* | D *om. va.S* 19 LX **M**[2]. LXII *va.H*

dotibus dantur portiones scribisque regum certae. sed praeter hos et custodes satellitesque et ostiarii et ministri
65 populantur. iam quacumque iter est aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo aut pro mansionibus variisque portoriis pendunt, ut sumptus in singulas camelos X DCLXXXVIII ad nostrum 5 litus colligat, iterumque imperii nostri publicanis penditur. itaque optimi turis libra X VI pretium habet, secundi X V, tertii X III. adulteratur apud nos resinae candidae gemma
36 perquam simili, sed deprehenditur quibus dictum est modis. probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut sta- 10 tim ardeat, item ne dentem recipiat potiusque in micas frietur.

66 **15.** (33) Murram in isdem silvis permixta arbore nasci tradidere aliqui, plures separatim, quippe multis locis Ara-
69 sq. biae gignitur, ut apparebit in generibus. convehitur et ex 15 *in*sulis laudata, petuntque eam etiam ad Trogodytas Sabaei transitu maris. sativa quoque provenit, multum silvestri praelata. gaudet rastris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata.

67 (34) Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, 20 caudice duro et intorto, crassiore quam turis, et ab radice etiam quam reliqua sui parte. corticem levem similemque

---

§ 65: (8) Diosc. I 81. Isid. XVII 8, 2. — § 66: Diosc. I 77. Th. IX 4, 2. Sol. 33, 9. Diod. V 41, 6. — § 67: Th. IX 4, 3. 7. 8. Iuba fr. 50 Mü. Sol. 33, 10.

---

2 hostiarii **E***va.H.* -trearii **F** | ministeri **F**. -rii **E** 5 singulas **M***D*. -los *rv*. *cfr. VIII 67. XI 164* 6 publicanis **D**^{2}*v*. -ans is (his **E**^{2}**d**^{2}) *r* 7 habet **E**^{2}*v*. -ent *r* | secundi **D**^{2}*D*. -da *rv* 8 tertii **D**^{2}*D*. -tia *v*. ueriti (-tia **D**^{1}) *r* | adulterantur **FE**^{1}**a** | gemmę **Fa**. -mme **E**^{1} 9 simili *v*. -lis *ll* 10 amplitudine *ll.v.* *an* ac pinguedine? 11 potius quam *v*. *cfr. n. luc. p. 40 n. 14* | inimicas **FE**^{1}**a** 12 frietur *G*. frige- **D**^{1}**FE**^{1}**a**. frice- **D**^{2}**d**. fringitur **E**^{2}. frangatur *v* 13 myrram **FEad***va.S* (*semper*) | permixta **DFd***G*. -tam **Ea***v*(*Brot.*) | arbore **F**^{2}**d***G*. -rē *rv*(*Brot.*) 14 in locis *va.S* 16 insulis *G*. iluis **E**^{1}. siluis *rv*(*D*) 17 peruenit **E** 21 cruris *coni. Dal. e Th.* (ἣ κνημοπαχές)

unedoni scabrum alii spinosumque dixere, folium olivae, verum crispius et aculeatum, Iuba olusatri. aliqui similem iunipero, scabriorem tantum spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. nec non fuere qui e turis 5 arbore utrumque nasci mentirentur.

(35) Inciduntur bis et ipsae *i*sdem*que* temporibus, sed 68 a radice usque ad ram*os* qui valent. sudant autem sponte prius quam incidantur stacte dicta, cui nulla praefertur. ab hac sativa et in silvestri quoque melior aestiva. non dant 10 ex murra portiones deo, quoniam et apud alios nascitur; regi tamen Gebbanitarum quartas partes eius pendunt. cetero passim a vulgo coemptam in folles confer*c*iunt, nostrique unguentarii digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

15 **16.** Genera complura: Trogodytica silvestrium prima, 69 sequens Min*a*ea, in qua et Atramitica est et Gebbanitica et Ausaritis Gebbanitarum regno, tertia Dianitis, quarta collaticia, quinta Sambracena a civitate regni Sabaeorum mari proxima, sexta quam Dus*a*ritim vocant. est et candida uno

---

§ 68: (6—8) Diod. V 41, 6. Th. IX 4, 10. Diosc. I 77. Athen. XV 688^{c}. Suid. s. v. σκακτή. Sol. 33, 9. — § 69: Diosc. I 77. — (16) Ps-Arrian. par. m. Erythr. 24 extr.

---

1 oliuę **a***v*. obl- **E**. ///oliue **F**. (πτελέᾳ, *non* ἐλαίᾳ *Th.*) 3 rotundiore *v*(*J*). -rem *ll.S* 4 nec non — 7 ualent *om.* **a** 4. 5 e turis arbore *v*. et ruris arborem *ll* 6 binis **E**^{2} | ipsae iisdemque *v*. -sas (-sae **E**^{2}) denique *ll* 7 ramos *v*. ramum **D**^{2}. ram **D**^{1}**F**. aram **E**. *an* ramorum? 8 incidatur **Fd** | stacte **E**^{1}**ad***D* (*cfr. Fels p. 65*). -tę **DF**. -tē **E**^{2}. -ten *v* | dictā **E**^{2}*va.D* 9 satiua *v*. stat- **FE**. stact- **a** 11 gebbanitarum **Ead***v*(*D*). gaebba- **DF**. geba- *C* (*item infra*). *cfr. § 63* 12 confertiunt **FE**. conuert- **a**. confarciunt *va.H* 13 dgerunt **E**^{1}. id ger- **E**^{2}**a** 16 Erythraea sequens et *va.G* | Minaea *B*. -nea **D**^{2}. in ea *r. om. v* | in qua *ll.G*. in aqua (qua *B*) stactea *v* | et *om. SJ* | astramitica *ll.D*. *cfr. § 52* | et gebbanitica **a***v*(*J*). et gaebb- *r. om. G* 17 austaritis **E**. auser- (ausir- *C*) *va.Bas.* | gaebbanitarum *ll* | Caucalitia *coni. H e Diosc.* 18 sambracena **E**^{2}*S*. semb- *rv*. *cfr. infra et VI 78* 19 Dusaritim *Bas. cfr. Steph. Byz. s. v.* Δουσαρή *et Hesych.* dusyr- **DF**. syr- **a**. dusir- **E***J*. durisitin *v*

tantum loco, quae in Mesalum oppidum confertur. probatur
Trogodytica pinguedin*e* et quod aspectu aridior est sordida-
que ac barbara, sed acrior ceteris. Sambracena praedict*a*
70 ante alias hilaris, sed viribus tenuis. in plenum autem pro-
batio est minutis glaebis nec rotundis, in concretu albicantis 5
suci et tabescentis utque fracta candidos ungues habeat,
gustu leniter amara. secunda bonitas intus variae; pessima
qu*a*e intus nigra, peior, si etiam foris. pretia ex occasione
ementium varia: stactae a X III ad X L, sativae summum
X XI, Erythraeae XVI — hanc volunt Arabicam intellegi 10
—, Trogodyticae nucleo XVI·S, ei vero quam odorariam
71 vocant XII. adulteratur lentisci glaebis et cummi, item cu-
cumeris suco amaritudinis causa, sicut ponderis spuma ar-
genti. reliqua vitia deprehenduntur sapore, cummis dente
lentescens. fallacissime autem adulteratur Indica murra, 15
quae ibi de quadam spina colligitur. hoc solum peius In-
dia adfert, facili distinctione: tanto deterior est.
72 **17.** (36) Ergo transit in mastic*h*en, quae et ex alia
spina *f*it in India itemque in Arabia; lainam vocant. sed
mastiche quoque gemina est, quoniam et in Asia Graecia- 20

---

§ 70: (5—8) Diosc. I 77 med. — § 71: (12) Diosc. ib. ante med.

---

1 Messalum *va.D. cfr. VI 158* 2—12 *om.* **a** 2 trogodytica *v.* -cȩ *ll* | pinguedine *v*(*Brot.*). -nis **Ez**. -uidinis **DF**. -uitudine *G* | est **E**[1]*v*(*D*). & **F**. *del.* **E**[2]*S*. *om.* **Dd** 3 praedicta *ego*. -dictis *ll*. -dicatur *D*. -dictis caret uitiis **D**[3]*v*. *om.* **z**
4 probationem (*om.* est) **Fd** 6 tabescentis **D**[2]*v*. taue- **E**[1]. -nte **E**[2]. auescentes **D**[1]**F** | utique **E**[2]*Ven.* | confracta **z***va.G*
7 uariae **DF***G*. -ie **d**. -ia **E***v* 8 quae *v*(*D*). que **DFd**. *om.* **E***G*
9 a X· III ad X·L *S*. a XIII ad XL *ll H*. uero a VI ad L *v* | ad XVI *va.S* 10 hanc **E**[2]*v*. hac **FE**[1] 11 XVI S, ei *S*. XVI. sei **Ed**. XIV sei **DF**. XIII eius *B*. XIII seiae *v* 12 XII **D**[2] *in ras. D*. XIIII *rv*. (*an* XVII?) | lentici **FE**[1]**a** | cummitem **FE**[1]. cumi- **a** 14 sapori **E**[1]**a** | gummis **Ea** 15 lentescentis **E**[2]*va.G* | fallacissima **Eaz**. facillime *va.G* 16 de *ll.G. an* e (ae)? 18 mastichen *G*. -cen *ll* (*passim*). -cem *v*
19 fit *v*. fit *ll* | lainam *ll*. (*Salm.*) *Brot.* lamam *v* 20 mastichen **M**

que reperitur herba a radice folia emittens et carduum similem malo, seminis plenum ac lacrimae, quae erumpit incisa parte summa, vix ut dinosci possit a mastiche vera. nec non et tertia in Ponto est, bitumini similior, laudatissi-
5 ma autem Chia candida, cuius pretium in libras X̶ X, nigrae vero X̶ II. Chia e lentisco traditur gigni cummium modo. adulteratur ut tura resina.

(37) Arabia etiamnum et ladano gloriatur. forte casu- 73 que hoc et iniuria odorum fieri plures tradidere, caprasque,
10 maleficum alias frondibus animal, odoratorum vero fruticum adpetentius, tamquam intellegant pretia, carpere germinum caules praedulci liquore turgentes destillantemque ab *i*is casus mixtura sucum inprobo barbarum villo abstergere. hunc glomerari pulvere, incoqui sole, et ideo in ladano ca-
15 prarum pilos esse. sed hoc non alibi fieri quam in Nabataeis, qui sunt ex Arabia contermini Syriae. recentiores ex 74 auctoribus storbon hoc vocant traduntque silvas Arabum pastu caprarum infringi atque ita sucum villis inhaerescere, verum autem ladanum Cypri insulae esse, ut obiter quaeque
20 genera odorum dicantur, quamvis non terrarum ordine. si-

---

§ 72: (1) Th. VI 4, 9. — (4. 5) Diosc. I 90. 51 extr. Isid. XVII 7, 51. 8, 7. — § 73: Herod. III 112. Diosc. I 128. — (12. 13) cfr. Sol. 27, 48. — § 74. 75: Diosc. I 128. cfr. Pl. XXVI 47.

---

1 a **M***J*. *om.* *rG*. e *v* 2 malo **D**²*B*. alo *rv* | ac **M***D*. *om.* *rv* | lacrimae quae **M***D*. -maeque **DFE**¹**a**. -ma ęque **E**². -maque *B*. -ma quae *v* 3 dinosci **M***v*(*J*). id no- *r*. digno- *Verc.* | possit **M***v*. -sset *r* 4 bitumini **M***J*. -nis *rv* 5 X· X *J*. X̶ X: (= *decem sextans*) **M***D*. XX *rv* 6 X· II *J*. X̶. IN. **M** (bini *coni. Mone*). XII *rv* | chiae lentis contraditur **FEa** 7 ut tura **DFEa***v*. ut a **M**. (ture et *B e Diosc.*) 8 etiam nunc **M***JD* 9 odorum **M***D*. -ris *C*. -res *rv* | capras quae **M**. -prisque **Ea**. -ras *va.S* 11 adpetentius **M***G*. exp- *v*. et petentibus *r* | intellegat **M***D*. *sed cfr. vol. V p. 487 ad XXXII 59* | caſpere **FE**¹. cap- **E**²**a**. *om. HBrot. errore* 12 torrentes **M** | distillantemque **F**²**Ea***va.S* | is **M***D*. his *rC* 13 mixturā **E** 14 puluere *G*. -rem *ll* (*praem.* in) *v* 15 nabatae his **FE**¹**a** 17 storbon **M***J*. strob- *rv*. stobolon **z***S* 19 insulae **M***G*. -lā **Ead**. -la **DF** (*praem.* in) *v*

militer hoc et ibi fieri tradunt et esse oesypum hircorum barbis genibusque villosis inhaerens, sed hederae flore deroso, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros. dein nebula sole discussa pulverem madentibus villis adhaere-
75 scere atque ita ladanum depecti. sunt qui herbam in Cypro, 5
ex qua id fiat, ledam appellent; etenim illi ledanum vocant. huius pinguia insidere; itaque et tractis funiculis herbam eam convolvi atque ita offas fieri. ergo in utraque gente bina genera, terrenum et facticium. id quod terrenum est
76 friabile, facticium lentum. nec non fruticem esse dicunt in 10
Carmania et super Aegyptum per Ptolemaeos tralatis plantis aut, ut alii, degenerante in id turis arbore, colligique ut cummim inciso cortice et caprinis pellibus excipi. pretia sunt laudatissimo in libras asses XXXX. adulteratur myrti bacis et aliis animalium sordibus. sinceri odor esse debet 15
ferus et quodam modo solitudinem redolens, ipsum visu aridum tactu statim mollescere, accensum fulgere odore iucundo; gravi myrtatum deprehenditur crepitatque igni. praeterea sincero calculi potius e rupibus inhaerent quam pulvis. 20

---

§ 76: (17) Diosc. I 128 med.

---

1 et ibi **MD**[2]*G*. tibi **D**[1]**FE**[1]. om. **a**. ibi **E**[2]*S*. et hoc ibi *v* | oesypum *Bas*. -sopum **M**. osyfum **FEa**. cesyphum *v* 2 edere **FEa**. -rae *va.S* 3 mantinis **FEa** | rorulentas **F**[2]**Ea**. -tes **F**[1] 4 solae **FE**. solue **a** | discussa **M***G*. -ssam **DFa**. -ssa in **E***v* | mandentibus **FEa** 6 appellent **M***v*(*D*). -llant *rH* 7 *an* huius foliis? *cfr. Diosc.* | pinguia **M***J*. -ue *C*. -ui *rv* | insidens *CBas*. exsudare *D* | itaque **E***v* (**a** *lac.*). etenim itaque **M** (*prava iteratione*). atque **FdT** | et tractis **MDFd**. attr- **E***v* 9 et — terrenum *om*. **M** 10 triabile **FE** 11 ptholęmeos **E** | translatis **E**[2]*va.J* 12 aut ut **M***v*(*J*). aut *r*. ut **d***S* | degenerante **M***J*. genera ante *r*. -rante *G*. -rari *v* | in id *ll.S*. et id *G*. et id in iis ut *v* 13 incinciso **F**. -naso **E** 14 laudatissima **E**[1]. -mae **E**[2] 15 sincerus **E** | debet esse *va.J* 16 uisum **FE**[1] 17 tactus **FE** 18 iucunde **FT** (*P*)*S* *subl. dist.* -da **E**[1]. (**a** *lac.*) | graui myrtatum *J*. (*dist. D*). graui tum myrta (-tata *S*) *ll.S*. gratuitum (gratum *Bas.*) myrtata (-rrata *va.B*) *v* | deprehenduntur crepitantque in **DFEd***va.J* | igne **E**[2]*va.S* 19 praeter eas **FE**

(38) In Arabia et olea dotatur lacrima, qua medicamen- 77
tum conficitur Graecis enhaemon dictum, singulari effectu
contrahendis vulnerum cicatricibus. in maritimis hae fluc-
tibus aestuque operiuntur, nec bacae nocetur, cum constet
5 in foliis salem relinqui.

Haec sunt peculiaria Arabiae, et pauca praeterea com- 78
munia alibi dicenda, quoniam in iis vincitur. peregrinos
ipsa mire odores et ad exteros petit: tanta mortalibus sua-
rum rerum satias est alienarumque aviditas. (39) petunt
10 igitur in Elymaeos arborem bratum, *cu*presso fusae similem,
exalbidis ramis, iucundi odoris accensam et cum miraculo
historiis Claudi Caesaris praedicatam. folia eius insper-
gere potionibus Parthos tradit; odorem esse proximum
cedro fumumque eius contra ligna alia remedio. nascitur
15 ultra Pasitigrim finibus oppidi Sostrat*ae* in monte Scanchro.
(40) petunt et in Carmanos arborem stobrum ad suffitus, 79
perfusam vino palmeo accendentes. huius odor redit a ca-
maris ad solum, iucundus, sed adgravans capita, citra dolo-
rem tamen; hoc somnum aegris quaerunt. his commerciis 80

---

§ 77: Th. IV 7, 2. 1. (cfr. Strabo XVI 777. Pl. XXIII 72. Cels. V 19 init.). — (4) cfr. Pl. XIII 139. — § 78: cfr. Pl. XXIV 102. (Diosc. I 104). Claud. fr. 3 Peter. — § 80: (404, 3) Iuba fr. 52 Mü. — Herod. III 97.

---

1 quam dicamentum **F**[1]**E**[1]**a**. qua indis medi- **dT***S* 2 a graecis **E**[2] | enbemon **E**. inb- **a**. inbaenon **F** | effectum **M**. ex fectu **F** 8 miros **M**. mirę **E**[1]**a**. -rrę **E**[2]. myrrae **z***va.G* 9 satias **M***J*. satietas **a***v*. saci- *r*. *cfr. V 6. X 172. XIII 130. (VIII 209)* | aliarumque **M** 10 brathum **M**. -tam **Ea**. brutam *va.H* | cypresso *ll* | fuse **E**. fuisse **a**. russae **M** 12 caesaris claudi historiis **M** | praedicata **FEa** 14 alio **M** 15 phasin tigrim **M**. -rimque *va.B* | in finibus **E**[2]*va.D* | oppido **M** | Sostratae *ego coll. VI 136*. sostrae **M***D*. soytrae **F**. scy- *rv*(*J*). Sittacae *B* | scanchro **Md***J*. -ntro **a**. -nthro *v*. schantro *r*. Zagro *B e VI 131*. (*cfr. VI 136* chasiro *vel* castro *ll*)
16 carmanios **M**. charmonos **FEa** | arbore **F**[1]**Ea** | stobrum **FT***S*. isto- **M**. istrobum **E**. ystr- **a**. str- *v* 17 accendentes **F***C*. actend- **M**. acced- **Ea***v* | redit **M***v*. reddit *r* 18 iocundos **FEa**

Carra oppidum aperuere, quod est ibi nundinarium. inde Gabbam omnes petere solebant dierum viginti itinere et Palaestinen Syriam. postea Characem peti coeptum ac regna Parthorum ex ea causa, auctor est Iuba. mihi ad Persas etiam prius ista portasse quam in Syriam aut Aegyptum 5 videntur Herodoto teste, qui tradit singula milia talentum 81 annua turis pensitasse Arabas regibus Persarum. ex Syria revehunt styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. cetero non alia sunt ligni genera in usu quam odorata, cibosque Sabaei coquunt turis ligno, alii 10 murrae, oppidorum vicorumque non alio quam ex aris fumo atque nidore. ad hunc ergo sanandum styracem in follibus petunt hircinis suffiuntque tecta: adeo nulla est voluptas quae non adsiduitate fastidium pariat. eundem et ad serpentes fugandas urunt in odoriferis silvis frequentissimas. 15

82 **18.** (41) Non sunt eorum cinnamomum aut casia, et tamen felix appellatur Arabia, falsi et ingrati cognominis, quae hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria 83 quae dis intellexerant genita inurentium defunctis. periti 20 rerum adseverant non ferre tantum annuo fetu, quantum Nero princeps novissimo Poppae*ae* suae die concremaverit. aestimentur post ea toto orbe singulis annis tot funera acervatimque congesta honori cadaverum quae dis per sin-

§ 81: cfr. infra § 125. — Agatharch. m. Erythr. 99. Strabo XVI 778. Diod. II 49, 3. Sol. 33, 10. — (14) Herod. III 107. cfr. Pl. X 195.

1 carra *ll.J.* -rras *B.* -rracem *v* | ibi **M***D.* illi *r.* illis *v* 3 ac **M***v.* ad *r* 8 foris **M** 9 ligni sunt **FEa***S* 10 cogunt **FE**[1]**a** 12 styracem **M***J.* urunt sty- *rv* 12.13 follibus petunt **M***J.* pellibus *rv* 13 effiuntque **E**. effici- **Fa** 15 frequentissima **FEa** 17 falsi (-so *v*) et ingrati **Mz***v*(*J*). -sa et ingrata *rG* 18 super his **FEa** 19 beatam **MD**[2]*B.* -tum *v.* tam **D**[1]. am *r* | illa . . hominem *va.B* | luxurię **E**. -rie **a** 20 inurentium **MD**[2]*D.* ure- *rS.* adhibens urendis *v* 21 adseuerant **D**[2]*G.* adstuer- **DF**[1]. adsuer- **M**. adstruer- **F**[2]. astruxer- **E**. -erunt *v* 22 Poppaeae (*Budaeus*) *G.* -ppae **DF**. pompae **M***v.* puppę **E** 24 dispersa **Ea**

gulas micas dantur. nec minus propitii erant mola salsa supplicantibus, immo vero, ut palam est, placatiores. verum Arabiae etiamnum felicius mare est; ex illo namque margaritas mittit. minimaque computatione miliens centena 5 milia sestertium annis omnibus India et Seres et paeninsula illa imperio nostro adimunt: tanti nobis deliciae et feminae constant. quota enim portio ex illis ad deos, quaeso, iam vel ad inferos pertinet? 84

19. (42) Cinnamomum et casias fabulose narravit anti- 10 quitas princepsque Herodotus avium nidis et privatim phoenicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inviis rupibus arboribusque decuti carnis quam ipsae inferrent pondere aut plumbatis sagittis, item casiam circa paludes, propugnante unguibus diro vespertilionum genere aligeris- 15 que serpentibus, his commentis augentes rerum pretia. comitata vero fabula est ad meridiani solis repercussus inenarrabilem quendam universitatis halitum e tota paeninsula existere tot generum aurae spirante concentu, Magnique Alexandri classibus Arabiam primum odoribus nuntiatam in 20 altum. omnia falsa, si quidem cinnamomum idemque cinnamum nascitur in Aethiopia Trogodytis conubio permixta. hi mercantes id a conterminis vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regant neque remi trahant vel 85 86 87

§ 83: (1. 2) cfr. Pl. praef. § 11. (Sen. benef. I 6, 3). — § 84: (4. 5) cfr. Pl. VI 101. — § 85: Herod. III 111. Ar. IX 13 extr. Ael. XVII 21. Antig. Car. 43 (49). Pl. X 4. 97. — (13) Herod. III 110. Th. IX 5, 2. — § 86: Herod. III 113 init. Diod. III 46, 4. — (20) cfr. Sol. 30, 30. — (21) cfr. Pl. VI 168.

3 arabia **M** 5 et **M**D. *om.* *rv* | paeninsulaque *va.D* 8 uel **M**J. uti *rv* 9 cassias **F**[2] *passim* | fabulosae **F**. -sa *va.H* 10 princepsue **FE***va.S.* (a *lac.*) 11 siti **Ea** 12 arborum **M** | cauernis **M** | ipsae inferrent **M***v*. ipse inferet *r*. -rret **dTz***D* 13 et (*pro* aut) **M** | casia **M** 17 et tota **M**. & uta **F** 18 aure **Fa**. autrę **E**[1]. aura e *S*. -ris *va.G* | concentu **M***v*(*J*). -eptum *rS* 19 ..... m odoribus **M**. odore primum *rva.D* | nunciatū **F** 19. 20 in eptum **M** 22 hii **M**. in **E**. ii *vaH.* | cum (com **F**[1]) terminis **FEa** 23 regant **D**[2]*v*. secant **D**[1]. rexant **Ea**. rexeant **F**[1]. sexant **F**[2]**d**

inpellant vela, non ratio ulla adiuv*et*: omnium instar ibi
sunt homo tantum et audacia. praeterea hibernum mare
88 exigunt circa brumam, euris tum maxime flantibus. hi recto
cursu per sinus inpellunt, atque a promunturii ambitu ar-
gestae deferunt in portu*m* Gebbanitarum qui vocatur Ocilia. 5
quam ob rem illi maxime id petunt, produntque vix quinto
anno reverti negotiatores et multos interire. contra reve-
hunt vitrea et aēna, vestes, fibulas cum armillis ac moni-
libus. ergo negotiatio illa feminarum maxime fide constat.
89 Ipse frutex duum cubitorum altitudine amplissimus pal- 10
mique minimus, quattuor digitorum *c*rassitudinis, statim a
terra VI digitis surculosus, arido similis, cum viret, non
odoratus, folio origani, siccitat*e* gaudens, sterilior imbre,
caeduae naturae. gignitur in planis quidem, sed densissi-
mis in vepribus rubisque, difficilis collectu. metitur non 15
nisi permiserit deus. Iovem hunc intellegunt aliqui, Assa-
binum illi vocant. XLIIII boum caprarumque et arietum
extis impe*t*ratur venia caedendi, non tamen ut ante ortum
solis aut post occasum liceat. sarmenta hasta dividit sacer-
90 dos deoque partem ponit, reliquum mercator in massas con- 20
dit. est et alia fama cum Sole dividi ternasque partes fieri,
dein sorte gemina discerni quodque Soli cesserit relinqui
91 ac sponte conflagrare. praecipua bonitas virgultorum tenuis-

---

§ 88: (5) cfr. Pl. VI 104. — § 89. 90: cfr. Th. IX 5, 2. Sol. 30, 30. — (15) Sol. 30, 31. Th. ib. extr. — § 91: Th. IX 5, 1. Sol. 30, 30. —

---

1 uela˙*ego* (*et˙dist.*). non uela *ll.v* | ulla **D**^{2}*v*. illa *r* | adiuuet *v*. -uuit *ll* | comnium **E**. comi- **a**. cum omni- *va.S* | instar ibi *v*. -abiri **DF**^{1}. -abili **F**^{2}**Ea** 2 sint *va.S* 3 exigant **Ea***va.Bas.* 4 inpellant **F** | argestę **FE**. -te **a***v* 5 portum *v*. -tu *ll* | ocilia *ll.S*. -la *v*. Ocelis (*P*) *Brot. e VI 104* 8 aena *ll.S*. ahena *G*. aenea *v*(*D*) | monilibus **a***v*. mun- **FE** 11 grassitudinis **FE**^{2}**a**. gross- **E**^{1} 13 siccitate *v*. -ati *ll* 14 ceduę **F**. caeu duę **E**^{3}. ceu dirae *va.G* | in planis **D**^{2}*v*. *om. r* 18 impetratur˙*v*. -eratur *ll* | ut *ll.D*. aut *v* 19 liceat **D**^{2}*D*. -cet *rv* 20 mercatur **FE**^{1}**a** | massas **E**^{2}**z***H*. na- *v*. assas *r* | condidit **F**. abscondit **a** 21 est et *v*. est **D**^{2}*D*. et *r* 22 gemina **Ea***H*. -ia **F**. germina **z***v*. cremia *G*

simis partibus ad longitudinem palmi, secunda proximis breviore mensura, atque ita ordine. vilissimum quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis, in quo summa gratia, eaque de causa praeferuntur cacumina, ubi
5 pluri*m*us torpet. ipsum vero lignum in fastidio propter origani a*c*rimoniam, xylocinnamomum vocatur. pretium *ei* in libras X̶ X. quidam cinnami duo genera tradidere, candidius nigriusque, et quondam praeferebatur candidum, 92
nunc contra nigrum laudatur atque etiam varium praeferunt
10 candido. certissima tamen aestimatio, ne sit scabrum atque ut inter sese tritum tarde frietur; damnatur in primis molle aut *c*ui lab*e*t cortex. ius eius a Gebbanitarum rege solo 93 proficiscitur; is edicto mercat*u* vendit. pretia quondam fuere in libras denarium milia. a*u*ctum id parte dimidia est
15 incensis, ut ferunt, silvis ira barbarorum. id acciderit ob iniquitatem praepotentium an forte, non satis constat. austros ibi tam ardentes flare, ut aestatibus silvas accendant, invenimus apud auctores. coronas ex cinnamo interrasili 94 auro inclusas primus omnium in templis Capitolii atque
20 Pacis dicavit Imperator Vespasianus Augustus. radicem eius magni ponderis vidimus in Palatii templo, quod fecerat Divo Augusto coniunx Augusta, aureae paterae inpositam, ex qua guttae editae annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est.

---

§ **91**: (6) Diosc. I 13. — § **92**: Th. IX 5, 2. — Diosc. I 13.

---

1 fecunda **Ea** 2 breuiore *v.* -rem *ll* 4 gratia eaque **D**[2] *D.* -tiae **a**. -tiaeque *r.* -tiae qua *v* | cacumini **Ea** 5 plurimus *v.* -ibus *ll* | torpet *ll.* cortex *v* | est propter *va.S* 6 agrimoniam *ll* | ei *S.* et *ll.* est *v* 7 X·X (*H*) *S.* XX *ll.v* 8 et *om. G* 11 sese tritum *v.* sestertium *ll* 12 cui *v.* eui *ll* | labet *ego n. luc. p. 41.* labit (ba- **E**[1]) **D**[1]**FEa**. -bitur **dT** *Brot.* liuet **D**[2] *D.* labat *H.* albet *v* | rege *v.* -ges *ll* 13 mercatu *v.* -to *ll* 14 auctum **E**[3] *v.* act- *ll* 17 ardentis **F** *S.* -ter **dT** *va.G* 18 ex **E**[2] *v.* et *r* | cinnamomo **Ea** *va.G*(*S*) | interrasili **F**[2]**a** *v.* -ter asili (aus- **F**[1]) *r* 22 coniux **F**[1]**a** *H. cfr. VII 39* | aureae **D**[2] *v.* -ea *r* | patere **FE**[1]**a**. -ra **E**[2] | inpositam — 23 editae **D**[2] *v.* inpositae **D**[1]. -te **FE**[1]**a**. -ta **E**[2]

95 (43) Frutex et casia est iuxtaque cinnami campos nascitur, sed in montibus crassior*e* sarmento, tenui cute verius
92 quam cortice, quem contra atque in cinnamo diximus labare et exinaniri pretium est. amplitudo frutici trium cubitorum, colos triplex: cum primum emicat, candidus pedali mensura, 5
96 dein rufescit addito semipede, ultra nigricans. haec pars maxime laudatur ac deinde proxima, damnatur vero candida. consecant surculos longitudine binum digitorum, mox praesuunt recentibus coriis quadripedum ob id interemptarum, ut putrescentibus vermiculi lignum erodant et excavent cor- 10
97 ticem, tutum amaritudine. probatur recens maxime et quae sit odoris longissimi gustuque quam minime fervens potiusque lento tepore leniter mordens, colore purpurae, quaeque plurima minimum ponderis faciat, brevi tunicarum fistula atque non fragili. ladam vocant talem barbaro nomine. alia 15 est balsamodes, ab odore simili appellata, sed amara ideoque utilior medicis, sicut nigra unguentis. pretia nulli diversiora, optimae in libras X L, ceteris X V.
98 **20.** His adiecere mangones quam Daphnidis vocant, cognominatam isocinnamon, pretiumque ei faciunt X CCC. 20 adulteratur styrace et propter similitudinem corticum laurus

---

§ 96: (8) Diosc. I 12. — (8—11) Th. IX 5, 3. — § 97: cfr. Diosc. I 12. — § 98: (19) cfr. Diosc. I 12.

---

1 casia *v.* -ię *ll* 2 crassiore *v.* -ri *S.* grass- **FEa** 3 conteri **z***va.Bas.* | cannamo **F.** *cfr. § 98* | diximus labare *ego luc. p. 21.* lab- dix- **M.** labare **D**[1]**F***S.* lauare **D**[2]**Ea.** leuari *v.* liuere *D* 6 rubescit **Ea***va.S. cfr. § 116. IX 109. XI 118. 167. XIV 35* 8 longitudinem **FE**[1] (a *lac.*) | praeiciunt **M** 10 uermiculus nigrum **M** | cortice **E**[2] 11 totum **M.** tuto **E**[2] | amaritudinem **FE** 12 longissimi **M.** *cfr. n. luc. p. 39.* molliss- *rv* | gustuue **FEa***va.H* | minime **M.** *cfr. luc. p. 89.* maxi- *rv* | potiusque *ll.D.* -ius quam *B.* -ius *v* 15 et (*pro* atque) **E***va.D.* (a *lac.*) | ladam **M***v*(*S*). -dan/// **dT.** -dant **DF.** laudant **E.** lactam *C* 16 aba odore **Ea.** abad- **F** 18 optumae **M***S.* -time **E** (*Ven.*). -timi *rv* 19 adiecere **M***D.* addidere *rv* | mangones **M***v.* -oriis *r* | daphnidis **M***J.* -phanidis (-dos **E**) *r.* -phnoiden *C.* -des *v* 20 isocanamon **F.** -cananom **E** | faciunt **M***v.* -iant *r* 21 corticem **FE**[1]. -ce *va.G*

tenuissimis surculis. quin et in nostro orbe seritur, extremoque in margine imperii, qua Rhenus adluit, vidi in alvariis apium satam. color abest ille torridus sole et ob id simul idem odor.

5 (44) Ex confinio casiae cinnamique et cancamum ac tarum invehitur, sed per Nabataeos Trogodytas, qui consedere ex Nabataeis.

21. (45) Eo comportatur et serichatum et gabalium, 99 quae intra se consum*un*t Arabes, nostro orbi tantum nomi-10 nibus cognita, sed *c*um cinnamo casiaque nascentia. pervenit tamen aliquando serichatum et in unguenta additur ab aliquis. permutatur in libras X VI.

(46) Myrobalanum Trogodytis et Thebaidi et Arabiae, 100 quae Iudaeam ab Aegypto disterminat, commune est, nas-15 cen*s* i*d* unguento, ut ipso nomine apparet, quo item indicatur et glandem esse. arbor est heliotropio, quam dicemus 22, 57 inter herbas, simili folio, fructus magnitudine abellanae nucis. ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur et est 101 candida, contra in Thebaide nigra. praefertur illa bonitate 20 olei quod exprimitur, sed copia Thebaica. inter haec Trogodytica vilissima est. sunt qui Aethiopicam his praeferant, glandem nigram nec pingue*m*, nucleoque gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiore, nascentem in campestribus. Aegyp-

---

§ 98: (1) cfr. Pl. XVI 136. Col. III 8, 4. — (5) Diosc. I 23. Ps-Arrian. per. m. Erythr. 8 extr. — § 100: Diosc. IV 157. Th. IV 2, 6. (Martial. XIV 57).

---

2 marginem perii F. -nem (-ne E²z) per id Ez | quae E. quod z | uidi M (*vet. Dal.*) *D*. -dit *rv*. uiuit *Verc.* 3 satam (*vet. Dal.*) *D*. -tum M. -ta *rv* 5 caseae cannamque ei FE 6 nabasa eos FEa | Trogodyticas M. -tasque *va.G* | consedere M *Verc.*(*J*). -sideret *r*. -re *v*(*C*) 9 consumunt *v*. -mit *ll* 10 cum *v*. eum *ll* | cinnamū E² | cassiaque F²E¹ 12 aliquibus *va.S*(*D*) 13 thebaidis E² 14 que Fa. *an* qua? 14. 15 nascens id *ego*. -entib. *ll*. -ens *v* 15 nomine D²*v*. -ni *r* 16 arbor ē *ego*. -orē a. -orem (-ore D²*D*) *ll*. -ris *B*. -ri *v* | theliotropio F. eli- a 19 thebaiden F. -dē a 22 ac *C* | pinguem *v*. -gue DFa. -guę E. (glande nigra ac pingui *coni. Dal.*) 23 odoratiore D²*D*. -ori *v*. -oris a. -or. is E. -onis *r*

102 tiam pinguiorem esse et crassiore cortice rubentem et, quamvis in palustribus nascatur, breviorem siccioremque; e diverso Arabicam viridem ac tenuiorem et, quoniam sit montuosa, spissiorem; longe autem optimam Petraeam ex 6,144 quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. unguen- 5 tarii autem tantum cortices premunt, medici *et* nucleos, tundentes adfusa paulatim calida aqua.

103 **22.** (47) Myrobalano in unguentis similem proximumque usum habet palma in Aegypto quae vocatur adipsos, viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. colligitur au- 10 t*u*mn*o* paulo ante quam incipiat maturescere. quod si relinquatur, phoenicobalanus vocatur et nigrescit vescentesque inebriat. myrobalano pretium in libras X̶ II. institores et faecem unguenti hoc nomine appellant.

104 (48) Calamus quoque odoratus in Arabia nascens 15 communis Indis atque Syriae est, in qua vincit omn*e*s. a nostro mari CL stadiis inter Libanum montem aliumque ignobilem (non, ut quidam existimavere, Antilibanum) in convalle modica iuxta lacum, cuius palustria aestate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus et iuncus odorati gig- 20 nuntur. sane enim dicamus et de iunco, quamvis alio herbis 21,120 dicato volumine, quoniam tamen hic unguentorum materia 105 tractatur. nihil ergo a ceteris sui generis differunt aspectu, sed calamus praestanti odore statim e longinquo invitat,

§ 102: (6. 7) Th. IV 2, 6. Diosc. IV 157. — § 103: Diosc. I 148. Sol. 32, 36. — § 104: Th. IX 7, 1. 2. Sol. 52, 52. — § 105. 106: Th. IX 7, 2. Diosc. I 17.

2 nascatur **D**[2]*v*. -citur *r* 3. 4 sit montosa *v a. H.* (*an amet* montuosa? *cfr. XIII 28. XVI 73*) 4 aspissiorem **F**. ac spissiorē **a**. -or ē **E** | pretream **E**[2] 6 et *ego e Diosc. om. ll. v. de mendo* (ci = et) *cfr. nota ad VI 55 extr.* 8 myrobalancin in **E**[1]**a**. -lani in **E**[2] 10 atonei **Ea** | autumno *ego e Diosc.* (τῆϲ κατὰ τὴν ὀπώραν ἀκμῆϲ). aut enim **FEa**. ////enim **Dd**. autem *v* 13 II **M***J*. bini **R**[s]*G*. -nis *r*. -nas *v* 15 nascitur **M** 16 Indis — omnes *om.* **R**[s] | omnis *ll. S* 17 CL **MR**[s]**F**[2] *B e Th.* Ci **F**[1]**E**. (**a** *lac.*). C **D**[2]*v*. O **D**[1] 18 antelibanum **MD**[2]. *cfr. V 77. 80* 20 odorate **Ea**. -rat **F** 22 tantum *P* 23 aspectus **FEa** 24 praestanti **M***D*. -ior *rv. cfr. luc. p. 91* | odori **M**

mollior tactu, meliorque qui minus fragilis et qui assulose potius quam qui raphani modo frangitur. inest fistulae araneum, quod vocant florem, praestantiore cui numerosius. reliqua probatio ut niger sit — damnantur albi —, melior, quo brevior crassiorque, et lentus in frangendo. calamo pretium in libras singulas X I, iunco X V. traduntque iuncum odoratum et in Campania inveniri. 106

(49) Discessimus a terris oceanum spectantibus ad convexas in nostra maria. **23.** ergo Aethiopiae subiecta Africa hammoniaci lacrima stillat in harenis suis; inde nom*e*n etiam Hammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbore quam metopon appellant, resinae modo aut cummium. genera eius duo: thra*u*ston masculi turis similitudine, quod maxime probatur, alterum pingue et resinosum, quod phyrama appellant. adulteratur harenis velut nascendo adprehensis; igitur quam minimis glaebis probatur et quam purissimis. pretium optimo in libras asses XXXX. 107

(50) Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica provincia 108

---

§ 106: (2) cfr. Isid. XVII 8, 13. — § 107: (10—17) Diosc. III 88. — (10. 12) Sol. 27, 47. — § 108: (18. 412, 1. 4) Diosc. I 20. cfr. Pl. XVI 33.

---

1 mellior (*om.* tactu melior) **R**^s | melioreque **M**. quae **R**^s | qui *om.* **M** | minus — assulose (a solo se *v*) **MR**^s*B*. *om. r* 2 qui **MR**^s*v*(*S*). *om. r Bas.* 3 flore **M** | praestantiore (*abl. abs. sc.* eo) **MD**^1**Fa**. -orem **R**^s**D**^2. -or est **E***v* | cui *om.* **M** | numerosi quis **R**^s 4 relinquā **FEa** | damnantur **R**^s*S*. -atus **M**. -atur *rv* | albi **MR**^s*S*. alibi *rv*. -iubi *C*. albi. iuncus *Müller em. II p. 23. (loc. corr.)* 5 quod **FEa** 6 singulas **MD**. *om. rv* 8 conuexa **M** 9 africa e **M** 10 lacrimam *va.J. an* lacrimas, *ut XI 14. XX 254?* | inhaerens **M** | nomen *ego.* -mine *ll.v* 11 arbore (*Fels p. 44*) *D*. -orē **MR**^s. -or *rv* 12 metopona **R**^s. -pion *va.S e Diosc. cfr. § 123.* criumetopon **D**^2. melopos *Sol.* | appellat **R**^s. uocant *va.S* | commium **FE**^1**a**. gumm- **E**^2. -mmi *va.S* 13 thrauston *B e Diosc.* .ranstron **M**. thasmum thon **R**^s. traston *rv* | similitudine **M***v*. -nem *r* 14 phyrama *B e Diosc.* -ram **M**. -ranma **R**^s. pyram *r*. -ama *v* 16 quamuis minim **R**^s | probatum **M** 17 optimo **MR**^s*S*. -mū *r*. -mi *v* 18 sphagnos (*index*) *B e Diosc.* sfagnos **a**. sphacnos **FE**. spagnos **R**^s*v*. -achnos **M**

maxime probatur; alii bryon vocant. secundum locum optinet Cyprius, tertium Phoenicius. fertur et in Aegypto nasci, quin et in Gallia; nec dubitaverim: sunt enim hoc nomine cani arborum villi, quales in quercu maxime videmus, sed odore praestantes. laus prima candidissimis atque latissimis, secunda rutilis, nulla nigris. et in insulis petrisque nati improbantur omnesque quibus palmarum atque non suus odor sit. 5

109 **24.** (51) Cypros in Aegypto est arbor, ziziphi foliis, semine coriandri, candido, odorato. coquitur hoc in oleo premiturque postea, quod cypros vocatur. pretium ei in libras X V. optimum e Canopica in ripis Nili nata, secundum Ascalone Iudaeae, tertium *in* Cypro insula. odoris suavitas quaedam. hanc esse dicunt arborem quae in Italia 10

110 ligustrum vocetur. (52) in eodem tractu aspalathos nascitur, spina candida magnitudine arboris modicae, flore rosae. radix unguentis expetitur. tradunt in quocumque frutice curvetur arcus caelestis, eandem quae sit aspalat*h*i suavitatem odoris exsistere; sed si in aspalatho, inenarrabilem quandam. quam quidam erysisceptrum vocant, alii sceptrum. probatio eius in colore rufo vel igneo tactuque spisso et 15 20

§ 109: cfr. Diosc. I 124. (I 65). Pl. XXIII 90. XXIV 74. — § 110: Diosc. I 19. cfr. Pl. XXIV 111. 112. — (17—19) Ar. probl. 12, 3. cfr. Th. C VI 17, 7. Pl. XVII 39. XXI 39. — (20) cfr. Th. de od. 57.

1 briom **M**. brion **a**. ibr- *va.B* 4 carni **FEa** | quercum **Ea**. -re cum **F** 5 latissimis **MR**[s]*S*. alt- *rv* 6 rutilis **M***v*. rum tulis **R**[s]. ratilis **FE**[1]**a**. grat- **E**[2] | nigri **M** | in *om.* **M** 7 quibusque **FE** 8 sit **MR**[s]*G*(*S*). it **F**. est **Ea***v*(*H*) 12 nili **MR**[s]*v*. li *r* 13 in *ego. om. ll.v. cfr. § 133. VIII 226. XIII 4. 5. 10. 33. XV 82. XIX 94. (CFWMüller p. 21)* 13 suauitate *va.J* 14 quaedam **M***J* (*et dist.*). Quid- *rv* | italiam **Fa** 15 ligostrum **FEa** | in — nascitur *om.* **R**[s] | aspal//thus **E**[2] *(item v. 18. 19)* 16 spinae **R**[s] 18 eandemque **Fa**. -que que **E** 19 si *om.* **M***va.H* 20 quam (*sc.* spinam) **M**. *om. rv* | erytrisceptrum **M**. emerysi- **DFEa**. eum erysi- **R**[s](?)*v*. eriscepton *vel* iriscepton *Salm. p. 282*[a] *D ex Hesych.* | uocant — sceptrum *om.* **R**[s] 21 eius **MR**[s]*G*. est *rv* | que *om.* **R**[s]

odore castorei. permutatur in libras X V. (53) in Aegypto 111
nascitur et maron, peius quam Lydium, maioribus foliis ac
variis; illa brevia ac minuta et odorata.

25. (54) Sed omnibus odoribus praefertur balsamum,
5 uni terrarum Iudaeae concessum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. ostendere arb*or*um hanc urbi Imperatores Vespasiani, clarumque dictu, a Pompeio Magno in triumpho arbores quoque duximus. servit nunc haec ac 112
10 tributa pendit cum sua gente, in totum alia natura quam nostri externique prodiderant. quippe viti similior est quam myrto. malleolis seri didicit nuper, vincta ut vitis, et inplet colles vinearum modo. quae sine adminiculis se ipsa sustinet, tondetur similiter fruticans ac rastris nitescit pro-
15 peratque nasci, intra tertium annum fructifera. folium proximum tuburi, perpetua coma. saeviere in eam Iudaei 113
sicut in vitam quoque suam; contra defendere Romani, et dimicatum pro frutice est; seritque nunc eum fiscus, nec umquam fuit numerosior. proceritas intra bina cubita sub-
20 sistit. arbori tria genera: tenue et capillacea coma quod vo- 114

§ 111: cfr. Diosc. III 42. Th. de od. 7, 33. — (5) Th. IX 6, 1. Diosc. I 18 init. Strabo XVI 763. Iustin. XXXVI 3, 1. 2. Tac. H V 6 init. — (6) Sol. 35, 5. — § 112: (12. 14) Iustin. ib. 4. Sol. ib. Isid. XVII 8, 14. — (16) Th. IX 6, 1. Diosc. I 18. — § 114: Diosc. I 18 post init.

1 castorei **M** *G*. -re **R**[s]. -ria **FE**[1]**a**. -rio **E**[2]. -reo *v* 2 maro **R**[s] 5 uni *om.* **R**[s] 6 ortis **FEa**. hores **R**[s] 7 alterum **R**[s] | paucorum **M**. -ciorem **Ea** | arborum *ego.* -butum (-tam **R**[s]) *ll. J.* -busculum *v* 7 imperatoris **FEa** 9 diximus **Ea** *Ven.* | seruis **F**. -ui **Ea** 9. 10 ac tributa **MR**[s]*S*. attri- **a**. atri- **FE**[1]. ad tri- **E**[2]. et tri- *v* 10 in *om.* **R**[s] 12 didicit **M**(*P*)*S*. dicit **D**[1]**FEa**. -tur **R**[s](?)**D**[2]*v* | uincta **MR**[s]**D**[2]*C*. dicta *r*. iuncta *v* | uictis **FE**[1]**a** 13 ipse **FE**[1]**a**. -sę **E**[2]*va.J* 14 sustinent **Ea***va.J* | tundetur **Ea** | fructificans **FEa** | astris **FEa**. rastri **R**[s] 16 proximae **DFE**. -me **a** | tuburi **MR**[s]. -beri *rv*. rutae *B*. rutae. fructus proximus tuburi (*coni. J*)*D*. *cfr. n. luc. p. 16* 18 pro *om.* **FEa** | ea **R**[s]. eam *va.H* | ficus **FEa** 19 proceritas **MR**[s]*J*. -cerior **a**. -cerior proceritas *r* (*praem.* aut) *v* 20 tenue **MR**[s]*S*. -ui *v*. tribui *r* | capelleocea **FEa**

catur *eu*theriston; alterum scabro aspectu, incurvum, fruticosum, odoratius; hoc trachy appellant, tertium eumeces, quia est reliquis procerius, levi cortice. huic secunda boni-
115 tas, novissima eutheristo. semen eius vino proximum gustu, colore rufum, nec sine pingui. peius in grano quod levius 5 atque viridius. ramus crassior quam myrto. inciditur vitro, lapide osseisve cultellis; ferro laedi vitalia odit, emoritur protinus, eodem amputari supervacua patiens. incidentis manus libratur artifici temperamento, ne quid ultra corticem
116 violet. sucus e plaga manat quem opobalsamum vocant, 10 suavitatis eximiae. sed tenui gutta ploratu: lanis parva colligitur in cornua, ex iis novo fictili conditur, crassiori similis oleo et in musto candida; rufescit deinde simulque
117 durescit e tralucido. Alexandro Magno res ibi gerente toto die aestivo unam concham impleri iustum erat, omni vero 15 fecunditate e maiore horto congios senos, e minore singulos, cum et duplo rependebatur argent*o*, nunc etiam singularum arborum largior vena. ter omnibus percutitur aestatibus,
118 postea deputatur. et sarmenta quoque in merce sunt. DCCC

§ 115. 116: (6—11) Sol. 35, 6. cfr. Th. IX 6, 2. Diosc. I 18. Strabo XVI 763. — § 117. 118: Th. IX 6, 2. 4. 2. 3. Diosc. ib. Strabo ib.

1 eutheriston *B e Diosc.* entheristeum D^1. -trum FEa. epentheristion M. henthefiscum R^s. aentheristum D^2. anthericeum *v* | fruticosum Ma*v*. fructi- R^sE. fructifi- F 2 trachy M*B*. thracy R^s. tracy DF. -ci Ea. stracū d*v* 4 eutheristho D. enth- F. -isto MRE^1. -istro E^2. (a *lac.*) anthericio *va.B* | eius MR^sD^2d^2 *G*(*S*). est *rH.* eius est *v* | uino — 5 peius *om.* R^s 6 ramos FE^1. -mo E^2. -mis a 7 uitalia laedit (*om.* odit) R^s | moritur MEa 8 eadem *va.S* | superba (-bae E^2) qua FEa 9 artificii M. -cem FEa | nequit F. neque R^s 11 tenuis guttae z*S.* gutta *damn. J* | proloratu D^1F. ploratus *D* | *dist. ego n. luc. p. 18* 12 noua F 13 candidus *D* | rubescit Ea*va.S. cfr. § 95* 16 (e *om.*) maior horreo (-eto E. -et a) FEa | se (sę E) minore FEa. min- *va.S* 17 cum et *ll.*z*S.* cum a*G.* et cum *v* | argento *v.* -tum *ll.*z*H. cfr. CFWMüller p. 7* 18 largior MR^s*v*. long- *r* | annis aestatibus M 19 sarmentis R^s | DCCC MR^s*v*(*S*). DCC *rH*

HS amputatio ipsa surculusque veniere intra quintum devictae *Iudaeae* annum; xylobalsamum vocatur et coquitur in unguentis. pro suco ipso substituere officinae. corticis etiam ad medicamenta pretium est. praecipua autem gratia
5 lacrimae, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. ex 119 hoc buxosum optimum, quod et odoratissimum, e semine autem maximum et ponderosissimum, mordens gustu fervensque in ore. adulteratur Petraeo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignavia,
10 sapore piperis. lacrimae probatio ut sit e pingui tenuis ac 120 modice rufa et in fricando odorata. secundus candidi colo*ris*, peior viridis crassusque, pessimus niger, quippe ut oleum senescit. ex omni incisura maxime probatur quod ante semen fluxit. et alias adulteratur seminis suco, vixque
15 maleficium deprehenditur gustu amariore; esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantum austerus. vitiatur et 121 oleo rosae, cypri, lentisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria, prout quaeque res fuit, nequissime autem cummi: quoniam arescit, in manu inversa et in aqua
20 sidit, quae probatio eius gemina est. debet et sincerum 122

---

§ 118: (4) Sol. 35, 6. — § 119: Diosc. I 18. — § 120. 121: cfr. Diosc. I 18.

---

1 HS **MR**^{s}*H*. III *r*. *om*. *v* | surculisque **FE**^{1}**a**. e surc- **E**^{2} | uenire **FEa**. -iit *H*. -it *v* | deuinctae **M**. -ictua & **R**^{s}. demum *va.H* 2 Iudaeae *CFWMüller p. 7. om. ll.v* 3 ipsa **D**^{1}. -sum *va.J* | substituere (-inuere **D**^{1}**FEa**) officinae *om*. **MR**^{s} 6 optimum **MR**^{s}*J*. est opt- *rv*(*D*) | et **MR**^{s}*S*. est *rv* | odoratissim **M** | e **MR**^{s}*S*. et *r*. *om*. **a**. ex *B*. e — 7 maximum *om*. *v* | ſemini **F**. femina **M** 7 et ponderosissimum *om*. **M***va.B* 8 quod *om*. **R**^{s} | ſo arguitur **D**^{1}**F**. ſuo (ſuco **E**^{2}. ſua **z**) arg- **Eaz** 10 e *om*. **Ea***va.S* | pinguis *va.S* | tenuis **MR**^{s}*v*. -ui *r* 11 odora **M***JD*. *cfr. § 134* | secundo **R**^{s2}. -da **D**^{2}*D*. (*sc.* sucus, *ut in sqq.*) | candidi **M***J*. -dida **D**^{2}*D*. -dido (amcalido **R**^{s}) *rv* | coloris *ego*. colos *ll.v* 12 uiridiq. **F**. -di **a** 13 inclusura **FEa** 14 semini suco **Ea**. -ne suco (suo *C*) *va.H* 15 maleficium — 16 lenis **MR**^{s}*v*. *om*. *r* | enim *om*. **M** 16. 17 aut oleo roseo **M** 19 *dist. ego n. luc. p. 70* | arescit **MR**^{s}**D**^{2}*S*. inare- **D**^{1}**F***v*. marce- **Ea**. inhaere- *C* 20 eius **R**^{s}*v*(*S*). ē **FE**^{1}. *om*. **E**^{2}**a***H* | et sincerum *ego l.l. p. 71*. sincerum et **FE***v*. -rum **R**^{s}**a***S*

arescere, sed hoc cummi addita fragili crusta evenit. et gustu deprehenditur, carbone vero quod cera resinaque adulteratum est, nigriore flamma. nam melle mutatum sta-
123 tim in manu contrahit muscas. praeterea sinceri densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima vasa, adulterata olei 5 modo innatat et, si metopio vitiata est, circulo candido cingitur. summa est probatio ut lac coagulet, in veste maculas non faciat. nec manifestior alibi fraus, quippe milibus denarium sextarii, empti vendente fisco trecenis denariis, veneunt: in tantum expedit augere liquorem. xylobalsamo 10 pretium in libras X̶ VI.

124 (55) Proxima Iudaeae Syria supra Phoenicen styracem gignit circa Gabala et Marathunta et Casium Seleuciae montem. arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lacrimae ex austero iucundi odoris; intus similitudo harundinis, 15 suco praegnans. in hanc circa canis ortus advolant pinnati
125 vermiculi erodentes, ob id scobe sordescit. styrax laudatur post supra dicta ex Pisidia [Side], Cypro, Cilicia, Creta, minime ex Amano Syriae medicis, sed unguentariis magis.

---

§ 123: (7) Diosc. I 18. — § 124. 125: Diosc. I 79. Strabo XII 570. cfr. Isid. XVII 8, 5.

---

1 arescere *ego*. marce- **a**. inare- *rv* (*Brot.*). inhaere- *C.* (*an potius* debet sincerum item arescere?) | hoc cummi **R**^{s}*S.* haec commi (gummi **D**^{2}) **D**. haec omnia (oma̅) *r*. hoc et (e *H*) gummi *v* | addita **R**^{s}*v*(*S*). -to **D**^{2}. arescere addita *rH* | fragili **R**^{s}*v*. -le *rD* 3 adulteratum **R**^{s}*v*. -atur *r* | mutatur **R**^{s}**D**^{2}*D*. *an* uitiatum? 4 in manu **R**^{s}*H*. manu *r*. *om.* *v* | sinceri **R**^{s}*Bas.* -re *rv*. -ra *Verc.* 6 metopia **R**^{s} | uitiata **R**^{s}*G*. uitia *r*. (**a** *lac.*). -atū *v* 7 et in **E***va.G* 8 alibe **D**^{1}**F**. in album **R**^{s} 9 trecenis **Fda***G*. -ntis **E***H*. tricenis **R**^{s}*S*. CCC *v* 10 *an* in *delendum? cfr. vol. V p. 495 ad XXXIV 108* | augere (-ri **a**) liquorem **DFEa***v*. alicere auctorem liquorē **R**^{s}. licere auctorem *JD*. -re liquorem *U*. -re auctorem in liquore *Müller em. II p. 25* 11 X *om.* *va.H* | VI **R**^{s}*v*. V *rH* 12 praxuma iudea & **R**^{s} 13 gigni **FEa** 14 coto nec **FE**. coto **a** 15 iucundi odoris **R**^{s}*S*. -ndioris *rv*. *de mendo cfr. § 105. XI 38. XIII 118. XX 36* 17 ob *om.* **a** | id **D**^{2}**dT***J*. ids **D**^{1}. yd **F**^{2}. yde **F**^{1}. idy in **E**. in **a**. id in *v* 18 side **DF***D*. id e **R**^{s}. sydone **Ea**. Sid- *v*. *damn. Salm.* 18. 19 *dist. Salm.*

colos in quacumque natione praefertur rufus et pinguiter lentus, deterior furfurosus et cano situ obductus. adulteratur cedri resina vel cummi, alias melle aut amygdalis amaris. omnia ea deprehenduntur gustu. pretium optimo X XVII.
5 exit et in Pamphylia, sed aridior minusque sucosus. (56) 126 dat et galbanum Syria in eodem Amano monte e ferula, quae eiusdem nominis, resinae modo; stagonitim appellant. quod maxime laudant, cartilaginosum, purum ad similitudinem hammoniaci minimeque lignosum. sic quoque adulte-
10 ratur faba aut sacopenio. sincerum, si uratur, fugat nidore serpentes. permutatur in libras X V. **26.** (57) medicinae 127 hoc tantum, panacen et unguentis eadem gignit, nascentem et in Psophide Arcadiae circaque Erymanthi fontem et in Africa et in Macedonia, ferula sui generis quinque cubitorum,
15 foliis primo quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine vero oleagineis, semine muscariis dependente ut ferulae. excipitur sucus inciso caule messibus, radice autumno. laudatur candor eius coacti; sequens pallido statera, niger colos inprobatur. pre-
20 tium optimo in libras X II. (58) ab hac ferula differt quae 128

§ 126: Diosc. III 87. cfr. Isid. XVII 9, 28. — (10) Nic. ther. 52. cfr. Pl. XXIV 22. — § 127: Th. IX 7, 2 med. 9, 2 extr. 15, 7. Diosc. III 48. cfr. Pl. XXV 30. 31. (Isid. XVII 9, 28).

1 praeferuntur R²*S* 3 cedris FE¹a | gummi (cu- *S*) alias R²D²*v*. cū millias (mili- F¹) D¹F. cum milia Ea | mille Ea. uelle R² | amoris FEa 4 X·XVII *S*. XXVII R². XVIII *r*. X·VIII *H*. XIX *v* 5 aridior R²*G*. arior DF. acrior Ea*v* | minorque FEa 6 e R²*B*. et *rv* | ferula *B*. -lae R²D. -le *r*. -lam *v* 7 quae D². *om*. a. que *r*. quam *v* | *dist. ego* | stagoniti FEa | appellans ... laudat R² 8 cartaginosum FEa 9 siccoque R² 10 faba a. taba FE | sacopenio D (*ed pr.*) *Brot*. -pemo MFEa. -p//ino R². sagapeno *v* 11 *dist. ego* 12 panacem FEa*va.D* 13 psophide M *Bas*. pro- R². ipso fide (finde a) D¹Fa. ipso fine D²E*v* | fontem M*D*. -tes *rv* 14 *an* e ferula? 16 uero *om*. M | semine *ego*. -ne uero M. -ne in *rv*. *cfr. XV 115* 17 dependentib. M | ferula M 18 radicem R². -ce in E*va.J* 18. 19 candore fusco ac si M 19 pallidus D² | statera DFEa*v*. sta R². *om*. M. (*loc. corr.*) 20 XII R². denaris II M. X. bini *rH*. bini asses *v*

vocatur spondylion foliis tantum, quia sunt minora et platani divisura. non nisi in opacis gignitur. semen eodem nomine
129 silis speciem habet, medicinae tantum utile. (59) dat et malobathrum Syria, arborem folio convoluto, colore aridi folii, ex quo premitur oleum ad unguenta, fertiliore eius- 5 dem Aegypto. laudatius tamen ex India venit. in paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans scabrumque, quodam salis gustu. minus probatur candidum. celerrime situm in vetustate sentit. sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. odor vero in vino subferve- 10 facti antecedit alios. in pretio quidem prodigio simile est, a denaris singulis ad X CCC pervenire libras, folium autem ipsum in libras X LX.

130 **27.** (60) Oleum et omphacium est. fit duobus generibus et totidem modis, ex olea et vite, olea adhuc alba ex- 15 pressa, deterius ex druppa. ita vocatur prius quam cibo matura sit, iam tamen colorem mutans; differentia quod hoc viride est, illud candidum. e vite psithia fit aut aminnea.
131 cum sunt acini ciceris magnitudine, ante canis ortum, in prima lanugine demetitur uva eiusque melligo. reliquum 20 corpus sole coquitur — nocturni rores caventur in fictili

§ 128: Diosc. III 80. — § 129: cfr. Hor. od. II 7, 8. Diosc. I 11. (Ps-Arrian. per m. Erythr. 56 post med.). cfr. Pl. XXIII 93. — § 130. 131: Diosc. I 29. cfr. Pl. XXIII 7. 79. Diosc. V 6.

1 platini FEa 4 syriae R°*va.C* | colore *om. va.S* | arido (-di a) folio Ea. -do colore *va.S* 5 fertiliorem M¹R°. -ra a 6 aegyptos M | in — 7 gigni *om.* R° 7 ubi Ea 8 gustum Fa 9 uenustate FEa | sentii F. -tu E. *om.* a 10 subferuefacti M*S*. suff- *rv* 11 antecedit MD²*v*. -d& *r* 12 a denaris M*D*. a XI R°. *om.* a. a X *rH*. a *v* | singulis *om.* R° | ad dendrios CCCC R° | folium — 13 libras *om.* M | folium *ll.v*(*S*). oleum *B* 15 et uitae olea Ea. t uita olea F. *om.* R° 16 d///ruppa E. ru- R° | cibo R°D²*v*. -bu M. -bum *r* 17 maturo R°. matu M (*hic deficiens*) 18 uiridis (*om.* hoc) R° | psithia FE*J*. -tia R°. (a *lac.*). psythia *L*. -tia *v* | aminnea *J*. (*cfr. Verg. G II 97*). -nnia R°D¹. -inea D²*v*(*S*). amm- *L*. uminnia FE 18. 19 *dist. D* 19 sunt R°*S*. sint D²*v*. sit *r* 20 iuba FEa

conditae —; melligo colligitur subinde et Cyprio aere servatur. optima quae rufa acriorque et aridior. pretium omphacio in libras X VI. fit et alio modo, cum in mortariis uva inmatura teritur siccataque in sole postea digeritur in
5 pastillos.

28. (61) Eodem et bryon pertinet, uva populi albae. 132 optima circa Cnidum aut Cariam in sitientibus aut siccis asperisque, secunda in Lyciae cedro. eodem et oenanthe pertinet; est autem vitis labruscae uva; colligitur, cum floret,
10 id est cum optime olet, siccatur in umbra substrato linteo atque ita in cados conditur. praecipua ex Parapotamia, se- 133 cunda ab Antiochia atque Laudicea Syriae, tertia ex montibus Medicis; haec utilior medicinae. quidam omnibus his praeferunt eam quae in Cypro insula nascitur. nam quae
15 in Africa fit, ad medicos tantum pertinet vocaturque massaris. omnis autem ex alba labrusca praestantior quam e nigra.

(62) Est praeterea arbor ad eadem unguenta pertinens, 134 quam alii elaten vocant — quod nos abietem — alii pal-
20 mam, alii spatham. laudatur Hammoniaca maxime, mox Aegyptia, dein Syriaca, dumtaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacrima, quae in unguenta additur ad domandum oleum.

---

§ 132. 133: Diosc. I 20. cfr. Pl. XXIV 27. — (8—12) Diosc. V 5. cfr. Pl. XXIII 8. 9. — § 134: Diosc. I 150.

---

1 conditae **R^sE**. -te **Fa**. -ta **D**(?)*v*. *dist. ego* | colligitur **R^s***v*. collitur **DF**. colitur **Eaz** | et **R^s***S*. *om. rv. an* et in? 3 omphaco **Ea**. -ago **F** 6 brion **FEa**. irion *va.B* | pupili **FEa** 7 nidum **R^s**. gni- *rva.S* | instituentibus **FEa** 8 Lycia e *P*. -cia *va.G* 9 uue **R^s** | floret **R^s***G*. -re *r* (*om.* id est *v*) 11 ita *om.* **R^s**(?)*va.S*(*J*) 12 laudice as **a**. -cae as **DFE**. laodicesa **R^s**. -cie as **D²**. -cea *v* 13 his **R^s**d²*S*. *om. rH*. iis *v* 15 massaris (*index*) *C*. masa- d²*v*. massia- (*in marg.* masia-) **F²**. masya- **R^sD²**. massiris **F¹**. masyris *r* 16 omnis **R^s***v*(*S*). -ibus *rH* 19 Quod **R^s** | elatent **FE** 20 spatham damnat **R^s**. spatam *r*. -then *va.D* | mox **R^sD²***v*. *om.* **a**. ex *r* 21 odorata **a***v*. ado- **FE**. odora **R^s***S*. *cfr. § 120* 22 ungui ita **FEa**

135 (63) In Syria gignitur et cinnamum quod comacum appellant. id est sucus nuci expressus, multum a suc*o* *il*lo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. pretium in libras asses XXXX.

C. PLINI SECVNDI 5
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XIII

1 (1) Hactenus in odoribus habent pretia silvae, erantque per se mira singula, iuvitque luxuria omnia ea miscere et e cunctis unum odorem facere: ita reperta sunt unguenta. 10
2 **1.** quis primus invenerit non traditur. Iliacis temporibus non erant, nec ture supplicabatur: cedri tantum et citri, suorum fruticum, et in sacris fumo convolutum nidorem verius quam odorem noverant, iam rosae suco reperto; no-
3 minatur enim hic quoque in olei laude. unguentum Persa- 15 rum gentis esse debet. illi madent eo et accersita commen-

§ 135: cfr. Th. IX 7,2 extr. — § 2: cfr. Athen. XV 688^cd. Hom. Ψ 186.

1 comacum F² *in marg.* *v* (*Brot.*) *ex ind.* comma- R^s. cama- *r H*. caryopum *B.* (*cfr. Th., quem Plin. parum recte intellexit*) 2 id R^s. hic *rv*. *cfr. infra v. 15* | a suco illo (*P*)*S*. a susculo R^s. a surc- *v*. masc- *r*. a suco *H* 3 ueri R^s*v*(*S*). -ro *r H* | lib. tam̄ R^s 4 *ad* XXXX *add.* Hactenus in odoribus praecia (pretia R^s) habent silua (silliae R^s) *ll*

LIB. XIII 9 *an* parum per se? | iuitque R^s. (*cfr. IX 139*) | luxuriam *va.H* 10 e *om.* R^s 11 traditur R^s a *v*. -datur F E 12 citri D²*v*. -riis R^s. in citri *r* 13 et *om. v.a.S* 14 uerius quam odorem R^s*v*(*S*). *om. r H* 15 hic R^s*S*. id D F a *v*. *om.* E *H* | in *om.* F E a 16 gentis esse debet R^s*S*. esse debet gentis *v*. gentis (-tes E¹) sedebat *r*. -ti se debet *H* | madente eo E. -te a. mamdente (-ent F²) eo F | *an* arcessita? *cfr. XV 16 et n. luc. p. 53*

datione inluvie natum virus extingunt. primum, quod equidem inveniam, castris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium unguentorum. postea voluptas eius a nostris quoque inter lautissima atque etiam 5 honestissima vitae bona admissa est, honosque et ad defunctos pertinere coepit. quapropter plura de eo dicemus. quae ex his non erunt fruticum, ad praesens nominibus tantum indicabuntur, natura vero eorum suis reddetur locis.

(2) Vnguentis cognomina dedere aliis patriae, aliis 4 10 suci, aliis arbores, aliis causae, primumque id scire convenit, mutatam auctoritatem et saepius transisse gloriam. laudatissimum fuit antiquitus in Delo insula, postea Mendesium. nec mixtura et compositione tantum hoc accidit, sed *i*idem suci varie alibi atque alibi praevaluere aut de- 15 generavere. irinum Corinthi diu maxime placuit, postea 5 Cyzici, simili modo rhodinum Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Praeneste. crocinum [in] Solis Ciliciae diu maxime laudatum est, mox Rhodi, oenanthinum in Cypro, post Adramytteo, amaracinum in Coo, postea eodem 20 loco praelatum est melinum, cyprinum in Cypro, deinde in Aegypto, ubi Mendesium et metopium subito gratius factum est. mox haec abstulit Phoenice et cyprini laudem 6

---

§ 3: (2. 3) Sol. 46, 1. cfr. Pl. VII 108. — § 5. 6: (15—422, 2) Apollon. ap. Athen. XV 688^{ef}.

---

1 inluuie (ingl- *va.S*) natum **R**^{s}*v.* inlubi (-bie **F**^{2}) natum **FE**^{1}**a**. inlumin- **E**^{2} 2 darei **FE**^{1}*J* 3 coepit **FE***va.C* 4 uolupta **F**^{1}**E**^{1} | *an* rei eius? | lautissima **R**^{s}*S.* laudat- *rv. cfr. VIII 183. 195. XV 5. XVIII 86. (item XXXI 94 et fortasse XXXVI 110 scribendum erat)* 5 bonę **F**^{1}**Ea** | iis (is *C*) et ad *va.H* 7 ex *om.* **E** 8 naturae **R**^{s} | locis *om.* **R**^{s} 11 mutata auctoritate **DFEaz***va.G(D)* | et sepius **Fa**. et (ad *v*) peius **E***va.G* | traxisse **R**^{s} 14 uariae **FE** | atque libet **Fa**. at (ad *v*) quaelibet **E***va.S* 15 corinthidium **FE**. -thium **az** 16 cizicis **Ea**. -isis **F** 17 praeneste **R**^{s}**a***v.* paenestae **E**. peneste **F** | *uncos ego posui* 18 est *om. va.S* 19 *ad* Cypro *add.* deinde in Aegypto praepositum *va.H(S)* | posit **DFE**. -ita **a**. postea *va.S* | adramyteo **E**. -miteo **F***va.G. om.* **a** | aramacinum **F**. -cynum **Ea** | post ex **R**^{s} | eadem ... 20 praelata **DFEa** 22 hoenice **FEa**

Aegypto reliquit. Panathenaicum suum Athenae perseveranter optinuere. fuerat et pardalium in Tarso, cuius etiam conpositio et mixtura oblitterata est. narcissinum quoque ex 7 flore narcisso desiit conponi. ratio faciendi duplex, sucus et corpus: ille olei generibus fere constat, hoc odorum; 5 haec st*y*mmata vocant, illa hedysmata. tertius inter haec est colos multis neglectus; huius causa adduntur cinnabaris et anchusa. sal adspersus olei naturam coercet. quibus anchusa adiecta est, sal non additur. resina aut cummis adiciuntur ad continendum odorem in corpore; celerrime is 10 8 evanescit atque defluit, si non sunt haec addita. unguentorum expeditissimum fuit primumque, ut verisimile est, e 12,108. bryo et balanino oleo, de quibus supra diximus et increvit 100 deinde Mendesium balanino, resina, murra, magisque etiamnum metop*ium*. oleum hoc est amygdalis amaris expressum 15 in Aegypto, cui addidere omphacium, cardamomum, iuncum, calamum, mel, vinum, murram, semen balsami, galbanum, 9 resinam terebinthinam. e vilissimis quidem hodieque est — ob id creditum et id e vetustissimis esse — quod constat oleo myrteo, calamo, cupresso, cypro, lentisco, mali granati 20 cortice. sed divulgata maxime unguenta crediderim rosa, quae plurima ubique gignitur. itaque simplicissima rhodini mixtura diu fuit additis omphacio, flore rosae, crocino,

---

§ 7: cfr. Th. od. 14. 31. — § 8: (13) Diosc. I 20 extr. — (14) ib. 72. — (15) ib. 71. Apollon. ap. Athen. XV 688[f]. — § 9: (22) cfr. Diosc. I 53. (Th. od. 25).

---

1 Reliqua **FEa** | panthene (*om.* athenaicum suum a) **R**[s] 3 narcissi *va.H* | et (*pro* ex) **FEa** 4 desit **FEa** | duplus **FEa** 6 stymmata *B*. statim mata **R**[s]. stin m- **DF**. stigm- **Ea**. stagm- *v* | haedismata **FE**. edis- **a** 8 hanc hiusa **F**. hanc uisa **Ea** 8.9 hanc usa **F** 11 sunt *ll.H*. sint *G*. sit *v*
12.13 ebrio **a**. et bryo **R**[s] 13 de — diximus **R**[s]*v*(*S*). *om.* *rzH* | et **R**[s]. *om.* *rv* 14 indesium **R**[s] | myrra **E**. -rro **a**. mixta *va.S* 15 metopium *coni. Dal.* -io *ll.v. cfr. Diosc. I 71*
19 id e **DF***D*. id **Ea**. in **R**[s](?)*G*(*H*). id in *v*(*L*) | quod *om.* **R**[s] 20 cypressio **R**[s] | mali granati **R**[s]*S*. malogr- *v*. -li granatici *r* 21 diuulgato **FEa** | rosae *HBrot.* 23 addita **R**[s]. -to *S*

cinnabari, calamo, melle, iunco, salis flore aut anchusa, vino.
similis ratio et in crocino additis cinnabari, anchusa, vino. 10
similis et in sampsuchino admixtis omphacio, calamo. optimum hoc in Cypro, Mytilenis, ubi plurima sampsuc*h*us.
5 miscentur et viliora genera olei e myrto, lauru, quibus additur sampsuc*h*um, lilium, f*a*enum Gr*a*ecum, murra, casia, nardum, iuncus, cinnamomum. e malis quoque cotoneis et 11
strutheis fit oleum, ut dicemus, melinum, quod in unguenta 23, 103
transit admixtis omphacio, cyprino, sesam*in*o, balsamo, iunco,
10 casia, habrotono. susinum tenuissimum omnium est; constat ex liliis, balanino, calamo, mel*l*e, cinnamo, croco, murra;
et de*in* cyprinum ex cypro et omphacio et cardamomo, ca- 12
lamo, aspalatho, habrotono; aliqui et cyperum addunt et m*u*rram et panacem. hoc optimum Sidone, mox Aegypto. si
15 non addatur sesaminum oleum, durat et quadriennio; excitatur cinnamomo. telinum fit ex oleo recenti, cypiro, cala- 13

---

§ 10: (3) cfr. Diosc. I 64. — (4) ib. 58. III 41^a. cfr. Pl. XXI 163. — (5) cfr. Th. od. 28. — § 11: (10) Diosc. I 62. — § 12: ib. 65. (Th. od. 25). — (14) Apollon. ap. Athen. XV 688^f. — § 13: Diosc. I 57.

---

1 angusta **Fa**. aug- **E** 2 ratio — 3 similis **R**^{s}**D**^{2}*v*. *om. r* 3 sampsuchino *L*. samphsuco **R**^{s}. samsucino *rv*. *cfr. XV 30. XXI 163* 4 sampsucus **R**^{s}. sams- *rva. L* (*passim*) 5 elei **R**^{s} | e **D**^{2}*G*(*D*). *om. rv*(*S*) | lauro **FEa***va. S* 6 sampsuchum (*coni. Dal.*) *S*. -cum **R**^{s}. samsucum **D**^{2}**a**. -cium *r*. -chinum *L*. -cinum *v* | illium **FEa** | faenum Graecum *om.* **R**^{s} | myrra **Ea***va. S*. mirra **F** | cassia **R**^{s} 7 & (*pro* e) **R**^{s} | & **R**^{s}*v*. e *r* 8 strutheis *C*(*S*). -teis **R**^{s}*v*. srutiis **a**. -thiis **FE**. stru- *H* | dicimus **FEa**. dixi- *va. G* 9 admixtis *om.* **R**^{s} | sesamino *B*. -io **D**^{2}. samio *rv* 10 habrotano **Ea**. abr- *va. S*. (*item infra*) 11 ex iliis **F**. exilis **Ea** | melle *B e Diosc.* -llo *v* (*cfr. § 13*). melius **D**^{2}*D*. *om. r. cfr. n. luc. p. 69* | cinnamo **D**^{2}*D*. -momo *v*. *om. r* | myra **R**^{s}. myrra **Ea**. mirra **F**. myrrha aspalatho *B e codd.* 12 et dein *ego*. et idem (isd- **R**^{s}) *ll. v*. et item *P* | cyprio **Ea**. cip- **F** 13 aspalatho *v*. spal- **FE**. -to **R**^{s}**a** | et **R**^{s}. et in *rv*. (*an* etiā?) | cyperum **D**. cip- **F**. cyprum **R**^{s1}**Ea**. cuprum **R**^{s2}. cyprinum *v*. *de cypero cfr. XII 42. 43* | et *om. va. S* | myrram **Ea***va. S*. myrum **F**. maix **R**^{s} 14 *dist. D*
15 *an* uero ($\overset{o}{u}$) *pro* non ($\bar{n}$)? | resaminum **R**^{s}. sesamnum *r*
16 cypiro **R**^{s}*S*. -pero *B*. -pro *rv* | calamum **FEa**

mo, meliloto, f*a*eno Graeco, melle, maro, amaraco. hoc
multo erat celeberrimum Menandri poetae comici aetate;
postea successit propter gloriam appellatum megalium, ex
oleo balanino, calamo, iunco, xylobalsamo, casia, resina.
huius proprietas ut ventiletur in coquendo, donec desinat 5
14 olere; rursus refrigeratum odorem suum capit. singuli quo-
que suci nobilia unguenta faciunt: in primis malobathrum,
postea iris Illyrica et Cyzicena amaracus, herbarum utra-
que. vel pauca his et alia alii miscent; qui plurima, alter-
utri mel, salis florem, omphacium, agni folia, panacem. 10
15 externa omnia et prodigiosa cinnamomino pretia: adicitur
cinnamo balaninum oleum, xylobalsamum, calamus, iunci,
balsami semina, murra, mel odoratum. unguentorum hoc
crassissimum. pretia ei a 𐆖 XXXV ad 𐆖 CCC. nardinum
sive foliatum constat omphacio aut balanino, iunco, costo, 15
16 nardo, amomo, murra, balsamo. in hoc genere conveniet
meminisse herbarum, quae nardum Indicum imitarentur,
(12, 43 sq.) species VIIII a nobis esse dictas: tanta materia adulterandi
est. omnia autem acutiora fiunt costo, amomo, quae maxime
nares feriunt, crassiora murra suavioraque, medicinae autem 20
utiliora croco, acerrima per se amomo; hoc et capitis dolores

---

§ 13: (3) Th. od. 30. Diosc. I 69. cfr. Athen. XV 690[e f]. —
§ 14: (8) cfr. Pl. XXI 40. Diosc. I 1. ib. 68. — § 15: Diosc. I
74. — (14) ib. 75. — § 16: (20) cfr. Th. od. 32. Diosc. I 74 med.

---

1 melio loto $\mathbf{R}^s$. eliloto **E**. elitoto **Fa** | melle *ll.H.* melle
mello (melino *Verc.*) *v* | hęc **FEa** 2 multo $\mathbf{R}^s$*S*. *om.* *rv*
3 postea *S.* -tea multo (-tos **FE**) *ll.v* 4 balanino balsamo
calamo *v* 5 huius **FEa***v*. ius $\mathbf{R}^s$ 6 olere $\mathbf{R}^s\mathbf{D}^2$*v*. col-
$\mathbf{D}^1$**F**. cal- **z**. colore **Ea** 7 malobatherum **Fa**. -thorum **E**
8 herbarii in *va.H* 9 uel $\mathbf{R}^s$(**D**?)*S*(*D*). *om.* *rv*(*J*) | his (iis *v*)
et *ll.v*(*H*). sed *B* | alii *B.* a $\mathbf{R}^s$. aliis *rv* 10 agni folia $\mathbf{R}^s$*G.*
hac (ac **a**) nipolia *r.* anguifoliam *v.* agnon polium *B* | *dist.* *J*
11 et *ll.v*(*J*). *om.* *H* | cinnamomo **Ea***va.C* | pretia *ll.v*(*H*).
om. *G* | addicitur **FEa** 12 cinnamo *ll.H.* *om.* *G.* -momo *v.*
-momino *C* | tumci **F.** tunſi **Ea**. iuncus *va.S* 14 eis (*pro*
ei a) $\mathbf{R}^s$. eius $\mathbf{D}^2$ | X *del.* *G.* denaris $\mathbf{R}^s$*v* | XXV **Ea***H* | X·CCC
ll.L. CCC *G.* CCCX *v* 15 ompha **F** | ut $\mathbf{D}^1$**F**. *om.* **Ea***va.S*
15. 16 casto nardaro momo $\mathbf{R}^s$ 20 naris **M**$\mathbf{R}^s$*S*

facit. quidam satis habent adspergere quae sunt pretiosissima ceteris decoctis, inpendio parcentes, sed non est eadem vis nisi una decoctis. murra et per se unguentum 17 facit sine oleo, stacte dumtaxat, alioqui nimiam amaritudi-
5 nem adfert. cyprino viride fit, susino unguinosum, Mendesio nigrum, rhodino candidum, murra pallidum. haec sunt antiquae inventionis genera et postea officinarum furta.

Nunc dicetur cumulus ipse deliciarum et summa auctoritas rei. **2.** ergo regale unguentum, appellatum quoniam 18
10 Parthorum regibus ita temperatur, constat myrobalano, costo, amomo, cinnamo comaco, cardamomo, nardi spica, maro, murra, casia, styrace, ladano, opobalsamo, calamo iuncoque Syri*i*s, oenanthe, malobathro, serichato, cypro, aspalatho, panace, croco, cypiro, amaraco, loto, melle, vino. nihilque
15 eius rei causa in Italia victrice omnium, in Europa vero tota praeter irim Illyricam et nardum Gallicum gignitur. nam vinum et rosa et myrti folia oleumque communia fere omnium terrarum intellegantur.

(3) Siccis odoribus constant quae diapasmata vocantur. 19
20 nam faecem unguenti magma appellant. inter omnes potentissimus odor quisquis novissime additur. unguenta optime servantur in alabastris, odores in oleo, quod diuturnitati

---

§ 17: Diosc. I 73. (Th. od. 32). — § 18: Athen. XV 690^e. (Th. IX 7, 3). — (14) Th. IX 7, 4. — § 19: Th. od. 8. — (20) ib. 17. — (22) ib. 41. cfr. Pl. XXXVI 60. Isid. XX 7, 2. — (22. 426, 1) Th. od. 14.

1 hab& **R^s** 2 e ceteris **R^s**. a cet- **FEa** | inpendio (-edio **R^s**) — 3 decoctis *om.* **Ez** *HBrot.* | est **MR^s** *v.* *om.* **Fa** 4 stacteo **M** 5 unguinosum **R^s** *v.* *om.* **M**. ing- *r* | Mendesio *om.* **M**
7 poster **F^1**. *an* postera? 10 constat *om.* **R^s** 11 camaco **M**. mom- **R^s**. (comaro *C errore*). *cfr. XII 135* | nardi *v.* -dis *ll* | spica *om.* **MR^s** 12. 13 iuncoque syris (-io *v*) **MR^s** (*v*) *S.* iunco *rH* 13 sericatho **R^s**. -to **M** *va.C.* -ton *r* | cypro (-rio **M**) *ll.v*(*H*). -pero *C* 14 cypiro **R^s DFEa** *H.* cyapro **M**. cyprio **dz** *v.* -ro *C* | lato **Ea**. colato *va.H* 15 eius rei causa *damn. P*
16 iri in yllirica **Ea** 17 etiam (*pro* nam) **R^s** 18 intelliguntur *va.S* 19 constat **FEa** 20 Iam **a** | fecen **E**. fece **Fa**. faeces *va.G* | magma **Da** *G.* -mā **M**. magna **FE**. -na appellant. Magma **R^s** | omnepotentissimos **R^s** 21 optima **FEa**
22 alabastri odore **M** | diuturnitate **FEa**

eorum tanto utilius quanto pinguius, ut ex amygdalis. et ipsa unguenta vetustate meliora. sol inimicus iis, quam ob rem in umbra co*nd*untur plumbeis vasis. experimentum eorum inversa manu capitur, ne carnosae partis calor vitiet.

20 **3.** (4) Haec est materia luxus e cunctis maxime super- 5 vacui. margaritae enim gemmaeque ad heredem tamen transeunt, vestes prorogant tempus: unguenta ilico expirant ac suis moriuntur horis. summa commendatio eorum ut transeuntem feminam odor invitet etiam aliud agentis. exceduntque quadringenos denarios librae: tanti emitur voluptas 10 21 aliena; etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. si tamen et haec aliqua differentia signanda sunt, in M. Ciceronis monumentis invenitur unguenta gratiora quae terram quam quae crocum sapiant, quando etiam corruptissimo in genere magis tamen iuvat quaedam ipsius vitii severitas. sed quos- 15 dam crassitudo maxime delectat, spissum appellantes, linique 22 iam, non solum perfundi, gaudent. vidimus etiam vestigia pedum tingui, quod monstrasse M. Othonem Neroni principi ferebant, quaeso ut qualiter sentiretur iuvaretque ab ea parte corporis? nec non aliquem e privatis audivimus iussisse 20 spargi parietes balnearum unguento atque Gaium principem

---

§ 19: (2) ib. 34. — (2. 3) ib. 40. 41. — (4) ib. 53. — § 21: Cic. de or. III 99. cfr. Pl. XVII 38. — § 22: (21) cfr. Suet. Cal. 37 init.

---

1 tanta **FE**^{1}**a** | utilius **M**. -us est *rv* 2 iis **M***v*(*D*). as **F**. his *rC* 3 conduntur (*coni. Chiffl.*) *S e Th.* coquuntur (coqun- **DF**) *ll.v* | experimenta **M** 5 lusus **F**^{1}**Ea** | maxuma **M** 6 addere dem **R**^{s} 9 transeuntem feminam **Mz***v*. -nte (-nt **R**^{s}) femina *rG* | inuitat **Ea** | agentis **MFEa***S*. -tes **R**^{s}(?) *G*. -tem **z***v* 10 quadringenos **MR**^{s}*G*(*S*). quadrig- **FT** quadrag- (drag- **E**^{1}) **Ea***v*(*H*) | tantui **F**. -tum **Eaz***Ven.* 11 ſent **R**^{s}. ſetit **D**^{1}**F**^{1}. fecit **Ea** | si *ll.J.* sed *v. om. S* | tamen *om. C* 12 *an* et inter haec? | sint **R**^{s}*S* | *dist. J* 13 quae **MR**^{s}**D**^{2}**F**^{2}*S*. ti *r*. (*om.* **a**). esse quae *v* | quam *om.* **R** 14 ſapiunt **F**. faciant **R**^{s} 15 uitii **M***v*. -tiis *r* 16 spissum **MR**^{s}**D**^{2}*G*. is (si **D**^{1}. id *v*) ipsum *rv* 16. 17 neque iam **M** 17 perfundi **MR**^{s}. -di unguentis *rv* 18 cithonem **Ea**. ////honem **F**^{1} 19 iuuaret ea **F**. -ret **Ea**. -ri *va.G* 20 aliter **R**^{s} | e **M***D*. et *r*. ex *v* | audimus **MR**^{s}*SJ*

solia temperari ac, ne principale videatur hoc bonum, et
postea quendam e servis Neronis. maxime tamen mirum 23
est hanc gratiam penetrasse et in castra; aquilae certe ac
signa, pulverulenta illa et cuspidibus horrida, unguuntur
5 festis diebus, utinamque dicere possemus quis primus instituisset! ita est nimirum: hac mercede corruptae orbem
terrarum devicere aquilae. ista patrocinia quaerimus vitiis,
ut per hoc ius sub casside unguenta sumantur.

(5) Quando id primum ad Romanos penetraverit, non 24
10 facile dixerim. certum est Antiocho rege Asiaque devictis,
urbis anno DLXV, P. Licinium Crassum L. Iulium Caesarem
censores edixisse ne quis venderet unguenta exotica; sic
enim appellavere. at Hercules iam quidam etiam in potus 25
addunt, tantique est amaritudo, ut odore prodigo fruantur ex
15 utraque parte corporis. L. Plotium, L. Planci bis consulis
censorisque fratrem, proscriptum a triumviris in Salurnitana
latebra unguenti odore proditum constat, quo dedecore tota
absoluta proscriptio est; quis enim non merito iudicet perisse tales?

20 (6) Cetero terrarum omnium Aegyptus accommodatissima 26
unguentis, ab ea Campania est copia rosae. **4.** Iudaea vero
incluta est vel magis palmis, quarum natura nunc dicetur.

---

§ 24: (11) Sol. 46, 2. (cfr. Pl. XIV 95). — § 25: cfr. Th. od.
32. 67. — (15) Val. M. VI 8, 5. Sol. 46, 3.

---

2 e **M***J*. ex **R**^{s}**E***v*. et **Fa** 3 certa (-te **F**) ea digna **FEa**
4 ex **Ez** | cuspidibus **MR**^{s}*S*. custod- *rH*. -diis *v* | inunguntur *va.S* 5 possimus **F**. -ssent **R**^{s}*S* 8 sub **M***S*. su **R**^{s}.
sumantur *r*. -tur sub *v* | sumantur **MR**^{s}*S*. *om. rv* 9 penetrauerat **FEa** 11 DLVI **R**^{s} | licinum **FEa** 12 censores edixisse **R**^{s}*v*. -rem se dix- **FEa**. -res reticuisse **M** | exortica **F**^{1}**E**^{1}**a**
Ven. 13 appellauere ad **M**. -re ut **Ea**. -re te **F**^{1}. -rat **F**^{2} |
iam *om.* **R**^{s} | *an* quidem? | potuus **M***D*. pomtus **R**^{s}. potu *va.L*
14 fruatur ... corpus **M** 15 I. **a** | politium **E**. -icium
DFa | I. **FE**^{2}**a** | bus **R**^{s} | tor (*pro* coſ.) **FEa** 16 censoresue
FEa. -risue *va.L* | Salernitana *va.J*. (*cfr. codd. III 70*)
18 iudices (-cis **F**) perisset **D**^{1}**FEa** 20 cetera **Ea**. -rum *va.H* |
accommodissima **F**. acomo- **Ea** 21 uero *om.* **FEa***va.G*
22 incluta **R**^{s}*S*. -lyta *rv* | dicitur **FEa**

sunt quidem et in Europa vulgoque Italia, sed steriles. ferunt in maritimis Hispaniae fructum, verum inmitem; dul-
27 cem in Africa, sed statim evanescentem. contra in oriente ex iis vina gentiumque aliquis panis, plurimis vero etiam quadrupedum cibus; quam ob rem iure dicentur externae. 5 nulla est in Italia sponte genita nec in alia parte terrarum
28 nisi in calida, frugifera vero nusquam nisi in fervida. (7) gignitur levi sabulosaque terra, maiore in parte et nitrosa. gaudet riguis totoque anno bibere, cum amet sitientia. fimo quidam etiam laedi putant, Assyriorum pars aliqua, si non 10 rivis misceat. genera earum plura, et prima frutice non excedentia sterilem hunc — aliubi et ipsum fertilem — brevisque rami orbe foliosum. tectorii vicem hic parietibus
29 plerisque in locis praestat contra aspergines. est et procerioribus silva arbore ex ipsa, foliorum aculeo fruticante 15 circa totas pectinatim. quas silvestres intellegi necesse est, incerta tamen libidine etiam mitioribus se miscent. reliquae, teretes atque procerae, densis gradatisque corticum pollicibus aut orbibus faciles ad scandendum orientis se populis

§ 26: (2) cfr. Th. III 3, 5. — § 27: Herod. I 193 extr. — § 28: Th. II 6, 2. 3. Pallad. XI 12, 1. 2. Geop. II 10, 8. 9. X 4, 1. 2. cfr. Pl. XVII 261. — § 29: Lucian. Syr. dea 29 init.

1 et *om.* **FEa***va.G* 2 fuerunt **R**^s. ut **M** | uero **M** | dulce ... 4 euanescente **F**^1**Ea** 3 orientē **M** 4 aliquibus *va.S.* 5 quadripedum **F***SJ.* -rupedo **R**^s 6 sponte — alia (italia **M**^1) **MD**^2**F**^2*v.* sponte et ratio **R**^s. *om.* *r* 7 galida **R**^s. calica **F**^1. gallica **Ea** 9 gaudet et **FEa***va.S* | amet **MR**^s*J.* amet anno *rv(D)* | *dist. ego* | sitientia **z**. -ti a *ll.v* 10 quedam **F**^1**a**. quaed- **E**. quidem *Dal.* | putant et **FEa***va.S* 11 misceatur *va.S* | fruticem *v. sq. dist. ego* 13 breuisque **M***J.* -uemq; **R**^s*v.* -uesque *r.* -uique *G* | rami *ll.J.* -morum *G.* -mis *v* | orbe **M***G.* -bem **R**^s. obre *r. an* in orbem? | foliorum (flol- **E**^1) **F**^2**Ea***va.G* (*J puncto ante* orbe *posito*) 14 praeconstat **M** | asparagines **F**^2. -ine **F**^1**Ea** | est et **MR**^s*J.* est *rS. del. G.* sunt e *v* 15 silue **F**^1**a**. -uae **E***va.G* | *dist. va.H* | fructicante **F**^2. -ificante **F**^1**Eaz** 17 sed **F**^1**Ea** 18 procere **F**^1**E**. -res **a** | cradatisque **F**^1. tradat hisque **Ea** 19 aut (ut *v*) orbibus **MR**^s (*v*)*S.* auctoribus (augur- **F**^2) *r* | facile **FEa** | populis praebent (-ns **F**^2) **MR**^s**F**^2*v.* -li praebenti *r*

praebent, vitilem sibi arborique indutis circulum mira per-
nicitate cum homine subeuntem. coma omnis in cacumine 30
et pomum est, non inter folia hoc, ut in ceteris, sed suis
inter ramos palmitibus racemosum, utraque natura uvae at-
5 que pomi. folia, cultrato mucrone lateribus in sese bifida,
tabellas primum demonstravere geminas, nunc ad funes vi-
tiliumque nexus et capitum levia umbracula finduntur.
arboribus, immo potius omnibus quae terra gignat herbis- 31
que etiam, utrumque esse sexum diligentissimi naturae tra-
10 dunt, quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco, nullis
tamen arboribus manifestius. mas palmite floret, femina
citra florem germinat tantum spicae modo. utrisque autem
prima nascitur pomi caro, postea lignum intus, hoc est se-
men eius. argumentum quod parvae sine hoc reperiuntur
15 in eodem palmite. est autem oblongum, non ut olivis orbi- 32
culatum, praeterea caesum a dorso pulvinata fissura et in
alvo media plerisque umbilicatum. inde primum spargitur
radix. seritur autem pronum et bina iuxta composita se-
mina superque totidem; quoniam infirma e singulis planta
20 est, quaternae coalescunt. multis candidisque lignum hoc 33

§ 30: (2) Th. I 14, 2 extr. — (6) cfr. Pl. XVI 89. — § 31:
Th. II 6, 6. I 13, 5. (C I 20, 2). — (12) Th. II 6, 4 extr. — § 32:
(17) Th. ib. 1.

1 uitilem **DF**^{1}**d**_H_. uti- _rv_ | arborique **MR**^{s}_H_. -rem quę _r_.
-risque _v_ | indutis **MDFd**_H_. -uctis **Eaz**. -uciis **R**^{s}. -uuiis _v_
2 tum _va.S_ | homines **R**^{s} | subeunte **R**^{s}_va.S_ 3 hoc _om. va.H_ |
ut inter **MR**^{s}. ut in/// **E** | se **R**^{s} 4 racemosos **R**^{s} | naturae
MR^s 5. 6 sese bifida tabellas **M**_J_. -datas bellas **DF**. -datas
a. -datis bellas (-lla _H_) **E**_v_. ereb; fidata bellas **R**^{s} 6 geminas
_ll.J_. -na **R**^{s}(?)_H_. gemmas _v_ | utiliumque **F**^{1}**Ea** 7 funduntur **M**
8 gignat **MR**^{s}_L_. -nit _rv_ 9 etiam utrumque _om._ **R**^{s}
10 quod **MR**^{s}**F**^{2}_v_. hoc _r_ 11 palmite **M**. in pa- _rv. cfr. Fels
p. 55_ 12 germana **F**^{1}**Ea** | spicae **MR**^{s}**D**^{2}_H_. spinae _rv_ | utris-
que **MR**^{s}_v_. -iusque _r_ 14 sin (_om._ e hoc — in) **M** 16 cae-
sum a **MR**^{s}**F**^{2}_v_. suma **F**^{1}. -mma **Ea**. -mmo **z** | dorsa puluinato
F^1. -so paluinato (palmi- **E**. pului- _v_) **Ea**_va.G_ | fistura **F**^{1}**E**^{1}.
fistu **a** 17 inde **MR**^{s}_S_. un- _rv_ 19 infirma e _ego_. -mae
(-me **R**^{s}**F**) _ll.J_. -ma _v_ 19. 20 planca est **FEa**. -ntae _J_
20 quae ternae qualescunt **M**

a carnibus discernitur tunicis, aliis corpori adhaerentibus, laxeque distans tantum cacuminis filo adhaeret. caro maturescit anno. quibusdam tamen in locis, ut in Cypro, quamquam ad maturitatem non perveniat, grato sapore dulcis est. folium ibi latius, fructus quam reliquis rotundior 5 nec ut devoretur corpus, verum ut expuatur suco modo ex-
34 presso. et in Arabia languide dulces traduntur esse palmae, quamquam Iuba apud Scenitas Arabas praefert omnibus saporibus quam vocant dablan. cetero sine maribus non gignere feminas sponte edito nemore confirmant circaque 10 singulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis.
35 illum erectis hispidum adflatu visuque ipso et pulvere etiam reliquas maritare; huius arbore excisa viduvio sterilescere feminas. adeoque est veneris intellectus, ut coitus etiam excogitatus sit ab homine, e maribus flore ac lanugine, in- 15 terim vero tantum pulvere, insperso feminis.
36 (8) Seruntur autem palmae et trunco duum cubitorum longitudine, a cerebro ipso arboris fissuris diviso atque defosso. et ab radice avulsae vitalis est satus et ramorum tenerrimis. in Assyria ipsa quoque arbor strata in solo umido 20

§ 33: (3) Th. II 6, 7. 8. — § 34: Iuba fr. 53 Mü. — (9) Th. II 8, 4. Geop. X 4, 5. — § 35: (14) Th. II 8, 4. (C II 9, 15. III 18, 1). Geop. X 4, 8. — § 36: Th. II 6, 2. — (19) Geop. X 3, 9.

1 disceditturi E. disinditur a. discin- *va.G* | unicis R^a 2 distant M | cacuminis *ll.J.* -ni *G.* -nibus *v* | filo MD^2F^2*v*. -lio *r* | adhaeret M*G*(*J*). -rentibus R^a. -rens *rv*(*S*) 3 quibusdam MF^2a*v*. -bus *r* | ut *om.* E | in *om. va.G* 5 est M*J*. est et R^a(?)*v*. et *rS* | que (*pro* quam) *va.H* | rutundior F. iucu- M 7 languide *om.* R^a. *del.* F^2 | palmam F^1Ea 8 iuua F^1E^2a. iua E^1 | aenitas M. en- R^a. *cfr. V 87* 9 dabulan *va.H* 11 nutare MR^aF^2*v*. naturae (-re F) *r* 13 uiduuio *coni. S.* -io post *J.* uidi uuio R^a. uid...o M. biduuio po F^1. -io post D(?). biduo post E. -uo (*om. sqq.* — 15 lanugine) a. bidubias post F^2. uiduas post *v* 14 uti FE*va.L.* ut — 15 excogitatus *om.* R^a | coitu M 15 ex FE*va.S* 16 in perso FE^1a 17 truncū erat R^a. -co ad *S* 18 longitudine MR^a*v*(*J*). -nem *r* | defesso D^1F^1Ea. -fisso D^2 19 auolse F. euulse a. auulso R 20 arbor — solo *om.* M | arborum F | stracta Ea | in *om.* Ea | solom F^1. -lum Ea | umido MR^a*v*. -da (hu- Ea) *r*

tota radicatur, sed in frutices, non in arborem. ergo plan- 37
taria instituunt anniculasque transferunt et iterum bimas.
gaudent enim mutatione sedis, verna alibi, in Assyria autem
circa canis ortus. nec ferro attingunt ibi novellas, sed reli-
5 gant comas, ut in altitudinem exeant. robustas deputant
crassitudinis gratia, semipedales ramorum truncos relin-
quentes, qui decisi alibi necant matrem. diximus salsum 38
ab *iis* solum diligi. ergo, ubi non est tale, salem asper- 28
gunt, non radicibus, sed longius paulo. quaedam in Syria
10 et Aegypto in binos se dividunt truncos, in Creta et in ter-
nos, quaedamque et quinos. ferunt statim in trimatu, in
Cypro vero, Syria, Aegypto quadrimae, aliae quinquennes,
altitudine hominis, nullo intus pomi ligno quamdiu sunt
novellae, ob id spadonum accepto nomine.
15 (9) Genera earum multa. sterilibus ad materias ope- 39
rumque lautiora utitur Assyria et tota Persis. sunt et cae-
duae palmarum quoque silvae, rursus germinantes ab radice
succisae. dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrum
appellant, exemptaque vivunt, quod non aliae. vocantur
20 autem chamaeropes, folio latiore ac molli ad vitilia utilissi-
mae, copiosae in Creta, sed magis in Sicilia. e palmis pru-

---

§ 37: Th. II 6, 3. 4. — § 38: Th. ib. 2. 9. 7. (C III 17, 1). Geop. X 4, 2. — (13) Ar. ap. Athen. XIV 652[a] (fr. 267 Rose). — § 39: Th. II 6, 6. Strabo XVI 739 init. — (16) Th. II 6, 11. — (21) cfr. Strabo XVI 742 extr.

---

2 bimas **M***v*. hub- **R**[s]. binas *r* 3 senis **R**[s]. sed **M**. *del.* **D**[2] | uerna alibi (-be **D**[1]) **R**[s]**D**[1]*v*. -na salibe **F**. -nas abile **Ea**. hiberna niue **M**. uenerbili **D**[2] 4 feruattincunt **F**[1]. -uant (-uunt **a**) tingunt **Ea** 5 altitudine **FEa** | robusta **DF**[1]**Ea** 6 crassitudini **F**[1]**E**. -ne **a** 7 negant **F**[1]**Ea** | matre **F**[1]**a** 8 deligi **M** 10 et in **R**[s]*SJ* | in binos *om.* **R**[s] | se diuidunt **Md***J*. diuid- se *rv* 11 quaedam quae **MEa**. -dam *va.H* | et in **E**(?)*va.J* | quedam (quae- *S*) ferunt **R**[s]*SJ*. *om.* **M** 12 cytao **M** | ucro **F**[2] | syriae **M** | aliae **MR**[s]*S*. -iquae **FE***H*. *om.* **a**. aliae, aliaeque (aliae *G*) *v* 15 genera — 432, 17 huius *om.* **R**[s] 16 lautiore **Fa**. lauci- **E** | et ceduę **Ea**. ecce due (duo **F**[1]) **F** 18 sucis e **F**[1]**Ea** | dulces **F**[2]**E** 20 chamaeropes *J*. -rhopes **M**. -meropes *rG*. -maerepes *v*(*H*). -riphes *B e Th.* | folia **F**[1]**Ea** | utilissimae **M**. -mo *rv*

40 nae vivaces ignisque lentus. fructiferarum aliis brevius lignum in pomo, aliis longius, his mollius, illis durius, quibusdam osseum, limarum dente contra fascinantes religione politum. aliud pluribus vestitum paucioribusve tunicis, aliud crassioribus tenuioribusve. ita fiunt undequinquaginta ge- 5 nera, si quis omnium persequi velit nomina, etiam barbara,
41 vinorumque ex iis differentias. clarissimae omnium, quas regias appellavere ob honorem, quoniam regibus tantum Persidis servarentur, Babylone natae uno in horto Bagou; ita vocant spadones, qui apud eos etiam regnavere. hortus 10
42 ille numquam nisi dominantis in aula fuit. at in meridiano orbe praecipuam optinent nobilitatem syagri proximamque margarides. hae breves, candidae, rotundae, acinis quam quam balanis similiores, quare et nomen a margaritis accepere. una earum arbor in Chora esse traditur, una et sya- 15 grorum, mirumque de ea accepimus, cum phoenice ave, quae putatur ex huius palmae argumento nomen accepisse, intermori ac renasci ex se ipsa, eratque, cum proderem,
43 fertilis. pomum ipsum grande, durum, horridum et a ceteris generibus distans sapore quodam ferinae in apris evidentis- 20 simo, quae causa nominis. quarta auctoritas sandalidum a

§ 40: cfr. Th. II 6, 6. — § 41: Th. ib. 7.

1 signisque **FEa** | lentas **Ea** 2 illis **F^{2}a***v*. illius illis **M**. illius **E**. i/////s **F^1** 3 limarum *D*. lym- **M**. limatumque *rv*. luna- *B* | contra *om*. **F^{1}Ea** | religioni **M** 4 ali **M** 7 differentia **M**. (*an recte? cfr. § 21*) 8 ob **Ea***D*. ad **M**. ab **DF***v* | honore **DF***G*. -ribus *v* 9 seruabantur **M***L*(*J*). *cfr. CFWMüller p. 6 ad X 114* | baguo **F^2**. -goo (-goi *B*) *va.G* 10 itata **M**. ita enim *va.S* | hortos **F^1**. ortus **F^2** 12 optinet **M** 13 rotundae *om*. **M** 16 accepimus **Ea***v*. accip- *rJ* | aue **MF^2***v*. ue **F^1**. uel **Ea** 18 (i)ntermori **M***J*. inter mon **R^s**. iter mori **D^{1}F^1**. inmori **F^2**. iterum mori **D^{2}Ea***v*(*H*). emori *G* | ex re ipsa **R^s** | eratquae **M**. erantque **R^s**. erat **a** | cum **MR^s***J*. quam *r*. cum haec *G* | prodere **R^{s}Ea** 19 fertis **F^{1}Ea** | a *om*. **R^s***S* 20 quodam **M***S*. quid- **R^s**. quō **a**. q̄m *r*. ferino quem *v* | fertinae **M^1**. -rine **Ea**. -rme *va.S* | apris nouimus *va.S* | euentissimo quae **F^1**. seuent- **Ea**. uidentissimeque **R^s**. euid- (quae *S*) *va.J* 21 causa est *va.S* | numinis **F^{1}Ea**

similitudine appellatarum. iam in Aethiopiae fine quinque harum, qui plurimas, arbores tradunt, non raritate magis quam suavitate mirabiles. ab his car*y*otae maxime celebrantur, 44 et cibo quidem, sed et suco uberrimae, ex quibus praecipua 5 vina orienti, ini*mic*a capiti, unde pomo nomen. sed ut copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudaea, nec in tota, sed Hiericunte maxime, quamquam laudata et Archelaide et Phaselide atque Liviade, gentis eiusdem convallibus. dos iis praecipua suco pingui lactentibus quodamque vini sapore 10 in melle praedulci. sicciores ex hoc genere nicolai, sed 45 amplitudinis praecipuae: quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. minus speciosae, sed sapore car*y*otarum sorores et ob hoc adelphides dictae proximam suavitatem habent, non tamen eandem. tertium ex his genus patetae: nimio 15 liquore abundant, rumpitque se pomi ipsius, etiam in sua matre, ebrietas, calcatis similis. suum genus e sicciore 46 turba dactylis, praelonga gracilitate curvatis interim; nam quos ex his honori deorum damus, chydaeos appellavit Iu-

§ 44: cfr. Strabo XVII 818 extr. Martial. XIII 27. Isid. XVII 7, 1. — Diosc. V 40. — (Pl. XIV 102. XXIII 52). — cfr. Ios. b. Iud. I 18, 5. II 9, 1. — § 45: Athen. XIV 652ᵃ. Isid. ib. (Th. II 6, 6 extr.). — § 46: cfr. Isid. ib.

1 appellatorum **M**. -turum **F**¹. -tum **Ea** | tam **F**² *superscr.* iam et **a** 2 qui **MR**⁸*S. om. r.* nec *v* | plures *B* 4 uberrima **F**¹**Ea** 5 inimica *CFWMüller p. 17.* iniqua *ll.v* 6 nobilitastes **E**¹. -ates **F**¹**E**²**a** 7 laudatae et *va.D* | ad (*pro* et) **M** 8 leuia de **F**¹**E**¹**a**. libiade **F**². libyadae *va.G* 9 lactantibus **M** 10 in hoc *va.S* 11 quaternū **M** 13 et *om.* **R**⁸(?)*va.S* 14 patetae (-te **F**²) nimio **MF**²**dT***H.* patet aenimi (ac nimi **a**. enim **F**¹) ob **F**¹**Ea**. pari& e nimio **R**⁸. pateton nimio *B.* patet et ni- *v. dist. ego n. luc. p. 54* 15 abundant **MR**⁸. -dat *rv* 15. 16 suam matrem (-re **F**) **F**¹**Ea** *va.G* 16 similes **F**². -le *va.G* | se **F**¹. sed **Ea**. sed e *va.G* 17 dactylis **M***G*(*J*). -lis & **R**⁸. -lis est *S.* iacens dactilis **D**²*v.* iaces **D**¹**F**¹. -ens **F**²**Ea**. iunceis *H* | imterim **F**. in terram *va.G*(*Brot.*) 17. 18 nam quas **R**⁸(?)*Brot.* quos *D coll. luc. p. 121.* namque uuas *Müller em. II p. 29.* (*loc. corr.*) 18 dicamus *va.S* | cydaeos **R**⁸. chydacos **a**. chid- **F**¹. -daeos **F**². Idaeos *va.G*

47 daea gens contumelia numinum insignis. in totum arentes Thebaidi atque Arabiae macroque corpore exiles, et adsiduo vapore torrente crustam verius quam cutem obducunt. in ipsa quidem Aethiopia friatur haec — tanta est siccitas — et farinae modo spissatur in panem. gignitur autem in fru- 5 tice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotundo, sed maiore quam mali amplitudine; coecas vocant. triennio maturescunt, semperque frutici pomum est subnascente alio.
48 Thebaidis fructus extemplo in cados conditur cum sui ardoris anima. ni ita fiat, celeriter expirat marcescitque non 10 retostus furnis. e reliquo genere plebeiae videntur Syriae et quas tragemata appellant. nam in alia parte Phoenices Ciliciaeque populari etiam nomine a nobis appellantur balani.
49 eorum quoque plura genera. differunt figura rotunditatis aut proceritatis, differunt et colore, nigriores ac rubentes. 15 nec pauciores fico traduntur colores, maxime tamen placent candidi. distant et magnitudine, prout multi cubitum effecere, quidam sunt non ampliores faba. servantur *ii* demum qui nascuntur in salsis atque sabulosis, ut in Iudaea atque Cyrenaica Africa, non item in Aegypto, Cypro, Syria, Seleucia 20

---

§ 46: cfr. Pl. XIV 102. — § 47: Th. II 6, 10 (κύκας). I 10, 5 (κόιξ). Hesych. s. v. κόικες. — § 49: (15) Th. II 6, 6. — (18—20) ib. § 2 extr.

---

1 in — arentes *om.* **M** 2 thebaidi *J.* -di in totum arentes (mar- **R**^{s}) **MR**^{s}. theabide **F**. thebaide **a**. -dę **E**. -dis *H.* -des *v.* -aicae *S* | Arabicae *va.H* | et *om.* (*P*)*S* 3 torrente **MR**^{s}(*P*)*S.* -tes *rv* 4 et inopia **Fa** | fricatur **F**^{2}**Ea** | haec (hac **F**^{2}) *ll.v*(*S*). *om. L* | tacta **F**^{1}. tota **Ea** 5 ut (*pro* et) . . . . spissetur **F**^{2} | in pane **R**^{s} 7 coecas *ll.J.* coicas *H.* cycas *B.* caecas *v* 8 et **R**^{s} | subnascenti **F**^{1}**Ea** 9 fructu **M** 10 anima ni **MR**^{s}*G.* -ma **D**^{2}**F**^{2}. -mi *r.* -mam ni *v* | na (*pro* ita) **F** | fiet **DF**^{1}**Ea**. fit ut **F**^{2} | expiret **F**^{2}*va.G* 11 retortus **MF**^{1}**Ea** | ex **R**^{s}(?)*va.J* | Syriae et *J.* -riae . . **M**. -ria et **R**^{s}. -ri et *rG.* -ri hoc *v.* et *S* 12 quas (. . uas **M**) tragemata **MR**^{s}*S.* strag- *r.* Iuba trag- *v* | in aliqua *L* (*errore*) 15 odore **R**^{s} | ad **M** 16 ficu *va.H* 17 stant **M** 18 quidem . . . amplius . . . seruatur **F**^{1}**Ea** | ii demum *v.* Ide- **MF**^{1}. hi de- **R**^{s}(?)**F**^{2}*C.* item n̄ **E**. Itē **a** 20 Africae *Fels p. 46* | syria **MR**^{s}*v.* -iae *r* (*D*^{2}*UZ p. 33*). -ia et *G* | seleucias **D**^{1}**F**^{1}. -iae **F**^{2}

Assyria, quam ob rem sues et reliqua animalia ex iis saginantur. vitiati aut vetusti eius pomi signum est decidisse candidam verrucam, qua racemo adhaeserint. Alexandri milites palmis viridibus strangulati sunt; in Gedrosis id factum est pomi genere, alibi copia evenit: est enim tanta suavitas musteis, ut finis mandendi non nisi periculo fiat. (50)

5. (10) Syria praeter hanc peculiares habet arbores: in nucum genere pistacia nota — prodesse adversus serpentium morsus traduntur et potu et cibo —, in ficorum autem caricas et minores eiusdem generis, quas cottana vocant, item pruna in Damasco monte nata et myxas, utramque iam familiarem Italiae. e myxis in Aegypto et vina fiunt. (51)

(11) Iunipiris similem habet Phoenice cedrum minorem. duo eius genera, Lycia et Phoenicia, differunt folio; nam quae durum, acutum, spinosum habet, oxycedros vocatur, ramosa et nodis infesta altera, odore praestans. fruc- (52)

§ 50: (3) Th. IV 4, 13 extr. Strabo XV 723 init. (Pl. XII 33). — § 51: Diosc. I 177. Pallad. XI 12, 3. Nicand. ther. 891. cfr. Pl. XV 91. XXIII 150. — (10. 11) Martial. XIII 28. 29. cfr. Pl. XV 83. 43. (Pallad. III 25, 32. Isid. XVII 7, 10). — § 52: Th. III 12, 3. 4. Diosc. I 105.

1 assyria **MR^{s}D^2***v*. (*cfr. VI 117*). -iae *rG* | iis **M***v*. his *rC*. (*an ex delendum?*) 2 uitiata ut **F^{1}Ea** | eius **MR^{s}E^2***v*. est *r* | decidisse **M***v*(*J*). cec- *rH* 3 quare a (*om.* **E^1**) cemo **E**. quae rac- *va.S* | adhaeserit *va.S* 4 cedrosis **M**. caed- **R^s**. gredo- **a**. grecio- **F^1** 5 copiae **D^{2}d** 5 euenit **MR^s***v*. -ient **DF^{1}E**. -iunt **a**. -iente **F^2** 6 monstrei sunt **D^{1}F^1**. -ri sunt **Ea** | mandendis **M** 7 habet arbores *om.* **R^s** 8 pistacia *v*. -cea **a**. -cita **F^1**. bistacia **MR^{s}F^2**. -cita **E**. *cfr. OSchneider Nicand. p. 150* 10 ea **F^1**. e **Ea** | minoris **FEa** | eiusdem **MR^s***S*. eius *rv* | quos **R^s**. quae **a**. quat **D^{1}F^{1}E** 11 prunas **FEa** | myxas **M***D*. -xa *v*. mixas **F^2**. -xsas **D^2**. missa *r* | utrumque **M**. uirram- **R^s** 12 aliae **F^{1}Ea** | e *om.* **M**. ex *va.S.* | mixis **FEa**. -xin **M**

13 iunipiris **M**. -ri **R^s**. -peri *rv*. *cfr. n. luc. p. 26* | simile **M**. *om.* **R^s**. -litudine **z**. -nem *va.Bas.* | habet **MR^s***S*. -ent *rv* | phoenice **MR^s***S*. -ces et *v*. poenicum (phoe- **E**) *r* 14 licię **Ea**. -cie **F^1**. ticia **F^2**. Lyria *va.B* | phoenicea **E**. poen- **F**. fen- **a** | differunt — 16 fructum *om.* **R^s** | folia **Fa** 15 dorum **E**. -unt **F^1**. *om.* **a** | agutum **F^1**. agat- **Ea**. *om.* **M** | spinosum acutum **M**. *at cfr. Th.* | exycedros **M**. oxic- (-rus **F^2**) **Fa** 16 nidos **E^{1}a**. -dis **E^2**. -dore **z** | alteram **M** | praestant **Fa**. -an// **E^1**. -at *va.J*

53 tum ferunt myrti magnitudine, dulcem sapore. et maioris cedri duo genera. quae floret, fructum non fert, fructifera non floret, et in ea antecedentem fructum occupat novus; semen eius cupresso simile. quidam cedrelaten vocant. ex hac resina laudatissima. materiae vero ipsi aeternitas, itaque et simulacra deorum ex ea factitaverunt. cedrinus est Romae in delubro Apollo Sosianus Seleucia advectus. cedro similis in Arcadia est arbor, in Phrygia frutex vocatur cedris.

54 **6.** (12) Syria et terebinthum habet. ex iis mascula est sine fructu; feminarum duo genera. alteri fructus rubet lentis magnitudine, alteri pallidus cum vite maturescit, non grandior faba, odore iucundus, tactu resinosus. circa Iden Troadis et in Macedonia brevis arbor haec atque fruticosa, in Damasco Syriae magna. materies ei admodum lenta ac fidelis ad vetustatem, nigri splendoris; flos racemosus olivae modo, sed rubens, folia densa. fert et folliculos emittentes quaedam animalia ceu culices lentoremque resinosum, qui
55 et ex cortice erumpit. (13) et rhus Syriae mascula sterili fert femina, folio ulmi paulo longiore et piloso, foliorum

---

§ 53: Th. III (3, 8). 12, 3. 4. Diosc. ib. — (8) Th. I 9, 4. — § 54: Th. III 15, 3. 4. — § 55: Th. III 18, 5. cfr. Diosc. I 147. Pl. XXIV 91.

---

1 fert **E**^{2} 2 flores **MF**^{2} (*sed* floret *restit.* **F**^{3}) | frugifera *G* 4 eius **MR**^{s}**F**^{2}*v*. ē **E**^{2}. anno ē (eius **D**^{2}) *r* | simili **F**^{1}**E**^{1}**a** | edrelactem **F**^{1}. ſed re latent **Ead** 5 mater nitar (*om.* iae — aeter) **R**^{s} 6 facti itauerunt **D**^{1}**F**^{1}. -ti durauerunt **D**^{2}. fructificaue- **a** 7 sosianus **F**^{2}*v*. -nnus **F**^{1}**E**. sossianus **R**^{s}. sianus **M**. si annus **a** 8 cedris **M**. -rys **R**^{s}*S*. *om. rv. cfr. n. luc. p. 38* 9. 10 mascula est **R**^{s}*v*. -lus **M**. -lae *r* 12 iucundus **MR**^{s}. -dior *rv* | tractu **FEz**. -ta **a** | ident **F**^{1}. -em **R**^{s}. *om.* **a**. Idam *va.S.* 13 troadi sed **F**^{1}**E**. -dis sed **F**^{2}*va.H.* -dissent **R**^{s}. Sed **a** 14 materiae rei **R**^{s}. -ries et **F**^{2} 15 ad **MR**^{s}*v*. ac *r* | nigris **F**^{2}**z** | splendoribus **FEaz** | flos *om.* **R**^{s} 16 folia — et *om.* **R**^{s} | mittentes **Eaz** 17 culis **F**^{1}**Ea** 18 et ex **MD**^{2}*Verc.*(*J*). ex **R**^{s}(?)*Brot.* e **F**^{2}. et *rv*(*C*) | rumpit **F**^{1}**Eaz** | etiam *va.S* | rhus **M***v*. hrus **Ea**. rus *r* | siriȩ **F**^{2}. ser- **F**^{1}. seria **E**. eria **a** 18. 19 sterili fert *ego. cfr. supra 9. 10 et Th.* fert terili (stereli **R**^{s}) *ll.v* 19 ulmi por ulo longiore **R**^{s}

semper inter se contrariis pediculis, gracili brevique ramo. pelles candidae conficiuntur iis. semen lenti simile cum uva rubescit, quod vocatur *rhus*, medicamentis necessarium.

7. (14) Et Aegypto multa genera quae non aliubi, 56
5 ante omnia ficus ob id Aegyptia cognominata. arbor moro similis folio, magnitudine, aspectu; pomum fert non ramis, sed caudice ipso, idque ficus est praedulcis sine granis interioribus, perquam fecundo proventu scalpendo tantum ferreis unguibus; aliter non maturescit. sed cum hoc factum est, 57
10 quarto die demetitur alio subnascente, septeno ita numerosa partu per singulas aestates, multo lacte abundante. subnascitur, etiamsi non scalpatur, fetus quater aestate prioremque expellit inmaturum. materies proprii generis inter utilissimas. caesa statim stagnis mergitur — hoc est eius siccari
15 — et primo sidit, postea fluitare incipit, certoque eam sugit alienus umor, qui aliam omnem rigat. cum innatare coeperit, tempestivae habet signum.

(15) Huic similis quadamtenus quae vocatur Cypria 58 ficus in Creta. nam et ipsa caudice ipso fert pomum et ra-
20 mis, cum in crassitudinem adolevere, sed haec germen emittit sine ullis foliis radici simile. caudex arboris similis

---

§ 56. 57: Th. IV 2, 1. 2. Diosc. I 181. Sol. 32, 34. 35. (cfr. Diod. I 34, 8. Strabo XVII 823. Pl. XXIII 134). — § 58: Th. IV 2, 3. (Diosc. I 182).

---

1 contrari **M** | pedeculis **R**^s. -duculi **M** | gracili *om.* **R**^s
2 lentis **MR**^s**a** 3 rhus *v.* ros *ll* | medicamentum **FEaz**
4 Et in *va.H* | aliubi **M***J.* -ibi *rv* 6 aspectum **F**^1**Ea** 7 caudice fert **M***J* | ipso idque **MR**^s*S.* ipso idque ipse (-sum *v*) **F**^2*v.* idque ipse (-so **D**^2) *r* 9 aliter *om.* **FEa** | hoc **MR**^s*S. om. rv*
11 aestates **M***v.* aeta- *r* | ita multo **M.** (*an* item multo?) | lacte **MR**^s*v.* iactu *r* | abundantes **FEa** 13 materis **F.** -ter his **Ea** | inter utilis **R**^s. intilissimis **F**^1 14 ei *coni. Dal.*
16 quali qui **M** 17 coeperit **MR**^s*v.* -pit *r* | tespestiuue **F.** tempestiuę uuę **Ea** 18 hoc **M** 19 ficus **MR**^s**a***v.* fiscus **F**^1. fuscus **E** | et ipsa **M.** et illa **R**^s*S.* et in illa *r.* et illa in *v*
20. 21 germen emittit **R**^s*S.* -ment emmittit **M.** -mine mittis **F.** -mina mittit (emi- *v*) **Ea***v* 21 radici **R**^s**d**^2**T***v*(*S*). -cis **M***Bas.* -ce *rH* | simile **R**^s**d**^2*S.* -les **M.** -lia *v.* -lis (*om.* caudex — similis) *rH* | caudex arboris **Md**^2*va.H*(*S*). -de ex arbor **R**^s

populo, folium ulmo. fructus quaternos fundit, totiens et germinat, sed grossus eius non maturescit nisi incisura emisso lacte. suavitas et interiora fici, magnitudo sorvi.

59 8. (16) Similis et quam Iones cerauniam vocant, trunco et ipsa fertilis — pomum siliqua —; ob id quidam Aegyp- 5 tiam ficum dixere, errore manifesto: non enim in Aegypto nascitur, sed in Syria Ioniaque et circa Cnidum atque in Rhodo, semper comantibus foliis, flore candido cum vehementia odoris, plantigera imis partibus et ideo superficie flavescens, sucum auferente subole. pomo antecedentis anni 10 circa canis ortus detracto statim alterum parit, postea floret per arcturum, hieme fetus eius nutriente.

60 9. (17) Aegyptus et pers*e*am arborem sui generis habet, similem piro, folia retinentem. fertilitas adsidua eius, subnascente crastino fructu, maturitas etesiarum adflatu. pomum 15 longius piro, inclusum amygdalae putamine et corio, colore herbido, sed ubi nux illi, huic prunum differens brevitate ac mollitia et, quamvis blandiatur praedulcis suavitas, inno-

61 cuum. materies bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihil

---

§ 59: Th. IV 2, 4. (I 14, 2). — § 60. 61: Th. IV 2, 5. 6. cfr. Diosc. I 187. Diod. I 34, 7. Strabo XVII 823.

---

1 populū filiū **R**^{s} | quaterno **R**^{s} 2 graetat **M** | ē (*pro* ei') **F** 2. 3 incisure misso **Fa** 3 sorui **M**. (*cfr. XV 61*). soluit **R**^{s}. sobi **E**^{1}. sorbe **E**^{3}. sorbi *rv* 4 iniones **M** | ceraunū **R**^{s}. -nia **FEa**. ceroniam (*P*)*H e Th.* 5 ipse **R**^{s} | pomum **MR**^{s}*S*. sed pomum *rD*. -mo *v*. -mum in *P* | siliqua **MR**^{s}*J*. -quae *rv*. *cfr. XV 95* 7 cnidum **E***S*. oni- **a**. nid- **F**. gnid- **M***v*. cersannium **R**^{s} 9 plantigerat **FE**^{1} | et *om.* **FEa** | superficio **M** 10 flauescens (-nt **M**) **MR**^{s}*v*. fau- *r*. *de dictione cfr. XV 121. XVI 18. 19. XIX 159. 176.* (*Th.* ὑποξηραινόμενον) 11 ortū **adT** | statim **MR**^{s}**D**^{2}*v*. -im placuit *r* | pari **E**^{3} | floret **MR**^{s}**z**(*P*)*S*. -re *r*. -rem **E**^{3}*v* 12 arcturum **R**^{s}(?)*v*. act- *r* | eius **MdT***J*. *om.* **R**^{s}*v*. est *r* | nutrienta **R**^{s}. -te *S*. enu- *v* 13 perseam *P e Th. et Diosc.* -sitam **M**. -sicam *rv*. *cfr. § 63 extr.* 14 fertilitas — subnascente *iterat* **R**^{s} | assidui **FE**^{1}. -due **a** | eis **R**^{sa}. et **R**^{s}. ei **D**^{2}*G* 15 crasso **M** | fructum **FEa** 16 incisum **M** 17 nix **M** | primum **FaTs**. pom- *va.H* 18 mollitia et **MR**^{s}*S*. -tię **E**. -tie **Fa**. -tie et *v* | innocum **F**^{1}. in nucum **Ea** 19 nihilo **R**^{s}*S*

differens a loto. simulacra et ex ea factitavere. non eadem gratia, quamquam fideli, materiae ex arbore quam balanum appellavimus, magna ex parte contortae; navalis itaque tantum est. (18) at e diverso cuci in magno honore, palmae si-5 milis, quando et eius foliis utuntur ad textilia. differt quod in bracchia ramorum spargitur. pomo magnitudo quae manum inpleat, colos fulvus, commendabili suco ex austero dulci. lignum intus grande firmaeque duritiae, ex quo velares detornant anulos. in eo nucleus dulcis, dum recens est; sic-10 catus durescit ad infinitum, ut mandi non possit, nisi *sit* pluribus diebus maceratus. materies crispioris elegantiae et ob id Persis gratissima. (19) nec minus spina celebratur in eadem gente dumtaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat, ob id utilissima navium costis. can-15 didae facile putrescunt. aculei spinarum et in foliis, semen in siliquis, quo coria perficiunt gallae vice. flos et coronis iucundus et medicamentis utilis. manat et cummis ex ea. sed praecipua utilitas quod caesa anno tertio resurgit. circa Thebas haec, ubi et quercus et persea et oliva, CCC a Nilo 20 stadiis, silvestri tractu et suis fontibus riguo. **10.** ibi et prunus Aegyptia, non dissimilis spinae proxime dictae, pomo

48 62 63 64 65

---

§ 62: Th. IV 2, 7. cfr. Ps-Arrian. per. m. Erythr. 33 extr. — § 63: Th. IV 2, 8. 9. Herod. II 96. (Diosc. I 133). — § 64: Th. IV 2, 10.

---

1 et ex **MJ**. ex *rv*. *cfr*. *§ 53* 2 quam **FEa***va.H* | materię **FEa**. -rie **MR²***v*. *dist. ego* | ex *ll.H*. ut ex *v* 3 contortae **MR²***J*. -ta *rv*(*D*) | na uallis **FEa**. (noualis *Dal. errore*) 4 est at e **MR²***v*. aestate (est- **a**) *r* 6 bracchia *S*. bacc- **M**. brachia (-io **F**) *rv* 7 color **F²***va.S* | commendabili **R²***S*. -lis *rv* 8 grandis **FE***va.G*. (**a** *lac.*) 9 siccatu **R²** 10 nisi sit *ego*. nisi si **M**. nisi **R²***v*. *om*. *r* 11 crispiores **FEa** 12 spinę **F**. Syria spina **R²***va.B* 13 incorruptam **F¹**. -tū **Ea** 14 candidae *S*. -de **R²T**. -da *rv*. *an* e candida? 15 putrescit *va.S* | aculei **MJ**. -eus *rv* 16 curia **F¹Ea** | perficiuntur *va.S* 17 utilis si **MR²**. *an* -lis est? | cum is (his **Ea**) **FEa**. gummi *va.S* 19 persea **EaT**(*P*)*S*. -sęa **DF**. -sia **MR²**. -sica *v* 20. 21 ibi Pronus (prun- *v*) **FE***va.G*. ibi **a** 21 modis similis **D²** | spina **Ea** | proxime **R²***Bas*. -mae *rv* | dictae **R²F***v*. -ta *r*

mespili, maturescens bruma nec folia dimittens. lignum in pomo grande, sed corpus ipsum natura et copia messium instar incolis; purgatum enim tundunt servantque eius offas. 65 silvestris fuit et circa Memphin regio tam vastis arboribus, ut terni non quirent circumplecti, unius peculiari miraculo, 5 nec pomum propter usumve aliquem, sed eventum. facies est spinae, folia habet ceu pinnas, quae tactis ab homine ramis cadunt protinus ac postea renascuntur.

66 **11.** (20) Cummim optimam esse ex Aegyptia spina convenit, vermiculatam, colore glauco, puram, sine cortice, 10 dentibus adhaerentem. pretium eius in libras X III. dete- 67 rior ex amygdalis amaris et ceraso, pessima e prunis. fit et in vitibus infantium ulceribus aptissima, et aliquando in olea dentium dolori, ulmo etiam in Coryco monte Ciliciae ac iunipiro ad nihil utiles, ex ulmi vero cummi et culices 15 ibi nascuntur. fit et e sarcocolla — ita vocatur arbor et cummis — utilissima pictoribus ac medicis, similis pollini turis et ideo candida quam rufa melior. pretium eius quod supra.

68 (21) Nondum palustria attingimus nec frutices amnium; 20

---

§ 65: Th. IV 2, 12. 11. 12. (schol. Nic. ther. 677 extr.). — § 66. 67: cfr. Pl. XXIV 105—107. — § 66: Diosc. I 133. 176. 157. 174. — § 67: Diosc. V 1. I 141. — (14) Th. III 14, 1 extr. IX 1, 2. Diosc. I 112 extr. — (16) Diosc. III 89. Pl. XXIV 128.

---

1 mespile maturescent **R**^{s} | demittens **DF**^{1}**T** *D* 2 et copia **M** *J*. copiaque *rv* | mespilum **D**^{2} 3 instat incolis **a**. -ar colis **E** | enim *om*. **M** 4 fuit **MR**^{s}*v*(*S*). *om*. *rH* | memphim **FEa** *va.D*. -phi arbore **R**^{s} 5 cerni **Ea** | circumflecti **FEa** 6 ue **R**^{s}*v*. uel **M**. ut *r*. *del*. **D**^{2}**dT** 7 spumae **M** | pennas **R**^{s}(?)**Ea** *va.S*
8 postera **M** 9 cum **F**^{1}. gummim **a** *Brot*. -mi (optimum) *v*
12 ex *om*. **M**. et **a** | pessima e (ex *v*) *S*. -mae **M**. -me **R**^{s}. persimę **a**. -symae **FE** | fit **MR**^{s}**D**^{2}*S*. filii **F**^{1}. -lis **D**^{1}. folii **F**^{2}**Ea**. fuit **d**. fluit *v* 13 et *om*. **M** | in *ll.S*. ex *v* | infantibus **FEa**
13. 14 inuolea **FEa**. ex olea *C* 14 cryco **R**^{s}. corico **FE** *va.Bas*. cortico **a**. (ἐν ταῖϲ κωρυκίϲι *Th.*) 15 utiles *ll.S*. -le **a** *v*. -lis *Brot*. 16 et eo **F**^{1}. et ea **F**^{2}. et ex *va.S* 16. 17 *dist. Fels p. 48* 16 et *om*. *va.S* 18 etiam ideo candido **R**^{s}
20 attigimus *va.S*(*D*) | sed (*pro* nec) **M**. et *Dzi*.

prius tamen quam digrediamur ab Aegypto, et papyri natura dicetur, cum chartae usu maxime humanitas vitae constet, certe memoria. et hanc Alexandri Magni victoria repertam 69 auctor est M. Varro, condita in Aegypto Alexandria. antea 5 non fuisse chartarum usum: in palmarum foliis primo scriptitatum, dein quarundam arborum libris. postea publica monumenta plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici coepta aut ceris; pugillarium enim usum fuisse etiam ante Troiana tempora invenimus apud Homerum, illo vero 10 prodente ne terram quidem ipsam, quae nunc Aegyptus, intellegitur, cum in Sebennytico et Saite eius nomo omnis charta nascatur, postea adaggeratam Nilo, si quidem a Pharo 70 insula, quae nunc Alexandriae ponte iungitur, noctis dieique velifico navigi cursu terram afuisse prodidit. mox aemu- 15 latione circa bibliothecas regum Ptolemaei et Eumenis, supprimente chartas Ptolemaeo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. postea promiscue repatuit usus rei qua constat inmortalitas hominum.

§ 69: (5) Isid. VI 12, 1. 13, 3. — (Paus. IX 31, 4). — Isid. VI 9, 1. (8, 18). — (9) Hom. Z 169. — § 70: Hom. δ 354 sq. cfr. Sen. NQ VI 26, 1. Pl. II 201. XXV 12. — (16) cfr. Isid. VI 11, 1.

1 papyri **MR^sa***v*. -piri *r passim* 2 carte **F**. pa- **Ea** 3 certe **MR^s***S*. *om. r*. et *v* | alexandrea nisi **M**. -dri in Asia *coni. Dzi.* | reperta **FEa** 4 cundita in **R^s**. conditam **F^1Ea** | alexandrea **R^s** | ante ea **R^s***S* 5 scripsitatum **M** (*item § 88*). -ptatum **R^s1** 8 ceris **MR^sD^2***v*. cedis *r*. schedis **z** *codd. B* 10 terra **Ea***va.C*(*H*) | quidãe **R^s**. -dam **F^1** | ipsam (*sc.* fuisse) **MR^s***J*. -sa *rH*. -sa (-sam *C*) tota (-am *C*) fuisse *v*(*S*) 10 aegyptus ap(p)elletur **R^s***SJ* | *dist. H. de ellipsi cfr. III 129 et Müller stil. p. 79 § 30* 11 Sebennytico *B*. -nnut- **M^2***Dzi.* -nniut- **M^1**. -ntnyt- **R^s3**. -bant nyt- **R^s**. -beninst- **DF**. -benist- **a***v*. -benunst- **E**. *cfr. V 49. 64* | et Saite *S*. -tae **M**. & ſãite **R^s**. est altem (-ter **D^2**) *r*. est **a**. saltem *v* | nomo *del.* **F^2** | omnis **MR^s***G^2*(*S*). nonnis *r*. -isi (*P*)*H*. nominis *v* 12 adaggerata *HBrot.* 13 alexandreae **F** | igitur **E^1**. gigni- **F^1** 14 afuisse **M***J*. ari fu- **R^s**. abfu- *S*. fu- *rv* 15 bybliothecas **R^s***Dzi.* | ptolemaei **M***v*. -lomei **R^sF^2E^2** (*item infra*). -lomeo ei *r* | eumeni **F^2** | subprimente **M**. suprim- **F^2**. supram- **F^1Ea** 17 tradit **MR^s***S*. -didit *rv* | primiscue **R^s1**. perm- **a**. -cuę **FE** | repatuit **M**. pat- *rv*. *cfr. luc. p. 93*

71 (22) Papyrum ergo nascitur in palustribus Aegypti aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatae stagnant duo cubita non excedente altitudine gurgitum, bracchiali radicis obliquae crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigatum, thyrsi modo 5 cacumen includens, nullo semine aut usu eius alio quam
72 floris ad deos coronandos. radicibus incolae pro ligno utuntur, nec ignis tantum gratia, sed *ad* alia quoque utensilia vasorum. ex ipso quidem papyro navigia texunt et e libro vela tegetesque, nec non et vestem, etiam stragula ac funes. 10 mandunt quoque crudum decoctumque, sucum tantum de-
73 vorantes. nascitur et in Syria circa quem odoratus ille calamus lacum, neque aliis usus est quam inde funibus rex Antigonus in navalibus rebus, nondum sparto communicato. nuper et in Euphrate nascens circa Babylonem papyrum in- 15 tellectum est eundem usum habere chartae; et tamen adhuc malunt Parthi vestibus litteras intexere.

74 **12.** (23) Praeparatur ex eo charta diviso acu in praetenues, sed quam latissimas philyras. principatus medio,

---

§ 71: Th. IV 8, 3. cfr. Strabo XVII 799 extr. 800 init. — (7) cfr. Theopomp. ap. Athen. XV 676^{d}. Plut. Ages. 36. — § 72. 73: Th. IV 8, 4. Diosc. I 115. Herod. II 96. 92. cfr. Lucan. IV 136. Pl. VI 82. — § 74—76: Isid. VI 10, 2—5.

---

1 palustri a **M**. -stri delta (Δ *pro* A) *Dzi*. | ait **M**. ut **a** 3 gur///gitū **R**^{s}. -ghithum **F**. gyrgytum **M** | bracchiali **R**^{s}**F**^{2}*S*. brach- *rv* | radicis **MFd***v*. -ces **Ea**. -ce **R**^{s}(**D**?) 3. 4 obliquae **E***v*. -que *r* 4 trianguli lateribus non de amplius **R**^{s} 5 longitudinem in **MF** | gragilitate (graci- **R**$^{s\,5}$) **R**^{s} 6 usū **R**^{s} 7 florē **R**^{s}. foris **E** 8 ad **D**(?)*v*. & **FEa**. *om*. *r* | ali// **M** 9. 10 et a libro uala **R**^{s} 10 tegates que **FE**. (**a** *lac*.) | etiam **M***L*. ē tam **R**^{s}. et quam *r*. atque **z***v* | stragula **MR**$^{s\,3}$*v*(*S*). -lam **R**^{s}*L*. strangula *r* 12 que moderatus **F**. -tur **Ea** 13 latū **R**^{s} 14 anti cognumin **R**^{s} | nabalibus **F**. nauall- **R**$^{s\,1}$**E**^{1} | spara to **R**$^{s\,1}$ 15 eufrate **FEa** | nescens **R**^{s} | babilonem **R**^{s}**F** 16 haber& **FE**. -bet **a**. -bere quem *va.Bas*. 18 praeparantur *va.J* | char& **FE**. -rtae *va.J*. caret **a** 19 latissime **R**^{s} | philyras **M***J*. -luras **FEa***v*. phylitras **R**^{s}. -luras **R**$^{s\,3}$, fasciolas *coni*. *Dzi*. fibras *Birt AB p. 243*

atque inde scissurae ordine. hieratica appellabatur antiquitus religiosis tantum voluminibus dicata, quae adulatione Augusti nomen accepit, sicut secunda Liviae a coniuge eius: ita descendit hieratica in tertium nomen. proximum am- 75
5 phitheatriticae datum fuerat a confecturae loco; excepit hanc Romae Fanni sagax officina tenuatamque curiosa interpolatione principalem fecit e plebeia et nomen ei dedit; quae non esset ita recurata, in suo mansit amphitheatritica. post hanc Saitica ab oppido ubi maxima fertilitas, ex vilio- 76
10 ribus ramentis, propiorque etiamnum cortici Taeneotica a vicino loco, pondere iam haec, non bonitate, venalis. nam emporitica inutilis scribendo involucris chartarum segestriumque mercibus usum praebet, ideo a mercatoribus cognominata. post hanc papyrum est extremumque eius scirpo
15 simile ac ne funibus quidem nisi in umore utile. texitur 77 omnis madente tabula Nili aqua. turbidum liquoris glutinum praebet. in rectum primo supina tabulae schida adlinitur

---

1 adque ate **R**^{s} | in di **FEa** | *post* ordine *pos.* proximarum — uicenae (*§ 77*) *U* | prima hieratica *Birt ib.* 2 adulatione **MR**^{s}**F**^{2}*S.* ab adu- *v.* ablat- **a.** ablut- *rH* 3 liuia **F**^{2} | est (*pro* eius) **F**^{1}**Ea** 4 amphitheatriticae *J.* ampi- **M.** amphite- **F** (*item v. 8*). amphyte- **R**^{s}. amphiteatricę **Ea.** amphithe- *v. cfr. § 78* 6 interpolationem **M**^{1}. -potatione **R**^{s}. -pretatione **R**^{s3} 7 e *om.* **Ea** | pleucia **F**^{1}**Ea** | sed **M** 7. 8 dedit ei qui **R**^{s} 8 sua **Ea** 9 saltica **M.** saiticā **R**^{s} 10 propriorque **MR**^{s}**Ea** | et cortici **F**^{1}**E** 10 taeneotica **M***J.* ten- *v.* taenio- *B*(*S*). teneo itice **R**^{s}. Laeneotica **D.** Lan- **F.** Len- **Ea***H* 11 uicino iam **M** 12 emporitica (-pur- **R**^{s}) **MR**^{s}*J.* emporet- **F**^{2}*B.* emport- *r.* amphoret- *v* | inuolucres **FEa** 13 quę **F**^{2}. quem **F**^{1}**Ea.** que in *va.S.* (*an* merciumque segestribus?) | praebet et **Ea***va.L* | ideo a **D**^{2}**F**^{2}**Ea***v.* ideo **MR**^{s}. idea *r* | mercib; cognominatā **R**^{s} 14 est (*pro* eius) **F** | scipo **F**^{1}**E.** scypo **a** 15 similis ac ne **M**^{1}. ac ne simile quidem **R**^{s} | finibus **E** | quidem *om.* **R**^{s} | texitur **M** (*bis*) **R**^{s}*S.* -xuitur *r.* -xuntur *L* (*add.* que *v*) 16 omnib. **R**^{s}. -nes **E***va.S* | mandente **FEa.** madentes (tabulae) *va.H* | acua **F**^{1}**Ea** | turbidum **M.** -dus *rv* | liquoris glutinum *coni. Dzi.* -orum glutinis **MR**^{s}. -or in (uim in **D**^{2}) glutinis *r.* -or glutinis *H.* -or uim glutinis *S.* -ini *v* 17 in *del.* **F**^{2}*va.S* | rectum **MR**^{s}**F**^{2}*S.* re (rē **E**) cum **F**^{1}**Ea.** cum *v.* uicem *H* (*cum praecedd. iungens*) | tabula **Ea***va.S* | schida **M***D.* scida **F.** scid **R**^{s}. sceda **Ea***v.* scheda *Ven.*

longitudine papyri quae potuit esse, res*e*gminibus utrimque amputatis, traversa postea crates peragit. premitur ergo praelis, et siccantur sole plagulae atque inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis deminutione ad deterrimas. numquam plures scapo quam vicenae. 5

78 (24) Magna in latitudine earum differentia: XIII digitorum optimis, duo detrahuntur hieraticae, Fanniana denos habet, et uno minus amphit*h*eatritica, pauciores Saitica, nec mall*e*o sufficit; nam emporiticae brevitas sex digitos non excedit. praeterea spectatur in chartis tenuitas, densitas, 10
79 candor, levor. primatum mutavit Claudius Caesar: nimia quippe Augustae tenuitas tolerandis non sufficiebat calamis; ad hoc tramittens litteras liturae metum adferebat ex aversis, et alias indecoro visu pertralucida. igitur e secundo corio statumina facta sunt, e primo subtemina. auxit et amplitu- 15
80 dinem, pedali mensura. erat et cubitalis macrocollis, sed ratio deprehendit vitium, unius schidae revulsione plures infestante paginas. ob haec praelata omnibus Claudia, Au-

---

1 magnitudine **M** | resegminibus *L.* resigm- (res ignim- **Ea**) *ll.* segm- *v. cfr. XXVIII 5. 86* 2 pergit **R**^{s}. pargit **R**^{s3}. peragitur *va.H. huc traiecit* postea — malleo (*§ 82*) *Birt AB p. 244* | praemitur **MF**. premuntur *va.G* | ergo **M***Dzi.* deinde *rv.* (*an* ex eo?) 3 praelis **M***J.* prelis **R**^{s}**F**^{2}*v.* pleris *r* 4 diminutione **FEa***va.S* | teterrimas **E** 5 scapos **M**^{1}. scabo **R**^{s1} | uicaenae **R**^{s}. -cine **F**^{1}**a**. -cena **F**^{2} 6 in *om.* **F** 7 optū is duae **R**^{s} | hieratica et **M**^{2}. hęraticae **E**. heratice **Fa**. hieracae **R**^{s1} | fanniaca **Ea** 8 amphiteatritica **R**^{s}. -teatrica (ampi- **M**) *r. cfr. § 75* | saltiga **M**. sartica **FEa**. *cfr. § 69. 76* 9 malleo *v.* -llio **MR**^{s}. -lio **D**^{1}**F**. in alio (-ia **a**) **D**^{2}**da**. alio **E** | emphoriticae **FEa**. en (in **R**^{s3}) poret- **R**^{s}. *cfr. § 76* 10 spectantur **DFEa***va.S(D)* 11 candar **R**^{s1}. camdor **F**^{2}. eam- **F**^{1}**E**. *om.* **a** liuor **M**. *om.* **a** | mutauit **MR**^{s}*v.* mutua- *r* 12 angustae **Ea** | tneerandis **F**. tener- **Ea** 13 litteris **M** | liture **R**^{s}**Fa**. litturae **E** | ex *om. va.H* | aduersis **MdT** *Verc.* 14 e **M***H(J).* et **D**^{2}*v.* *om. rS* | corto **R**^{s} 15 stamina *Birt AB p. 245* | et **Ea***SJ* | subtemina **MR**^{s}**F**^{2}*Brot.* s opt- **F**^{1}**Ea**. subtegmina *H.* -ne *v* | ausi & **R**^{s} | amplitudinem **M***Dzi.* ita latitu- **R**^{s}. latitu- *rv* 16 pedalis *va.S* | erat mensura et **Ea***va.S* | macrocolis *va.H(D)* 17 scide **R**^{s}**F**. scedę **E**. *om.* **a** | re uo//si////ones **R**^{s}. -uolsione **FE***S* 18 infestantes **FEa**

gustae in epistulis auctoritas relicta; Liviana suam tenuit,
cui nihil e prima erat, sed omnia e secunda.
(25) Scabritia levigatur dente concha̍ve, sed caducae 81
litterae fiunt. minus sorbet politura charta, magis splendet.
5 rebellat saepe umor incuriose datus primo, malleoque de-
prehenditur au*t* etiam odore, cum *cura* fuit indiligentior.
deprehenditur et lentigo oculis, sed inserta mediis glutina-
mentis taenea fungo papyri bibula, vix nisi littera fundente
se: tantum inest fraudis. alius igitur iterum texendis labor.
10 (26) Glutinum vulgare e pollinis flore temperatur fer- 82
vente aqua, minimo aceti aspersu, nam fabrile cummisque
fragilia sunt. diligentior cura mollia panis fermentati colat
aqua fervente; minimum hoc modo intergerivi, atque etiam
Nili lenitas superatur. omne autem glutinum nec vetustius
15 esse debet uno die nec recentius. — (postea malleo tenua-
tur et glutino percurritur, iterumque cons*t*ri*c*ta erugatur
atque extenditur malleo) — ita sint longinqua monimenta. 83
Tiberi Gaique Gracchorum manus apud Pomponium Secun-
dum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post du-

---

1 epistolis **FE***va.S*. epstis **R**^{s}**a** | nam (*pro* suam) **M**
2 cum **F**^{1} | e **MR**^{s}**F***v*(*S*). *om.* **D**(?)**Ea***H* | primae *H* | e **MR**^{s}*v*(*S*). *om.* *rH* | secundae *H* 3 concaue **E**. -auo *va.B* 4 *post* splendet *inseruit* postea — malleo (*§ 82*) *Dzi.* 5 malleo quae **FEa** 6 aut — 7 deprehenditur *om.* **MR**^{s} | aut *v.* aui **DFEa** | cura *ego. om. ll.v. cfr. v. 12* | fuerit *va.D* 7 lentico **E**
8 tenea **R**^{s}**FEa**. taenia *va.J* | fungo **MR**^{s}*v*(*G*). -nco *r.* iunco **z***B* | findente **E**^{2} 9 tetendis **FE**. tenen- **a** 10 epollonis **F**. apollinis (-inu **E**^{1}) **Ea** | feluente **M** 11 qua **FEa** | acceti **F**. a&i **E**^{1} | cummiscue (comm- **a**) **Fa**. -cuę **E** 12 diligenter **M**. -tiore *Dzi.* | colat *ego.* -ata *ll.v* 13 intergeriui **M***S*. -e///im **R**^{s}. -eri *r.* -erii *G.* -erit *v* 14 nili **M***v*(*D*). nil **R**. lini *rH. cfr. § 107* | superatu **Fa** | glutinum *om.* **M** | uel (*pro* nec) **M**
15 ex se **FE**^{1}**a** | recentius **R**^{s}*v*. rectius **M**. *om. r* | mallio (melleo **E**^{1}**a**) recentius **FEa** | tenuatus **FEa** 16 constricta *v.* -scripta (prosc- **R**^{s}) **MR**^{s}*D*. -pte *r. de mendo cfr. XXXV 93.* (concrispata *Birt AB p. 244*) | rugat **FEa** 17 sunt *va.S* | monumenta **R**^{s}*va.S* 18 *dist. U* | galiq; //// **R**^{s}. ca·II·quae **FEa** | grece (grathe **E**. gratę **a**) horum **F**^{1}**Ea** | manus quae *va.J*
19 altem **FEa** | fere *om.* **R**^{s}

centos; iam vero Ciceronis ac Divi Augusti Vergilique saepenumero videmus.

84 **13.** (27) Ingentia exempla contra M. Varronis sententiam de chartis reperiuntur. namque Cassius Hemina, vetustissimus auctor annalium, quarto eorum libro pro- 5 didit Cn. Terentium scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem effodisse arcam, in qua Numa, qui Romae reg-
85 navit, situs fuisset. in eadem libros eius repertos P. Cornelio L. filio Cethego, M. Baebio Q. filio *T*amphilo cos., ad quos a regno Numae colliguntur anni DXXXV. hos fuisse 10 e charta, maiore etiamnum miraculo, quod infossi duraverint — quapropter in re tanta ipsius Heminae verba
86 ponam: Mirabantur alii, quomodo illi libri durare possent; ille ita rationem reddebat: lapidem fuisse quadratum circiter in media arca evinctum can- 15 delis quoquoversus. in eo lapide insuper libros *III* sitos fuisse; propterea arbitrarier non computuisse. et libros citratos fuisse; propterea arbitrarier tineas non tetigisse. in iis libris scripta

§ 84—86: Cass. Hem. fr. 37 Pet. (cfr. Varro ap. August. CD VII 34 init. Liv. XL 29, 3sq. Val. M. I 1, 12. Plut. Numa 22 med.).

1 uergiliique (-q. que **R**^s1) **R**^s**F**. uirg- **R**^s3**Ea** *va.S* 3 M. **MR**^s*S*. *om. rv* 6 c̄. n̄. **R**^s. C⁻ **M** | terrentium **FE** | respirantem **R**^s1 7 effodisse **MR**^s*S*. offend- *rv* 8 eodem **DFEa** | repertus **M** | cornelius **FEa** 9 L. *om.* **MR**^s | F. (*vel.* P. *pro* filio) **M** *Bas.* | brebio **M** | Tamphilo (*Sigonius*) *S*. pham- **F**. pam- (-lio **R**^s. -li lo **a**) *r* 10 Numae *om.* **M** 11 e **M***v*. *om. r* | quodquod **DFE**. (**a** *lac.*). quod tot *va.D* | in fossa **M** | durauerunt (-rint *SJ*) annis *va.D*. *cfr. luc. p. 29* 12 in retenta **FEa** 15 quod ratum **Fa** | media arca **MR**^s*v*(*L*)*J*. -iae (-ia **a**) arcae (-ce **a**) *r*. -io arcae **z***S*. -io arcte *C* | euinctum **R**^s*J*. euict- **M**. uinct- *rzv*(*D*) 16 quoquouersus **F***G*. quoqueuer- (-su **M**) *r*. quaquauersum **z***v* 17 III sitos *ego*. insitos **MR**^s*S*. inse positos *r*. III sepo- *D*. impo- *Verc.* -tum *v* | arbitranter **R**^s. -ari ea **Ea**. -arier (-ari *H*) eos *va.S* | concuputuisse **R**^s. computru- **D**^2**F**^2*va.S*. potu- **Ea** 18 &e **F** | propter **FEa** 19 tineas **M***v*. -nias *r* | tegisse **FEa** | iis **M***v*(*D*). his *rC*. (in iis — 447, 1 Pythagoricae *damn. J*) | scriptae **R**^s *Madvig adv. crit. II p. 527*

erant philosophiae Pythagoricae — eosque combustos a Q. Petilio praetore, quia philosophiae scripta essent. hoc 87 idem tradit Piso censorius primo commentariorum, sed libros septem iuris pontificii, totidem Pythagoricos fuisse; 5 Tuditanus tertio decimo Numae decretorum fuisse. ipse Varro humanarum antiquitatum VII, Antias secundo libros fuisse XII pontificales Latinos, totidem Graecos praecepta philosophiae continentes; idem tertio et SC. ponit quo comburi eos placuerit. inter omnes vero convenit Si- 88 10 byllam ad Tarquinium Superbum tres libros adtulisse, ex quibus sint duo cremati ab ipsa, tertius cum Capitolio Sullanis temporibus. praeterea Mucianus ter cos. prodidit nuper se legisse, cum praesideret Lyciae, Sarpedonis ab Troia scriptam in quodam templo epistulae chartam, quod 15 eo magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat. aut cur, si iam hic erat usus, in plumbeis linteisque voluminibus scriptitatum constet, curve Homerus in illa ipsa Lycia Bellerophonti codicillos datos, non epistulas,

§ 87: Piso fr. 11 Pet. — Tudit. fr. 3 Pet. — Varro VI fr. 3 Mirsch. — Val. Ant. fr. 8 Pet. — § 88: Sol. 2, 17. cfr. Gell. I 19. Dion. Hal. IV 62 al. — Mucian. fr. 8 Brunn. — Homer.: cfr. § 69.

1 Pythagoricae — 2 philosophiae *om.* F^{1}. -ricae — 2 essent *om.* Ea 2 pettilio R^{8}. Poetelio *B.* (*an* Petillio?) | scriptae M *Madvig.* scripti (sor- R$^{8\,1}$) R^{8} 3 physo R^{8}. ipso D^{1}F^{1}. -se Ea 4 pontifici FEa | totidemque *C* 5 uditanus F^{1}Ea. V dit- F^{2} | tertio decumo DFE*D*. XIIII R^{8} | nume R^{8}a. num (nu F^{1}) ac F | fuisse *ll.H*(*D*). libro XII. fuisse *v.* fuisse. Libros XII fuisse *G*(*S*) 6 antiquitatium M^{1}R^{8}F | VII MR^{8}*S.* VI *rv*(*H*). V *G* | antius Ea | secundo *G.* II MR^{8}. -ndos *rv* 7 libro M. (libros fuisse *del. G*) | XII MR^{8}*S.* duos *G.* ex his (iis *v*) *rv* 8 id est F^{1}E | tertio MR^{8}F^{2}*G.* -ios *rv.* tres *Verc.* | et SC. *U 224.* & f.c. R^{8}. et se M. se F^{2}. *om. rva.J* 9 sibullā R^{8}. sybilla FEa 11 ini (*pro* sint) F^{1}. in D^{1}. in his Ea. igni *va.S* 11.12 syllanis M*va.Brot.* sill- a 12 mutianus R^{8}*va.H*(*S*) | *post* prodidit *deficit* R^{8} 13 lyciae M*av.* lic- *r* 16 aut — 448, 1 sentit *om.* a | in plumbeis — 17 Homerus *ll.v*(*G*^{2})*S. del. G*^{1} *e codd.* (*L*) | litterisque M 17 curue M*J.* cur & *rv* 18 illa ipsa M. ipsa illa *rv* | lychia FE | bellerofonti F. belloro- E | epistolas E*va.S*

89 tradiderit? sterilitatem sentit hoc quoque, factumque iam Tiberio principe inopia chartae ut e senatu darentur arbitri dispensandis; alias in tumultu vita erat.

90 **14.** (28) Aethiopia Aegypto contermina insignes arbores non fere habet praeter liniferam, qualis Indorum atque Ara- 5
12, 38 sq. biae dicta est. propior tamen huic natura lanae maiorque folliculus granati modo mali, similesque et inter se arbores
36 sq. ipsae. praeter hanc palmae, quales retulimus. insularum
6, 198 sq. arbores ambitu Aethiopiae et nemora odorata in mentione earum dicta sunt. 10

91 **15.** (29) Atlans mons peculiari proditur silva, de qua
5, 14 diximus. confines ei Mauri, quibus plurima arbor citri et mensarum insania, quas feminae viris contra margaritas re-
92 gerunt. exstat hodie M. Ciceroni in illa paupertate et (quod magis mirum est) illo aevo empta HS D̄. memoratur et 15 Galli Asini HS |X̄|. venumdatae sunt et duae ab Iuba rege pendentes, quarum alteri pretium fuit HS |X̄ĪĪ|, alteri paulo minus. interiit nuper incendio a Cethegis descendens, HS |X̄ĪĪĪ| permutata, latifundii taxatione, si quis praedia tanti

---

§ 91: cfr. Strabo XVII 826 p. med. Sen. benef. VII 9, 2. Lucan. IX 426 sq. al. — § 92: Tertull. de pallio 5. — [Iuba fr. 25 Mü.].

---

1 prodidit **FE***va.J* 2 arbitris **M**[2]. -tri is *coni. Dzi.* 3 dispensandis **M***Dzi.* -di *v.* -de **Fa**. -dę **E***H* 5 non fere arbores non fere **M** | liniferam qualis **M***D.* -ras quarum *r.* -ras (lani- *C*) quarum natura in descriptione *v* | arabiae **M***v.* -ia *r* 6 propior *v.* -prior *ll* 7 similisque **F** 11 Atlas *va.J* | peculia **M** 12 citri **Mz**(*Ber.*)*H*(*S*). -ria **D**[2]. -rei **E**. eitrei **D**[1]**d**. oit- **F**. cyt- **a**. cedri *v*(*Brot.*) 13 margaritis **Ea**. -r&is **F** 14 M. **M***v.* in *r* | ciceroni **M**. -nis *rv* 15 ille **FEa** | empta **M***G.* -tae *rv* | HS **M***G.* his *r.* libris *v* (*item passim infra*) | D̄ **M***J. om. r.* X *G.* XI.(X. *C*) Cum his *v* | memorantur *va.G* 16 galli asini (-nii *G*) **M***S.* -nii quae *v.* gallias in II *r* | |X̄| **M***J.* XI *rv* | uenumdata **M**. uenundatae *rva.H* | ab **M***J. om.* **a**. a *rv*(*H*). *del. G* 17 uendente *va.H* | |X̄ĪĪ| **M***J.* X̄ĪĪ *rH.* XV *v* 18 interit **F**[1]**Ea** | cetegus **FEa** 19 |X̄ĪĪĪ| **M***D.* XIIII *rv.* X̄ĪĪĪĪ **a***H* | permutata — 449, 17 caudice *om.* **a** | latifundii **M***B.* -ti fundi *rv* | taxatione **M***v.* -nes *r* | praedi **FE**

mercari malit. magnitudo amplissimis adhuc fuit uni com- 93
missae ex orbibus dimidiatis duobus a rege Mauretaniae
Ptolemaeo quattuor pedes et semipedem per medium ambi-
tum, crassitudine quadrantali — maiusque miraculum in ea
5 est artis latente iunctura quam potuisset esse naturae —,
solidae autem a Nomio Caesaris liberto cognomen trahent*i*
tribus sicilicis infra quattuor pedes totidemque infra pedem
crassitudinis. qua in re non omittendum videtur Tiberio 94
principi mensam quattuor pedes sextante et sicilico exce-
10 dentem, tota vero crassitudine sescunciali, oper*i*mento lam-
nae vestitam fuisse, cum tam opima Nomio liberto eius esset.
tuber hoc est radicis, maximeque laudatum quod sub terra 95
totum fuerit, et rarius quam quae superne gignuntur etiam
in ramis, proprieque quod tanti emitur arborum vitium est,
15 quarum amplitudo ac radices aestimari possunt ex orbibus.
sunt autem cupresso feminae atque etiamnum silvestri si-
miles folio, odore, caudice. Ancorarius mons vocatur cite-
rioris Mauretaniae, qui laudatissimum dedit citrum, iam ex-
haustus.

---

§ 95: (14) Sen. benef. VII 9, 2. — (16) Th. V 3, 7.

---

1 amplissima *va.J* | commisse **M**. cumm- **E**. -ssae **F**
2 dimitiatis **F**. dimiatis **E** | duobus a rege **M***v*. a rege duo-
bus *r* | mauratаniae **F**. maurit- **E***va.H* (*passim*) 3 pede **E**.
pedum *va.D* | semipedem **M***D*. -dum *r*. -dis *v* 4. 5 *dist.*
ego 5 iunctum **M** | esse **M***v*. este **E**. est ae **F** | natura *va.H*
6 solida **FT***S* | autem *ll.H*. item *G*. *del. v*. (*dist. H*) | Ti-
berii Caesaris *va.H*(*S*) | libertum **M** | trahenti *J*. -te *ll.S*. -tis *v*
7 silicis **E** | inaera **M** | pedem **M***D*. ſe de *r*. semipedem *v*
9 principe mensa **M** | pedes et extante silico **E** | exce-
dente **M** 10 ses (ee̅ **E**) concili **FE** | operimento *v*. operam-
M. operm- *r* | lamne **F**^{1}**E**^{1}. -minę **F**^{2}*va.S* 11 opima *C*. opti-
ll.v. de mendo cfr. VIII 183 init. XVIII 263. 78. XXXV 47
XXV 49 | esset *om.* **M**. esset, cuius materia erat *va.H*(*S*)
12 tuber **MF**^{2}*v*. Luber *r* | radicis uitium maximeque in eo
va.H(*S*) 13 superne **MF**^{2}*J*. -rque *r*. -rne quaeque *v*
16 adque **M**. *om. va.J* | siluestres similis **FE** 17 anchorarius
ll.va.H 18 laudatissimam (**D**?) *v*. *cfr. n. luc. p. 53* | citrum
D^{2}**F**^{2}**E**(*B*)*H*. -rium **M**. trum *r*. cedrum *v*. *cfr. XVI 233* | ex-
austus **D**^{1}**FE**^{2}. -tis **D**^{2}. -trus **E**^{1}

96 (30) Mensis praecipua dos in venam crispis vel in vertices parvos. illud oblongo evenit discursu ideoque tigrinum appellatur, hoc intorto et ideo tales pantherinae vocantur. sunt et undatim crispae, maiore gratia, si pavonum caudae
97 oculos imitentur. magna, verum post has, gratia extra prae- 5
dictas crispis densa veluti grani congerie, quas ob id a similitudine apiatas vocant. summa vero omnium in colore: hic maxime mulsi placet, vinis suis refulgens. post haec amplitudo est: iam toti caudices iuvant, pluresque in una.
98 mensae vitia lignum — ita vocatur materiae surda et indi- 10
gesta simplicitas aut platani foliorum modo digesta —, item ilign*ae* venae similitudo vel coloris et, quibus maxime obnoxias fecere aestus ventique, rimae aut capillamenta rimas imitata; postea murena nigro transcurrens limite variisque corticum punctis adprehensus papaverum modo et in totum 15
99 atro propior colos maculaeve discolores. — Virides terra condunt barbari et inlinunt cera, artifices vero frumenti acervis inponunt septenis diebus totidem intermissis, mirumque ponderi quantum ita detrahatur. naufragia docuere
57 nuper hanc quoque materiem siccatam mari, duritie in- 20
corrupta, cospissari non ullo modo vehementius. nutriuntur

---

1. 2 uena . . . uertice paruis (uariis *B*) *va.H* 2. 3 tigrinum (-nae *v*) appellantur **F**d*va.H* 4 paonum **D**^{1}**F**^{1}. pro- **M** 5 uerum *ll.J.* -ro *v. dist. ego*: *cfr. vol. I p. 539 ad II 172* | gratiae **FEa** | praedicta **M** 6 crispis **M***C.* -pi *rv* | quas *om.* **F** | a **M***v. om. r* 8 uinis **M***D coll. § 99 extr.* uenis *rv* 9 iuuant **M***v.* -at *r* 10. 11 *dist. G* 10 materiae **M**. -ia *rv* 11 simplicitas — digesta *om.* **M** | item **MF**^{2}d^2 *in ras. G.* tem *r. om. v* 12 ilignae (-neae *v*) uenae *G.* (etiam *add. v*). -na uaene **D**^{2}**F**^{2}. lignauae (-ue **E**) nec **D**^{1}**F**^{1}**E**. -na uero si **M**. lingue nec **a** 13 aestus **M***v.* -tu (estu **Ea**) *r* 14 nicro **F**^{1}**Ea** 15 corticum **MF**d*v*(*J*). coruum **Ea***S.* corium **z**. cornicum *H* | modo **az***v.* nodo *ll.H. cfr. VIII 195* 16 propior *v.* -prior *ll* | ue *om.* **M** | discores **F**^{1}**E**. -ors **a** 18 intermitis **F**^{1}**Ea** 19 docere **F**^{1}**Ea** 20 materiem **M**. -iam *rv* | duritiae **ME** 21 cospissari **M***J.* spi- *rv* | non ullo *v.* nullo **F**^{2}**Ta**. non (n̄) nullo *r.* immo nullo *Müller em. II p. 30.* (*an* ut nullo? *cfr. VII 152* ut nihil aliud)

optime splendescuntque manus siccae fricatu a balineis maxime, nec vinis laeduntur ut *i*is genitae.

16. Inter pauca nitidioris vitae instrumenta haec arbor est, quapropter insistendum ei quoque paululum videtur. nota etiam Homero fuit. th*y*on Graece vocatur, ab aliis thya. hanc itaque inter odores uri tradidit in deliciis Circae, quam deam volebat intellegi, magno errore eorum qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt, cum praesertim eodem versu cedrum laricemque una tradat uri, quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus, qui proximus a Magni Alexandri aetate scripsit haec circa urbis Romae annum CCCCXXXX, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes quandamque inmortalitatem materiae in tectis contra vitia omnia incorruptae. radice nihil crispius, nec aliunde pretiosiora opera. praecipuam autem esse eam arborem circa Hammonis delubrum, nasci et in interiore Cyrenaicae parte. de mensis tamen tacuit, et alias nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est, quo noviciae appa-

§ 100: Hom. ε 60. — § 101. 102: Th. V 3, 7. (cfr. Pl. XV 1. XVI 144. XIX 32). — (18) cfr. Cic. Verr. IV 37.

1 manu (-uque *va.G*) sicca **Ea***va.J* | fricatu **M***J*. -atur (friga- **DF**) *r*. -atae *G*. -antur *v* | a balineis **M***G*. ab aleneis **F**. ab alienis **Ea***v* 2 uinis **MF**²*S*. binis *r*. a uinis *G*. ab accolis *v* | ledantur **FEa** | is *ll.D*. his *G*. in iis (his *C*) *v* 3 nitioris **M** 3. 4 arbor est **MF**²*v*. -rem **F**¹. -rum **Ea** 4 paululum **M***D*. paulum *rv* 5 et iam *CFWMüller p. 17* | thyon (*coni. Dal.*) *H*. thron **M**. thio **F**². tro *rv*. θεῖον *L* | graece **M***L*. grece **F**². geche **Fd**. -chae **D**. gethę **E**. gete **a***v* | haliis **E**. NIS (= alis) **M** 6 thia **FEa***va.Verc.* | tradidit **M***J*. tradit *rv* | Circes *va.J* 9 tradat uri (*Salm.*) *J*. -at uri in *S*. -atur **M**. -atur in *r*. -at in *v* | qua **Ea** 11 proximus **M** (*coni. S*) *J*. primus (-mis **D**¹) **DE***v*. -inus **F**. (**a** *lac.*) | scripsit **M***J*. scribit *rv* | haec **M***J*. que **DF**. quae *v*. *del. S*. (*an* h. e.?) 12 (*om.* annum) *post numerum add.* gesta sunt annum *va.S* | arbore **F**¹**E**¹ 13 memoratas **M***v*. -ta *r* | ex eo **M** 15 incorrupta **E** 17 in **M***v*. *om. r* | interiore **MF**²*D*. infe- *rv* 18 cyronaice **F**¹**Ea** 19 quo **M***J*. quae *rH*. ex quo *v* | nauiciae **F**¹. -itiae **E**. nautice **a**. nouitia **z***H* | appar& **F**¹**Eaz***H*

103 rent. — (31) Alia est arbor eodem nomine, malum ferens exsecratum aliquis odore et amaritudine, aliis expetitum, domus etiam decorans, nec dicenda verbosius.

104 **17.** (32) Eadem Africa, qua vergit ad nos, insignem arborem loton gignit, quam vocat celthim, et ipsam Italiae 5 familiarem, sed terra mutatam. praecipua est circa Syrtis atque Nasamonas. magnitudo quae piro, quamquam Nepos Cornelius brevem tradit. incisurae folio crebriores; alioqui ilicis viderentur. differentiae plures, eaeque maxime 105 fructibus fiunt. magnitudo huic fabae, color croci, sed ante 10 maturitatem alius atque alius, sicut uvis. nascitur densus in ramis myrti modo, non ut in Italia cerasis, tam dulcis ibi cibo, ut nomen etiam genti terraeque dederit nimis hospitali advenarum oblivione patriae. ferunt ventris non sen- 106 tire morbos qui eum mandant. melior sine interiore nucleo, 15 qui in altero genere osseus videtur. vinum quoque exprimitur illi simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos bacasque concisas cum alica ad cibos doliis condi. quin et exercitus pastos eo accepimus ultro citroque commeantes per Africam. ligno colos niger; ad tibiarum 20 cantus expetitur. e radice cultellis capulos brevesque alios usus excogitant.

§ 104. 105: Th. IV 3, 1. — (8) Nepos. fr. 20 Halm. — (13) Hom. ι 84sq. — (14. 15) Diosc. I 171. — § 106: Th. IV 3, 2. 1. 4. Herod. IV 177. Polyb. XII 2 ap. Athen. XIV 561[de]. Nepos fr. 20.

1 terens **F**[1]**Ea** 2 amaritudo **F**[1]**Ea** 3 domos **F**[2]*va.S* 5 laton **FEa** | uocant **Ea***va.J* | celthim **M***J*. -tim *rv* | et **M***v*. *om. r* 6 praecipuę **E**. sed multa **M**. (*loc. corr.*) 9 alioqui (-in *v*) **DF***v*(*J*). aliqui **M**. qui **E**. (**a** *lac.*). quae **z**(*P*)*H* | ilices **FE** | uidentur (*P*)*H* | differentia **F**[1]**Ea** | plures **F**[2]*v*. plurimis **M**. pures *r*. (*an* plures in iis?) | eaque **F**[1]. eae quae **Ea** 10 magnitudo huic fabae **MF**[2]*v*. *om. r* 11 in uuis *va.S* 12 cerasus **D**[2]**F**[2]. -si *va.J* | dulcis *ll.v*(*S*). -ci *L* 13 cibus *va.L* 15 morbos **MD**[2]**F**[2]*G*(*J*). -ruo **D**[1]**F**[1]. -rbum **Eaz***v*(*H*) | tum **M** 16 de (*pro* in) **M***JD* 18 idem — 453, 1 arboris *om.* **a** | contusas *va.H* | aliqua **E**. siliqua *va.B* 19 eos **F**[1]**E** | accepimus **E***v*. accip- *rD* 19 citro *om.* **F**[1]**E** 21 e *om.* **E** | capolos **FE**

Haec ibi natura arboris. est autem eodem nomine et 107
herba et in Aegypto caulis in palustrium genere. receden-
tibus enim aquis Nili riguis provenit, similis fabae caule
foliisque densa congerie stipatis, brevioribus tantum graci-
5 lioribusque. fructus in capite papaveri similis incisuris omni-
que alio modo; intus grana ceu milium. incolae capita in 108
acervis putrefaciunt, mox separant lavando et siccata tundunt
eoque pane utuntur. mirum est quod praeter haec traditur,
sole occidente papavera ea comprimi et integi foliis, ad ortum
10 autem aperiri, donec maturescant flosque, qui est candidus,
decidat. **18.** hoc amplius in Euphrate tradunt, et caput 109
ipsum et florem vespera mergi usque in medias noctes to-
tumque abire in altum, ut ne *de*missa quidem manu possit
inveniri, reverti deinde paulatimque subrigi et ad exortus
15 solis emergere extra aquam ac florem patefacere atque etiam-
num insurgere, ut plane ab aqua absit alte. radicem lotos 110
habet mali coton*e*i magnitudine, opertam nigro cortice, qualis
et castaneas tegit. interius candidum corpus, gratum cibis
et crudum, gratius decoctum sive aqua sive pruna. neque
20 aliunde magis quam purgamentis eius sues crassescunt.

---

§ 107. 108: Th. IV 8, 9. 10. 11. 9. Diosc. IV 112. Herod. II 92. Diod. I 34, 6. cfr. Pl. XXII 56. — § 109. 110: Th. IV 8, 10. 11. (C II 19, 1). — (16) Diosc. IV 112. — (20) cfr. Col. VII 9, 6.

---

1 et *del.* **F**[2]. hec **M**[1]. haec **M**[2]   2 erba **E** | in *om.* **E**[1]   3 lini **F**[1]. *cfr. § 82*   4 tamen (tn̄) **a**   5 que **M***D*. cui *r*. que cui *v*   5 papauere **FEa**   6 granate (-tę **E**) umilium (hu- **Ea**)... capite **F**[1]**Ea** | in **MF**[2]*v*. non (n̄) *r*   8 mirum — § 110 extr. *om.* **a**   9 papauerae ea **F**[1]. -re ea **E**[1]. -ra **F**[2]   11 decidit **E** | eprate **E**. ea parte *va.B*   11. 12 escapulis (-poli **F**[1]) sum **F**[1]**E**. et scapum ipsum *va.H*   12 flore **F**[1]**E**   13 que **MF**[2]*v*. *om. r* | demissa (*P*)*L*. dim- *ll.v*   14 inueniri reuerti **D**[2]**F**[2] (*coni. Dal.*) *D*. -ire (-iri **M**[2]**E***v*) uerti *rv*. *cfr. Th.* (ἐπανιέναι) | exortus **M***J*. -tu **F**[1]. -tū *rv*   16 insurre **E**[1]. exurgere *va.H* | ulla ne **M**   17 habet **MdTs***D*. haec habet *rv* | cotonei *v*. -ni **M**. -nii *r* | magnitudinem **F**[1]**E** | opertam **MF**[2]*v*. operam **F**[1]. -re **E**   18 castanea **M**   18. 19 cibis et **MdT***J*. cibis **D**[2]*D*. cibi (-is *v*) sed *rv*   19 crudo *B*. crudum sed **D**[2]*D* | neque **M***J*. nec *rv*

111 **19.** (33) Cyrenaica regio loton suae postponit paliuro. fruticosior haec fructuque magis rubens, cuius nucleus non simul mandatur; iucundus per se ac suavior e vino, quin et vina suco suo commendans. interior Africa ad Garamantas usque et deserta palmarum magnitudine et suavitate constat, 5
112 nobilibus maxime circa delubrum Hammonis, (34) sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi vindicat; aliqui granatum appellant. divisit et in genera apyrenum vocando cui lignosus nucleus abesset; candidior ei natura et blandiores
113 acini minusque amaris distincti membranis. alias structura 10 eorum quaedam ut in favis, communis nucleos habentium. horum quinque species: dulcia, acria, mixta, acida, vinosa. Samia et Aegyptia distinguntur erythrocomis et leucocomis. corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. flos balaustium vocatur, et medicis idoneus et tinguendis vesti- 15 bus, quarum color inde nomen accepit.
114 **20.** (35) In Asia et Graecia nascuntur frutices epicactis, quem alii embolinen vocant, parvis foliis, quae pota contra venena prosunt sicut erices contra serpentes, **21.** et

§ 111: Th. IV 3, 3. 5. — § 112: cfr. Pl. XXIII 106. (Sen. ep. 85, 5. Martial. XIII 42. 43). — § 113: (12) cfr. Diosc. I 151. — (14. 15) cfr. Pl. XXIII 112. — § 114: Diosc. IV 107. (Pl. XXVII 76). — (19) Diosc. I 117. Nicand. ther. 610. (Pl. XXIV 64).

1 cyrenaice **F** 2 que **M**(**E**[3])*v*. quem **F**[1]**a**. quę **F**[2]. quā **E**. (*an* fructusque?) 3 ac **M***J*. atque *rv* 5 praestat *coni. Dal.* (*cfr.* **M** *XIV 137*) 6 nobilius **E**[1]. -lis *va G*. (*an* nobiliū?) 7 (*om.* malum) eo gramine **Ea** 8 apyrenum **M**(*P*)*H*. -rinum **F**[2]. -rinon *v*. at pirinum **D**[2]. apſ renum *r*. *om*. **a** 9 ligno **E** | abesset **MD**[2]*J*. -esse *r*. -est, sed *v* | blandiores es **E**[1]. -res est **E**[2]. -res sunt *va.J* 10 acini **MF**[2]*v*. -idi **D**[2]. incini *r* | amari **Fa***va.G*. -ri/// **E** | destincti **M** | alias **M**(*S*)*J*. -ia *rv* | structura **F**[2]**d**[2]*v*. -ras **M**. strictura *r* 11 eorum **M***v*. ear- *r* | quaedam (quid- **F**[1]) *ll.v*(*H*). *del. C* | fauis **MF**[2]*v*. famis *r* | *punctum pos. post* communis *v*(*C*), *post* fauis *B*(*S*) | habenti **M** 12 horum **M**. *om. rv* 13 erythrocomis **M***v*. egrithoc- *r* | glaucocomis *B* 15 balaustium **Ma***B*. balast- *r*. balust- *v* | medicinis *va.J* 17 epicactis *ll.* (*index*) *v*(*G*)*J*. epipa- *B*(*H*) *e Diosc.* 18 embolinen *ll.v*(*G*)*J*. ellebori- *B*(*H*) *e Diosc.* 19 herices **FEa***va.L*. frices **M** 19. 455, 1 *an* et is in?

in quo nascitur granum Cnidium, quod aliqui linum vocant, fruticem vero thymel*a*ean, alii chamelaean, alii pyros ach*n*en, aliqui cnestorem, alii cneorum. est similis oleastro, foliis angustioribus, cumminosis, si mordeantur, myrti magnitudine.
5 semen colore et specie farris, ad medicinae tantum usum.

(36) Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho similem et semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt. eadem et tragacanth*a*m spinae albae radice, multum praelatam apud Medos aut in Achaia na-
10 scenti. pretium eius in libras X III. 115

(37) Tragon et Asia fert sive scorpionem, veprem sine foliis, ra*ce*mis rubentibus, ad medicinae usum. myricen et Italia, quam tamaricen vocat, Achaia autem bryan silvestrem. insigne in ea quod sativa tantum fert gallae similem fructum.
15 in Syria et Aegypto copiosa haec est, cuius infelicia ligna appellamus, qua tamen infeliciora sunt Graeciae. gignit enim 116 117

---

§ 114: Diosc. IV 170. (Pl. XXVII 70. XXV 79). — § 115: Diosc. IV 49. (Pl. XXVII 141). — Diosc. III 20. Th. IX 1, 3. (15, 8). — § 116: Diosc. IV 51. (Pl. XXVII 142. XXII 39). — (12) Diosc. I 116. (Pl. XXIV 57. Isid. XVII 7, 49). — § 117: Th. III 10, 3.

---

1 gnidium **FEa***va.S* 2 thymelaeam *Bas.* -lean **M***C.* tym- **E**. tim- **F***v. om.* **a** | alia **F**[1]. alii a **F**[2] | chamelaeam *Bas.* -maelean **M***C.* -melean (-am **a**) **Fa***v.* -malean **E** | achnen (*index*) *B e Diosc.* achen *ll.v* 3 cnestorem **M***J.* cre- **F**[2]. d ne- **r**. ne- **a***v.* cnestron *B* | alii gneorum (cneo- *J*) **MF**[2]. aluc deo- **F**[1]. ali hic (hie **a**) neo- **Ea**. alii cneoron *B* 5 semine **E***va.D* | foris *B* 7 sagittariorum **M** 8 tragacantham *J.* -thum **M***D.* -then *v.* -chantem *r* | espinae **M**[1]. -ine **F** 9 praelatam **M***v*(*S*). -ta *rH* | achaia **D**[2]**F**[2]*B.* -alam **M**. cai **D**[1]**F**[1]. cui (*superscr.* **a**) **E**[2]. caui **a**. caucaso **E**[1]. *cfr. Th.* 10 in *om.* **Ea** 11 tragon **MF**[2] *v*(*H*). -gion *C.* tracon **F**[1]**E**. trocon **a** | casia **F**[1]. tasia **Ea** 12 racemis *B e Diosc.* ramis *ll.v* | rubentibus **M***v.* ſuben- **D**. ſubeun- **r** 13 quam tramaricem (tam- *J*) **M***J.* quāta maricen **F**. quam ama- **Ea**. quam alii tama- *v* | uocant **F**[1]**Ea***va.J* | brian **FEa** 14 insignem **Ts***va.G*(*S*) | quod in ea (eam **E**[1]) satiue (-ua *S*) **F**[1]**Ea***S* | fert **Ma***J.* -rat *rv* | similiter **F**[1]**Ea**. -le **F**[2] 16 qua *coni. S.* quae *ll.v.* quaedam (*coni. J*) *D* | feliciora **M** | graecia **M**. (*cfr. luc. p. 96 et J ann. phil. 1866 p. 692*)

arborem ostryn, quam et ostryam vocant, solitariam circa saxa aquosa, similem fraxino cortice et ramis, folio piris, paulo tamen longioribus crassioribusque ac rugosis incisuris, quae per tota discurrunt, semine hordeo simili et colore. materies est dura atque firma, qua in domum inlata difficiles 5
118 partus fieri produnt mortesque miseras. **22.** (38) nec auspicatior in Lesbo insula arbor quae vocatur euonymos, non absimilis Punicae arbori — inter eam et laurum folia magnitudine, figura vero et mollitia Punicae —, floris candidi *od*ore statim pestem denuntians. fert siliquas sesames, intus 10 granum quadriangula figura, spissum, letale animalibus; nec non et folio eadem vis. succurrit aliquando praeceps alvi exinanitio.

119 (39) Alexander Cornelius arborem leonem appellavit, ex qua facta esset Argo, similem robori viscum ferenti, 15 quae neque aqua neque igni poss*e*t corrumpi, sicuti nec viscum, nulli alii cognitam, quod equidem sciam.

120 (40) Andrachlen omnes fere Graecis porcillacae nomine

§ 118: Th. III 18, 13. — § 119: Alex. Polyhist. fr. 147 Mü. — § 120: cfr. Pl. XXV 162. — Th. III 16, 5. 3, 1. (IV 15, 1. 2. I 9, 3. III 3, 3. I 5, 2). cfr. Pl. XVI 80. XVII 234.

1 ostryn *B*. -rym **M**. -rin *rv* | ostryam *B*. -ream (-an **D**) *ll.v* 2 piris **M***J*. -ri *B*. pilis *rv* 3 ugrosis **F**[1]. -ossis **F**[2]. grossis **a** 4 que **F**[1]**E** | colorore **F**[1]. colore et **Ea***va.G* 5 materies (-iaes **F**[1]) **MDF***L*(*S*). -rie **Ea***H*. -ria *v* | domo **M** 7 euonymos (-nimus **a**) **Ma**(*B*[2])*G*. eno- *rv*. ano- *B*[1] 8. 9 *dist. Müller em. II p. 31* 8 folia **M**. -lii *rv* 9 floris **M**. -re *rv* 9. 10 candidi odore *ego n. luc. p. 39*. -didiore **MD**[2]**F**[2]*G*. -didior est *rv*. *de mendo cfr. XII 124* 10 siliquas sesames **M** (*luc. p. 32*) *D*. -quas sesamę (-mi *va.H*) similis (-les *v*) **F**[2]*v*. -cuassem similis *r* 11 quadrangula **E**[2]*va.S*. -li **a** 12 folio **M***S*. -lio in *r*. in folio *v* | eadem **MF**[2]*v*. eod- *r* 14 leonem **MDF**[1]**E***D*. leon **F**[2]. eon **a**. eonem *v*. *cfr. index* 15 robori (-re **M**) uiscum **MF**[2]*v*. -ribus cum (con **Ea**) *r* | ferens **M**. *an* ferentem? 16 neque .. neque **M***J*. nec .. nec *rv* | posset *v*. -ssit *ll.H* 18 andrachlen *S*. -em **M**. -aclen **F**[2]**d**. -em **F**[1]. -aden **Ea**. adrachnen *v* (*item 457, 2*) | graecis **M***D*. -ci *v*. grece **D**[2]**Ea**. crece **D**[1]**F**[1]. grecię **F**[2] | porcillacae *S coll. XX 210*. porcella- **M**. porcilia- **DF**[1]**a**. -ciliae e **E**[2]. -ciliae **E**[1]. procile **F**[2]. portulacae *v*

interpretantur, cum sit herba et andrachne vocetur unius litterae diversitate. cetero andrachle est silvestris arbor neque in planis nascens, similis unedoni, folio tantum minore et numquam decidente, cortice non scabro quidem, sed qui 5 circumgelatus videri possit: tam tristis aspectus est. (41) similis et coccygia folio, magnitudine minor. proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum vocant), quod nulli alii arbori evenit. similis et apharce, bifera aeque quam andrachle. priorem fructum incipiente pubescere uva per- 10 agunt, alterum initio hiemis, quales eos non traditur. [121]

(42) Et ferulam inter externas dixisse conveniat arborumque generi adscripsisse, quoniam quarundam naturae, sicuti distinguemus, lignum omne corticis loco habent forinsecus, ligni autem loco fungosam intus medullam ut sa- 15 buci, quaedam vero inanitatem ut harundines. ferula calidis nascitur locis atque trans maria, geniculatis nodata scapis. duo eius genera: nartheca Graeci vocant adsurgentem in altitudinem, nartheciam vero semper humilem. a genibus exeunt folia, maxima ut quaeque terrae proxima. cetera natura 20 eadem quae anet*h*o, et fructu simili. nulli fruticum levitas maior; ob id gestatu facilis baculorum usum senectuti praebet. [122] [16, 179] [123]

(43) Semen ferulae thapsian quidam vocavere, decepti [124]

§ 121: Th. III 16, 6. — (8) Th. III 4, 4. — § 123: (17) Th. VI 2, 7. — § 124: (Th. IX 9, 6). Diosc. IV 154.

1 interpraetatur **M** | cum illa sit *va.S* | andrache **M**. -ahne **F**. -achię **a** 2 cetera **Ea**. -rum *va.S* 3 planis **MF²***v*. la- *r* 5 aspectus **M***J*. -tu *rv* 6 coccygia (*Salm.*) *H*. -gya **F²**. coggygya **DF¹E²**. -gria *C*. coggya **ME¹**. coccido **a**. coggrygia *B*. congrigia *v* 7 lanuginē **F²** (fructuum .. la- *va.B*)
8 ali **E²** | arbori **ME***v*(*J*). -rem **DF¹a**. -rum **F²d***G* | apharce *B*. abphrace **M**. aparche **F²**. -rache *v*. parche *r* 9 peragit *va.H* 10 qualis **F²***SJ* 13 sicut **Ea***va.D* | distinguemus **M***B*(*J*). -uimus *rH* | omnem **Fa** | habent **M***J*. -nt hoc est *rv*
14 ut **MF²***v*. ui *r* | sambuci **E***va.H* 15 harundinis **E**
18 In artheciam **F¹d**. -tecia **a**. narthecyan (*Dal.*) *H* | exeunt **M***J*. -ti *r*. -tia *v* 19 cetero **DF***va.J* 20 anetho *v e Th.* -to *ll.D* | simili **M***J*. -lis *rv* 21 gestata **E***va.*(*P*)*G²* | facilis **M***G² cum P*(*S*). -lius *rv*. -lior *L* 22 decepti **MF²ad²**. -ti ei *rD*. -ti eo *v*

quoniam ferula sine dubio est thapsia, sed sui generis, foliis feniculi, inani caule nec excedente baculi longitudinem. semen quale ferulae, radix candida. incisa lacte manat et contusa suco, nec corticem abdicant. omnia ea venena: quippe etiam fodientibus nocet, si minima aspiret aura; intumescunt cor- 5 pora, faciemque invadunt ignes sacri; ob id cerato prius in-
125 linunt. quibusdam tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis, item alopeci*i*s suggillatisque ac liventibus, ceu vero remedia desint, ut scelera non tractent. sed ista praetexunt noxio instrumento, tantumque inpudentiae est, ut 10 venenum artis esse persuadeant. thapsia in Africa vehementissima. quidam caulem incidunt per messes et in ipsa ex-
126 cavant radice, quo sucus confluat, arefactumque tollunt. alii folia, caulem, radicem tundunt in pila et sucum in sole coactum dividunt in pastillos. Nero Caesar claritatem ei dedit 15 initio imperi, nocturnis grassationibus converberata facie inlinens id cum ture ceraque et secuto die contra famam cutem sinceram circumferens. ignem ferulis optime servari certum est easque in Aegypto praecellere.

127 **23.** (44) Vbi et cappari, firmioris ligni frutex seminis- 20 que et cibis vulgati, caule quoque una plerumque decerpto. cavenda eius genera peregrina, si quidem Arabium pestilens,

---

§ 124: (5) Th. IX 8, 5. — § 125. 126: Diosc. IV 154. — (15) Plin. iun. 104, 10—15. (cfr. Suet. Nero 26. Tac. A XIII 25. Dio LXI 9, 2). — § 127: Diosc. II 204.

---

1 tapsia (tha- *v*) sed suis (sui *v*) **D**^{2}**F**^{2}*v*. thapsia sui **M***J*. tapsi assiduis *r* 2 inane **F**^{1}**Ea** 4 etiam *om.* **M** 5 *dist.* *J* 8 item **M***J*. -em in *rv* | alopeciis *v*. -cis **M***D*. allopicis **F**^{2}. alio pisces (pesc- **F**^{1}) *r* | libentibus **FEa** 9 desunt **F**^{1}**Ea** | scelera **MD**^{2}**F**^{2}*v*. scesset (cesset **Ea**) lera *r* | non tractent *ll.H.* contra- *v*. *an* noua tra-*? de mendo cfr. XXXIV 65* | sed **MF**^{2} *v*(*J*). *om.* *rS* 11 transeant **M** 14 folia **M***L*. -lii *r*. -lium *v* 16 intio **F**^{1}. in uitio **M** | conuerberatam faciem *va.S* 17 id **MD**^{2}*D*. sit **F**^{1}. sic *rJ*. *om.* **a**. sibi *v* | secundo **a**. sequenti **z***va.G* | famem **E**^{2}**a** 18 ferens **E** 20 ubi id **D**^{1}**F**^{1}. ibi id (et *v*) **E***va.J*. *om.* **a** | cappari **M***v*(*D*). -ris (cappuris **E**^{2}) *r* *Verc. cfr. Fels p. 12* 21 cibis **M***J*. -bi *rv*

Africum gingivis inimicum, Marmaricum vulvis et omnibus inflationibus. Apulum vomitus facit, stomachum et alvum solvit. quidam id cynosbaton vocant, alii ophiostaphylen.

128 (45) Frutectosi est generis et saripha, circa Nilum na- 5 scens, duorum ferme cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modo, radice ferrariis officinis praecipua carbonis usu propter duritiam.

129 **24.** (46) Non omittendum est et quod Babylone seritur in spinis, quoniam non aliubi vivit, sicut et viscum in 10 arboribus, sed illud in spina tantum quae regia vocatur. mirum quod eodem die germinat quo iniectum est — inicitur autem ipso canis ortu — et celerrime arborem occupat. condiunt eo vina et ideo serunt. spina illa nascitur et Athenis in Longis muris.

130 15 (47) Frutex est et cytisus, ab Amphiloc*h*o Atheniense miris laudibus praedicatus pabulo omnium, aridus vero etiam suum, spondetque iugero eius annua HS MM vel mediocri solo reditus. utilitas quae ervo, sed ocior satias, perquam modico pinguescente quadripede, ita ut iumenta hordeum

---

§ 128: Th. IV 8, (2). 5. — § 129: Th. C II 17, 3. — § 130: schol. Nicand. ther. 617. (Pl. XVIII 144). Ar. III 21, 522[b] 27. Col. V 12, 1.

---

1 atricum **F**[1]**E**[2]. -itum **E**[1]**a** | uoluis et **F**[2]*S*. -isset **F**[1]**E**[2]**a**. -is sed **E**[1] | omnibus **M***D*. -ium *rv* 3 foluit **MF**[2]*G*(*J*). facit *r*. mouet *v*(*H*) | in (id **F**[2]) cinosbaton **FEa** | ophiostaphylen *Verc*. ophios sta- **M**. opheostaphilen *v*. opus sta- **Ea**. opiis (ophios **F**[2]. ofios **D**[2]) stha- *r* 4 fruticosi *va.S* | saripha **M** *in ind. v*(*J*). -ifa **DFEa**. sa.ri **M**. sari *B e Th*. 6 papyri **M***v*. -piri **D**[2]**F**[2]. -pari (-paueri **E**[1]) *r* 9 et sicut **E**. estque sicut *va.L*. (**a** *lac.*)
10 et (*pro* sed) **M** 11 eodem **M***L*. ead- *rv* | quod (qua *G*) *va.L* | insectum **M** | iniicitur **M**[2]*va.S*. initiatur **Fd** 13 uinum **Eaz***H* 15 cytisus *v*. -thisus **M**. citi- **F**[1]**E**. cithi- **F**[2]. citius **a** | Amphilocho (*Ruhnken*) *J*. -co **M**. antiloco **D**[2]. -lomaco *r*. Aristomacho *B*. Antino- *v* | Atheniensi *va.J* 16 omnium *ll.v*(*D*). ouium *B*. omnium pecudum *coni. J* 17 annua HS **M***G*. -ua h **F**[2] *in ras.* -uans **D**[1]**Ed**. -uas **D**[2]. -uos *v* | MM **MF**[2]*G*(*S*). *om. rH*. perpluris *v* 18 quae *om.* **M**. herbosa *va.G* | eruo sed ocior **M***G*. ergo et (eo *v*) doctior (laetior *v*) *rv* | satietas *va.S*. *cfr. XII 78* 19 quadripedi aut **E**[1]. -pedita ut **E**[2]**a**

spernant. non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, super omnia pecudum medicina validas a morbis omnibus
131 praestante. quin et nutricibus in defectu lactis aridum atque in aqua decoctum potui cum vino dari iubet — firmiores excelsioresque infantes fore —, viridem etiam gallinis aut, si 5 inaruerit, madefactum. apes quoque numquam defore cytisi pabulo contingente promittunt Democritus atque Aristo-
132 machus. nec aliud minoris impendi est. seritur, cum hordeum, aut vere semine ut porrum, vel caule autumno ante brumam; si semine, madidum, aut, si desint imbres, satum 10 spargitur. plantae cubitales transferuntur scrobe pedali. seritur per aequinoctia tenero frutice, perficitur triennio, demetitur verno aequinoctio, cum florere desiit, vel pueri
133 anusve vilissima opera. canus aspectu, breviterque si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifoli frutex. da- 15 tur animalibus post biduum semper, hieme vero quod inaruit madidum. satiant equos denae librae et ad portionem minora animalia, obiterque inter ordines alium, cepas seri fertile
134 est. inventus est hic frutex in Cythno insula, inde tralatus in omnes Cycladas, mox in urbes Graecas, magno casei pro- 20

---

§ 131: Col. V 12, 2. — § 132: Col. ib. 3. 4. 3. — § 133: Diosc. IV 111. — (17) Col. V 12, 4.

---

1 maior **M***v*. melior *r* | aut melior *om*. **a** 2 *an* medicina ea? 2 ualidas *ego*. (*cfr*. *XVIII 136*). -da **M***J*. *om*. *rv* | a *om*. **E**[1]**d**[3] | omnibus **M***J*. -ni usu *rv* 4 iubet **M***G*. -bet et *v*. iuuet (-uat **D**[2]**z**) *r* | firmioret **M** | excelsioresque **M**. cels- *rv* 5 etiam *om*. **M**. *an* autem? 6 inaruerit **M***S*. inaurierit (inhau- **a**) *r*. aruerit *v* | cyti **FEa** 7 atque *J*. adque **M**. *om*. *rS*. et *v*. *cfr*. *XV 138* 8 hordeum **M** (*luc. p. 97*) *D*. -deo *rv* 10 aut **M***D*. et *rv* | desint **M***v*. -init *r* | *an* satum aqua spargitur? 11 transferuntur **M** (*coni. Dal.*) *J*. perfer- *rv*. fer- *C*. praefer- **z***S* 13 desinit **Ez***va.L*(*H*) 14 anusue **M***J*. -us uel *r*. uel anus *v*. uel anus uel (*Chiffl.*) *S* 14 canus — 15 frutex **M***v*. *om*. *r* 17 ad **MF**[2]**dT** (*ed. pr.*) *Brot*. *om*. *rv* | portione *va.Brot*. 18 allium et *G* | cepas seri **M***J*. caepes (cape **F**[2]. cepe *G*) seri **D**[2]**F***G*. capessere *rB*. -strinum *v* 19 est (*ante* hic) *om*. **E***va.S* | cythno **M***C*. citano *r*. cytro *v* | translatus **FE***S*. -us est **a***v*

ventu. praeterea — quo maxime miror rarum esse in Italia — *non* aestuum, non frigorum, non grandinum aut nivis iniuriam expavescit. adicit Hyginus, ne *c*os*s*ium quidem propter nullam gratiam ligni.

5 **25.** (48) Nascuntur etiam in mari frutices arboresque — minores in nostro —, Rubrum enim et totus orientis oceanus refertus est silvis. non habet lingua La*t*ia nomen quod Graeci vocant phycos, quoniam alga herbarum maris vocabulum intellegitur, hic autem est frutex. folio lato, co-10 lore viridi gignit quod quidam *p*rason vocant, alii zostera. alterum genus eiusdem capillaceo folio, simile feniculo, in saxis nascitur, superius in vadis haut procul litore, utrumque verno, et interit autumno. circa Cretam insulam nato in petris purpuras quoque inficiunt, laudatissimo a parte 15 aquilonis ut spongeis. tertium est gramini simile, radice geniculata et caule qualiter calami. (49) aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucae, rugosiore tantum, iam hoc in*f*erius nascens, in alto vero abies et quercus cubitali altitudine; ramis earum adhaerent conchae. quercu et tingui

135

136

137

§ 134: (2) Col. ib. 1. — § 135: Th. IV 6, 1. 2. — § 136: Th. ib. 3. 4. 5. 6. (cfr. Diosc. IV 98. Pl. XXVI 103). — § 137: Th. IV 6, 6. (cfr. Diosc. IV 97. Pl. XXVII 56). — (18) Th. IV 6, 7. 8. 9.

1 quo DFa (*Fels p. 48*) *D*. quod ME. propter quod *v* | rarum est F² 3 ne cossium *ego*. ne hosti- *ll. v. cfr. XVII 220* 5 etiam M*D*. et *rv* 7 est M*v*(*J*). *om. rS* | habet M*v*. -ent *r* | lingna F². ligna a | Latia *ego*. alia *ll. v.* Itala *coni. J. cfr. VII 117. XI 123. III 7* 8 phicos FEa | alga M*v*. halga D²F². hala D¹. haila *r* | maris M*J*. magis *rv*. *de mendo cfr. VI 140* 9 folia lata *va. J* 10 prason *B e Th.* gra- M*J*. -sson *rv* 11 capillacio M*D* | simile — 17 folio *om.* a 12 in uadis MF² *Verc.* -dit *rv* | utrimque F² 13 interiit F² | insulamque (*om.* nato — 14 quo) M 15 ut M(*P*)*S*. aut *rv*(*H*). aut cum *B* 17 brion FE 18 inferius *coni. U.* inte- *ll. G.* in terra *B. om. v* | *an post* in *exciderunt* saxis et in, *ut fuerit*: nascens in saxis, et (= etiam) in alto uero? *de re cfr. Th.*, *de* et . . vero *XVI 156. XIX 122. XX 23. 30. XXI 156. XXV 67* | in altum M(*U*). palmi, tum *Müller em. II p. 32* 19 concae F¹. cunctae Ea | & *del.* F². etiam *va. H*

lanas tradunt, glandem etiam quasdam ferre in alto. nau-
138 fragis haec deprehensa urinantibusque; ea et aliae traduntur
praegrandes circa Scione*n*. vitis enim passim nascitur, sed
ficus sine foliis, rubro cortice. fit et palma fruticum generis.
extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex et alius 5
lauri ac thymi, qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur.
139 (50) At in oriente mirum est statim a Copto per soli-
tudines nihil gigni praeter spinam quae sitiens vocatur, et
hanc raram admodum, in mari vero Rubro silvas virere,
lauru maxime et oliva ferentibus bacas et, cum pluat, fun- 10
gos, qui sole tacti mutantur in pumicem. fruticum ipsorum
magnitudo ternum cubitorum est. caniculis referta *maria*,
vix ut prospicere e nave tutum sit, remos plerumque ipsos
140 invadenti*bus*. (51) qui navigavere *ex* Indo Alexandri
milites frondem marinarum arborum tradidere in aqua vi- 15
ridem fuisse, exemptam sole protinus in salem arescentem,
iuncos quoque lapideos perquam similes veris per litora, et
in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas et

---

§ 138: Th. IV 6, 9. 10. — (5) Th. IV 7, 1. — § 139: Th. IV 7, 1. 2. (Pl. XII 77. 37. 38). cfr. Strabo XVI 766 extr. 767. 770. 773. Agatharch. m. Erythr. 108 (83) Mü. Plut. qu. nat. 1, 911^{f}. — (11) Th. ib. 3. 2. — § 140: Th. ib. 3.

---

1 lanas MF^{2}d^2*v*. linas *r* | in alto etiam M | *dist. ego* | naufragiis E^{2}a*va.C* 2 que ea M. quae *r*. que *v* 3 Scionen *U*. -nem M. *cfr. IV 36*. sicio- *r*. Sicyo- *Bas*. Sycio- *v* | uitis M*B*. uilis *rv* 4 ficos F^{1}a. (fico *superscr*. F^3). phycos d*va.B* 6 lauri *G*. laeri M. lauro *rv* | thymi M*G*. ty- *r*. thymo similis *v* | que M | pumicem M*v*. -ce *r* 7 solitudinem M. similitudines F^1 9 uirere M*J*. uiuere *rv* 10 lauru (*ego luc. p. 98*) *D*. -rum *ll.v* | oliuam F^{2}E*va.D* | ferentes E. -tis *J*. -tem *v* | cum M*v*. com D^{2}a. con *r* | plures D^2 12 canuculis Fa cunic- E^2 | maria *D cum P* (*post* est *inserente*) *e Th. om. ll.v* 13 uis F^{1}Ea | prospicere MF^2*G*. rosp- DF^{1}E^1. resp- E^{2}ad*v* | e *om*. Ea | niue E^1 | tutum MD^{2}F^2*v*. tort- *r* | remus FE^{2}a 14 inuadentibus *B*. -tium *ll.v* | ex Indo *ego*. in indos *ll.v*. in Indico (*sc*. mari) *BKeil ap. Bretzl p. 87. at cfr. VI 96 et 56. 107 sq. 115* 15 frondem M*v*. -de *r* 16 exemptam M*v*. -mpta DF^{2}a. -mta *r* | in sale M | arescentem MD^{2}F^2*v*. -te *r* 17 similes MD^{2}F^2*v*. -li *r* 18 ramosas M*v*. -sa *r* | et in *va.G*

cacuminibus rubentes, cum tractarentur, vitri modo fragiles,
in igni autem ut ferrum inardescentes, restinctis colore suo
redeunte. eodem tractu insularum silvas operit aestus, quam- 141
quam altiores platanis populisque altissimis. folia iis laurea,
5 flos violae et odore et colore, bacae ut oleis, et ipsae odoris
iucundi, autumno nascentes, vere decidentes, foliis numquam
deciduis. harum minores totas integit mare; maximarum
cacumina extant, ad quae naves religantur et, cum recessit
aestus, ad radices. alias quoque arbores in alto ab isdem
10 accepimus eodem in mari visas, semper folia retinentes,
fructu earum lupino simili. (52) Iuba tradit circa Trogo- 142
dytarum insulas fruticem in alto vocari Isidis crinem, cu-
ralio similem sine foliis, praecisum mutato colore in nigrum
durescere, cum cadat, frangi. item alium, qui vocatur cha-
15 riton blepharon, efficacem in amatoriis. spatalia ex eo fa-
cere et monilia feminas; sentire eum se capi durarique
cornus modo et hebetare aciem ferri. quod si fefellerint in-
sidiae, in lapidem transfigurari.

---

§ 141: Th. ib. 4. — § 142: Iuba fr. 56 Mü. (Agatharch. ib.).

---

1 contractarentur **F**^{1}**Ea** 3 quamq; **Ea** 4 altior est **M**. -ores sint *va.G* | foliis **F**^{2}**a** | iis **F**^{1}*L*. is **M***D*. *om. rv.* eius *G* | laurea *ll.v(S)*. -ri *G* 5 ut oleus **M** | ipsa **FE**^{1}**a** 6 autumno **MF**^{2}*v*. -ni *r* | uere decidentes **M***J*. *om. rv* 8 atquę **E**^{2}. atque **F**^{1}. aquę **F**^{2}**a** | recessi **F**^{1}**a**. -ess . . . **E**. decesserit *va.G* 9 quoque in **M** 10 retinentis **M***S*. retenentes **F**^{1} 11 fructum **a***va.G* | luponi **Ea** | similem *va.G* 12 si dis **F**^{1}**a**. sed dis **E** | crimen **Ea** | corhalio **M**. corallio *va.S*. *cfr. XXXII 21* 14 uocatur **M***G*. -cetur *rv* | charithon **FE**. car- **a** 15 olepharon **Ea** | amatoris **F**^{1}**Ea***D*. amoris **M** | spathalia *B* | ex **M***D*. *om. rv* 17 hebetare **M***v*. -ri *r*

C. PLINI SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XIV

---

1 (1) Externae arbores indocilesque nasci alibi quam ubi coepere et quae in alienas non commeant terras hactenus 5 fere sunt, licetque iam de communibus loqui, quarum omnium peculiaris parens videri potest Italia. noscentes tantum meminerint naturas earum a nobis interim dici, non culturas, quamquam et colendi maxima in natura portio est. 2 illud satis mirari non queo, interisse quarundam memo- 10 riam atque etiam nominum quae auctores prodidere notitiam. quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperii profecisse vitam putet commercio rerum ac societate festae pacis omniaque, etiam quae ante occulta 3 fuerant, in promiscuo usu facta? at Hercules non repe- 15 riuntur qui norint multa ab antiquis prodita. tanto priscorum cura fertilior aut industria felicior fuit, ante milia annorum inter principia litterarum Hesiodo praecepta agricolis pandere orso subsecutisque non paucis hanc curam eius, unde nobis crevit labor, quippe cum requirenda sint 20 non solum postea inventa, verum etiam ea quae invenerant 4 prisci, desidia rerum internecione memoriae indicta. cuius vitii causas quis alias quam publicas mundi invenerit? ni-

---

§ 3: (17) cfr. Pl. VII 74. (Gell. XVII 21, 3).

LIB. XIV 4 quam **d**[2]*v*. quae (que **a**) *ll*. (*in* **M** *litterae evanidae*) 5 *an* commeent? *cfr. n. luc. p. 47* 7 nascentes **F**[2] 9 et incolendi **M**. *an* etiam col-? | maxima **M***v*(*S*). -mae **F**. -me **rz***H* 10 memoria **F** 11 a nominum (-ne **D**[2]) **DFa** | que **MD**[1]. quam **D**[2] 14 occulta ante *va.S* 15 hercule *va.H* | repperuntur **M** 16 norunt **DFG** 17 mille annos *P* 20 ea sint **M**. *an* iā sint? 22 desideria **M** | internicione **FT***va.G* | indicta *ll.v*(*S*). -ducta *B* 23 uitii **MD**[2]**dT***v*(*J*). summi *r*. somni *B*

mirum alii subiere ritus circaque alia mentes hominum detinentur et avaritiae tantum artes coluntur. antea inclusis gentium imperiis intra ipsas adeoque et ingeniis, quadam sterilitate fortunae necesse erat animi bona exercere, reges-
5 que innumeri honore artium colebantur et in ostentatione has praeferebant opes, inmortalitatem sibi per illas prorogari arbitrantes, qua re abundabant et praemia et opera vitae. posteris laxitas mundi et rerum amplitudo damno fuit. post- 5 quam senator censu legi coeptus, iudex fieri censu, magi-
10 stratum ducemque nihil magis exornare quam census, postquam coepere orbitas in auctoritate summa et potentia esse, captatio in quaestu fertilissimo ac sola gaudia in possidendo, pessum iere vitae pretia omnesque a maximo bono liberales dictae artes in contrarium cecidere ac servitute
15 sola profici coeptum. hanc alius alio modo et in aliis ad- 6 orare, eodem tamen habendique ad spes omnium tendente voto. passim vero etiam egregii aliena vitia quam bona sua colere malle. ergo Hercules voluptas vivere coepit, vita ipsa desiit. sed nos oblitterata quoque scrutabimur, nec deter- 7
20 rebit quarundam rerum humilitas, sicuti nec in animalibus fecit, quamquam videmus Vergilium praecellentissimum vatem ea de causa hortorum dotes fugisse et in his quae rettulit flores modo rerum decerpsisse, beatum felicemque gratiae quindecim omnino generibus uvarum nominatis,

§ 7: Verg. G IV 148.

3 adeoque **M** *J.* uid- (-quae **Da**) *r.* id- *v*(*D*) | ingeniis **M** *v.* -entis *r* 6 opes **MD²** *D.* opem *r.* -em et *v.* opum *G* 7 abundant **M** | opera **M** *Verc.* -rae **GE** *G.* -re **DFa** *v* 8 laxita **M** 9 censu *om.* **M** | legis **Ead** | ceptus **Fda.** acceptus **E** censsum **M** 10 nihil **MG** *H.* nil *rv* | magis *om.* **M** (*Fels p. 27*) *D*
12 gaudio **M** 15 perfici (*coni. H*) *Brot.* | coeptum **M** *v*(*S*). -tam **DFG.** -tae **Eaz** *Brot.* 16 habendique ad *ll. H.* -di quaestu ad **z** *v.* -di quo eat (*Budaeus*) *C* 17 e grege **M** 18 hercule **M** *va. H. cfr. luc. p. 61. 62* 19 obliterata **MF** *C* 20 sicuti **M** *D.* -ut *rv* 22 et in his (iis *J*) **M** *J.* et (e **Ead.** et e *H*) tantis *r H.* e tantisque *v* | que **Fa** 23 decerpisse **F** 24 omni **E.** -nib; **a**

tribus oleae, totidem pirorum, malo vero tantum Assyrio,
ceteris omnibus neglectis.
8 (2) Vnde autem potius incipiamus quam a vitibus?
quarum principatus in tantum peculiaris Italiae est, ut vel
hoc uno omnia gentium vicisse etiam odorifera possit videri 5
bona, quamquam ubicumque pubescentium odori nulla sua-
vitas praefertur.
9 **1.** Vites iure apud priscos magnitudine quoque inter
arbores numerabantur. Iovis simulacrum in urbe Populonio
ex una conspicimus tot aevis incorruptum, item Massiliae 10
pateram. Metaponti templum Iunonis vitigineis columnis stetit.
etiam nunc scalis tectum Ephesiae Dianae scanditur una
vite Cypria, ut ferunt quoniam ibi ad praecipuam amplitu-
dinem exeunt. nec est ligno ulli aeternior natura. verum
10 ista ex silvestribus facta crediderim; (3) hae vites tonsura 15
annua coercentur, et vis earum omnis evocatur in palmites
aut deprimitur in propagines, sucique tantum gratia ex *i*is
pe*ti*tur pluribus modis ad caeli mores solique ingenia. in
Campano agro populis nubunt, maritasque conplectae atque
per ramos earum procacibus bra*c*chiis geniculato cursu scan- 20
dentes cacumina aequant, in tantum sublimes, ut vindemitor
11 auctoratus rogum ac tumulum excipiat, nulla fine crescendi,
vidique *i*am po*r*ti*c*us, villas et domos ambiri singularum pal-

§ 8: (4) Col. III 8, 5. cfr. Pl. infra 87. — § 9: cfr. Gai inst. IV 11. Th. I 3, 1. Hor. od. I 18, 1. (aliter Col. III 1, 2). — § 10: (19) cfr. Pl. XVII 200.

1 tribolae **FE**. -bule **Gd**. -lo **a** 5 una **F**^{1}**G** | etiam **M***J*. quam *rH*. quamquam *v* | uidere **Fa** 6 quoniam (*Fels p. 46*) *D* 9 nominabantur **M** 11 patheram **a**. pathae- **DF**. panthe- **Md** 12 una e *H cum Salm.* (*S*) 15 mites *Salm.* 17. 18 ex iis petitur *ego*. exisse intur **D**^{1}**G**. exisse tur **FE**. exisse quantū intur **a**. ex his est in **D**^{2}. ex his est **d***D*. ex iis *v*. exire sinitur (*Salm.*) *H*. (*loc. corr.*) 18 pluribus **D**^{2}**d***v*. ibus **r** 21 uindemiator *v a. H*(*D*). *cfr. XVIII 309. 310* 22 nullo *v a. S. cfr. vol. I p. 552 ad VI 1* 22. 23 crescendi uidique *ego*. crescent (-cunt *v*) diuidique (uid- *D*) *ll. v* 23 iam *ego. cfr. IX 116. XIX 11.* am **DF**^{1}**G**. ant **F**^{2}. an **E**. ac **a**. aut *v*. etiam *D* | porticus *D*. potius *ll. v. add.* uelli (aue- *v*) nequeunt **E***v*. (*an* totas?) | & domos uelli nequeunt. Et domos **a**

mitibus ac sequacibus loris. quodque memoria dignum inter prima Valerianus quoque Cornelius existimavit, una vitis Romae in Liviae porticibus subdiales inambulationes umbrosis pergulis opacat, eadem duodenis musti amphoris
5 fecunda. ulmos quidem ubique exu*p*erant, miratumque alti- 12 tudinem earum Ariciae ferunt legatum regis Pyrrhi Cineam facete lusisse in austeriorem gustum vini, merito matrem eius pendere in tam alta cruce. rum*p*otinus vocatur et alio nomine opulus arbor Italiae Padum transgressis, cuius ta-
10 bulata in orbem patula replent puroque perductae dracone in palmam eius inde sub re*ct*os ramorum digitos flagella dispergunt. eaedem modici hominis altitudine adminiculatae 13 sudibus horrent, vineamque faciunt alia*e* inprobo reptatu pampinorumque per *i*nan*ia* omn*i*a discursu atria media con-
15 plentes. tot differentias vel sola tantum Italia recipit. stat provinciarum aliquarum per se vitis sine ullo pedamento, arcus suos in se colligens et brevitate crassitudinem pascens. vetant hoc aliubi venti, ut in Africa et Narbonensis pro- 14 vinciae partibus, ubi excrescere ultra suos pollices prohi-
20 bitae semperque pastinatis similes herbarum modo vagantur

---

§ 12: (8. 9) Col. V 7, 1. Varro I 8, 3. cfr. Pl. XVII 201. — § 13: (12) Varro I 8, 4 extr. — (16) cfr. Pl. infra 40. XVII 165. 184. — § 14: (19) cfr. Pl. XVII 186.

---

1 quodque memoria **dT***J* (*et dist.*). quoque me- *ll.G.* Memoria quoque **a***v*. memoria *H* 3 subdiuales **az***va.C* 5 ulmi **Eaz** | exsuperant *v.* exube- *ll* 8 rumpotinus *Ven. cum B*[2](*Brot.*). rumbo- *B*[1]. rumto- **DFa**. ronto- *v.* rumtinus **GE**(?) 9 opulus (**D**?) *S e coni. Dal.* pop- *ll.v* | pagum **F***va.B* 10 perducto **a**. prod- *va.H* 11 sub rectos *Brot.* subr- *v.* in subr- *C*(*S*). subreptus *ll* 12 hominis (**DG**?) *v.* -nes *ll* | altitudine *om.* **Ea** 13 herent **a** | aliae *ego* (*et dist.*). et alia *ll.* -iae *v.* e talea (*coni. S*) *J* | inprobo perticarum reptatu **D**[2]*D* 14 per inania omnia *ego.* peritiam damna *ll.* per parietum (parietum in *D*) damna *JD.* peritia domini *Brot.* superfluitate peritia domini amplo *v.* (*loc. corr.*) 15 tantum *om.* **aT** 16 in aliquarum **Fa** | ferse **F**[1]. verse **F**[2] | ullo impedimento **a** 17 artus **E**(?)*va.S. an recte? cfr. n. luc. p. 99* 19 ubi **D**[2]*D. om. rv* | polices **Fa** | prohibiti **FGa** 20 per se natis *P* | similis **Fa***D*

per arva ac sucum terrae passim uvis bibunt, quae ob id magnitudinem infantium puerorum in interiore parte Africae exsuperant. vina non alibi tristiora, sed uva non alibi gratior
15 callo, unde possit invenisse nomen durus acinus. namque genera magnitudine, colore, saporibus acini innumera etiam- 5 num multiplicantur vino. hic purpureo lucent colore, illic fulgent roseo nitentque viridi; candicans enim nigerque vulgares. tument vero mammarum modo bumasti, praelongis dactyli porriguntur acinis. est et illa naturae lascivia, ut praegrandibus adhaereant parvi comites, suavitate certantes; 10
16 leptorragas has vocant. durant aliae per hiemes, pensili concamaratae nodo. aliae in sua tantum continentur anima, ollis fictilibus et insuper doliis inclusae, stipatae vinaceis circumsudantibus. aliis gratiam, qui et vinis, fumus adfert, fabrilisque in *eo* glori*am* praecipu*am* fornacibus Africae Ti- 15 beri Caesaris auctoritas fecit; ante eum Raeticis prior mensa erat u*v*is e*x* Veroniensium agro. quin et patientia nomen
17 acinis dat passis. conduntur et musto uvae ipsaeque vino

§ 15: (8) Verg. G II 102. Macrob. III 20, 7. Col. III 2, 1. — § 16: (11) Cato 7, 2. (Hor. sat. II 2, 121). — (14) Cato 7, 2. Col. I 6, 20. (Hor. sat. II 4, 72). — (16) Suet. Aug. 77. Verg. G II 96. Strabo IV 206. cfr. Pl. infra 67.

3 uua *va.S* | tristiora — alibi D[2] *in marg. S. om. rv* | gratiora adT 4 unde T*S.* ut inde a*v.* inde *r* | duracina *G.* -atinus G(?) 5 acini (-na G) *ll.v*(*S*). -nis *C* 6 uina D[2]a 9 dactilis Fda | et *om. HBrot.* 10 perui F[2]. per d. p uī a. pergulis parui *va.*(*P*)*G*[2] | comites D[2]dT*D.* mites *rS.* -tes et *v* 11 leptorragas G(?)*S.* -oragas *Ven.* -orrogas DF. -orogas Ea*v* | hiemes (D?)T*H.* -mis FGd. -mem Ea*v* 12 modo z 13 et — doliis *om.* F[1] | doliis fictilib; F[2]G 14 uinie F. -niae G 15 fabrilisque (*sc.* fumi) Ea. -lis quae *S.* -lis iisque *B.* -lisque iis *v.* fabilesque DFG. fabri- *D* | in eo *ego.* in ea *ll.S. del. v.* (*an* in ea re?) | gloriā *v.* -ia *ll.S* | praecipuam *ego.* -ua in *ll.S.* -uā in *v* | tibus Fa 17 uuis ex *ego.* et ullis (uilliś D[2]. nullis a) *ll.v.* et uuis *B.* e (ex *D*) uillis *JD* | ueromensium F[1]a. Verone- *va.J. cfr. § 67. XV 48. XXXVI 48* (*contra IX 75. XVIII 109*) | et a d(?)*v* 18 dat *ego.* datur *ll.v. cfr. § 22. 24. XIII 105. IV 51* | muste Fa[1]. -tę E

suo inebriantur. aliae decocto in musto dulcescunt, aliae vero subolem novam in ipsa matre expectant tral*u*cidae vitro, additque acinis eandem quam in doliis amphorisve duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo.
5 iam inventa vitis per se in vino picem resipiens, Viennensem 18 agrum nobilitans Taburno Sotanoque et *H*el*v*ico generibus, non pridem ha*e*c inlustrata atque Vergili vatis aetate incognita, a cuius obitu XC aguntur anni. quid, quod inserta 19 castris summam rerum imperiumque continet centurionum
10 in manu vitis et opimo praemio tardos ordines ad lentas perducit aquilas atque etiam in del*ic*tis p*o*enam ipsam honorat? nec non vineae oppugnationum dedere rationem. nam in medicaminibus adeo magnum obtinent locum, ut per sese vino ipso remedia sint.

15 **2.** (4) Genera vitium numero conprehendi posse unus 20 existimavit Democritus, cuncta sibi Graeciae cognita professus; ceteri innumera atque infinita esse prodiderunt, quod verius apparebit ex vinis. nec omnia dicentur, sed maxim*e* insignia, quippe totidem p*a*ene sunt quot agri, quam ob
20 rem celeberrimas vitium aut quibus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit.

---

§ 18: cfr. Pl. XXIII 47. Martial. XIII 107. Plut. qu. conv. V 1, 676[c]. — § 20: Verg. G II 103. Col. III 2, 29. 30. — (19) Th. II 5, 7.

---

1 decoctae **Ea** *va.S* 2 nouā **a** *v.* -ua *r* | tralicidae **FE.** -die **a.** translucidae *va.S* 3 additque **D**[2] *G.* adfit- (affit- **a**) *r.* affert- *v* | tandem **FGda** 5 uitis *om.* **z** *HBrot.* 6 nobilitas **Fa** | *dist. D* | taburno **D**[2]**E**[2] *D.* abu- *r.* Aruerno *v* | sotanoque *ll.D.* seca- *v.* Sequa- *G*[2] | Heluico *v.* ellinco *ll.D. cfr. III 36. XXIII 48* 7 haec *J.* hanc *ll. om. v* | atque haec *va.S* 8 qui **Ea** | insertae *va.S* 9 continet **Tz** *S.* -ent *ll.v* | *dist. S* 10 laetas *Lipsius.* elatas *coni. H. at cfr. Müller em. II p. 30 n. 1* 11 delictis *v.* deltis *ll* | penam **F.** -ne **Ea** 12 uinę **F** | ob pugnationem **FGd** | dedere **D**[2]*v.* de *r* | ratione **Ea** 14 uinū ipsū **Ea.** -na ipsa **sz** 18 uineis **a** | dicem' **a** | maxime (**DG**?)*v.* -ma **FEa** 19 quippe quae *va.S* | pene **FEa** | quod **Fa** 19. 20 quam orbem **F**

21 Principatus datur Aminneis firmitatem propter sen*io*que proficientem vini eius utique vitam. quinque earum genera. ex iis germana minor acino melius deflorescit, imbres tempestatesque tolerat, non item maior, sed in arbore quam in 22 iugo minus obnoxia. gemellarum, quibus hoc nomen uvae 5 semper geminae dedere, asperrimus sapor, sed vires praecipuae. ex *i*is minor austro laeditur, ceteris ventis alitur, ut in Vesuvio monte Surrentinisque collibus, in reliquis Italiae partibus non nisi arbori accommodata. quintum genus lanatae. ne Seras miremur aut Indos adeo, lanugo eam vestit. 10 prima ex Amin*n*eis maturescit ocissimeque putrescit.

23 Proxima dignitas Nomentanis, rubente materia, quapropter quidam rubellas appellavere vineas. hae minus fertiles, vinaceis et faece nimiae, contra pruinas fortissimae, siccitate magis quam imbre, aestu quam algore vexantur. 15 quam ob rem in frigidis umidisque principatum obtinent. fertilior quae minor acino et folio scissa minus.

24 Apianis apes dedere cognomen, praecipue earum avidae. ex iis duo genera lanugine et ips*a* pubescunt. distant quod altera celerius maturescit, quamquam et altera properante. 20 situs frigidi *i*is non respuuntur, et tamen nullae celerius

---

§ 21: Verg. G II 97. Col. III 2, 7—9. (Isid. XVII 5, 18 sq.). Macrob. III 20, 7. — § 22: Col. III 2, 10—12. — § 23: ib. 14. 15. — § 24: ib. 17. 18. (Isid. XVII 5, 20). Macrob. III 20, 7. cfr. Pl. infra 81.

---

1 Aminneis *D*. amineis **D**[2]*v*. ammi- *L*. aminnos (um- **F**) *r*. *cfr*. *XII 130* | propter firmitatem **E**(?)*va S* | senioque *B*. -io quoque *v*. senique **DFG**. sineque **Ea** 2 uim eius **Ts***P* | ubique *va.H* | uitē **a**. (*an* lenitatem?) 3 germina **Ea**. -mania **D**[2] | minor *v*. -ora *ll* | melior *G*[2] 6 gemin et edere **Fa** 7 minus **G** 10 *dist*. *J* 11 occisimae quae **F**. -sim eque **a** 13 rębellas **F**. reb- **Ga** | uineis **F** 14 uinaceis *ll.v*(*H*). uino, acinis *B* | nimiae **DF***v*(*D*). -ie **dT**. -ia **Eaz***H* 19 ipsa *L*(*J*). -se *ll*. -sae *v*(*S*) 21 frigidi is *ego*. -dus *ll.S*. -dos **D**[2]**d**[2]*v*(*D*) | respuuntur **F**[2]. -puntur **DF**[1]**G**. -puitur **Ea***S*. -puunt **d**(?)*v*(*D*). *cfr*. *XVI 47* | nullae **D***v*(*D*). -lle **Gd**. -lla **FEa***Brot*. 21. 471, 1 celerius maturescit. Imbre **Eaz***SJ* (*prava iteratione ex v. 20*)

imbre putrescunt. vina primo dulcia austeritatem annis ac-
cipiunt. Etruria nulla magis vite gaudet. et hactenus po- 25
tissima nobilitas datur peculiaribus atque vernaculis Italiae;
ceterae advenere. *e* Chio Thasove Graecula non inferior
5 Aminneis bonitate, praetenera acino et uva tam parva, ut
nisi pinguissimo solo colere non prosit. eugeniam Tauro-
menitani colles cum generositatis cognomine misere Albano
tantum agro, quoniam translata statim mutatur. namque est
aliquis tantus locorum amor, ut omnem in *i*is gloriam suam
10 relinquant nec usquam transeant totae. quod et in Raetica 26
Allobrogicaque, quam supra picatam appellavimus, evenit, 18
domi nobilibus nec agnoscendis alibi. fecundae tamen boni-
tatis vice copiam praestant, eugenia ferventibus locis, Rae-
tica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu maturescens et
15 colore nigra. ex *i*is quas adhuc diximus, sed etiam e nigris, 27
vina vetustate in album colorem transeunt. reliquae igno-
biles, aliquando tamen caeli aut soli opera non fallunt ve-
tustatem, sicuti Faecenia et cum ea florens Biturigiaca, acino
rarior, numquam floris obnoxii, quoniam antecedunt ventis-
20 que et imbribus resistunt, meliores tamen algentibus locis
quam calidis, umidis quam sitientibus. visulla grandi magis 28
quam denso uvarum partu, inpatiens variantis caeli, sed

---

§ 25: (4) Col. III 2, 24. — (6) ib. 16. — § 26: cfr. Cels. IV 12 (p. 137, 14 Dar.). — § 27: (18) Col. III 2, 14. (Isid. XVII 5, 19). — Col. ib. 19. 20. (Isid. ib. 22). — § 28: Col. III 2, 21. 22.

---

2 etruria **dT**(*P*)*H*. -ubria **DFG**. et rubra (*add.* fiunt *v*) **Ea***v* | uitę **Fa***Dal.* 3 datur *om. HBrot.* 4 cetere **F**. -ra **Gd** | aduenae *P* (*et dist.*) | e (*P*)*J*. *om. ll.v* | Thasoue *v*. -sioue (ta- **DF**) *ll* | inferior **D**^{2}*v*. inte- **GEa**. -rio **F**. -rie **D**^{1} 5 minneis **D**^{1}**F**. amineis *rv* | bonitatem **Fa** 8 quo **a** | tralata (**D**?)*JD*
9 omnem in iis (bis *C*)*v*. omne (-nē **a**) minus *ll* 15 nigris (*om.* gra — e ni) **M** 16 e uetustate **M** 17 solis **Eaz**. -la **F** | non *ll.v.* uino *JD* | *an* uetustate? *cfr. Col.* 18 faecenia **M***J*. fec- *rv*. (Faecinia *Col.*) | biturigiaca (uit- **M**) **MG**^{2}**dT***S*. -riaca *r*. -rica *v* 19 quoniam non fauonium *J coll. II 122 et XV 12. 13*
20 melior est **M** | tamen sunt **a** | augentibus **F** 21 ui-sulla *ll.J*. -ula *H*. uix ulla **d***v* | grandi **M***J*. *om. rv* 22 tam denso *va.H* | caeli **M***v*. *om. r*

contra tenorem unum algoris aestusve constans. quae minor est ex eo genere, melior. in eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non provenit; mediam temperiem delicate quaerit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. uva eius indecora visu, sapore iucunda. nisi matura protinus 5 rapitur, etiam non putrescens cadit. contra grandines eam tuetur foliorum amplitudo atque duritia.

29 Insignes iam colore inter purpureas nigrasque helvolae saepius variantes et ob id varianae a quibusdam appellatae. praefertur in *iis* nigrior; utraque alternis annis fertilis, sed 10 melior vino, cum parcior. et praeciae duo genera magnitudine acini discernuntur, quibus materies plurima uvaque ollis utilissima; folium apio simile. baliscam Dyrrachini celebrant, Hispaniae coccolobin vocant. rarior uva, aestus 30 austrosque tolerat, capiti inimica, copia larga. Hispaniae 15 duo genera eius faciunt, unum oblongo acino, alterum rotundo; novissimas vindemiant. quo dulcior est coccolobis, hoc melior. sed et austera transit in dulcem vetustatem, et quae dulcis fuit in austeritatem; tunc Albano vino aemulantur. tradunt vesicae vitiis utilissimum ex iis potum. 20 31 albuelis summis arboribus fertilior est, visulla imis; quam ob rem circa easdem satae diversitate naturae locupletant.

§ 29: Col. ib. 23. (Isid. ib. 26). Galen. ap. Athen. I 27[c]. cfr. Cato 6, 4. — (11) Verg. G II 95. Col. ib. Macrob. III 20, 7. — § 30: Col. III 2, 19. (Isid. ib. 22). — § 31: Cels. ap. Col. III 2, 24.

2 meliori negligendo **Fa**. mollior in neglecto *va.G* 5 pronus **M** 6 rapiatur *va.H* 8 nigrasque **M***J*. -asque medio *rv*(*D*). *cfr. XIII 118. XVI 108* 9 uariantes **MD**[2]*J*. -ti *rv* 11 praeciae **Ma***v*(*J*). -cuae **D**[2]. -cua **D**[1]. preciae (-ie **F**) *rC* 12 prima **M** 13 collis **M** | folio *va.G* | simile **M***G*. -lis *rv* | baliscam **GdT***v*(*J*). -sca **M**. -scham *r*. basilicam *B e Col.* | dyrachini (-cini **a**[1]) **Fa**. Durra- *SJ* 14 coccolobin **D**[2]*J*. -lobotin **M**. cocolobin *rv* | aestus *om.* **F** 15 autrosque **F** | hyspani **a**. Hisp- *va.C.* 17 est *om. va.S* | cocolobis **Ea***va.J*. 18 uetustatem **MFa** (*coni. Dal.*). -ate *r*(?)*v*. *cfr. luc. p. 99* 19 albanū uinū **Ea***va.G*(*H*) 21 albueris **M**[1] | uisulla **M***J*. -ula **DFG***v*. uisu **Ea**. *cfr. § 28* | imis *om.* **Ea** 22 ea ..... sede d.uersitatem natura **M**

inerticulam e nigris appellavere, iustius sobriam dicturi, inveterato praecipue commendabilem vino, sed viribus innoxiam, si quidem temulentiam sola non facit.

32 Fertilitas commendat ceteras principemque helvennacam. 5 duo eius genera: maior quam quidam longam, minor quam marcum appellant, non tam fecundam, sed gratiorem haustu. discernitur folio circinato, verum utraque gracilis. furcas subdere iis necessarium; alioqui ubertatem suam non tolerant. maritimo adflatu gaudent, roscida odere. 33 nulla vitium 10 minus Italiam amat, rara, parva, putrescens in ea, vino quoque quod genuit aestatem non exuperans; nec alia macro solo familiarior. G r a e c i n u s, qui alioqui C o r n e l i u m C e l s u m transcripsit, arbitratur non naturam eius repugnare Italiae, sed culturam avide palmites evocantium. ob 15 id fertilitate sua absumi, si non praepinguis soli ubertas lassescentem sustineat. carbunculare negatur, magna dote, si verum est aliqua in vite caelo non esse ius.

34 Aestus fert spionia, quam quidam spineam vocant, autumnisque imbribus pinguescit; quin immo nebulis una 20 alitur, ob id Ravennati agro peculiaris. vennunculam inter optime deflorescentes et ollis aptissimam Campani malunt

---

§ 31: (1) Col. ib. 31. (Isid. XVII 5, 24). — § 32: Col. ib. 25. — § 34: (18) Col. ib. 27. (Isid. ib. 28). — (20) Col. ib. 2. 27. (Isid. ib. 16). Hor. sat. II 4, 71. Macrob. III 20, 7.

---

4 heluennaicam (ael- **G**) **EG**(?). -enacam *va.S.* -enaicam *Brot.* 5 maiorque **F** | quam *om.* **a** | quidam — quam *om.* **FG** 6 marcum **MDFG***J.* ema- *H e Col.* arcum **Ea**. -cam *v* 8 subdere iis **M***v*(*D*). -re his *C.* -rens (subte- **Ea**) *r* | necessario **Ea** | alioquin **Ea***va.G* 9 roscidam **M**. -do **Ea***va Brot.* | odore **FdTa***va.Brot.* 10 uinum **D**[2]**E**[2]**a***va.G* 11 estate **a** | exuperans *v.* -ant **M**. exui erans (err- **E**. creans **a**) *r* 15 fertilitate sua **M** (*coni. Dal.*) *S.* -atem suam *rv* 16 carbunculari **GE**(?)*va.D. cfr. luc. p. 99* 17 uitae **F**. -ta **a** | eius **Fd**. *om.* **a** 18 aestus **MD**[2]*D.* -tu **D**[1]**Fd**. -tum **GE**(?)*v.* estu eius **a** | pionia **M***D. sed cfr. Col.* | autumnisque *ll.v*(*D*). -que et *Verc.* -nique (*P*)*J* 20 rabennati **F** | uennunculam **M***J.* uenic- *rv* 21 obtume **F** | campania **M**

surculam vocare, alii scapulam, Tarracina Numisianam, nullas vires proprias habentem, sed totam perinde ac solum valeat,
35 Surrentinis tamen efficacissimam testis Vesuvio tenus. ibi enim Murgentina e Sicilia potentissima, quam Pompeianam aliqui vocant, laeto demum feracem, sicut horconia in Cam- 5 pania tantum. e diverso arceraca, Vergilio argitis dicta, ultro solum laetius facit, ipsa contra imbres et senectam fortissima, vino quidem vix annua ac vilitatis cibariae, sed ubertate praecipua. tolerat et annos mettica, contra omne sidus firmissima, nigro acino, vinis in vetustate rufescentibus. 10
36 **3.** Et hactenus publica sunt genera, cetera regionum locorumque aut ex iis inter se insitis mixta: si quidem Tuscis peculiaris est Tudernis, atque etiam nomen iis Florentiae sopina, Arretio talpona et *e*tesiaca et conseminia. talpona nigra candidum facit mustum. etesiaca fallax: quo 15 plus tulit, hoc laudabilius fundit, mirumque, fecunditate pariter et bonitate cessat. conseminia nigra, vino minime

§ 34: (1. 2) Col. ib. 27. (Isid. ib. 16). cfr. Pl. infra 81. — § 35: Col. III 2, 27. 21. Verg. G II 99. — (9) Col. ib. 27. — § 36: (17) cfr. Col. XII 47, 6.

1 surculam **MdT***J*. scircu- *rv*(*Brot.*). sircu- *Bas.* scirpu- *B*. *cfr. Col.* | scapulam **M***J*. stacu- *rv*. sticu- *B* | tarracini **ET**. terr- **a** 3 efficacissimam **M**. -ma *rv* 4 murgentina e **D**²**d***v*. -ina est **M**. -in ac (hac **G**) **D**¹**FG**. -ina **Ea** | potissima **Ea***va.D* 5 laeto **MD**²*D*. lacto *r*. Latio *v* 6 e diuerso — 8 annua **MD**²*S*. *om. rv* | arceraca **M***J*. (-elaca *Col.*). argeica **D**²*S* 8 ac **M***J*. *om. rv* 9 ubertatem praecipue **M** | mettica **MGdT***J*. meti- *rS*. meri- *Brot.* moeri- *v*. *cfr. Col.* 9. 10 omnes situs (ictus *v*) **Eaz***va.G* 10 rubescentibus **Ea***va.S* 12 insitis **M***D*. -to **DFa***v*. -tu *r*(?)*C* 13 *an* in Tuscis . . . Tudertibus? | adque **M**. aeque **Eaz***va.G* | etiam eius *va.S*. -mnum *J* | nomen iis (*sc.* peculiare est) **M***D*. nominis *rv*. *om. J* | *dist. ego* | florentiae **M***D*. -ia est *rv*. -iae in iis *J* 14 sopina **M***J*. opima *rC*. opti- **z***v* | arretio **M***v*. -entio *r*. *de mendo cfr. III 52* | talpano **F**¹. -pana **a***va.S* | et — 15 talpona *om.* **M** | etesiaca *v*. tesi- *ll* | conseminia **E***C*. -mina **DF***v*(*S*). -simina **G**. -sem **a**. *cfr. Col. III 21, 7. XI 2, 83* 15 talpana *va.S* | ctesiaca **Md**. et tes- **a** 16 tollit **Eas** | nimirumque **M**. miroque **E**. -raque **az** 17 pariter et bonitate **M***J*. *om. rv* | conseminia **MEa***C*. -mina *rv*(*S*)

durante, uva maxime, post XV dies quam ulla alia metitur, fertilis, set cibaria. huius folia sicuti labruscae prius quam 37 decidant sanguineo colore mutantur. evenit hoc et quibusdam aliis, pessimi generis argumento. itriola Vmbriae Me-
5 vanatique et Piceno agro peculiaris est, Amiternino pumula. isdem bananica fallax est, adamant tamen eam. municipi*i* 38 suam Pompei nomine appellant, quamvis Clusinis copiosiorem; municipii et Tiburtes appellavere, quamvis oleagineam nuper invenerint a similitudine olivae. novissima haec uva-
10 rum ad hoc tempus reperta est. vinaciolam soli noverunt Sabini, calventinam Gaurani. scio e Falerno agro tralatas vocari Falernas, celerrime ubique degenerantes. nec non Surrentinum genus fecere aliqui praedulci uva. capnios et 39 et buconiates et tharrupia in Thurinis collibus non ante
15 demetuntur quam gelaverit. Pariana gaudent Pisae, Mutina Perusinia nigro acino, intra quadriennium albescente vino. mirum ibi cum sole circumagi uvam quae ob id streptis vocatur, et in Italia Gallicam placere, trans Alpis vero Pice-

§ 37: (4) cfr. Col. III 2, 28. — § 39: (13) cfr. Ar. G IV 4, 770[b] 20. Th. II 3, 2. (C V 3, 1). Athen. I 31[e].

1 metitur **D**²*G*. menti- **M**. miti- **D**¹**F**. mitti- *r*. minus *v* 2 sicuti **M**d*v*(*J*). -ut *rG* 4 itriola *J cum Andr. Baccio* (*ap. H*) *coll. Athen. XIV 646*[d]. ytriciae **M**. irtiola **GE**(?) *v e Col.* irci- **D**¹**Fa**. hirci- **D**² 5 amiterno **M** 6 bananica **M**. banna- *rv* | adamant **M***D*. am- *rv* | municipi **M**d**T** *Verc.*(*G*). munitis *r*. Mutinam *v*. Murgentinam *C* (*coll.* § *35*) 7 suam **M**d**T**. uuam *rv*. sui uuam *D* | Clusinis *v*. -ni **M**. glusinis **FG**d. -ni **Ea**. *an* Clusini (*sc.* municipii uua) copiosiore (*abl. abs.*)? 8 munici **M**. Mutinam *va.Verc.*(*C*) | uis (*pro* quamuis) **M** 11 sabina **FG** | ac (et *S*) Laurenti, nam *va.J* | Gauranas *va.S* | a **Ea***va.S* 12 tralatas **M***J*. transla- *rv* 13 surrentinum **M***J*. taren- *rv* | fecere aliqui **M***D*. al- fec- *rv* | capnias *va.S* 14 buconiates **D**²*D*. -nates **M**. -cuniates *v*. -coniatis **D**¹**Fa**. bucco- (**GE**?) *G* | tharrupia *D*. tharpu- **M**. tarru- *rv* 15 demetuntur **M***v*. demitt- **DG**. dimitt- *r* | pariana **M**d**T***J*. paria *rS*. Pharia *v* | gaudet pice **M** 16 Perusinia *Verc.*(*D*). -niae **M**². -nie **M**¹. prusiniae *rv*(*C*). -nia *L* 17 ibi **M** (*coni. Dal.*) *S*. ubi *rH*. ubique *v* | streptis **MT***J*. -tos *Bas.* -pitis **DFG**d. -pitus **Ea***v*. -pita *Verc.* 18 gallica **Ea**d*S* | picenam **MD**²*v*(*J*). -na *rS*

nam. dixit Vergilius Thasias et Mareotidas et Lageas compluresque externas, quae non reperiuntur in Italia.

40 Sed sunt etiamnum insignes uva, non vino, ambrosia e duracinis, sine ullis vasis in vite servabilis — tanta est contra frigora, aestus tempestatesque firmitas, nec [orth- 5 ampelos] indiget arbore aut palis, ipsa se sustinens, non item dactylides digitali gracilitate —, columbinae e racemosis, et magis purpureae, cognomine bimammiae, quando 41 non racemos, sed uvas alias gerunt, item tripedanea, cui nomen a mensura est, item scripula passo acino et Raetica 10 26 in maritimis Alpibus appellata, dissimilis laudatae illi. namque haec brevis, conferta acino, degener vino, sed cute omnium tenuissima, nucleo (quod chium vocant) uno ac minimo, acinum praegrandem unum alterumve habens. est et nigra Aminnea, cui Syriacae nomen inponunt, item Hispana 15 ignobilium probatissima.

42 In pergulis vero seruntur escariae appellatae e duracinis, albae, nigrae, et bumasti totidem coloribus, ac nondum dictae Aegia et Rhodia et uncialis, velut a pondere acini,

---

§ 39: (1) Verg. G II 91. Col. III 2, 24. (Isid. XVII 5, 25). cfr. Hor. od. I 37, 14. Strabo XVII 799. Athen. I 33[d]. Macrob. III 20, 7. — § 40: (7) Col. III 2, 1. (Isid. ib. 15. 17). Verg. G II 95. — § 41: Col. III 2, 1. (Isid. XVII 5, 16). — (15) Isid. ib. 28. — § 42: Verg. G II 102. Col. ib. 1. 2. (Isid. ib. 15). Macrob. III 20, 7.

---

3 ambrosia e **M***S*. -iae **Gd**. -ioce **F**[1]. -iacę **Ea**. -iace **F**[2]. -iaca *v* 4 durrhacinis **M**. duracina *va.S* | seruabiles **D**[2]. -lis ē **a**[2]. seruatur **M***JD* 4—7 *dist. ego* 5 hortampelos **Fa**. orthampelo *Ven. glossema damn. Müller em. II p. 33* 7 e racemosis **M**. -osissimis (e nac- **Fa**) *rH*. acinosissimae *v* 8 puruee **F**. -rae **M***Ven.* (*P*) | bibmammiae **FG**. bibna- **Ea**. biba- *P* 9 tripedanea **E**(?)*B*. -nia **M**. trepidanea *r*. crep- *v* 10 scribula **F**[1]**E**[2]**a** | reticae **Fa**. -iace **G** 13 quod *ll.D*. quem *v* | chium **M***v*. chii *r* 14 praegrande **FEa** | et **M***v*. *om. r* 15 nigram **Fa** | aminnea **M***D*. minnea **F**. in ea **a**. aminea *r*(?)*v* | syriace **M***va.C*. sir- **Fa** 17 escariae **M***v*. est ca- *r* | e duracinis *ll.*z*Verc.*(*H*). -rae acinis *v*(*C*). ederae aci- *G* 18 nigrae **M***J*. -aeque *rv*(*D*) 19 egia et rhodia **M**. egi trodia **Fa** | acinis **F**

item picina, omnium nigerrima, et coronario naturae lusu stephanitis, acinos foliis intercursantibus, et quae forenses vocantur, celeres proventu, vendibiles aspectu, portatu faciles. contra damnantur etiam visu cinerea et rabuscula et
5 asinusca, minus tamen caudas vulpium imitata alopecis. Alexandrina appellatur vitis circa P*h*alacra*m* brevis, ramis 43 cubitalibus, acino nigro fabae magnitudine, nucleo molli et minimo, obliquis racemis praedulcibus, folio parvo et rotundo, sine divisuris. septem his annis in Narbonensis provinciae
10 Alb*a* *He*lvia inventa est vitis uno die deflorescens, ob id tutissima; carbunicam vocant, quam nunc tota provincia conserit.

4. (5) Catonum ille primus, triumpho et censura 44 super cetera insignis, magis tamen etiamnum claritate litte-
15 rarum praeceptisque omnium rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima vero agrum colendi, ille aevi confessione optimus ac sine aemulo agricola, pauca attigit vitium genera, quarundam ex *i*is iam etiam nominibus abolitis. separatim toto tractatu sententia eius indicanda est, 45
20 ut in omni genere noscamus quae fuerint celeberrima anno DC urbis, circa captas Carthaginem ac Corinthum, cum supremum is diem obiit, et quantum postea CCXXX annis vita profecerit. ergo de vitibus uvisque ita prodidit: Qui 46 locus vino optimus dicetur esse et ostentus solibus,

§ 42: (5) Macrob. ib. — § 43: Th. III 17, 6. — (10) cfr. Pl. supra 18. III 36. — § 46: (24—478, 5) Cato 6, 4. (Varro I 25).

1 pucina *va.H* | lusus **Fa** 4 rabuscula **GE**(?)*Bas.* rhab- *v.* rabucu- *r* 5 asinisca *va.H* 6 Phalacram *B.* palacraiae (-ie **GE**) *ll.* -raiam *v* 9 septem his annis *ll.G*(*S*). *add.* Septimo hinc anno **Ea.** septimo ab (*om. H*) hinc anno *v*(*H*) 10 Alba *G.* albo *ll.* aruo **sz***v* | Heluia *H.* El- *G.* oluia **DF.** oliua **GE**[1]**a.** -iuia **E**[2]**sz.** *del. Verc.* olina *v* 11 tutissimā **Fa** | carbunicant **DF.** carbonicam (Nar- *C*) *va.D* 14 etiamnunc **Ea** 16 ille **D**[1]**FGdT***S.* ille uero **Eau.** illius **D**[2](*Rh*)*G.* -ius uero *v* 18 ex.iis (his *C*) iam *v.* exisiam **FG.** ex asia **Ea** 19 est (**GE**?) *v. om.* *r***Tauz** 22 his diem ob id **F** | CC **Ea** 23 profecerit *v.* -rit scripsit **a.** -ficerit (-re **Eu**) *r* 24 dicitur **Ea***va.G* | soli *Cato*

Amin*n*ium minusculum et geminum eugenium, helvium minusculum conserito. qui locus crassior aut nebulosior, Amin*n*ium maius aut Murgentinum, Apicium, Lucanum serito. ceterae vites miscellae maxime in quemvis agrum conveniunt. in olla 5 vinaceis conduntur Amin*n*ium minusculum et maius et Apicium, eadem in sapa et musto, in lora recte conduntur. quas suspendas duracinas, Amin*n*ias maiores, vel ad fabrum ferrarium pro passis hae 47 recte servantur. nec sunt vetustiora de illa re Latinae 10 linguae praecepta. tam prope ab origine rerum sumus. Ami*n*neam proxime dictam Varro Scantianam vocat.

In nostra aetate pauca exempla consummatae huius artis fuere, verum eo minus omittenda, ut noscantur etiam prae- 48 mia, quae in omni re maxime spectantur. summam ergo 15 adeptus est gloriam Acilius Sthenelus e plebe libertina LX iugerum non amplius vineis excultis in Nomentano agro 49 atque $\overline{\text{CCCC}}$ nummum venumdatis. magna fama et Vetuleno Aegialo, perinde libertino, fuit in Campania rure Liternino, maiorque etiam favore hominum, quoniam ipsum Africani 20 colebat exilium; sed maxima, eiusdem Stheneli opera, Remmio Palaemoni, alias grammatica arte celebri, in hisce vi-

§ **46**: (5—10) Cato 7, 2. (Varro I 58. 59). — § **47**: Varro I 58. — § **49**: (19) cfr. Sen. ep. 86, 14. 3.

1 aminnium *Cato*. -inium **D**[1]**FG**. -ineum **D**[2]**E**a*v* (*item infra*). aminneum *Varro* | eugeneum *Cato* (*Varro*) | heluinum **G**d(?)*va.S*. heluolum *Cato* 5 olla — 7 musto in **M***J*. *om*. *rv* 5. 6 in olla in uinaceis *Cato* 6 amminium **M** 7 in sapa, in musto *Cato* | recto **M** 8. 9 ammineas minores **M** 9 eae *Cato* 10 ulla **M** 11 praecepta *v*. rece- **M**. praecipiam (-puam **G**[2]) *r* 12 ammineam **MDF**. ami- *rv* 14 primia **FG**. -ma **E**a 15 spectantur **M***v*. exp- *r*au 16 helenus **M** 18 $\overline{\text{CCCC}}$ **M***H*. CCCC *G*. ecce **FG**. eque **E**a. aeque CCCC *v* | uenundatis **M**a*va.H*(*J*). *cfr. XIII 92* | et *om*. **M** | uetulaeno **G**. -lano a*va.G* 19 fuit — Liternino *om*. **F** | campaniae **GE**a*va.J* | Veliternino (Lint- *B*) *va.H* 21 pera **E**au 21. 22 remmio palaemoni **DFG**(*Rh*)*G*. -mi -onis **M**. -miū -onē **E**au*v* 22 grammaticae **M** | celebrem *va.G*

ginti annis mercato rus $\overline{\text{DC}}$ nummum in eodem Nomentano decimi lapidis ab urbe deverticulo. est autem usquequaque (50) nota vilitas mercis per omnia suburbana, ibi tamen maxime, quoniam et neglecta indiligentia praedia paraverat ac ne in 5 pessimis quidem elegantioris soli. haec adgressus excolere non virtute animi, sed vanitate primo, quae nota mire in illo fuit, pastinatis de integro vineis cura Stheneli, dum agricolam imitatur, ad vix credibile miraculum perduxit, intra octavum annum $\overline{\text{CCCC}}$ nummum emptori addicta pendente 10 vindemia. cucurritque non nemo ad spectandas uvarum in (51) iis vineis strues, litteris eius altioribus contra id pigra vicinitate sibi patrocinante, novissime Annaeo Seneca, principe tum eruditorum ac potentia, quae postremo nimia ruit super ipsum, minime utique miratore inanium, tanto praedii huius 15 amore capto, ut non puderet inviso alias et ostentaturo tradere palmam eam, emptis quadriplicato vineis illis intra decimum fere curae annum. digna opera quae in Caecubis (52) Setinisque agris proficeret, quando et postea saepenumero septenos culleos singula iugera, hoc est amphoras centenas 20 quadragenas, musti dedere! ac ne quis victam in hoc antiquitatem arbitretur, idem Cato denos culleos redire ex

§ 50: (7) cfr. Suet. gramm. 23 extr. — § 51: (11) cfr. Pl. XVIII 41. — (12) cfr. Col. III 3, 3. — § 52: (19) Col. ib. — (21) Cato (orig. II fr. 10 Iord.) ap. Varr. I 2, 7.

1 mercato rus (*Rh.*)*G*. -torus **DFG**. -turus **M**. -torum **Eau**. -tum *v* 2 decumi **a**. decū **F** 3 nota uilitas (**GE**?) *Rh.* notabi- (nut- **M**[1]) **MDF**[2]**au**[2]. nobi- **F**[1]**du**[1]*va.G* | maxime **M***D*. -ma *rv* 4 indeligenti **M**. per indiligentiam *va.H*. *an* indiligenti (*sc.* homini)? 5 elegantior **M** 6 nota mire **MFd** (*Rh*)*G*. -ine **Eau**. -inare **G**. notata mira *v* 7 pastinatis **M***G*. fast- *r*. pastinatas *v* | uineas *va.G* 10 non nemo **M***v*(*D*). non (*om.* **a**) neme *r*. nemo non (*Gron.*) *H* 11 iis **M***v*(*J*). his *rS* 12. 13 principe tum **M***G*. -patum *r*. -patu *v* 13 eruditorum **M***D*. -tionis *G*. traditionis *rv* | potentiae **MdTz***va.B*(*H*) | ruit **M** (*coni. Gron.*) *J*. fuit *rv* 14 miratori **M**. -ture **Fau**. -turi *va.G* | in animum **M** | praedit **FG**. -ito **Eau** | huius **M***J*. eius *rv* 15 ostentatur **Fu**. -nderetur **a**. -nto futuro *va.G* 16 ad (*pro* eam) **M** | quadruplicando **M**. -cato **a***va.S* 17 annuū **F** | ecubis **Fau** 21 arbitretur **M***J*. -raretur *rv*

iugeribus scripsit, efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in Rubrum litus Indicumve merces petitas quam sedulum ruris larem.

53 (6) Vino antiquissimo claritas Maroneo in Thraciae maritima parte genito, ut auctor est Homerus. neque 5 enim fabulosa aut de origine eius varie prodita consectamur, praeterquam Aristaeum primum omnium in eadem gente mel miscuisse vino, suavitate praecipua utriusque naturae sponte provenientis. Maroneum vicies tanto addito aquae 54 miscendum Homerus prodidit. durat etiam nu*nc* vis in 10 eadem terra generi rigorque indomitus, quippe cum Mucianus ter consul ex iis qui nuperrime prodidere sextarios singulos octonis aquae misceri compererit praesens in eo tractu, esse autem colore nigrum, odoratum, vetustate pinguescere. et Pramnio, quod idem Homerus celebravit, 15 etiam nunc honos durat. nascitur Zmyrnae regione iuxta 55 delubrum Matris deum. in reliquis claritas generi non fuit alicui: anno fuit omnium generum bonitat*e* L. Opimio cos., cum C. Gracchus tri*bunus* pl*ebem* seditionibus agitans *est* interemptus. ea caeli temperies fulsit (cocturam vocant) 20 solis opere natali urbis DCXXXIII, dura*n*tque adhuc vin*a* ea

---

§ 53: Hom. ι 197. — (7) cfr. Pl. VII 199. — Hom. ι 208. — § 54: Mucian. fr. 9 Brunn. — (15) Hom. κ 235. Λ 639. cfr. Athen. I 31ᵉ. — § 55: (17) Cic. Brut. 287. Petron. 34. Martial. II 40, 5. III 26, 3. Pl. infra 94.

---

4 antiquissimo (-mmo **M**) *U coll. v. 17.* -ma *rv*(*D*) | trecie **F** 5 maritimae **M***J* | ut **M***v*. ue *r* 6 fabulosa aut *v*. aut fab- **M**. fab- ut *r* | eius **M***J*. *om. rv* 7 praeter quod **Ea**. ꝓpter quam **G** 9 preuenientis **E** | tantum **M***va.C*. -tu **a** 10 nunc *ego. cfr. v. 16.* -num **M***J*. *om. rv* 11 uigorque *va.Brot.* 12 iis **M***v*(*J*). his *rC* 13 octonis **M***B*(*J*). -ogenis *rv*(*H*) | comperit **Ea***va.G* 16 etiā tunc **F**[1] | zmirnȩ **Ea**. zimi- **F**. Smyrnae *va.S* | regione *B*. religi- *ll.v* | iuxta *om.* **F** 18 bonitate (*U 235*) *D*. -ati **DFGa***J*. -as **E**(?)*v* 19 tribunus plebem (-bis *C*) *G*. tripliciter *ll.* tri. pl. *v* | agitatis *va.G* | est *D e coni. J* (*sed ante* ea) 20 quam cocturam **a***va.S* 21 DCXXXIII *H*. DC (de **DF**) XXXIIII *rv* | durantque *B*. -atque *ll.v* | uina ea *D*. -nea *ll.v*. -na *B*

ducentis fere annis, iam in speciem redacta mellis asperi — etenim haec natura vinis in vetustate est —, nec potari per se queant p*e*rvinci*v*e aqua, usque in amaritudinem carie indomita; sed ceteris vinis commendandis minima aliqua
5 mixtura medicamenta sunt. quod ut eius temporis aestimatione in singulas amphoras centeni nummi statuantur, ex his tan*tu*m usura multiplicata semissibus, quae civilis ac modica est, in C. Caesaris Germanici fili principatu anno CLX singulas uncias vini constitisse, nobili exemplo docui-
10 mus referentes vitam Pomponii Secundi vatis cenamque quam principi illi dedit. tantum pecuniarum de*t*inen*t* apothecae! nec alia res maius incrementum sentit ad vicensimum annum maiusve ab eo dispendium, non proficiente pretio; raro quippe adhuc fuere, nec nisi in nepotatu, sin-
15 gulis testis milia nummum. Vien*nen*ses soli picata sua, quorum genera diximus, pluris permutare, sed inter sese amore patrio, creduntur; idque vinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

56 57 18

5. (7) Vino natura est hausto accendendi calore vis-
20 cera intus, foris infuso refrigerandi. nec alienum fuerit commemorare hoc in loco quod Androcydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scripsit, intemperantiam eius cohibens: Vinum poturus, rex, memento bibere te

58

§ 55: (1) Vell. II 7, 5. — cfr. Pl. XXIII 40 extr.

1. 2 *dist. ego* 2 uini **Ea** | ·C̄· (*pro* ē) **F** | nec *ll.B.* ne *v*(*U*) 3 queant **DFGdE***v*(*S*). queunt **a***B* | peruinciue (*coni. S*)*J.* prouinciae (-ntię **GE**) *ll.* sine prou- *v.* si non peruincat *B* 5 quod *ll.H*(*J*). quo *v*(*S*). quo fit *B* 6 centenis nummis acuantur (acc- **a**) **Eaz** 7 tantum (tm̄) *ego.* tamen (tn̄) *ll. v* | caulis ac (a **E**[1]) **Ea** 8 anno **Ea***H*(*U*). annis *rv*(*S*). nummis *P* 9 singulas *ll.v*(*G*). -lis (*sc.* nummis) *B* | uini *v.* uinee **F**. -neae **DG**. -ni ex **Ea**. -ni eo *U.* tanti *CFWMüller p. 17.* (*loc. corr.*) | constitutis (-utus **F**[1]) se (e **D**[2]) **DFG** 11 detinent **d**(?). dei inueni **F**. -nuini *r.* detinent uini *v. cfr. § 94. 118. XXIII 40* 14 in nepotatu *G.* -tus **FGd**. uini potatus **Ea**. importatis *v* 15 Viennenses *v.* uienses *ll* | pacata **F**. pecc- **G** 19 accedendi **F** 21 sapientiae **M** 22 ad *om.* **FG**

sanguinem terrae. cicuta hominis venenum est, cicutae vinum. quibus praeceptis ille si obtemperavisset, profecto amicos in temulentia non interemisset, prorsus ut iure dici possit, neque viribus corporis utilius aliud neque voluptatibus perniciosius, si modus absit. 5

59 **6.** (8) Genera autem vini alia aliis gratiora esse quis dubitet aut non ex eodem lacu aliu*d* praestantius altero germanitatem praecedere sive testa sive fortuito eventu? quam ob rem de principatu se quisque iudicem statuet.

60 Iulia Augusta LXXX*VI* annos vitae Pucino vino rettulit ac- 10 ceptos, non ali*o* usa. gignitur in sinu Hadriatici maris non procul Timavo fonte saxoso colle, maritimo adflatu paucas coquente amphoras; nec aliud aptius medicamentis iudicatur. hoc esse crediderim quod Graeci celebrantes miris laudibus

61 Prae*t*etianum appellaverint ex Hadriatico sinu. Divus Au- 15 gustus Setinum praetulit cunctis et fere secuti principes, confessa propter experimenta, non temere cruditatibus noxiis ab ea saliva. nascitur supra Forum Appi. antea Caecubo

§ 58: (2. 3) cfr. Pl. XXIII 43. XXV 152. — Sen. ep. 83, 19. — § 60: cfr. Pl. III 127. XVII 31. — (15) Diosc. V 10 med. — § 61: Martial. XIII 112. Pl. XXIII 36. — (18) Col. III 8, 5. Hor. sat. II 8, 15. Martial. XIII 115. Pl. XVII 31.

1 cicuta **M** (*Politianus et B*) *H*. ficuta **D**^{1}**F**^{1}**G**. -ti *rv*. sicut cicuta *C* | hominis **M***J*. -ni **DFdT***B*(*D*). -num **G**(?)*H*. *om.* **Ea***va.C* | est homini **Ea***va.C* 2 cicutae (-te **D**^{1}**F**. ita et **D**^{2}) *ll.* (*B*)*H*. cicuta ita (sic *Verc.*) et *v*. sic cicutae *C* | sic **D**^{2}**Ea** | obtemperauisset **Md**^{2}*v*. -auit (-abit **D**^{2}**G**) & (ut **D**^{2}**E**^{2}**a**) *r* 4 posset **M** | aliud *om.* **M** | aliud neque aliud *va.S* 7 *an* non norit ex? | aliud (-iut **M**) praestantius **M***v*. alius praestantior *r* | altero. altero **Fa**. altero, aliud alterum (germanitate) *va.G* 8 fortuitu **F** 9 statuat *va.S* 10 LXXXVI *Nipperdey ad Tac. A V 1 coll. Dione LVIII 2, 1.* LXXXII *ll.v* | putino **M** 11 nam **D**^{2} | alio usa *G*. alii **M**. alicusa **DFG**. -iquosa **E**. -oso **a**. aquoso *v* | gignuntur **M** 12 procul **M**. -ul a *rv* | timabo **M** | saxoso **M***D*. -xeo *rv* | colle **M***v*. collo *r* 13 conquente **M**. coquentē **Fa** 15 Praetetianum *S coll. Steph. Byz. s. v.* prausetia- **M**. praicia- **DF**. praicta- **as**. praecia- **GE**(?)*H*(*D*). pyctanum (-non *B*) *v* | diuos **M***S* 17 timere **F***va.B* | crudelitatibus **Ed**

erat generositas celeberrima in palustribus populetis sinu Amynclano, quod iam intercidit incuria coloni locique angustia, magis tamen fossa Neronis, quam a Baiano lacu Ostiam usque navigabilem incohaverat.

5 Secunda nobilitas Falerno agro erat et ex eo maxime 62 Faustiniano; cura culturaque id collegerat. exolescit haec quoque copiae potius quam bonitati studentium. Falernus ager a ponte Campano laeva petentibus Vrbanam coloniam Sullanam nuper Capuae contributam incipit, Faustinianus 10 circiter IIII milia pass*u*um a vico Caedici*o*, qui vicus a Sinuessa VI M pass*u*um abest. nec ulli nunc vino maior auctoritas. solo vinorum flamma accenditur. tria eius ge- 63 nera: austerum, dulce, tenue. quidam ita distingunt, summis collibus Caucinum gigni, mediis Faustinianum, imis 15 Falernum. non omittendum autem nulli eorum quae celebrentur iucundum saporem uvae esse.

At tertiam palmam varie venere Albana urbi vicina, prae- 64 dulcia ac rara in austero, item Surrentina in vineis tantum

§ 61: (3) Tac. A XV 42 extr. Suet. Nero 31 med. — § 62: Varro I 2, 6. (Macrob. III 16, 12). Catull. 27, 1. Galen. ap. Athen. I 26[c]. 33[a]. cfr. Pl. XXIII 34. — (11) cfr. Pl. XI 241. — § 63: (14) Galen. ib. I 27[c]. — § 64: cfr. Pl. XXIII 35. Galen. ib. I 26[d]. Hor. sat. II 4, 55. Martial. XIII 110.

2 amyclano **FG***va.J.* ani sunt clano **Ea** | incuria **M***J.* et cu- **E**. et incu- *rv* 3 ab Auerno *(P)S* 4 ostiam **M***v.* -ia *r* | nabigabile **M** | incohauerat **M***D.* inchoa- *rv* 5 ex *om.* **M** 6 faustino **DFG**. -tini **Ea**. -tiano *va.J* | *an* coegerat? *cfr. § 115* | exsolescit **M**². -ecit **M**. exoleuit *va.G* | haec **M***J.* hoc *rv* 7 nimietate copiae *va.G.* culpa copiae *coni. Dal.* | studentibus *U 236* 8 monte **M** 10 circiter **M***J.* autem circ- *rv* | ·IIII· milia passum (-uum *J*) a uico **M***J.* IIII prope a uico **D**²**T**. IIII (*add.* miliaria *v*) a uico prope *rv* | Caedicio *J* (*coll. XI 241*). -cii **M***D.* -cias (*Osann*) *S.* caedias **DF**. ced- *rv. cfr. Nissen Ital. II p. 665 n. 5* 11 V̄ **M** | M passum (-uum *J*) **M***J.* milibus (**GE**?) *v. om. r* | nunc **M***J.* in *rv* 12 solo *B*¹(*J*). -lum (*B*²)*S. om. v* 14 cancinū **a**. Gauranum *va.S* | faustinianum **M***J.* -tianum *rv* 15 n̄nulla earum **Ea** | celebrantur **Ga**²*S* 17 uariae **F***va.Bas.* | urbi uicina *om.* **M** 18 *an* austero genere (*aut* raro austera)?

nascentia, convalescentibus maxime probata propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Caesar dicebat consensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent; alioqui esse generosum acetum; C. Caesar, qui successit illi, nobilem vappam. certant Massica atque a monte Gauro Puteolos Baiasque 5
65 prospectantia. nam Falerno contermina Statana ad principatum venere non dubie palamque fecere sua quibusque terris tempora esse, suos rerum proventus occasusque. iuncta *i*is praeponi solebant Calena et quae in vineis arbustisque nascuntur Fundana et alia ex vicinia urbis, Veliterna, 10 Privernatia. nam quod Signiae nascitur, austeritate nimia continendae utile alvo, inter medicamina numeratur.

66 Quartum curriculum publicis epulis optinuere a Divo Iulio — is enim primus auctoritatem *i*is dedit, ut epistulis eius apparet — Mamertina circa Messanam in Sicilia genita; 15 ex *i*is Potulana, ab auctore dicta illo cognomine, proxima Italiae laudantur praecipue. est in eadem Sicilia et Tauromenitanis honos lagonis pro Mamertino plerumque subditis.

---

§ 64: (5) Verg. G II 143. III 526. Hor. od. I 1, 19. Galen. ib. I 26[f]. — § 65: cfr. Pl. XXIII 36. Galen. ib. I 26[e]. — (9) Galen. ib. I 27[a]. 26[c]. 27[b]. Martial. XIII 113. 116. Pl. XXIII 36. — § 66: (15) Galen. ib. I 27[d]. Martial. XIII 117.

---

2 consessisse **M** 3 ui nobilitate **Fa** | alioqui **M***H*(*J*). -uin *rv*(*S*) 4 C. *om.* **DFGa** 5 aeque *va.S* | a **M***J.* e *rS.* ex *v* | gaulo **F**[1]. Gaurano *va.H* | baitasque **Fa** 6 statiana **M**. *cfr. XXIII 36* | principatum **M***J.* -tus *rv* 8 esses **D**[1]**F**. esset **D**[2] | suos **M***J.* quod *r.* sicut *G.* secundum quod *v* 9 calentia **FEa** 10 fundata **Ea** | et **M***J.* ex *rv. del. H* | et **a**. *del. va.H* | uicina **a***L* | ueliterna **GdT***S.* -nia **F**. -rrana **M**. -rnina *v.* uel iter **a**. -te//// **E** 11 Priuernatiaque *va.S* 12 contenende **F**. -tinente **a** 13 optinere a **M**[1]**E**. obtenere a **FG**. inerat. obtinente eā **a** 14 dedit **M***D.* tribuit *rv* | ut *ll.v*(*S*). ut in **z***C* 15 māmartina **FG** | circīca **F**. circūca **GdEa** | messinam **GEa** 16 Potitiana *D coll. § 69* | dicta **EadT***v.* dic **DFG** | illo cognomine **dT***J.* illo comine **DFG**. in loco **Eav** | proxima (-me **G**[1]**d**[1]**Ta**) *ll.v*(*J*). -mo *C* 17 ludantur **F**. laudatur **a** | taurominitanis *ll.va.S. cfr. III 88* 18 lagonis *J.* -goenis **DF***D.* -genis **GEa***v. cfr. § 85*

Ex reliquis autem a supero mari Praetutia atque Ancone nascentia, et quae a palma una forte enata palmensia appellavere, in mediterraneo vero Caesenatia ac Maecenatiana, in Veroniensi item Raetica, Falernis tantum postlata a 5 Vergilio, mox ab *in*timo sinu maris Hadriana, ab infero autem Latiniensia, Graviscana, St*at*oniensia. Etruriae Luna palmam habet, Liguriae Genua, inter Pyrenaeum Alpesque Massilia gemino sapore, quando et condiendis aliis pinguius gignit, quod vocat sucosum. B*ae*terrarum intr*a* Gallias con-10 sistit auctoritas. de reliquis in Narbonensi genitis adseverare non est, quoniam officinam eius rei fecere tinguentes fumo, utinamque non et herbis ac medicaminibus noxiis! quippe etiam aloe mercator saporem coloremque adulterat. 67 68

Verum et longinquiora Italiae ab Ausonio mari non carent 15 gloria, Tarentina et Servitia et Consentiae genita et Tempsae, Ca*l*ab*r*iae Lucanaque antecedentibus Thurinis. omnium vero eorum maxime inlustrata Messalae Potiti salute Lagari*na*, non procul Gr*u*mento nascentia. Campania nuper excita- 69

---

§ 67: (1. 2) Diosc. V 10. Galen. ib. I 26[f]. — (5) Verg. G II 95. (Pl. supra 16). — Athen. I 33[a]. — § 68: (8) Martial. III 82, 22. 23. Galen. ib. I 27[c]. — § 69: (15) Martial. XIII 125. Galen. ib. I 27[e]. — (17) Strabo VI 263.

---

1 mari *om.* **F** | praeiutna **F** | aneone **F**a*va.B* 2 palmesia **F**a*va.H* 4 ueronisi **F** | item retita in ueromensi **F**. *om.* **G**a postlata **d T** *S*. -tulata *ll.* -thabita *v* 5 ab intimo *G.* abtimo **D G**. opt- **F E a**. optima ab intimo *v* | sinū **F** | adriana **F** *va.S.* -ni **E a** 6 latiensia **F**[1]. -inensia **E a** *va.B. cfr. III 69* | Grauiscana *B e III 51.* -icana *ll.v* | Statoniensia *B.* stonien- (-sa **D**) *ll.* stomen- *v. cfr. III 52. II 209* | lunā **F G a** 9 uocant *va.S* | Baeterrarum *H*(*D*). bet- **D F G** *G*(*S*). ueternarum **E a**. Ceretano *v* | intra (**D**?)*B.* inter *rzv* 11 tingentes **a**. -guentis **F d T** *D* 13 aloen *B* | mercator **D d T** *S*. -atur **F a**. -antur qua **G E**(?)*v* | adulterant *va.S* 15 Tarentina (**D**?)*v.* car- *ll* | seruitia *ll.D.* -tiana *v* | Tempsae *B.* -siae (sie- **F**) *rv* 16 Calabriae *ego.* ac babbiae (balb- *v*) **D F d**. ac babiae **G E a** *B.* ac Bari ac *D. cfr. Nissen It. II p. 859 n. 6. 862 n. 6*; *de dictione § 125 init.* | quae *D* | antecadentibus **D F**. -cedunt *D* 17 potiti **E d** *J.* ponti **D F G a**. -tia et *v.* potu et *B* | Lagarina *Verc.* -ria *v.* -ri *ll* 18 Grumento *v.* grom- *ll*

vit novis nominibus auctoritatem sive cura sive casu ad quartum a Neapoli lapidem Trebellicis, iuxta Capuam Caulinis et in suo agro Trebulanis, alioqui semper inter plebeia
70 et Trifolinis gloriata. nam Pompeianis summum decem annorum incrementum est, nihil senecta conferente. dolore 5 etiam capitum in sextam horam diei sequentis infesta deprehend*u*ntur. quibus exemplis, nisi fallor, manifestum est patriam terramque referre, non uvam, et supervacuam generum consectationem in numerum, cum eadem vitis aliud
71 aliis in locis polleat. Hispaniarum La*e*etana copia nobili- 10 tantur, elegant*i*a vero Tarraconensia atque Lauronensia et Baliarica ex insulis conferuntur Italiae primis. nec ignoro multa praetermissa plerosque existimaturos, quando suum cuique placet et, quocumque eatur, fabula eadem reperitur,
72 Divi Augusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis 15 censuram vini in epulas eius facientem dixisse hospiti de indigena vino, novum quidem sibi gustum esse eum atque non ex nobilibus, sed Caesarem non aliud poturum. nec negaverim et alia digna esse fama, sed de quibus consensus aevi iudicaverit haec sunt. 20

73 **7.** (9) Nunc simili modo transmarina dicemus. in
53 sq. summa gloria post Homerica illa, de quibus supra diximus, fuere Thasium Chiumque, ex Chio quod Ariusium vocant. his addidit Lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas,

---

§ 69: (2) Galen. ib. I 27[c]. — (4) Martial. XIII 114. Galen. ib. I 26[e]. — § 71: (10) Martial. VII 53, 6. I 26, 9. — ib. XIII 118. Sil. Ital. III 370. — § 73: (23) Verg. B 5, 71. Strabo XIV 645 med. Athen. I 32[f]. Vib. Seq. s. v. *Arius* (p. 154, 19 Riese).

---

3 pleutia **F** 3. 4 *dist. v a. S* 6 die sequenti sint festa **F G** | deprehenduntur *v*. -dantur $\mathbf{D}^1$(?). -datur (-dat **G**) *r* 10 polleat *G*. -lluat $\mathbf{DFG}^2$. -lluit $\mathbf{G}^1$. pullulat **E**. -let **a** *v* | Laeetana *Hübner*. *cfr. III 21.* laset- **G d**. lasit- (-nia $\mathbf{D}^1$) *r*. Lalet- *B cum Sipontino*. Lusit- **z** *v* 11 elegantia *v*. -tare **G**. -ter e **D F**. -ter hę **E a** 14 et *del. D* (*puncto posito post* eatur) | reperit **G**. -iatur *v a. G* 17 cum **F a** | ęque **E a** 20 iudicauerit (*U 237*) *J*. -rint *ll. G*. -runt **z** *v* 23 ariusium (-ss- **G**) **D F G d** *G* (*D*). arus- **E a** *v*. aruis- *Ber.* (*L*) 24 lesuium **F**. -utum **G** (*hic deficiens*). lespium **a** (*item infra*)

circiter CCCCL anno urbis Romae. nunc gratia ante omnia est Clazomenio, postquam parcius mari condiunt. Lesbium 74 sponte naturae suae mare sapit. nec Tmoliti per se gratia ut vino, sed cuius dulci admixto reliquorum duritia suavi-5 tatem accipiat simul et aetatem, quoniam vetustiora protinus videntur. ab his dignatio est Sic*y*onio, Cyprio, Telmesico, Tripolitico, Ber*y*tio, Tyrio, Sebenn*y*tico. in Aegypto hoc 75 nascitur tribus generibus uvarum ibi nobilissimis, Thasi*a*, *a*eth*h*alo, peuce. post haec auctoritas Hippodamantio, Mystico, 10 cantharitae, prot*r*opo Cnidio, Catacecaumenitae, Petritae, Myconio. nam Mesogiten capitis dolores facere compertum est, nec Ephesium salubre esse, quoniam mari et defruto condiatur. Apamenum mulso praecipue convenire dicitur, sicut Praetutium in Italia. est enim et haec proprietas 15 generum; dulcia utique inter se non congruunt. exolevit 76 et protagion, quod Italicis proximum fecerant Asclepiadis scholae. Apollodorus medicus in volumine, quo suasit Ptolem*a*eo regi quae vina biberet, Italicis etiam tum ignotis laudavit in Ponto Nasperceniten, mox Oreticum, Oeneaten,

---

§ 74: Athen. I 28[ef]. 29[b]. 32[f]. Vitruv. VIII 3, 12. Strabo XIV 637. Sil. Ital. VII 210 — (6) Athen. I 33[b]. — § 75: (8) cfr. Pl. infra 117. — (10) Th. C II 15, 5. — Strabo XIV 637. Vitruv. VIII 3, 12. — (11) Strabo ib. Diosc. V 10.

---

1 CCCCL **EadT***v*(*H*). CCCC·I· **DF**. DC *C* | anno *ll.zv*(*D*). annum *C*. *cfr. XXXIV 49 et vol. V p. 494* 3 suae naturae *Brot.J* | Tmoliti *G*. -lio *v*. timoliti **T***D*. tym- **Ead**. -lyti **DF**. *cfr. VII 159 et V 110. 111* 4 dulcis **Ea** | admixto *v*. -tio *ll* 6 Sicyonio (**D**?) *v*. ſic ſonio **F**. ſixo- **Ea** | Telmisico *SJ* 7 Berytio *C*. -rritio **FE**. -rricio **a** | sebennitico **d***va.Bas*. -entico **FEa** | aegypto **a***v*. -tio **E**. egiptio **F** 8 nobilissimis **dT***S*. -lis *ll*. -le *G*. -lius *v*. (*an* nobilib.?) | Thasia *G*. -io *ll.v*(*S*). *cfr. § 117* 9 aethalo, peuce *G*. & allo peuce (-cē **DF**. peticę **a**) *ll*. et alopece *v* 10 protropo *B*. -topo *ll.v* | catacecaumte **Fa** 14 Praetutium *v*. -tuitium **d**. -totium **DF**. -cotium **Ea** | et *om. Dal.*[2] 15 ut dulcia **E**(?)*va.S* | congruuntur **E**[1]. -ruant *va.S* 16 proxima fecerat **Ea** 18 ptolomeo **Ea**. ptolē cor **F** 19 Oreticum (*vel* Oreot-) *H*. oroet- **Ead**. oroęt-**DF** | oeneaten (**DE**?) *C*. eneathen **a***v*. -achen **F**

Leucadium, Ambracioten et, quod cunctis praetulit, Peparethium, sed minoris famae esse dixit, quoniam ante sex annos non placeret.

77 8. (10) Hactenus bonitas vini nationibus debetur. apud Graecos cura clarissimum nomen accepit quod appellaverunt 5 23, 53 bion, ad plurimos valitudinum usus excogitatum, ut docebimus in parte medicinae. fit autem hoc modo: uvae paulum ante maturitatem decerptae siccantur acri sole, ter die versatae per triduum, quarto exprimuntur, dein *in* cadis 78 sole inveterantur. Coi marinam aquam largiorem miscent, 10 a servi furto origine orta sic mensuram explentis, qua *re* translata in album mustum leucocoum appellatur. in aliis autem gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant, thalassiten autem vasis musti deiectis in mare, quo genere 79 praecox fit vetust*as*. nec non apud nos quoque Coum vinum 15 ex Italico faciendi rationem Cato demonstravit, super cetera in sole quadriennio maturandum praecipiens. Rhodium Coo simile est, Phorineum salsius Coo. omnia transmarina septem annis ad vetustatem mediam pervenire existimantur.

80 9. (11) Vinum omne dulce minus odoratum; quo 20 tenuius, eo odoratius. colores vinis quattuor: albus, fulvus, sanguineus, niger. psithium et melampsithium passi genera

§ 76: (1. 2) Athen. I 29[a]. — § 77: (7) Diosc. V 12. — § 78: (10. 13) Athen. I 32[e]. — § 79: Cato 112. — (17) Athen. I 32[e]. — § 80: Th. C VI 16, 5. cfr. Pl. XXI 35. — (22) Col. III 2, 24. Diosc. V 9 med. Athen. I 28[f]. Geop. V 2, 4.

1 Peparethium (*P*)*H*. preparentium **Ed**. praep- *rv* 2 ante *ll.H*. *om. v.* post *C* 5 cura *coni. H*. -rę **ad**. -re **DF**. iure **E**(?)*v*. *cfr. § 62. 83* 6 biaeon *B*. *at cfr. XXIII 53* 9 in *H*. *om. ll.v* 10 Coi (**DE**?) *H*. cui **Fa***v* 11 explentis qua re *ego*. -ntis quae **DFd**. -nt idque **a**. -pellent (-llant **E**[1]) idque **E**. -plentis idque *v* 12 translata **DFd**. -tum **Ea***v* 12 leucocoum **DF***H*. -cocum **d**. -cooum **Eas**. -cochrun *v* 15 uetustas *G*. -tus **DFd**. -tū **Ea**. et uetustius *v* 17 biennio *B*. triduo *P*. quadriduo *coni. Dal. cfr. Cato* 18 phorineum **Ed**(?)*v*. -rmaeum **M**. -rmeum **DF**. fermeū **a** | Coo *v*. . . . . **M**. coon *r* | septem **M**. -tem in sex **DFd***v*. -tem uel in sex **Ea***H*. -tem aut sex *C*(*S*). uina septem *JD* 22 psythium *va.J* | uel (*pro* et) **M**

sunt suo sapore, non vini, Sc*y*b*e*lites vero mulsi, in Galatia nascens, et Hal*u*ntium in Sicilia. nam siraeum, quod alii hepsema, nostri sapam appellant, ingeni, non naturae, opus est musto usque ad tertiam mensurae decocto. quod ubi
5 factum ad dimidiam est, defrutum vocatur. omnia in adulterium mellis excogitata, sed priora uva terraque constant. passum a *C*ret*i*co Cilicium probatur et Africum. et in Italia 81 finitimisque provinciis fieri certum est ex uva quam Graeci psithiam vocant, nos apianam, item scripulam, diutius *uvis*
10 in vite sole adustis aut ferventi oleo. quidam ex quacumque dulci, dum praecocta, alba, faciunt siccantes sole, donec paulo amplius dimidium pondus supersit, tunsasque leniter exprimunt. dein quantum expressere adiciunt vinaceis aquae 82 puteanae, ut et secundarium passum faciant. diligentiores
15 eodem modo siccatis acinos eximunt ac sine sarmentis madefactos vino excellenti, donec intumescant, premunt — et hoc genus ante cetera laudant — ac simili modo aqua addita secundarium faciunt. medium inter dulcia vinumque 83 est quod Graeci a*i*gleucos vocant, hoc est semper mustum.

§ 80: (1) cfr. Galen. san. tuenda V 5. — (2) Diosc. V 9 med. Col. XII 19, 1. 21, 1. (Pl. XXIII 62). Varro ap. Non. 551, 15—27. Isid. XX 3, 15. 14. — § 81: Diosc. V 9. Col. XII 39, 1. 3. 16, 3. (cfr. Pl. supra 24. 34).

1 suum saporem (non uini referentia) *va.S* | uinici **a**. uicinis **E** | scybelites (*coni. Dal.*) *S.* scybil- *H.* cib ..... s **M**. ciscibilitis **DFd**. cisib- *v.* ciuilitas **E**. Vil- **a**. *cfr. Galen.*
2 Haluntium *ego. cfr. III 90.* halynt- **MDF***G.* halint- **d**. alynt- **a**. alint- **E**. Alunt- *H.* balincium *v* | sireum **Fa**. syr- *va.B.* psitaeum **M**[1]. psith- **M**[2] 3 sapan **FE**. saban **a** 4 tertiam **M***J.* -am partem *rv* 5 uocatur **M***D.* -amus *rv* 6 constat **M** 7 Cretico *B e Diosc.* greco **Fa**. graeco *rv*(*D*). *cfr. XX 208* | *dist. D* | et *ll.v.* id *D* 8 fieri *om.* **Ea** 9 psithiam **M***J.* sticham **E**(?)*H.* -cam **DFda***v* | apianam **Ea***Ber.* apin- **M**. appian- **DF***v* | scripulam **M***J.* scirp- *rv*(*S*). -la *B* | uuis (*coni. S*)*D. om. ll.v* 10 uuis adustis *va.G* | aut ferti **D**[1]**F**. adferunt **E**. aff- **a** | dolio **Ea***S* 11 tum **Ea** | praecoctā **a**. -cotu **M**. -cocua *Fels p. 30.* percocta *CFWMüller p. 16*
14 passum **M***v.* -stum *r* 18 media **M** | que *om.* **azv***a.G*
19 quod *om.* **F** | aigleucos (*P*)*H.* -ces *v.* gleucos **M**. agl- **Ed**. -eueos **DFa**

id evenit cura, quoniam fervere prohibetur — sic appellant musti in vina transitum —; ergo mergunt e lacu protinus aqua cados, donec bruma transeat et consuetudo fiat algendi. est etiamnum aliud genus per se, quod vocat dulce Narbonensis provincia et in ea maxime Voconti. adservatur eius (5)
(84) gratia uva diutius in vite pediculo intorto. ab aliis ipse palmes inciditur ad medullam, ab aliis uva torretur in tegulis, omnia ex helvennaca vite. his adiciunt aliqui quod vocant diachyton, uvis in sole siccatis loco cluso per dies septem in cratibus, totidem pedes a terra alte, noctibus ab (10) umore defensis, octavo die calcatis: ita fieri optimi odoris
(85) saporisque. e dulci genere est et melitites; distat a mulso, quod fit e musto, cum quinque congiis austeri musti congio mellis et salis cyatho subfervefactis. austerum, sed inter haec genera poni debet et protropum; ita appellatur a qui- (15) busdam mustum sponte defluens ante quam calcentur uvae. hoc protinus diffusum in lagonis suis defervere passi postea in sole XL diebus torrent aestatis secutae ipso canis ortu.

(86) **10.** (12) Non possunt iure dici vina quae Graeci deuteria appellant, Cato et nos loram, maceratis aqua vinaceis, (20) sed tamen inter vina operaria numerantur. tria eorum genera: decima parte aquae addita quam musti expressa sit

§ 83: (1) cfr. Cato 120. Col. XII 29. — § 85: Diosc. V 15. — (15) cfr. Col. XII 27. — § 86: Diosc. V 13 init. Cato 25. 57. Varro I 54, 3. Col. XII 40, 1.

1 cura *om.* **M** 3 aqua cados *ego.* cados aqua **M.** in aqua cados *rv* 4 etiam nunc **Ea** | genus **M***D*. -us eius *rv* | per se *ll.v* passi *D* | uocant **F**[1]**a**. (*cfr. luc. p. 122*) 5 uoconti **M***D*. -tii *G*. -tia *rv* | asseruantur **Ea** 6 una **F**. uina **Ea** | dulcius **a** | ina **Fd**. in ea **Ea** 7 ad **Md***D*. in *rv* 8 heluennica (el- **a**) **Ea**. -enaca *va.S. cfr. § 32* 9 diachyton *v.* -cymton **M**. dyachiaton *r* 10 a terra **M***v*. ad terram *r* 10. 11 ab umore **M***D*. a rore *rv* | ab octauo **M** 12 e **M***J*. *om. rv* | dulciq. **Ea**. -ci e *va.J* 14 austerum *sc.* est. *dist. ego* 15 poni debet **M***J*. potui (ponere **Ea**) debeo *r*. potuum ponere debeo *v* 17 in **M***J*. *om. rv* | lagonis **MF***J*. -oenis **D***D*. -enis **Ea***v* 18 secutę **F**. -ti **Ea** | orto **Fa** 22 genera *om.* **M** | decuma **F***S* | quam **MDFa***v*. quae **E**(?)*C*. quam quae (*U 238*) *JD*. *cfr. n. luc. p. 53*

et ita nocte ac die madefactis vinaceis rursusque prelo subiectis; alterum, quo modo Graeci factitavere, tertia parte eius quod expressum sit addita aquae expressoque decocto ad tertias partes. tertium est faecibus vini expressum,
5 quod faecatum Cato appellat. nullum ex his plus quam annui usus.

11. (13) Verum inter haec subit mentem, cum sint 87 genera nobilia, quae proprie vini intellegi possint, LXXX fere in toto orbe, duas partes ex hoc numero Italiae esse,
10 praeterea longe ante cunctas terras. et hinc deinde altius cura serpit, non a primordio hanc gratiam fuisse, auctoritatem post DC urbis annum coepisse. **12.** (14) Romulum 88 lacte, non vino, libasse indicio sunt sacra ab eo instituta, quae hodie custodiunt morem. Numae regis Postumi*a* lex
15 est: Vino rogum ne respargito. quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. eadem lege ex inputata vite libari vina diis nefas statuit, ratione excogitata ut putare cogerentur alias aratores et pigri circa pericula arbusti. M. Varro auctor est Mezentium Etruriae regem auxi-
20 lium Rutulis contra Latinos tulisse vini mercede quod tum in Latino agro fuisset. **13.** non licebat id feminis Romae 89

§ 86: (5) Cato 153. Diosc. V 13. — § 87: (10) cfr. Pl. supra 8. — § 88: (15) cfr. Fest. p. 262. Paul. Festi 263, 4. — (19) Varro ant. rer. hum. II fr. 17 Mirsch. — § 89. 90: Varro de vita p. R. I ap. Non. 68, 26. Cic. r. publ. IV 6 ap. Non. 5, 10. 306, 3. Dion. Hal. II 25 p. med. Ael. VH II 38 extr. Serv. Aen. I 737. Isid. XX 3, 2. Val. M. II 1, 5. VI 3, 9. Gell. X 23, 1—3. — Fabius fr. 27 Pet. — Cato fr. inc. 14 (p. 86, 8) Iord. Non. 5, 5. Isid. X 11. 271. Polyb. VI 2, 5. 7. 8 Hu. (ap. Athen. X 440e). Plut. qu. Rom. 6. Tertull. apol. 6.

1. 2 prelio sublectis F 5 faecatum *v.* fac- M. paec- D. pecc- *r* | nullo a. -lli E*va.J* 6 annui MdT(D?)*J.* anno *rv* 8 proprie Ead[2]*v.* -ię DF. -ia M. *om.* d[1] | LXXX M 10 praeterea longe M*J.* longe propterea *rH.* -ge praet- *v* 11 auctoritaſ ē Ea 14 *an* hodieq.? | Postumia *B e Catullo 27, 3.* -mi E[2]a*v.* -me E[1]. portumi DFd. (*an* proxumi?) 15 respergito *va.S* 17. 18 pure F[2]a. puſe F[1] 19 M. E(?)*v.* *om. r* | medentium Fd 20 rutilis F

bibere. invenimus inter exempla Egnati Maetenni uxorem, quod vinum bibisset e dolio, interfectam fusti a marito, eumque caedis a Romulo absolutum. Fabius Pictor in annalibus suis scripsit matronam, quod loculos in quibus
90 erant claves cellae vinariae resignavisset, a suis inedia mori 5 coactam, Cato ideo propinquos feminis osculum dare, ut scirent an temetum olerent. hoc tum nomen vin*o* erat, unde et temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronuntiavit mulierem videri plus vini bibisse quam valitudinis causa, viro insciente, et dote multavit. diuque eius rei magna parsimonia 10
91 fuit. L. Papirius imperator adversus Samnites dimicaturus votum fecit, si vicisset, Iovi pocillum vini. denique inter dona sextarios datos *lactis* invenimus, nusquam vini. idem Cato cum in Hispaniam naviga*ss*et, unde cum triumpho rediit: Non aliud vinum, inquit, bibi quam rem*ig*es, 15 in tantum dissimilis istis qui etiam convivis alia quam sibimet ipsis ministrant aut procedente mensa subiciunt.
92 (15) Lautissima apud priscos vina erant m*u*rr*a*e odore condita, ut apparet in Plauti fabul*is*, quamquam in ea quae Persa inscribitur et calamum addi iubet. ideo quidam 20

---

§ 91: Liv. X 42, 7. — (14) Cato fr. or. III p. 38 Iord. Val. M. IV 3, 11. Plut. Cato Mai. 4 med. Frontin. strat. IV 3, 1. Fest. p. 169. — (16. 17) cfr. Martial. III 60. — § 92: Varro ap. Non. 551, 10. 17. Gell. X 23, 2. — Plaut. Persa 88.

---

1 maetenni **DFd***D*. metentini **Ea***v*. Mecennii (*B*)*C*. -enii *Dal.*[2] 2 fuste *va.Brot.* 5 uinariae cellae **Ea***va.D* 6 dare **E**(?)*v*. dari **ad**. duris sed **DF**. *an* dedisse? 7 hęc **Ea** | nomen — unde **d**(?)*v*. nomenu inuerat unde **D**[1]**F**. nomine in uerecunda **a**. -dia **E**. roma monuerat unde **D**[2] 8 temulentia **d**(?)*v*. -ta **Ea**. tumulentia **DF** 9 uini *om. HBrot.* 13 lactis *v* (*sed ante* datos). *om. ll* 14 spaniam **F** | nauigaſſet *ego*. -aret *ll.v* | redit **Fa** 15 uinum inquit (-id **DF**) *ll.* inquit uinum *v*. uinum **z***S* | bibi *v*. bibit *ll.***z***S*. (*an vero* cum . . . nauigaret . . . inquit, bibo?) | remiges *v*. remeans *ll*. *cfr. Frontin.* remigantes *coni. S* 16 conuiuiis **Fd***va.C* 18 murrae *S*. myre **DF**. miro **Ea***B*. myrrhae *v*(*G*) 19 fabulis quamquam in ea *FSchöll ad Plauti Pers. 88.* fabula *ll.v* 20 inscribitur quamquam in ea *ll.v*

aromatite delectatos maxime credunt. sed Fabius Dossennus his versibus decernit:

Mittebam vinum pulchrum, murrinam,

et in Acharistione:

5 Panem et polentam, vinum murrinam.

Scaevolam quoque et L. Aelium et Ateium Capitonem 93 in eadem sententia fuisse video, quoniam in Pseudolo sit:

Quod si opus est, ut dulce promat *ind*idem,
e*c*quid habet? — Roga*s*?
10 Murrinam, passum, defrutum, mella,

quibus apparet non inter vina modo murrinam, sed inter dulcia quoque nominatum.

14. (16) Apothecas fuisse et diffundi solita vina anno 94 DCXXXIII urbis apparet indubitat*o* Opimiani vini argumento. 15 iam intellegent*i*s suum bonum Italiae nondum tamen ista genera in claritate erant; itaque omnia tunc genita unum habent consulis nomen. sic quoque postea diu transmarina 95 in auctoritate fuerunt et ad avos usque nostros, quin et Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo comico versu:

---

§ 92: (4) Plaut. Achar. fr. 2 Leo. — § 93: Ael. Stilo dub. auct. fr. 9 van Heusde. — Plaut. Pseud. 740 sq. (Varro ap. Non. 551, 7). — § 94: (14) cfr. Pl. supra 55. (Cic. Brut. 287).

---

1 aromatice **a**. -cę **E**. -cis *va.G* | dossennus **D**[2]**Fd** (**M** *in ind.*) *H*. -nnius **a**. dosce- **E**. dorsennus **D**[1]*C*. -enus *G*. dosennus **T***v* 3 murrinam (-na **Ea**) *ll.v*(*S*). muri- *C*. murrhi- *L* 5 uinum **Ea***v*. uisum **DFd** | murrina **a** (*item 10. 11*) 6 L. Aelium (*van Heusde*) *S*. lael- **DF***v*. lel- *r*. Aelium *P* 7 pseudulo **F**[2] 8 opus siet **G**(?)*HBrot.* | promat indidem *C*. -ant id est (idē **d***v*) *ll.v* 9 ecquid *v*(*C*). et quid **d***Verc.* et qui **DFG**. et quę **a**. que **E** | habet *C*. -beat **Ead**. -bitat **DFG**. -beant *v* | rogas *C*. roget **a**. roga *rv* 10 passitum **DFG** | defritum **F***Varro ap. Non. 551, 9* 14 indubitato *v*. -tatu **DF**. & ind- **G**. in consulatu **Ea** | Opimiani *v*. optim- *ll* 15 intellegentis *ego* (*et dist.*). -tes *ll*. -te *v* | italiae **DFG**. -li **Ea**. -lia *v* 19 comici **Ea***HBrot.* | uersu Anaxipolis Thasii *va.G* (*ex ind.*)

Quinque Thasi vini depromam, *b*ina Falerni.

P. Licinius Crassus L. I*u*lius Caesar censores anno urbis conditae DCLXV edixerunt, ne quis vinum Graecum, Amin*n*iumque octonis aeris singula quadrantalia venderet. haec enim verba sunt. tanta vero Graeco vino 5 gratia erat, ut singulae potiones in convictu darentur. (17) 96 quibus vinis auctoritas fuerit sua i*uv*en*t*a, M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem numquam lautum convivium vidit, in quo plus semel Graecum vinum daretur: ipse cum rediit ex Asia, 10 milia cadum congiarium divisit amplius centum. C. Sentius, quem praetorem vidimus, Chium vinum suam domum inlatum dicebat tum primum, cum sibi cardiaco medicus dedisset: Hortensius super 97 $\overline{X}$ cadum heredi reliquit. hactenus Varro. **15.** quid? 15 non et Caesar dictator triumphi sui cena vini Falerni amphoras, Chii cados in convivia distribuit? idem Hispaniensi triumpho Chium et Falernum dedit, epulo vero in tertio consulatu suo Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum, quo tempore primum quattuor genera vini adposita constat. 20

---

§ 94: (1) Ribbeck scaen. Rom. poes. fr.^{3} II p. 133. — § 96: (14) Varro de vita p. R. IV ap. Non. 495, 35.

---

1 thassi **F**^{1}**az**. Thasii *va.H*(*S*) | uini inde *va.H* | bina Falerni *H*. uini (-na **D**^{2}) fal- *ll*. Fal- bina *v* 2 L. Iulius *G*. l. icil- **Ea**. licil- *r*. L. *v* 3 DCLXV **DFEa***v*(*H*). -XXV *C*. DLXV (**G**?) *Brot. coll. XIII 24* 4 amminiumque **D**^{1}**FG**. -neumque **D**^{2}**d**. aminiumque **Ea**. -neumque *v*. -neique plus *coni. Dal.* -neumque ut *Müller em. II p. 36* 6 conuictu *G*. uno uictu (conui- *v*) **Ea***v*. quo uectu (-to **G**) **DFG** 7 iuuenta *ego*. in mensa *ll.v. de dictione cfr. X 154. XXXV 147. 125. XVII 5, de mendo VII 52 init.* 11 cadum in **E***HBrot*. cadorum *va.G* | congiarium (-rum **F**^{1}**T**) *ll.S*. -iariorum *G*. -iorum *v* | centum *om.* **DFda** 12 C. *om.* **F** 14 cardiacus **Ea** 15 $\overline{X}$ *D*. X **DFEa***v*. decem **M***C*. *add.* milia *G* 16 quaterni triumphi *Müller em. II p. 37* | s uicenas **Md** 20 tempore primum **M***J*. pri- temp- *rv*

postea ergo reliqua omnia in nobilitatem venere et circiter DCC urbis annum.

16. (18) Itaque non miror innumerabilia paene genera ficticii reperta multis ante saeculis, quae nunc dicemus, omnia ad medicinae usum pertinentia. omphacium quo modo fieret, propter unguenta diximus priore libro. fit e labrusca, hoc est vite silvestri, quod vocatur oenanthinum, floris eius libris duabus in musti cado maceratis. post dies XXX utuntur. praeter hoc radix labruscae, acini coria perficiunt. hi paulo post quam defloruere singulare remedium habent ad refrigerandos in morbis corporum ardores, gelidissima, ut ferunt, natura. pars eorum aestu moritur prius quam reliqua, quae solstitiales dicuntur. universi numquam maturescunt, et si prius quam tota inarescat uva incocta detur cibo gallinaceo generi, fastidium gignit uvas adpetendi.

(19) Ficticiorum primum fit ex ipso vino (quod vocant adynamon) hoc modo: albi musti sextarii XX, aquae dimidium fervent, donec excoquatur aquae mensura. alii marinae sextarios X, tantundem pluviae in sole XL diebus torrent. dant aegris quibus vini noxiam timent.

§ 98: (7) Diosc. V 33. — § 99: (15) Col. VIII 5, 23. (Pl. XXIII 12 extr.). — § 100: Diosc. V 13 extr.

1 reliqua MD²dT*J*. liqua D¹FG. alia Ea*v* | uenere et MEa*D*. -re *rS*. -runt et dz. -runt *v* 2 anno Eaz. *cfr. § 73* 3 miror M*B*. minor DFGd. -ora Eaz 8 floris MF (D?)*D*. -res Ea*v* | ceratis (cela- M²) M. macerati *va.D* | *dist. ego* 9 utuntur M. utantur DFa. muta- GE(?)*v*. *de re cfr. Diosc.* | et acini *v*. *at cfr. Fels p. 28* 10 defloruere M*v*. defluere *r*. -uxerint a | singula Fa 11 modis M 11. 12 gelidissima per se eorum ut M (*e seqq. praecipiens*) 12 natu FG | pers M¹ 13 reliqua quae Ma. -qua qui *rJ*. -qui qui *v*. *cfr. luc. p. 84* 14 inarescat MF²T. mare- F¹d. marce- GEa*H*(*J*). mature- D(?)*v*(*S*) 15 edetur M 18 adynamon M*B e Diosc.* adſyn- (adſin- G) *r*. assin- *v* | sextarii *v*(*D*). -riis (-rios G) *ll.S* | *post* dimidium *lac. statuit J* 19 feruent M. -uet *rv*. *cfr. n. luc. p. 48* | excoquantur M 20 ex (*pro* in) M | LX a 24 uini noxiam M*G*. -xam dT*v*. uini (ſui F) innoxiam *r*

101 Proximum fit e milii semine maturi cum ipsa stipula, libra quadrante in congios duos musti, macerato et post septimum mensem transfuso. ex loto arbore, frutice, herba
13, 106 sq. dictum est ubi quaeque fierent.
102 Fiunt et e pomis, quae dicemus interpretationibus non 5 nisi necessariis additis, primumque e palmis, quo Parthi, Indi utuntur et oriens totus, mit*io*rum quas vocant chyd*a*eas modio in aquae congiis tribus macerato expressoque. sic fit et sycites e fico, quem alii pharnuprium, alii trochin vocant, aut si dulce esse non libeat, pro aqua tantundem 10 vinaceorum adicitur. e Cypria fico et acetum fit praecellens
103 atque Alexandrino quoque melius. vinum fit et e siliqua Syriaca et e piris malorumque omnibus generibus — sed e Punicis rhoiten vocant — et e cornis, mespilis, sorvis, moris siccis, nucleis pineis. hi musto madidi exprimuntur, 15
104 superiora per se mitia. myrtiten Cato quem ad modum
15, 123 fieri docuerit mox paulo indicabimus, Graeci et alio modo. ramis teneris cum suis foliis in salso musto coctis tunsis,

---

§ 101: cfr. Diosc. V 54. (Pl. XXV 84). — § 102: (6) Diosc. V 40. (Pl. XIII 46. XXIII 52 extr.). — (9) cfr. Diosc. V 41. 42. Col. XII 17, 1. — § 103: cfr. Pl. XIII 59. — Diosc. V 32. — (14) Diosc. V 34. — (15) ib. 42. 45. — § 104: Diosc. V 36. 37. Col. XII 38. (Pl. XXIII 161. 164).

---

1 milii **M***v*. -lio *r* | maturo **Ea***va.D* 2 libra *P*. -am *ll.v* | quadrante *P*. -tem *ll.* (*praem.* et) *v* | macerato **M***G*. -atos **D**[2]**d**. -ator **D**[1]**FG**. -atur **E**. -antur **a**. -ant *v* 4 uti *va.D* 6 primumque **M***v*(*G*). -usque *r*. proximumque *B* | a **F**. ei a **a**. ei e *va.G*. 7 totus **M***v*. mo- *r* | mitiorum (*P*)*J*. *cfr. v. 16*. -tiarum **M**. -tearum *r*. maturarum *B e Diosc.* maritima- *v* 7 thydeas **M**. cyd- **Fda**. cycl- *va.B*. *cfr. XIII 46* 9 ficites **FG**. fic- **Ea** | Pharnuprium **M***J*. parnuprinum **D**. -imum *r*. palmiprimum *B*. -prunum *v* | trochin **M***J*. trocin *rv*. catorchiten *B e Diosc.* 11 fit *om. HBrot.* 12 e *om.* **M** 13 syriaca et e **M***v*(*D*). -cae et **DF**. -ce et **a**. -ca e **GE**(?)*S* 14 Punicis quod *va.S*. (*dist. P*) | rhoiten **M***Ce Diosc.* -ton *rv* | soruis **M**. sorbis *rv*. *cfr. XV 61* 16 superioriora **F**[1]. -iora ora **F**[2] 17 fierit (*om.* rit docue) **E**. fuerit **a**. fecerit *va.G* | Graeci uero et *va.S* 18 salso **M***D*. psalmo **D**[1]**F**[1]**G**[2]. pal- *r*. albo *v* | coctis **M**. deco- *rv*. (*loc. corr.*) | tunsis (**GE**?)*v*. tunsi **Ma**. tusi **DFd**

libra*m* in tribus musti congiis defervefaciunt, donec duo supersint. quod ita e silvestris myrti bacis factum est, myrtidanum vocatur. hoc manus tinguit.

105 Ex his quae in hortis gignuntur fit vinum e radice as-5 paragi, cunila, origano, api semine, habrotono, mentastro, ruta, nepeta, serpyllo, marruvio. manipulos binos condunt in cadum must*i* et sapae sextarium et aquae marinae heminam. 106 e napis fit duum denariorum pondere in sextarios binos musti addito, item e scillae radice; inter flores ex 10 rosae foliis tusis in linteolo in mustum collatis cum ponduscuio, ut sidat, ✕ L pondere in sextarios musti vicenos — *vetant* ante tres menses vas aperiri —, item *e* nardo Gallico et aliud e silvestri.

107 Aromatiten quoque invenio factitatum tantum non un-15 guentorum compositione, primo ex murra, ut diximus (92), mox et nardo Celtico, calamo, bitumine, offis in mustum aut dulce vinum deiectis, alibi calamo, iunco, costo, nardo Syriaco,

§ 106: Diosc. V 56. (Pl. XXIII 52). — (9) Col. XII 33. — (10) Diosc. V 35. Pallad. VI 13. — (12. 13) Diosc. V 67. 69. — § 107. 108: Diosc. V 64. 65. (Col. XII 20, 5).

1 libram *C.* -ra *ll.v* | deferuere faciunt **Ea***va.H* 2 ita e **MF**[2]*D.* item **D**[2]**d**. it e **D**[1]**F**[1]. ita **Ea***v* 3 capillos *Cornarus e Diosc.* | tangit **a**. tingunt *va.G* 4 asparagi **M** (*coni. S*) *J.* -go *rv* 5 cumela **Ea** 6 serpillo **Fa***va.H* | marrubio **Ea** *va.D* | condunt — 9 binos *om.* **M** 7 musti *v.* -tum *ll* | sapae *v*(*H*). -peae **F**. -pee **a**. -piae **E** sepe **d**. saepe *L* 9 e scillae **M***G.* -liae **DFG**. esculi e **Ea**. e scylla (scilla *C*) *v* | ex **M***G.* & *rv* 10 tusis **M***v.* usus *r* | collatis **Ea***v*(*H*). cola- **DF***Verc.* Gala- **M**. chala- *Gron.* 11 ✕·L **M***J.* XL *rv* | pondere denariorum *va.J* | musti uicenos **M***J.* uicenos musti **Ea***v.* -enum (-na **G**) multi **FG** 12 uetant *ego n. luc. p. 39.* nec *ll.v* | uas aperiri **M**. uase aperto *rv* | e nardo *B.* nardo **M***D.* in agro *rv* | gallico **M***B.* caligo *rv.* -ido *Ber.* 14 tantum non **DFGEa***G.* non tant- *v.* non **M**. Romae *D* 15 myrra **Fa**. -rrha *va.S* 16 bitumine *ll.v.* aspalatho *B e Diosc.* (*ipsius Plinii errorem corrigens*) | mustum **MEa***v.* fust- **DFG** 17 deiectis **M**(*P*)*H.* defe- *r.* defe- *v* | alibi **M***D.* -bi de *J.* alii de **Ea***v*(*H*). alio de *r.* aliud e *G*

amomo, casia, cinnamo, croco, palma, *a*saro, similiter in offa.
108 apud alios nardi etiam et malobathri selibris in musti congios duos additis, qualia nunc quoque fiunt pipere et melle addito, quae alii condita, alii piperata appellant. invenitur et nectarites ex herba quam alii *H*elenion, alii Medicam, alii [5] symphyton, alii Id*a*eam, alii Orestion, alii nectariam vocant, radice ponderis Ӿ L in sextarios sex musti addita, similiter
109 in linteo. ex ceteris herbis fit absinthites in XL sextariis musti absinthi Pontici libra decocta ad tertias partes vel scopis absinthi in vinum additis. similiter hyssopites e Ci- [10] licio hyssopo unciis tribus in duos congios musti coiectis aut tusis in vinum. fiunt utraque et alio modo, circa radices
110 vitium sato. sic et elleboriten fieri ex veratro nigro C a t o docet. sic fit et scammonites, mira vitium natura saporem alienum in se trahendi, quare et salicem redolent Patavino- [15] rum in palustribus vindemiae. sic et elleborum seritur in Thaso aut cucumis silvester aut scammonia, quod vinum p*h*thorium vocatur, quoniam abortus facit.

---

§ 108: (4) Diosc. V 66. — § 109: Diosc. V 49. — (10) ib. 50. — § 110: Cato 114 (115). cfr. Diosc. V 82. 83. — (17) Dios. V 77.

---

1 casia **M***v*. cassia *r* | cinnamomo *va.S* | asaro *B e Diosc.* aga- **Ea***v*. aca- *r* | in **MdT***J*. & *rv* | offas **M** 2 nardo **M** | etiam **M***D*. *om. rv* | musti **M***v*. -to *r* 4 appellant — 5 helenion *om.* **M** 5 helenion *B e Diosc.* meleni- **D**. meneli- *r*. menali- *v* 6 alii idaeam (**GE**?) *Bas.* -ii ideam *C*. -ii deam **DFda***v*. deam **M**. alii idem *B* | alii **MdT***S*. alit **EG**. *om.* **Ea***v*. et *B* | orestion **M** (hor- *B*) *L*. -tium *r*. -tin *va.B* | nectaream *va.S* 7 Ӿ·L **M***J*. XL *r*. XL denariorum *v* | additam **Fd** 8 sextarios *G* 10 hysopites **F**. -te **G**. hysopi **E**. ys- **a** | e cilicio **M***B*. e licio (Lyc- *v*) **DF***v*. tessalicio **Ea**. *om.* **G** 11 hysopo **FE**. ys- **a**. *om. G* | coiectis **M***J*. coni- *r* 12 tunsis **a** | uinum *ll.v*(*J*). unum **d**[1]*H* 13 elleboriten **M***C*. -orū **a**. eleborithen **F**. helleboriten *r*(?)*v*(*S*). *item v. 16* | ueratro **M***v*. ȩrato **DF**. era- *r* 14 docet *om.* **M** | scamonites **Fa** | uera **M** 15 alieni **M** | quare **M***J*. qualē *rv* | silicem **M**. salicum *va.J* 17 scamonia **Ma**. -nites (mira uitium — 16 uindemie *prave iterans*) **F** 18 phthorium (*B*) *G*. ptho- **Md**. itho- (ito- **E**) *r*. ectromatium *v*

Fit et ex herbis, quarum naturae suo loco dicentur: e stoechade et radice Gentianae et tragorigano et dictamno, asaro, dauco, elelisphaco, panace, acoro, thymo, mandragora, iunco. vocarunt et scyzinum et itaeomelin et lectisphagiten, quorum iam oblitterata ratio est. 111

E fruticum vero genere cedri utriusque, cupressus, laurus, iunipiri, terebinthi, cal*a*mi, lentisci bacae aut lignum recens in musto decocuntur, item chamelaeae et chamaepityis, chamaedryis lignum. eodem modo et ex flore, in congium musti decem X pondere addito. 112

17. (20) Fit vinum et ex aqua ac melle tantum. quinquennio ad hoc servari caelestem iubent. alii prudentiores statim ad tertias partes decocunt et tertiam veteris mellis adiciunt, dein XL diebus canis ortu in sole habent. alii diffusa ita decimo die obturant. hoc vocatur hydromeli et 113

§ 111: Diosc. V 52. 55. 57. 68. 70—73. 63. 59. 81. — § 112: ib. 45. 46. 39. 38. 79. 80. 51. — § 113: Diosc. V 17. (Pl. XXXI 69. XXII 110).

1 et *om.* **M** | natura . . . dicetur **Ea***v a. G* 1. 2 e stoechade *B e Diosc.* e stochade **M**. Est e ocha (ocho **D**) de *rv* 2 et **M***B*(*J*). *om. rv*(*S*) | tragorigano *Verc.* -riganiodo **M**. -riano *v.* traguritano *r* 3 dauco *om.* **Ea**. *eras.* **G**[2] | elelisphaco **M***B.* elebisphagora *r.* elebi *v* | panace (-nece **F**) acoro *ll. B.* -acea spagora *v* | thymo (thimo **Fa**) *ll. J.* conyza thymo *B.* inthimo **d**. corinth- *v* 4 ithyzinum **M**. syci- *v a. G.* (*nomen corr.*) | itacomelin **a**. ithac- *v a. G. an* Idaeomelin? *cfr. § 108. XXVII 93. Diosc. IV 44* | lectispagitem **Fa**. letisphagiten **M**. elelisphaciten *coni. J* 5 obliterata **Fa** 6 e **MdT***J.* et *r G.* ex *v* | uero **MdT***v*(*J*). -ro a **DFG**. -ro e *G.* -rum a **Ea** | cupressi **Ea***v a. J* 7 pini piri **Ea**. iuniperi, pini, piri *v a. G* | terebinthi *v.* -benthi **M**. -binthini *r.* -thi in *H* | calami *B.* callen **M**. -llim **d**. -llini **T***v.* challin *r.* callia **z**. Gallia *H* | bace aut **Gd**. bac **E**. hac **a**. bacas aut *v a. J* 8 in *ll. v*(*S*). *om. C* | decocuntur **M***J.* -ocunt **GE**. -oquunt **a***v.* -ogunt **F** | chamaepityis *J.* -phyis **M**. -pytiis **Fd**. -pytus **a**. -pitiis **GE**. -pityos et *v* 9 chamaedryis *J.* -ryos *v.* -rys **M**. chamedrisis *r* | *dist. ego luc. p. 37 n. 21* | et *del.* **M**[2] 10 X **M***D.* denariorum *rv* 12 alii **M**. aliqui *rv* 14 dein **Fd**. deinde in **a**. deinde (**DGE**?) *v* | a canis *coni. S. cfr. § 134* 15 decumo **F***S*

vetustate saporem vini adsequitur, nusquam laudatius quam
114 in Phrygia. (21) quin et acetum melle temperabatur: adeo
nihil intemptatum vitae fuit. oxymeli hoc vocarunt, mellis
decem libris, aceti veteris heminis quinque, salis marini
libra, aquae pluviae sextari*i*s quinque suffervefactis deciens, 5
mox elutriatis atque ita inveteratis. omnia ab Themisone
115 summo auctore damnata. et Hercules coactus usus eorum
videri potest, nisi si quis naturae opus esse credit aromatiten et ex unguentis vina conposita aut ut biberentur genuisse
eam frutices. ita sunt cognitu iucunda sollertiae humanae 10
nomine omnia exquirentis. nihil quidem ex *i*is anno durare,
101 praeterquam quae vetustate ipsa fieri diximus, et plura ne
tricenis quidem diebus, non erit dubium.

116 **18.** (22) Sunt et in vino prodigia. dicitur in Arcadia
fieri quod fecunditatem feminis inportet, viris rabiem, at 15
in A*c*h*a*ia maxime circa C*ery*niam abigi partum vino atque
etiam si uvam edant gravidae, cum differentia in gustatu
117 non sit. Troezenium vinum qui bibant negantur generare.
Thas*i*os duo genera vini diversa facere proditur, quo somnus concilietur, alterum vero quo fugetur. apud eosdem 20
vitis theriaca vocatur, cuius et vinum et uva contra serpentium ictus medetur; liba*n*odes turis odore, ex qua diis pro-

---

§ 114: Diosc. V 22. (Pl. XXIII 60). — § 116. 117: Th. IX 18, 10. 11. (Athen. I 31[f]). Ael. VH XIII 6. — § 117: (21) cfr. Pl. XXIII 14. Geop. IV 8. V 2, 19. (Pallad. III 28).

---

2 temperabant **ad** 3 uita **Ea**. in uita **z***va.G*
5 sextariis *Ber.* -ius **D**[1]**F**[1]. -ios *rv* | sufferuere factis (fac **a**) **Ea**. *cfr. § 104* | decies **Fa***va.S* 6 Themisone *Ber. ex ind.* -ssone **D**. -sione **E***v*. -ssione **FG**. -mesione **a** 8 aromaticen **Ea** 9 hilarentur **G** 10 ita **d**. sta **F**. ista **Ea***v* | cognito **Fda** | solertiae **DFGd**. sollertia **Ea***v* | humanae *ego.* -ne **Gd**. -na *r*. -ni *v*. *cfr. XVII 267* 11 homine **Ea**. animi *v* | exquirenti **Ea**. -te *va.D* 16 Achaia *v*. athia *ll* | Ceryniam *ego e Th. cfr. Paus. VII 25, 3.* charin- *ll.v*. Caryn- *B* 17 *an* gustu? *cfr. XXVII 22 et nota ad IX 77* 18 bibunt **a***va.S*
19 Thasios *v*. -sos *ll.H* 20 unum quo *va.S. cfr. Müller stil. p. 91* 21 theriace **Fd***va.S* 22 libanodes *ego.* -adeos **d**. -adeor *ll*. -aneos *B*. -anios *G*. -adios *J*

libant. e diverso aspendios damnata aris; ferunt eam nec ab alite ulla attingi. Thasiam uvam Aegyptus vocat apud se praedulcem, quae solvit alvum; est contra Lycia, quae solutam firmat. Aegyptus et ecbolada habet abortus facien-
5 tem. vina in apothecis canis ortu mutantur quaedam postea- 118
que restituuntur sibi. sic et mari navigato, cuius iactatus iis quae duraverint tantum vetustatis adicere sentitur, quantum habuerint.

19. (23) Et quoniam religione vita constat, prolibare 119
10 diis nefastum habetur vina — praeter inputatae — vitis 88
fulmine tactae quamque iuxta hominis mors laqueo pependerit aut vulneratis pedibus calcatae, et quod circumcisis vinaceis profluxerit, aut superne deciduo inmundiore lapsu aliquo polluta, item Graeca, quoniam aquam habeant. —
15 Vitis ipsa quoque manditur decoctis caulibus summis, qui et condiuntur in aceto ac muria.

(24) Verum et de apparatu vini dixisse conveniat, cum 120
Graeci privatim ea praecepta condiderint artemque fecerint, sicut Euphronius et Aristomachus et Commiades et
20 Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatem nec non aliquibus partibus sui calce. Graecia argilla aut marmore aut sale aut mari lenitatem excitat, Italiae pars aliqua crapulana pice, ac resina condire musta volgare ei est provinciisque finitimis.

§ 117: (2) cfr. Pl. supra 75. — § 118: Geop. VII 10. — § 119: (11) Antist. Labeo ap. Fest. 348[b], 19. Isid. XX 3, 7. — (15) cfr. Col. XII 7, 1. 2. — § 120: (20) cfr. Pl. XXXVI 166. Col. XII 20, 8. 25, 1. 24, 1. Dios. V 48. — Col. XII 30, 2.

1 aris *G.* auaris *ll.* ab aris d*S.* a feris *v* 3 licia G. lyciā Ea. in Lycia *va.S* 4 solutam *v.* -ta *ll* | abortuus D[1]FG*D.* -tiuos D[2]Eaz*va.G* | faciente DF. -ta G 6 maris z*va.G* | nauigato *ll.G*(*S*). -gatio z*H.* -gio *v* 10 uino z*va.G* | propter inputatae a. *de dictione cfr. XXXIII 9 et nota ad XXV 121* 12 calcatae *coni. Dal.* -ta *ll.v.* concul- *HBrot.* 13 profluxerit *v.* prolu- *ll* | deciduo *v.* cid- *ll* 15 summis *om.* Ea 16 conduntur F 19 euphonius F[1]E. euphen- a. (Euphron *B coll. ind. XII*) | Coniades *va.H* 20 cypso Fda. -ppo G 20. 21 sui partibus *va.S* 22 aliquae D. -que F | crapulana d*D coll. § 124.* rapu- D. rabu- r*v*(*G*). radu- (*Ber.*) *C*

nonnusquam prioris vini faece acetove condiunt. nec non et
121 ex ipso musto fiunt medicamina. decoquitur ut dulcescat
portione virium, nec durare ultra annuum spatium tale proditur. aliquibus in locis decocunt ad sapas musta infusisque
iis ferociam frangunt. et in hoc tamen genere et in omni 5
alio subministrant vasa ipsa condimentis picis, cuius faciendae
16, 52 ratio proximo dicetur volumine.

122 **20.** (25) Arborum suco manantium picem resinamque aliae ortae in oriente, aliae in Europa ferunt. quae interest Asia utrimque quasdam habet. in oriente optimam tenuissi- 10 mamque terebinthi fundunt, dein lentisci, quam et mastichen vocant, postea cupressi, acerrimam sapore, liquidam omnes et tantum resinam, crassiorem vero et ad pices faciendas cedrus. Arabica resina alba est, acri odore, difficilis coquenti, Iudaea callosior et terebinthina quoque odoratior, 15
123 Syriaca Attici mellis similitudinem habet. Cypria antecedit omnes, *i*tem melleo colore, carnosa. Colophonia, praeter ceteras fulva, si teratur, alba fit, gravior odore; ob id non utuntur ea unguentarii. in Asia quae fit e picea, admodum candida, psag*d*as vocatur. resina omnis dissolvitur oleo — 20 quidam et creta figulinarum hoc fieri arbitrantur —, pudetque confiteri maximum iam honorem eius esse in evellendis virorum corpori pilis.

§ 121: (4) Col. XII 19, 1. — § 122. 123: (11) Diosc. I 91. 90. 92. (Pl. XII 72). — (13—18) Pl. XXIV 32—37. — (20) Pl. XXIV 34.

1 nonnusquam **D***v*. -quae **G**. n̄ usquam **F**. -que **Ea** 3 *an* pro portione *vel* ad portionem? *cfr. II 144* 4 aliquibus **E***v*. liquib; **a**. quibus **DFG**. -busdam **dT**. (*cfr. VIII 119*) | in *om.* **G** 5 iis **D**¹**FG***v*. eius **Ea**. his **D**²*C* 9 ortae **Ea***v*. certae **G**². -te **G**¹. arta **D**¹**F**. aſta **D**²**dT** 10 asia **E***v*. -iae **DG**. -ie **F**. alia **a**¹. -ias **a**² 11 que *om.* **Fa** | deinde **E**(?)*va.S* | mastichen (*P*)*L*. -chem **d**²*G*. -cen **FGa***v*(*D*). -cem **E**. machem **d**¹. (*item § 128. 135*). *cfr. XII 72* 12 acerrima . . liquida **Ea** 13 tantum **E**(?)*v*. -ta *r* | resina **Ea** | crassior. Est **a** 15 Iudaica *va.H* 17 item *ego coll. XXIV 34.* autem *ll.* est autem *v.* (*an vero* eadem?) 19 (a *pro* e) **E**¹. o **a** 20 psagdas *D ex Athen. XV 690*ᵉ. spagas *ll.G*. -gos *v*. spargas **z***Verc.* -gos (*B*)*C*. (epargos *vel* psegas *coni. B*) 21 figulinarum *J.* fuligin- **Ea**. figlin- **DFG***v*. *cfr. XV 60*

Ratio autem condiendi musta in primo fervore, qui novem diebus cum plurimum peragitur, adspersu picis, ut odor vino contingat et saporis quaedam acumina. vehementius id fieri arbitrantur crudo flore resinae excitarique lenitatem, 5 e diverso crapula conpesci feritatem nimiam frangique virus aut, ubi pigra lenitas torpeat, virus addi, Liguriae maxime Circumpadanisque mustis. utilitas discernitur hoc modo: (125) pugnacibus mustis crapulae plus inditur, lenibus parcius. sunt qu*i* e*t* utroque condiri velint, nec non aliqua est mus*ti* 10 pice*a* natura vitiumque musto quibusdam in locis iterum sponte fervere, qua calamitate de*p*erit sapor: vappae accipit nomen, probrosum etiam hominum, cum degeneravit animus. aceti enim nequitiae inest virtus magnos ad usus et sine quis mitior vita degi non possit. cetero vinorum medica- (126) 15 minis tanta cura est, ut cinere apud quosdam, ceu gypso alibi et quibus diximus modis, instaurentur; sed cinerem e (120 sq.) vitis sarmentis aut quercu praeferunt. quin et marinam aquam eiusdem rei gratia ex alto peti iubent servarique ab aequinoctio verno, aut certe nocte solstitio et aquilone 20 flante hauriri vel, si circa vindemiam hauriatur, decoqui.

Pix in Italia ad vasa vino condendo maxime probatur (127) Bruttia. fit e pice*ae* resina, in Hispania autem e pinastris

(124)

§ 125: (11) Hor. sat. I 5, 16. 1, 104. 2, 12. — § 126: (16) Pallad. XI 14, 10. 16. — (17) Col. XII 20, 3. 21, 4. — § 127: Diosc. V 12. Col. XII 18, 5. 7. Pl. XVI 53.

3 acumine **Ez**   5 crapulā **Ea***va.G*   6. 7 *dist. ego*
7 mustis **DF***v*(*S*). -tis crapulae **Eas***H*(*J*)   9 qui et *ego.* que (quae **D**[2]**d**) ex **DFd**. *om.* **E**[1]. ex **E**[2]**a**. qui ex *G*. qui et ex *v* utroque qui **a**. nitro quoque *codd. B* | aliqua est (*U 240*) *D*. alia quę est *ll.v*(*H*). alia aeque *B*   9. 10 musti picea (*U*) *D*. mulsi (-lci **DF**. musti *H*) pice & *ll.H*. -ce. Est *J*. multiplici *B*. multa pice *v*   11 deperit *G*(*J*). defe- **DF**. deferuit **Ea**. cum deferuit, deperit (*om. S*) *v*(*S*) | uappaeque *va.S*(*J*)
12 degerauit **F**. -abit **a**. -enerauerit *va.H*   13 aceti **E**(?) *Verc.* -tis *rzv* | magnos (**D**?)**d***v*. -nus **F**. -na **Eaz**   14 quis *om.* **E**. quo **a**   14 ceterum **Ea**   16 et *om. va.H*   22 brutia **Ea***va.S* | o (*pro* e) **a** | piceae *G*. -cea *ll.v*. *cfr. XVI 53* | pinastris **T***G*. pima- **d**. picina- **DF**. pici nostris **Ea**. piceastris *v*

minime laudata. est enim resin*a* earum amara et *a*rida et gravi odore. differentiam rationemque faciendi proximo
16, 53 sq. volumine demonstrabimus inter arbores feras. vitia praeter supra dicta acor aut fumidum virus, picis autem adustio; experimentum vero, si fragmenta subluceant ac sub dente 5
128 lentescant acore iucundo. Asia picem Idaeam maxime probat, Graecia Piericam, Vergilius Naryciam. diligentiores admiscent nigram mastic*h*en, quae in Ponto bitumini similis gignitur, et iri*s* radicem oleumque. nam ceram accipientibus vasis conpertum vina acescere. sed transferre in ea 10 vasa, in quibus acetum fuerit, utilius quam in ea, in quibus
129 dulce aut mulsum. Cato iubet vina concinnari — hoc enim utitur verbo — cineris lixivi cum defruto cocti parte quadr*a*gesima *in* culleum vel salis sesquilibra, interim et tuso marmore. facit et sulpuris mentionem, resinae vero in no- 15
130 vissimis. super omnia addi maturescente iam vino iubet mustum, quod ille torti*v*um appellat, nos intellegimus novissime expressum. et addi scimus tinguendi gratia colores, ut pigmentum aliquod vini, atque ita pinguius fieri. t*o*t *v*eneficiis placere cogitur, et miramur noxi*u*m esse! in vitium 20 inclinantis experimentum est lamnae plumbeae mutatus in eo colos.

§ 128: (7) Geop. VI 5, 1. Verg. G II 438. (Col. X 386). — (9) Geop. VI 6, 1. 2. 7, 1. 2. — § 129: Cato 23. 114. 122. — § 130: Cato 23. — (20) Geop. VII 15, 17. 18.

1 resina earum *ego*. -nearum **DF**. -narum **Ea**. -na harum *v* | arida *v*. auida *ll* 3 feraces **Eaz** 4 acaro ut **F**[1] | uiros **Fa** 5 uero *om.* **Ea** 6 idaeam **dT** *G*. -acam **DF**. indicam **Ea** *v*. idi- *B* 8 bitumini **Ea** *J*. -nis **DF** *v* 9 iris *v*. iri *ll* 10 compertum est *v a. S(J)* 11 dulce acetum (*om.* fuerit) **Ea** 13 defrito **F**. *cfr. § 93* | quadragesima *B e Cat.* -ringentes- *ll. v* 14 in **E**(?) *H. om. rv* | culleum **Ea** *J*. cule- **F** *H*. pulegii *v* 15 sulphori **F**. -phuris **a** *v a. S* 17 tortiuum *C*. -inum *ll. v* 18 addi scimus *ego n. luc. p. 29.* addisc- *ll*. adiicimus *H*. adiici mustis *v* | coloris ut **F** *v a. H*. -risue **a** 19 fieri tot *v*. -rit ut **D**[1]**F**. -ri. ut **a**. -ret ut **D**[2]**E** | ueneficiis *v*. ben- *ll* 20 cogatur **Eaz** | noxium *G*. -iam *ll*. -ia *v* 21 lamnae **M** *S*. -na **DF**. lamina **Eaz**. -nae *v* | plumbea **Eaz** 22 color **adT**

(26) Proprium autem inter liquores vino mucescere 131
aut in acetum verti, extantque medicinae volumina. faex
vini siccata recipit ignes ac sine alimento per sese flagrat.
cinis eius nitri naturam habet easdemque vires, hoc amplius
5 quod pinguior sentitur.

21. (27) Magna et collecto iam vino differentia in caelo. 132
circa Alpes ligneis vasis condunt tectisque cingunt atque
etiam hieme gelida ignibus rigorem arcent. rarum dictu,
sed aliquando visum, ruptis vasis stetere glaciatae moles,
10 prodigii modo, quoniam vini natura non gelascit; alias ad
frigus stupet tantum. mitiores plagae doliis condunt info- 133
diuntque terrae tota aut ad portionem situs. it*a* caelum
prohibent, alibi vero inpositis tectis arcent, traduntque et
haec praecepta: latus cellae vinariae aut certe fenestras
15 obverti in aquilonem oportere vel utique in exortum aequi-
noctialem. sterculinia et arborum radices procul abesse om-
niaque odoris evitandi, facillimo in vina transitu, ficos utique
et caprificos; doliis etiam intervalla dari, ne inter sese vitia 134
serpant contagione vini semper ocissima. quin et figuras

---

§ 131: (3) cfr. Pl. XXIII 63. — § 132: (7) cfr. Strabo V 218 init. — (9. 10) Verg. G. III 364. Ov. trist. III 10, 23. cfr. Gell. XVII 8, 8. — § 133. 134: Macrob. VII 12, 15. Geop. VI 2, 3. VII 2. cfr. Col. XII 18, 5. — (14) Vitruv. VI 9, 2. Pallad. I 18, 1. Col. I 6, 11. XII 18, 3. 28, 4 extr. (Th. C VI 19, 2). Geop. VI 2, 1. 2. 7. 9. — (19) Geop. VI 3, 7. 8. 10. 4, 1.

---

1 reliquores **E** | uina **a** | mulcescere **F**[2]**Ea***va.B* 2 faex **M***S*. fex **d**. ta ex **DF**. Tam ex **Ea**. et faex *v* 3 sese **M***D*. se *rv* 5 quo *va.S* 6 celo **Ed**. cella *va.J* 7 ligneis **M***v*. licin- **D**[1]**F**. ilicin- **D**[2]. liniceis **Ea** | tectisque **M**. circulisque *rv*. tectis circulisque *Fels p. 30. an* tegulisque? *cfr. XVI 156. 178* | gignunt **M** 8 arcen **Ea** | darum **Ea**. mirum *va.S*
9 statere **F**. -rę **Ea** 11 stupet **M***J*. -ens *rv* 12 terre **F**. tepre **E**[1]**a**. tepore **E**[2] | sinus **M***D*. (*ortum ex* SITVVS) | ita *ego luc. p. 126*. item *ll.va.D* 13 prohibent **M***D*. praeb- *rv* | alibero **M**. alibi, alibi uero *J*. alii uero *va.C* | arcent **M***v*. argeni **DF**. ardent **Ea** | traduntque **M***J*. -turque *rv* 15 utique **M***G*. usque *rv* 16 sterculinia **E***S*. -lina **M**. -lonia **F**. sterquilinia **a***v* 17 ficus **a***va.H* 18 ne **M***v*. nec *r*

referre; ventriosa ac patula minus utilia. picari oportere protinus a canis ortu, postea perfundi marina aqua aut salsa, dein cinere e sarmentis aspergi vel argilla, abstersa murra suffiri ipsasque saepius *c*ellas. inbecilla vina demissis in 135 terram doliis servanda, valida expositis. numquam inplenda, 5 et quod supersit passo aut defruto perunguendum admixto croco pistave iri cum sapa. sic opercula doliorum medicanda addita mastiche aut pice Bruttia. aperiri vetant nisi 136 sereno die, vetant austro flante lunave plena. flos vini candidus probatur; rubens triste signum es*se*, si non is 10 vini colos sit, item vasa incalescentia operculave sudantia. quod celeriter florere coeperit odoremque trahere, non fore diutinum. ipsa quoque defruta ac sapa*s*, cum sit caelum sine luna, hoc est in sideris eius coitu, neque alio die coqui iubent, praeterea plumbeis vasis, non aereis, nucibus- 15 que iuglandibus additis; eas enim fumum excipere. Campaniae nobilissima exposita sub diu in cadis verberari sole, luna, imbre, ventis aptissimum videtur.

137 **22.** (28) Ac si quis diligentius reputet, in nulla parte

---

§ 134: (3) Geop. VII 6, 11. VI 12, 1. — (5) Geop. VII 2. — § 135: Geop. VI 12, 2. — (7) Cato 107. Col. XII 27. 28, 1. — (8. 9) Geop. VII 7, 1. 6, 4. 5. Cato 31, 2. (Pl. XVIII 329). — § 136: (14) Col. XII 19, 3. — (15) ib. 20, 1.

---

1 uentriosa **M***J*. -ruosa *rH*. -rosa *v* 2 profundi **F** 3 cinere e **MdT***S*. -rce **F**[1]. -re ea **Ea**. -re **F**[2]*v* | sarmenti *va.S* | abstergi *P e Geop.* 4 cellas *v*. stellas **M**. *om. r* | inue cella **M** | demittis **M** 5 ualida *om.* **M** 6 defryto **F** 7 pistaue iri *Fels p. 34 n. 1.* peitaueri (*vel* putancri) **M**. pisaue iri **d**. -uerri **DF**. -u&ri **Ea**. pice (pisa *S*) ueteri *v* | copercula **F**. coop- *va.G*. . . p- **M**. *an* et op-? 8 mastiche **M***G*. -ice *rv* | ac **Ea***va.J* | brutia **M**. bruma *va.S* | aperiri **M***v*(*J*). -rire *rS* 9 uetant *om.* **M***J*. *at cfr. XVIII 329. Müller em. II p. 39* | luna **M** 10 candidius **M** | esse *ego.* est *ll.v* | sei **F**[1] | is *om. G*[2] 11 sudant ita **M** 12 fore *ll.v.* ferre **a**. fere *Müller em. II p. 38* 13 defrita **F** | sapas *v*. -pa *ll.J. cfr. § 121. an* sapā? 14 coetu **F**. cętu **a** 15 iubent **FdEa***v*. debent **M***J*. (debent. iubent *Müller ib.*) | aeris **F** 16 que *om. va.H* ·17 diu **MFd***J*. diuo **Ea***v*(*S*). dio *G*

operosior vita est — ceu non saluberrimum ad potus aquae liquorem natura dederit, quo cetera omnia animalia utuntur; at nos vinum bibere et iumenta cogimus — tantoque opere, tanto labore et inpendio praestat quod hominis mentem
5 mutet ac furorem gignat, milibus scelerum ob id editis, tanta dulcedine, ut magna pars non aliud vitae praemium intellegat. quin immo, ut plus capiamus, sacco frangimus 138 vires, et alia inritamenta excogitantur ac bibendi causa etiam venena concipiuntur, aliis cicutam praesumentibus, ut bibere
10 mors cogat, aliis pumicis farinam et quae referendo pudet docere. cautissimos ex iis in balineis coqui videmus exanimes- 139 que efferri, iam vero alios lectum expectare non posse, immo vero nec tunicam, nudosque ibi protinus et anhelos ingentia vasa corripere, velut ad ostentationem virium, ac plena in-
15 fundere, ut statim vomant rursusque hauriant, idque iterum tertiumque, tamquam ad perdenda vina geniti et tamquam effundi illa non possint nisi per corpus humanum! h*uc* 140 pertinent peregrinae exercitationes et volutatio in caeno ac pectorosa cervicis repandae ostentatio. per omnia haec prae-
20 dicatur sitis quaeri. iam vero quae in bibendo certamina, quae vasa adulteriis caelata, tamquam per se parum doceat

---

§ 137: (3) Col. VI 30, 1. II 3, 1. (Hom. Θ 189.) — § 138: (7) cfr. Th. C. VI 7, 4. Martial. II 40, 5. XII 60, 9. — (10) Th. IX 17, 3. (Pl. XXXVI 156). — § 139: Col. I praef. 16. Sen. ep. 122, 6. — (15) cfr. Suet. Claud. 33. Vitell. 13 init.

---

1 potum (*ortum ex* -uuſ) **Ea***va.S* 2 animalia **M***U*. -antia *rv*(*D*) 4 praestat **M***U* (*sc.* uita). constat *rv*(*D*). *cfr. XV 2. IV 39 extr.* | homines mente **F**[1]*H* 5 milibus ob id scelera **D**[2] | ob id editis **M***J*. ubi dediti (-itis **d**. -istis **Ea**) *ll.* huic deditis *v* 8. 9 etiam uenena *om.* **F** 9 concipiuntur **MD**[2](*P*)*S*. conscipi- **d**. conspici- *r*. confici- *v* 11 his **a***C* | in **M***U*. immo *r*. *om. v* | uidimus **M** 13 nudosque **Md***v*(*J*). -dos *G*. -dus **Ea**. nodos **DF** | et **MTz***v*(*J*). *om. rG* | anhelus **a**. hane- **F** 14 plena **M***U*. plane **d**. plene *rv* 16 ad — tamquam *om.* **M** 17 possunt **M** | huc *G*. hoc **MDF***D*. ad hoc **Ea***H*. ad haec *v* 18 ceno **F**. caeco **M**. *om.* **a**. coeno *va.S* 19 repandi **Ea** 20 in bibendo — 21 quae **M***J*. *om. rv* | celata **MFa***va.C*

libidines temulentia! ita vina ex libidine hauriuntur, atque etiam praemio invitatur ebrietas et, si dis placet, emitur. alius, ut quantum biberit, tantum edit, pretium vinolentiae lege accipit, alius quantum alea quaesierit, tantum bibit.
141 tunc avidi matronam oculi licentur, graves produnt maritum, 5 tunc animi secreta proferuntur. alii testamenta sua nuncupant, alii mortifera elocuntur rediturasque per iugulum voces non continent — quam multis ita interemptis! — volgoque veritas iam attributa vino est. interea, ut optime cedat, solem orientem non vident ac minus diu vivunt. hinc 10
142 pallor et genae pendulae, oculorum ulcera, tremulae manus effundentes plena vasa — quae sit poena praesens —, furiales somni et inquies nocturna praemiumque summum ebrietatis libido portentosa ac iucundum nefas. postero die ex ore halitus cadi ac rerum omnium oblivio morsque me- 15 moriae. rapere se ita vitam praedicant, cum priorem diem
143 cotidie perdant; illi vero et venientem. Tiberio Claudio principe ante hos annos XL institutum, ut ieiuni biberent potiusque vinum antecederet cibos, externis et hoc artibus ac medicorum placitis novitate semper aliqua sese commen- 20
144 dantium. gloriam hac virtute Parthi quaerunt, famam apud

---

§ 141: cfr. Sen. ep. 83, 16 sq. — (10) Cato ap. Sen. ep. 122, 2. Col. I praef. 16. (Athen. VI 273[c]). — § 143: (18) Sen. ep. 122, 6. Pl. XXIII 41. (Athen. II 58[c]. IV 128[d].

---

2 displicet **ad** | & emitur **FE** 3 edit *ll.J.* edat *H.* edat et *v* | uinulentiae **MF** 4 quantum — bibit *om.* **M** *iterans ex v. 3* ut — tantum | alia **Fa** 5 inlicentur **M**. licenter **adz** | maritum **MD²**. -to *rv* 6 animis **F** 7 mortifera elocuntur (*coni. S*) *J.* -re loc- **M**. -re loqu- **DFd**. -ra loqu- **Eav** 9 adtributo **Ea** 10 caedat **F**. cedant **a**. cadat *va.G* | uidet **M** | uiuunt **M***v*(*J*). bibunt *r Brot.* 10. 11 hic pallore (-llere **a**) et **FEa** 11 pendulo **Ea** 12 et quae *va.D. dist. ego* 13 inquiens **F** | praeumquam **M** 14 portentuosa **az** | postera **Ea***va.S* 15 cadi *ll.G.* foedi **z**. fetidi *v* | rerum **MD²dT***J.* ferrum **D¹Fa**. fere rerum **E**(?)*v* | morsque **M***v*. moxque (-uę **F**) *r*
16 parere **M** | uita **F** | cum *om.* **M** 19 potiusque *ego.* -tius **M**. -tusque *rv. cfr. XI 56. 211. XII 65. VII 8* | uinum **M**. -ni *rv* | cibus **F** 20 semper **MD²***J. om. rv* | aliquas **F**
21 ac uirtutem **M** | iam **M**

Graecos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiam Novellius Torquatus Mediolanensis, ad proconsulatum usque praeturae honoribus gestis, tribus congiis — unde et cognomen illi fuit — epotis uno impetu, spectante miraculi
5 gratia Tiberio principe, in senecta iam severo atque etiam saevo alias. et ipsi iuventa ad merum pronior fuerat, eaque 145 commendatione credidere L. Pisonem urbis curae ab eo d*e*lectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. nec alio magis
10 Drusus Caesar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Torquato rara gloria, quando et haec ars suis legibus constat, 146 non labasse sermone, non levatum vomitione nec alia corporis parte, dum biberet, matutinas obisse *sine* iniuria vigilias, plurimum hausisse uno potu, plurimum praeterea aliis mi-
15 noribus addidisse, optima fide non respirasse in hauriendo neque expuisse nihilque ad elidendum in pavimentis sonum ex vino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem M. F. binos congios simul haurire 147 solitum ipsi obicit Marcoque Agrippae a temulento scyphum

§ 144: (1) Satyrus ap. Athen. XII 534[b]. — (6) Suet. Tib. 42 init. — § 145: Sen. ep. 83, 14. — (10) cfr. Plut. qu. conv. I 6, 624[c].

1 albiade merui **M** 2 Tricongius *va. G* | consulatum **M** 3 praeturae **M**. e praetura *rv.* (prefecturam **a**). *cfr. Momms. Röm. Staatsr. II p. 222 n. 2* 5 principem **M** | senecta **Md**[2]*v.* -to **d**[1]. senata **D**[1]**F**. -tu **D**[2]. -tum **Ea** | iamiã **F** | ęqueue **Ea** 6 saeuo alias **Ea***G.* -ia **MD**[1]**F**. saeuola **D**[2]. scae- **d**[2] *in ras.* alias saeuo *v* | et (sed **dT**) ipsi **MdT***J.* sed ipsa *rv. dist. ego* 7 pisone **F**. pers- **a** | urbis **M***J.* -bis romae *rv* 8 delectum *v.* dil- *ll* 9 continuasse **M** 10 degenerasse **Eau** | referebatur **M**. ferebat **au** | torquato *ll. H.* -ti *G.* Tricongii *v* 11 raro **F** 12 sermonē **F***S* | nec alia **M***J.* non alta (-tera *v*) *rv* 13 uiueret **M** | sine iniuria *D.* iniuria **M**. *om. rv.* in urbe (*J*) *U.* in curia *Mone* (*Madvig adv. crit. II p. 528*) 14 hausisse — plurimum *om.* **M** | praeterea **M***v.* propt- **DF**. *om.* **Ea** | ab is **M** 16 sonum **M***Ber.*(*C*). somn- *rv.* summum *B* 17 diligentis **Fd** | bibendi **M***v.* -dum **FEa** 18 ciceronem **MDFd***v*(*J*). -ni **Ea***H.* -nis **z** 19 agrippa **M**. *om.* **Eaz** | a *om.* **M**. ac **F**[1]**z** | sciphum **a**. -pum **F**

inpactum. etenim haec sunt ebrietatis opera. sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero voluit interfectori patris sui
148 M. Antonio. is enim ante eum avidissime adprehenderat hanc palmam edito etiam volumine de sua ebrietate, quo patrocinari sibi ausus adprobavit plane, ut equidem ar- 5 bitror, quanta mala per temulentiam terrarum orbi intulisset. exiguo tempore ante proelium Actiacum id volumen evomuit, quo facile intellegatur ebrius iam sanguine civium et tanto magis eum sitiens. namque et haec necessitas vitium comitatur, ut bibendi consuetudo augeat aviditatem, scitumque 10 est Scytharum legati, quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos.

149 (29) Est et occidentis populis sua ebrietas fruge madida, pluribus modis per Gallias Hispaniasque, nominibus aliis, sed ratione eadem. Hispaniae iam et vetustatem ferre 15 ea genera docuerunt. Aegyptus quoque e fruge sibi potus similes excogitavit, nullaque in parte mundi cessat ebrietas, meros quippe hauriunt tales sucos nec diluendo ut vina mitigant. at Hercules illic tellus fruges parere videbatur. heu mira vitiorum sollertia! inventum est quem ad modum 20 aquae quoque inebriarent.

150 Duo sunt liquores humanis corporibus gratissimi, intus vini, foris olei, arborum e genere ambo praecipui, sed olei necessarius; nec segniter in eo vita elaboravit. quanto tamen in potu ingeniosior fuerit, apparebit ad bibendum ge- 25

§ 148: cfr. Sen. ep. 83, 25. — § 149: Pl. XXII 164. Geop. VII 34, 1. Athen. X 447^a–c. IV 152^c. Hecataeus fr. 290 Mü. Diod. I 34, 10. V 26, 2. — § 150: Pl. XXII 114. (Geop. XV 7, 6).

1 adenim **M** 2 interfectoris (-res **F**[1]) **F** | patria (-ri **F**) sua **FEa** 3 inter eum **M** 4 palmam **F**. primam **M** 5 quod **MF**[1] | atrocinari tibi **M** 6 orbis **M** 7. 8 uolumine uomuit quod **M** 8 sanguinem **M** 13 est eo **M**[2]. et et **M**[1] | frugi **D**[2] | maddida **F** 15 aliud (*om.* sed) **M** | rationē **F** | uetustate **M** 16 et fruge **Fd** | potu **M** 17 similis **F***S* 18 sucus nec diluenda **M** 19 patere **Fa**. parare **D**[2]*D* 21 aquae **M** (*luc. p. 100*) *D*. -ua *rv*. *cfr. XI 179* | inebriaret *va.D* 22 grauissimi **Fa** 24 in eo uita **M***J*. uita in eo *rv* 25 fuerit **MD**[2]*J*. *om. rv*

neribus centum octoginta quinque, si species vero aestimentur, paene duplici numero excogitatis tantoque paucioribus olei, de quo sequenti volumine dicemus.

C. PLINI SECVNDI
5 # NATVRALIS HISTORIAE
LIBER XV

---

1. (1) Oleam Theophrastus e celeberrimis Graecorum auctoribus urbis Romae anno circiter CCCCXL negavit nisi intra XXXX passuum ab mari nasci, Fenestella 1
10 vero omnino non fuisse in Italia Hispaniaque aut Africa Tarquinio Prisco regnante, ab annis populi Romani CLXXIII, quae nunc pervenit trans Alpis quoque et in Gallias Hispaniasque medias. urbis quidem anno DV Appio Claudio 2 Caeci nepote L. Iunio cos. olei librae duodenae *den*is assibus
15 veniere, et mox anno DCLXXX M. Seius L. F. aedilis curulis olei denas libras singulis assibus praestitit populo Romano per totum annum. minus ea miretur qui sciat post 3 annos XXII Cn. Pompeio III cos. oleum provinciis Italiam misisse. Hesiodus quoque, in primis culturam agrorum

---

§ 1: Th. VI 2, 4 extr. (Pl. XXI 57. XIII 101. XVI 144. XIX 32). cfr. Col. V 8, 5. — Fenest. fr. 7 Pet. — § 2: (15) cfr. Pl. XVIII 16. Cic. de off. II 58.

---

1 centum octoginta quinque **M** *J.* CLXXXXV **F**[2]**Ea** *v.* CLXXX **DF**[1]**dT** 3 in sequenti **E**(?) *va. D*
LIB. XV 7 oliuam **M** 9 a mari *va. S* 10 que *del.* **D**[2]*va. S.* quae **D**[1]**F** | aut **MD**[2]**dT** *S. om. r.* atque *v* 11 CLXXIII **MdT** *Brot.* CLXXXIII *rv* 13 anno *om.* **M** | apio **FEa** 14 I (*pro* L) **Fda** | duodenae **MEadv**. due dene **D**[1]**FG**. duae denis **D**[2]*D* | denis *ego. om. ll. v. cfr. luc. p. 132. n. luc. p. 64 n. 24* 15 seiu f **Ea**. sergius **z**. Seruius *va. G* | I. f. **F**. if **Ea**. T. F. *va. G* | edilis (-li **Ea**) corilis **FEa** 18 pompeio **Mdz** *J.* -pei *r S.* -peii *v* | III (*Pighius*) *H.* ter **M**. IIII *rv* | consulatu *va. J* | eleum **M** 19 hesiodos **M** | culturam **M** *D.* -tum *rv*

docendam arbitratus vitam, negavit oleae satorem fructum
ex ea percepisse quemquam: tam tarda tunc res erat. at
nunc etiam in plantariis ferunt, translatarumque altero anno
decerpuntur bacae. (2) Fabianus negat provenire in fri-
gidissimis ole*a*m neque in calidissimis. 5
4 Genera earum tria dixit Vergilius, orchites et radios
et posias, nec desiderare rastros aut falces ullamve curam.
sine dubio et in *i*is solum maxime caelumque refert. verum
tamen et tondentur, cum et vites, atque etiam interradi
5 gaudent. consequens earum vindemia est arsque vel maior 10
olei musta temperandi. ex eadem quippe oliva differunt
suci. primum omnium cruda *dat* atque nondum inchoatae
maturitatis; hoc sapore praestantissimum. quin et ex eo
prima unda preli lautissima ac deinde per deminutiones,
sive in sportis prematur sive, ut nuper inventum est, exili- 15
6 bus regulis pede incluso. quanto maturior baca, tanto pin-
guior sucus minusque gratus. optima autem aetas ad decer-
pendum inter copiam bonitatemque incipiente baca nigrescere,
cum vocant druppas, Graeci vero drypetidas. cetero distat

---

§ 3: (4) Col V 8, 2. 5. — § 4: Verg. G II 86. Cato 6, 1. Varro I 24, 1. (LL V 108). Col. V 8, 3. Isid. XVII 7, 63. 64. 66. — Verg. G II 420 sq. — § 5: (10) Th. C VI 8, 3. Col. XII 52, 1. 2. (54, 1). Pallad. XII 4, 1. — (15) cfr. Col. XII 52, 10. — § 6: Col. XI 2, 83. XII 52, 9. Geop. IX 17, 1. — (19) Athen. II 56[a]. Th. C II 8, 2. VI 8, 4.

---

2 ea *om.* **M** | quamquam **F**[1]**Ea** | tam *om.* **Ea** 3 feruntque (*om.* translatarum) **M**[1]. ferunt *C* 4 decerpum turbacae **F**. -ptum urbanae **Ea** 5 oleam — calidissimis *om.* **M** | oleam (**DG**?) *v.* -eum **FEa** 6 orcites **M**. -chades **D**[2]. *cfr. § 20. 21* 7 posias *ll.v*(*S*). pausias **D**[2]*Verc. cfr. § 13* | flaces **F**[1]. falices **Ea**. falcem *va.H* | ue *ll.G.* aut *v* 8 is **MFd**. his **Ea***S* | referi **F**[1]. -rri **F**[2]**Ea**
9 utque **FE**. utiq; **a** 11 olei **MDGdT***H*(*J*). oleo **FEa**. -eo quam *v.* -eum quam *C*(*S*) 12 ſcruda **F**[1]. e cruda *L* | dat *Müller em. III p. 3. om. ll.v* | quae (*pro* atque) *Müller ib.*
13 habet (*pro* hoc) *D* | *an* ex ea? 14 lautissima **M***J*. laudat- *rv* | diminutiones **a***va.S* 15 in sportis — siue **MD**[2]*S*. *om. rv* 18 bani crescere **FEa** 19 cum (qum **D**[1]) *ll.J.* quam **D**[2]*S.* nostri *v* | drypetidas *S.* petiadas **M**. drypeditas (try- **a**) *r.* -etas *v* 19. 513, 1 distat tum *ego.* -tat u **M**. -tant an *r.* -tat an *v.* -tat utrum *Mone. cfr. n. luc. p. 49*

tum, maturitas illa in torcularibus fiat an ramis, rigua fuerit arbor an suo tantum baca suco nihilque aliud quam rores caeli biberit.

2. (3) Vetustas oleo taedium adfert, non item ut vino, 7
5 plurimumque aetatis annuo est, provida, si libeat intellegere, natura, quippe temulentiae nascentibus vinis uti necesse non est, quin immo invitat ad servandum blanda inveterati caries: oleo noluit parci fecitque ea necessitate promiscuum et vulgo. principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia e 8
10 toto orbe, maxime agro Venafrano eiusque parte quae Licinianum fundit oleum, unde et Liciniae gloria praecipua olivae. unguenta hanc palmam dedere accommodato ipsis odore, dedit et palatum delicatiore sententia; de cetero bacas Liciniae nulla avis adpetit. relicum certamen inter Histriae
15 terram et Baeticae par est. cetero fere vicina bonitas provinciis excepto Africae frugifero solo: Cereri id totum natura concessit, oleum ac vinum non invidit tantum satisque gloriae in messibus fecit. reliqua erroris plena, quem in nulla parte vitae numerosiorem esse docebimus. 10. 14. 15

20 **3.** Oliva constat nucleo, oleo, carne, amurca. sanies 9

§ 8: (10) Varro I 2, 6. Strabo V 238. Hor. od. II 6, 16; sat. II 4, 69. 8, 45. Martial. XIII 101. — (11) Cato 6, 2. Col. V 8, 3. 4. Isid. XVII 7, 65. — (14) Strabo V 238. III 144 med. Martial. XII 63, 2. Paus. X 22, 19. Lucian. navig. 23. cfr. Col. V 8, 5. Pl. XVII 31. 93. — § 9. 10: (20. 514, 1) Varro I 64. Diosc. I 140. Isid. XVII 7, 69.

2 an suo **M***v*. hanc suo *r* 5 anno **Mz***va.G* 7 interueterati **FEa** 8 ///eo **E**[2] | fecitque ueterati ea **Ea**. -ratica **z**. -ratum ea *va.G* 9 e *om.* **Ea***va.J* 10 uenafrano **M***v*. ue (*om.* **Ea**) afrano *r* | licino anū **F**[1]. luciniarū **Ea** 11 lucinię **a** 12 accomodatu . . odorē **Ea** 13 delicatiorem **E**[1]**z** 14 historiae **F** 15 beticae **F**[2]**Ea**. -iae **F**[1] | par est **M***v*. parē **a**. -rem (-trem **F**[1]) *r* | cetero fere **M***J*. -ro (-rum **Ea**) fert *r*. *om. v* 16 cereri **M***G*. -ris **E**. ceteris **az***v*. -ri **DFG** | id totum *ego*. totum **M***J*. totum id *rv*(*D*) 17 non *ll.v*(*G*). *del. B*. (tantum non *coni. S. cfr. § 17 et XIV 14. 120. XVII 20*) 18 plena erroris **d***J*. erro **M** 19 uitae *om.* **M** | edomus **M**. docuimus *J coll. V 3 sq.* 20 oliua constat **M***J*. -uae (-ue **DF**[1]**G**) constant (-trant **F**) *rv*

haec est eius amara; fit ex aquis, ideo siccitatibus minima, riguis copiosa. suus quidem olivae sucus oleum est, idque praecipue ex inmaturis intellegitur, sicut *in* omphacio do- 12,130 cuimus. augetur oleum ab arcturi exortu in a. d. XVI kal. Oct., postea nuclei increscunt et caro. *t*um si etiam copiosi 5 imbres accessere, vitiatur oleum in amurcam. huius color olivam cogit nigrescere, ideoque incipiente nigritia minimum 10 amurcae, ante eam nihil est. error hominum falsus existimantium maturitatis initium quod est vitii proximum, deinde quod oleum crescere olivae carne arbitra*nt*ur, cum sucus 10 omnis in corpus abeat lignumque intus grandescat. ergo tum maxime rigantur; quod ubi cura multisve imbribus accidit, oleum absumitur nisi consecuta serenitate quae corpus extenuet. omnino enim, ut Theophrasto placet, et olei causa calor est, quare in torcularibus etiam ac cellis multo 15 11 igni quaeritur. tertia est culpa in parsimonia, quoniam propter inpendium decerpendi expectatur ut decidant olivae. qui medium temperamentum in hoc servant, perticis decutiunt cum iniuria arborum sequentisque anni damno. quippe olivantibus lex antiquissima fuit: oleam ne stringito 20 12 neve verberato. qui cautissime agunt, harundine levi ictu

§ 9. 10: (4) Th. C I 19, 3. 5. (VI 8, 1. 5). — (14) Th. ib. 4. — Cato 65. Col. I 6, 18. — § 11: Th. ib. 4. C I 20, 3. — (20) Cato 144. Col. XII 52, 9. Geop. IX 17, 6. — § 12: Varro I 55, 2. 3. Geop. ib.

1 minimi **M**. -me **F**[1]   3 intellegitur **M***J*. -imus *rv* | in *ego. om. ll.* de *v. cfr. § 29. 39. 43. 94. 95. 105. IX 78. 106. 141 al.*   4 ab **M***v*(*J*). ad *rH*(*D*) | exortu *v*(*J*). -tum *ll.H*(*D*) | in a. d. **M***J*. in ad **DFG**. /// ad **d**. ad **Ea***v*. *del. G.* a. d. *H*(*D*)
5 tum *ego luc. p. 128.* cum *ll.va.D* | si etiam **M***D*. siti et **Ea**. sici & *r*. sitienti *v*   5. 6 copiosi imbres *ego l.l.* copiosiores **M**. imbres copiosi *rva.D*   7 in imum **Ea**   8 est *ego* (*et dist.*). et *ll.v. cfr. § 14. 15*   10 arbitrantur *v*. -amur *ll.S*
11 habeat **FdEa**   12 multisue **GT**(*P*)*Brot*. -ti siue **DF**. -ta siue **Ea***v*   14 et *ll.S. om.* **dT**. est *v*   15 calor est **dT***J*. -ores **DG***S*. -oris **F**. -or **Ea***v* | et in **Dd***va.D* | ac **D**[2]*D*. a **D**[1]**FGd**. in **Ea***v* | macellis *va.B*   16 paſſimonia **F**. parci- *SJ*
17 decidant **D**[2]*D*. -at *rv* | oliuae **DFd***D*. -ue **G**. -ua **Ea***v*
20 stringito **d***v*. instr- **D**[2]. sir- *r*   21 harundinem **DFG**

nec adversos percutiunt ramos. sic quoque alternare fructus cogitur decussis germinibus, nec minus si expectetur ut cada*nt*; haerendo enim ultra suum tempus absumunt venientibus alimentum et detinent locum. argumentum est
5 quod nisi ante favonium collectae novas vires resumunt et difficilius cadunt.

(4) Prima*e* ergo ab autumno colliguntur vitio oper*ae*, 13 non naturae, posia cui plurimum carnis, mox orchites cui olei, post radi*us*. has enim ocissime occupatas, quia sunt
10 tenerrimae, amurca cogit decidere. differuntur vero etiam in Martium mensem callosae, contra umorem pugnaces ob idque minimae, Licinia, Cominia, Contia, Sergia, quam Sabini regiam vocant, non ante favonii adflatum nigrescent*e*s, hoc est a. d. VI id. Feb. tunc arbitrantur eas maturescere, 14
15 et quoniam probatissimum ex *i*is fiat oleum, accedere etiam ratio pravitati videtur feruntque frigore austeritatem fieri, sicut copiam maturitate, cum sit illa bonitas non temporis, sed generis tarde putrescentium in amurcam. similis error collectam servandi in tabulatis nec prius quam sudet pre-
20 mendi, cum omni mora oleum decrescat, amurca augeatur. itaque vulgo non amplius senas libras singulis modiis exprimi dicunt. amurcae mensuram nemo agit, quanto ea copiosior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. om- 15 nino invictus error et publicus tumore olivae crescere oleum

---

§ 13: cfr. Varro I 24, 1. 2. Col. V 8, 3. 4. 6. — § 14: (18) Cato 64. (Col. XII 52, 18. 19). — § 15: Th. C VI 8, 5. 3. (H II 2, 12).

---

2 si/// **E***v*. sit **a**. sic *r* 3 cadant *ego*. -at *ll.v* 4 et **D**[2]*v*(*D*). ut *rS* 7 primae *ego n. luc. p. 21.* (*cfr.* has *v. 9*). prima *ll.G*. -mum *v* | colligitur *v* | operae *G*. -re *ll.v* 8 natura **Ea***va.G* | posia (a *in ras.*) cui **d**[2]*v*(*S*). possia cui **D**[1]**FG**. posse ac ui **Ea**. pausia cui **D**[2]*Verc.* (*passim*) 9 radius *G*. -ios *v*. -ias (*et ad marg.* regiae) **D**[2]. regias *r* | occupatos **F**[1]. -pat estas (aestas *v*) **Ea***va.G*(*S*) 10 differentur **D**[1]**FG** 12 minime **FEa** | cuminia **DFG** 13 nigrescentes *v*. -tis *ll.D* 15 his *ll.D* 16 austeritatem **M***D*. sterili- *r*. *cfr. luc. p. 102* 17 maturitate *v*. -atem *ll* 20 hora **Ea***va.G* 24 inuictus **M***J*. in uictu (uita *v*) *rv* | et *ll.D*. est *v* | tumor **M**

existimandi, cum praesertim nec magnitudine copiam olei constare indicio sint quae regiae vocantur, ab aliis maiorinae, ab aliis babbiae, grandissimae alioqui, minimo suco. et in Aegypto carnosissimis olei exiguum, Decapoli vero Syriae perquam parvae, nec cappari maiores, carne tamen com- 5
16 mendantur. quam ob causam Italicis transmarinae praeferuntur in cibis, cum oleo vincantur, et in ipsa Italia ceteris Picenae et Sidicinae. sale illae privatim condiuntur et ut reliquae amurca sapave, nec non aliquae oleo suo et sine arcessita commendatione purae innatant, col*y*mbades. fran- 10 guntur eaedem herbarumque viridium sapore condiuntur. fiunt et praecoques ferventi aqua perfusae quamlibeat inmaturae; mirumque dulcem sucum olivas bibere et alieno
17 sapore infici. purpureae sunt et in *i*is, ut uvis, in nigrum colorem transeuntibus posiis. sunt et superbae praeter iam 15 dicta genera. sunt et praedulces, per se tantum siccatae uvisque passis dulciores, admodum rarae in Africa et circa
18 Emeritam Lusitaniae. oleum ipsum sale vindicatur a pinguitudinis vitio. cortice oleae conciso odorem accipit. medicatio alia*s* ut vino; palati gratia nulla est nec tam nume- 20

---

§ 15: (4) Th. C VI 8, 7. — § 16: (7. 8) Martial. I 43, 8. V 78, 19. — (8) Col. XII 49, 3. 50, 1—3. 51, 2. Geop. IX 28, 1. — (9) Col. XII 49, 8. 50, 5. Pallad. XII 22. Athen. IV 133ª. Geop. IX 33, 3. Isid. XVII 7, 67 extr. — (11) Col. XII 49, 2. 5.

---

1 existimantium (*om.* cum) **Ea***va.J* | nec **M***J.* cum *rv* | magnitudinem **M** 2 non constare *va.J* | ab *om.* **Ea** | maiorinae **M***G.* -na et *r.* -nae et *v* 3 ab i **M** | babbiae **M***J.* bambiae *rv.* phauliae *B e Th.* | gratissimae **E**[1] | *dist. ego luc. p. 37 n. 21* 5 cappari **M***v.* capari **d.** appari (apa- **E**) *r* 7 olei **M.** ul/// **F**[1] 8 primum *G*[2] | condiuntur **MD**[2]*v*(*J*). -iantur *rS* 9 reliqua **DFG** | et *ll.v*(*S*). *del. B*(*J*) 10 arcessita **M***Brot.* accers- *B.* arcesita **F.** arte sita (sua *v*) **Ea***v* 10 columbades **M.** colim- **FEa***Ven.* 11 eadem **F**[1]**Ea** 12 praecoques **M.** -oces *rv. cfr. n. luc. p. 54* | quamlibeat **M***J.* -bet *rv*
14 et *om.* **M***J* | in his (is **M**) ut (& **F**[1]) **MDFGd***G.* his ut **Ea***B.* in iis et in *v* 15 possis **M.** pausiis **D**[2]. posiae (paus- *Verc.*) **Ea***va.S* 18 pinguidinis **E**[1]. -uedinis **az** 19 concise **E.** -se **az***va.B* | medicatio (-ita- **M**) *ll.v*(*S*). -cati *B* 20 alias *B.* alia (-io **F**[1]) *v*(*S*)

rosa differentia: tribus ut plurimum bonitatibus distat. odor in tenui argutior, et is tamen etiam in optimo brevis.

4. (5) Oleo natura tepefacere corpus et contra algores munire, eidem fervores capitis refrigerare. usum eius ad luxuriam vertere Graeci, vitiorum omnium genitores, in gymnasiis publicando: notum est magistratus honoris eius octogenis sestertiis strigmenta olei vendidisse. oleae honorem Romana maiestas magnum perhibuit turmas equitum idibus Iuliis ea coronando, item minoribus triumphis ovantes. Athenae quoque victores olea coronant, Graecia oleastro Olympiae. 19

5. (6) Nunc dicentur Catonis placita de olivis. in calido et pingui solo radium maiorem, Sallentinam, orchitem, posiam, Sergianam, Cominianam, albiceram seri iubet adicitque singulari prudentia: quam earum in iis locis optimam esse dicent, in frigido autem et macro Liciniam. pingui enim aut ferventi vitiari eius oleum arboremque ipsa fertilitate consumi, musco praeterea et rubore infestari. spectare oliveta in favonium loco exposito solibus censet, 20 21

§ 18: (2) cfr. Col. XII 51, 3. — § 19: Diosc. I 30. cfr. Pl. XXIII 80—82. — (6) Pl. XXVIII 50. (Varro I 55, 4). — (8) Dion. Hal. VI 13 p. med. — (9) Paul. Festi 192, 4. (cfr. Verg. G III 21. Pl. infra 125). — (10) Paus. I 27, 2. V 15, 3. Lucian. Anachars. 9. Geop. IX 1, 4. — § 20. 21: Cato 6, 1. 2. (Varro I 24, 1. 2).

1 bonitatis **Ea** *Ven.* 2 his **F**[2] | optimo **M***G*. -me **DFG**. -ma **Eazv** 4. 5 adiunxerim uerteres **M** 8 praebuit **E**(?) *va.S* 9 ea *ego.* ex ea (er **M**) *ll.v* 10 graecia **M***J*. -ci *rS*. -ci uero *v* 13 concalido **M**. caldo *Cato* | sallentinam **M***J*. sale- *rv* | orcitem **MF** *Cato. cfr. § 4* 14 pusiam **F**. poseam *Cato* | sergianam **M** *Cato v.* segreg- *r* | cominianam **M***v*(*J*). comm- **FE**[2]**a**. comminiam **E**[1]. Comi- *S*. Colminianam *Cato*. -miniam *Varro* | albiteram **M**. -icerem *Cato* 15 *dist. ego* | in iis **M** *Cato B*(*J*). in his **D**[2]. infimis **D**[1]*v*. in finis (-nes **Ea**) *r*. in finitimis *G*. in fingulis **d**[2]**T**(*P*)*S* 16 dicent *Cato*. -cens **M**. -cunt **Ea**. -cant *rv* 17 (*om.* enim) autem **E**. -tem et **a** | uitiari eius **MD**[2]**d**[2] *in ras.* *v*(*J*). -iari eris **F**[2]**G**. -iari///is **D**[1]. -i/////ris **F**[1]. -iaberis **Ea**. -iari *S* | ipsa **M**. -am *rv. cfr. n. luc. p. 52* 18 fertilitatē **F** | musco **MD**[2]*v*. -co eo **D**[1](?). mus eo *r* | et *ll.v*(*D*). *om. Bas.* | rubore **M***D*. rob- *rv*. rubro *B e Cat.*

nec alio ullo modo laudat. **6.** condi olivas optime orchites et posias, vel virides in muria vel fractas in lentisco. oleum quam acerbissima oliva optimum fieri. cetero quam primum e terra colligendam, si inquinata sit, lavandam; siccari triduo satis esse. si gelent frigora, quarto die premendam; 5 hanc et sale aspergi. oleum in tabulato minui deteriusque fieri, item in amurca et fracibus — hae sunt carnes et inde 22 faeces —; quare saepius die capulandum, praeterea concha et in plumbeas cortinas; aere vitiari. ferventibus omnia ea fieri clausisque torcularibus et quam minime ventilatis, ideo 10 nec ligna ibi caedi oportere — qua de causa e nucleis ipsarum ignis aptissimus —; ex cortinis in labra fundendum, ut fraces et amurca linquantur. ob id crebrius vasa mutanda, fiscinas spongia tergendas, ut quam maxime pura 23 sinceritas constet. postea inventum ut lavarentur utique 15 ferventi aqua, protinus prelo subicerentur solidae — ita enim amurca exprimitur —, mox trapetis fractae premerentur iterum. premi plus quam centenos modios non probant: factus vocatur; quod vero post molam primum ex-

§ 21: (1) Cato 7, 4. — (3) ib. 65, 1. 2. — (6) ib. 64, 2. — § 22: Cato 64, 2. 67, 1. 66. 65, 2. 66 init. 67, 1. — (12) ib. 66 extr. 67, 2. — § 23: (15. 16) cfr. Col. XII 52, 21. Geop. IX 17, 5. — (18) cfr. Varro I 24, 3.

1 orcites **M**. archithes **F** 2 factas **M**. frictas *J* | lentesco **F**. -tisca **M** 3 aceruissima **F**. -mum **Ea**(*va.B*) | diua **F**. diu **Eaz***va.G* 4 colligenda **MEaz** | lauanda **Eaz** 5 premenda **Eaz** 6 has **Ea** | salem **M** | minuit **M** 7 et *om.* **Ea** | fragibus (-ilius **a**) **FEa**. fla- *va.B* 8 in die **dT***S* | decapulandum *va.(P)H* | concha *Müller em. III p. 5 e Cat.* concham **M**. -as *rv.* in conchas *G* 9 et in **Md**. et *rv* | scortinas **M** | ferentibus **M** 10 uentilatos **FEa** 11 causas **M** 11. 12 *dist. Müller em. III p. 4* 12 & (*pro* ex) **FEa**. et e *va.S* 13 fraces **M** *B e Cat.* feces *r.* faec- *v* | linquantur **M***D*. liq- *r.* -uentur *v* | solide ob id **Eas***S.* (*cfr. v. 16*) | una **M** | mundanda *va.(P)H* 14 spongeat **F** | tergenda **FEa** 16 prelo **a***H*. praelo **M***v*. -los **F**. proelo **E** 17 & prę̨mitur **F** | premuntur **Ea** 18 *dist. (P)H* 19 factuus **M**. fractus **D**[2]. fruct- *va.B. item infra* | uocantur **F**[1] | prę̨ molam **F** | expressum **M***D*. exce- **d**[2]**T**. *om. rv*

pressum est, flos. factus tres gemino foro a quaternis
hominibus nocte et die premi iustum est.

7. (7) Non erat tum ficticium oleum, ideoque arbitror 24
de eo nihil a Catone dictum. nunc eius genera plura, pri-
5 mumque persequemur ea quae ex arboribus fiunt, et inter
illas ante omnes ex oleastro. tenue id multoque amarius
quam oleae et tantum ad medicamenta utile. simillimum
huic est ex chamel*a*ea, frutice saxoso, non altiore palmo,
foliis oleastri bacisque. proximum fit e cici, arbore in 25
10 Aegypto copiosa (alii crotonem, alii sibi, alii sesamon sil-
vestre eam appellant), ibique, non pridem et in Hispania,
repente provenit altitudine oleae, caule ferulaceo, folio viti-
um, semine uvarum gracilium pallidarumque. nostri eam
ricinum vocant a similitudine seminis. coquitur id in aqua,
15 innatansque oleum tollitur. at in Aegypto, ubi abundat,
sine igni et aqua sale adspersum exprimitur, cibis foedum,
lucernis exile. am*y*gdalinum, quod aliqui neopum vocant, 26

---

§ 24: (6. 7) Pl. XXIII 77. Diosc. I 31. 139. — (8) Pl. XXIV 133. — § 25: Pl. XVI 85. XXIII 84. Herod. II 94. Diosc. IV 161. I 38. — § 26: Diosc. I 39. Pl. XXIII 85.

---

1 tres *ll.v*(*H*). ter *B* | gemini **F**^{2}. -nos *B*. germini *v* | foro **MDdT***H*. fero *r*. fere *B*. foros *v* 2 ac *va.S* 3 tunc **E***S* | ficticium **M***H*. fact- *v*. tict- **Ea**. tinctitium *r* 4 de eo *om.* **Ea***va.H* 7 oleo **F**^{1}. molesta **M** | et *om.* **Ea***va.J.* ac **F**^{1}. ad **F**^{2} | tantum *om.* **a** | medicamenta **M***J*. -tum *rv* | utre **M**. ut//// **F**^{1} 8 chamelaea *G*. -lea **MEa**. ame- **DFG** 9 oleastribus acuque **M** | e *ego*. et **F**^{1}**d**. et e *rv* | fici **Ea** 10 ſcrotonem **FEa***va.B* | sibi **MDFG***J*. sybi **dT**. siue **Ea**. sili (*Salm.*) *S coll. Diosc. IV 161* céceλι. trixin *C e Diosc. ib.* rhibin *v* | sexamon **FEa** | siluestrę **E**. -rem **M***D* 11 ea **F**. *om.* **Ea***va.J* | et in **M***v*. ex in **Eaz**. ex *r* | hispenie **F**^{1}. -pania e **F**^{2}. -niae **z**
12 sponte *coni. Dal.* 13. 14 emacinium **M** 14 uocant *om.* **Ea** | cocitur **M** 15 tollitur adepta (-empta **M**^{2}) ubi **M**
16 sine *om.* **M** | igne **M***C* | tale **M** | *an* asperso (*sc.* semini)?
17 exile *ll.v*(*J*). utile *C e Diosc. et Herod., at cfr. XXIII 84.* (*an* uix utile?) | amugdalinum **M**.. amig- *r* | alii qui **Ea** | neopum **MD**^{2}**d**^{2}**Ea***v*(*J*). nopum *r*. netopum *vel* metopium *B e XIII 8 et Diosc.*

ex amaris nucibus arefactis et in offam contusis adspers*a*m
aqua iterumque tusis exprimitur. fit et lauru admixto
drupparum oleo, quidamque e bacis exprimunt tantum, alii
foliis modo, aliqui folio et cortice bacarum, nec non styra-
cem addunt aliosque odores; optima laurus ad id latifolia, 5
27 silvestris, nigris bacis. simile est et e myrto nigra, et haec
latifolia melior. tunduntur bacae adspersae calida aqua,
mox decoquuntur. alii foliorum mollissima decoquunt in
oleo et exprimunt, alii deiecta ea in oleum prius sole ma-
turant. eadem ratio et in sativa myrto, sed praefertur sil- 10
vestris minore semine, quam quidam oxymyrsinen, alii
*ch*amaemyrsine*n* vocant, aliqui acoron a similitudine; est
28 enim brevis, fruticosa. fit et e citro, cupresso, nucibus
iuglandi*bus* quod caryinum vocant, malis, cedro quod pisse-
laeon, e grano quoque Cnidio purgato semine et tunso, item 15
lentisco. nam cyprinum et e glande Aegyptia ut fieret odo-
12, 100. 109 rum causa dictum est. Indi e castaneis ac sesima atque

§ 26: (2) Diosc. I 49. Pl. ib. 86. Pallad. II 19. — § 27: Diosc. I 48. Pl. ib. 87. Pallad. II 17. — (12) Pl. ib. 88. 165. XXV 158. — § 28: Diosc. I 41. 105. Pl. XXIII 88. — (15) Diosc. I 43. 50. 65. 40. Pl. ib. 89. Pallad. II 20. — (17) Diosc. II 121. Pl. XVIII 96.

1 adspersam *ego.* -sum (-su **D**[2]) *ll.v.* -sis *C* 2 et e **Ea** *G* | lauri **F**[1]. -ro **Ea** *va.J* 3 drypparum **M** | *an* e *delendum?* | aliif **FEa** 4 cortici **M** *JD* (*an recte?*) 6 siluestris — 7 latifolia *om.* **Ea** | et e **M** *D*. e *v. om. r* | nitor (*pro* nigra) **M** 7 baca **Ea** | adspersae **M** *v*(*J*). -sa *rS* 8 alia **FEa** 11 oxymyrsine **DFG** | ali **M**[2]. uocant alii *va.S*(*J*) 12 chamaemyrsinen — ali **Eadz** *v. om. r* | camalemyrsine **Ea**. camemirs- **d** | uocant *om. va.S*(*J*) | aliqui *H.* alii qui **Ea**. aliqua **dT**. qu **F**[1]. qui *r.* alii *B.* quia *v. om.* **z** 12 acoron a *B e XXV 158.* a corona (-nae **M**. -nā **a**) *ll.* corone **dT**. -nae habet *v. om.* **z** | similitudinem **FEa** *va.B* 13 cipro **E**. cypro **az** 14 iuglandib. *v*(*D*). -ndis (iugul- **M**) *ll.J* (*sc.* arboris) | caryinon *v.* -rynum **M**. -rfinum *r* | malis cedri **Ea** *va.J. at cfr. XXIV 19. XVI 52* | bissileon **FEa**. cedrelaeon *va.H.* 15 ex *va.D* | gnidio **FEa** *va.S* | purgato semine *om.* **F** | tuso **Fa** *va.S* 16 nam **M**. nam et *rv* | e *om.* **MF** | grand **M** 17 inde e **Ea**. -di **M**. -di ex *va.D* | ac *ll.D.* et *v* | sesama *va.S*

oryza facere dicuntur, Ic*h*thyopha*g*i e piscibus. inopia cogit 29
aliquando luminum causa et e platani bacis fieri aqua et sale
maceratis. et oenanthinum fit; de ipsa oenanthe dictum est 12,132
in unguentis. gleucino mustum incoquitur vapore lento, ab
5 aliis sine igni circumdatis vinaceis diebus XXI bis singulis
permixtum, consumiturque mustum oleo. aliqui non sam*p*-
suc*h*um tantum admiscent, sed etiam pretiosiora odora-
menta, *ut* in gymnasiis quoque conditur odoribus, sed vilis-
simis. fit ex aspalatho, calamo, balsamo, iri, cardamomo, 30
10 meliloto, nardo Gallico, panace, sampsucho, helenio, cinna-
momi radice, omnium sucis in oleo maceratis expressisque.
sic et rhodinum e rosis, iuncinum e iunco, quod et rosaceo
simillimum, item hyoscyamo et lupinis, narcisso. plurimum
autem in Aegypto e raphani semine aut gramine herba quod
15 chortinon vocant, item e sesima et urtica quod cn*id*inum
appellant. e lilio et alibi fit sub diu sole, luna, pruina ma- 31
ceratum. suis herbis componunt inter Cappadociam et Gala-
tiam quod Selgiticum vocant, nervis admodum utile, sicut

§ 29: (4) Diosc. I 67. Pl. XXIII 91. Col. XII 53. — § 30: (12) Diosc. I 53. 16. — (13) Pl. XXIII 94. 95. Diosc. I 42. 63. 45. (Pl. XIX 79). 41. IV 92. (Pl. XXII 31). — § 31: Diosc. III 106. Pl. XXIII 95.

1 oryza **M***C*. oriza **D**²*v*. cor- *r* | ichthyophagi *v*. icthyophact **M**. icthiofaci **Ea**. ictbro- **F** | coicit **M** 2 et ę **F**. et **M** 3 *dist. Fels p. 14* | ut dictum *va.D* 4 inquoquitur **M** 5 XXI **M***J*. -II *rv* 6 aliqui **M***G*. alii qui **Ea**. alii *v*. alioqui *r* | sampsuchum *L*. samsucum **MF***v*. iam su- **Ea** 8 ut *ego*. ni **M**. nam *rH*. et *v* 9 ex **M**. et *r*. et ex *J*. et de *v* | aspalatho *B*. -phalato **M**. -phalto *v*. asflato **F**. asfalto **E**²**a**. -lso **E**¹ 10 meliloto **E***v*. melli- **a**. melioto **DFG**. metilito **M** 10 samsucho **F**. sampu- **M**. samsuco **Ea***va.L* 12 iunci **M**. *an* iuncis? 13 hiosciamo **E**. -ano **Fa** 14 herba *B*. -bae *ll.v*(*D*). -baue *J*. *cfr. XXIV 178*. (*an* graminis herbae?) 15 chortinon **M***B*. cort- *rv* | sesima *S*. -im **M**. sesama **Ea***v*(*C*). -mo d*Verc*. sesasamo **DFG** | cnidinum *B*(*S*). caseci- **M**. oneti- **Ea**. enecci- *r*. cneci- *G*. cnedi- *H*. agrosti- *v* 16 diuo **Ea***v*(*S*). dio *L* 18 selgiticum **M**²*G coll. XXIII 95*. segniti- **M**¹. seletiti- **Ea**. selti- *r*. Selgicum *S e Strab. XII 571*. Seleuci- *C*. seleuti- **sz***v*

in Italia Iguvini. e pice fit quod pissinum appellant, cum coquitur, velleribus supra halitum eius expansis atque ita expressis. probatum maxime e Bruttia; est enim pinguissima
32 et resinosissima. color oleo fulvus. sponte nascitur in Syriae maritimis quod el*a*eomeli vocant; manat ex arboribus pin- 5 gue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci, et hoc medicis. veteri quoque oleo usus est ad quaedam genera morborum; existimaturqu*e* et ebori vindicando a carie utile esse: certe simulacrum Saturni Romae intus oleo repletum est. 10

33 8. (8) Super omnia vero celebravit amurcam laudibus Cato. dolia olearia cadosque illa imbui, ne bibant oleum; amurca subigi areas terendis messibus, ut formicae rimaeque absint; quin et lutum parietum ac tectoria et pavimenta horreorum frumenti, vestiaria etiam contra teredines ac 15 noxia animalium amurca aspergi, semina frugum perfundi. morbis quadripedum, arborum quoque, illa medendum, effi-
34 caci ad ulcera interiora humani quoque oris. lora etiam et coria omnia et calceamina axesque decocta ungui atque aeramenta contra aeruginem colorisque gratia elegantioris 20 et totam supellectilem ligneam ac vasa fictilia, in quis ficum

---

§ 31: (1) Diosc. I 95. Pl. ib. 96 extr. — § 32: Diosc. I 37. Pl. ib. 96. Isid. XVII 7, 11. — (7) Diosc. I 30. Pl. ib. 82. — (8) Paus. V 11, 10. — § 33. 34: Cato 100. — 91. 129. — 128. — 98. — 96. 103. — 97. — 98. — 99. 101. — 130. — cfr. (13) Varro I 51, 1. Col. II 19, 1. Pl. XVIII 295. — (14) Col. I 6, 14. — (15. 16) Varro I 57, 1. Pl. XVIII 305. — (17) Col. VI 4, 4. II 14, 3. Varro I 55, 7. Pl. XXIII 75. 74. XVII 263.

---

1 Iguuini *H.* iguini **M***D.* eguu- *r.* e gummi *v* | pissinum **M***G*(*H*). pisinn- **F**. pisin- **Ea**. picin- *v*(*L*) 4 fuluo **M** 5 elaeomeli *B.* eleo- **FG***v.* oleo- *r* 6 taenuius **M**. tenuis *r* 8 que *ego luc. p. 126.* qui **M**. *om. rv* 9 oleom **F**[1]. oleum **F**[2] 11 amurca **M** | laudibus *om.* **Ea** 13 subigi **M***v.* -ici **FdEaz**. -iri **DG** | terrendis **F**[2]. terrun- **F**[1]. torren- **Ea** | formica **Ea** 15 uestiaria **M***J.* -rium (best- **D**[2]) *rv* 16 animalium **M***J.* -lia *rv* 17 quadrupedum **Ea***va.S* | efficace **M***D* 18 horis **E** 18. 19 ac coria **E***va.S* 19 calciamina **Ea***L* 20 coloris **M** 21 ut (*pro* in) **DFG**

aridam libeat adservare, aut si folia bacasque in virgis myrti aliudve quod genus simile. postremo ligna macerata amurca nullo fumi taedio ardere. oleam si lambendo capra lingua contigerit depaveritque primo germinatu, sterilescere auctor
5 est M. Varro. et hactenus de olea atque oleo.

9. (9) Reliqui arborum fructus vix specie figurave, non 35 modo saporibus sucisque totiens permixtis atque insitis, enumerari queunt.

10. Grandissimus pineis nucibus altissimeque suspen-
10 sus. intus exiles nucleos lacunatis includit toris, vestitos alia ferruginis tunica, mira naturae cura molliter semina conlocandi. harum genus alterum Tarentinae digitis fragili putamine aviumque furto in arbore. et tertium sappini e 36 picea sativa, nucleorum cute verius quam putamine adeo
15 molli, ut simul mandatur. quartum pitydia vocant e pinastris, singularis remedii adversus tussim in melle decoctis nucleis. Taurini ravicelos vocant. pinea corona victores apud Isth*m*um coronantur.

11. (10) His proxima amplitudine mala quae vocamus 37
20 cotonea et Graece cydonea, e Creta insula advecta. incur-

---

§ 34: (4. 5) Varro I 2, 19. Pl. VIII 204. XVII 237. — § 35: cfr. Pl. XXIII 142. Cato 48, 3. Col. XII 5, 2. Macrob. III 18, 14. — (12) Col. V 10, 14. Macrob. ib. 13. — § 36: cfr. Pl. XVI 61. (Col. XII 5, 2). — (15) Diosc. I 87. — (17) Plut. qu. conv. V 3, 675[e]. — § 37: Diosc. I 160. (Pl. XXIII 100). Ser. Samm. 435. Isid. XVII 7, 4. Cels. II 24.

---

1 aridum **E** | seruare **Ea** 3 nullo **D**[2]**T***J*. -lli *r*. -llius *v* | capta **F**. capara **E**[1] 4 germina tum **Ea** 6 fructuosis **M**. -tuus *D* 9 grandissimis **Ea***va.G* | piceis **M** | suspensis **Ea** *va.G* 10 includit **M***G*. -di *rv* 12 terentinae **Ea***H coll. Macrob.* Tarentinum *va.G* 13 aut (au **F**[2]) tumque fulto **F** | sappini e **MD**[2]*J*. -niae e *H*. appinie **D**[1]. -nię *r*. sapiniae e *G*. -neae e *L*. -neum e *B*. apinum *v* 15 mandantur **FE** *va.C*. mundentur **a** | pitydia **M***J*. -yida *B*. -yia *v*. pythidia *r* | pinastris **M***v*. -treis *r* 16 decoctis nucleis **M***J*. -tos nucleos *rv* 17 rauicelos **M**[2]*D*. araui- **M**[1]. aquicęlos (-celos **E***v*) *rv* | apu **F** | Isthmum *v*. isthum **a**. -tum **E**. histaurum **M**. istrum **D**[2]. sthum **D**[1]**FG** 20 graece **Mda**. -ci *rv* | cydonea **M***v*(*D*). -naea *J*. -nia *H*. cidonea **a**. -nia **E**. donea **F** | e **M**. & *r*. ex *v*

vatos trahunt ramos prohibentque crescere parentem. plura eorum genera: chrysomela incisuris distincta, colore ad aurum inclinato, qui candidior nostratia cognominat, odoris
38 praestantissimi. est et Neapolitanis suus honos. minora ex eodem genere strut*h*ea odoratius vibrant, serotino proventu, 5 praecoci vero mustea. strutheis autem cotonea insita suum genus fecere Mulvianum, quae sola ex iis vel cruda manduntur, iam et virorum salutatoriis cubiculis inclusa ac simulacris noctium consciis inposita. sunt praeterea parva silvestria, e strutheis odoratissima et in saepibus nascentia. 10
39 (11) Mala appellamus, quamquam diversi generis, Persica et granata, quae in Punicis arboribus novem generum
13, 112 dicta sunt. his acinus sub cortice intus, illis lignum in corpore. nec non et quaedam e piris libralia appellata amplitudinem sibi ponderis nomine adserunt. **12.** sed Persi- 15 corum palma duracinis. nationum habent cognomen Gallica
40 et Asiatica. post autumnum maturescunt Asiatica, aestate praecocia intra XXX annos reperta et primo denariis singula venu*m*data. supernatia e Sabinis veniunt, popularia undique. pomum innocuum expetitur aegris, pretiumque iam 20 singulis triceni nummi fuere, nullius maiore, quod miremur,

---

§ 37. 38: (2) Col. V 10, 19. (Cato 143, 3. Varro I 59, 1. Athen. III 81[a] sq. Th. II 2, 5). — § 39: Diosc. I 164. (Pl. XXIII 132). Col. X 410. — Macrob. III 19, 1. — (16) Col. X 411. 412. Pallad. XII 7, 4. 6. 8. Geop. X 13—15. Isid. XVII 7, 7. — § 40: (18) Diosc. I 165. Pallad. ib. Martial. XIII 46.

---

2 chrisomela **Ea**. chirso- **F** 3 quae *va.J.* quis *D* | candidiora *va.J* | cognominat **M***J*. -nata *rv*(*D*) 4 honor **FEa***va.G* | maiora *coni. Dal. e Diosc.* 5 struthea *C.* -ucta **M**. -utia *r*. -utea *v* 6 struteis **FEa***va.C* (*passim*) 7 mului **M** | iis **F***v*. his *rC* 8 iam **M***J*. omnia iam *rv*(*D*) | ex **FEa** | cubiculis **MD**[2]*D*. cubilis **D**[1]**FG**. -libus **Ea***v* | inclausa **FE** | ac **M***D*. *om. rv* 9 conciis **F**[1]. -ntiis **E** 10 e **M***v*(*D*). *om. rVen.* a *G* | et **M***D*. *om. rv* 11 diuersi generis **MD**[2]*Bas.* -ersi *r*. -ersim *v* 15 sipi **FEa** 17 asiatica (*alterum*) **D**[2]*D*. *om. rv*
19 uenumdata *H*. uenund- *ll.v* | supernatia e *v*. -tię **DFa**. -tie **E**. -tica e **G***D*

quia non aliud fugacius. longissima namque decerpto bidui mora est cogitque se venu*m*dari.

13. (12) Ingens postea turba prunorum: versicolori*a* *e* nigr*o* candican*t*, hordearia appellata a comitatu frug*i*s eius; 41
5 alia eodem colore seriora maioraque, asinina cognominata *a* vilitate. sunt *m*in*o*ra, a*t* laudatiora cerina atque purpurea, nec non ab externa gente Armeniaca, quae sola et odore commendantur. peculiaris inpudentia est nucibus insitorum, qu*a*e faciem parentis sucumque adoptionis exhibent, appel-
10 lata ab utroque nucipruna. et haec autem e*t* Persica et cerina ac silvestria ut uvae cadis condita usque ad alia nascentia aetatem sibi prorogant, reliquorum velo*c*itas cito mitescentium transvolat. nuper in Baetica malina appellari coeperunt malis insita et alia amygdalina amygdalis. his 42
15 intus in ligno nucleus amygdalae est, nec aliud pomum ingeniosius geminatum est. in peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, a Syriae Damasco cognominata, iam pridem in Italia nascentia, grandiore quamquam ligno et exiliore carne nec umquam in ruga*s* siccata, quoniam soles sui de- 43 13, 51
20 sunt. simul dici possunt populares eorum myxae, quae et ipsae nunc coeperunt Romae nasci insitae in sorvis.

---

§ 41: (6) Verg. B 2, 53. Col. X 404. XII 10, 4. — § 42: (11) Col. XII 10, 3. — § 43: Diosc. I 174. Col. X 404. Pallad. XII 7, 16. Athen. II 49[d]. Geop. X 39. — (20) Pallad. III 25, 32. (Pl. XIII 51. XVII 75).

---

1 fugatius **Ea**. ſagacius **F** | deſerpto **F**[1]. decerptio **D**[2]**Ea** 2 uenundari **D**[2]**a***va.H.* -ati *r* 3 uersicoloria *coni. S.* -lori **F**[2]**d**. -logri **F**[1]. -lor *rv* 4 e nigro candicant *ego.* nigra (gra **F**[1]) candicans **F**[1]**d***v*. -idans **DF**[2]**G**. -ida **Eaz***H.* (*loc. corr.*) | hordiaria **F** | fruges **FEa** 5 alio **F** 6 a *v. om. ll* | minora at *ego.* ac (et *v*) nigra ac *ll.v.* onychina ac *S coll. § 55 et Col. XII 10, 2. 3.* (*loc. corr.*) 8 peculiari **Eaz***SJ* | est *om.* **Ez***SJ* 9 que **FEa** | adoſtionis **F**[1]. aduſt- **F**[2] 10 et *v.* ex *ll* 11 ut uue **E**. utue **F** 12 uelocitas *v.* uoletias **Ea**. -entias **DFG** 13 trauolat **F** | pticam (pet- **E**[2]) malinam **E**. peticam marina **a** 16 geminatum *v.* germ- *ll* 19 rugas *C.* -ga *ll.v* 20 mixtę **Ea***va.Ber.* 21 insitae **Ea***v.* -ta *r* | in *om.* **Ea***va.D* | soruis **F**. -rbis *rv. cfr. § 61*

44 (13) In totum quidem Persica peregrina etiam Asiae Graeciaeque esse ex nomine ipso apparet atque e Perside advecta. sed pruna silvestria ubique nasci certum est, quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam, praesertim cum condenda demonstraret quaedam et silvestria. 5
45 nam Persicae arbores sero et cum difficultate transiere, ut quae in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto earum fuerat hospitium. falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni et poenarum causa ab regibus tralata in Aegyptum terra mitigata. id enim de Persea diligentiores tra- 10 dunt, quae in totum alia est, myxis rubentibus similis, nec
46 extra orientem nasci voluit. eam quoque eruditiores negaverunt ex Perside propter supplicia tralatam, sed a Perseo Memphi satam, et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem atavi sui. semper autem folia 15 habet et poma subnascentibus aliis. sed pruna quoque omnia post Catonem coepisse manifestum erit.

47 **14.** (14) Malorum plura sunt genera. de citreis cum
13,103 sua arbore diximus, Medica autem Graeci vocant patriae nomine. aeque peregrina sunt zizipha et tubures, quae 20 et ipsa non pridem venere in Italiam, haec ex Africa, illa ex Syria. Sex. Papinius, quem consulem vidimus, primus utraque attulit Divi Augusti novissimis temporibus in castris

---

§ 44: (3) cfr. Pl. XVII 96. (Cato 133, 2). Pl. XVIII 34. — § 45. 46: (7) Th. C II 3, 7. (Pl. XVI 111). — (8) Diosc. I 187. schol. Nic. alex. 101. (Pl. XIII 60). Col. X 405. Isid. XVII 7, 7. — § 47: (20) cfr. Pl. XXI 51. XVI 103. XVII 75. Col. IX 4, 3. XI 2, 11. 96. Pallad. V 4. II 25, 20. Martial. XIII 42. 43.

---

2 e **M**. & **Fd**. ex *rv* 5 condenda — 6 cum *om*. **M** 6 transiere **M***v*. -ire *r* 7 primus **M**. frimum **FG**. ////im- **D**^{1} | earum **DFG***v*. nili ear- **M**. ////iear- **E**. icar- **a** 8 cruciatu **Ea***v*. -ta **MF**^{1}. -to **F**^{2}**DG** 8. 9 in (uim **M**) persis **MD**^{2}*v*. inpressis *r* 9 ab **M***J*. a *rv* | tralata **F**^{2}*J*. *om*. **F**^{1}. transl- *rv*(*D*) 13 tralatum **F**^{1}. -ta **M**. translatam **Ea***va.J* 14 sada **M**^{1}. siada **M**^{2} | coronare **Fd**. -na **Ea** 17 est erit **E**^{1}. est *va.S* 18 de (di **D**^{2}) citreis **E**^{2}**D**^{2}*v*. de ceteris **M**. de cityreis **E**^{1}**a**. dicitur eis *r* 19 patria **Ea** 20 zizipa **MFd** | tubures **M***J*. tuberes (tupe- **F**) *r*. *cfr. p. 527, 2* 23 itaque **M**

sata, bacis similiora quam malis, sed aggeribus praecipue decora, quoniam et in tecta iam silvae scandunt. tuburum duo genera: candidum et a colore s*y*ricum dictum. paene 48 peregrina sunt in uno Italiae agro Veroniensi nascentia quae 5 lanata appellantur; lanugo ea obducit, strutheis quidem Persicisque plurima, iis tamen peculiare nomen dedit, nulla alia commendatione insignibus.

(15) Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cum con- 49 ditoribus suis aeternam propagaverint memoriam, tamquam 10 ob egregium aliquod in vita factum? nisi fallor, apparebit ex eo ingenium inserendi nihilque tam parvum esse quod non gloriam parere possit. ergo habent originem a Matio *C*estioque et Mallio, item Scaudio; quibus c*o*toneo insito ab Appio e Claudia gente Appiana sunt cognominata. odor 50 15 est *i*is cotoneorum, magnitudo qu*a*e Scaudianis, color rubens. ac ne quis *s*ic ambitum valuisse claritatis e familia putet, sunt et Sceptiana ab inventore libertino, insignia rotunditate. Cato adicit Quiri*ni*ana et quae tradit in doliis condi Scantiana. omnium autem nuperrime adoptata sunt 20 parva gratissimi saporis, quae Petisia nominantur. patrias

§ 48: (5) Verg. B 2, 51. — § 49—51: cfr. Col. V 10, 19. XII 47, 5. Macrob. III 19, 2. — (12) cfr. Athen. III 82[c]. (Isid. XVII 7, 3). — (13) Varro I 59, 1. (Cels. II 24. IV 26 med.). — (18) Cato 7, 3. 143, 3. — Varro ib.

1 ageribus **D**[1]**FG**. gener- **Ea** | praecipue **M***v*(*J*). -ua *rS* 2 et *om.* **MF**[1] | tuberum *va.J* 3 syricum (*coni. Dal.*) *H.* ser- *ll.v.* *cfr.* *§ 51. XXXV 30. 40* 4 ueronensi **F***ava.J.* ueneronensi **E**. *cfr. XIV 16. 67* 5 struthis **M**. -teis **F**[1]**Ea***va.C* 6 quae (*pro* que) **MF** | plurima iis **M**. -ma is **D**[1]**FG**. -ma his **D**[2]*G*. -ma//// **E**. -mis **a***v* 7 commendatio **F** | insignis **Ea**. -ni **z** 9 tamquam **Ea***v*. *om.* *r* 13 Cestioque (*coni. Dal.*) *S.* ge- *ll.v.* Se- *P e Col.* | Manlio *va.S* | scaudio **DFGdE**[2]**a***J.* scand- **E**[1]**s***H.* Claud- *v* | catoneo **FEa** 14 appio **Ea***v*. oppio (popio **F**[1]) *r* 15 iis *ego.* us **F**. his **Ea***v* | que (*pro* quae) **FEa***va.G* | scandianis **F**[1]**d***H.* sed aud- **Ea**. sed Claud- *v.* Claud- *G* 16 sic *ego.* ic **F**[1]. id *rv.* (*an* ita?) | ambitu *v* | e **E**[1]**asz***S.* et **DFGd***v*(*D*) | familiae (**DGd**?) *va.S*(*D*) 18 Quiriniana (*P*)*S* *e Cat.* quiriana *ll.v*(*J*) | doliis **Ea***v*. doloreis **F**[2]. cioreis **F**[1]

nobilitavere Amerina et Gra*e*cula. cetera e causis traxere
51 nomen: germanitatis cohaerentia gemella, numquam singula
in fetu, colore syrica, cognatione melapia, must*e*a a celeri-
tate mitescendi, quae nunc melimela dicuntur a sapore
melleo, orbiculata a figura orbis in rotunditatem circumacti 5
— haec in Epiro primum pr*o*venisse argumento sunt Graeci,
qui Epirotica vocant —, mammarum effigie orthomastia,
condi*c*ione castrati seminis quae spadonia appellant Belgae.
52 melofoliis folium unum, aliquando et geminum, erumpit e
latere medio. celerrime in rugas marcescunt pannucea. 10
stolide tument pulmonea. est quibusdam sanguineus colos
origine ex mori insi*t*u tracta. cunctis vero quae fuere a
sole partes rubent. sunt et parva gratia saporis atque etiam
acutiora odore silvestria. peculiare inproba*e* *i*is acerbitatis
convi*c*ium et vis tanta, ut aciem gladii pr*a*estringat. dat 15
*ali*is farina vilissimis nomen, quamquam primis adventu
decerpique properantibus.
53 **15.** (16) Eadem causa in p*i*ris taxatur superbiae cog-
nomine; parva haec, sed ocissima. *e* cunctis autem Crustu-

§ 50: (1) Cels. II 24. — (3. 4) Cato 7, 3. Varro ib. Cels. ib. Martial. I 43, 4. Athen. III 80[f]. Geop. X 20. Isid. XVII 7, 5. Pl. XXIII 104. — (6. 7) Diosc. I 162. — § 52: (10) Macrob. III 19, 2. — (14) Cels. IV 26 med. — § 53—56: Col. XII 10, 4. V 10, 18. Macrob. III 19, 6.

1 Amerina (*P*) *H*. dem- **E**. cam- *v*. temeriana (dem- **a**) *r* | graecula *v*. grac- *ll* 2 gemella *ego*. & gem- *ll.v* 3 colore *ll.D*. a col- *v*. coloris *G* | syrica **d**[2]**T***H*. -iaca **d**[1]. sirica *ll*. ser- *v* | cognatione *v*(*D*). -nes *ll*. -nis *G* | mustea *v*. -ta *ll* 6 puenisse *v*. pue- *ll* 6. 7 *dist. ego* 7 epitorica **Fa** | orthomastia (orto- **D**[2]) *H cum P*. -ica *v*. ortomasthia **D**[1]**d**. -sihia **FG**. -onias thia **Ea** 8 a conditione *ll.v* 11 stolide *ll.v*. *an* solide? | sanguineos **F**. -neis **E**[1] | color **Ea***va.S* 12 insitu *v*. in sinu *ll* 13 grati *va.G* 14 id peculiare *va.S* | inprobae iis *ego*. -batis **DFGT***S*. -bitatis **Ea** (*add.* et) *v* 15 conuitium **FEa***va.Bas.* | prestringunt **D**[2]. -ga **F**[1]. perstringat *va.S* 15. 16 dat aliis *ego*. datis *ll*. dat iis *S*. dat et **s**(*P*) *H*(*J*). Dacis *v* 16 farina *ll.v*(*P*)*H*. ferme *v* | *an* nomen, uilissimis? 18 pyris **FEa***va.C* (*passim*) 19 e *ego*. *om. ll.v* | Crustumina *va.H e Verg. et Col.*

mia gratissima, proxima *i*is Falerna potu, quoniam tanta vis suci abundat — lacte*re* hoc vocatur —, in *i*isque ali*a* colore nigro, dona Syriae. reliquorum nomina aliter in aliis at*q*ue aliis locis appellantur. sed confessis urbis vocabulis 54
5 auctores suos nobilitavere Decimiana et ex eo tractum quod Pseudodecimianum vocant, Do*la*belliana longissimi pediculi, Pomponiana cognomine mammosa, Liceriana, Seviana et quae ex iis nata sunt Turraniana, longitudine pediculi distantia, Favoniana rubra, paulo superbis maiora, Lateriana, Aniciana
10 postautumnalia, acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellantur quae maxime Tiberio principi placuere. colorantur magis sole grandescuntque, alioqui eadem essent quae Liceriana. patriae nomina habent serissima omnium Amerina, 55 Picentina, *Numan*tina, Alexandrina, Numi*di*ana, Graeca et in
15 iis Tarentina, Sig*ni*na, quae alii a colore testacea appellant, sicut onychina, purpurea, ab odore myrapia, laurea, nardina, tempore hord*e*aria, collo ampullacea, et Coriolana, Brut*ti*a gentilitatis, cucurbitina, acidula suci. incerta n*o*minum 56

§ 53: (1. 3) Verg. G II 88. Cels. II 24. Isid. XVII 7, 15. 67. Martial. V 78, 13. Iuven. 11, 73. — § 54: (7) cfr. Cels. ib. — (9) Cato 7, 4. Varro I 49, 3. — § 55: (14) Iuven. 11, 74. — (15) Cato ib. Cels. ib. et IV 26 med. Iuven. 11, 73. — (16) Geop. X 76, 11. — (18) Cato ib.

1 iis *v*. tis **F**. his **Ea***S* | a potu *v* 2 habundat **a**. -da **F** | lactere *ego*. -tem **DFG**. -ten **d**. -te **E***H*. -tea *v*. ut lac **a** | hoc uocetur **a**. haec uocantur *va.H* | iisque **DFG***C*. his quę **Ea***v*(*S*) | alia *C*. alii *ll.v*(*S*) 3 dona *ego*. -nai **DFG**. -nant **Ea***v*(*S*). -nantur *G*[2] 4 atoue **F**. -one **Ea** 6 speudodecimianum **E**. seudo- **F** | Dolabelliana (*P*)*G*[2]. dobe- (de be- **a**) *ll*. dolobe- *v* 7 Liceriana *v* (*cfr. v. 12*). -rniana *ll* | Seueriana *va.H* 8 his **Ea***S* | Turraniana *H*. tyrr- **E**. -nniana (thir- **a**. tyr- *v*) *rv* 9 frauoniana **F** | laeteriana **F** 12 alioquin **Ea** *va.H*(*S*) 13 Amerina (**DG**?) *v*. -iana **Ea**. amarina **F** 14 Numantina *v*. m minuta **DFG**. min- **Ea** | Numidiana *v*. -iniana *ll* | et *v*(*J*). et ēē (esset **Ea**) *ll.S* 15 is **DFG***D*. his **Ea***H* 15 Tarentina *v*. -tiniana **Ea**. -ini **DFG** | Signina *v*. signa *ll* | a *om*. **Ea** | colore testacea **D**[2]*v*. -or et (e **Ea**) stacea (statea **G**) *r* 17 a tempore *va.D* | hordiaria *ll.D* | collea **Ea**. a collo *va.G*(*H*) | Bruttia (*P*)*S*. bruta **Ea***H*. -tae *rv* 18 nominum *v*. num- *ll*

causa est barbaricis, Veneriis q*ua*e colorata dicunt, regiis q*ua*e minimo pediculo sessilia, patriciis, vocimis, viridibus oblongisque. praeterea dixit volema Vergilius a Catone sumpta, qui et sementiva et mustea nominat.

57 (17) Pars haec vitae iam pridem pervenit ad columen, 5 expertis cuncta hominibus, quippe cum Vergilius insitam nucibus arbutum, malis platanum, cerasis ulmum dicat. nec quicquam amplius excogitari potest; nullum certe pomum novum diu iam invenitur. neque omnia insita misceri fas est, sicut nec spinas inseri, quando fulgura piari non queunt 10 facile, quo*t*que genera insita fuerint, tot fulgura uno ictu fieri pronuntiatur.

58 Turbinatior piris figura. in iis serotina ad hiemes usque in matre pendent gelu maturescentia Graeca, ampullacea, laurea, sicut in malis Amerina, Scaudiana. conduntur vero 15 pira ut uvae ac totidem modis, neque aliud in cadis praeterquam pruna. e pomis proprietas piris q*ua*e vini, similiterque in aegris medentes cavent. e vino et aqua cocuntur atque pulmentari vicem inplent, quod non alia praeter cotonea ac struth*e*a. 20

---

§ 56: Verg. G II 88. Cato 7, 4. — § 57: Verg. G II 69 sq. cfr. Geop. X 76. — (11) Varro I 40, 5. cfr. Pl. XVII 124. — § 58: (15) Marcell. de med. 20, 7. — cfr. Cato 143, 3. Col. XII 10, 4. — (18) Pl. XXIII 115. — (19) cfr. Col. XII 14. Cels. II 24. 33 med.

---

1 quae *ego.* que *ll.* que quae *v* 2 que *ll.* que quae *va.G* | uoconiis *va.D* 5 uita etiam **F** | culmen *C* 7. 8 necquiquam **F** 8 excogitari **M***v.* -re *r* 9 insitu *coni. H* 10 fulgura **Ea***v.* -gurata **M**(?)*D.* -gora *r. cfr. index* | piari **M**(?). expi- *rB.* -irari *v. cfr. ind., II 92 et Fels p. 75* 11 quotque *B.* -odque **M.** -oque *rv* | fuerint **M**(?)*J.* -runt *rv* 12 fieri **M***J. om. rv* | pronuntiantur **FE***va.J.* percutiuntur **a** 13 hiemes **M***J.* -mem (ie- **F**) *rv*(*D*) 14 in matre **M***J.* ad matrem *rv* 15 amerina **M***v.* eme- *r. cfr. § 50. 59* | scaudiana *ll.J.* Scandi- *H.* Scanti- *v. cfr. § 49. 50* 16 neque **M***G.* quae *r.* non *v* | praeterquam **M***G.* propt- *r.* praeterea *v* 17 pruna.e *ego n. luc. p. 30.* -nae *ll.S.* -na *G.* quae *v* | proprietas **M***v.* -tatis *r* | quae *ego.* que *ll.G.* quoque *v* 18 cauent. e *J.* -nte **M.** -nt ac *G.* cadent ac *r.* in escam dant ac *v* 20 ac *ll.S.* et *v*(*J*) | struthea *C.* -thia **F.** -tia **Md***v.* -ucia **Ea.** *cfr. § 38*

16. (18) In universum autem de pomis servandis prae- 59
cipitur pomaria in loco frigido ac sicco contabulari, septentrionalibus fenestris sereno die patere, austros specularibus arcere, aquilonis quoque adflatu poma deturpante rugis.
5 colligi mala post aequinoctium autumni neque ante XVI lunam neque ultra duodetricesimam, nec pluvio die neque ante primam horam; cadiva separari; stramentis solidis paleisve substerni, rara componi, uti limites pervii spiritum aequalem accipiant. Amerina maxime durare, melimela mi-
10 nime. — **17.** Cotoneis in concluso spiramentum omne ad- 60
imendum aut incoqui melle ea mergive oportere. Punica aqua marina fervente indurari, mox triduo sole siccata ita ne nocturno rore contingantur suspendi et, cum libeat uti, aqua dulci perlui. M. Varro et in doliis harenae servari
15 iubet; et inmatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso ac surculo pice inlito: sic etiam crescere amplitudine maiore quam possint in arbore. cetera mala et foliis ficulnis, praeterquam cadivis, singula convolvi cistisque vitilibus condi vel creta figulinarum inlini. — Pira in vasis 61

---

§ 59: Varro I 59, 1. — (6) cfr. Geop. IV 15, 22. 1. 5. — § 60: Col. XII 47, 5. 2 extr. (cfr. ib. 10, 5). — (11. 12) ib. 46, 5 (e Magone). Pallad. IV 10, 7. Geop. X 38, 7. — (14) Varro I 59, 3. 4. Geop. ib. 10. X 21, 6. — (17) Col. XII 47, 1. Geop. X 21, 7. 3. Pallad. III 25, 17. — § 61: Col. XII 10, 4. Pallad. III 25, 8. Varro I 59, 3.

---

1 uniuersis **a**. unuers.. (i supra) **E** | uero **Ea***va.S* | de *om.* **a** 3 parere **Ea**[1] | austros *v*. uitro **M**. austro **r** | specularibus **M***v*. pecula- **F**[2]. peculia- (-uia- **F**[1]) **r** 4 *an* arceri? 5 mala *om.* **M** | autumnale *va.J* | XV *C* 6 ultra — neque **M***J*. *om.* **r***v* 7 cadiuā **F**. -duca **a** | solidis **MD**[2]*D*. soleis **Ea**. soteis **DFG**. storeis *v* 8 uti **M**. ut **r***v* | per uim spirituum **Ea** 9 ameriana **M**. *cfr. § 58* 10 cotoneos **Ea** | in conclusos **FEa**. interclusis *va.H* | spiramento **M** 11 incoci **M**. inquoqui **FE** | mergi uero p̄ter (-tere **F**[2]) **F** 12 uento **Ea** 13 et *om.* **Ea** *va.H* 15 etiam matura **M** | effracto **Ma***v*. e fra- **E**. & fra- **r** 17 possunt **ME**[1]*G* | mala et **M***J*. & mala **Fda**. mala (**E**?)*v* 18 ficuliis **Fd**. -lus **Ea** 19 uitibus **M**. fictilibus **Eaz** | oreta **E**[1]. orata **F**[1] | figulinarum **M***v*(*J*). figli- **r***C*

fictilibus picatis inversis obrui scrobe. Tarentina serissima legi, Aniciana servari et in passo, sorva quoque et scrobibus gypsato operculo, duum pedum terra superiniecta, in loco aprico inversis vasis et in doliis ut uvas interque uvas cum ramis suspendi. 5

62 E proximis auctoribus quidam altius curam repetunt deputarique statim poma ac vites ad hunc usum praecipiunt decrescente luna, post horam diei tertiam, caelo sereno aut siccis ventis. similiter deligi et ex locis siccis et ante perfectam maturitatem, addito ut luna infra terram sit, uvas 10 cum malleolo sarmenti duro, demptis forfice corruptoribus acinis, in dolio picato recenti suspendi, exclusa omni aura operculo et gypso. sic et sorva ac pira, inlitis omnium sur-63 culis pice. dolia procul ab aqua esse. quidam sic cum palmite ipso condunt, capitibus eius scillae infixis utrimque, 15 alii etiam vina habentibus doliis, dum ne contingant ea uvae, aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia, quo genere et vino odorem adquiri putant. aliqui omnia haec in milio servari malunt, plerique vero in scrobe duum pedum altitudinis

§ 61: (2) Col. XII 16, 4. 5. Pallad. II 15, 4. — § 62: cfr. Col. XII 44, 2. 4. 1. 45, 1. 2. Pallad. III 25, 17. Geop. IV 15, 1—4. — § 63: Col. XII 44, 4. 3 init. 2. Geop. X 21, 8. Pallad. III 25, 26.

1 inuersis **MD**[2]*v*. in uerbis (her- **Ea**) *r* | scrobe **M***J*. inter scrobae (-bea **Ea**) *r*. inter scrobes (sco- *C*) *v*. in terra scrobe *D coll. v. 3* | tarentiana **M** | serissima **M***D*. -me (reri- **G**. peri- **F**[1]) *rv* 2 aniciana **M***v*. aci- *r* | sorua *ll.D*. sorba *v*. *cfr. XIII 58. XIV 103. XV ind. 43. 62. 84. 85* 3 superiniecta **M** (*coni. Dal.*) *S*. -ntecta **DFG**. -nducta **Ea***v* 3. 4 in illo **M** 4 ut *om.* **Ea** | interque uuas **M***J*. *om.* *rv*(*D*) 6 e **MEa** *v*(*H*). et **Fd***Dal. errore* | aptius **M** | repetunt **M***J*. pet- *rv* 7 uuas *coni. Dal.* 8 diei **MD**[2]*v*. cei **D**[1]**F**[1]**G**. ceu **F**[2]**dEa** | aut *ll.v*(*S*). ac *C* 9 uentis **MD**[2]**a***C*(*D*). ad (**a** *v*) uentis *rv*(*S*) 10 lunam **FEa** 11 corruptoribus **M**. -tioribus *rv*. *cfr. luc. p. 104* 12 recentis **DFG** | excluso **Ea***S* | auro **D**[1]**F**[2]. uer/// **F**[1]. austro **Ea***S* 13 sorua **M***D*. -rba *rv* 14 pabnite **F**[1]**G**. uel papn- **Ea** 15 ipso **M***D*. in ipso *r*. in gyp- *v* | siciliae **M**. iscille **E**. istille **a**. cellę **F**[1] | utrumque **FEa** 16 FA VE **M** 17 fluuitantia **M** 18 seruari **M***J*. -re *rv*

harena substrato et fictili operculo, dein terra operto. creta 64 quidam figlina etiam uvas inlinunt siccataque sole suspendunt, in usu diluentes creta*m*. eandem pomis vino subigunt. mala vero generosissima eadem ratione crustant gypso vel 5 cera, quae, nisi maturuerint, incremento calcem rumpunt. semper autem in pediculos conlocant ea. alii decerpunt cum surculis eosque in medullam sabuci additos *o*bruunt, 63 ut supra scriptum est. alii singulis malis pirisque singula 65 vasa fictilia adsignant et operculo eorum picat*o* dolio iterum 10 includunt, nec non aliqui in floccis capsisque, quas luto paleato inlinunt; alii hoc idem in patinis fictilibus, aliqui et in scrobe subiect*a* harena: ita sicca operiunt mox terra. sunt qui cotonea cera Pontica inlita melle demergant. Columella auctor est in puteos cisternasve *uvas* in fictilibus 66 15 vasis pice diligenti cura inlitis mergi. Liguria maritima Alpibus proxima uvas sole siccatas iunci fasceis involvit cadisque conditas gypso includit. hoc idem Graeci platani foliis aut vitis ipsius aut fici uno die in umbra siccatis atque in cado vinaceis interpositis. quo genere Coa uva et Ber*y*tia 20 servantur, nullius suavitati postferendae. quidam, ut has 67 faciant, in cinere lixivo tingunt protinus quam detraxere vitibus, mox in sole siccant passasque in aqua*m* calida*m* mer-

§ 64: Col. XII 46, 5. 7. — (4) Pallad. ib. — (6) Col. XII 47, 5. Pallad. III 25, 19. — (7) Col. XII 46, 7. 3. — § 65: cfr. Col. XII 44, 7. — (10) Varro I 59, 3. Geop. X 21, 10. — § 66: Col. XII 44, 6. Pallad. III 25, 18. — (17. 18) Col. XII 16, 3. — § 67: Col. ib. Geop. IV 15, 11.

2 siccataque (*sc.* creta) **M***D*. -tasque *rv* 3 cretā *v*. -ta *ll* 5 maturuerint *Ven.* -rauerint (-runt **F**[1]) *ll.v*(*S*) | calcem **Ea***D*. -licem *rv*(*Dal.*). -lycem *C*(*H*) 7 sambuci **Ea***va.J. item § 100. 115. cfr. XIII 122* | abditos (add- *ego*) obruunt *v*. addito subr- *ll* 9 operculo .. picato *coni. Dal.* -la .. picata *ll.v* 12 subiecta *v*(*J*). -to **FEa***S*. subtecto **DGd** 14 uuas *ego e Col. om. ll.v* 16 proximas **F** | picatas **Ea**. siccas *Ven.* 19 co **F** | uuas **a**[2] | beritia **FEa**. berr- *va.B* 20 seruantur *v*(*J*). -ant **a**. -atur *rS* 21 lixiuo *ll.G*(*S*). -uio *C*(*H*). lex- *v* | detraxere ui **F**[1]. -rint **a** 22 passasque — 534, 1 sic(c)ant **D**[2]*S*(*D*). *om. rv*(*J*) | aquā calidā *ego.* -ua -da **D**[2]*S*(*D*)

66 gunt et iterum sole siccant, tum foliis, ut supra dictum est, involutas vinaceis stipant. sunt qui malunt uvas in scobe ramentisve abietis, populi, fraxini servare. sunt qui suspendi procul malis protinusque in granariis iubent, quoniam optime siccet *fru*menti pulvis. pensilibus contra vespas re- 5
13, 39 medio est oleo adspergi ex ore. de palmis diximus.
68 **18.** (19) E reliquo genere pomorum ficus amplissima est, quaedamque et piris magnitudine aemulae. de Aegyp-
13, 56 sq. tiae Cypriaeque miraculis retulimus inter externas. Idaea rubet olivae magnitudine, rotundior tantum, sapore mespili. 10 Alexandrinam hanc ibi vocant, crassitudine cubitali, ramosam, materie validam, lentam, sine lacte, cortice viridi, folio tiliae, sed molli. Onesicritus tradit in Hyrcania multum nostris esse dulciores fertilioresque, ut quae modios CCLXX singu-
69 lae ferant. ad nos ex aliis transiere gentibus, Chalcide, 15 C*h*io, quarum plura genera. si quidem et L*y*diae, quae sunt purpureae, et mamillanae similitudinem earum habent et callistrut*h*iae farti sapore praestantiores, ficorum omnium frigidissimae. nam de Africanis, qu*oni*am multi praeferunt

---

§ 67: (3) Col. XII 44, 4. 8. Geop. IV 15, 12. — (5) Geop. IV 10. — § 68: (9) Th. III 17, 4. 5. (Athen. III 77[ab]). — Onesicr. fr. 4 Mü. — § 69—71: cfr. Varro I 41, 6. Col. V 10, 11. X 403. 414—418. Macrob. III 20, 2. — § 69: Athen. III 75[f]. 76[b]. 75[ef]. Script. hist. Aug. XII 11, 3. Martial. VII 53, 8.

---

1 tum **D**²*v*. cum **Ead**. eum *r* 2 malint (*Fels p. 18*) *D* | in *om. HBrot.* | scobe *v*. scrobe **D**²**Ea**. soroue *r* 3 qui *om.* **DFG** 4 iubent **Ea***S*. -bant **DFG**. -beant *v*(*D*) 5 siccet frumenti *ego*. sic experimenti (-ienti **G**) *ll.* sit operimento *v*. *cfr. § 81. XXII 120. 121* | *dist. ego* 7 et (*pro* e) **Ea** | ficis **F** 8 aemulę **d***G*(*D*). -le **DFG**. -la **Ea***v*(*L*) 8. 9 egyptia cypriaque **Ea** 10 sapore (**DG**?) *v*. -rem *r* 11 ramosa **D**²**Eaz** 12 materie **ad**²*G*(*J*). -riae *ll.S.* -ria *v*. *om.* **d**¹ 13 hircania **FE** 14 ut quae *G*. utque **DFGd***v*. atque **Ea** 15. 16 Chalcide Chio *G*. calchi decio *ll.* Chalcidicae *v* 16 lidiae *ll* 18 callistrutiae *ll.va.Bas.* | farti *ego coll. Col. V 10, 11.* -tim **FGEa**. lartim **D**¹(?). partim **D**²*v*(*D*). parum *B* 19 frigidissimae (**DG**?) *v*. -mi *ll* | quoniam *ego*. quam *ll.* quas *v*

cunctis, magna quaestio est, cum id genus in Africam nuperrime transierit. patriae nomen optinent *eti*am Alexandrinae 70 ex nigris, candicante rima, cognomine delicatae. nigra et R*h*odia est et Tiburtina de praecocibus. sunt et auctorum
5 nomina iis, Livi*ae*, Pompei. siccandis haec sole in annuos usus aptissima cum mariscis et quas harundinum folii macula variat. est et Herculanea et albicerata et aratia alba, pediculo minimo, latissima. primo autem provenit porphy- 71 ritis, longissimo pediculo. comitatur eam e minimis, vilis-
10 simis popularis dicta. contra novissima sub hieme maturatur chelidonia. sunt praeterea eaedem serotinae et praecoces, biferae, alba ac nigra, cum messe vindemiaque maturescentes. serotinae et a corio appellatae duro, ex Chalcidicis quarundam trifero proventu. Tarenti tantum praedulces 72
15 nascuntur, quas vocant onas. Cato de ficis ita memorat: Ficos mariscas in loco cretoso aut aperto serito, in loco autem crassiore aut stercorato Africanas et Herculaneas, Sacontinas, hibernas, Tel*l*anas atras pediculo longo. postea tot subiere nomina atque
20 genera, ut vel hoc solum aestimantibus appareat mutatam esse vitam. sunt et hibernae quibusdam provinciis, uti

§ 70: (4) Athen. III 75[e]. — cfr. Varro I 67. — (5) Athen. III 75[f]. — (6) Martial. VII 25, 7. — (7) Athen. III 77[a]. — § 71: (11) ib. 75[c]. — (12) ib. 77[d]. — (14) ib. 77[e]. — § 72: Cato 8, 1. — (21) Athen. III 77[a].

1 africā **Ea***v*. -ca *r* 2 *dist. ego* | etiam *ego.* Nam *ll.v* alexandrinae (-iae **F**[1]d) *ll.v*(*D*). -ina *G* 3 ex nigris *ego.* enixegris (aeni- **DG**) **DF**[1]**G**. -xe cresis **F**[2]. -xe glis **Ea**. e nigris est (*om. D*) *G.* enixiores *v* | cendi canterina **Ea**. candicans terina *va.G* 5 Liuiae *v.* -io *ll* | Pompeiae *va.S* | annuos **Ea***v*. anno *r* 6 et *om.* **E**[1]. sed **F** 7 aritia **Ea z** 8 porphyritis *v.* per- (-phir- **Ga**) *ll* 9 longissima **F**[1]**E**[1] | et (*pro* e) **F**[2] | minimis et *va.S* | uilissima *D.* -misque *U 246* 11 praeter **DFG** | eaedem *om.* **Ea***SJ* 12 cum ee (eę **a**) **Ea** 14 trifario **Ea***S* 15 onas *ll.***z***v*(*S*). onias *Verc.* omas (ὠμάς) *B* 17 et (*pro* aut) *Cato* 17.18 africanas et (**DG**?) *G.* -na sed *r.* -nas sed et *v* 18 sacontinas *ll. codd. Cat.* Sagon- *v.* Sagun- *Ven.* | Tellanas *codd. Cat. C.* telia- *ll.v.* Tellia- *G.* Tela- *H* 19 ut (*pro* tot) **Ea** 21 uti **M***J*. sicuti *rv*(*D*)

Moesiae, sed artis, non naturae. parvarum genus arborum
73 post autumnum fimo contegunt, deprehensasque in his hieme
grossos, quae mitiore caelo refossae cum arbore atque in
lucem remissae novos soles aliosque, quam quibus vixere,
avide tamquam iterum natae accipiunt et cum venientium 5
flore maturescunt, alieno praecoces anno, in tractu vel gelidissimo.

74 (20) Sed a Catone appellata iam tum Africana admonet
Africae ad ingens documentum usi eo pomo. namque perniciali odio Carthaginis flagrans nepotumque securitatis 10
anxius, cum clamaret omni senatu Carthaginem delendam,
adtulit quodam die in curiam praecocem ex ea provincia
ficum ostendensque patribus: Interrogo vos, inquit,
quando hanc pomum demptam putetis ex arbore.
75 cum inter omnes recentem esse constaret: Atqui tertium, 15
inquit, ante diem scitote decerptam Carthagine.
tam prope a moeris habemus hostem! statimque
sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta
est, quamquam Catone anno sequente rapto. quid primum
in eo miremur, curam ingeni an occasionem fortuitam, cele- 20
76 ritatemque cursus an vehementiam viri? super omnia est,
quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam urbem et
de terrarum orbe per CXX annos aemulam unius pomi
argumento eversam, quod non Trebia aut Trasimenus, non

§ 73: (3) Macrob. III 20, 5. — § 74. 75: Plut. Cato Cens. 27 init. cfr. Tertull. ad nat. II 16.

1 arte non natura **Eaz***va.G(S)*. (non *om.* **M**) 3 que **FEa** | caelo refossae **M***v*. calore (caelo **Ea**) fosse **FEa** 4 quibus — 5 tamquam *om.* **M** 8 africana **M***v*. -cam *r* | admonet **M***J*. -net et *rv* 9 Africae *del. D* | documentum **Ea** *va.D* | uso *va.J* | pernitiali **D²Ea***D*. permiti- (-itti- **M**) *r* 13 patribus ait **a** | inquit **M***v*. -uid **D²**. in uuis *r* 14 hoc *va.H* | demtam **M** 15 recens **z***va.G* 17 moeniis **D²E**. men- **a**. muris *va.J* 20 sit (*pro* in) **M** 21 que *om.* **a** | supra *G* 22 mirabili ut **DFG** | tantam **M***v*. tam *r* 22. 23 et ceterarum **Ea** 23 per *om.* **M** | aemula **FEa** 24 trebię **Ea** | trhasymenus **M**. transimennus **F**. -enus *va.C*. trausimenus **E**. -ennus **a** 24. 537, 1 non cane **M**. num cannae **E**. nunc anne **Fa**

Cannae busto Romani nominis perficere potuere, non castra Punica ad tertium lapidem vallata portaeque Collinae adequitans ipse Hannibal. tanto propius Carthaginem pomo Cato admovit!

5 Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romae nata, 77 sacr*a* fulg*u*ribus ibi conditis magisque ob memoriam eius quae, nutrix Romuli ac Remi, conditores imperii in Lupercali prima protexit, rumi*n*alis appellata, quoniam sub ea inventa est lupa infantibus praebens rumim (ita vocabant 10 mammam), miraculo ex aere iuxta dicato, tamquam in comitium sponte transisset Atto Navio augurante. nec sine praesagio aliquo arescit rursusque cura sacerdotum seritur. fuit et ante Saturni aedem, urbis anno ... sublata sacro a Vestalibus facto, cum Silvani simulacrum subverteret. ea- 78 15 dem fortuito satu vivit in medio foro, qua sidentia imperii fundamenta ostento fatali Curtius maximis bonis, hoc est virtute ac pietate ac morte praeclara, expleverat. aeque fortuita eodem loco est vitis atque olea, umbrae gratia sedulitate plebeia satae, ara inde sublata gladiatorio munere 20 Divi Iuli, quod novissime pugnavit in foro.

(21) Admirabilis est pomi huiusce festinatio, unius in 79

---

§ 76: (2) Liv. XXVI 10, 3. Sil. Ital. XII 563. cfr. Pl. XXXIV 32. — § 77: Ov. fast. II 412. Plut. Romul. 4 init. Varro II 11, 5; LL V 54. Fest. 169, 27 sq. M. Liv. I 4, 5. X 23, 12. — (12) Tac. A XIII 58. — § 78: (16) Liv. VII 6, 5. Val. M. V 6, 2.

---

4 admouit **Md***G*. -onuit *r*. adiri monuit *v* 5 ac (ad **F**^{2}) commiciora me **F**. (*post* Romae *deficit* **M**) 6 sacra *v*(*S*). -ro *ll.H* | fulguribus *v*. -goribus *ll* 7 nutrix fuit *va.S* | ac Remi *del. J* | conditores **F**. -ris (**DG**?) **Ea***v*. -rum *U* | imperii — 8 protexit **D**^{2}*S*. *om. rv* 8 ruminalis *Brot*. -ialis **D**^{2}. *om. rv* 9 rumim ita **DFG***S*. ruminita **Ea**. -men ita *v* 11 acto **Ea**. adacto *va.H* | nauio — 12 praesagio **D**^{2}*S*. nauigio *rv*. Nauio augure *H* 12 aliquo arescit **D**^{2}*S*. -qua re scit *r*. ilico (illic *H*) arescit *v* 13 *lac. explev*. CCLX *v* 14 siluani **D**^{2}*G*. -nisi **D**^{1}**F**^{2}**G**. -no si **F**^{1}. -ni isi **Ea**. -ni et isidis **z***v* 15 fortuito **D**^{2}*v*. -tos **D**^{1}**FG**. -tu **Ea** | satu *Verc*. -to *v*. aut *ll* | uiuit *ll.G*. adui- *B*. adiu- *v* | sidentia **G***v*. -dencia **D**^{1}**F**. -dantia *r* 18 sed utilitate **Eaz** 19 sate **FEa** | ira **D**^{1}**FG**

cunctis ad maturitatem properantis arte naturae. **19.** caprificus vocat*u*r e silvestri genere ficus numquam maturescens, sed quod ipsa non habet alii tribuens, quoniam est naturalis causarum transitus *fi*tque ut e putrescentibus
80 gignatur aliquid. ergo culices parit; hi fraudati alimento 5
in matre, putri eius tabe, ad cognata evolant morsuque ficorum crebro, hoc est avidiore pastu, aperientes ora earum, ita penetrantes intus solem primo secum inducunt cerialesque auras inmittunt foribus adapertis. mox lacteum umorem, hoc est infantiam pomi, absumunt — quod fit et sponte —, 10
ideoque ficetis caprificus permittitur ad rationem venti, ut
81 flatus evolantes in ficos ferat. inde repertum ut inlatae quoque aliunde et inter se colligatae inicerentur fico, quod in macro solo et aquilonio non desiderant, quoniam sponte arescunt loci situ rimisque eadem qu*a*e culicum opere causa 15
perficit, nec ubi multus pulvis, quod evenit maxime frequenti via adposita. namque et pulveri vis siccandi sucumque lactis absorbendi. quae ratio pulvere et caprificatione hoc quoque praestat ne decidant, absumpto umore tenero
82 et cum quadam fragilitate ponderoso. ficis mollis omnibus 20

§ 79. 80: (2) Th. C I 18, 4. II 9, 5. 6. (H II 8, 1. 2). cfr. Ar. V 32 extr. — § 81: (14) Th. C II 9, 7. (H II 8, 3).

2 uocatur e *G*. -tore **DFG**. e **Ea***v* 3 aliis **Ea***va.D* 4 FITque *ego*. ATque *ll.v.* aeque *D* | ut *om.* **Ea***va.D* 5 gignatur **GdT**. ſign- **F**. id gnatū **Ea**. (*de* **D** *non liquet*). identidem (*del. SD*) generatur *v* | culicis **F**^{2}. -cio **F**^{1} 6 ad (**DG**?) *v*. ac **d**. & **FEa** | cognata (*sc.* alimenta) **D**^{2}**Ga**. -nat *r*. -natam *v* | uolant *va.*(*Salm.*)*S*(*J*). *cfr. v. 12 et Th.* ἐκπέτονται 8 ita **FEaz***S*. atque ita (**DG**?)*v*(*D*) | penetrantes *v*. -ntis **FEa** | inducant **Fd** | cerelesque **E**^{1}. cereal- **E**^{2}**a***va.S*(*J*) 9 foribus *v*. flo- *ll* | adapertis (**DG**?)**dT***H*. &ap- **FEa**. ap- *v* | humerem **F**^{1}. -marem **E**^{1} 10 adsumunt **E**. assu- **a** 11 praemittitur *H Brot.* 14 solo (**DG**?) *v*. so *ll* | desideratur **Ea***va.D* 15 loci (**DG**?) *v*. -cis *ll* | que (*pro* quae) **FEa** | opere *ll* (*U 247*) *J*. -rae *S*. -ra *v* | causa *ll.v.* *an* natura (n̄a *pro* c̄a)? *cfr. v. 1* 16 nec non *va.S* | puluis *v*. pulſuſ *ll* 16. 17 frequentatiua **Ea** 18 et puluere et **a**

tactus, maturis frumenta intus, sucus maturescentibus lactis, percoctis mellis. senescunt in arbore anusque destillant cummium lacrima. siccat honos laudatas, servat in capsis, Ebuso *in* insula praestantissimas amplissimasque, mox in 5 Marrucinis; at ubi copia abundat, implentur orcae in Asia, cadi autem *in* Ruspina Africae urbe, panisque simul et opsonii vicem siccatae implent, utpote cum Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege sanciens minui iubeat per fici maturitatem. cum recenti fico salis vice caseo vesci nuper 10 excogitatum est. ex hoc genere sunt, ut diximus, co*t*tana 83 et caricae quaeque conscendenti navem adversus Parthos 13, 51 omen fecere M. Crasso venales praedicantis voce, Cavneae. omnia haec in A*l*bense rus e Syria intulit L. Vitellius, qui postea censor fuit, cum legatus in ea provincia esset, novis- 15 simis Ti. Caesaris temporibus.

20. (22) Malorum pirorumque generi adnumerentur 84 iure mespila atque sor*v*a. mespilis tria genera: anthedon, setania; tertium degenerat, anthedoni tamen similius, quod Gallicum vocant. setaniae maius pomum candidiusque, acini 20 molliore ligno; ceteris minus pomum, sed odore praestan-

§ 82: (1) Th. C I 16, 7. (H I 12, 1). — (4) cfr. Stat. silv. I 6, 15. — (5) Col. XII 15, 2. — (6) Sen. ep. 87, 3. — (7) Cato 56. — § 83: (12) Cic. div. II 84. — § 84: (17) Th. III 12, 5. (Pl. XXIII 141).

2 destillant *S.* dist- *ll.v* (*passim*) 3 cum nimiū **Ead.** gummi (-mi modo *C*) *va.H* | lacrima *ll.H*(*J*). -mas *S.* -mam *v* | siccat *ll.Verc.*(*S*). -as *H.* -ant *v.* -anturque *C* | *dist. U 248* 4 in *ego. om. ll.v. cfr. VIII 226. XIX 94. CFWMüller p. 21* 5 at *v.* aut *ll* | abundat (hab- **a**) **ad***v*(*J*). -ant *rS* | orcae *v*(*C*). -chae **F**. orzhae **Ea**. archę **d**. arcae *Verc.* 6 in *v. om. ll* | obsonii **Fa***va.S* 7 cibariarum ris (res **d**) **Fd** 9 (*om.* cum) recenti **a**. -tes *va.G* | fico salis **D²dT***S.* -cos (-co **a**) aliis *r.* -co salitis *G.* -cus. Salis (-le *B*) *v* | uice caseo *ll.S.* uice casei *G.* siccatis et casei loco *v* 10 cottana *L.* castaneae *ll.v.* coctana *B.* cottona *Ber.* 13 Albense rus e *v.* abſenſ eruſe (e rure **Ea**) *v* | ·I· uitellus **F** 15 Tiberii *v.* titi **Eaz.** *om.* **DFG** | cesari **F** 16 generari adnumerantur **F** 17 sorba *ll.v* | generat **F** 18 antedoni **FE** | tametsi *va.H* 20 est sed **D²***D* | olore **F**

tius et quod diutius servetur. arbor ipsa de amplissimis. folia ante quam decidant rubescunt; radices multae atque altae et ideo inexstirpabiles. non fuit haec arbor in Italia Catonis aevo.

85 **21.** (23) Sor*v*is quadriplex differentia. aliis enim eorum rotunditas mali, aliis turbinatio piri, aliis ovata species ceu malorum aliquis; haec obnoxia acori. odore et suavitate rotunda praecellunt, ceteris vini sapor. generosissima quibus circa pediculos tenera folia. quartum genus torminale appellant, remedio tantum probabile, adsiduum proventu minimumque pomo, arbore dissimile, foliis p*a*ene platani. non ferunt ante trimatum ex ullo genere. Cato et sorva condi sapa tradit.

86 **22.** (24) Ab his locum amplitudine vindicaverint, quae cessere auctoritate, nuces iuglandes, quamquam et ipsae nuptialium Fescenninorum comites, multum pineis minores universitate eademque portione ampliores nucleo. nec non et honor iis naturae peculiaris gemino protectis operimento, pulvinati primum cal*y*cis, mox lignei putaminis. quae causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis fetu munito, quod est veri similius quam quia cadendo tripudium sonivium faciant. 87 et has e Perside regibus translatas indicio sunt Graeca nomina: optimum quippe genus earum Persicum atque basi-

§ 85: Th. III 12, 6. (Pl. ib.). — (7) Verg. G III 380. — (10) Cels. II 30. IV 26 med. — (12) Th. III 12, 8. — (13) Cato 7, 4. 143, 3. Varro I 59, 3. Pallad. II 15, 5 extr. — § 86: (20) cfr. Serv. ad ecl. 8, 29. — § 87: Diosc. I 178. (Pl. XXIII 147). cfr. Macrob. III 18, 4.

5 sorbis *ll.v* | quadruplex **Ea***v* 7 aliquis **Fd**. -uibus **Ea***v* | acori **DFG***G*. acri **Eadz***v* 9 tenera **E***B*. genera **F**. geneta **a**. *om.* **dTz***v* 11 paene *H*. poene **F**. pene **Ea***v*. plane *G* 12 ex illo **Ea** 13 sorua **F**. -rba *rv* 14. 15 uindicauerunt **Ea***v* 15 auctoritati **Ea***va.D* | et *damn. S.* (*an* ipsae et?) 17 uniuersitate **Ea***v*. -atem **DFG** | eaedemque *v* 19 calicis *ll.va.C*(*D*) *passim* 21 somnium **Ea**. sonumue *va.H* 22 regionibus **Eaz**. a regibus *va.S* 23 genus *om. Dal.*[2] *errore*

licon vocant, et haec fuere prima nomina; car*y*on a capitis gravedine propter odoris gravitatem convenit dictum. tinguntur cortice earum lanae et rufatur capillus primum prodeuntibus nuculis; id conpertum infectis tractatu manibus.
5 pinguescunt vetustate. sola differentia generum in putamine 88 duro fragilive et tenui aut crasso, loculoso aut simplici. solum hoc pomum natura conpactili operimento clausit. namque sunt bifidae putaminum carinae nucleorumque alia quadripertita distinctio, lignea intercursante membrana. ce-
10 teris quidquid est solidum est, ut in abellanis, et ipso nucum genere, quas antea Abellinas patriae nomine appellabant. in Asiam Graeciamque e Ponto venere *eae* ideoque *et* Ponticae nuces vocantur. has quoque moll*i*s protegit barba, 89 sed putamini nucleisque solida rotunditas inest. hae et tor-
15 rentur. umbilicus illis intus in ventre medio. tertia in his natura amygdalis tenuiore, sed simili iuglandium, summo operimento, item secundo putaminis; nucleus dissimilis latitudine et acriore callo. haec arbor an fuerit in Italia Ca- 90 tonis aetate dubitatur, quoniam Graecas nominat, quas qui-
20 dam et in iuglandium genere servant. adicit praeterea abellanas et galbas, Praenestinas, quas maxime laudat et conditas ollis in terra servari virides tradit. nunc Thasiae

---

§ 87: (1) Athen. II 53[c]. 54[a]. — § 88: (8) cfr. infra 114. — (10) Diosc. I 179. (Pl. XXIII 150). Cato 8, 2. Col. V 10, 14. Stat. silv. I 6, 12. Macrob. III 18, 5. 6. 7. Isid. XVII 7, 24. cfr. Athen. II 53[bc]. — § 89: (16) Th. I 11, 3. — § 90: Cato 8, 2. 143, 3. (Varro II 9, 14. Col. V 10, 12. 14). Macrob. ib. 7. 8. Varro ap. Gell. VI 16, 5. Athen. II 54[b]. Geop. X 57.

---

1 caryon *v.* -rion *ll passim* 3 et *v.* eorum et *ll* 4 nucleis D[2]a*va.G* | tractatu DF[1]*v.* -atum *r* 8 bifidae *v.* -de DFG. -da Ea | carine F. carne Ea | alii Ea. illis *va.H* 10 quicquid Ea 11 patrio Ea*va.D* 12 uenere eę ideoque et *ego.* -re et ideo quod *ll.S.* -re et ideo *v.* -runt (-re *D*) ideoque (*U 250*) *JD* 13 mollis *v.* molles (mell- F[1]) *ll* 14 hae *D.* haec *ll.* eae *v* | torretur a. turbentur F 15 tertia in his d. -tiam his DFG. -tia his Ea. -tia ab his *v.* -tia nucis *Müller em. III p. 6* 21 gal////as F[1]. caluas *S.e Cat.*

et Albe*n*ses celebrantur et Tarentinarum duo genera, fragili putamine ac duro, quae sunt et amplissimae ac minime ro-
91 tundae; praeterea molluscae putamen rumpentes. sunt qui honori nomen interpretentur et Iovis glandem esse dicant. nuper consularem virum audivi biferas et iuglandes nuces 5 habere se profitentem. de pistaciis, et ipso nucum genere,
13, 51 in suo loco retulimus. et haec autem idem Vitellius in
83 Italiam primus intulit eodem tempore, simulque in Hispaniam Flaccus Pompeius eques Romanus, qui cum eo militabat.
92 **23.** (25) Nuces vocamus et castaneas, quamquam ad- 10 commodatiores glandium generi. armatum iis echinato caly*c*e vallum, quod inchoatum glandibus, mirumque vilissima esse quae tanta occultaverit cura naturae. trini quibusdam partus ex uno caly*c*e; cortexque lentus, proxima vero corpori membrana et in his et in nucibus saporem, ni detra- 15 hatur, infestat. torrere has in cibis gratius, modo *m*olantur, et praestant ieiunio feminarum quandam imaginem panis.
93 Sardibus hae provenere primum, ideo apud Graecos Sardianos balanos appellant, nam Διὸϲ βαλάνου *nomen* postea

§ 90: (1) Col. V 10, 14; arb. 22, 2. Macrob. ib. 13. 9. — § 91: Varro LL V 102 M. Macrob. ib. 2 sq. Isid. XVII 7, 21. — § 92: Verg. B 2, 52. (Macrob. III 18, 7). — (11) Th. III 10, 1. — § 93: Diosc. I 145. Athen. II 54[c]. Geop. II 8, 4. cfr. Macrob. ib. 3. 4.

1 Albenses *v*. -beses (-be sis **F**) *ll.D* 2 et *ll.G. om.* **dT***v*(*S*) | ac *om.* **F**[1]. et *va.S* | minime **adv**. -mę *rD* (*puncto posito*) 3 molluseulae **D**[2] 4 honori *ll.v*(*S*). -ris *C. an* honore? | interpretantur **Eaz** *HBrot.* | dicunt **z***va.G*(*H*) 6 postacyis **F**[1]. pastaciis **d**. phast- **a**. -tatus **E** | ipsi **Ea***va.S* | nucum — 7 loco **D**[2]*S. om. rv* 11 claudium **DF**[2]**G**. lau- **F**[1] | his **Ea***S* 12 grandibus **Fa** 13 cū a **Fd** 15 membrana et **Ea***v*. -nae **F**[2]. -ne **DG**. -bra////// **F**[1] 16 infestat **F**[1]**d***v*. -ant *r* | modo molantur et *ego.* modolatū r& **D**[1]**FG**. -tū et **Ea**. moluntur quae **D**[2]. -nturque et *S*(*D*). -ntur etiam et *G*(*J*). modulantum re et **dT**. -ntum laturas *v*. molitura etiam *B*. (*loc. corr.*) 17 praestant *C*. -anti *ll.v*. -ant in *S*. -ari *coni. B* 19 Dios (*Turn.*) *H*. diuus *ll* (*add.* Tiberius) *v* | balanu nom̄ *ego.* balanū (-nam **Ea**) *ll.H*. -num nomen *v*

inposuere excellentioribus satu factis. nunc plura earum genera. Tarentinae faciles nec operosae cibo, plan*a*e figura. rotundior quae balanitis vocatur, purgabilis maxime et sponte prosiliens pura. plana est *et* Salariana, Tarentina minus 94
5 tractabilis, laudatior Corelliana et ex ea facta quo dicemus 17,122
in insitis modo Tere*i*ana, quam rubens cortex praefert triangulis et popularibus nigris, quae coctivae vocantur. patria laudatissimis Tarentum et in Campania Neapolis. ceterae suum pabulo gignuntur, scrupulosa corticis intra nucleos
10 quoque ruminatione.

24. (26) Haut procul abesse videantur et praedulces 95 siliquae, nisi quod in iis ipse manditur cortex. digitorum omnis longitudo illis et interim falcata, pollicari latitudine. glandes inter poma numerari non possunt, quam ob rem in
15 sua natura dicentur. 16,15

(27) Reliqua carnosi sunt generis, eaque bacis atque 96 carnibus distant. alia acinis caro, alia moris, alia unedonibus, et alia acinis, inter cutem sucumque, alia m*y*xis, alia bacis ut olivis. moris sucus in carne vinosus, trini colores, 97
20 candidus primo, mox rubens, maturis niger. in novissimis florent, inter prima maturescunt. tingunt manus suco matura, eluunt acerba. minimum in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus nec insitis; nec alio modo quam

---

§ 94: (8) Martial. V 78, 14. 15. — § 95: Col. V 10, 20. (VII 9, 6). Pallad. III 25, 27. Geop. X 72. — (13) Th. IX 12, 3. — § 97: Th. I 12, 1. — (20) Athen. II 51[d]. Col. X 402. — (21) Th. C I 17, 1. (Pl. XVI 102). — (22) cfr. Pallad. III 25, 30.

---

1 imposuit *va.H* | satu *v.* statu *ll* 2 plane **Ea**. *om.* **F** 3 balnitis **Ea** | *dist. Salm. p. 425*[b] *A* 4 pura **E***S*. plura *r.* pura et *v* | et (*Salm.*) *S.* ei *ll.* ex eis et *v* 5 quo *G.* quod *ll.v* 6 in *v. om. ll* | modū **Ea**. *om. va.G* | Tereiana *D ad XVII 122.* Eter- *H.* &erana *ll.* mete- *v* | praefer& **F** 7 que (que & **F**[1]) coctiue **FEa** 12 is **F**[1]. his **Ea***S* 13 omnis *ll.H.* hominis *v* 18 mixis *ll* 21. 22 maturę (mare **F**) luunt (ruunt *v*) *ll.va.B* 22 acerbę **Ea** 23 insitu *coni. Dal.* *an* insitione?

pomi magnitudine differunt mora Ostiensi*a* et Tusculana Romae. nascuntur et in rubis, multum differente callo.

98 (28) Aliud corpus et terrestribus fragis, aliud congeneri eorum unedoni, quod solum pomum sim*u*l e frutice terraeque gignitur. arbor ipsa fruticosa. fructus anno ma- 5 turescit, pariterque floret subnascens et prior coquitur. mas sit an femina sterilis, inter auctores non constat. pomum 99 inhonorum, ut cui nomen ex argumento sit unum tantum edendi. duobus tamen hi*s* nominibus appellant Graeci comaron et m*e*maecylon, quo apparet totidem esse genera; 10 et apud nos alio nomine arbutus vocatur. Iuba auctor est quinquagenum cubitorum altitudine in Arabia esse eas.

100 (29) Acinorum quoque magna est differentia, primum inter uvas ipsas callo, te*n*eritate, crassitudine, interiore ligno aliis parvo et aliis etiam gemino, qui minime feraces mu*s*ti. 15 plurimum vero differunt hederae sabucique acini, e*t* figura etiam Punici, angulosi quippe soli. nec cutis ulla singulis praeter communem quae est candida. totisque sucus et caro est, iis praecipue quibus parvolum inest ligni. magna et 101 bacis differentia: aliae namque sunt olivis, lauris et alio 20 modo loto, cornis, alio myrtis, lentisco. aquifolio enim ac

§ 97: (2) Ov. M I 105. (Pl. XVI 180). — § 98: Ov. ib. 104. Varro II 1, 4. — (5) Th. III 16, 4 extr. — § 99: (9) Th. ib. init. (Athen. II 50^{ef}. Diosc. I 175. (Pl. XXIII 151). — Col. VIII 17, 13. 10, 4. VII 9, 6. — Iuba fr. 54 Mü. — § 100: (17) cfr. Th. I 12, 1. 11, 4.

1 pomi *B*. pompei *ll.v* | *dist.* (*U 251*) *D* | Ostiensia & *v*. -si & *ll* 2 romane **DFG** | rubus **Fa** | callo **D**[2]*v*. cauo **Ea**. catio *r* 3 et *ll*. est *Bas*. est et *v*. (corpus = caro: *cfr. p. 543, 17 et § 112. 113*) 4 simul e *ego*. simile *ll.v* | frutice (-cę **Ga**) *ll*. -ci *v*(*H*). fructui *B* 5 terrae *B* 6 cogitur *L* 8 fit **Ea***Brot.* 9 his *ego*. hic **FGEa**. hoc **D**(?)*v* | appellant *sc.* arborem, *non* pomum 10 memaecylon *D*. mymęc- **F** mymec- **Ea**. memec- *v*. *cfr. Th.* 14 teneritate (**DG**?) *v* temer- **FEa** 15 mufti *v*. multi *ll* 16 et *G*. ex *ll*. in *v* | figurae **DFG** 17 cutis **D**[2]*v*. ut is (his **Ea**) *r* 18 curo **F**[2] *ad marg.* curę **E**[2] *superscr.* cura **a** 19 his **Ea***S* | paruulum **Ea** *va.S* (*item § 130*) 20 aliae *v*. -ie **DFG**. -ia **Ea** | nam quę **F**. naque **a** | ouilis **E** 21 carnis **F**[1]

spinae sine suco, medioque etiamnum genere inter bacas
acinosque cerasis. pomum iis primo candidum et fere om-
nibus bacis; mox aliis virescit, ut oliv*is*, lauri*s*, rubet vero
moris, cerasis, cornis. dein nigrescit moris, cerasis, olivis.
5 **25.** (30) Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Lu- 102
c*u*lli non fuere in Italia, ad urbis annum DCLXXX. is pri-
mum *in*vexit e Ponto, annisque CXX trans oceanum in Bri-
tanniam usque pervenere; eadem [ut diximus] in Aegypto
nulla cura potuere gigni. cerasorum Aproniana maxime
10 rubent, nigerrima sunt *L*utatia, C*a*eciliana vero et rotunda.
Iunianis gratus sapor, sed p*a*ene tantum sub arbore sua, 103
adeo teneris, ut gestatum non tolerent. principatus dura-
cinis quae Pliniana Campania appellat, in Belgica vero Lusi-
tanis, in ripis etiam Rheni. tertius iis colos e nigro ac ru-
15 benti viridique, similis maturescentibus semper. minus
quinquennium est quod prodiere quae vocant laurea, non 104
ingratae amaritudinis, insitae in lauru. sunt et Macedonica,
parvae arboris raroque tria cubita excedentis, et minore
etiamnum frutice cham*a*ecerasi. inter prima hoc e pomis
20 colono gratiam annuam refert. septentrione frigidisque
gaudet, siccatur etiam sole conditurque ut oliva cadis. **26.**
(31) quae cura et cornis atque etiam lentisco adhibetur. 105

---

§ 101: (4) Diosc. I 172. — § 102: Athen. II 51[a]. Tertull.
apol. 11. (ad nat. II 16). Isid. XVII 7, 16. (Diosc. I 157. Pl.
XXIII 141). — § 104: (19) Athen. II 50[d]. — (20) Pallad. XI 12,
4. 9. Geop. X 41, 1. 42. — § 105: (22) Col. XII 10, 3. Diosc. I 172.

---

1 etiam nunc **Ea** 2 his **Ea***C* 3 oliuis *v*. -ua **FEa**.
-uae **DG**(?)*S* | lauris *v*. -ri *ll.S*(*D*). -rui *J* 4 cornis — ce-
rasis *om.* **F** 5 *an* cerasia? *cfr.* eadem (*v. 8*) *et XXIII 141.
XVIII 232* | lucilli **FEa** 7 inuexit *ego.* uexit *ll.v. cfr.
XXXVI 54* 8 *uncos pos. J* 9 ceraseorum **d** 10 Lu-
tatia *H.* ut atia **d**. ut attia **DFG**. ut actia (-iua **E**[1]) **Ea***v* |
ceciliana **FEa** 11 Iunianis **z***H.* uini- **D**[2]. iuli- *v*. iunianus
E. uini- *r* | paene *H.* pene *ll.v* 11. 12 sua adeo **D**[2]*v*. sua-
deo *r* 14 Rheni *v*. rheniterni *ll* | iis **F***C*. is *v*. his **Ea***S*
15 uiridisque **E** 16 quinquennio **z***va.G* 17 lauro **Ea***va.D*
18 arbores . . . excedentes **Ea** 19 etiamnunc **Ea***va.Bas.* |
fruticae **Fa**. -ca **E** 21 oliuae **DFG** 22 sq. *dist. ego*

ne quid non hominis ventri natum esse videatur, miscentur sapores et alio alius placere cogitur; miscentur vero et terrae caelique tractus: in alio cibi genere India advocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene singulaeque terrae. nec cessat in veneficiis vita, dum modo omnia devoret. planius hoc 5 fiet in herbarum natura.

106 **27.** (32) Interim quae sunt communia et pomis omnibusque sucis saporum genera XIII reperiuntur: dulcis, suavis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salsus. praeter haec tria sunt genera mirabili maxime na- 10 tura: unum in quo plures pariter sentiuntur sapores, ut vinis; namque in *i*is et austerus et acutus et dulcis et su- 107 avis, omnes alieni. alterum est genus in quo sit et alienus quidem, sed et suus quidam ac peculiaris, ut in lacte; si quidem inest ei quod tamen iure dici dulce et pingue et 15 suave non possit, optinente lenitate, quae ipsa succedit in 108 saporis vicem. nullus hic aquis ne*c* sucus, ut tamen eo ipso fiat aliquis ac suum genus faciat. sentiri quidem aqu*a*e saporem ullum sucumve vitium est. magnum his omnibus in odore momentum et magna cognatio; qui et ipse nullus 20 est aquis aut, si sentitur omnino, vitium est. mirum tria naturae praecipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine suco: aquas, aëra, ignes.

109 **28.** (33) Ergo sucorum vinosi piro, moro, myrto, mi-

---

§ 106. 107: Th. C VI 4, 1. (1, 1). — § 108: Th. C VI 3, 1. 19, 2. 3. cfr. Pl. XXXI 37. — § 109: (24 — 547, 2) Th. I 12, 1.

---

4 cyrena F[1]. -rinę **Ea** 4 terre **E**. -enae **F** 5 uta dum F[1]. uitandum F[2] 5 deuoret (**DG**?) *v*. -rat **FEa** 6 fiet *v*(*J*). fiet et *ll.S*(*D*) 7 *an* et *delendum*? 8 uaporum **F** | *an* X? 11 sentiunt **DFG** 12 binis **F**. *an* in uinis? 15 di///// F[1]. dicitur **Ea**. dici non potest *va.G* 16 possit D[2] *S*(*D*). -int d. -ssent *r*. -et *G*(*J*). *om. v* 17 nec *D*. ne *ll.v* | sucus quidem *va.D* 18 aquae *v*. *om.* F[1]. atque DF[2]G. ęque **a**. eque **E** 19 nullum F[1]. illum *Brot. errore* 20 et *om. HBrot.* 21 *dist. CFWMüller p. 14* | tria genera E[1] 23 aquas D[2]*G*(*D*). -ua **Ea***v*. -uam *S*. atque *r* | era ignes **F**. aer ignis **Ea***va.G* 24. 547, 1 minimeque quod D[2]*D*

nime, quod miremur, uvis; pingues olivae, lauro, nuci iuglandi, amygdalis; dulces uvis, ficis, palmis; aquosus prunis. magna differentia et in colore suci: sanguineus moris, cerasis, cornis, uvis nigris; idem albis candidus, lacteus in ca-
5 pite ficis, in corpore non item, spumeus malis, nullus Persicis, cum praesertim duracina suco abundent. sed quis eius ullum dixerit colorem? sua et in odore miracula: malis 110 acutus, Persicis dilutus, dulcibus nullus. nam et vinum tale sine odore, tenue odoratius multoque celerius talia ad usum
10 veniunt quam pinguia. quae odorata, non eadem in gustu tenera, quia non sunt pariter odor et sapor. quam ob rem citreis odor acerrimus, sapor asperrimus, quadam*t*enus et cotoneis, nullusque odor ficis.

(34) Et *h*actenus sint species ac genera pomorum: na- 111
15 turas artius colligi par est. alia siliquis *dis*tinguntur, ipsis dulcibus semenque conplexis amarum, cum in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur; alia bacis, quarum intus lignum et extra caro, ut olivis, cerasis; aliqu*o*rum intus bacae, foris lignum, ut *i*is quae in Aegypto diximus 13, 60
20 gigni. quae bacis natura, eadem et pomis. aliorum intus 112 corpus et foris lignum, ut nucum; aliis foris corpus, intus lignum, ut Persicis et prunis, vitiumque cinctum fructu, cum fructus alibi muniatur vitio. putamine clauduntur nuces, corio castaneae; detrahitur hoc iis, at in mespilis man-
25 ditur. crusta teguntur glandes, cute uvae, corio et mem-

§ 110: (8) Th. C VI 16, 5. 14, 4. 5. 9, 4. — § 111: (15) cfr. Pl. supra 95. — Th. I 11, 2. 1. 3. — § 112: (21) Th. ib. 6. — (23. 25) ib. 4.

1 miremur **D**²*v*. -etur *r* 2 amygdalis (-las **a**) **Ea***v*. am amy- **DFG**. amar' amy- **d** | dulces **s***H*. -cis *ll.v* | aquosus **Ed***v*. -si *rS* 4 lactens **Fz** 8 nullus **D**²*v*. -um *r* 10 *an* in *delendum?* 12 quadamtenus *v*. -mnemus **D**¹**FG**. quidam tenuis **D**²**Ea** 14 actenus **FEa** 15 colliget **F** | pars est **E** | distinguntur *ego*. tinguntur **E**¹. gignu- *rv. damn. P* 16 *dist. ego* 18 aliquorum *C*. -quarum *ll.v*(*S*) 19 is **F**. his **Ea***G*. in his *v* 22 & (*pro* ut) **F** 25 cutae uuae (uae **F**) **FEa** | corio — 548, 1 Punica *om.* **F**

brana Punica. carne et suco mora constant, cute et suco
113 cerasi. quaedam statim a ligno recedunt, ut nuces et pal-
mae; quaedam adhaerent, ut olivae laurusque. quorundam
generi utraque est natura, ut in Persicis; etenim duracinis
adhaeret corpus *et* ligno avelli non quit, cum in ceteris fa- 5
cile separetur. quibusdam nec intus nec extra lignum, ut
114 in palmarum genere. aliquorum lignum ipsum in usu et
13, 60 sq. pomi vice, ut genera *e nucle*is qu*aed*am in Aegypto diximus.
quorundam extra geminantur vitia, ut in castaneis et am*y*g-
dalis nucibusque iuglandibus. quorundam natura trigemina: 10
corpus est, dein lignum rursusque semen in ligno, ut in
Persicis. quaedam inter se densa, ut uvae, sor*v*a, quae ra-
mos circumdata ex omni parte uvarum modo degravant; alia
rara, ut in Persicis; quaedam al*v*o continentur, ut granata.
115 dependent alia pediculis, ut pira, alia racemis, ut uvae, pal- 15
mae, alia et pediculis et racemis, ut hederae, sabuci; alia
ramo adhaerent, ut in lauru; quaedam utroque modo, ut
olivae. nam et breves pediculi et longi. quaedam vasculis
constant, ut Punica et mespila lotosque in Aegypto et Eu-
116 phrate. iam vero diversa gratia et commendatio: carne pal- 20
mae placent, crusta Thebaicae, suco uvae et car*y*otae, callo

§ 113: (6. 7) cfr. Pl. XIII 38 extr. — § 114: (12) Th. I 11, 4.
— (12. 13) Th. III 12, 8 init. — § 115: Th. I 11, 4. 5. — § 116:
(21) cfr. Pl. XIII 47.

2 cerasim **F**. *an* -sia? 3 laurusque *ll.S.* -rique *C.* -ro-
que *v* 4 in *om. va.S* | duracinis **D**^{2}*v*. dux ac- **D**^{1}**FG**. uix
ac- **Ea** 5 et *ego.* ę **D**^{1}**FG**. e **EadT***v*. ac e **D**^{2}. ac *D* | ligno
dT*S*. -na **D**^{2}. -noque *v*. licino **Ea**. liquino *r* | nequit **Ea***va.S.*
cfr. n. luc. p. 82 7 in *om.* **E**^{1} | genera **F** | usu *G*(*D*). usum
ll.v(*J*) 8 uicem *va.G* | genera e nucleis *ego.* genera mydis
ll. genera (grana *C*) myxis *v.* generi amygdalae *G coll. XIII
60.* generari myxis *J.* cuci *D coll. XIII 62.* generi glandis
Müller em. III p. 6 coll. XIII 61. (*loc. corr.*) | quaedam *ego.*
quam *ll.v*(*G*). quas *Verc.* quale *J* | gigni diximus *va.J*
9 geminantur **D**^{2}*D*. geminam (-na *v*) geminantur *rv* | et *om.*
va.S | amygdalis *v.* amig- **D**^{2}. angustialis *r* 11 est: corpus
deinde *va.S* | ut in **d***S.* ut *ll.v*(*D*) 12 sorba *ll.v* 14 aluo
Verc. alio *ll.v* 17 lauro **F**^{2}**Ea***va.D* 19 eupratę **F**^{1}**Ea**
21 crusta **D**^{2}*v*. e rusta (-sca **Ea**) *r* | cariotę **FEa**. -icae *va.B*

pira ac mala, corpore mora, cartilagine nuclei, grano quaedam in Aegypto, cute caricae. detrahitur haec ficis virentibus ut putamen, *ea*demque in siccis maxime placet. in pap*y*ris et ferulis spinaque alba caulis ipse pomum est, s*ic*ut 117
5 et ficulni caules, in fruticoso genere cum caule capparis; in siliquis vero quod manditur quid nisi lignum est? non omittenda seminis earum proprietate: nam neque corpus nec lignum nec cartilago dici potest neque aliud nomen inveniat.

29. (35) Sucorum natura praecipuam admirationem in 118
10 myrto habet, quando ex una omnium olei vinique bina genera fiunt, item myrtidanum, ut diximus. et alius usus 14, 104 bacae fuit apud antiquos ante quam piper reperiretur illam optinens vicem, in quodam etiam genere o*p*sonii nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum vocatur. eademque
15 origine aprorum sapor commendatur, plerumque ad intinctus additis myrtis.

(36) Arbor ipsa in Europae citeriore caelo, quod a Ce- 119 rauniis montibus incipit, primum Ce*r*ceis in Elpenoris tumulo visa traditur Graecumque ei nomen remanet, quo
20 peregrinam esse apparet. fuit, ubi nunc Roma est, iam cum conderetur; quippe ita traditur, myrtea verbena Romanos Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent,

---

§ 116: (1. 2) ib. 107. 108. — § 117: ib. 72. 127. — § 118: (11) cfr. Pl. XXIII 164. — (12) Plut. qu. conv. IX 733[f]. (Pl. XII 28. 29). — (14) Varro LL V 110 M. — § 119: cfr. Pl. IV 1. 2. — Th. V 8, 3.

---

1 mora **D**[2]*D*. mala hora (ora **Ea**) *ll.* melimala, mora *v. dist. D* | carthilagine **DG**. -ine in **F** 2 cute ut *C* | carichae **F**. -ice **Ea** 3 eademque *ego*. -dem *v.* eisdemque (-em quae **Ea***S*) *ll. J* 4 papiris *ll* | spinaque (**DG**?) *v.* pin- **Ea**. -atem **F** | ipse (**DG**?) *v.* -sa **FEa** | sicut *ego*. sunt *ll.v* 8 inueniet **ad***H*. -nit *va.G* 12 illā **Da***B*(*S*). illa *r.* illius *G.* libae *v* 13 *an* optinentis? | in *ll.D. om. v* | genere **D**[2]*D*. -rosae **D**[1]**FG**. -rosi **Ea***v* | obsonii **FE***va.S*. -senii **a** 17 europa **Ea***v.a.G*(*S*) | citeriore **Ea***Ven.* tetritiore **DFG**. -iciore **dT***P.* (*cfr. XVIII 123*). tetriore *v* 18 Cerceis *D. cfr. II 201. III 57.* Circ- *Domit. ap. B e Th.* celceis (celteis **Ea**) *ll.* -cei *v* | alpenoris **Ea** 20 coni **F**. tum cum *va.S* 22 enim (*pro* cum) **F**[1]

depositis armis purgatos in eo loco qui nunc signa Veneris
120 Cluacinae habet; cluere enim antiqui purgare dicebant. et
in ea quoque arbore suffimenti genus habetur, ideo tum
electa, quoniam coniunctioni et huic arbori Venus praeest,
haud scio an prima etiam omnium in locis publicis Romae 5
sata, fatidico quidem et memorabili augurio. inter anti-
quissima namque delubra habetur Quirini, hoc est ipsius
Romuli. in eo sacrae fuere myrti duae ante aedem ipsam
per longum tempus, altera patricia appellata, altera plebeia.
121 patricia multis annis praevaluit exuberans ac laeta; quam- 10
diu senatus quoque floruit, illa ingens, plebeia retorrida ac
squalida. quae postquam evaluit flavescente patricia, a Mar-
sico bello languida auctoritas patrum facta est ac paulatim
in sterilitatem emarcuit maiestas. quin et ara vetus fuit
Veneri Myrteae, quam nunc M*u*rciam vocant. 15
122 (37) Cato tria genera myrti prodidit, nigram, candi-
dam, coniugulam, fortassis a coniugiis, e*x* illo Cluacinae
genere. nunc et alia distinctio sativae aut silvestris et in
utraque latifoliae, in silvestri propria ox*y*myrsinae. sati-
varum genera topiarii faciunt Tarentinam folio minuto, no- 20
stratem patulo, *h*exastic*h*am densissimo, senis foliorum ver-

---

§ 119: (2) Non. 87, 30 sq. — § 120: (4. 5) Plut. Marcell. 22. cfr. Pl. XII 3. — § 121: (15) Plut. qu. Rom. 20, 268^{e}. Varro LL V 154 M. — § 122: Cato 8, 2. 133, 2. — (19) cfr. Pl. XXIII 159. 165.

---

1 purgatos **D**^{2}**G**(?)*G*. pugna- *r*. pacifica- *v* | uenerit **F** 2 pugnare **D**^{2}(?)**FEa***va.G*. *cfr. n. luc. p. 66 n. 25* 5 prima etiam **DFG***G*(*D*). -męua **Ea***S* (*add.* etiam *v*). -ma *H* 8 sacra **Ea** | myrtiuę (-ue **a**) ante **Ea** 10 flauescens et (flaccescente plebeia *v*) exuberans **Ea***va.H* 11 illa ingens **D**^{2}**Ea** *Verc.*(*H*). illam (illa **F**) gens *r*. illa uigens *v*(*C*) | torrida **Eaz***va.G* 12 flabescente **E**. flacce- *va.H* | a **D**^{2}*D*. *om. rv*
14 a (*pro* ara) **F** 15 Murciam *H*. myrci- **DF**. -rtiam *rv*. Murtiam *Ber.*(*J*) 17 coniulam **F**^{1}. -ugalam **E**^{1}. -lem *va.G* | coniugis **FE** | ex *v*(*S*). et (et in **D**^{2}) *ll.H* 18 est (*pro* et) *D*^{2}*UZ p. 45 n. 2* 19 latifolia **Ea** | oximyrsynę **F**. -sine **Ea**(*v*) 20 genera iopiarii **F**^{1}. -ratio pia- **F**^{2} 21 hexasticham (*P*)*H*. exasticam *ll.* exot- *v* | senis **D**^{2}**d**^{2}*v*. seminis *r*

sibus. haec non est in usu, ramosa *a*tque n*on* al*ta*. coniugalem existimo nunc nostratem dici. myrtus odoratissima Aegypto. Cato docuit vinum fieri e nigra siccata usque in 123 ariditatem in umbra atque ita musto indita. si non siccen-
5 tur bacae, oleum gigni. postea conpertum et ex alba vinum fieri album, duobus sextariis myrti tusae in vini tribus heminis maceratae expressaeque. folia et per se siccantur in farinam ad ulcerum remedia in corpore humano,. leniter mordaci pulvere, ac refrigerandis sudoribus. quin immo 124
10 oleo quoque, mirum dictu, inest quidam vini sapor simulque pinguis liquor, praecipua vi ad corrigenda vina saccis ante perfusis. retinet quippe faecem nec praeter purum liquorem transire patitur datque se comitem praecipua commendatione liquato. virgae quoque eius, gestatae modo, viatori
15 prosunt in longo itinere pediti; quin et virgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur.

(38) Bellicis quoque se rebus inseruit, triumphansque 125 de Sabinis P. Postumius Tubertus in consulatu, qui primus omnium ovans ingressus urbem est, quoniam rem leniter
20 sine cruore gesserat, myrto Veneris victricis coronatus incessit optabilemque arborem etiam hostibus fecit. haec postea ovantium fuit corona excepto M. Crasso, qui de fugi-

---

§ 122: (2) Th. VI 8, 5; C VI 18, 4. — § 123: Cato 125. — (5) Col. XII 38, 5. — (7) ib. 7. Diosc. I 155. — § 124: cfr. Pl. supra 27. — (15) Pl. iun. II 21 (p. 65, 1). — § 125: Gell. V 6, 20—23. Paul. Festi 195, 7 M.

---

1 ramus a **F**[1]. ſamos a **a**. ſammos **E**[1]. ramos **E**[2] | atque n̄ alta *ego*. utque (ut quę **a**. utraquę **E**) in alia (halia **DF**[2]**G**) *ll*. utraque alia *v*. utique in Italia (*coni. S*) *D*. ut quae minus alta *J e Th*. | coniugulam *G* 3 aegypto *ll*. *D*. in aeg- **z***H*. est in aeg- *v* 4 muſto **DGE**[1]*H*. muito **F**[1]. mulſo **E**[2]**a***v*. multo **F**[2] 8 farinam **G**(?)*C*. -na *rv* 10 quoque *om*. **F** | dictum est **F**[1] 14 liquato **Ea***v*. -atum **D**[2]. -arum *r* | modo *ll*.*v*(*H*). manu *C*. nodo *Müller em. III p. 6. dist. ego* (modo = tantum (omnino) *cfr. VII 83. VIII 163. XI 178. XXXIV 120*) 15 uirge iaculi **E**[1]. -gę ianuli (an- *v*) **F**[2]**a***va*.*G* 15. 16 expferri **F** 18 P. **D**[2]*D*. *om*. *rv* | Postumius (**DG**?) *v*. positum ius *ll* 19 leuiter *va*.*J* 22 ouantū **a**. -atum **E**

126 tivis et Spartac*o* laurea coronatus incessit. Masurius auctor est curru quoque triumphantes myrtea corona usos. L. Piso tradit Papirium Masonem, qui primus in monte Albano triumphavit de Corsis, myrto coronatum ludos Circenses spectare solitum; avus maternus Africani sequentis 5 hic fuit. Marcus Valerius duabus coronis utebatur, laurea et myrtea, qui et hoc voverat.

127 **30.** (39) Laurus triumphis proprie dicatur, vel gratissima domibus, ianitrix Caesarum pontificumque. sola et domos exornat et ante limina excubat. duo eius genera 10 tradidit Cato, Delphicam et C*y*priam. Pompeius Lenaeus adiecit quam mustacem appellavit, quoniam mustaceis subiceretur: hanc esse folio maximo flaccidoque et albicante; Delphicam aequali colore viridiorem, maximis bacis atque e viridi rubentibus ac victores Delphis coronar*e* ut 15 triumphantes Romae; Cypriam esse folio brevi, nigro, per 128 margines imbricato crispam. postea accessere genera: tinus — hanc silvestrem laurum aliqui intellegunt, nonnulli sui generis arborem — differt colore; est enim caerula baca. 129 accessit et regia, quae coepit Augusta appellari, amplissima 20 et arbore et folio, bacis gustatu quoque non asperis. aliqui negant eandem esse et suum genus regiae faciunt longiori-

§ 126: Masurius fr. 18 Huschke. — Piso fr. 31 Pet. (Val. M. III 6, 5. Paul. Festi 144, 13 M.). — § 127: Ov. M I 560 sq. Dio LIII 16, 4. Paul. Festi 367, 12 M. — Cato 133, 2. (Pl. XXIII 157). — (12) cfr. Cato 121. Cic. ad Att. V 20, 4. — (15) Isid. XVII 7, 2. — § 128. 129: cfr. Pl. XVII 60. Ov. M X 98. Cato 8, 2.

1 Spartaco (**D G**?) *v.* -ago *ll* | Masurius *H*(*J*). mass- *ll.v*(*S*). *cfr. § 135* 2 usus **E**[1]. ausos **F** 3 masonem *ll.H.* Masso- *G.* Naso- *v* 7 qui & hoc **F**[2] *ad marg.* **Ea***v.* quieto *r.* *an* quia hoc? | uouerat et ououerat **E**[1] 9 domibus *damn. S* 11 tradit *va.S* | cato **D**[2]*v*(*D*). colito *r.* coli Cato (*coni. S*) *J* 12 mult'acem **F** 13 flactidoque **E**[2]. -iodoque **E**[1] | et *om.* **F** 15 ac (hac *v*) uictores **D**[2]*v.* acutio- *r* | coronare *ego.* -ri *ll.v* | ut **D**[2]*D.* & *rv* 16 breue **F** 17 *an* genera plura? | tinus *ll.G.* cinus *Verc.* eius *C.* cuius *v* 19 arbore **E.** -ris **a** | colore **d***C.* -or *ll.v*(*H*) | cęru **F**[1]. -ulea *va.S* 21 aspero **Eaz***va.G* (*SJ*)

bus foliis latioribusque. *i*idem in alio genere bacaliam ap-
pellant hanc quae vulgatissima est bacarumque fertilissima,
sterilem vero earum, quod maxime miror, triumphalem ea- 130
que dicunt triumphantes uti, nisi id a Divo Augusto coepit,
5 ut docebimus, ex ea lauru quae ei missa e caelo est, mini- 137
ma altitudine, folio crispo, brevi, inventu rara. accedit in
topiario opere Thasia, excrescente in medio folio parvola
veluti lacinia folii, et sine ea spadonina, mira opacitatis pa-
tientia, itaque quantalibeat sub umbra solum implet. est et 131
10 chamaedap*h*ne silvestris frutex et Alexandrina, quam aliqui
Id*a*eam, alii h*y*poglottion, alii danaen, alii carpophyllon, alii
hypelat*e*n vocant. ramos spargit a radice dodrantales, co-
ronari*i* operis, folio acutiore quam myrti a*c* molliore et
candidiore, maiore, semine inter folia rubro, plurima in Ida
15 et circa Heracleam Ponti, nec nisi in montuosis. id quo- 132
que quod da*ph*noides vocatur genus in nominum ambitu
est; alii enim Pelasgum, alii eupetalon, alii stephanon Ale-
xandri vocant. et hic frutex est ramosus, crassiore ac mol-
liore quam laurus folio, cuius gustatu accendatur *o*s, bacis

---

§ 131: Diosc. IV 147. (Pl. XXIV 132). — Th. III 17, 4. Diosc. IV 145. (Pl. XXIII 158). — § 132: Diosc. IV 146. (Pl. ib.).

---

2 quę **a***v*. que **FE** 4 ut nisi **F**^{2} | quod id **a** 5 *an* et (*pro* ex)? 6 breui (**DG**?) *S*. -ue *ll*. ac breui *v* | inuentu rara *G*. -nitur ara (rara **Ea***v*) *ll* 7 thasia **D**^{2}*D*. thaxa (taxa **E**^{1}*v*) *r* | media **E** | paruulo *va.D* 8 spadoninā **Ea**. -ia *va.J*
9 quantalibet *G* 10 chamaedaphne (**DG**?) *v*. -da (-la **a**) pene *ll* | et *ll.v*(*D*). est et *B* 11 ideam *ll* | hypoglottion *H e Diosc*. hippo- *ll.C*. -tthion *v* | danaen *ll.H*. daphnen *v*. -nitin *C* 12 hypelaten *v*. -ton (hipe- **GEa**) *ll* | coronarii *H*. -ri *ll.D*. *praem*. topiarii ac *v*(*S*) 13 myrti ac *D*. -tię **ad**. -tice **E**. miritię **F**^{2}**G**. -ticę **DF**^{1}. myrti *v* 14 et maiore *H* (*qui dist. e Diosc.*). *de asyndeto cfr. Müller stil. p. 69, 32*
15 heraclean **Ea**. -chean **F** 16 daphnoides *B e Diosc*. damno- (-no id est **F**^{2}) *ll*. danaides *v* 17 eupetalon **D**^{2}*B e Diosc*. eupta- **D**^{1}**FG***v*. eutha- **Ea***S* | ii **F** | stephanon *B*. sthepa- **F**. tepa- **Ea**. stephalon **d**. cepha- *v* | alexandri **Ea***v*. -dro *r*. (*an* -dru?) 19 accendatur os *Verc*. (*D*). -daturus **DFG**. -dat turus **Ea**. -datur os thuris *v*. -datur (-ditur *C*) os atque guttur *B e Diosc*.

e nigro rufis. notatum antiquis, nullum genus laurus in Corsica fuisse, quod nunc satum et ibi provenit.

133 (40) Ipsa pacifera, ut quam praetendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium. Romanis praecipue laetitiae victoriarumque nuntia additur litteris et militum lanceis 5
134 pilisque, fasces imperatorum decorat. ex iis in gremio Iovis optimi maximique deponitur, quotiens laetitiam nova victoria adtulit, idque non quia perpetuo viret nec quia pacifera est, praeferenda ei utroque olea, sed quia spectatissima in monte Parnaso ideoque etiam grata Apollini visa, adsuetis 10 eo dona mittere, oracula inde repetere iam et regibus Romanis teste L. Bruto, fortassis etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset lauriferam tellurem illam osculatus ex responso et quia manu satarum recepta-
135 rumque in domos fulmine sola non icitur. ob has causas 15 equidem crediderim honorem *ei* habitum in triumphis potius quam quia suffimentum sit caedis hostium et purgatio, ut tradit Masurius, adeoque in profanis usibus pollui laurum et oleam fas non est, ut ne propitiandis quidem numinibus accendi ex iis altaria araeve debeant. laurus quidem mani- 20 festo abdicat ignes crepitu et quadam *de*testatione, interaneo-

---

§ 133: (5) Liv. V 27, 13. Ov. am. I 11, 25. Martial. IX 35, 6. — (5. 6) Plut. Pomp. 41 p. med. Martial. VII 6, 6. Caes. BC III 71, 3. — § 134: Plin. paneg. 8, 3. Tac. A II 26. Sil. Ital. XV 119. Stat. silv. IV 1, 41. — (9) Isid. XVII 7, 62. — (10) cfr. Geop. XI 2, 3. 4. — (12) Liv. I 56, 11. 12. Val. M. VII 3, 2. — (15) cfr. Pl. II 146 init. Plut. qu. conv. IV 2, 665[d]. Geop. XIV 11, 5. Isid. XVII 7, 2. — § 135: Masurius fr. 19 Huschke.

---

4 quietis (**DG**?) *v.* qui et his *ll* 5 que **a***v.* quę **FE** ¦ lituis *B* 6 his **Ea***C* 7 optime **F** | maximeque **F**². -mi *va.H* 8 non quia **Ea***v.* non ex **DFG** 9 ei *om.* **Ea***va.G* (*SJ*) 10 parnasso **Ea***L.* -nas id **F** | apollini uisa **D**² *in ras. D.* -inis **FG**. -ini **Ea***v* 11 oracula inde repetere **D**² *ad marg. S. om. rv* 13 publicanis **F** 14 manu satarum *v.* -nu satt- **D**². -nus at garum *r* 15 icitur *v.* iac- *ll* 16 ei *G.* et *ll.* eis *v* 18 massurius *ll.va.H. cfr. § 126* 19 quidam **F**
20 his **Ea***C* | qui **F** 21 qua **F** | detestatione *v.* testa- (-nem **F**) *ll*

rum etiam vitia et nervorum ligno torquente. Ti. principem tonante caelo coronari ea solitum ferunt contra fulminum metus.

Sunt et circa Divum Augustum eventa eius digna me- 136 moratu. namque Liviae Drusillae, quae postea Augusta ma-
5 trimonii nomen accepit, cum pacta esset illa Caesari, gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium inlaesam, intrepideque miranti accessit miraculum. quoniam ten*er*et *in* rostro laureum ramum onustum suis bacis, conservari alitem et subolem iussere haruspices ra-
10 mumque eum seri ac rite custodiri: quod factum est in villa 137 Caesarum fluvio Tiberi inposita iuxta nonum lapidem Flaminiae viae, quae ob id vocatur Ad Gallinas, mireque silva provenit. ex ea triumphans postea Caesar laurum in manu tenuit coronamque capite gessit, ac deinde imperatores
15 Caesares cuncti. traditusque mos est ramos quos tenuerunt serendi, et durant silvae nominibus suis discretae, fortassis ideo mutatis triumphalibus. unius arborum Latina lingua 138 nomen inponitur viris, unius folia distinguntur appellatione; lauream enim vocamus. durat et in urbe inpositum loco,
20 quando Loretum in Aventino vocatur ubi silva laurus fuit. eadem purificationibus adhibetur, testatumque sit obiter et ramo eam seri, quoniam dubitavere Democritus atque Theophrastus.

Nunc dicemus silvestrium naturas.

§ 13: (1) Suet. Tib. 69. — § 136. 137: Suet. Galba 1. Dio XLVIII 52, 3 sq. (LXIII 29, 3). — (14) Martial. IX 35, 9. — § 138: (20) Varro LL V 152. — (21) cfr. Pl. XVII 61. — Th. II 1, 3.

1 Tiberium **E**(?)*va.D* 2 coronariae **F** 3 Sed et **z***va.G* 4 Augustam *U*(*D*) 5 pacta **E**[2]**a***v*. capta **E**[1]. facta **DFG** | illa **D**[2]*B*. illi *rv* | caesarea **D**[2] 7. 9 *dist. ego* 8 teneret in *ego*. -eret *B*. -entem *ll.v*(*S*). *cfr. v. 13 et XXIV 47. XXV 166* 9 tenentem *cum* conseruari *iunxit* (*U 254*) *D* 11. 12 flaminiae uiae **D**[2]*D*. -nia uia **Ea***v*. fluminia aeuae (//uae **D**[1]) *r* 12 siluea **G**. -ua ea *D* 14 tenuit **D**[2]**Ea***v*. tentet & **F**[1]. tendet *r* 17 latinę linguę **E**[1] 20 lauretum **D**[2]*va.G* | aduentino **F**[1]**Ea** | laurus **D**[2]**GdT***S*. -riis **D**[1]**F**. -ris **Ea**. -ri *v* 21 nouiter **Ea** 22 atque *ll.H*(*D*). et *v*(*J*)

APPENDIX

Codicis rescripti **M** collationem post Moneum diligenti ac subtili cura a se factam Carolus Häberlin roganti humanissime obsecutus permisit ut perlustrarem et quidquid memoratu dignum videretur hoc loco publici iuris facerem. et confirmari quidem vidi quod iam Carolus Dziatzko de Monei opera praedicavit, talem esse eam ut paucis ille locis possit erroris convinci, praesertim si ea tantum respicias, quae ad textum recte constituendum aliquid momenti habeant aliquotiens tamen Häberlin in scriptura rursus excitata plus vidisse, aliis locis paulo alia investigasse sibi visus est. omittam autem primae scripturae, quae cessit Plinianae, reliquias raras et admodum obscuras ac varia signa a librario appicta, de quibus Mone egit p. XIX. XX, itemque litteras a Moneo etiamtum agnitas, sed quae postea adeo evanuerint ut certo legi iam non possint; in his enim illius testimonio fidem non derogari aequum censeo. reliqua antequam hic subiciantur, opus est praefari, numeris per uncos appositis indicari paginas versusque huius editionis, maiusculis litteris scripturas eas quibus aliqua discrepantia contineatur.

LIB. XI § 40 (295, 16) CASTIO $\mathbf{M}^1$, CASIO $\mathbf{M}^2$ *puncto super* T *posito* 41 (296, 3) PROVATVM $\mathbf{M}^1$, PROBATVM $\mathbf{M}^2$ (296, 8. 9) supersint dies XIRII *(sic)* 65 (303, 13) NAEC (NEC $\mathbf{M}^2$) uno modo 70 (305, 1) OBRVTIS (*recte*) 91 (312, 2) ARANEIS (*recte*) 99 (314, 14. 15) genere R.TILI adque PRAEGRIANDES (*corr.* $\mathbf{M}^2$ *puncto super* I *posito*) 124 (323, 6) STERSICERO‖TI 125 (323, 9) causa AOBLIQVA 171 (338, 3) PRAELONGO (O *non corr.*) 173 (338, 14) REMINAS $\mathbf{M}^1$. FEMINAS $\mathbf{M}^2$ 182 (341, 18) MORTEM ILLICO (*distincte*) 183 (342, 3) est PORTIONE muribus 184 (342, 7) singu. OS . nnos . . . . . INEETBINAS (*distincte*) (*ib.* 8. 9) QVIN‖QVAGENSIMVM annum accede . . . . EO DETRahi tantundem et IDEO non 199 (347, 16) quia REIPLETO (*non corr.*) 200 (348, 2) :IN geminos sinus (IN *non del.*) 211 (351, 11. 12) proxima ABIECTICIA (*distincte*) 247 (363, 20) VR‖GVES clausulae (VR *non corr., ut videtur*) 253 (365, 10) AD‖EXCTRIS $\mathbf{M}^1$ (*corr.* $\mathbf{M}^2$ *puncto super* C *posito*) 263 (369, 4) ADNE‖XVS (*non corr.*) (ib. 9) HERMAPRODITIS (*sic*) (*ib.* 11) PHANTHE‖RIS (*non corr.*) 264 (369, 15) SAETOS‖SIS ut equis (*non corr.*) (*ib.* 17) ac laeuam.OTAE (*littera*

evanida aut T *aut* P *fuisse videtur*) 270 (371, 16) crepundis PRODICIO (*sic*) (372, 3) RECTIO (RECTO M²) uel CONHATO (CONCHATO M² *littera* C *subter addita*) 273 (372, 18) PRAECITA M¹, *corr.* M² *item* S *subter add.*) 282 (375, 20) AES||TATE M¹ *recte,* AE||TATE M² *puncto super* S *posito.*

LIB. XII ind. (vol. I 40, 18) PYXACHIRONIVM § 5 (378, 19) HELICO M¹, HELIO M² 20 (383, 4) IVRE et enodis (*super* VR *vestigiis primae scripturae conspicuis*) 33 (387, 12) ARIANE (AN *in ras.*) 62 (397, 3) minorem AV.EM orobian 80 (404, 3) characem . . TI coeptū 97 (408, 16. 17) ideoque VILIOREM medicis (*sic*) 113 (413, 19) PROCEI||RITAS M¹, PROCE||RITAS M² (*puncto super* I *posito*).

LIB. XIII ind. auct. (vol. I 45, 3) ZOILO' (o' *in ras.*) § 31 (429, 11) palmite FLORET (ET *in ras.*) 40 (432, 3) quibusdam OSSEVM M¹, OSSRIB. (B *superscr.*) M² 60 (438, 16) PVTAM'INĖ (*sic*) 63 (439, 20) TACTV (*evanuit* R *supra* TA) 95 (449, 17) anchorarius MOS (*evanuit* N *supra* OS) 103 (452, 2) aliquis ODOREM (*non del.* M) 118 (456, 9) mollitia PVMICE 121 (457, 9) FRVCTVM̄ incipiente (*sic*).

LIB. XIV § 2. 3 (464, 15. 16) usu FACTA|| . . . . . . V.ES NON REPPERIVNTVR qui NORIT (*sic*) 5 (465, 8) laxita||MVNDO 29 (472, 9) APRELL||ATAE M¹ 31 (472, 22) . . DEDI||VERSITATEM (*distincte* 32 (473, 7) CIN||CINATO M¹ 35 (474, 5) aliqui VOCA///NT·OS|| laeto (*post* A *rasuram et litteras* OS *non vidit Mone*) 36 (474, 17) CONSEMINIA (*distincte,* CONSEMINA *Mone*) 37 (475, 4) ALII pessimi generis M² (*del.* S) 49 (479, 1) · DC · (*sine lineola*) 52 (479, 20) QVADRIGENAS (*sic*) 53 (480, 4) ANTIQVISSI MO (*non* MM) 54 (480, 14) THRAC||TV (*sic*) 59 (482, 6) GENERA (*distincte*) 61 (482, 15) DIVVS (*non* DIVOS) 62 (483, 6) EXSOLECIS M¹ (S *super* C *add.* M²) 79 (488, 18) phormae||um . al . I . . . . OM . . . 80 (488, 20) . . . . DVLCEMINUS odora||tum ib. (20) COLORES uinis (*distincte*) ib. (489, 1) sapore nō||v . . ISC . B . L . . . S . . . . . ulsi in 81 (489, 12) tunsasqueL.||niter 82 (489, 17) . . MILI||modo aqua 83 (490, 3) cados aquAE 84 (490, 7) inci . itur 99 (495, 15) Gallinaceo 100 (495, 20) DILBVS M¹ 107 (497, 17) deLectis (*sic*) 111 (499, 3) RA||nace (*sic*) 135 (506, 7) sapasico||percula 137 (507, 4) TA⁻||TO (*sic* M², TAM||TO M¹) labore 141 (508, 7) ALII (VLII M¹) mortifere 144 (508, 21) iam APVD (APVT M¹) graecos 147 (510, 3) APPrehenderat ib. (510, 5) quod atrocinari TIBI (*fort.* T *corr. ex* S) 148 (510, 8. 9) tanto|| . . GIS eum 149 (510, 13) ET ET M¹, EST ED (D, *non* O, *superscr.*) M² ib. (510, 14. 15) nominib. . . . . ED||ratione ib. (510, 18) diluenDo (O *superscr.*) M² 150 (511, 3) de QVO⁻sequenti (*sic*) *in calce libri* EMENDAVI . . .

LIB. XV ind. auct. (vol. I, 49, 6. 7) Fabio Pictore TROGO (*distincte*) ib. 49, 19. 20) ATTALO REGE § 8 (513, 9. 10) ITALIAE

toto (LIAE *in ras.*) 27 (520, 11. 12) oxymyrsinen ALIIQVI aco‖ronae (*non corr.*) 47 (526, 22) SVRIA **M**[1], SYRIA **M**[2] 57 (530, 10) quando fulgurata piari non (*evanuit totus versus*) ib. (530, 11) insita fueRVNT (*non* fuerINT).

Ab hoc codice omnium antiquissimo ac proprium et a ceteris separatum locum tenente incognitoque ante nostra tempora nolo discedere, quin iam veterrimas editiones cum illo solo vel cum aliis e vetustiorum ordine nonnusquam consentire expletarum lacunarum documentis praeter cetera illustribus ostendam. XIII 133 *canus aspectu, breviterque si quis exprimere similitudinem velit, angustioris trifoli frutex* **M** *v.* om. *r.* (de cod. **D** siluit quidem *D*, sed non est veri simile esse in eo haec verba, saltem non a prima manu). XIV 134 extr. (saepius) *cellas* recte *v*, *stellas* **M**. om. *r.* XII 105 extr. *minus fragilis et qui assulose* **MR**[s]*v.* om. *r.* ib. 120 *maleficium deprehenditur gustu amariore, esse enim debet lenis* **MR**[s]*v.* om. *r.* XIII 27 *sponte genita nec in alia* **MD**[2]**F**[2]*v.* om. *r.* XI 30 (quae) *dam siderum saliva sive purgantis se aeris sucus* **MF**[2]*v.* om. *r.* XIII 2 *verius quam odorem* **R**[s]*v.* om. *rH* ib. 8 *de quibus supra diximus* **R**[s]*v.* om. *rH.* ib. 10 *ratio et in crocino additis cinnabari anchusa vino similis* **R**[s]**D**[2]*v.* om. *r.* XI 135 *hoc est viscerum excelsissimum* **F**[2]*v.* om. *r.* alias vero lacunas in eorundem uno alterove expletas cum primi editores non item expleverint, apparet alia ad manum fuisse iis subsidia quaedam nobis nondum comperta. in sola Gelenii editione a. 1554 (G^2) lectiones nonnullae emergunt, quas e codicibus quos hodie collatos habemus unus **F**[2] exhibet.

Vnum restat ut, qua ratione in eligenda lectionum varietate versatus sim, in universum paucis significem. ac pervagatam quidem in omnibus fere libris scribarum medii aevi socordiam, qua solebant vocales *i* et *y*, *e* et *ae* vel *oe* promiscue confundere, aspirantem litteram *h* temere aut detrahere aut addere vel etiam in alienam syllabam traducere, aliaque id genus multa (cfr. vol. V p. 479) in adnotatione plerumque suppressi, contentus in textu litteris inclinatis sive cursivis ante oculos posuisse communem librorum a vero discrepantiam. nec minus reticui licentiam correctoris **F**[2] assidue *bobus* pro *bubus*, *suibus* pro *subus* substituentis et orthographiam antiquam, in verbis praecipue compositis, saepissime in cod. **a** consilio quodam mutatam. unius autem codicis lectiones solitarias rettuli eas quae ab editoribus aliquamdiu receptae fuerint quaeve depravandi genere habeant quiddam peculiare ac notabile aut ad fidem codicis iuste aestimandam valeant, denique quae collaturis posthac alios quoque codices utilia esse possint ad propinquitatem investigandam. quo pacto etsi permulta recisa et abiecta sunt, remansit tamen haud raro ingrata

adnotationum moles; sed quoniam in tali re difficile est iustum modum adhibere, largius quam parcius dando peccare ipso edoctus negotio critico satius duxi.

Nunc transeamus ad locos aliquot corruptos aut dubios brevi argumentatione sive explanandos sive retractandos et, si res mihi cesserit, ad emendationem propius adducendos.

LIB. VII § **1** quod antehac edi solebat *si quidem* ... *queat* alienum est a Plinii sermone, qui ob sententiae rationem (vd. n. luc. pag. 68) postulat dici *si modo* ... *quit*, ut II 14. III 1. 131. XXI 44. XXIV 142. XXVIII 31. XXXVII 153; nam *si quidem* constanti usu Pliniano causalem vim habere collectis locis omnibus 61 (adde tamen II 198) Ant. Ludewig p. 50 certissime docuit. neglectis igitur correctorum commentis necesse est cum primis manibus codicum retineri et ablativos illos *natura* ... *minore* a Rhenano primo hic recte agnitos — cfr. XIII 92 *latifundii taxatione, si* . ., 96 *maiore gratia, si* . ., XIV 33 *magna dote, si* . ., XXV 19 *officioso naturae munere, si* . ., XXXV 28 *inmensa, vel unam si* . ., *potentia artis,* III 1 *venia iustiore, si modo* . ., XXI 1 *inenarrabili* ... *subtilitate*, *quando* . . et vol. V p. 499 ad XXXV 158. 159 ac de universo genere Müller stil. p. 28—31 — et particulam *etsi,* quamquam hanc ut Seneca teste Haasio (vol. III praef. p. XIV) sprevisse videtur, ita Plinius perraro usurpavit; novi certe non plus unum locum VII 47 *maxima, etsi rara* . . *miracula,* nam XVI **221** coll. Theophr. cum *v a. D* disiuncte scribendum *et, si mergerentur, incorruptas* et XX **90** Barbari demum coniectura dubia invectum est *etsi* (pro *et* vel *at*) *inutilis habetur.* negationem vero, ut correctores quoque viderunt, necessariam inserui ante *quidem,* quo loco non semel oblitterata est in codicibus, velut XX 94; cfr. Madvigii adv. crit. II p. 307 n. 1. ceterum nescio an causa omissionis fiat apertior, si pro *hic* vel *in his* scribatur *ibi* eadem cum *etsi* terminatione, quo adverbio Plinius saepe similiter utitur, ut XII 37 *mari quod ibi* (in descriptione Persidis) *Persicum vocavimus,* XXXIV 6 *intellegere aliquid ibi* (in ea scientia) *subtilius,* VIII 135 *fraus et ibi* (in irenaceorum tergore) *lucrum* . . *invenit,* XI 280 *salamandra ibi* (in aqua vinove) *inmortua,* XXXII 37 *sedat* . . *omnia oris vitia, privatim nomas ibi* (in ore); sed. ib. **105** *torpedo adposita procidentis interanei morbum ibi coercet* rectius, opinor, *ilico* scribetur. — § **2** an *alienis velat operibus* (*opibus*)? 'opes' Plinio sunt divitiae, ac ne auxilii quidem notioni locus est, sed de rebus sive operibus agitur humana manu factis, quae contraria ponuntur tegimentis a natura datis. — § **3** *itaque feliciter natus* Gelenio debetur, librorum **Rd** testimonio incerto; a reliquorum **DFEa** scriptura

idque minus distat *idoque* h. e. *ideoque*. — § **24** de particulis *iam* .. *iam* inter se relatis Wölfflino arch. II p. 245 non iniusta suspicio incidit XXVI **14** init., sed fugerunt eum quae ibi paulo post sequuntur: *iam suspendendo* .. *iam balneas* .. *instituendo*. in prioribus autem quod libri habent *artificio animalia* (pro quo haud ita feliciter conieci *artificio inani, alias*) potest corruptum esse ex *artifici uarietate iā*, ut proinde hic quoque eadem particulae *iam* geminatio evadat. — § **30** *Duris* nomen auctoris typothetae errore non dilatatis litteris expressum est. — § **33** rectius scribendum in adnotatione: 'ducitur du (*Rh*) *G* ... dicitur *rH*'. — § **45** litterarum ratione parem fere probabilitatem habent *aegri partus* et *aegre partos;* rem conficiunt et Festi testimonium et quod participium *partus* neque a Plinio neque ab alio, ut videtur, scriptore, sic usurpatum est, ut esset idem ac *natus*. immo vero Col. VII 4, 3 *parta nutrici consociata* et Varro II 5, 7 *iam expartae* mediali sensu significant enixas, fetas, quae pepererunt. — ib. infra *ac noxia accessu* quod dubitanter scripsi, intellego negotia eius modi, ut accedere ad ea noxium fuerit vel esse potuerit; quae non incommode adiunguntur ad *arma mortesque* h. e. pericula in bellis terra marique mortem minitantia. — § **50** in *Dacorum* nomine aberratum esse nec universam publicamve hoc loco observationem narrari, sed rem privatam eamque mirabilem, certus testis est Aristoteles, totius auctor loci, Calchedonii cuiusdam exemplo posito; neque vero apud Solinum, etsi talium rerum curiosum, Dacorum ulla est mentio. quid verum fuerit, prorsus incertum. potest *demum* fuisse, velut primo scriptum DAEMVM, corruptum deinde in DACORVM; potest *indecoram* (litteris IN post TV omissis), quoniam nota erat στίγμα vel γράμμα, inustum fortasse damnato proavo, ita ut hoc membro tamquam singulari et memorabili exemplo cum Müllero em. I p. 11 in parenthesin relato scribatur *quarto partu demum* (vel *indecoram*) *originis notam in bracchio redditam* (sc. accepimus); exigit enim et rei et elocutionis ratio, nota ut reddatur in homine, non homo notae. — § **58** ad M Silani necem cfr. etiam Dio LXI 6, 4. 5. comma post *successione* tollendum transponendumque post *consulatum*. — § **64** in *gustatu eo,* quod fuit in omnium, ut videtur, codicum parente, vix quidquam est quod ferri nequeat, quia pronomen *eo* h. l. vicarium est genetivi *sanguinis menstrui,* ut proxime infra § 65 *tale virus,* cumque XXVIII 84, ubi in eiusdem rei narratione ad hunc locum respicitur, scriptum sit *sanguinis gustatu,* lectio illa, etsi paulo minus usitata, non ambigua tamen nec vitiosa, vereor ne ob id ipsum sit vere Pliniana, altera autem (*gustato eo*), quae ex o in editiones transiit, corrigendo mutata ad exempla qualia sunt § 65 *gustatas fruges,* VIII 52 *gustatus sanguis,* 136 *quo*

(animali) *gustato,* XXVIII 75 *lacte gustato.* de illo pronominis demonstrativi usu cfr. IX 160 *ea strigmenta* (sc. anguillarum), 183 *ea figura* (sc. stellae) et VIII 189. X 159. 178 *in eo genere,* itemque relativi IX 67 *quae reputatio,* 78 *quo in numero,* X 176 *in quo genere;* alia exempla collegit Müller emend. V p. 12 sq., cfr. Madvig gramm. Lat. § 314. — § **81** Tritanum memorat etiam Vopisc. Firm. 4, 2, ubi *Tritannum* **B**². — § **83** accuratius adnotandum: fufiuſ **DR***e corr.* **E***v*(*D*). fuuiuſ **F**. fuſiuſ **a d** *Ven* — § **101** quod olim e margine Dalec. receperam coniecturam *maxima exstiterit*, reprehendit me CFWMüller p. 2 exemplis usus alius generis, in quibus *maxime* non cum verbo iungitur, sed nomini potius praecedenti adhaeret. nunc reduxi quidem adverbium, quod silentibus *JD* in libris omnibus esse creditur, sed tamen in archetypo (item ut in **F**) fuisse *maximae,* male adsumpta proxima vocali *e*, idque postea more solito transiisse in *maxime* multo veri similius reor quam scribam cod. **F** indulsisse contrariae suae *ae* pro *e* scribendi consuetudini. — § **109** *patriam suam credidit* qui correctoris licentiae tribuit, facere vix potest quin supplendo scribat *patriam ⟨iterum⟩ condidit.* — § **110** *quadrigis agradis egredientem* mira litterarum similitudine dittographiae speciem prae se ferunt. videndum ne sit *albis* a Solino additum. — § **113** *ille semper alioquin:* sententiae videtur magis satisfieri his: *ille semper aliquid ⟨metuens⟩* sc. a Graecis, ut alias a Poenis. de Catonis animo a Graecis averso cfr. XXIX 14, de sermonis forma XXVIII 20 *animus semper aliquid inmensum expectans.* (*metuens* ante *uniuersos* periisse non incredibile). — § **123** *medicinam* (**E**¹**a**), unde *D* effecit *medicina nam*, probabilius est prave accommodatum esse ad *uenientem.* pronomen *qui*, ex uno o sumptum, quo casu excidere potuerit, parum quidem apertum est — apertius esset, si *quia* excidisset —, sed in subsequentibus quoque verbis *quod ob meritum* pronomen fuerat simili casu omissum et a **F**² demum additum est, contrario tamen ordine (*ob quod*). Gelenio *quod ob* praeferenti favet, ut taceam tritissimum illud *quam ob rem,* XXXVI 3 *quos ob usus.* — § **132** revocavi veterem correctionem *laudatus dies*, aliter quo pertineret *iste* non assecutus. an vero facilius idem efficietur una littera *e* detracta, ut sint haec: *iste calculi candor illo laudato die originem mali habuit?* nam *U*, qui primus codicum scripturae patronus extitit, cum *istum* diceret esse illum (nescio quem) unum vel unumquemque ('jener einzelne'), protulit quod quale sit aegre intellegas, nec invenio in toto orationis tenore quo spectaverit. — § **134** an *sed iterum proscriptus est* (*-ptust*)? certe saepius sic *est* post terminationem *us* omissum esse negari nequit; cfr. Madv. adv. crit. II p. 278. 607. — § **146** de adverbio *taliter*, quod proposui, cfr. XXXV 124 *nec camaras*

ante eum (Pausian) *taliter adornare mos fuit.* — § **148** in adnot. scribendum: morbi *ll. S.* -bus *C.* -bo *v.* — § **152** extr. an *nihilque uideo mirum aliud?* — § **155** corruptum nomen *Lutmiorum* (*Latmiorum* Val. Max.) *D* in libro a. 1904 Berolini edito, qui inscribitur Die Entdeckung des german. Nordens im Altertum, p. 22 ad insulam *Latrim* (IV 97) probabiliter admodum, ut ante eum *U* in chrestom. Plin., referens coniecit *Latriorum.* ne de forma adiectivi eius dubitationem moveam, litterarum tamen ductibus planissime congruere videtur *Latrinorum* (*rin* = *mi*), de qua forma cfr. *Tiberis* et *Tiberinus.* — § **160** rectius scribere debui cum **F**(a) *Nechepsos*, ut II 88. — § **167** de argumento cfr. Seneca ep. 99, 11 sq. — § **168** magis placet *dentes, ⟨uocis⟩ etiam ac ciborum instrumenta* (cfr. VII 70) aut (sublato *ac*) *dentes etiam ciborum instrumenta,* nisi forte ventrem quoque et cetera viscera ad cibos concoquendos necessaria praemori senectute Plinius ipse voluit affirmare. — § **180** quod est in **DF**[1]**RE**[1] *incolumine* (*-mne*) natum esse pusillo errore quo scriptum fuerat *incolumme,* facile apparet. eo magis eminet licentia correctoris **F**[2] *revidendi* verbum fingentis. (Beckii librum debui vero suo titulo indicare, qui est 'C. Plinii Sec. librorum dubii sermonis VIII reliquiae'). — ib. ad voces *protinus ab* vi temporali positas cfr. VI 104. XVII 191. XVIII 126. XX 226. XXX 129. — § **181** *Volcacius* ex **F** reponendum erat, sicut XI 244 in **M** est *Volcacium Sedigitum,* item VIII 144 contra codd. rectius scribetur *Volcacium nobilem;* cfr. Prosopogr. imp. Rom. III p. 473 n. 620. — § **192. 193** addendum quod Beck l. l. p. 82 Maximi Victorini (Gramm. Lat. VI 194, 11 K.) et Marii Victorini (VI 23 K.) testimonia de litteris attulit. horum alter Palamedi litteras ΗΨΧΦ, Simonidi ΖΞΩΘ assignat.

LIB. VIII § **9** *per cuncta* sic interpretantur ut idem valeat atque *omnino*, quod possitne ullo exemplo probari vehementer dubito. nec magis id orationis formae convenit, qua cum evidenti sententiae ascensu cuncta animalia et pleraque contrarie referuntur. itaque ex intacta librorum scriptura *sed* (*s;*) *per cuncta* malim restitui *sēper cuncta*, abiectis cum correctorum additamento *et* tum Salmasii invento *fere*, quippe quo plena cunctorum notio rursus extenuetur. in asyndeto nihil offensionis: cfr. Müller stil. p. 42 sq.; menda simillima sunt infra § **12** *repertum* pro *ſēper tum*, XI 6 *se persuasit* pro *sēper suasit* et contrarium VIII 97 *sēper luens* pro *se perluens.* ad rem cfr. Seneca ep. 121, 18 sq., qui multis variisque exemplis persequitur, curam sui ac tutelam 'animalibus inesse cunctis nec inseri, sed innasci'. — ib. in terminatione verbi *intremescere* non hoc tantum loco, sed etiam XXXIII 1, ubi **B** praesto est, consentiunt codices, quibus obsequi II **192** quoque par fuit, ubi in **Fa** eadem scriptura servata est. — § **26** *ac* copulam ante *praeacuta*

damnavit *P*, recte is quidem ad sensum; ridicule enim narratur poplitem elephanti dextra caedi ac (deinde) crus praeacuta bipenni tardari, cum appareat caeso bipennis ictibus poplite effici ut crus tardetur. *caedit* e vetere libro correctores sumpserunt (*caede* aut *cede* primae manus); quod iidem *ac* non deleverunt, suspicionem movet fuisse olim post *caed* aliquot litteras sive mutilas sive evanidas, utique non intellectas. quibus quid significatum fuerit rimantibus succurrit Agatharchides, qui τὸν πέλεκυν teste Photio dixit ἐπιτήδειον, Diodoro κουφὸν πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς χειρὸς πληγήν. pronum igitur est supplere *leui* vel *habili* in modum hunc: *caedit ⟨leui⟩ ac praeacuta bipenni; hoc crure tardato* cet. — § 27 si hic quoque licet mutilatam orationem suspicari, difficultas ea, de qua consentitur, tolli potest geminatis duabus syllabis: *elephantis aliis admotis ⟨us⟩que ⟨dum⟩ tumultuantem catenis coerceant* sc. custodes iidem, qui fame et verberibus eum puniunt. de *usque dum* cfr. XI 260. XVIII 103. XXVII 71. 72. XXXIV 171. — § 33 de loco multum temptato nihil amplius opus est dici quam frustra retineri numerale illud *una*: non una est difficultas draconi, sed plures deinceps enumerantur eaeque positae in altitudine elephanti et quaesito arborum rupiumve attritu ac sollerti proboscidis usu. in qua enumeratione *una* dici pro *prima*, suppressis deinde *altera* et *tertia* ob narrandi varietatem, non credo. — § 34 perverse addito *ac* corrector (F^2E^2) spectaculum et paria discrevit, quasi vero natura duas res, et spectaculum et (praeterea) paria, componeret. apertius quam accusativo appositionis loco adiuncto consilium naturae exprimeretur dativo *spectaculo*, ut adnotavi; paulo propius tamen a litteris absit *naturam ⟨in⟩ spectaculum*, de qua structura vide quae infra ad IX 122 exposui. — ib. cessi auctoritati codicum, sed ne Solini quidem testimonio adducor ut inprobem Pellicerii rationem *⟨nisi⟩ manu* proponentis. minime profecto opus esset draconi manum elephanti illigare, si re vera aures non possent manu defendi. immo longe secus est. quare qui *nisi* reicit, substituat potius *sine*, quia facilius poterat inter *possit* et *manu* omitti. — § 39 *et adclinem*: de affirmatione negativae sententiae copulative adiuncta cfr. Seyffert ad Cic. Lael. 8, 26 p. 192. — § 42 *his* (additum in F^2E^2o) vel *iis* post *coitus* excidisse veri similius. — § 43 *longius comitatur* perinde accipi solet ac si leaena dicatur tantum e longinquo comitari leonem iracundum, id quod nec adverbii notioni nec moribus ferarum convenit. Philostratus ait: ἀναφεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη. supplendum fortasse est *abeuntem* (sc. leaenam), omissum id ob quandam similitudinem vocum praecedentium: (culpa) *abluitur aut ⟨abeuntem⟩ longius comitatur*. — § 48 *Iubae* auctoris nomen a *P* certissime huic loco redditum nunc munitur scriptura *audivit* prospero casu in

cod. a servata, nam interpolationis nulla potest causa excogitari. an est fuitve eadem in E? *ilibia* (tametsi silet *D*) opinor exstare etiam in D idemque aut *inlibia* in E. eruditi illius regis nomen 59 locis in Plinii opere obvium aliquotiens tamen librariis fraudi fuit, ut VIII 35 *uitta* F, *uita* a; 155 *iuua* F; X 126 et XIII 34 *iuua* Fa, *iua* E[1]; VI 149 *uba* DF, ideoque non mirum quod levissimus error (*iliba*) genuit graviorem *ilibia* et *inlibia*, corrector autem aliquis sententiae ratione habita inde finxit *in Libya* et in proximis *audiui* aut pro vero habuit aut mutando effecit. — § 49 *ex omni vulnere... innoxii sunt*: in his verbis multifariam deformatis, quorum inconcinnitas me quondam movit ut ante *idem* (*iidem v*) lacunam esse statuerem, iam pridem in mentem mihi venerat *idem* ad priora rectius referri propterea quod distincta particulis *sive*..*sive* vulnerum origo desideraret, ut huic diversitati color sanguinis constans sibi et aequabilis cum quadam gravitate opponeretur. sed nesciebam, quale esset quo cetera quoque vitia feliciter tollerentur. nam *ater*, quod pro *alter* corrector (F[2]E[2]o) proximo et rudi remedio arrepto substituit, neque per se naturae rei narratae congruit et manifeste redarguitur adiectivo ὠχρόϲ, quo Aristoteles hunc sanguinis colorem appellat; ὠχρόϲ autem Plinio est *pallidus*, quem ad modum VIII 122 in chamaeleontis descriptione verbis *defuncto pallor est* redduntur Graeca haec: καὶ ἀποθνήϲκων τε ὠχρὸϲ γίνεται, καὶ τελευτήϲαντοϲ αὐτοῦ ἡ χροιὰ τοιαύτη ἐϲτίν (Ar. h. an. II 11). item IX 66 mullus exspirans *rubentium squamarum multiplici mutatione pallescens* dicitur et ib. 138 in purpureis vestibus *gigni laudatus ille pallor saturitate fraudata tantoque dilutior* eqs., multisque locis aliis et palloris et pallidi appellationibus languescens et dilutus color significatur (cfr. Ehrenfeld die Farbenbezeichnungen in d. Naturgesch. d. Plin. progr. Prag 1907 p. 27. 28). itaque mihi non dubium est quin verum sit *pallor* (P post TE extrito) sublatisque levioribus mendis, quae simul voces *profuit* (sic primae manus) et *sanguis* obsederunt, recte omnia in hanc formam redigantur: *ex omni vulnere* . . *pallor profl u i sanguinis idem* (sc. est). *satiati innoxii sunt*. — § 52 Iani illud *adnixarum* oculis blanditur perexigua a litterarum vestigiis declinatione, sed neque adnitendi notio neque perfecti forma satis apta est simiis ad leonem adsilientibus. quod dubitanter adscripsi *adversarum* referri velim ad simias ex adverso h. e proxime in conspectu leonis lascivientes. — § 55 invitus feci ut retinerem *temporum*, Gelenii inventum, quod quo casu in *tempore* converti potuerit obscurum est, nec magis sufficit *tempore eo* (addito *eo* inter E et G), praesertim cum dilucida requiratur ac non tecta illa et ex verbis *civili bello* demum arcessenda mentio illorum hominum, quorum 'generosi spiritus iugum subire' dicuntur item ut leones ab

Antonio coacti. ego vero crediderim *tempore* falsa siglarum interpretatione factum esse ex *temp̄. r̄.*, cui litterula *i* (post *m*) praefixa ultro se offerunt haec: *non sine ostento quodam, item populi Romani generosos spiritus iugum subire* eqs. eadem locutione § 149 Alexander Magnus praedicatur *imperator generosi spiritus.* — § **57** *inedia non tantum* restituens nihil aliud quam geminavi syllabam *ant*, errore semel scriptam, postquam lineola super *n* evanuit (*inediantum* pro *inediantantum*). partem veri iam vidit is qui correxit cod. **R**. — § **60** extr. verba *ea cum* ... *usque* iam in archetypo intellectu omni caruisse vel ex multiplici discrepantia elucet, quae sedulum irritumque corrigendi studium ostendat. equidem arbitror tutissima via ad verum perveniri proficiscendo a scriptura plenissima necdum correctoris stilum perpessa et qua ceterarum partus simpliciter declaretur, h. e. *eamuſque proſequenteſuſque* (**E**[1]**a**). in his deleverunt alii *que* (*eamuſ* **DR**[1]), alii *uſque* (*eam* **FR**[2]); corrector Britannicus superscripsit *cum his*, quae genuinis verbis partim adiuncta sunt (*ea usque cum his* **o**), partim substituta (*cum his* **E**[2]). idem satis habuit in *proſequenteſ* litteram extremam *ſ* delevisse. vocem *usque* nulla necessitate iterari brevissimo verborum intervallo praeter Robertum (**o**), quem tuetur Rück p. 280, nulli ceterorum placuit; neque mihi satis credibile videtur, sed propter indiscretam saepe similitudinem litterarum *ſ* et *r* maximeque geminatarum *ſſ* et *rr* et *rſ* haplographiam subesse ratus ex *proſequenteſuſſuſque* conieci faciendum *proſequente rurſuſque* et addendum praeterea *est* sive post *solitudines* sive ante *extra*. restat tamen unum quo offendar: pronomen *ea* pro catulorum matre, quam certe distincteque significari oportebat, neglegenter ac parum argute loquentis est. fuit fortasse *feta eum*, de qua litterarum serie non intellecta, postquam *f* post *ſ* interiit, nihil iam superest nisi *eam*, quod libri omnes servaverunt. feta igitur hominem, dum eximit catulos, usque prosequebatur ita ut foveam altam nunc superne introspiceret, nunc sollicite circumiret varieque voce ac motu gestuque summam animi attentionem prae se ferret. hoc pacto salva, quantum fieri potest, memoria codicum removetur duplex in vulgata lectione offensio et redundantiae molestae (*prosequente deductus*) et divulsionis eorum quae oratione coniungi debebant (*prosequente* ... *laeta atque gestiente*). quamquam vereor ne difficile sit in re tam incerta aliis fidem facere. — § **66** extr. cfr. Val. Flacc. VI 147—149. — § **77** *D* in libro de Africae ap. Plin. et Melam geographia Berolini a. 1908 edito p. 48 n. 6 proposuit *id derectum semper in terram* sane quam apte collatis Plin. XI 175 et Mela I 45 *derecta in humum cornua.* — § **78** cfr. etiam Plin. XXIX 66. Lucan. IX 828 sq. — § **87** *auditu* omissi occasio magis eluceat, si id post *excitatur* collocaveris; eandemque ob causam § **97**

praestat scribi cum F[2] *monstrauere cerui percussi*. (ceterum quae Plinius de cervis, eadem de silvestribus capreis — an potius capris? — narrat Val. Max. I 8 ext. 18). — § 89 propter ea quae FRitschl opusc. II p. 536 sq. de vulgari in codicibus varietate crocodili nominis scribendi disseruit, hic subicere placet quae enotavi ex **Fa** in libris I. V. VI. VIII. X. XI, ubi id nomen locis 18 scriptum exstat: recte scripsit *crocodilus* deciens **F**, contra *crocodillus* sexiens **F**, ter **a**; *cocodrillus* sexiens **a**; *corcodrillus* septiens **a**; *corcodillus* semel **F**; *crocordilus* semel **F**. (XXXII 46. 145 optimus cod. Bamb. **B** rectam formam servavit). — § 99 e codd. **F**[1]**a** vestigiis hic quoque *iunipiri* restitui debuit, quae forma plerisque locis aliis confirmatur. — § 100 *appetat idoque* praecipua commendatur veri specie, prave id quidem acceptum pro *appetandoque*, quo facto prope necessaria erat vocalis *a* correctio. praeterea si quid tribuendum est correctae in **F**[2]**E**[2]**o** lectioni *defigi et* — liberatur autem suspicione licentiae eo quod et sententiae et structurae aperte repugnat —, ducimur ad asyndeti in altero membro figuram: *ideoque deficiat, postremo expiret*. — § 105 qui ad litterarum ductus quam proxime accedere volet, poterit scribere *collum ut iuba ex unitate spinae*, etsi continuitatis notio ea est quae proprie conveniat sententiae. — § 122 verba *circa caprificos fere* mirum quantum interpretum ingenia torserunt. ut aliquid saltem esset quod cum quadam rationis specie subsequentibus *innoxius alioqui* contrarium poneretur, veteres editores scripserant *ferus*, sed quid caprificis faceret nemo habebat, donec Harduinus ex loco qui nihil cum hac re coniuncti habet (XI 40 [aestivi mellis] *vindemiae Attici signum dedere initium caprifici*) inani artificio extricavit tempus intellegi 'dierum caprificialium'. at neque feritatis omnino neque caprificorum in chamaeleontis descriptione apud Aristotelem, a quo Plinius in hac re totus pendet, aut alibi usquam ullum est indicium; neque vero congruunt ea cum iis quae sunt de natura illius animalis explorata. unam is hanc observationem de suo addidit, haud dubie de aspectu 'hiantis semper oris' iudicans. *circa*, in qua voce sive plene perscripta sive compendio notata saepius peccatum est, originem traxit a detorto *cirtu* (pro *rictu*), geminata autem syllaba *cu* ex *r̄rifico* factum est *caprificos*. non dubitavi coniecturam in textu ponere; aliquando enim portenta talia opus est non tacita patientia propagari, sed exstirpari, modo ut alii de meliore remedio inveniendo admoneantur. — ib. etsi *&* ante *ad* intercipi facile potuit, considerandum tamen, possitne tertii nominis asyndeton etiam variata locutione (*in* ... *ad*) apud Plinium tolerabile videri: cfr. Müller stil. p. 69, 32. (an vero fuit *in capite et maxillis ac commissura caudae?* in voce *ad* non raro erratum est). — § 126 extr. rectius fortasse *inde* (*īde*

pro *ido*) *mares quadragenis diebus latent.* — § **129** corruptionis manifestae origo modo ab *ora*, modo a *dentium* repetita est. qui attrectarunt *ora* (quae scriptura non habet dubitationem) et *dentium ora* coniungentes varia coniecerunt, quae afferre longum est, eos praeteriit haud absurde dici ipsa ora quiete diuturna torpescentia et ad mordendum inhabilia ac velut contumacia exercendo 'praedomari'. Barbarus ex Aristotele *dentiendi* verbum arcessivit, quod nisi addita particula *ceu* vel *ut* in orationis formam includi non potest. omnes vero siverunt frustra desiderari notionem mandendi (διαμασῶνται), quae nullo modo potest abesse. nam praepositionem *circa* aperte significare mandi surculos sive dentibus tractari ac conteri quis serio affirmaverit? ego quod *friantque* substitui, non repugnabo, si quis *tractantque* praetulerit. — § **132** si *herberue* (F[1]) non proprio errore (de **DRE** tacetur) natum est ex *herberae*, potest scribi *conplexos fascem herbae resupinos*, composito vocabulo proprie ac saepe sic usurpato: cfr. VII 23 Sciapodes, IX 20 delphini, X 39 noctuae, 103 perdix, 113 aves quaedam in volatu, VIII 93 *resupino capite*, nec aliter X 129 *capite resupinato* aliaeque formae eiusdem verbi inveniuntur VIII 139 de cocleis, IX 91 de polypis, X 105 de turturum collo, XI 163 de scorpionis dente. — § **134** nocet concinnitati orationis illud de irenaceorum tergore passive dictum *perfunditur*, cum per totam sententiam ipsi irenacei vel appellentur (*et ipsi odere* .. *parcentes* .. *opperientes*) vel cogitationi obversentur (*in novissima spe*). minusculis litteris scriptum vix differt *perfundunt*, cuius verbi activi obiectum non durius suppletur quam passivi subiectum. — ib. inauditas dicendi argutias in verbis illis *adprehensusque pes alter e* ... *necat*, qualia *S* primus e codd. edidit, Müller stil. p. 154 sq. non tam excusavit quam illustravit miratione non occultata. id ipsum vero, quod maxime offendit, satis probabiliter tollitur veterum lectione *pede altero* .. *necatur*. ac passiva quidem verbi forma, Iani silentio si credimus, in **Rd** exstat, sin minus, addito parvulo syllabae *ur* compendio facile efficitur. prioris autem vitii partus non minus facile declaratur continua scriptura PEDALTERE, in qua duplici errore priore vocali E ante A elisa, altera pro OE, ut saepissime, prave substituta, deinde accommodato PED ad *adprehensusque* factum est *pes*, tum *alter*. aliis locis simillimis in eadem structura Plinius recte posuit ablativum: VIII 204 *hoc* (sc. villo) *si quis adprehensam ex grege unam* (capram) *trahat;* 209 *suspensae* (sues) *pernis prioribus;* 199 *unum* (animal) *cornu raptum.* qui quidem ablativus hoc loco ne in perversam sententiam detorqueatur, universa narratione satis cautum est. — § **137** *lyncum umor ita redditus:* proposui *lyncum urina reddita* (minuto errore *orina* ita aucto, ut fieret ⟨*um*⟩*or ita*); illepide enim urina, de qua totus est sermo, trium verborum ambage tecte indicatur,

subtilitati vero rationis, qua Müller em. I p. 28 particulam *ita* a proximis verbis separat statuitque idem fere valere atque *item mirum est quod* (glaciatur), obstat quod dubia est talis sententiarum iunctura per solam particulam, in ambiguo praesertim loco, denotata. sed remanet tamen alterum incommodum. esto, sit *umor* pro *urina* dictus: at mire intenditur loci significatio, qua lyncum umor dicitur glaciari redditus in Aethiopia (*ubi gignuntur*), quasi cavendum fuerit ne quis in alia id fieri terra opinetur aut de captis lyncibus et in custodia servatis cogitet. mihi veri similius videtur patriae mentionem aliorsum spectare Pliniumque, cum ipse ei fabulae fidem abrogarit — *ego*, inquit, *falsum id totum arbitror* (XXXVII 53) —, iam hoc loco quid sentiat aliquatenus indicare aut certe assensum cohibere; id autem efficietur orationis forma hac: *lyncum umor, ut* (vel *id*) *creditur ubi gignuntur, glaciatur* cet. cfr. X 187 *ut creditur vulgo*, de mendo V 54, ubi *creditur* transiit in *queritur*. — § **156** de integritate verborum *aequa ex causa* cfr. Non. 3, 27 M. et Thes. L. L. I 1030, 45. 1032, 37. temere quondam additum est *eadem* (E^2zv), cuius auctorem suspicor voluisse permutari id cum *aequa*, non in unum conflari; neque melius successit scribentibus *equam* (*v*) aut *equa* (*D*), quoniam de masculo equo Reatino Varro narrat et ⟨*ab*⟩ *equa* saltem dici debuit. — de dubia voce *prorigam* cfr. Keil in Wölffl. arch. I p. 290. — § **164** aut cum Iesseno *nec tamen non* (*tn̄ n̄*) aut *et tamen* scribi necesse erit. — § **165** ut mancae orationi subveniatur, pro *et sane* si non *cstat* ponetur, poterit *et scim'* (h. e. *scimus*). aperta quae vocatur littera *a* et syllaba *ci*, paulo neglegentius scriptae, inter se simillimae erant. — § **184** etiam CFWMüller p. 16 post *incipientis* inseri voluit *similis*. sed iure Io. Müller stil. p. 9 (§ 8, 3) explicavit maculam cornibus lunae candicantem coll. XI 51 *macula quodam diademate candicans*. — ib. an *quaesituri luctu* ⟨*publico*⟩ *alium*, ut est apud Sol. 32, 18 *nec sine publico luctu requiritur*? nudus ablativus vereor ut ferri possit. — § **194** *tironi* fuit in librorum archetypo idemque congruit cum passivo *induuntur*, ut XXXIII 40 *pedibus induetur aurum*. *tirones* vero offendentis in singulari numero correctoris commentum est, quod qui recipit, ex Plinii usu debet aut *quales* . . *induunt* aut *quali* . . *induuntur* scribere, ut XXXIV 18 (statuae) *paenulis indutae*. uno loco XIII 29 *populis* . . *vitilem sibi arborique indutis circulum* ob dativos *sibi arborique*, quos interponi opus erat, participium *indutis* quadam vi mediali ascivit accusativum, more poetarum iam in prosam orationem translato, ne dicendum esset *cum induerint circulum*. cfr. Landgraf in Wölfflini arch. X p. 222. CFWMüller synt. nom. et accus. p. 129. — § **195** non *pictae*, ut putatur, sed *fuisse* mendo affectum est. non poterat Plinius dicere *accipio pictas vestes*

iam apud Homerum fuisse, sed aut *accipio* (h. e. arbitror) . . *ante Hom. fuisse* aut *video* . . *apud Hom. esse*; nam quae apud Homerum memorantur, ea non solet dicere accipere se vel accepisse ab alio quopiam auctore. neque vero sufficeret, si corrigeres *iam apud Hom. fuere*, et necessaria est regum significatio. — § 204 mirum est *arbori* universe et sensu collectivo positum, cum subiciatur olivarum genus. in archetypo opinor fuisse ARBORIA (quod assumpta deinde proxima littera E conversum est in *arboriae*) idque pro ARBORIB· eodem errore scriptum esse quo XIII 71 in cod. **M** PALUSTRIA pro *palustrib.*, quod ceteri libri recte servarunt. — § 208 *unius*, pro quo Brieger *omnes* voluit substitui, tam bene illustrat suum quae narratur calliditatem, ut immerito tollatur. probabilius duxerim post *unius* excidisse similes litteras *uniūsos*, h. e. *universos*. — § 209 Münzeri coniecturae speciosae accedit commendationis aliquid ex mendosa librorum scriptura *cenam* . . *moreretur*, quae commodum habet explicatum, si in archetypo trium versuum ordo talis fuit: *uerrina* — *poetae* || *postquam* — *nulla* || *cenam moreretur* — *etiam*. in his librarius a primo versu in tertium aberravit continuando *cenam* et, quamquam errore statim animadverso revertit ad secundum, omisit tamen appictis signis iustum vocabuli locum indicare. itaque *nulla cena memoretur* scribi praestat. — § 212 dubitavi de *tergorandi* verbo prorsus solitario et quod ne propriam quidem aut veram rei imaginem repraesentet, quoniam tergus a natura apris haudquaquam denegatum est. ut ichneumon (§ 88) limo se saepius mergens pluribus coriis se loricat, ita h. l. apri in luto se volutantes quadam lorica corpus a tergo usque ad ventrem circumdant ac muniunt. duo igitur vocabula mutilata (*tergo* pro *tergolo*) et in unum contracta esse arbitror, cum propter ambiguitatem litterae *a* apertae (*cc*) syllabae *ricantes*, acceptae pro *raantes*, fierent *rantes*. ambigi tamen potest an ad verum propius accedas, quamvis videatur a litterarum ductibus longius distare, scribendo *luto saetas loricantes* (*ta/* in *ter* mutato). eodem dicendi usu Varro I 57, 1 parietes et solum ait *tectorio marmorato loricanda* esse et Vitruv. VII 9, 4 cerae Punicae *loricam* appellat, qua parietes miniati obducuntur. — § 214 verecundia motus Iesseni, ut qui mendum primus detexerit, inventum eius *ceu* in textu retinui, quamquam mihi prope certum est, cum S et G unciali forma, ut in cod. **M**, discerni interdum vix queant, verum esse *quasi uaginis*, omisso UASI ante UAGI in his GLADIORUMQ. UASIUAGINIS. — § 215 *plura* necesse erat addi mutata simul interpunctione, ut esset cui *quoque* responderet. caprarum enim genera neque humana sunt figura neque caudis inter se distincta. nunc vero simiarum genera recte dicuntur plura esse, ut caprarum plurima (§ 214) et leporum plura (§ 217).

patent quidem aliae quoque emendandi viae. licet *sicut*, ad transmarinas patrias relatum adiunctumque ad superiora, licet *sunt* interponi inter *mittunt* et *simiarum*, sed nuda plurali voce *genera* in hoc transitu parum dilucide significatur id quod commune est duabus narrationibus; praeterea melius est a *simiarum* appellatione initium sumi novae sententiae. — § **216** *miarſima* (**R**²), ut *J* sibi visus est legere, indiligenter scriptum pro *mitissima* haberi potest, sed fidei est perquam dubiae. nihil lucramur ex verbis Solini 27, 60 *facie admodum grata, gesticulatis motibus inquietae,* nisi vero placet *sicut inquietissima.* — § **217** *Baliarium* rectius scribendum erit, ut III 78. X 133; et fuit, Rhenano si credimus, in Murbacensi u *balearium.* — § **226** *scatendi* verbum constanti usu a Plinio sic ponitur, ut sit aliqua re abundare et refertum esse: scatent III 30 *metallis* .. *Hispania*, VI 73 *gentes Indorum tigri fera*, VII 21 *India* .. *miraculis*, XVI 138 *Tarracina silvis*, XVII 243 *ostentis* .. *volumen*, XIX 47 *provinciae* .. *rubia*, 172 *serpyllo* .. *montes*, XXI 27 *rhododendro* .. *silvae*, XXXI 18 *lacus* .. *serpentibus*, 36 *amnis anguillis*, XXII 31 *urtica vel plurimis remediis.* hoc exemplorum consensu motus lenissima medela addidi IB ante IU; alioqui *Baliaresque* corrigi debuit. contrarius est locus unus II **240** *quid, quod innumerabiles* (ignes) *parvi*, *sed naturales scatent?* ubi pronum est conicere *latent* (*s* prave geminato), cum sit sermo de ignibus fortuitis et latentibus, ut in speculis concavis, aut aliquamdiu intermittentibus. nam vix est veri simile imitationem subesse illorum quae habet Lucret. VI 891 (fons) *qui scatit* et 895 *possunt erumpere* .. *et scatĕre illa foras in stuppam semina.* — § **228** frequentissimi loquendi generis, quod est *in araneis dicemus*, non opus erit exempla adscribere, sed vide VIII 193 *in conchyliis*, XI 6 *in marinis*, 170 *in generatione hominum*, et quae indicavi ad XV 9 *sicut* ⟨*in*⟩ *omphacio docuimus*, ubi idem adhibui remedium. similiter dicta sunt XII 45 *inter flores*, 100 *inter herbas.* — § **229** non *circa Euphraten*, sed *maxime ripas* videntur vitiata esse; neque enim est cur notio sive fluminis sive ripae adverbio *maxime* restringatur. adde quod apud Aristotelem angues ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐπὶ θατέρου μέρουϲ (sc. τοῦ ποταμοῦ) φαίνεϲθαι dicuntur et simile quid Aelianus videtur ante oculos habuisse, sed male intellexisse, cum scriberet πρὸϲ ταῖϲ πρώταιϲ ἀνατολαῖϲ τοῦδε τοῦ ποταμοῦ. an *circa Euphraten mane in ripa dormientes Syros?* de *mane* cfr. XVIII 219; falso scriptum erat *maxem*, inde *maxime.* (in mentem venit etiam *proxime ripas.*)

LIB. IX § 5 ad *aliter* declarandi gratia Plinium ipsum apposuisse *sparsis*, ut *U 188* enarrat ('alioqui, utpote sparsi, non potuissent evadere'), non facile mihi persuadetur, praesertim cum proxime praecedant illa *haut alio modo quam hostium*

acie obvia.. derexerit. cum vero *spargendi* verbum proprie ac plane rem denotans et a Livio saepius sic positum Plinii magis quam posterioris interpretis manum ostendere videatur, non delendum id — aliorum omitto coniecturas —, sed in *aliter* potius mendum haerere putandum erit. succurrit *obiter* adverbium Plinio familiarissimum, quo non modo quae leviter et sine intenta cura, sed etiam quae forte casuque fiunt significat, velut XI 148 (pupillae angustiae) *obiter incidentia facile declinant.* sparsis, ut fere fit casu vel incuria, navibus non erat evadere. ne *ob iter* quidem a sententia alienum fuerit. (*aliter* ortum ex vitiato *abiter*). — § **9** *habet* (sc. corpus) unus *S* recte receperat. aptius ea sententia ad proxima verba, quibus adiuncta est, quam ad remotius illud *Nereidum* refertur. — § **13** ex eo quod in archetypo fuit *incurseque.. rostros* probabilius est fieri *incuſſoque ceu Liburnicarum rostro* quam quod corrector (**E**^{2}) finxit *incursuque.. rostris.* litterae *e* et *o* itemque *ſ* et *f* opportunae errori fuerunt; in *roſtroſ* adhaesit *ſ* ex initio sequentis *fodiunt.* arietis muro incussi nec aliter faces, tela, hastas incutiendi exempla Livius et Tacitus habent. — § **16** vulgata scriptura *reddere ac* (pro *redditur ac*) et longius discedit a codicum vestigiis, quam ut verum repertum esse credibile sit, et naturalem rerum ordinem invertit. nam cum Aristoteles h. an. VIII 2 init. animalium genera inter se discernens terrestria spiritum, aquatilia aquam recipere dicat, recipiendi notionem apparet principalem esse et qua caput sententiae contineatur. recipere prius est, posterius reddi, neque enim reddi possunt nisi ante recepta. sic h. l. anhelitus recipitur, ut per vices reddatur. ergo assentiendum Iano erit coniectanti *reddituros per vices.* — § **20** verum vidisse Gelenium existimo, cum *ocrior* eodem mendo, quo *proprior* saepe pro *propior* scriptum est, foedatum esse ratus eleganti gradatione *ocior volucre, ocior telo* scriberet. *acrior telo* (quod *H* ex **E** (?) — de **DR** siletur — revocavit) non potest ipse delphinus dici, sed spina tantum in dorso eius cultellata (VIII 91), quae nihil agit ubi de summa velocitate agitur. — ib. *conciti,* quod inde a *G* in textu haeret, non tam participiorum (*conciti.. persecuti*) cumulatione (de qua cfr. Müller stil. p. 32) suspicionem movet quam eo quod *concitique* (**Fa**) demonstrat in archetypo non *conciti*, sed aliam eius vocis terminationem fuisse. nam particulam *que* structurae repugnantem delere facile potuit alicui in mentem venire, addere nemini. quod confirmant deteriores quoque libri, in quibus non est *conciti* (*que* simpliciter omisso), sed pleniore exitu *concitati;* item in **DRE**, de quibus siletur, *que* vel simile quid aut esse aut a prima saltem manu fuisse scriptum crediderim. hoc si ita est, *concitante* in illis litteris latere videtur. praeterea corrector (**E**^{2}) violentius substituit ***nam***

cum pro *namque;* propius abest a scripturae compendio *quia* vel *qui* (sic *J*), ut expeditior sit orationis forma haec: *nam quia fame concitante fugientem .. persecuti piscem .. spiritum continuere.* — § **28** *et* copula fide non explorata rectius tolletur; de asyndeto *Amphilochi, Tarentini* cfr. exempla simillima apud Müllerum stil. p. 39—41. — § **29** quod est in **FRa** (de **DE** siletur) *in mari erumpit* nihil aliud est quam *in maria erumpit*, more *e* pro *ae* scribendi pervagato. ac ne quis de plurali numero dubitet, *maria* Plinius non modo de mari universo ponit (ut II 107. 113. 125. 166. 167. 170. 213. III 16. VIII 3. IX 82. 157. X 89. XII 5. XXXV 167), verum etiam de uno ac certo mari, ut paulo supra § 27 *maria perequitantem* et *non reversum in maria atque* cet., ubi propter duorum *a* concursum priore deleto *mare* scribere non magis licet quam IX 170 *euripum et maria admisit* (Lucullus). — § **32** *enixioris operae quam in unius diei praemium* mirum est dici pro eo quod solitum est *quam pro unius diei praemio.* sed cum **Fa** *praemii* habeant (de **DRE** siletur), recte scribi videtur *quam unius diei praemii sibi conscii,* praepositione *in* post *m* errore nata. quadriplex vocalis *i* male sonans vix obstat. — § **41** pro verbis intellectu destitutis *in sono* commendatur *in sicco* auctoritate Aristot. h. an. VIII 2, 589ᵇ9, qui de delphino similique animalium genere ait: καὶ ἔξω δὲ ζῇ πολὺν χρόνον μύζων καὶ στένων, ὥσπερ καὶ τἆλλα τῶν ἀναπνεόντων ζῴων. si vero de certo aliquo sono mugientium cogitandum est, conici potest *imo sono* (cfr. X 82) aut *uno sono.* in sequentibus nulla opus fuit coniectura, cum *vocemque* et *iussu* (sic **Fa**, de ceteris partim siletur) praeclare se habeant, modo recte distinguatur oratio: vitulos disciplinam vocemque pariter accipere cernitur eo quod discunt et parere hominum imperio et mugitum nativum sic moderari, ut habeat aliquam vocis similitudinem; hoc autem declaratur altera enuntiati parte bimembri, in qua *iussu* et *nomine vocati* ex aequo inter se referuntur. — § **47** intactum reliqui locum evidenti ratione nondum expeditum. *vere,* quod *P* coll. Aristot. coniecit, prope certum est, sed repugnat perversus verborum ordo, cum *vere* contrarium *autumno* positum in primum locum retrahi debeat. Birt p. 147 *Graece* post *aut* (e Festo) interponens nihil profecit. mihi etiam nunc magis placet quod olim scripsi glossatoris interpretamento *limosae* sublato: *vere autem e luto pelamydes incipiunt vocari.* appellatione *limosae* aptius et re et vocabuli forma esset *limariae;* vide quae infra dixi ad § 65. — § **48** offendit sane *alio pisce* pro *aliis piscibus,* sed Plinius singularem numerum saepius posuit sensu collectivo, ut VI 73 *tigri fera scatentes,* III 122 *multa arbor picea, quales Gallice vocentur padi,* VIII 5 *plenisque homine tricliniis,* IX 15 *lanceas congerente milite,* X 202 *in condensam ar-*

borem. Birt p. 108 coniecit *gladio pisce* coll. versu Archestrati ap. Athen. VII 314[e], quo unius piscis exemplum continetur, non excluduntur pisces alii. — § **51** med. mutavi interpunctionem auctore Aristot. h. an. VIII 13, 598[b]25 rem eandem iisdem fere verbis prodente, ut aequinoctium vernum intellegatur. oritur etiam dubitatio, quod in **Fa** est *ubi cum* (de **DRE** siletur), pro quo aptissime reposueris *ubi tum* sc. bruma, et sive *ubicumque* sive *ubi tum* scribas, considerandum est, rectene suppressum sit *sunt* in hac sententia relativa, sequente praesertim *ibi* adverbio demonstrativo. nam § 56 extr. *ubicumque* adverbialiter, ut saepe, positum est; post *deprehensi* autem *s̄t* vel *s̄* omitti facile potuit. — § **53** extr. *et in tantum* vulgo editur; **FadT** om. *et,* de reliquis siletur. *et* si verum est, pro *et quidem* sumi debet, ut § 96 extr. *pinguescunt et plenilunio magis;* nam si idem valeret ac *vel,* rectus locus ei esset ante *dehiscant.* facile est traiciendo scribere *et pinguescunt,* adiuncta ea praecedentibus *tempore hiberno latent,* favente etiam Aristot. h. an. VIII 15, 599[b]8—10 καὶ γίνονται πιότατοι μετὰ τὴν φωλείαν. ego cum codicibus certa fide collatis *et* tollendum esse crediderim. — § **60** si *nobilissimis* (**F**) non huius codicis unius mendum est, placere potest *piscium* ⟨*in*⟩ *nobilissimis habitus.* — ib. male scribi *accipenser* (**F** *D*) testimonio est XXXII 145, ubi *acipenser* **B**, *accipiens et* **VR** (mendi causam detegentes). — § **64** offendit *sicut magnitudo modica;* exspectes *sed* (pro *sic̄*), ut maxima gratia et copia ex adverso comparentur cum modica magnitudine. — § **65** *litorariis,* etsi hoc adiectivum vulgaris, ut videtur, sermonis proprium apud serioris demum aevi scriptores increbuit, e cod. **a** recipere non dubitavi cum ob formam prorsus legitimam tum quod ad mullorum appellationem perquam est accommodatum, quorum vilissimos *lutarios* vocari paulo ante (§ 64) dictum est. similiter animalium vocantur XXX 33 hirundines *ripariae,* in riparum cavis nidificantes, XXXII 32 testudines *lutariae,* ib. 65 mullus *lutarius,* X 7 aquila *anataria* et ib. 6 (ut conieci) *leporaria,* ib. 36 *incendiaria* avis in annalibus saepe memorata, XI 94 cicadae *surcularia* et *avenaria vel frumentaria,* ib. 118 culex *ficarius,* ut taceam permultas appellationes arborum, fructuum, herbarum aliarumque rerum ad usum vitae officinarumque maxime pertinentium, quarum delectum copiosum Wannowski in progr. Posnan. 1847 p. 12 sq. proposuit. sic XIV **120** fortasse *crapularia pice* reponendum pro *crapulana,* ut est apud Plaut. Stich. 226 (Graecas vendo) *malacas crapularias.* ex his quod haud pauca semel omnino (item ut *litorarius*) a Plinio usurpata sunt, documento est nihil inde suspicionis duci posse; magis id forsitan cadat in verba *salivario lentore* (IX **160**), ubi codd. prave *saliuariae,* pro quo conieci *saliuae* (primo corruptum in *saliuauae*) coll. IX 125 (pur-

purae) *lentorem cuiusdam cerae salivant.* (XVI 181 umor ulmorum dicitur *salivosus, lentus ac pinguis*). — § 67 *Celer* nomen ingrato errore dilatatis litteris expressum est. — § 78 *Aristoteles primus hoc nomine iis inposito:* de huius modi structura uberius disseruit Madvig Kleine philol. Schriften p. 374—376; cfr. XXXV 90. corrector (**E**[2]), cum rationi grammaticae satisfacere sibi visus *primo* substitueret, sententiae imperite nocuit; nam sive *primo* adverbialiter positum sive pro adiectivo accipitur, subit cogitatio Aristotelem postea mutato consilio plura nomina alia illi piscium generi inposuisse. ceterum *iis* fortasse tollendum: non habent **FadT**, in **DRE** esse *eis* e silentio tantum colligitur. — § 79 extr. *infitias it* conieci, quod Aristotelis verba verbis fere h. l. expressa (ἔνιοί φαcιν ἔχειν πόδαc οὐκ ἔχον, ἀλλὰ φαίνεται διὰ τὸ τὰc πτέρυγαc ὁμοίαc ἔχειν ποcίν) postulant negandi notionem interponi, ne dicam de absurdo loquendi genere *ita posita.. similitudine* (sic **a**, de **DRE** siletur), cum quo comparare iuvat illa recte dicta XXXI 83 *miror adposito grandinum argumento* et XXXII 19 *adposito occurret exemplo.* attamen, cum *infitias ire* in prosa oratione adiuncta negatione poni solet (apud Plin. II 12 *non eam infitias* et VI 23 *non eo infitias*) praestat lacunam explere verbo *refellit,* in quo non minus perspicua est causa litterarum REFELL post TELES omissarum. — § 80 quod **F**[2] deleto *concha* voluit: *sed simplici utroque latere sese colligente,* multo id melius quam quod **R**[2]**E**[2] effecerunt et fortasse verum est, nam *concha* otiosum videtur, cum murex quoque e concharum genere sit. sero perspexi rei rationem hanc admodum probabilem ductamque a correctore, ut credi par est, ex vetustiore exemplari. (litterarum quoque formae haud ita dissimiles sunt: SIMP transiit in *sicōc,* ꞁɪcɪ in *ha*). — ib. in sequentibus quae corrector (**F**[2]**R**[2]) restituta credidit male additis *nuncios a* (quorum *H* solum *a* retinuit), vix Latine dicta sunt nec tamen eius modi, ut divinare quisquam possit, quale re vera fuerit illud quod narratur. adhibendum erat remedium prima tantum specie fortius, nam scripto semel levi aberratione *portantem Periandri,* genetivus in dativum mutatus est a librario rei ipsius ignaro. — § 82 *tranquillis noctibus* ferri per se sane potest, ut II 115 *die tranquillo,* sed in vitiato illo *tranquillat* **Fad** consentiunt, notandumque *noctes* Plinium dicere II 80 *placidas* et XVIII 279 *serenas,* nusquam *tranquillas,* atque ubi de animalibus rebusve noctu relucentibus agit, nudis uti vocibus *nocte* (XVI 33) et *noctibus* (X 132. XXI 62). *tranquillum* appellat *caelum* II 192 et *mare* II 114. XVIII 359. XXXVII 153; alterutrum auditur in *tranquillo* nude posito IX 18. 94. XVIII 359 (bis) itemque IX 35 *per tranquilla* (maria) *fluitantes.* quodsi etiam **DRE**, de quibus siletur, exhibent *tranquillat,* liberum nobis erit coniectare

quod minus longe a litteris discedat: *tranquillo.* — § **83** *meandi* verbum, quod pro *uenantur* proposui, a Plinio universe de omni quo animalia locum mutant motu usurpatur; de piscibus cfr. etiam IX 49 *thynnis non commeantibus* et 62 *non remeant trichiae.* opinor *meant* sumptum esse pro *uenant,* tum appictam lineolam syllabae *ur* vicariam. est etiam alterum quod subesse possit: *uagantur,* mendose scriptum *uacantur* conversumque in *uenantur.* movendi autem notio utique necessaria est non solum ob Aristotelem (τοῖς δὲ ὥσπερ πτερυγίοις, οἷς ἔχουσι περὶ τὸ κύτος, νέουσιν), sed propterea etiam quod subsequentia *lolligo etiam volitat* sententiam ita continuant, ut *stabiliunt* et *meant* et *volitant* contrarie referantur; alioqui *etiam* inane esset et otiosum. — § **97** de *forcipibus* vide locum verbo tenus congruentem XXXII 148 *bracchia* ... *forcipibus denticulatis.* — § **110** in vulgata lectione *comitantur marinis canibus* passivo verbi finiti sensu addenda erat praepositio *a* ex Plinii usu constanti, cumque haec verba artissime cohaereant cum superioribus (scopulorum enim latebris et canicularum comitatu constant supplicia illa quibus conchae muniuntur), melius diceretur *in altoque comitantur.* verum a poetarum more *comitandi* verbum finitum passive ponentium abstinuisse Plinium ostendunt 36 loci, in quibus omnibus evidens vis activa est; participii quidem perfecti passivam admisit significationem communi prosae orationis scriptorum consuetudine: *comitatus* XXI 65. X 61, *comitatior* IX 181. X 109. XXIX 9. unus praeter hunc ipsum exstat locus XVI 75 *in eosdem situs comitantur et spina,* ubi tamen monenti *U 265* immerito obtemperavi; priores ad orationem aptius edebant *comitatur,* nisi vero alterius arboris nomen ante *et* intercidit. — § **114** dubito rectene dicatur (uniones) *digitis suspendere* .. *feminarum gloria est.* an potius *gloriae est* h. e. pertinet ad gloriae studium ac sui ostentationem, ut X 43 pavoni est formae intellectus et *gloria,* 108 columba *in ipsa gloria* rapitur ab accipitre (cfr. VIII 1. X 180), aut *feminarum* ⟨*in*⟩ *gloria est,* ut V 11 *penetrasse in gloria fuit,* XXXI 60 *plerique ducunt in gloria* .. *perpeti* (cfr. X 135 *in honore mensarum est* buteo)? — ib. pro *aurium facete* magis fortasse placeat *haut inficete* (*aut,* i. e. *haut,* mutato in *cū*). si quis repererit quod probabilius sit, accipiam; nam *cum id fecere* si non obscura, at inania sunt. — § **115** conieceram olim *similiter pectini insectam.* pectinis e coclearum genere (IX 101) vix cuiqam in mentem venerit, instrumentum autem non eget attributo, quoniam nullum est quod non sit insectum. fuitne *similiter pectini* ⟨*margine*⟩ *insecto?* cfr. § 130. — ib. *conchae non tales* .. *adferuntur:* initio positum *conchae,* quasi caveatur ne falso uniones intellegantur, suspicionem affert aut transponendum esse (*non tales conchae*) aut

(quod veri similius) ipsum *conchae* delendum ut interpretamentum male additum, praesertim cum *tales* non minus apte ad uniones referri posse videatur. negatio *non* cum pondere in primum locum proiecta apud Plinium non raro invenitur: VII 1. X 82. (II 49) *non ut sit,* XXXV 60 *non tamen in quibus.. debeat,* II 49 *non posset quippe.. adimi,* X **134** *non* ⟨*est*⟩ *extra terram eam vesci facile,* ubi *est* abesse non poterit. VIII **48** non *vita* tantum, sed coniunctim *vita decreverit* negantur. quamquam hoc loco reputanti, quam facile quis in verbis continuis transcribendis invitus insciusque a proposito ordine deflectat, haud ita temeraria videbitur Gelenii traiectio (*vita non decreverit*) usque ad *S* omnibus editoribus probata. — § **116** prima enuntiati verba *Eorum corpus esse,* etiamsi non deesset adiectivum necessarium, in codd. labem traxisse, vel perversus verborum ordo satis declarat; saltem *Corpus eorum esse* dicendum fuit. rectius vero adiectivo alicui, quo res nova ac propria memorabilisque contineatur, principalis locus debetur. *firmum* scripsi coll. 102 *firmioris iam testae;* mutatum id primo in FORMŪ (ut VIII 130 *formissimum* **DF**[1] *firmissimum,* IX 76 *in forma* codd. pro *infirma* **F**[2]**E**[2]) transiit in EORUM. — § **117** *alterno textu* recte *v a. S.* non de texto aliquo agitur, ut XXIX 132. XI 22, sed de modo et ordine texendi: cfr. XVIII 60 *crinito textu,* IX 132 *textu rarae nassae,* VIII 191 *scutulato textu.* — § **122** accusativum *gloriam,* quem hic coniectando posui, non debui attrectare XXXVII **119**, ubi codd. recte *idque in gloriam regum Aegypti* (adulteratur). adnotatis exemplis tribus plura addere placet: X 140 *in fraudem,* XV 46 *in honorem,* XXV 8 *in aemulationem,* XXII 66. 130. XXIII 104 *in usum,* XXV 40 *in mulierum usum laudibus praedicavit* (item fort. scribendum V **16** *miris laudibus celebrant in claritatem visus*), XX 65 *in eos usus* (idemque reponendum XXII **79** cum *v a. S*); IX 118. XVI 233. XXXI 64 *in hoc;* II 41. XI 282. XXX 103. (XXV 145) *in remedium,* XXIII 74 *in curationem.* in eandem consilii vel eius ad quod tenditur sententiam accipienda sunt XXV 2 *in auctoritatem scientiae est* et VIII 170 *animal viribus in labores eximium,* etsi facile est conicere *in labore,* ut VIII 179 *excellentes in opere;* similiter Sen. brev. vit. 1, 2 *saeculo in hoc unum ingenioso.* ceterum cfr. Madv adv. crit. II p. 644. — ib. recte clauditur enuntiatum verbis *quidnam saperent margaritae.* sed particula *atque* novam inchoans sententiam, qua superiora explicantur absolvunturque, ad vinciendam orationem minus apta videtur quam simplex relativum *quae,* eoque ducunt librorum vestigia *margaritaatque,* orta ea quidem ex primo errore geminatae vocalis *a* (*margaritaaeque*). mendum manifestum plurali numero restituto corrector (**E**[2]) facile sustulit, originem mendi non perspexit. — § **124** verum fortasse (deleto *et*) *paria paene mar-*

garitis pretia comparatione quae vocatur compendiaria (sc. paria margaritarum pretiis pretia). etiam audacius dicta sunt II 215 (maris aestus) *in coitu solis pares plenae* sc. *lunae* h. e. pares iis quae fiunt luna plena. — § **137** praeteriit me in pal. Chat. recte scriptum esse DIBAPHA. — § **140** an *paenitentia hoc prima debet invenisse,* ut *primus invenit* XXXV 151. 152 al.? — ib. a *ratione* ad *votum* nullus est sententiae ascensus tamquam a minore ad maius. *quoque* et *que* in libris saepe commutari notum est. — § **143** *praetrahens* plane convenit ei quod res postulat, adversis oculis pisciculorum versari ranae cornicula, praesertim cum in verbis motum indicantibus illud *prae* propinquum sit ac finitimum notioni ei quam habet *praeter,* velut paulo infra § 146 *praenatante pisciculo.* cetera verba huius modi, quae ad VI 8 composui vol. I p. 552, sunt *praefluere* tredecies, *praefluus* semel, *praenavigare* bis, *praenavigatio* ter usurpata. ac nescio an VIII **36** verum fuerit *ut p̄uolantes* (mutatum in *ſupuolantes*), cum non sit cur id participium interpositis verbis *quamvis alte perniciterque* satis insignitum etiam aucto pondere particulae *ut* praeponatur. — § **144** quod prius conieceram *etiam* (pro *nam*) *pastinaca* Birt p. 135 cum superba vituperatione editorum omnium tacite arripuit; sed non opus est mutatione, nam occupationis quae vocatur figura Plinius persaepe atque etiam durius quam h. l. fit usus est. — § **152** cum caniculae et toto hoc loco et proxime ante (*in adversas eundi*) plurali numero dicantur, valde offendit transiri subito ad singularem, qui neque generali hac sententia, in qua non una et certa intellegitur belua, neque mentione *hominis,* cum quo fit comparatio, ullo modo flagitatur. paulo post (§ 153) *monstro* suus locus est. accedit copula *et* post *terret* ingrata. arbitror simpliciter scribendum: *pavent enim hominem aeque ac terrent; ita* (vel *ideo*) *sors aequa in gurgite.* — § **153** *vidisse planos pisces* nullam fidem habent nisi correctoris ($\mathbf{R}^2\mathbf{E}^2$), cui perfacile visum est ex *plane* facere *planos,* non animadversa correctionis suae cum § 151 (*animali planorum piscium*) discrepantia. anthias pisces h. l. intellegi *P* vidit diserto usus testimonio Aristotelis, cuius verba Athen. VII 282^c sua fecit, idemque narrat Plutarch. SA 32, 981^e. sed non satis erit *anthias* cum *P* reposuisse, verum in *plane* videntur plurium verborum reliquiae exstare, quae sic fere refici possunt: *palantes anthias.* cfr. § 111. nec minus suspecta est consilii celeritas, qua idem ille § **178** ex *tamensi* ($\mathbf{E}^1$) una littera mutata finxit *tametsi,* quam particulam (item ut *etsi:* cfr. ad VII 1) Plinius raro posuit; neque enim alia exempla habeo praeter XVI 243 *similem .. tametsi tardiorem, iniuriam,* XVIII 192 *tametsi .. fabam seri volunt* (non subsequente *tamen*), XXXVII 126 *tametsi iam exiere de .. usu.* vero propius fuit *tamsi* ($\mathbf{F}^1\mathbf{R}^1$), in quo a omisit *tam*

ut sensu cassum. nos rectius agnoscemus *etiamsi*, quod Plinius frequenter sine verbo finito sic usurpavit. cfr. vol. V p. 504 ad XXXVII 52. — ib. sequentis sententiae verba edidi ut edi solent, quod nisi fortiore remedio sanari nequeunt. nam ut omittam pronomen *quam* mire positum velut si praecedat *eandem*, momentum rei ex eo pendet, quod Theophrastus sine ulla puteorum mentione nihil amplius ait quam ὥcπερ ἐνύγρου τινὸc τῆc χώραc οὔcηc, quae redduntur verbis *umoris quidem vim aliquam inesse* sc. altis scrobibus. unde sequitur *puteis* non recte Theophrasto tribui, sed ad ipsius Plinii argumentum pertinere coarguendi vel dubitandi causa appositum. et haec quidem ratio aliquatenus effici possit, si pro *quam* scribatur *quasi* vel etiam *tamquam*, sed valde vereor ne corrector detrimentum loci resarturus suo Marte ex *aſ* fecerit *arbitratur* superaddito *ceu*, quae si interciderunt, permiro sane casu id evenisse existimandum est. *arbitratur* certe redundat, cum ex *miraturque* sentiendi vel dicendi verbum facile suppleatur, ut *J* recte indicavit; idem tamen retento *ceu* mendi occultavit originem. mala enim syllabarum divulsione simul et traiectione *quā puteiſ aſuero* videtur natum esse ex *quaſi uero puteiſ*, ut haec fuerit orationis forma: *quasi vero puteis in ullis reperiantur pisces.* iam in archetypo locum turbatum fuisse indicio est quod in **F** inter *uero* .et *Nulliſ* est trium fere litterarum spatium vacuum, in **a** autem *aſuero* tamquam absurdum et inane omissum est. talis syllabarum traiectionis exempla notabilia exstant in antiquissimo cod. Vindob. Livii XLIII 3, 12 *consultamentum* pro *tamen consultum* et XLIV 36, 13 *qui hodie esse* pro *hodie quiesse* (cfr. Madv. em. Liv.[2] p. 598 sq. 602), nec desunt similia apud Plinium, ut XXXVII 126 *etiam expedere* (vel *expertę*) pro *exiere iam de* (**B**), IV 92 *cretę de paruo* (**R**) et *craetae · D · paruo* (**DF**^{1}**ad**) pro *paruo discretae*, XXXVII 201 *propositione currentis* (**a**) pro *positione procurrentis* (**B**), II 137 *otactis inperimentis* (**R**^{1}) pro *intactis operimentis*, XII 76 *graui tum myrta* pro *graui myrtatum*, si modo Ianus verum invenit, XV 70 *aenixegris* vel *enixeglis* pro *ex nigris* al. — § **180** ad *cavensque quod timuit* *ambit* de dictione cfr. Ov. met. V 361 (tyrannus) *ambibat Siculae cautus fundamina terrae* et Tac. ann. VI 15 extr. *deviis plerumque itineribus ambiens patriam et declinans.* — § **182** *a socio* in **R** esse ob Iani silentium creditur. sed non inusitata Plinio est dativi cum participio *agnitus* coniunctio, ut VIII 208 *agnitam vocem suarii furto abactis* (subus), et structuram quidem recte *H* conformaverat X 207 *domino . . . agnito voce draconi.* quod VIII 142 dicitur *ab alio . . agnitum percussorem*, orationis sive sonus sive perspicuitas in causa fuit. — Item § **184** Iano de **R** silente adhuc retinentur verba *ab . . similitudine appellati.* ad accusativum *similitudinem* certo testatum recte addideris

ob, quod aeque facile atque *ab* post litteras *li* excidere poterat (cfr. *sub* pro *soli* IX 131. XVII 90, *ab* pro *ali* passim); *appellant* autem, de quo *D* quoque silet, paulo plura post *dactili* periisse ostendit. fuisse puto *dactili itaoli* h. e. *dactyli, ita ob .. similitudinem appellant.*

LIB. X § 1 sero me paenituit mutasse librorum scripturam *a terra tolluntur.* nam evolandi et relicta terra sublime petendi notio proprie indicari videtur simplici verbo, ut § 112 aves *in sublime sese tollunt,* similisque ab humo separationis notio subest XXV 107 *in sublime tolli* (herbam effossam). contra XIV 5 de lino se erigente rectius scribetur *non alte a tellure attolli.* — § 6 iubet orationis per anaphoram (*sola*) procedentis forma inter *clangore* et *sine* addi *est*, extritum ob similium litterarum concursum. — § 7 *praedictam eius diei ruinam* (sic *v*) pro eo quod est *in eum diem* vix credo Latine dici. genetivus unice aptus est ad notionem ruentis alicuius rei, velut parietis tective, eamque ruinam praesagio illo portendi Aeschylus poeta ipse, cum 'securae caeli fidei' se committeret, imaginatus esse videtur. praestat codices ita sequi, ut *ei diei* liberiore dativi usu idem sit quod *in eum diem.* — § 17 *simul decidat ipse*: draconis intellego studium casus e sublimi gravitatem communione elevandi. idem significaverit *ipsa* sc. aquila. librorum lectionem *saepe* qui tueri volet (cui favent § 24 *cohaerentesque saepe prenduntur* et § 183 *victa morte saepe finit vitam*), is ex ed. Lugd. revocare debebit simul *decidant saepe.* correctorem (F^2E^2) licenter grassatum esse hic locus praeter ceteros manifestum facit. — § 20 *magni* (ex *magne*) male accommodatum est ad *Romani.* frustra *J* ex *i* finxit praepositionem *in*; melius quidem *G*, quamquam desunt exempla quibus Plinium dixisse *in magna quaestione habere* certo evincatur. dativi, quem ex codd. reposui, eandem rationem esse volo quae sit in locutionibus *religioni, ludibrio, contemptui habere* (cfr. Madv. gramm. Lat. § 249). si vero ob attributum *magnae* dubitatio orietur, locus relinquetur genetivo qui dicitur qualitatis (sc. alitem), cui alibi *est* adiungitur: VII 101 *inmensae quaestionis est*, XXVIII 10 *maximae quaestionis est et semper incertae.* — § 25 tutissimum mihi visum est cum codd. nonnullis *uisu columbi* scribere, quod ceterae scripturae primae manus haud difficulter inde derivantur, coniecturae autem temptatae nimis longe a litteris recedunt neque rem conficiunt. (Aristot. ἄμφω ταῦτα sc. et unguibus et capite). quamquam negatur apud Liv. VIII 9, 10 *augustior humano visu* recte se habere, Plinius tamen frequentissimis usus locutionibus, quales sunt *visu foedus*, *ingratus, indecorus* vel *visu ipso invitare* (XXII 16), nomen *visus* plane in aspectus sive speciei significationem transtulisse videbitur intuenti exempla indubitata huius modi: II 91 (cometes) *visu quoque torvo*, XIII 79

(charta) *indecoro visu pertralucida*, XXXVI 196 (obsiana) *crassiore visu atque . . pro imagine umbras reddente.* — § **37** *insuper*, quod conieci, uno certe ap. Plin. loco VI 210 *insuper sexagesimam* (partem) idem valet ac *praeterea*, fortasse etiam XIV 16 *insuper doliis inclusae*; aliis, ut XVII 112. XXVIII 214 (cfr. XXX 107. XXXVI 153) loci notatio aperta est. cum autem VI 66 et VII 98 *super haec*, VII 11 *super alios*, XXI 44 *superque cetera* dicantur, h. l. potest fuisse *super has* (sc. aves), omisso *as* (*has*) ante proximas litteras *ap*. nomen enim avis a Nigidio positum latere non veri simile. — § **40** *clavo aut cuneo* non modo nulla necessitate invenuste repetita sunt, sed ne certum quidem est, oporteatne ipsi clavo cuneove picum insidere, quod penitus infixis aegre potuerit fieri, an potius arbori omnino vel nido. — § **49** *ex se* orationi per se plenae nec ullo modo mutilae inserta, cum intellectu careant, vix possunt a correctore (**F²R²E²**) temere excogitata esse. quid subsit, plane incertum. fuit cum de *ecce* cogitarem, ut XXXVI 203 scriptum est *ut in carbone ecce et cinere*, etsi id hoc loco non sine offensione est natumque fortasse ex *sc.* i e. *scilicet*; cfr. XXII 17. de *ecce* cfr. II 24. XI 52. XIX 6. 67. XVIII 251. 253. XXXVI 119. 126. — § **56** an *aucto* sc. corpore? incommode *aucta* refertur ad infinita illa et negative dicta *nec ulla ales* (est). — § **77** magis placet Rhenani verba distinguendi ratio, modo addatur post *negat* particula *ut*: *alia aliis locis negat; ⟨at⟩ tamquam genera . . sic et animalium non nasci tralaticium, invecta emori mirum.* — § **104** de *plurima* et *prima* inter se permutatis cfr. XIV 29. XXXVII 54. (VII 139. XXIX 67). — § **115** *se in mari mergunt*: videndum ne aut *mari* aut *in mare* rectius scribatur. nam verbis *mergi* et *se mergere* hac significatione Plinius constanter aut nudum ablativum adiunxit (VIII 88. XIV 83 ex **M**. XVIII 98. XXXII 143. 144 et paulo aliter II 205. VII 132) aut *in* cum accusativo (V 55. VI 128 ter. VIII 34, ubi ante *S* edebatur *in amnibus*; XIX 52. XXII 120. XXVIII 262. XXIX 10. XXXI 41). absolute ita positum est, ut sit idem ac *submergi* contrariumque *innatando*, VII 17. XXXI 21. II 226, ubi loci indicandi causa recte accedit *in Asphaltite lacu;* XXVI 73 *mergitur* (sc. aqua) *in fictili*. restat IX 143 (torpedo) *mersa in limo se occultat*, ubi *in limo* medium interpositum ad verbum finitum pertinere puto. — § **126** *et eis esse dentes:* per particulam *et* (i. e. *etiam*), in qua iam priores haeserunt, Io. Müller legentes a Plinio relegari vult ad § 7, ubi aquilae quoque anatariae a Phemonoe dentes tribui tradidit. sed haec verba in Iubae narrationem sic inclusa sunt, ut separari ab iis et e mente Plinii intermixta putari vix possint, Iubam autem tali modo Phemonoes meminisse parum veri simile est. erat in animo aliquamdiu pro *et eis* supponere adiectivum aliquod, ut

exiles vel *teretes*, propterea quod in anserum et anatum aliarumque avium aquaticarum genere, in quo sunt etiam fulicae, rostrorum margines intus pectinatim insecti pro dentibus haberi potuerunt, velut apud Petron. 136 crus *serrato morsu* (anseris) *vexatum* comploratur. verum obstat tum verborum ordo, quasi cunctis avibus ipsis quoque dentes sint, alii dumtaxat et diversi generis. non minus vero perversus est ordo qui traditur; etenim cum in *dentes* ut in rem mirabilem ac singularem orationis pondus incumbat, hi primum tenere locum merito debebant. itaque *et dentes esse* (*i*)*is* scriptum fuisse existimaverim. qua ratione simul et explicatur et tollitur suspecta illa forma pronominis *eis*, quae sicubi emergit in codd. Plinii, quod rarum est, pro indicio erroris aut licentiae esse solet: sic VII 189 *in eis* **F**[2] pro *sine his*, VIII 204 *ex eis* **R**(?)*v*, IX 78 *nomine eis* (vd. supra p. 574), 84 *sanguine eis* **F**[2], 107 *caelique eis* (*v*), X 57 *proximae eis* **R**(?)*v*, 151 *proque eis* (in his exemplis ultimis falso *e* vocali geminata), XI 44 *in eis* **FR***v*, 257 *eisque* **D**, *eis quae* **E**, XIII 15 *eis* **R**[a] (*eius* **D**[2]) pro *ei a*, XIII 124 *decepti ei* **DF**[1]**E**; item II 160 *eisdem* **E**(?)o*v*, XV **116** *eisdemque*, pro quo *eademque* scribi sententia iubet, XVII **17** *quapropter eisdem* .. *videas*, ubi *et isdem* scribendum erit, et duobus locis corruptis XX 11 *Ei qui pepones* d**T**, *qui pepones r*, XXIII 132 *neque alius eis pomis*, ubi *eis* **E***v*, *eius rS*, oratione, ut videtur, decurtata. aliis locis hae formae a vetustis editoribus contra codd. fidem in textum illatae sunt. — § **179** *pariunt non caecos*: sic *ll. v a. H*, et consentiunt optimi codd. C[a]A[a] ap. Aristot. exhibentes τίκτει δ' οὐ τυφλά, ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν πολυσχιδῶν, item Theod. Gazae versio. quare cum credi liceat, ex eadem scriptura Graeca pendere Plinianam, rectius erit negationem *non* revocare. — § **185** de sententia quamvis fabulosa a Barbaro ex Aristot. restituta dubitari nequit; sermonis autem forma haud scio an turbata sit permutata sede vocum *praegnantis* et *parientis*, ut ordo verborum fuerit hic: *in parentis ventre praegnantes repertas*. — § **196** hoc loco, in quo nihil est quod iure comparetur cum architecti opere, in primis apparet correctoris (**R**[2]**E**[2]) interpolandi licentia. *varietatem naturae*, quam Plinius non modo IX 102, sed etiam XXXI 43 *qua in re* (aquis) *varietatem naturae aperuisse conveniat* et II 76 *tanta est naturae varietas* admiratione celebrat, hoc loco agnoscendam esse certissimo argumento est quod statim subicitur *nec minor varietas*. item *ludendi* notionem apte huc referri praeter locos in adnotatione positos probant haec: XI 123 *nec alibi maior naturae lascivia*: *lusit animalium armis* eqs. quod figuram admisi quae vocatur ἓν διὰ δυοῖν, commendatur exemplis a Müllero stil. p. 109 allatis, quibus adde IX 120 *asperitas visque*, XI 37 *suavitas visque*, 76 *vestem luxumque*. nec repugnat *lusus* litterarum speciei, cum *lu* tran-

sierit in *hi*, *fuf* in *oif*; certe propius abest quam si temptetur *praecipua naturae varietas ludentis*. — § **209** *caudas moventia:* vereor ne in *caudis* (sic *ll*) syllabae IS et A commutatae sint, quem ad modum § 197 *oua* pro *ouis*, XI 80 *cauerna* pro *cauernis* (**MF**[2]), 171 *trisulcis* (**a**) pro *trisulca*, XIII 9 *addita* (**R**[2]) pro *additis*; cfr. XV 116 *eisdemque*. e *cauda* autem assumpta sequenti littera *m* recte fiat *caudam*. — § **211** *quae fiant ratione*: E excidit ante F. praescita ratione facta opponuntur fortuitis.

LIB. XI § **1** nulla littera mutata, verbis modo rectius distinctis, hunc locum restitutum esse arbitror. Birt p. 137 quidem 'Aristotelem', inquit, 'vellem evolvissent qui emendare verba susceperunt' (iam ante se id factum esse neque inscius ille et hoc ipso loco adnotatione mea monitus), et spreta rectae partitionis ratione lacunam subesse negavit assumptisque simul correctoris (**F**[2]**R**[2]) commento *ut* et ex **DF**[1]**R**[1] errato *iuri*, ut erat cupidus 'indocti scriptoris Romani' levitatem castigandi, incaute finxit *ut iuli* tamquam quarti generis insectorum exemplum. absurdi quem ita sive Plinio sive Trogo auctori obtrusit erroris ipse testem fecit Aristot. part. an. IV 6, 682^{b}3; vellem fecisset etiam Plin. XXIX 136 (coll. XXX 68), unde discere debebat ne huic quidem ignotum fuisse 'multis pedibus arcuatim repentem' *iulon* sive *oniscon*, quem Latini varie *milipedam* aut *centipedam* aut *multipedam* vocabant. carere scilicet pedibus quaedam insecta ratus (cfr. XI 101 *insectorum pedes quibus sunt in obliquum moventur*) Aristotelis generibus tribus suo Plinius arbitrio adiecit quartum, sed omisit exemplum subicere; apte Dalecampius adnotavit 'ut lumbrici', potuit etiam 'ut vermes terreni'. — § **3** permire dictum est teredinis dentibus naturam insuper addidisse sonum testem; sufficit utique ac Latine dicitur per se *sono teste*. quare *cum* pro mutata terminatione habui vocabuli post similes litteras *robora* detruncati, quo soni natura indicaretur. — § **18** *perferendos*, quod *v* scripserunt, corrumpi potuisse in *perferre* quis audeat contendere? ad infinitivum vindicandum inserui *firmae*, quod et sententiae convenit et per litteras facile restituitur FIRM post ENIM omisso et ex AE facto AD. infinitivum autem adiectivis iungendi consuetudini Graecorum postquam poetae Romani fores aperuerunt (cfr. Hor. od. I 3, 25 *audax omnia perpeti*, sat. I 4, 12 *piger scribendi ferre laborem*, ep. I 17, 47 *fundus . . nec pascere firmus*), ab ea ne Plinius quidem abhorruit, cui rei fidem faciunt haec: VII 189 *avida numquam desinere mortalitas*, XIV 1 *arbores indociles nasci alibi*, XXXV 194 (Selinusia terra) *aqua dilui celerrima*, XIX 58 (acetaria) *facilia concoqui*, XXXIII 123 (hydrargyrus) *guttis dividi facilis et . . confluere*, XXXV 187 (alumen) *omni umore dilui facile*, XXXVI 155 (pumices) *teri faciles*. simplicius quidem est, sed audacius scribere *unde enim et pruinas . . per-*

ferre vires ad exemplum Ovidii heroid. 1, 109 *nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.* (nolo tacere animo occurrisse aliquando etiam *ad pruinas . . ferreae vires*, ut *perferre* natum cogitetur ex mendoso *ferferree*). — § **20** si cui *otium* (pro *eum*) iusto violentius positum videbitur, vix aliud ei relinquetur quam ut *eū* deleat tamquam *eli* post *caeli* prave iteratum. nam *et* (F^2) vel *etiam* non habent cui respondeant in hoc sententiarum complexu. — § **23** *tunc obliqui tunc rotundi* F^2 *D*: de geminata particula *tunc* vide Wölfflinum arch. II p. 241, qui lectionem olim vulgatam *nunc . . nunc* restitui voluit. ceterum figuram quadratam, quam addit Col. IX 15, 8, a Plinio omitti valde mirum est. an *oblongi aut rotundi, qua<drati, qua>liter poposcit alvus*? de quo asyndeto cfr. Müller stil. p. 69. — § **38** *appellatur acetum:* prorsus incertum est, utrum verum sit *acetum* an *tacitum*, quod praeter **M**F^2 *v a. B* etiam codicem a Vincentio Bellov. expilatum servavisse tradit Schneider ad Col. XII 5, 1. *acetum* pro Graecae originis nomine accepit *H*, advocata Hesychii glossa ἄκητον· κράτιστον; Petavius voluit *acerum* (ἄκηρον, cerae expers). nec minus dubium est, quo genere distinctionis utendum sit in verbis *quod per se fluxit. . . maxime laudabile est.* si inter se iungenda sunt (quod suadere videntur Pallad. VII 7, 3 et Plin. XV 5), verba *appellatur acetum* recte cum *J* parenthesis loco haberi debent. — § **53** *adsidui custodes auctoritatis* F^2: corrector sententiam explanavit, originem mendi non item. ad concordium librorum scripturam *adsidua* proxime accedit *adsiduae*, sive proprie dictum de auctoritate sumas sive adiectivi traiectionem agnoscas eandem quae est XIV 17 *austeritas picis infusa* (non *infusae*) *pediculo*, adhibita simul verborum collocatione Plinio perquam familiari: cfr. Müller stil. p. 134 et p. 7 (§ 8, 1). — § **85** *in tela set sparsa quia saliunt:* frustra, opinor, laborat qui hunc locum cum Aristotelis narratione conciliare conatur. nimirum aut Plinius sive Trogus auctor Graeca verba male intellecta recidit coartavitque aut Latina in archetypo librarii culpa adeo deformata vel truncata sunt, ut non possint cum aliqua probabilitate reconcinnari. — § **98** *focos et prata:* nihil opus est coniectura, cum duae gryllorum species recte discernantur, domesticorum et campestrium. cfr. XXIX 138. XXX 38. — § **104** librorum scriptura *obumbrans* potest ducta esse ex vitiata *obumbranns*, i. e. (altero *n* accepto pro *te*) *obumbrantes*, quod paulo liberius ex aequo cum *tanto stridore* relatum fuit ad verbum *volant.* — § **116** *eiusdem temporis* sc. aestatis (cfr. index) quae, etiamsi obscure, significata est verbis *aridi soli.* cum *idem pulvis* (§ 117) respiciat ad verba *pulvere umido* (§ 115), totam hanc § 116 D^2 recte iudicat peractae iam expositioni continuae a Plinio interpositam neque tam scite aptatam esse ad orationis disiunctae partes, ut commissurae

indicia evanescerent. — ib. *dehiscit in nimia*: de syllaba *cit* plus semel permutata cfr. X 149 *plumes ut* (F[1]) pro *plumescit* et *ut* omissum XI 157 post *coalescit*, II 173 post *dispescit*, itemque fortasse *ut* addendum XIII **134** *non aestum* . . . *aut nivis inuriam expavescit*, ⟨*ut*⟩*Hyginus adicit, ne cossium quidem*. — 6 **133** aptius scribetur etiam ordine mutato *sebosis et sine pingui*. — § **135** *hoc est* . . . *excelsissimum*: haec verba lacunam explentia unde F[2] sumpserit, incognitum est, memorabile tamen iam primis editoribus ea nota fuisse minimeque suspecta. quod *D*[2] coniecit *quasi cella capitis*, eo laborat incommodo, quod cerebrum non potest cella capitis dici, sed ipsum caput potius pro cella est, qua cerebrum includitur ac munitur. — § **163** an traiectione verborum adhibita *scorpionis caudae inesse eum* (dentem), *plerisque et ternos*? — § **170** (morbi corpora infantium) *afficiunt*, quod *D* scripsit, veritus sum recipere, etsi potuit ex corrupto APPICIUNT fingi ACCIPIUNT. probabilius quod OHey Thes. LL I 311, 42 proposuit *infantium* ⟨*male*⟩ *accipiunt*. — § **180** *crenis* e textu non removi, ut esset pro remedio utcumque tolerabili, quamquam de huius glossae ap. Plin. usu iam pridem merito dubitatum est. ad rei speciem fortasse prope accedat *striis*, quod a litterarum quoque forma propius abest quam primo aspectu credas (*ft* = *re*, *ri* = *n*). de dictione Plinio familiari cfr. XXII 92 (boletorum) *rimosa stria*, IX 102 (conchis) *rugatis, denticulatis, striatis*, XXXVII 161 (eureos gemma) *striata concharum modo*, XXI 23 (lilii) *foris striati*, XXVII 14. XXXII 147. — § **201** *uentrem proximum* non congruit cum Aristotelico σφόδρα μακρόν. an *porrectum*? — § **221** ad coarguendum interpolatum illud *iacturam* (F[2]), quod *D*[2] vel maxime voluit probari, duobus locis ex Aristotele allatis adde tertium de part. an. II 3, 650[b] 4 (τὸ αἷμα) θιγγανόμενον αἴσθησιν οὐ ποιεῖ. — § **224** olim scripseram *non modo tactu minore materia suffusi* (n. luc. p. 62 n. 23); reieci id ob incommodam ablativorum cumulationem. — § **242** rectene coniecerim *situ* pro *ita*; haud ambigam. ad sententiam facit etiam adverbium *una* hoc modo: *ubi* (sal) *non detur una* (sc. cum pabulis), *maxime intellegitur caseo* . . . *senescente*, ut XX 21 *si non lini semen una bibatur*; de collocatione cfr. VIII 158 *exanimatumque una*. neque vero mirandum sit, si quis deleri ITA malit ut interpolatum ex geminata syllaba vicina MA, cum eadem in R[s] ampliata sit in *maior*. — § **250** extr. tacere nolo *J*[2] coniecisse sublata interpunctione *sicuti* (pro *sicut in*) *dextera osculis aversa adpetitur*. — § **258** extr. assumpsisse h. l. Plinium, sed non recte expressisse Aristotelis sententiam manifestum est, ac ne ipsius quidem verba per se satis intelleguntur, cum *in contrarium* quid sit non appareat. Ar. part. an. IV 8, 683[b] 33 de cancris ait: κάμπτουσιν ἐναντίως ταύτας (τὰς χηλάς) τοῖς

ποςίν· τοὺς μὲν γὰρ ἐπὶ τὸ κοῖλον, τὰς δὲ ἐπὶ τὸ περιφερὲς κάμπτουςι καὶ ἑλίςςουςιν, idemque h. an. IV 2, 525b 24 κάμπτονται οἱ μὲν πόδες πάντων εἰς τὸ πλάγιον, αἱ δὲ χηλαὶ ... εἰς τὸ ἐντός. cum his ut Latina verba concinant, scribendum est: *bracchia in contrarium movent* ⟨*quam*⟩ *pedes, in orbem ac non in oblicum.* de *quam* cfr. § 248 *in diversum* .. *quam*, et p. 360, 15 *quam* om. **R**[6]. sed relinquitur dubitatio, quid Plinio, quid librariis tribuendum sit. — ib. scripsi *iidem solis,* quia sic facillime patefit mendi origo: *soli* prave accommodatum est ad *iidem.* de *iidem* (sc. pedes) cfr. § 254 *iidem* (sc. tali).

LIB. XII § 2 *manibus* cum **F**[2] posui post *crinibus* ob perspicuam omissae vocis causam. accedit quod hominum sui ornandi studium eo ordine processit, ut manus digitosque, quorum libero egerent usu ad opera facienda, seriore aevo quam collum et crines ornarent, eaque de causa Plinius XXXIII 8. 13 anulorum inventionem 'pessimum scelus' dixit. ceterum in **R**[6] perquam mendose scripto saepe accidit ut verborum ordo inverteretur. — § 5 structurae perspicuitati melius consultum esset negatione *nondum* per NEQUE (pro ATQUE) continuata: *nondum pretio excogitato beluarum cadaveri neque* (sc. excogitato) *ut* .. *spectarentur.* — § 7 an *nominata iam Hispania*? miratur Plinius sive quisquis excerpsit Theophrastum, iam huius aetate *Hispaniae,* non *Iberiae* tantum, nomen apud Graecos auctores comparere. cfr. Forbiger geogr. ant. III[2] p. 4. 5. — § **15** *eius* post *folium* incerta solius **R**[6] fide — nam Iani silentium suspicionem movet — parum munitum delere rectius erit. — § **20** Madvigii illud *purae* tautologiae nomine damnavit *U* mus. Rhen. XXXI p. 496; ipse e Theophrasti verbis εὔξυλον καὶ καλόν petiit *pulchrae*, nec litteras (*iure*) nec Graeci textus tenorem magnopere attendens: καλόν enim Plinius reddidit voce *melius* (ςπάνιον δὲ τὸ καλόν), reliqua vero liberius tractavit atque etiam consulto correxisse Theophrastum videtur arboreo genere distincte separato a fruticoso verbisque ἔςτι δὲ τὸ δένδρον θαμνῶδες ὥςπερ ὁ κύτιςος translatis perinde ac si scriptum esset ἔςτι δὲ τὸ μὲν δένδρον, τὸ δὲ θαμνῶδες. tali autem consilio magis consentaneum erit *uere* pro *iure,* ut iungantur *arboreum vere et enodis materiae.* adverbiorum suo nomini adhaerentium exempla alia vide ap. Müllerum stil. p. 19; huc pertinet XI 9 *tutius vere quam durius*, qui usus adeo constans est in frequentissima locutione *verius quam*, ut inter 33 exempla semel *verius* suo nomini praepositum sit XXI 86 *verius oblectamenta quam cibos.* viginti locis a Sillig̃io ad XXXIII 74 allatis addo reliqua duodecim: II 91 *nec stella verius quam quidam igneus nodus,* III 31 *Italia verius quam provincia* et XI 260. XIII 2. XXX 9. XXXII 99. XXXIII 156. XXXIV 102. XXXV 169. XXXVI 24. XXXVII 21. 194. — § **22** hoc loco, de quo uberrima

doctrina disseruit Brestl p. 182 sq. 327 sq., ideo tantum, quod in **R**ᵃ quoque exstare Iano silenti creditur, vulgatam scripturam revocavi; nam qui fieri potuerit ut *se . . . serens* deformaretur in *sui . . eret* (*heret* **M**²), multo est difficilius intellegere quam suspicari veterem aliquem correctorem (sententia sine dubio recte perspecta) verba assimulasse loco simillimo XIX 157 (ruta) *serit et se ipsa, namque incurvato cacumine alicuius rami, cum attigit terram, statim radicatur*, a quo non multum discrepat XVII 96 *rubi . . curvati gracilitate et simul proceritate nimia defigunt rursus in terram capita iterumque nascuntur ex sese.* praestantissimi quidem codicis **M** auctoritatem vindicare olim conatus sum speciosa illa Madvigii coniectura *sui ipsa semper heres*, verum imago ea ab huius loci ratione aliena est, siquidem gignere arbor heredes apte dicitur, velut XVI 173 *alni caesae innumero herede* (prosunt) i. e. stolonibus e radice nascentibus, sed arborem sui ipsam heredem esse nisi artificiis interpretandi percipi vix potest. planius profecto diceretur *sui ipsa semper parens.* *U* l. l. ex Sol. 52, 47 (*pomaria ficus habent*) proposuit *ficus ibi eximia, pomaria sibi ipsa semper serens*, remota simul laude illa pomi in principio narrationis sane incommoda; sed, ut taceam Solini verba immerito sic premi, offensioni est *eximia* per se positum nec *sibi* iustum habet explicatum ac ne necessarium quidem est, cum *pomaria sui* more Pliniano haud absurde iungantur. certe oporteret scribi *eximie mira, pomaria sui . . serens*, quo pacto etiam insigne illud ac peculiare 'miraculum arboris' (§ 23) primo introitu legentium animos vehementer feriret. at vero omnia incerta sunt et in medio relinquenda. ceterum Brestl ramorum *imos* minus recte enarrat primam partem sive cacumen; imis enim ramis aperte contrarii sunt *superiores eiusdem rami* (§ 23). in sequentibus *progeniem* (**M**) potest fictum esse ex mutilato *proginem*, sed aeque facilis est ficti *propaginem* ex eodem explicatio, et aliquanto est accommodatius *progeniem* ad verba *circa parentem.* denique nescio an *novamque ibi* (pro *sibi*) scribendum sit, cum non sibi, sed parenti progeniem rami faciant. — § **44** Müllero ita assentiendum erit, ut non terminationes modo, sed etiam vocabula traiciantur: *nardo colos, si inveteravit, melióri nigrior.* — § **59** aptissime *horrea* aut *emporia* (pro *poena*) et *silvae* inter se opponi videntur. — § **69** cum syllaba ɪs cum ᴀ haud raro permutata sit (cfr. supra ad X 209), magis arridet *Sambracena praedicta* quam quod conici potest *Sambracena ⟨e⟩ praedictis.* in edit. priore verborum traiectione usus scripseram *quam ceteris praedictis. Sambracena* eqs. — § **104** init. *nascitur* (**M**) librarii esse temere mutantis videtur; alioqui subveniendum esset orationi male vinctae interposito *is: . . nascitur; communis ⟨is⟩ Indis . . est.* sed particula *quoque* ad totam sententiam

pertinet ac non solum ad nascendi notionem, verum etiam ad Arabiae cum Indis Syriaque communitatem. — § **123** extr. vol. V p. 496 ad XXXIV 108 conieci (deleto *in* post *ueneunt*) probabilius scribi *tantum expedit.*

LIB. XIII § **1** *erantque ⟨parum⟩ per se mira singula* perinde accipi velim ac *parum erat* in tali reprehensione luxuriae XII 2. IX 105. XXI 78. XXVI 9 et *ceu* (*tamquam*) *parum sit* (*esset*) VII 144. XXXI 2. XXXIII 2. XXXV 48 al. desideratur enim diserta aliqua significatio rectae sententiarum (*erantque* . . . *iuvitque*) rationis, quae re vera non copulativa est, sed adversativa. — § **7** an *materia faciendi duplex*, *sucus et corpus*, ut § **16** *tanta est materia adulterandi?* nam *ratio* non videtur ferri posse. cod. **M** hic deest; in reliquorum archetypo *materia*, compendio fortasse scriptum, post antecedentes litteras *ni* permutari potuit cum $\overline{rio}$. — § **14** *uel pauca*, quod est in solo R^s, cum apto explicatu careat, haud scio an *uel* rectius habeatur pro iterato exitu *ue* vocis *utraque*. — § **21** *et haec aliqua differentia*: conieci *et ⟨inter⟩ haec*; poteram etiam *et hic* (ortum ex *hec*). — § **24** quod est in **M** *fruatur* . . . *corpus* ut argutius dictum ita genuinum existimari potest. vulgatam lectionem ideo tantum revocavi, quod Iano silenti creditur R^s consentire cum **DFEa**. — § **46** fortasse *curuatis*. *inter cenam quos ex his* (dactylis) *honori deorum damus*, *chydaeos appellauit Iudaea gens* eqs. cfr. Marquardt Privatleb. d. Röm. I p. 317. — § **47** ex **M** recipi debebit *Thebaidi in totum arentes atque Arabiae*, si recte suspicor eundem verborum ordinem esse in R^s, in quo excutiendo Ian omisit fortasse adnotare, deesse verba *in totum arentes* ante *Thebaidi*, ita ut nunc credantur bis scripta (et ante et post) in eo exstare. ordinis autem illius Plinio familiaris, quo quod duabus notionibus commune est medium interponitur, exempla congessit Müller stil. p. 8, 2. — § **76. 77** ad permutatas vicinarum vocum terminationes *merciumque segestribus* et *liquoris glutinum* cfr. locos eadem ratione correctos IX 31 *advolare properant*, X 168 *admovens parit*, XI 97 *bisulca dentatis*, 264 *praelongae saetosis*, XII 44 *meliori nigrior*, V 82 *Seleucias praeter iam dictam* et vol. I p. 545. 546, ubi pervagatum hoc genus errandi exemplis illustravi, quibus iam alia addere placet, ne possit de frequentia dubitari: VII 132 *profectus alio* F^1, 171 (senilem iuuentam) *senectam iuuenilem* **a**, VIII 36 (haustu raptas F^2E^2) *haustus rapta r*, 158 *potito equum* **a**, 177 *mense diem* F^1, XI 139 *usum uita* F^1**a**, 185 (tertium capto **M**) *tertio captum r*, 265 *lupus uillosis* R^s, 270 *uterus primo* F^1, XII 107 extr. (quam minimis) *quamuis minim* R^s, XIII 32 *dorsa puluinato* F^1, 95 *siluestres similis* **FE** et ordine verborum simul inverso XI 223 (corpore temporarium) *tempore corporarium* R^s, XXIII 102 (pro cibo sucus) *pro suco cibus* **E**. — § **79** extr. *et amplitudinem* (**M**)

coll. *et ita latitudinem* (**R**^{a}) facile ducit ad *etiam latitudinem.* — § **100** pro *et iam*, quod voluit CFWMüller, suo more Plinius dixisset *iam et*, ut XXXVI 45 *iam et apud Homerum*, XVII 119. XVIII 95; cfr. vol. V p. 511 ad XXI 15. alio sensu dixit *et iam* (= et nunc) X 186. — § **120** init. conieceram olim *omnes fere* (= plerique) *e Graecis.* sed neque hoc neque *Graeci* (*v*) nec magis *Graecis* (**M**) aut *Graece* ferri poterit; Romani enim scriptores hominibus Romanis suapte lingua res interpretati reprehenduntur, quod Graecorum nominum similitudine decepti confuderint *andrachlen* et *andrachnen.* verum, opinor, fuit: *omnes fere Graeco porcillacae nomine interpretantur.* — § **125** librorum scriptura explicari non quit, nisi intelleguntur *remedia* (talia) *ut scelera non tractent* (medici iis usi). sed verba quo procedunt ordine tanta ambiguitate laborant, ut malim *non* pro corrupto habere ex *noua* (litteris uncialibus VA per ligaturam scriptis), quod in edit. priore in textu posueram. — § **132** *si semine, madidum, aut si desint imbres, satum spargitur*: sive *seritur* (id quod suadet *satum*) ex superioribus sive *spargitur* per zeugma ex sequentibus suppleveris ad *madidum* (sc. semen), necessario videtur in altero membro addendum *aqua*, nam *spargitur* per se non idem valet ac *rigatur*: cfr. XXV 107 (*aqua*), XXXIV 111 (*aceto*). — § **139** *caniculis referta ⟨freta⟩* non modo litterarum similitudine occasionem dante omittendi, sed etiam re ipsa commendatur, quoniam de navigatione agitur inter oram maritimam et parvas insulas praeiacentes: cfr. Bretzl p. 98—103.

Lib. XIV § **9** Massiliae fuisse vitigineam *pantheram* (sic enim **Md**, nec magnopere refragantur reliqui), num prorsus incredibile est? enumerantur tamquam miracula Iovis simulacrum, templorum columnae et scalae, quas inter res grandes ex una vite factas *patera* illa iusto minor adeoque pusilla apparet. — § **13** *inprobo perticarum reptatu* (**D**^{2}) dici posse pro eo quod est *per perticas* non credo. nam perticae saligneae conectendis firmandisque vinearum iugis adhibitae reptare non possunt. an deerravit corrector a iusto loco, ut debuerit mendosum illud *peritiam* potius corrigere sic verba restituens: *inprobo reptatu pampinorumque ⟨per⟩ perticarum damna discursu?* id certe magis mihi placere fateor quam quod dubitanter temptavi *per inania omnia* (sc. spatia), de qua dictione cfr. VIII 169 *per inane emicuit* (asini somniantis ictus), XXX 13 *ad inane naturae*, XXXIII 3 *mens ad inane evolans*, XXXVI 127 *ad inane nescio quid currit* (ferrum magnete tractum) et XI 17 *in favorum inanitatibus.* etenim hoc capite, quo 'quibus modis serantur' vites in Italia exponitur (vide indicem), post vites arboribus maritatas et vites adminiculatas sudibus significantur iam eae quae vineam faciunt iugis pedatae. ergo non est de aedium

atriis parietibusve cogitandum, verum de spatiis inanibus quae cinguntur vineis conpluviatis: cfr. XVII 164. 166 (vinea) *conpluviata* ... *dicta a cavis aedium conpluviis. dividitur in quaternas partes totidem iugis;* adde Varr. I 8, 2. Colum. IV 16, 4. 17, 1. 7. 24, 14. 26, 3. ne requiras aptum ex *reptatu* genetivum, particulae *que* traiectio eadem manifesta est XXVIII 184 *candorem cutisque erugationem,* de quo loco disseruit Müller stil. p. 13. — § **16** commendari possit etiam *fabrilibusque in eo* (sc. fumo, vel etiam *ita*) *gloriam* ... *fornacibus* ... *fecit* (FABRILIB·QVE sumpto pro *fabrilisque*). — § **33**. an *aliquam in vitem caelo non esse ius?* cfr. II 27 *nullumque habere* (deum) *in praeterita ius,* XXXV 86 *tantum erat* .. *iuris in regem.* — § **36** *pariter et bonitate* (praeter **M**) supplevit etiam **D**[2] teste *D* in mus. Rhen. XV p. 273 n. — § **41** an *nucleoque* — *chium vocant* — *uno ac minimo,* sicut paulo post § 55 *cocturam vocant?* aliter *chium* intellegendum erit neutro genere τὸ χῖον, i. e. in talorum iactu numerus minimus. — § **56** de computando vini Opimiani pretio semper fuit inter criticos controversia. mihi cum simplicitate tum etiam mirabili sane numerorum aequalitate, quae quidem casu facta est quo anno Pomponius cenam dedit Gaio principi, commendatur ratio a Barbaro primo instituta, ab Harduino eiusque sectatoribus inprudenter in falsum detorta. ea autem haec est: si amphora, h. e. vini librae 80 sive unciae 960 (teste Festo s. v. *publica pondera*), Opimio cos. constitit nummis 100, ex his usura 'multiplicata semissibus', h. e. 6 nummis in annos singulos, 160 annis effecit nummos 960: ergo usurae tantummodo ratione habita constiterunt 960 unciae vini 960 nummis sive singulae unciae singulis nummis. quapropter *tantum* scripsi pro *tamen;* scribendum fortasse etiam *singulis* erat cum Barbaro, nisi plenius planiusque olim scriptum fuit: *singu⟨lis nummis singu⟩las uncias vini eius constitisse* (*ei'* pro *ee* vel *ex*). aliter quidem Budaeum secutus Marquardt Privatleb. d. Röm. I p. 447. 448 *singulas uncias binis n.*[ummis] *constitisse,* ut taceam Kellerum (de foenore vinario, Berol. 1859) usuras usurarum computantem. — ib. *dei in uini* (**DGEa**) ex *detinent* misere corrupti prima origo patefit ex *dei inueni* (**F**) = *detinuent* = *detitinent,* nulla ut sit adiecta vini mentio per se supervacanea. — § **66** an (vina) *proxima Italicis laudantur praecipue?* cfr. § 76. — § **119** a Dalecampio sumpsi *calcatae,* quia insolentius vina calcata dicuntur pro expressis calcando. quamquam offendit quod *vitis,* non *uvae,* subauditur. an vero *aut ⟨uuę⟩ uulneratis pedibus calcatae?* cfr. § 84. — § **127** extr. sententia videtur poscere *acore iniucundo.* — § **150** ex DE QVO‾, quod in **M** vidit, Häberlin coniecit *de quo in* (sequenti volumine dicemus), quod iam ante *D* vulgatum fuerat. addidit sane Plinius praepositionem locis

paucis, ut VI 116. XVIII 216. XXV 18. XXXVI 149. XXXVII 62, sed nullo, ut videtur, discrimine omisit aliquanto pluribus, ut VI 171 VII 212. XIV 121. 127. XVII 23. 191. 251. XVIII 187. 192. 239. 323. XXIX 143. XXXIII 58 al.

LIB. XV § 1 rectius scribetur *non fuisse in Italia Hispaniave* (pro *que*) *aut Africa,* quem ad modum XXVI 1 *non tota Italia nec per Illyricum Galliasve aut Hispanias.* cfr. etiam VII 106 *Ticinusve,* VIII 23 *vulneratosve,* XI 37 *Mercurive,* XXXV 149 *ventisve.* item VIII 28 in iis quae uncis inclusi iure *v* correxerunt *pluresve.* — § 3 an *Fabianus negat provenire in frigidissimis oleam,* ⟨*ut*⟩ *neque in calidissimis?* sic XI 128 *ut neque mares*; similiter *sicut neque* X 189. II 216. VI 127 extr., *sicut nec* II 146. VII 79. VIII 183. XIV 7. XXXI 35 al., *sicut ne .. quidem* II 190, *sicut . . quoque* XII 113; de copulatis vocibus *sicut et* cfr. nota ad XXIV 60. — § 45 *in Rhodo .. quod primum ab Aegypto nili earum fuerat hospitium:* sic **M**, *..iearum* **E**, *icarum* **a**. in pluribus ergo exemplaribus pervetustis apparet fuisse ante *earum* litteras nonnullas obscuras fortasse aut deformatas, ut iure suspiceris, a librario archetypi codicum **DFG** de industria omissas eas esse ut corruptas ac sensu cassas aut pro *nihil* ex superiore versu prave iterato acceptas. adde quod *earum* male sic positum melius erat post *primum* aut post *fuerat* ponendum. pristinam quidem scripturam divinando assequi difficile est ac lubricum, sed praefixo *i* vide quam sit litteris simile *inuitarum,* dictum id ad Plinii consuetudinem qua arboribus herbisque atque etiam rebus inanimis animum tribuat voluntatemque, velut VI 2 *hoc accidisse invitis terris,* XVII 149 (castanea) *tralata nescit hospitari* et ib. 147 *recusat eadem glaream.* alia exempla multa collegit Müller stil. p. 133. — § 59 *uitro specularibus* **M**, *auſtro peculiaribus r,* manifestis utriusque vitiis. Varro I 59, 1 'oporothecas' ait ad aquilonem fenestras habere, 'ut perflentur, neque tamen sine foriculis, ne (poma) cum umorem amiserint, pertinaci vento vieta fiant'. quibus congruentia apud Plinium erunt haec: *sereno die patere, ventoso* (die) *specularibus arceri aquilones quoque, adflatu poma deturpante rugis.* etenim *austros* (sic *v* ob contrariam videlicet aquilonis relationem) nominatim memorari non modo supervacaneum est, sed ne accommodatum quidem ad rem. de plurali *aquilones* aptissimo cfr. XI 17. XVII 83. XXXI 108. II 123. VI 84. — § 64 verbum *maturare* Plinius absolute non posuit nisi de arboribus (fructum) maturantibus, ut XVI 102. 117. XVII 17, similiterque XVII 254 *caprificatio maturat.* poma vero frugesque plus quadragies dixit, quod unum et solum recte dicitur, *maturescere.* — § 65 aptius fortasse *operculis eorum picatis:* de **A** et IS permutatis vd. notam ad X 209 p. 582. — — ib. si **DGd** pristinam ac sinceram referant lectionem *scrobe subtecto ha-*

rena (quamquam in eiusdem familiae cod. **F** est liquido scriptum *subiecto* sine ullo aut rasurae aut correctionis vestigio), tutari eam potuerit persimilis usus complurium verborum actionem ab ima parte fieri significantium, velut in primis *substernendi* § 59 *stramentis solidis substerni* (mala) et § 63 *scrobe* . . *harena substrato*, deinde *sublinendi* colorem colore altero XXXIII 90. 120. XXXV 34, eademque de re *subterendi* XXXIII 91 (orobitin) *caeruleo subtritam pro chrysocolla inducunt*; denique Cato 10, 5. 25 lectos dicit *subtentos* loris vel restibus. — § **67** *ut has faciant*: uvas non 'faciunt' qui 'servant'. ideo de iis qui ad servandum eas praeparant cinere lixivo, dein aqua calida et siccatione iterata, aut rectius dicetur *ut hoc faciant* (i. e. ut eas servent) aut litterae *has* in formam adiectivi alicuius resarciendae sunt (ut Cato 7, 4 *sorba* . . *arida facias, item pira facias*). quod quale fuerit, definiri nequit; coll. Col. XII 16, 1 et 3 divinaveris *passas*; possis etiam *duras*, ut in praecepto non dissimili § 60 *Punica aqua marina fervente indurari*. — ib. de verbi *mergendi* constructionibus cfr. § 66 *in puteos cisternasve* . . *mergi* et quae exposui p. 580 ad X 115. non minus licuit h. l. delere *in*, ut § 60 *incoqui melle ea mergive*. — § 77 accusativo *conditores*, quem servavit solus **F**, si modo **DGd** sunt accurate collati, omnis quae criticos vexavit difficultas simplicissime sublata est; cfr. VIII 61 *de conditoribus nostris*, XXII 5 *auctores imperii Romani conditoresque*. — § **78** incommodus ille numerus singularis (*fortuita* . . *est* . . *satae*) facile removetur, si *locost* accipias pro pristino *loco* s$\bar{\text{t}}$, ut fuerit: *aeque fortuita*<*e*> *eodem loco sunt*. — § **81** si in *causa* (non *natura*, ut dubitanter adnotavi) ipsius Plinii manum agnoscimus, necesse est coniunctim *eadem causa* intellegi nominativos, non *eadem* pro obiecto verbi *perficit* haberi. ita vero *perficit* non potest se recte habere, sed scribendum est aut *perficitur* aut, quod magis placet, *proficit*, h. e. pollet, valet, vim suam exercet, velut absolute dictum est de cotibus XXXVI 165 *quarta ratio est saliva hominis* (non oleo vel aqua) *proficientium*. — § **106** numero *XIII* anticipatione prava iam comprehenduntur subsequentia demum genera saporum tria, exclusa illa ac seorsum numerata disertis verbis *praeter haec*. quare nisi corrigas *X*, omnino deleri oportet numerum ut invectum a posterioris aevi homine repetitumque ex indice, in quo quidem suum ac legitimum locum habet. — § **111** sensit difficultatem quo erat acumine Pintianus, cum deleto quod vulgatum est *gignuntur* intellegi vellet: *alia* (natura est) *siliquis*, . . *alia bacis*, originem vero interpolationis parum explanavit. facillime quidem *tinguntur* (**E**[1]) et *gignuntur* (*r*) inter se conciliantur substituto verbo *cinguntur* (cfr. § 112 *vitiumque cinctum fructu*), sed id ut vel maxime convenit in *siliquis*, ita alienum est a

bacis. itaque ego praetuli *distinguntur,* cuius syllabam praefixam post *uis* intercidisse non mirum. — § **132** extr. inscite admodum dicta sunt *nullum genus laurus in Corsica fuisse, quod nunc satum et ibi provenit,* quasi vero non *nullum genus,* sed affirmativa potius notio praecesserit. talia Plinium vel 'dormitantem quandoque' scripsisse vix adducor ut credam. rationi consentaneum est: *quae* (sc. laurus) *nunc satu et ibi provenit.* — § **136. 137** recessi a ratione Vrlichsii mutata interpunctione codicum illud *tenentem* vindicantis, quippe qui, ut sententiae recte iungerentur, sequentia quoque debuerit aliter distinguere, per parenthesin scilicet verba *quod factum est — vocatur Ad Gallinas* ita eximens ut etiam verbum *provenit* ex *quoniam* particula penderet. nam quod Liviae 'miranti accessit miraculum' novum, non erat id in eo positum quod conservari alitem ramumque seri iussere haruspices (immo etiam expectari tale quid faustum iure potuerat), sed quod sato ut iusserant ramo 'mire silva provenit'. at vero ista ratio Plinium facit vehementer nocentem narrationis cursui ceteris partibus expedito et aequabili; praeterea aliquanto est probabilius particulam *quoniam* pertinere ad haruspicum responsum evidenti argumento breviter explicatum quam ad miraculum ampliore verborum complexione enarratum. denique puncto post *miraculum* posito fit ut in his ipsis cum arguta elegantia dictis perapte consistat sententiae clausula.

ADDENDA: VIII 165 serius quam ut lectionem summae fidei in textum recipi liceret, comperi Aemilio Chatelain (Revue de philologie XXV [1901] p. 109) contigisse ut in palimps. Augustodunensi erueret etiam versus hos: NEGANT POSSE QUO QUIS A||CRIOR HOC MAGIS IN BIBEN||DO NARES MERGIT SCYTHAE. — IX 95 cum **Fa** scribi malo (locustae) *obliquae in latera procedunt* coll. X 113 (aves) *subrectae, pronae, obliquae in latera . . feruntur.* — XII 73 ex **M** debui retinere, ut in edit. priore, *intellegat* ad *adpetentius* rectissime relatum.

CORRIGENDA ET ADDENDA IN VOL. I

Scribe p. 56 not. 36: cfr. § 143 (*pro* 148) *p. 247, 3* Tarusconienses *p. 277, 13* Foroflaminienses *p. 320, 15* quos diximus *p. 338, 18* infra Olbiam. *praeterea p. 272, 16 e codd. restituendum est* Amita (*pro* Acra): *cfr. MMayer philol. LXV (1906) p. 518* *p. 368, 5 scribe* colonia Augusti Aquae, item *e coni. D* (*die Geographie Afrikas b. Plin. u. Mela, Berlin 1908 p. 23*).